

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Мр Далибор М. Елезовић

**ФРАНЦ ГУЛИМАН (1568-1612) – КАСНИ
ХУМАНИЗАМ И КАТОЛИЧКА РЕФОРМАЦИЈА**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

МЕНТОР

Проф. Др Марко Атлагић

КОСОВСКА МИТРОВИЦА, 2014.

<i>I Аутор</i>	
Име и презиме: Далибор М. Елезовић	
Датум и место рођења: 15.02.1975. Никшић	
Садашње запослење: асистент на Катедри за историју Филозофског факултета Универзитета у Приштини	
<i>II Докторска дисертација</i>	
Наслов: Франц Гулиман (1568-1612) – касни хуманизам и католичка реформација	
Број страница: 549	
Број слика: 3	
Број библиографских података: 1968	
Установа и место где је рад израђен:	
Научна област (УДК): Историја	94:929 Гулиман Ф. 930.85 (4)"16/17"
Ментор: Проф. Др Марко Атлагић	
<i>III Оцена и одбрана</i>	
Датум пријаве теме: 29.06.2009.	
Број одлуке и датум прихватања докторске дисертације: 10-2/42 14.04.2010.	
Комисија за оцену подобности теме и кандидата: Академик проф. Др Фолкер Рајнхарт Проф. Др Драги Маликовић Проф. Др Марко Атлагић	
Комисија за оцену докторске дисертације: Проф. Др Марко Атлагић Проф. Др Бранко Бешлин Проф. Др Александар Растовић	
Комисија за одбрану докторске дисертације:	
Датум одбране дисертације:	

САДРЖАЈ

РЕЗИМЕ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	1
РЕЗИМЕ НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ	2
ПРЕДГОВОР	3
УВОД	5
ДЕО ПРВИ	
ПРОСТОР И ВРЕМЕ: ЕПОХА У КОЈОЈ ЈЕ ЖИВЕО И СТВАРАО ФРАНЦ ГУЛИМАН	24
1. СВЕТО РИМСКО ЦАРСТВО И ШВАЈЦАРСКА КОНФЕДЕРАЦИЈА У ГУЛИМАНОВО ВРЕМЕ	24
1. 1. Хабзбуршка држава на крају 16 и почетком 17. века	24
1. 2. Друштвено-политички профил Конфедерације крајем 16 и почетком 17. века	31
1. 2. 1. Конфедерација почетком 17. века	35
2. КАТОЛИЧКА РЕФОРМА (ЦИЈА) И КАСНИ ХУМАНИЗАМ – ДВЕ ЕПОХЕ ЈЕДНОГ ВРЕМЕНА	38
2. 1. Католичка реформа – појам и процес	38
2. 2. Католичка реформа на простору Конфедерације	48
2. 2. 1. Црквени редови и нова образовна политика у служби реформе	51
2. 3. Касни хуманизам: појам и временски оквири	59
2. 4. Центри касног хуманизма	65
2. 4. 1. Двор Рудолфа II као центар касног хуманизма	68
3. ОБРАЗОВАЊЕ И КАРИЈЕРА ФРАНЦА ГУЛИМАНА	74
3. 1. Порекло и школовање – од Фрибурга, преко Милана и Дилингена до Париза	74
3. 2. Професор и управник Латинске школе у Солотурну	81
3. 3. Секретар амбасаде Филипа II у Луцерну	96
3. 4. Историчар Хабзбуршке династије	105
3. 5. Царски историчар и професор Универзитета у Фрајбургу	112
3. 6. Контроверзе око идентитета	123
ДЕО ДРУГИ	
ИСТОРИОГРАФСКО ДЕЛО ФРАНЦА ГУЛИМАНА	127
1. СТВАРАЛАЧКИ УСПОН – ОД ПОЕЗИЈЕ КА ИСТОРИОГРАФИЈИ	127
1. 1. Култура и историографија Гулимановог времена	127
1. 2. Штампари и издавачи Гулиманових дела	134
1. 2. 1. Фрибуршка издања	134
1. 2. 2. Немачка и италијанска издања	138
1. 2. 3. Издања након Гулимана	139
1. 3. Гулиманов историјски метод	141
1. 4. Гулиманова историјска врела	145
2. ГУЛИМАНОВО ПЕСНИШТВО – ПОЕЗИЈА И ИСТОРИЈА	155

2. 1. Хуманистичке и историјске теме	156
2. 1. 1. Дивљење филозофији и младим хуманистима	158
2. 1. 2. Песма Хансу Вилду – ода браку	165
2. 1. 3. Још једна песма о љубави и браку	170
2. 1. 4. Елегија Вилхелму Тугинеру - венац швајцарском Најамништву	174
2. 1. 5. Ода Јакову фом Сталу – певање пријатељству	179
2. 1. 6. Преписка са Кристофом Хартманом	182
2. 2. У служби католичке реформе	186
2. 2. 1 Књига духовне поезије посвећена грофу Алфонсу Касатију	186
2. 2. 2. Апостолика - певање Христовим апостолима	194
2. 2. 3. Ода кардиналу Отавију Паравичинију	212
2. 2. 4. Поглавље у историји Османског царства	218
3. ИСТОРИЧАР <i>ХЕЛВЕЦИЈЕ</i>	221
3. 1. Хроника града Фрибурга	221
3. 2. Историја швајцарског простора	229
3. 2. 1. Међународни положај Конфедерације на почетку раног модерног доба	237
4. ГУЛИМАНОВО ТУМАЧЕЊЕ ПОРЕКЛА И СТАРИЈЕ ИСТОРИЈЕ ХАБЗБУРГОВАЦА И САЛИЈАЦА	244
4. 1. Разматрање порекла Хабзбурговаца	244
4. 1. 1. Теза о пореклу Хабзбурговаца	248
4. 2. Први познати преци Хабзбурговаца	258
4. 3. Време установљења породичног имена	270
4. 4. Хабзбург на челу Немачке	283
4. 2. Истраживање порекла Салијске династије	298
4. 2. 1. Преци цара Конрада II	298
4. 2. 2. Извори о пореклу Салијаца	302
4. 2. 3. Салијске војводе Корушке	318
4. 2. 4. Законодавство Конрада II	325
5. У СЛУЖБИ ХАБЗБУРШКОГ ИМПЕРИЈАЛИЗМА И ПРОПАГАНДЕ КАТОЛИЧКЕ РЕФОРМЕ	329
5. 1. Гулиманова историја стразбуршких епископа	329
5. 1. 1. Гулиманово тумачење настанка Стразбура	334
5. 2. Стразбур као црквени и духовни центар	340
5. 2. 1. Стразбуршки епископи средњег века	347
5. 3. Стразбуршки епископи у доба реформације и католичке реформе	363
5. 4. Панегирик Филипу II	381
5. 5. 1. О побожности и жртвовању Филипа II	403
5. 6. Величање краљеве посвећености вери и цркви	406
5. 7. Приказ краљевог покајања	412
5. 8. Лествица ајнзиделншких игумана	419
5. 8. 1. Идеја хришћанског јединства у <i>Аналима</i>	431

6. ГРБОВИ У ДЕЛУ ФРАНЦА ГУЛИМАНА	434
6. 1. Гулиманов допринос развоју помоћних историјских наука	434
6. 2. Гулиман као представник другог периода у развоју хералдике	437
6. 3. Гулиманово тумачење развоја хабзбуршке хералдике	440
6. 3. 1. Грбови цара Рудолфа II и краља Филипа III	462
6. 4. Грбови племићких породица	464
6. 5. Грбови црквених великодостојника	468
6. 5. 1. Грбови ајнзиделншких игумана	470
6. 6. Хералдичка анализа грбовних симбола	506
ЗАКЉУЧАК	510
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	520
НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ	520
ДЕЛА ФРАНЦА ГУЛИМАНА	520
ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ	522
ЛИТЕРАТУРА	523
ПРИЛОЗИ	543
Карта 1	543
Карта 2	544
Насловна страна Хронике Фрибурга	545
Генеалoшка таблица Салијске династије	546
Посвета Карлу Емануелу Савојском у <i>Апостолики</i>	547
СКРАЋЕНИЦЕ	548
БИОГРАФИЈА АУТОРА	549

РЕЗИМЕ

Проучавање опуса Франца Гулимана (1568-1612) и епохе у којој је живео и стварао осветљава важне аспекте раног модерног доба у историографији као науци. Гулиман је рођен 1568. године у граду Фрибургу (Швајцарска), центру истоименог кантона. образовање је започео на колеџу Сен Мишел у Фрајбургу, језуитском образовном центру, којим је управљао један од водећих теолога онога времена Петар Канизије. То је имало пресудан утицај на његово формирање као католика. Школовање је наставио на познатом *Collegium Helveticum* у Милану, након чега је завршио студије на језуитском универзитету у Дилингену, у Немачкој. После завршетка студија је отишао у Париз, где је требало да докторира, али га је у томе омео верски рат који је беснео у Француској. Гулиман је од 1590. до 1595. године био професор и управник Латинске школе у Солотурну, одакле је протеран. Након тога је постао секретар грофа Алфонса Касатија, амбасадора Филипа II у Швајцарској. Цар Рудолф II га је именовао за првог професора историје на познатом Универзитету у Фрајбургу, а затим и за официјелног историчара династије и свог саветника. Франц Гулиман је стварао у време касног хуманизма и католичке реформе, епохама које су текле паралелно и означиле општи културни напредак. Његов обимни стваралачки опус (у којем је, свакако, најзначајнија *Историја Хабзбурговаца*) се уклапа у основне одлике каснохуманистичког стваралаштва и културне обнове, коју је афирмисала католичка реформа. Својим полихисторским приступом дао је значајан допринос развоју историографије, померајући њене границе импресивним бројем коришћених извора и њиховом разноликом провенијенцијом.

Кључне речи: историја, рано модерно доба, Франц Гулиман (1568-1612), касни хуманизам, католичка реформација, Хабзбурговци, историја историографије, културна историја, Свето римско царство, Швајцарска

SUMMARY

Working through the historiographic opus of Franz Guliman, and the era in which he lived and worked, highlights the important aspects of the early modern times. Franc Guliman (1568-1612) saw his first light of the day in the year of 1568 in Fribourg (Switzerland), a center of the eponymous canton, and evolved into a humanist and an intellectual through the educational path which promised success. His educational beginnings at the College Saint-Michel in Fribourg, which is a Jesuit educational center, driven by one of the leading theologians Peter Canisius, had a decisive influence in forming the personality of a young Catholic. He continued his education at the famous Collegium Helveticum in Milan, after which he completed his studies at the Jesuit University in Dilingenu in Germany. He then went to study in Paris, where he was supposed to get a doctors diploma, butt the religious war that was raging in France at the time obstructed him. Guliman was a professor and head of the Latin school in Solothurn from 1590 until the year of 1595, when he was expelled and appointed as a secretary of Count Alphonse Casati, the ambassador of Philip II in Switzerland. Emperor Rudolf II appointed him as the foremost professor of history at the renowned University of Freiburg, subsequently he was later elevated as the official historiographer of the dynasty and his personal advisor. Guliman was creating at the time of the late Humanism and Catholic Reform, periods that flowed in parallel, and marked general cultural progress. His voluminous creative opus significantly fits the basic features of the late humanistic creativity and cultural renewal worn by Catholic reform. With his multi-historical approach, Guliman made a significant contribution to the historiography, pushing the limits of its range, with an impressive number of sources used and their varied provenance.

Keywords: history, early modern era, Franc Guliman (1568-1612), late humanism, the Catholic Reformation, the history of historiography, cultural history, the Holy Roman Empire, Switzerland

ПРЕДГОВОР

Рад на теми *Франц Гулиман (1568-1612) – касни хуманизам и католичка реформација* инициран је интересовањем за историју раног модерног доба. Наше истраживање је преваходно усмерено на следеће појаве: конфесионализација Европе, историја историографије овог периода, развој хуманистичке мисли и стваралаштва, и борба хуманиста за модерну Европу. Швајцарска је, у том смислу, репрезентативан простор за проучавање периода реформације и католичке реформе; уједно је и пример европског уједињења и суживота различитих култура и конфесија унутар једне државе. То најбоље илуструју речи швајцарског филозофа Денија де Ружмона за кога је „Швајцарска рођена из Европе и чува њену тајну. [...] она је једина до наших дана задржала принцип Западног царства, уније без уједињења, што и јесте идеја федерализма“.

У нашем истраживању одлучујућу подршку су нам пружили академик Томас Флајнер и проф. др Лидија Баста Флајнер, на чију препоруку нас је примила Катедра за Општу и швајцарску историју раног модерног доба Универзитета у Фрајбургу, у Швајцарској. Посебну захвалност дугујемо академику проф. др Фолкеру Рајнхардту, који је дефинисао тему и био нам на располагању током реализације дисертације саветима и стручном подршком. У дефинисању теме учествовао је и доц. др Томас Лау са наведене катедре. Такође, дугујемо захвалност и покојном професору Богумилу Храбаку, који је написао стручно мишљење о подобности теме и кандидату докторске дисертације. Од првог дана смо имали пуну подршку, у моралном и стручном погледу, ментора, проф. др Марка Атлагића.

Током истраживачке фазе, наишли смо на разумевање и помоћ архивиста Државног архива у Фрајбургу (Швајцарска), и Државног архива у Солотурну (Швајцарска); као и особља рукописног одељења Кантоналне и Универзитетске библиотеке у Фрајбургу. Несебичну помоћ пружио је и Манастирски архив у Ајнзиделну (Швајцарска), као и његов управник др Грегор Јеги. Реализација херуистичког дела омогућена је љубазношћу особља *Језуитског фонда* Библиотеке града Лиона (Француска). Захвалност дугујемо и Јану Холту из Централне библиотеке Солотурна, који нам је омогућио увид у једини познати примерак Гулиманове књиге

посвећене грофу Алфонсу Касатију из 1595. године. Највећу благодарност дугујемо брату Дејану Елезовићу и његовој супрузи др Александри Нерић-Елезовић, без чије моралне и материјалне подршке рад на теми не би био могућ. Својој породици изражавамо безмерну захвалност за разумевање јер смо највећи део времена у претходних пет година посветили раду на теми.

УВОД

Наш рад *Франц Гулиман (1568-1612) – касни хуманизам и католичка реформација*, односи се на проучавање културолошких и друштвених односа на простору хабзбуршке државе крајем 16. и почетком 17. века, као и историографије ране европске модерне. Рад прати развој проучавања раног модерног доба у савременој европској историографији, бави се слојевитим проучавањем овог историјског периода, као и његове структуралне сложености, кроз тумачење његових посебно дефинисаних културних епоха и времена конфесионализације. Хронолошки оквир рада обухвата период од краја 16. до почетка 17. века, односно време у којем је стварао Франц Гулиман. Са становишта раномодернистичке историографије, тема припада историји историографије, историји конфесионалних односа и укупних друштвено-културних процеса раног модерног доба; тј., периода који је обележила конфесионализација европског друштва, секуларизована грађанска политика и појава ауторитарних националних држава.¹

Швајцарски простор је идеалан за изучавање европске историје раног модерног доба пошто су се на њему појавила оба правца реформације, као и познати хуманистички центри. Пишући о развоју проучавања раног модерног доба у европској историографији током 20. века, Шулце истиче да су она данас обухватнија и попримају потпуно другачији правац од устаљених тема из политичке и династичке историје, које су наметале проблематику истраживања.² У савременим истраживањима се посебна пажња посвећује питању конфесионализације и ширења хришћанства кроз

---

¹ Појам рано модерно доба који дефинише епоху и ужу научну специјалност појавио се у европској историографији у другој половини 20. века.: Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit: 1500-1918* (Wien, Köln, Weimar: Böhlau, 2010.), 21. Један од водећих раномодерниста Винфрид Шулце, рано модерно доба је просто дефинисао као „[...] три века између реформације и Француске револуције“.: Winfried Schulze, „Von den großen Anfängen des neuen Welttheaters. Entwicklungen, neuere Ansätze und Aufgaben der Frühneuzeitforschung“, *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, 44, (1993): 6; Жан Делимо је мишљења да није лако генерализовати питање ове епохе и да је лако доћи до закључка да је модерно доба тешко дефинисати унутар периода од три-четири века.: Jean Delumeau, *Une histoire du monde aux temps modernes* (Paris: Bibliothèque historique Larousse, 2013.), 7.

² Winfried Schulze, „Einladung in die Frühe Neuzeit“, у *Frühe Neuzeit*, прир. А. Völker-Rasor (München: Oldenburg Verlag, 2006), 10

мисионарски рад, као глобалног феномена, у контексту глобалних промена које је донело рано модерно доба.³

Дела Франца Гулимана настала су у време када је историографија крчила пут ка критичком приказивању догађаја из прошлости и када је постојала јака конкуренција историчара интелектуалаца с краја 16. и почетка 17. века. Осветљавање дела и живота једног хуманисте и личности, која је била у служби моћне Хабзбуршке куће; и која је била дубоко повезана са Римокатоличком црквом, представљао је сложен посао. Тема дисертације је постављена тако да у комплексу садржи низ аспеката, које је требало истражити и на крају укомпоновати у целину. Управо из тог разлога су експлицитно наведене две основне поенте истраживачког пројекта – касни хуманизам и католичка реформа. Пошто Гулиманово стваралаштво обухвата оба горе наведена правца, узето је као централни истраживачки објекат; потед тога, и време и политичке околности у којима је живео и стварао се уклапају у основне циљеве нашег истраживања. Гулиман је доживео судбину ондашњих, ренесансних и ранонововековних уметника, чија су дела тек након смрти писца доживела пуну пажњу стручне јавности. На ову чињеницу су свакако утицале и друштвене околности времена у којем је живео. Битан фактор његове научне афирмације је и простор на којем је рођен и где се оформио као стваралац и интелектуалац. Гулиман је био свестан слабости Римокатоличке цркве, али и убеђен да се стање може поправити и реформисати, тако да је настојао пружити допринос католичкој реформи, која се одвијала у његово време.

При дефинисању истраживачког проблема одредили смо конструкционе контуре пет појединачних хипотеза, које смо научном анализом разрадили и на њих дали синтетизоване одговоре.

Франц Гулиман, као хуманиста, културни посленик и првенствено стваралац, истакнута је личност културе раног новог века. Срећна околност у вези са његовим образовањем је била што је у његовом родном граду основана чувена образовна институција Колеџ Свети Мишел. Овај колеџ и језуити ће од Гулимановог родног града направити стуб католицизма у овом делу Швајцарске. Гулиман је остао забележен у аналима Колеџа Свети Мишел као најбољи ђак свога времена. Такав успех га је препоручио да настави школовање на, такође, чувеном образовном центру у Европи

---

³ Упореди са: Mark Häberlein, „Nach 1609: Frei Meere als Aktionsfeld“, у *Frühe Neuzeit*, уредила А. Völker-Rasor (München: Oldenbourg Verlag, 2006.), 102-103

онога доба, *Colegiumu Helveticum* у Милану, на којем су се школовали најбољи умови швајцарских кантона. У Италији ће видети и упознати (оно што је импресионирано све *ултрамонтанце*) чувену италијанску ренесансу и дела њених уметника. Школовање је, после Милана, наставио на Универзитету Дилинген у Швапској, где ће се формирати у интелектуалца и личност која ће у времену касног хуманизма заузети истакнуто место. Након тога је отишао на студије у Париз, где је требало да докторира, али га је у томе спречио верски рат који је беснео у Француској. Све су то елементи који су изграђивали једну личност, која ће се формирати у изванредног познаваоца европске историје, културе и уметности; али и личност способну да се укључи у разматрања општих друштвених питања. Каријеру хуманисте и слободоумног човека започео је као професор и управитељ Латинске школе у Солотурну. Дипломатско искуство је стекао као секретар шпанске амбасаде у Луцерну, где ће и почети његов ангажман у служби Хабзбурговаца. Кратки животни пут, обележен богатом каријером, заокружио је као професор Универзитета у Фрајбургу, једне од најчувенијих образовних установа Европе, познатој по хуманистичким клубовима још од друге половине 15. века. У исто време Рудолф II га је именовао за саветника и официјелног историчара хабзбуршке куће.

Касни хуманизам и католичка реформа, две епохе једног времена, текле су паралелно, означивши напредак у култури уопште. Католичка реформа не огледа се у репресивним мерама, већ суштинским настојањима да се црква изнутра трансформише и победи слабости које су нагрисале њено биће. Према мишљењу Дитера Вајса у данашњој историографији постоје тенденције да се карактер епохе реформације и контрареформације, који је раније био познат, потпуно изгуби.⁴ Процес католичке реформе у Конфедерацији је имао значајних успеха; заустављено је напредовање реформације, у значајној мери је консолидована Римокатоличка црква и обновљен јој је углед. Католичка реформа нашла је свој културни израз кроз касни хуманизам и сваралаштво барока. Црква је унапредила свој утицај и углед кроз наглашену побожност, ходочашћа, литургије и мању мистичност обреда. Време око 1600. године, које дефинишемо као касни хуманизам, означило је напредак хуманистичке науке, који се одражавао кроз културу, нпр. књижевност доживљава процват. Полет литерарног стваралаштва обележиће и одређени дискурси у односу на историјску епоху, оптерећену политичким и конфесионалним сукобима и антагонизмима. У уметности и

---

⁴ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2005.), 13.

архитектури то се испољило кроз посебне облике, као и нове облике музичког и позоришног стваралаштва. Када је реч о науци развија се теологија, историја, књижевност и астрономија. Историјске околности и јаки центри науке и уметности, који су се јавили крајем 16. и на почетку 17. века, условили су да се тај период дефинише као посебна културна и историјска епоха. Та нова епоха није у потпуности прихваћена од научне јавности, али, исто тако, није ни оспорена. Појам као такав је до данас прихваћен у науци немачког говорног подручја (Немачка, Аустрија и Швајцарска); везиван је за простор који је заузимало Свето римско царство, мада се у центре касног хуманизма убрајају и Лондон, Милано и Лајден. У осталом делу Европе овај појам се није успео пробити у значајнијој мери у научну терминологију. Касни хуманизам црпи своје вредности из италијанског хуманизма, који је проширио видике европске културе и науке. Европа се под утицајем хуманизма развија, напредује образовање, песништво и проза, промовишу се различите научне дисциплине. Касни хуманизам, као епоха, носио је са собом и особене методе, форме и стилове који су се неговали и ширили у каснохуманистичким образовним центрима.

Гулиманов обимни стваралачки опус значајно се уклапа у основне одлике каснохуманистичког стваралаштва и културне обнове, коју је носила католичка реформа. Својим историографским делом, Гулиман је покушао допринети реформи Римокатоличке цркве. Готово све теме, којима се бавио у својим радовима, проблемски припадају питањима католичке реформе. Међутим, оваквим приступом није битно нарушио своју објективност при тумачењу прошлости. Зналачки је уклопио историјске садржаје у време црквене реформе и отварао полемике са реформаторском историографијом. У тим полемикама није увек поентирао, не из разлога што је имао слабију аргументацију, већ зато што је хуманистичка елита онога времена већински била опредељена за реформацију. У томе треба тражити узроке зашто је Гулиманово дело остало по страни, и зашто није до данашњих дана валоризовано. У везу са касним хуманизмом Гулимана доводе готово све стране његовог живота и стваралаштва. Тако је овај хуманиста, као и велики део ондашње европске интелектуалне елите, доспео у чувени круг научника и уметника које је окупио цар Рудолф II. Гулиманову приврженост касном хуманизму и његовим методама и одликама треба сагледавати и кроз призму њега као католичког историчара. Тековина касног хуманизма сигурно је и висок ниво толеранције у научним круговима, који су стварали у овој епохи. Гулиманово место у културном миљеу времена у којем је стварао, налази се негде између културног покрета, који је донела католичка реформа, и каснохуманисте. У

његовом стваралаштву можемо препознати одлике оба ова покрета, који су се одвијали паралелно.

Својим полихисторским приступом Гулиман је дао значајан допринос развоју историографије, померајући њене границе коришћењем импресивног броја извора, као и њиховом разноликом провенијенцијом. Гулиман се може окарактерисати као чврсто опредељен за емпиризам пошто се његово дело првенствено базира на проналажењу извора и њиховој интерпретацији, у циљу реализације историјске синтезе и дубљег тумачења историје. Научна методологија, која је примењена у свим његовим делима, се с обзиром на време може сматрати врло напредном. Архивалије су документоване напоменама које се налазе на маргинама књига, док се подаци и анализе савремене историографије цитирају углавном унутар основног текста. Условно, напомене на маргинама можемо поделити на експлицитне и имплицитне јер се у њима често појашњавају делови текста. У Гулимановим радовима су заступљени сви значајни аутори ове епохе; он анализира њихова дела, врши компарацију одређених питања и даје критички осврт на њихов садржај. Својим опусом и специфичним методама, које је искристалисао у делима, као и широком лепезом тема којима се бавио, Гулиман с правом носи епитет полихистора. Његово умеће дефинисања историјског проблема и проналажења узрока, који су до њега довели, превазилази границе времена у којем је живео. Анализирајући Гулиманово историографско дело учавамо његову способност, умеће и осећај за најважније теме и просторе у проучавању европске прошлости. Његове песме су историчне, не пева о митским и измишљеним личностима, него су сви ликови историјски и стварни. Вредан је његов допринос историји Конфедерације и Хабзбуршке династије, као царског историчара и једне од водећих личности хабзбуршке пропаганде. Рукописна хроника из 1598. године, која у оригиналу није сачувана, већ само њен препис из 18. века, не представља хронолошку вертикалу догађаја из историје Фрајбурга. Хроника приказује друштвени прогрес града од настанка до уласка у један нови облик државне заједнице каква је била конфедерација, крајем 15. века. Гулиманова *Историја Швајцарске* представља једно од његових најзначајнијих историографских дела; доказ за то је да се оно највише тумачи и познаје. Ово обимно дело, на нешто више од четиристо педесет страна, обрађује историју швајцарског простора од антике до 16. века. Написано је на основу темељних истраживања и може се сврстати у остварења класичне швајцарске историографије. Дело је написано концизно, богато је подацима, позива се на изворе и поседује квалитетне стилске особине. *Историја Швајцарске* није класична врста хронике свога

времена, већ историјско-географски приказ швајцарског простора. Једно од најпознатијих Гулиманових дела је *Историја Хабзбурговаца*, које представља његов значајан историографски рад, а и врхунски домет ондашње историјске науке. Књига је настала као резултат сублимације дотадашњих текстова о једној од најзначајнијих европских династија. Гулиман је био једно од главних пера хабзбуршке пропаганде у сфери историографије и сарадник идејног вође те пропаганде, надвојводе Максимилијана III.⁵ Реализацијом обимне *Историје Хабзбурговаца* и приређивањем дела о смрти Филипа II, Гулиман је постао официјелни историчар династије. *Историју Салијске династије* можемо сврстати у дела која су настала током рада на пројекту хабзбуршке пропаганде.

Гулиман је стварна историјска личност, о чему најбоље сведоче његова дела, али и сачувани историјски извори. Неки истраживачи су мишљења да је нетачно да је Гулиман живео и стварао на преласку из 16. у 17. век. Оваквом ставу је, свакако, допринело недовољно познавање његовог историографског и песничког дела, које није било научно обрађено и валоризовано. Наша истраживања су доказала да је Гулиман заиста живео и стварао у времену које је утврдила историографија, и ти подаци су у највећем броју историографских дела општеприхваћени. Анализом оригиналних Гулиманових писама лако се да закључити да их је писала једна иста особа. Папир и спољашњи елементи писама упућују да она потичу из времена у којем је Гулиман живео. Но, најбољи доказ да је Гулиман стварна историјска личност иза које се не крије никакав каснији историчар или више њих су његова дела. Како смо се први упустили у анализу целокупног његовог опуса, аргументовано тврдимо да је очигледно да су настала из пера једног човека и да је Гулиман живео и стварао у време које је преовлађујуће прихваћено у историографији.

Франц Гулиман је одавно почео да плени пажњу историчара, који су се понајвише занимали за његов живот, школовање (које се може узети за пример систематског образовања раног модерног доба), дипломатски и професионални ангажман. Тако је настало неколико студија које осветљавају Гулиманову биографију.⁶

---

⁵ Robert Evans, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit* (Graz: Styria, 1980.), 90.

⁶ Franz Gaßler, *Abhandlung über Guillimanns Leben und Schriften* (Wien: Sonnleithnerischen, 1783.); Alexander Daguët, *Biographie de François Guilliman: auteur des Rebus Helvetiorum, historiographe de l'empereur Rodolphe II et de la maison d'Autriche* (Fribourg: Schmid, 1845.); Johan Kälin, „Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts“, *Freiburger Geschichtsblätter*, 11 (1905): 1-210; Christoph Pfister, *Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts: Guillimann, Alt, Berchold, Daguët, Mit einem Nachwort von Alain – Jacques Tornare* (Norderstedt: Demand, 2008.)

Први је у озбиљније проучавање Гулиманове биографије кренуо царски архивар из Беча, Франц Гаслер (1740-1810), који је то узео за тему докторске дисертације. Дело које је настало из ових проучавања објављено је у Бечу, обима је око два ауторска табака и отворило је ово научно питање, како Гаслер пише, после 170 година од Гулиманове смрти.⁷

Интересовање за темељније проучавање Гулиманове биографије наставило се и током 19. века. Познати швајцарски историчар Александар Даге (1816-1894) објавио је књигу о Гулиману на шездесетак страна, дајући допринос сагледавању значаја опуса овог историчара и тумачења његовог погледа на историју Швајцарске. За Дагеа су основни задаци представљали приказ Гулиманове биографије и његовог доприноса осветљавању старије историје швајцарског простора.⁸

Пола века касније, проучавању Гулимановог живота и дела приступиће швајцарски архивиста и историчар Јохан Калин (1846-1919). Као резултат његовог озбиљног истраживачког рада на расветљавању Гулиманове биографије настала је монографска студија, која је 1905. године објављена у часопису *Фрибуришки историјски споменици*. Калинова вредна студија у највећој мери је осветлила Гулиманову интересантну биографију и представља продужетак и допуну истраживања, која су раније започели Гаслер и Даге; заснована је на оригиналној архивској грађи насталој током Гулимановог живота и рада. Калин је схватио значај Гулимановог историографског опуса, али се фокусирао на стварање једне класичне биографске монографске студије без аспирација да обради његов историографски и хуманистички опус.⁹ Допринос актуелизацији овог научног питања у новије време пружио је фељтон, који је у четири наставка, 1954. године у листу *La Liberté*, објавио историчар Јозеф Жордан.¹⁰

Након четиристо година од смрти великог историчара његов живот постаје актуелна научна тема. И поред неколико биографија, остају велике празнине у познавању Гулимановог живота. На те празнине су указивали много раније познати историчари Жан Берхтолд и Гастон Кастела. На почетку 21. века, Кристоф Фистер, савремени специјалиста за историју историографије, изнео је сумњу у веродостојност

---

⁷ Franz Gäßler, Abhandlung über Guillimanns Leben und Schriften, 3.

⁸ Alexander Daguët, Biographie de François Guilliman: auteur des Rebus Helvetiorum, historiographe de l'empereur Rodolphe II et de la maison d'Autriche, 1845.

⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 211-215.

¹⁰ Josef Jordan, *La Liberté*, 17.9, 5.10, 9.11, 23.12.1954.

података о Гулиману, тврдећи да је Гулиман у ствари псеудоним неке друге личности. Спровео је опсежна истраживања и дошао до закључка да је овај историчар живео у првој половини 18. века. Анализа издања Гулиманових дела, места где су штампана и других података, нагнали су Фистера на овакав закључак. Он сматра да су чак и каснија издања Гулиманових дела настала у циљу да се приметне траг истинском аутору, који је написао књиге приписане Гулиману.¹¹

Задатак осветљавања и попуњавања празнина у Гулимановој (упркос неколико наведених студија) биографији добио је нову димензију. Ипак, првенствени задатак ове дисертације је усмерен на анализу и тумачење неистраженог Гулимановог историографског дела, у контексту епохе касног хуманизма и католичке реформе. Позната архивска грађа, која се односи на поједине сегменте Гулимановог живота и рада, али и стваралачког опуса, налази се у неколико швајцарских архива. Ту грађу, која је значајним делом била коришћена од ранијих истраживача Гулиманове биографије (у првом реду Калина), добили смо на увид захваљујући професионалности управе и особља ових научних и културних установа. Калин је на основу сачуваних личних Гулиманових писама и службених аката направио добру биографску студију. Веома мали број архивских докумената није уврстио у текст монографије. Тиме није нарушио вредност студије, али је оставио мали простор за допринос бољем познавању Гулимановог живота. У *Државном архиву у Фрибургу* чува се препис Гулиманове хронике о историји града Фрибурга и једно писмо, које је лично написао 1605. године.¹² Важан део архивске грађе коју смо обрадили, а односи се на Гулиманов ангажман у Латинској школи у Солотурну, налази се у *Државном архиву у Солотурну*. Реч је о грађи која осветљава једно од најинтересантнијих питања из Гулиманове биографије, а то је сукоб са Владом Солотурна у вези са питањем верског рата у Француској, и његових јавних иступа против француског краља Анрија IV (1589-1610).¹³

Изузетно вредна збирка докумената, која се односи на Гулиманово стваралаштво, чува се у *Манастирском архиву Ајнзиделн*. Ради се о преписци између Гулимана и Кристофа Хартмана, а у вези је са радом на писању историје Ајнзиделншке опатије. У оквиру ње смо пронашли и необјављене Гулиманове песме.¹⁴ У складу са добром методолошком праксом текст смо обогатили одређеним необјављеним

---

¹¹ Christoph Pfister, Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts.

¹² CH AEF Chroniques 94; Stadtsachen.

¹³ CH SAS Protokoll des Stiftskapitels; Ratsprotokoll.

¹⁴ KAE, A. GB. 2 A 3. S. 156, Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman.

репрезентативним документима, која осликавају политику Свете Столице на швајцарском простору, у доба католичке реформе. Поред тога, користили смо необјављене ранонововековне рукописне хронике, које приказују ставове интелектуалаца онога времена у вези са друштвеним питањима с краја 16. и почетка 17. века. У текст су укључени и објављени историјски извори. Коришћена архивска грађа углавном је на латинском и француском језику.¹⁵ У дисертацији се помиње велики број локалитета и личности из европске историје, које смо објаснили подацима преузетим из познатих лексикографских издања.¹⁶

Примарни извори у проучавању Гулимановог хуманистичког и историографског опуса су његова дела. Мада је кратко живео, иза себе је оставио волуминозни опус, који је научно необрађен, и чије је све јединице данас проблем и утврдити, а до неких и доћи. Проблем представља чињеница да су дела штампана у различитим европским градовима као што су Фрибург, Дилинген, Милано, Фрајбург и Порентру. Највећи део Гулиманових историографских дела чува се у Рукописном одељењу *Кантоналне и универзитетске библиотеке у Фрибургу*, која су нам љубазношћу особља ове установе била доступна.¹⁷ У истој установи истраживали смо и готово целокупан Гулиманов хуманистичко-уметнички опус.¹⁸

---

¹⁵ Ишчитавање грађе значајно нам је олакшало коришћење најновијих речника скраћеница у ранонововековним латинским и француским текстовима: Adriano Cappelli, *Lexicon abbreviatarum Dizionario di abbreviature latine ed italiane: usate nelle carte e codici specialmente del medio-evo riprodotte con oltre 14000 incisi* (Milano: Ulrico Hoepli, 2011.); Nikolas Buat, Evelin Van den Neste, *Dictionnaire de paléographie Française: Découvrir et comprendre les textes anciens (XV-XVIII siècle)* (Paris: Les Belles lettres, 2011.)

¹⁶ Првенствено смо користили познате историјске лексикографске колекције: Dictionnaire historique de la Suisse; Allgemeine Deutsche Biographie; Neue Deutsche Biographie и Lexikon des Mittelalters.

¹⁷ Francisci Gvillimanni, *De Rebus Helvetiorum, siue Antiquitatvm libri V. Ex varijs scriptis. Tabulus, monimentis, lapidibus, optimis plurium linguarum auctoribus* (Friburgi Aventicorum: ex officina Typographica M. Wilhelmi Maess, 1598; Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae vita et rebus gestis Comitum Vindonissensium sive Altenburgensium in primis Habsburgiorum libri septem* (Mediolani: ex officina regia Pandulphi & M. Tullii Malatestae, 1605.); Francisci Guillimanni, *De episcopis Argentinensibus liber comentarius: quo super episcoparum seriem, gesta, & quamplurum veras genealogias: opidorum, urbium, in primis amplissimae civitatis Argentinae, Iteq̄ monasteriorum, collegiorum, aliorum locorum sacrorum episcopatus, origines, incrementa, conversiones* (Friburgi Brisgoiae: apud Josephum Langium, 1608.); Francisci Gvilimanni, *De felici excessu Philippi II. Austriaco Hispaniarum regis libri 3: sive de rebus memorabilibus quae in eius morte acciderunt, testimonium* (Friburgi Brisgoiae: apud Josephum Langium, 1609.); Francisci Guillimani, *De vera origine et stemmate Cunradi 2. imp. Salici syntagma. Ad Fridericum Altstetterum, S. Caes. maiestatis. et sereniss. Archiducis, Maximiliani III, Consiliarium Intimum, i Amplissimum Aulae Cancellarium, Cum Sac. Caes. Majestatis Privilegio perpetuo* (Friburgi Brisgoiae: apud Joannem Strasserum, 1609.)

¹⁸ Francisco Gvilliman, *Eidyllia melica, Virtute at qve Ervditione conspicvis Dominis candidatis, cvm ante diem V. Calend. Ivliar. In Catholica celebri Academia Dilingana, suprema in Philosophia laurea condecorarentur, honoris ergo inserip* (Dilingae: Excudebat Ioannes Mayer, 1588.) Francisco Gvillimanno, *Adclamatio Epica Reverendo d. Clotio Falio inscripta, cvm ante diem VII. Calend. Ivias primitias svas deo opt, max. Ofeferet* (Friburgi: Anno Domini, 1589.) Franciscvs Gvillimannvs, *Gamelium Mvsicvm, emmetrvm: Viro Illvstri, Palladiisqve*

Нека од најзначајнијих Гулиманових хуманистичко-уметничких остварења данас су раритетне књиге, које нису научно анализиране, и прилика да се упознамо са њиховом садржином представљала је истраживачки изазов. Тако нпр. данас постоји само један или два сачувана примерка вредне Гулиманове књиге поезије из 1600. године назване *Апостолика* (око 160 страна); од којих се један чува у фонду Језуитске збирке *Библиотеке града Лиона*. На истом месту смо истраживали и вредне *Анале Ајнзиделна*, на којима је Гулиман радио са Хартманом и који су изашли из штампе непосредно пре његове смрти 1612. године. Једини сачувани примерак хуманистичко-поетског дела посвећеног амбасадору Филипа II, грофу Алфонсу Касатију, из 1595. године (око 80 страна) налази се у *Централној библиотеци Солотурна*.¹⁹

При тумачењу Гулимановог историографског опуса неопходно је било сагледати постојећу савремену литературу, која се дотиче овог питања, а која је фрагментарна. Литература која се бави тумачењем Гулимановог обимног хуманистичко-уметничког дела не постоји јер овај део његовог опуса није био предмет критичког проучавања. Сагледавање његовог стваралачког опуса у контексту стваралаштва епохе касног хуманизма, као и осврт на питање дефинисања ове епохе у савременој историографији, подразумевало је консултовање релевантне литературе. Научна литература првенствено је на немачком и француском језику, а мањи део је на енглеском и српском језику. Питање проучавања и тумачења епохе касног хуманизма, можемо рећи, непознато је у српској и јужнословенској историографији. Овај појам, највише је присутан у науци немачког говорног подручја, те је и релевантна литература у вези са овим питањем на

---

artibus, qva bellicis, qva litterariis, inclito, D. M Ioanni Wild: Cum virginem indole, & virtute praestabie lem Margaretam Frveyo sibi coniugem solemniritu adiungeret (Friburgi: Typis Abrahami Gemperlin, 1590.); Francisco Gvillimanno Helvetio, *Carmen Gratvlatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinvm, episcopvm Alexandrinvm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem* (Fribvrgi Helvetiorvm: Ex officina Typographica Abrahami Gemperlini, 1591.); Franciscvs Gvillimannvs Helvetivs, *Genethaliacvm Syncharisticvm virtvtis, et ervditionis lavde, stemmatisqve antiqva nobilitate, clarissimo, et spectatissimo Domino Joani Jakobo vom Staal Archigrammateo Solodarensi: cum V. Nonas Maij filiolo feliciter auctus esset: Benivolentiae, & obseruationis gratia* (Friburgi Heluetiorum: Ex officina Typographica Abrahami Gemperlini, 1591.); Francisco Gvillimanno Helvetio, *Monodia in obitvm strenvi ac magnifici herois dom. Gvilelmi Tvgineri, eqvitis avrati, Caroli IX. Gall. Regis Christianissimi quodam Dapiferi, Strategj, Heluetici Somatophylacij Praefecti, necnon Senatoris Salodorensis prudentissimi* (Friburgi Heluetiorum: Ex officina Typographica Abrahami Gemperlini, 1591.)

¹⁹ Francisci Gvillimanni. *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem* (Friburgi Heluetiorvm: Apvd M. Wilhelmum Maess Anno, 1600.); Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti* (Friburgi Brisg: ex Typographio Archiducali, 1612.); Franciscus Guillimannus, *Odarum, Sive Hymnorum Natalitorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii...* (Pruntrut: Apud Ioannem Fabrum, 1595.)

немачком језику.²⁰ Гулиманов стваралачки опус припада пробуђеном стваралаштву католичке Европе, који је покренула католичка реформа. Стога је неопходно било проучавање Гулимановог доприноса стваралаштву епохе католичке реформе, а у вези са тим и појаснити ово важно поглавље европске историје са којим се до сада наша историографија није на ваљан начин упознала.²¹

Непостојање научне литературе, која на свеобухватан начин обрађује Гулиманов опус, дефинисало је фундаментални задатак рада. Обрада теме поставља захтеве који су у сагласју са савременим кретањима историјског истраживања, које се протеже на све бројнија подручја људског живота; већи је интерес за сазнајне и научно-теоретске аспекте, као и реторичко-лингвистичке. С друге стране, настојали смо различитим методама приступити проучавању Гулимановог хуманистичко-уметничког и историографског опуса (мада је Гулиманова поезија историјска и кроз посвете садржи елементе историјског извора), уздижући самобитност историјске науке, и њену одвојеност од науке о књижевности.²² Немачки историчар Киршбаум у запаженој монографији о историчару Герхарду Клајнсоргену настоји да изврши процену и евалуацију тврдњи и ставова овог хуманисте. Према његовом мишљењу највећи проблем је утврдити улогу самог аутора у њему савременој историографији.²³

У савременој европској историографији је присутно појачано интересовање за истраживања унутрашњих кретања и обнове у Римокатоличкој цркви, у раном модерном добу.²⁴ Како ово питање у нашој историографији није наишло на значајнија интересовања, задатак нам је објаснити основне одлике процеса католичке реформе и места, које ово питање заузима у данашњој европској историографији. Циљ анализе Гулимановог дела је да се прикаже припадност његовог опуса културној обнови, коју је покренула католичка реформа. Незаобилазна тема ране европске модерне је

---

²⁰ *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, прир. N. Hammerstein, G. Walther, (Göttingen: Wellstein, 2000); Gundula Caspary, *Späthumanismus und Reichspatriotismus: Melchior Goldast und seine Editionen zur Reichsverfassungsgeschichte* (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 2006.)

²¹ Wilhelm Maurenbrecher, *Geschichte der Katholischen Reformation* (Nördlingen: C. H. Beck, 1880.); Hubert Jedin, *Katholische Reformation oder Gegenreformation? Ein Versuch zur Klärung der Begriffe nebst einer Jubiläumsbetrachtung über das Trienter Konzil* (Luzern: Josef Stocker, 1946.); Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2005.)

²² Мирјана Грос сматра да треба прихватити неке лингвистичке тезе када је реч о језику, приповести и писму историје, али до одређене границе, која брани историјску науку од изједначавања књижевног и историјског језика и поимања да је историја грана литературе и фикција а да је прошлост непознатљива.: Mirjana Gross, „Dekonstrukcija historije ili svijet bez prošlosti“, *Historijski zbornik*, 62, br. 1 (2009): 192

²³ Bernd, Kirschbaum, *Gerhard Kleinsorgen (1530-1591): Ein Geschichtsstreiber im Westfalen der Frühen Neuzeit* (Norderstedt: Demand, 2005.), 17.

²⁴ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 9.

хуманистичка поезија, и, уопште, укупно књижевно стваралаштво које представља особеност овог историјског периода. Књижевна дела хуманиста имала су снажан утицај на друштво оновремене Европе и зато су увек актуелна тема за раномодернисте. Према мишљењу Фоцелке *нова културна историја* је „васкрсла“ деведесетих година прошлог века и не проучава само уметност, књижевност и музику, већ историју целокупних културних односа.²⁵

Базична истраживања, у оквиру теме, подразумевала су примену анализе и синтезе, апстракције, конкретизације, генерализације и других логичко–сазнајних метода и поступака. На избор метода утицао је карактер истраживаног проблема, односно врста и садржај извора, као и карактер садржаја који смо истраживали. Историјски метод подразумева временско и просторно лоцирање предмета истраживања и критичку обраду сачуваних сведочанстава о њему. Примена историјског метода је у складу са истраживањем специфичне проблематике, и комбинована је са одређеним врстама општих и посебних научних метода и поступака. У историјској науци данас, појам метод има различито значење, постоји биографски, компаративни, типолошки, генерализације, квантитативни, каузални, интенционални и генерички, као и метод разумевања и приповедања.²⁶ Методологија истраживања у нашој дисертацији је значајним делом зашла у домен интердисциплинарности. Анализа и тумачење Гулимановог богатог хуманистичко-историографског дела захтева интердисциплинарни приступ, што је у складу са праксом савремене историографије, која поставља као једно од основних питања однос историје са другим друштвено-хуманистичким дисциплинама, као и снажне тенденције ка интердисциплинарности у проучавању историје.²⁷

У исто време, књижевно уметничко дело је особен и пулсирајући споменик који се не може ставити у оквиру принципа једне научне методе, или једне научне дисциплине. Такво је и Гулиманово богато поетско дело, које осликава ондашње друштвене прилике у Европи, и у којем се назире одлике поезије касног хуманизма.

---

²⁵ Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit: 1500-1918*, 46.

²⁶ Гросова закључује да „[...] појам историјски метод значи било само један од тих поступака, било све заједно“.: Mirjana Gross, *Suvremena historiografija: korijeni, postignuća, traganja* (Zagreb: Novi liber, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2001.), 363.

²⁷ Још је Марк Блок сматрао да у проучавању историје често дође до момента када то проучавање захтева интердисциплинарни приступ. Видети поглавље Историјско проматрање, у Marc Bloch, *Apologija historije ili zanat povjesničara* (Zagreb: Srednja Europa, 2008.), 75-78. Слично истиче и савремени аустројски историчар Фоцелка, који пише да се данас тумачењу сложених друштвених питања прилази интердисциплинарно, што је слично структуралним историјским испитивањима, и има све већи утицај на младе историчаре.: Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit: 1500-1918*, 45.

При обради Гулимановог поетског опуса користили смо и методе проучавања књижевности, како бисмо књижевно уметничка дела анализирали са становишта историчара истраживача. У важном методолошком питању—шта је књижевно уметничко дело, одговор историчара би, према Петру Милосављевићу, био да је то документ о писцу, његовом добу и средини из које је потекао. Но, нас као истраживаче историје интересује и схватање књижевног дела као производа и чиниоца књижевне традиције.²⁸ Према Џону Тошу, књижевна теорија утиче на историчара да се усредсреди на сам текст, пошто његова вредност није толико у одразу стварности, колико у откривању категорија преко којих се стварност сагледава.²⁹

У раду смо (првенствено у анализи Гулиманових поетских дела и приватне кореспонденције) користили и *метод анализе садржаја*, као један од начина проучавања друштвеног општења. Како се сваки потпун облик друштвеног општења састоји од одашиљача поруке, примаоца и садржаја поруке, управо смо те елементе и истраживали у писаном општењу једног активног хуманисте, са, у првом реду колективним, али и појединачним примаоцем.³⁰ Анализа Гулиманове поезије, са становишта историчара, важна је јер нам је показала исходишта пишчевог хуманистичког дела, и пружила слику епохе у којој је стварао. Тумачење Гулиманове поезије као резултата и елемента књижевне традиције, неопходна је била за тумачење његовог дела у контексту каснохуманистичке поезије и стваралаштва у време после Трентског сабора. Једно од питања које је требало решити јесте питање транскрипције личних и географских имена у тексту. Само име Франца Гулимана представља, условно речено, проблем, јер је познато да је његово изворно име било Франсоа Гилима, пореклом је био из фрајбуршке грађанске породице, чији је матерњи језик био француски. Хуманистичка продукција латинизоваће његово презиме у Гулиман, а његов професионални ангажман на немачком говорном подручју учиниће да ће га историографија више именовати према немачкој верзији имена Франсоа, а то је Франц. Модерна историографија француског језика наводи га као Франсоаа, а она немачког језика као Франца. Сам Гулиман се у изворима потписивао често као Франсоа. Нашу опредељеност за немачку варијанту Гулимановог личног имена одредиле су објективне околности. Тема је дефинисана на Катедри за општу и швајцарску историју раног

²⁸ Петар Милосављевић, *Методологија проучавања књижевности* (Београд: Требник, 2000.), 52-53.

²⁹ Џон Тош, *У трагању за историјом. Циљеви, методи и нови правци у проучавању савремене историје* (Београд: Слио, 2008.), 331.

³⁰ Војин Милић наводи пример уметничких и културних дела трајне вредности „[...] која делују као сталан извор порука, иако њихови ствараоци већ вековима и миленијима нису живи.“: Војин Милић, *Sociološki metod* (Београд: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1996.), 571-572.

модерног доба, која је традиционално опредељена ка писцима немачког говорног подручја. То представља дугу традицију, иако је Универзитет у Фрајбургу једини двојезични (француско-немачки) универзитет у Швајцарској. У складу са методолошким принципима и историографском терминологијом, као и језичким правилима, настојали смо транскрибовати и друга лична имена и имена насеља, као и географских појмова.

Саму структуру рада је наметнула вишеслојност друштвених збивања, које је требало обрадити и укомпоновати у прегледну и хармоничну целину. С једне стране требало је дати нову димензију Гулимановој биографији, која није била у првом плану нашег задатка, а с друге простору и времену у којем је делао овај хуманиста. Превасходни задатак овог рада, а то је његово историографско дело у контексту стваралаштва касног хуманизма и католичке реформе, морао се истаћи у први план. Напред наведено нас је определило да усвојимо нешто сложенију структуру рада. Тиме се рад нашао укомпонован унутар два дѐла; први је посвећен простору и времену у којем је Гулиман живео и стварао, а други његовом историографском делу.

Гулиман је био Европљанин у сваком погледу, живео је и школовао се у тадашњим центрима образовања у Швајцарској, Италији, Немачкој и Француској. Истим путем се кретала и његова служба, која га је довела до положаја царског саветника. Стога је у првој глави рада неопходно било дати историјску панораму Конфедерације и Светог римског царства с краја 16. и на почетку 17. века. Рудолф II је за престоницу Царства узео Праг, његова држава је представљала лабаву унију мање више независних кнежевина, чија је дезинтеграција настављена верским антагонизмима између католика и протестаната. Хабзбуршкој монархији је претила опасност и од Османлија; цара државни послови нису превише занимали, он се окренуо науци и уметности, не марећи много што земља грца у проблемима. У исто време верска располућеност је морила и Конфедерацију, реформација је трајно поделила њено друштво и учинила је лабавом и нестабилном државном творевином. Поделе је поспешивао Ватикан, показујући велико интересовање за овај простор. Римокатоличка црква је настојала да ојача католичке кантоне и њихову везу са Римом, и реформише своју цркву према одлукама Трентског сабора. Особите последице имало је настојање Рима да швајцарске католике што је могуће више удаљи од сународника протестаната.

Друга глава дисертације односи се на католичку реформу и касни хуманизам, епохе које су се одвијале паралелно. У данашњој историографији су присутне

тенденције да се знани карактер епохе реформације и контрареформације потпуно изгуби. Тако да се акценат ставља на истраживање унутрашње обнове Римокатоличке цркве. Католичка реформа је посебан процес у односу на контрареформацију, која је подразумевала политичке, војне и правне мере уперене против реформације. Овај преображај најраније се осетио у Швајцарској, још почетком 16. века, упркос унутрашњим црквеним слабостима, необразованости свештенства и мања духовности уопште. Католичка реформа дала је ветар у једра развоју европске културе кроз различите видове науке и уметности. Концем 16. и почетком 17. века јављају се нови центри науке и уметности, у њима почиње да се негује један нови стил стваралаштва. То је условило да се тај период дефинише као посебна културна и историјска епоха – касни хуманизам. Посебност ове епохе није у потпуности прихваћена од глобалне научне јавности, али ни оспорена. Појам касни хуманизам данас је уведен у науку, првенствено на немачком говорном подручју, у Немачкој, Аустрији и Швајцарској. Време између хуманизма и барока особена је културно-историјску епоха са својим специфичностима и представља неку врсту прелазне етапе у културним и историјским појавама.

Трећа глава је посвећена Гулимановом образовању и професионалној служби. Систематско образовање започео је на познатом Колеџу Свети Мишел у Фрибургу, који је основао папа Гргур XIII и предао га на управу језуитима. Из овог колеџа су излазили ондашњи водећи католички кадрови Конфедерације. Гулиман је знања стицао и на познатом *Collegium Helveticum* у Милану, који је основао кардинал Карло Боромео, где су се образовали најдаровитији католици Конфедерације. Студије је завршио на језуитском универзитету у Дилингену у Немачкој, једном од центара у који су продрле нове идеје, које је носио касни хуманизам. Гулиман затим одлази на школовање у Париз, где није успео докторирати због вихора верског рата који је захватио овај град. У овом делу дисертације показали смо да је школовање имало велики значај на усмеравање младог Гулимана, који је остао веран Римокатоличкој цркви и који ће кроз своје дело дати значајан допринос њеном учвршћењу и обнови. Прво Гулиманово професионално ангажовање било је место професора у Латинској школи у Солотурну. Овде се млади Гулиман формирао у слободоумног хуманисту и предавача, што ће га препоручити да убрзо буде постављен за управитеља школе. Солотурн је био католички кантон и у њему је католичка реформа имала значајне резултате. У граду се налазило седиште француског амбасадора надлежног за Конфедерацију, а две земље су имале дугу историју савезничких односа. У Солотурну је Гулиман дошао у сукоб са Владом

кантона, која је у у верском сукобу у Француској подржавала Анрија IV. Насупрот томе, Гулиман је критиковао француског краља као бившег хугенота и отпадника од Цркве, због чега ће бити протеран из града. Као перспективног младог интелектуалца примиће га за секретара гроф Алфонсо Касати, амбасадор Филипа II у Конфедерацији. Тако ће Гулиман своју дипломатску каријеру започети у Луцерну. Следећа етапа у професионалном успону одвела га је на чувени Фрајбуршки Универзитет у Немачкој. Након тога, Рудолф II га је именовао за официјелног историчара династије и свог саветника. Истраживањем Гулимановог професионалног ангажмана и његовог стваралаштва утврдили смо да су они у зависној вези, напредовали су и тематски се приближавали са његовим успоном.

У другом, фундаменталном делу рада, обрађено је обимно Гулиманово историографско дело. Прва глава другог дела односи се на стваралачки успон овог хуманисте. У стожер Гулимановог стваралаштва су уткане хришћанске вредности са становишта католицизма, према којима је Римокатоличка црква једина легитимна да те вредности кроз историју негује и преноси. Важна одредница стваралаштва овог касно хуманисте јесте и његова отаџбина, не само због чињенице што му је то завичај, већ схватања геополитичког значаја овог простора у ондашњим европским збивањима. Гулиман примењује класични историјски метод, његов истраживачки поступак можемо пратити од избора теме, преко прикупљања грађе, њене анализе и прављења једног облика синтезе. Концепција Гулиманових дела може да завара читаоца уколико не уђе у озбиљнију анализу, која открива напредни метод, тј., његова историјска прича је аналитичка и улази у дубину проблема. Гулиманова дела штампана су у неколико европских центара; прву књигу поезије објавио је у Дилингену у Немачкој, затим је по повратку у родни град ту наставио да објављује дела, међу којима и *Историју Швајцарске*. Значајна дела *Историју стразбуришких епископа*, *Панегирик Филипу II* и *Историју Салијске династије* објавио је у Фрајбургу, док је *Историју Хабзбурговаца*, штампао у Милану.

У другој глави смо обрадили богати Гулиманов поетски опус, који је готово у потпуности био неистражен. Поезију је почео писати још као двадесетогодишњак, првим поетским исказима је најавио свој хуманистички развој, који ће га упутити на бављење историјом. Централно место у његовој поезији заузимају теме из хришћанске етике и предања Римокатоличке цркве. Значајну пажњу је посветио и светлој швајцарској историји, чије је кључне моменте приказао кроз поезију. Гулиманово

песништво је исторично, иако не залази у дубину историјских догађаја и живота појединих личности, он никада не пева о митским, него увек о историјским личностима. Определује се за оне историјске личности које су обележиле важна поглавља европске и швајцарске историје. Без сваке сумње, Гулиманово песништво припада стваралаштву које се развијало у оквиру културног напретка, који је донела католичка реформа. Тематски се може поделити на поезију конципирану на националним и историјским темама и духовну поезију, која је ишла у прилог обнови угледа Римокатоличке цркве. Елементи Гулиманове поезије као што су историчност, побожност и верност цркви, људске врлине, обиље алузија на античку митологију, уклапају се у оквире поете касног хуманизма. Гулиманово песништво одише идејама хуманизма, хуманости, стварања, слободе и образовања. Присутан је утицај каснохуманиста, који су китњастим стилем певали о љубави, рођењу, жени као симболу рађања и њеној равноправности. По угледу на водеће каснохуманисте, Гулиман када пева о љубави мушкарца и жене суптилно провлачи еротске елементе. Тумачењем Гулиманове поезије закључили смо да његов песнички опус у значајној мери припада стваралаштву касног хуманизма.

Наредна глава дисертације бави се анализом дела Гулимановог историографског опуса који се односи на историју швајцарског простора. Хроника о историји Фрибурга, кроз резиме средњовековне историје града, представља идеју укупног развоја Конфедерације у средњем веку. Историји швајцарског простора посвећено је једно од Гулиманових најзначајнијих историографских дела *Историја Швајцарске*. Ради се о делу које је у Гулимановом опусу привлачило од почетка највећу пажњу, и које је највише анализирано и тумачено. Ово обимно дело обрађује историју швајцарског простора од антике, времена Галије и продора Римљана у овај регион. Гулиман *Историју Швајцарске* завршава положајем Конфедерације у позном средњем и раном новом веку. Фокусирао се на дипломатске односе са тадашњим моћним државама које су имале утицај на швајцарске кантоне, Светим римским царством, Француском, Савојом и Миланским војводством. Иако *de facto* независна, Конфедерација је до Вестфалског мира била у саставу Царства. Са Француском је имала посебне односе и традиционално војно савезништво, унапређивано вековима, а активни политички односи одвијали су се са Савојом и Миланом. Вредан допринос историји швајцарског простора представљају и *Анали Ајнзиделна*, који су изашли након Гулиманове смрти, а на којима је радио са Хартманом. У Гулимановим обимним делима *Историју*

Хабзбурговаца и *Историји стразбуршких епископа*, значајан део је посвећен историји швајцарског простора.

Четврта глава посвећена је месту Гулимановог опуса у контексту културе и историографије католичке реформе. Читаво његово дело стоји на бранику Римокатоличке цркве и супротстављено је реформаторској историографији, која је била у успону. *Историја стразбуршких епископа* вредно је дело историографије католичке реформе, настало у духу преображаја Римокатоличке цркве. Гулиман је на бриљантан начин успео да кроз биографије стразбуршких епископа прикаже најважније секвенце европске историје, не нарушавајући хармонију дела и његову основну историјску вертикалу. Репрезентативно дело хабзбуршке пропаганде имало је за циљ да учврсти пољуљане темеље шпанске гране Хабзбурговаца, која ће у наредном периоду дати владаре недорасле да се носе са изазовима шпанске унутрашње и спољне политике. Тако је ово важно дело за Хабзбурговце укључено у хабзбуршку империјалистичку пропаганду, која је смишљено и плански вођена из центра чија је глава био надвојвода Максимилијан III. Гулиман је у делима апострофирао легитимитет, који је према њему једино имала Римокатоличка црква, њено право и привилегију да предводи хришћане западне Европе. Цело његово дело припада историографији католичке реформе, у њему нема никаквог разумевања за протестанте, који су *новотарци* и јеретици.

Пета глава посвећена је Гулиману као историчару хабзбуршке династије и званичном царском историчару. Благодаревши својим делима, заслужио је поверење цара Рудолфа II, који га је именовао за официјелног историчара династије и свога саветника. На промоцији хабзбуршке државне и династичке идеологије уско је сарађивао са надвојводом Максимилијаном III. *Историја Хабзбурговаца* представљала је у оно време најобимнију историју ове династије у којој су била синтетизована сва знања о њеној најстаријој прошлости. Дело представља један од највећих Гулиманових истраживачких резултата и домета ондашње историјске науке; настало је као резултат сублимације дотадашњих текстова о овој великој европској династији. Тиме су на једном месту презентовани сви до тада познати подаци о прошлости Хабзбурговаца, дат је критички осврт на њих и ауторов став о овом историјском питању. Гулиманово тумачење порекла предака Хабзбурговаца може се узети као историјски најреалније од тада постојећих теза о овом питању, иако је књига настала као династички пројекат са задатком да Хабзбурговце прикаже као династију која има дубоке корене у најстаријем европском племству. Опус царског историчара заокружен је вредним и тематски

интересантним делом о пореклу Салијске династије и времену цара Конрада II. Интересовање за проучавање прошлости Салијаца делом је у вези са радом на хабзбуршкој пропаганди и истраживању порекла Хабзбуршке династије. У историографији су познате чињенице о породичним везама Хабзбурговаца са Салијцима. Оно што је несумњиво јесте да ће Гулиман остати један од највећих истраживача историје хабзбуршке династије до данас.

Последња глава рада посвећена је у првом реду грбовима и хералдичким симболима у Гулимановом делу, али и његовом доприносу развоју низа помоћних историјских дисциплина. Гулимана с правом можемо сматрати хералдичарем и истраживачем развоја хералдичких симбола европских владарских и племићких породица. Особеност Гулимановог опуса представљају прикази грбова и хералдичких симбола који су по правилу публиковани на насловној страни књига, а приказани грб припадао је личности којој је дело посвећено. Тако данас грбови и хералдички симболи, које је Гулиман објавио у својим делима, представљају једне од најстаријих приказа грбова одређених историјских личности. Захваљујући Гулиману сачуване су неке од најстаријих представа грбова Рудолфа II и Филипа III Шпанског, као и грбови хабзбуршких грофова. Гулиман је конкретно тумачио развој хералдичких симбола Хабзбурговаца кроз историју. Полихисторски приступ истраживању прошлости определио је Гулимана за проучавање историје од антике до њему савремених збивања. Стога је користио оригиналне историјске изворе различите провенијенције, епиграфске натписе, старе листине, средњовековне хронике, владарске повеље, грбове, печате, нумизматички материјал и друго. Многе дипломатичке изворе пренео је у целости, тако да она представљају ризнице преписа важних диплома из европске историје.

ДЕО ПРВИ

ПРОСТОР И ВРЕМЕ: ЕПОХА У КОЈОЈ ЈЕ ЖИВЕО И СТВАРАО ФРАНЦ ГУЛИМАН

1. СВЕТО РИМСКО ЦАРСТВО И ШВАЈЦАРСКА КОНФЕДЕРАЦИЈА У ГУЛИМАНОВО ВРЕМЕ

1. 1. Хабзбуршка држава на крају 16. и почетком 17. века

Крај 16. века Хабзбуршка монархија је дочекала с Рудолфом II (1576-1612) на челу, владарем углавном незаинтересованим за политику, који није много водио рачуна о управљању државом. Царство је у то време представљало лабаву унију мање више независних кнежевина и наставило је да се дезинтегрише чему је нарочито допринела реформација. Власт у Царству је била лабава а верска подељеност и опасност од Турака додатно су правили проблеме. Реформација и сукоб сталежа, учинили су државу нестабилном, са slabим утицајем цара и рајхстага, који је у доба Рудолфа II, заседао укупно пет пута, између 1582. и 1608. године. Значај ових заседања имао је незнатне последице по политичку ситуацију у Царству. Цар је лично присуствовао заседању само два прва Рајхстага, што се у историографији оцењује као један од главних индикатора о његовом пасивном вођењу државе. Наиме, до првог неслагања између католичких и протестанских сталежа дошло је 1608. године, што се тумачи као предзнак верског заоштравања пред Тридесетогодишњи рат.³¹ Дobar пример за сагледавање верског антагонизма (као полазну тачку у решавању верских питања у хабзбуршкој држави историографија означава Аугзбуршки верски мир) у Царству,

---

³¹ Thomas Winkelbauer, „Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter“, у *Österreichische Geschichte 1522-1699*, прир. Н. Wolfram (Wien: Ueberreuter, 2003), 114-121; Robert Evans, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit*, 37; Walter Pohl, Karl Vocelka, *Die Habsburgereine europäische Familiengeschichte* (Graz: Styria, 1996.), 180; Hugo Hantsch, *Die Geschichte Österreichs, Erster band* (Graz: Styria, 1994.), 293-297; Winfried Schulze, *Deutsche Geschichte im 16. Jahrhundert 1500-1618* (Frankfurt: Suhrkamp, 1987.), 163-166.

представља питање календарске реформе папе Гргура XIII (1572-1585) из 1582. године.³²

Док је цар селио двор из Беча у Праг³³, дотле је на другој страни избио Келнски рат (1583-1585). Повод је био прелазак келнског архиепископа Гебхарда Трухсеза 1583. године у протестантизам, ради женидбе са Агнезом од Мансфелда. Аугзбуршки мир је прописивао целибат за епископе, а забрањивао је и његов покушај секуларизације, да црквени поседи пређу сада у његове руке. Ситуација је нарочито била негативна по унутрашња државна питања јер је архиепископ Келна био један од изборника, који су бирали цара. Осим тога је политичка ситуација на Рајни за цара била важна због француског и низоземског питања. Католици су под вођством Ернста Вителсбаха у Келнском рату стекли преимућство. Маргинализација цара и истицање Вителсбаха јасно показују промене и код држања католичког племства у Царству.³⁴

Келнски конфликт био је иницијатор за нови верски сукоб који је почео у Стразбуру око превласти протестаната и католика над епископијом. Сукоб је достигао врхунац 1592. године дуплим избором епископа, протестантског кандидата, Јохана Георга и католичког Карла Лотрингена. Цар је 1599. године сукоб завршио стављањем на страну католичког кандидата и његовим рукоположењем. Но, протестантски кандидат за место столице стразбуршких епископа Јохан Георг одустао је од претензија тек 1604. године, и то уз новчану надокнаду. Била је ово једна од неколико мањих победа католика у Царству, која у укупној ситуацији није имала неких великих одјека. Ови примери недвосмислено показују да цар није више имао водећу улогу у Царству него да је она прешла на друге снаге, поготово на католичку Баварску која је у томе предњачила. Савремена историографија сматра да је овакво стање било резултат пасивне политике Рудолфа II изазване његовим здравственим стањем.³⁵

---

³² Након више покушаја реформе календара још од касног средњег века, папа Гргур XIII је 1582. године успео да реши проблем, тако што је у октобру 1582. године требало одбацити десет дана, како би се изједначила разлика између израчунатог и стварног месечевог циклуса. Реформу у прво време нису прихватили протестанти а задуго ни сви католици.: Jean Delumeau, *Une histoire du monde aux temps modernes*, 185; Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit 1500-1918*, 417.

³³ Краљевство Чешка са саставним крунским земљама Моравском, Шлезијом и Лужицама, чинило је најважнију базу домена Рудолфа II и нуклеус Хабзбуршке монархије. Овај проширени систем државица је поникао педесет година пре царевог доласка на престо али је и даље био далеко од стварног уједињења и поседовања било какве унутрашње кохезије.: Jaroslav Panek, *Prague in the Time of Rudolf II*, у *Rudolfine Prague 1576-1612*, прир. I. Muchka (Prague: tredoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006), 5

³⁴ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 95-96.

³⁵ Исто, стр. 106; Anton Ph. Brück, „Kardinal Karl von Lothringen (1567-1607) als Mainzer Domherr“, *Archiv für mittelrheinische Kirchengeschichte*, 19 (1967): 340-346

Царству су стална претња биле Османлије које су на границама изазивале сталне чарке и због чега је успостављена Војна граница још у првој половини 16. века, у оквиру које су насељаване избеглице са Балкана, већином Срби. Но, ситуација са становништвом Војне границе доносила је и тешкоће, одржавање граничних утврђења коштало је много новца, а претила је опасност да таква Војна граница без властеле, за сељаке других хабзбуршких земаља постане алтернативна. Према Фоцелки, појачана пропаганда против Турака била је иницирана управо да би се предупредила таква евентуална пресељења сељака из других делова земље. Сигурно да то није био једини разлог за сатанизацију Османлија у памфлетима, који су их представљали за противнике горе него што су стварно били. Један од разлога кампање крио се и у покушају Римокатоличке цркве да Османлије представи као казну за грехе хришћана, тиме се становништво наводило на послушност црквеним и државним властима.³⁶

Поред сталних мањих борби на граници, дошло је и до већих војних окршаја са Османлијама између 1592. и 1606. године, у познатом Дугом рату. Расположење за рат против Царства расло је у Цариграду али и у пограничним крајевима Османског царства, посебно у Босанском пашалуку, на чијем челу је био Хасан-паша Предојевић. Рат је у 1593. години попримио озбиљнији карактер, посебно битком код Сиска 22. јуна 1593. године, у којој су хришћанске снаге однеле пресудну победу у одбрани од даљег продора Османлија.³⁷ Највећу претњу Царству означио је губитак тврђаве Ђер која се налазила у широј зони Беча и сматрала се кључном одбраном од Османлија. Турски заповедник Синан-паша је са 40.000 људи дошао пред утврђење, које је било неспремно за озбиљнији напад. Заповедник утврђења Фердинанд Хардега предао је утврђење у замену за слободно повлачење, што га је одвело на војни суд и затим губилиште у Бечу. Тврђава Ђер је повраћена 25. марта 1598. године, када су је на препад поново освојили Адолфа Шварценберга и Николас Палфи. Тај подвиг је пропаганда Рудолфа II представила као централни догађај његове владавине, а велики број уметничких дела био је посвећено овој теми.³⁸

---

³⁶ Thomas Winkelbauer, „Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter“, у *Österreichische Geschichte 1522-1699*, прир. Н. Wolfram (Wien. Ueberreuter, 2003), 74-76; Walter Pohl, Karl Vocelka, *Die Habsburgereine eurpäische Familiengeschichte*, 180; Јохан Х. Швикер, *Политичка историја Срба у Угарској* (Нови Сад: Матица Српска, 1998.), 14.

³⁷ Радован Самарџић, „Срби у ратовима Турске до 1683“, у *Историја српског народа. Трећа књига. Први том*, прир. Р. Самарџић (Београд: Српска књижевна задруга, 1993), 224-225; Мiroslav Kurelac, „Sisačka bitka u svjetlu suvremenih hrvatskih i europskih događanja“, у *Sisačka bitka 1593*, прир. I. Goldstein, M. Kruhek (Zagreb, Sisak: Zavod za hrvatsku povijest filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Institut za suvremenu povijest u Zagrebu, Istorijски arhiv u sisku, 1994), 11-17

³⁸ Walter Pohl, Karl Vocelka, *Die Habsburgereine eurpäische Familiengeschichte*, 181-182.

Повратак Ђера засенила је предаја Кањиже 1600. године, која је њеног заповедника Георга Парадајзера отерала на бечко стратиште. Успех царске политике представљао је уговор са кнезом Ердеља Жигмундом Баторијем из 1595. године. Батори је изразио спремност, након што је био примљен у *Ред златног руна* и пошто је добио руку штајерске принцезе Марије Кристине, да замени Ердељ за кнежевине Опел и Ратибор у Шлезизи. Међутим, реформе које је царски генерал спроводио у Ердељу нису дале резултате и становништво није придобијено на страну Хабзбурговаца. Ускоро се Батори разочарао због своје одлуке и поново се вратио у Ердељ. Када је реч о рату са Османским царством, ни цар ни султан нису имали снаге за одлучујућа ратна дејства.³⁹

Рудолф II и није журио да се рат заврши, поготово из разлога јер је увидео да рат одвлачи пажњу становништва са унутрашњих државних проблема. Покушао је дипломатским путем успоставити коалицију против Османског царства, преговарао је са Персијом, Русијом, Пољском и италијанским државама. Рат је завршен 1606. године против воље Рудолфа II, а на иницијативу његовог брата Матије; мир је склопљен у Житватороку, а његове околности су продубиле раздор међу браћом. Овим миром, је први пут један хришћански владар признат од стране султана, који Рудолфа II у уговору не назива сином, већ братом, чиме му потврђује равноправност.⁴⁰ У политичком вртлогу Светог римског царства, једна секвенца се односи на српску националну историју, у току које је српски народ после дуже времена сплетом околности постао актер европске политичке сцене.⁴¹ Паралелно са последњом фазом Дугог рата, одвијао се устанак Стефана Бочкаја у Угарској, који је у великој мери утицао на политику Царства на том простору. Конфликт су Османлије потпиривале, а решио га је принц Матија 23. јуна 1606. године Бечким миром.⁴²

Социјални конфликти који су били присутни од времена позносредњовековних сељачких устанака, поготово Великог немачког сељачког рата распламсавали су се током Дугог рата. Финансијско оптерећење у току овог рата било је све јаче, порези и

---

³⁹ Исто, стр. 182.

⁴⁰ Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit 1500-1918*, 120-121.

⁴¹ Радован Самарџић пише да су догађаји из Дугог рата 1593-1606. године „били за српски народ охрабрење да бар као становништво пространих појединих области, ако не као целина, у маси изиђе на поприште светских збивања“.: Радован Самарџић, „Срби у ратовима Турске до 1683“, у *Историја српског народа, Трећа књига, том први, Срби под туђинском влашћу 1537-1699*, прир. Р. Самарџић (Београд: Српска књижевна задруга, 1993), 215

⁴² Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit 1500-1918*, 121; Hugo Hantsch, *Die Geschichte Österreichs*, 313-315; Thomas Winkelbauer, *Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter*, 78-79; Walter Pohl, Karl Vocelka, *Die Habsburgereine europäische Familiengeschichte*, 184; Karl Vocelka, *Geschichte Österreichs: Kultur – Gesellschaft – Politik* (Graz: Styria, 2000.), 102.

издаци пренети су са велепоседника, племства и свештенства, на сељаке. Поред тога, у пограничној зони према Османлијској територији, где је претила непосредна опасност од упада турске војске, формиран су посебни облици сељачких јединица. Зависно од интензитета опасности, у те јединице је укључиван сваки тридесети или десети, а некада када се радило о великој опасности, чак сваки трећи човек; што од прилике значи, да су три сељака била у обавези да једног војника опреме за рат.⁴³

Уз фискално и војно оптерећење, незадовољство је изазивала и рекатолизација, форсирана од стране Римокатоличке цркве и Хабзбурговаца. Дошло је до општег устанка сељака у Горњој и Доњој Аустрији, немири су почели још 1595. године као протест због увођења католичких свештеника уместо протестантских проповедника, и повећања кулука. Цар је био принуђен да реагује 1597. године и смањи присилан рад на четрнаест дана. Најамничка војска коју је ангажовао надвојвода Матија, вршила је страшне репресалије над побуњеницима. Против побуњеника су спровођене ужасне казнене експедиције које су претиле да сељаке претворе у мученике, због тога су власти сељаке настојале криминализовати, како би изгледало да су кажњавани због других преступа.⁴⁴

Антагонизам између цара и његовог брата Матије бивао је све јачи, Матија је био само пет година млађи, и према томе су његове шансе да наследи брата биле минималне. Њему је била намењена свештеничка каријера, али он тиме није био задовољан и покушавао је да учврсти свој положај у Царству. Након смрти принца Ернста, који је био близак Рудолфу II јер су одрасли заједно на шпанском двору, Матија је постављен за штатхалтера Горње и Доње Аустрије, као и главнокомандујућег у рату са Османлијама. Матија је наставио да јача свој утицај у Царству у сарадњи са једним од најутицајнијих људи у држави тога времена Мелхиором Клеслом⁴⁵, који је од

---

⁴³ Ernst Bruckmiller, *Sozialgeschichte Österreichs* (München: Oldenburg, 2001.), 118-119; Hugo Hantsch, *Die Geschichte Österreichs*, 306-312; Winfried Schulze, *Deutsche Geschichte im 16. Jahrhundert 1500-1618*, 282-284.

⁴⁴ Исто.

⁴⁵ Мелхиор Клесл (1553-1630.) прешао је из протестантизма у католицизам и био највећи борац против протестаната, најпре у Доњој Аустрији а затим и у другим деловима Царства. Овај способни човек, незнатног порекла, вртоглаво је напредовао, био је проректор Светог Стефана у Бечу, портпарол епископа Пасауа, администратор епископије Винер Нојштат, епископ бечки и коначно кардинал 1615. године. Његов пад је уследио тек много касније, када је покушао, насупротив својој ранијој противреформаторској политици, да у 1618. години издејствује измирење религиозних партија у корист заједничког рата против Османлија. Фердинанд II и надвојвода Максимилијан III (1595-1618) ухапсили су Клесла без Матијиног знања и затворили у Георгенбергу у Тиролу. Тек 1623. године је пуштен на слободу али је остао без политичког утицаја.: Johann Rainer, „Klesl, Melchior“, у *NDB*, 12 (1979), 51

1599. године био принчев канцелар и први саветник.⁴⁶ Безграничне амбиције принца Матије, подржаване сивом еминенцијом Мелхиором Клеслом, довеле су до сукоба међу браћом и постављања питања наследства круне. Рудолф II се противио покретању питања наследства Царства, упркос томе што није био ожењен и није имао законите деце, не желећи да чује за могућност да га наследи омражени брат.⁴⁷

Анимозитет међу браћом ишао је у правцу формирања отвореног савезништва против цара а на страни његовог брата, што се јавно испољило на скупштини у Шотвину 1600. године. Након саветовања у Линцу,⁴⁸ принчеви су се уротили против цара и у документу који су објавили 1606. године Матија је наведен као глава Хабзбуршке куће. Насупрот томе, уговоре које је Матија склопио са Османлијама и Бочкајем, Рудолф II није хтео да призна. Матија је успео да 1608. године формира савез међу већинским делом протестанских сталежа Аустрије и Угарске, коме су се придружили и моравски сталежи. Цар се затим приближио чешким сталежима, и дозволио у Владарској повластици⁴⁹ 9. јула 1609. године свим сталежима (племству, ритерима и градовима), слободу вероисповести, а све одредбе против протестаната стављене су ван снаге.⁵⁰

Јачање позиције Рудолфа II, узроковало је да принц Матија 1608. године организује марш против Прага, који се завршио уговором у Либену којим му је цар морао препустити Моравску, Угарску, Горњу и Доњу Аустрију. Ипак, целокупна политичка ситуација учинила је да положај цара ојача. Није ескалирао ни конфликт око наследства Јулиш Клевеберга 1609. године⁵¹ који је претио да изазове озбиљне сукобе. Једини од принчева из Хабзбуршког дома који је подржавао цара био је надвојвода Леополд V (1586-1632), кога је без монашког чина Рудолф II поставио за епископа

---

⁴⁶ Hugo Hantsch, *Die Geschichte Österreichs*, 298-299, 331.

⁴⁷ Thomas Winkelbauer, *Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter*, 114-115.

⁴⁸ Arno Strohmeyer, *Konfessionskonflikt und Herrschaftsordnung: Widerstandsrecht bei den österreichischen Ständen (1550-1650)* (Mainz: Philipp von Zabern, 2006.), 137.

⁴⁹ Ulrich Hutter-Wolandt, „Das Zeitalter nach der Reformation“, у *Quellenbuch zur Geschichte der Evangelischen kirche, Band I*, прир. В. Wolandt, U. Wolandt (München: Oldenbourg, 1992), 115-116

⁵⁰ Walter Pohl, Karl Vocelka, *Die Habsburgereine europäische Familiengeschichte*, 186; Erich Zöllner, Therese Schüssel, *Povijest Austrije* (Zagreb: Barbat, 1997.), 146-147; Winfried Schulze, *Deutsche Geschichte im 16. Jahrhundert 1500-1618*, 194-195.

⁵¹ Конфликт око наследства немачког војводства на Рајни Јулиш Клевеберга трајао је од 1609 до 1614. године. У њему су учествовали Свето римско царство, Француска, Низоземска и низ католичких и протестантских кнежевина у Немачкој. Сматра се једним од конфликта који је настао у ситуацији пред избијање Тридесетогодишњег рата, у коме ће се борба око наследства ове покрајине наставити.: Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit 1500-1918*, 424-425.

Пасауа а касније и Стразбура.⁵² Ипак, расплет се полако приближавао, у пролеће 1610. године требало је да се сазове скупштина изборника у Прагу. У историографији постоји мишљење да је на видику било компромисно решење, но Матија није хтео да пропусти прилику, умарширао је у Праг и 23. маја 1611. године је крунисан за чешког краља. Рудолфу II је од Царства остао само Прашки двор, који му је брат из сажаљења оставио, у њему је провео последње месеце живота који је смрт ускоро прекинула 20. јануара 1612. године.⁵³

---

⁵² Walter Pohl, Karl Vocelka, Die Habsburgereine europäische Familiengeschichte, 186.

⁵³ Hugo Hantsch, Die Geschichte Österreichs, 328-330. Walter Pohl, Karl Vocelka, Die Habsburgereine europäische Familiengeschichte, 186; Erich Zöllner, Therese Schüssel, Povijest Austrije, 147-148.

1. 2. Друштвено-политички профил Конфедерације крајем 16. и почетком 17. века

Шеснаести век је за швајцарске кантоне био изузетно буран. С његовим почетком завршава се велики период војничке славе Швајцараца после битке код Марињана. У току овог столећа Конфедерацију ће уздрмати и процес реформације, који ће трајно поделити њено друштво. Затим ће наступити време реформе Римокатоличке цркве, отпора протестантској експанзији и борбе са сопственим слабостима, али првенствено одупрети протестантској експанзији. У историографији је ово период познат као Конфедерација тринаест кантона, *de facto* независне заједнице а *de jure* у саставу Светог римског царства до Вестфалског мира.⁵⁴ Верски сукоби и нестабилност прелиће се и у другу половину 16. века, а неслога и супарништво разједаће швајцарско друштво. Поспешивао их је ко би други него Ватикан који је показао велико интересовање за овај простор. Римокатоличка црква је настојала да ојача католичке кантоне и њихову везу са Римом, и реформише њихову цркву према одлукама Сабора у Тренту. Особите последице имало је настојање Рима да швајцарске католике што је могуће више удаљи од својих сународника протестаната. У том погледу успостављен је 1565. године посебан савез пет кантона и Рима.⁵⁵ Наредне године је утемељена апостолска нунцијатура у Луцерну, која ће бити стуб ватиканске политике у региону. У тој нунцијатури католичка Швајцарска, добила је ново црквено вођство које није знало низашта друго него за интересе Рима, и које је успевало да окрене политику Конфедерације у корист папства.⁵⁶

Све је то природно повећавало антагонизам према протестанским кантонима, две стране су посматрале једна другу са великим неповерењем и неки безначајни инцидент могао је да изазове грађански рат. Католички кантони нису знали ни за једног другог непријатеља, осим за своју браћу протестанте. Пошто се нису осећали довољно

---

⁵⁴ Конфедерацију тринаест кантона, чинили су кантони: Цирих, Берн, Луцерн, Ури, Швиц, Унтервалден, Цуг, Гларус, Фрибург, Сологурн, Шафхаузен, Базел и Апенцел, као и одређени број савезних земаља и градова.: Ulrich Im Hof, *Geschichte der Schweiz: Mit einem Nachwort von Kaspar von Greyerz* (Stuttgart: Kohlhammer, 2007.), 50-51; Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute* (München: C. H. Beck, 2011.), 134-137; Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit 1500-1918*, 383-385.

⁵⁵ Ulrich Im Hof, *Geschichte der Schweiz: Mit einem Nachwort von Kaspar von Greyerz*, 67-71; Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 197; Arthur Mojonier, *Histoire de la Confédération* (Zürich: Stauffacher, 1967.), 274-275; Wilhelm Oechli, *History of Switzerland 1499-1914* (Cambridge: University press, 1922.), 172.

⁵⁶ Peter, Stadler „Vom Eidgenössischen Staatsbewusstsein und Staatensystem um 1600“, *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte*, 8 (1958): 1-20

јаким да се супротставе силом протестантским кантонима, настојали су да ојачају своје позиције склапањем посебних савеза са странцима и између себе. Супротно томе, у односима са протестантским кантонима ограничили су се на минимум обавеза, тако да се све сводило на празне речи или на потпуну незаинтересованост да се било шта уради.⁵⁷

Католички кантони су 1579. године оформили посебан савез са бискупом Базела, владарем области Бернских алпа, без посебних услова за овог црквеног прелата. То је омогућило бискупу да заустави реформацију у већем делу свог домена, да ограничи Берн и Бјен на својим поседима, и у потпуности потисне протестантски Базел из регије. Опаснији савез по Конфедерацију био је онај од 5. октобра 1586. године када је седам католичких кантона положило заклетву у Кантону Луцерн. Лига је склопљена у част кардинала Карла Боромеа (1538-1584) и позната је као *Боромеова лига*, седам кантона је објавило верност Римокатоличкој цркви, а сваки други верски правац означили су као грех и јерес. Заклели су се и да ће они и њихови потомци живети и умрети у правој вери и борити се против свих који је напусте, по цену да буду принуђени да прекрше старе савезе.⁵⁸ Но, ту није био крај савезима, 12. марта 1587. године католички кантони (изузев Солотурна), оформили су сепаратну лигу са католичким краљем, Филипом II Шпанским. Овај велики непријатељ реформације био је господар Милана, и блиски сусед Конфедерације. Циљ католичких кантона био је да овим савезом осигурају снажног савезника против протестантских кантона.⁵⁹ Шпанија је пристала да не ограничава католичке кантоне да шаљу своје плаћенике Папи, Савоји и Француској. Католички кантони су сада били отворени за трупе краља, које би ишле на север, и то не само кроз територије самих католика него и кроз заједничке комуне. Тако су католици гарантовали пролаз шпанској војсци кроз само срце Конфедерације, на начин који никад није био допуштен њиховим старим савезницима Французима, и то су урадили без и мало обзира према протестантским кантонима. Они су Шпанији обећали војну помоћ а краљ се заклео да ће их подржати новчано, као и војно у случају верског рата, колико год да им је потребно; и на крају да ако Граубинден подржи протестанске кантоне, да ће их напасти из правца Милана. Протестантски кантони су на политику

---

⁵⁷ Bernard Vogler, „Die deutschen, schweizerischen und skandinavischen Gebiete“, у *Die zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, прир. M. Venard (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992), 429-430

⁵⁸ Arthur Mojonier, Histoire de la Confédération, 275 ; Bernard Pronguè, „Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhunderts“, у *Geschichte des Kantons Freiburg, Band 1*, прир. B. Pronguè (Freiburg: Kommission zur Publikation der Freiburger Kantons geschichte, 1981), 370-371

⁵⁹ Volker Reinhardt, Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute, 210; Bernard Vogler, Die deutschen, schweizerischen und skandinavischen Gebiete, 436; Bernard Pronguè, Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhunderts, 370-373.

своје браће католика гледали као на објаву рата, спремајући се за одбрану, јер је католичко савезништво потпуно разбило Конфедерацију на два ентитета.⁶⁰

Католички кантони иницирали су 1587. године поништење вечног савеза са градом Милузом у Алзасу, који је постао протестантски. Недуго затим и Нојшател је такође искључен из Лиге, када су 1588. године католички кантони неформално су Конфедерације искључили и друге протестантске регионе. Несрећна политика довела је и до поделе Апенцела где су шездесет година обе вере егзистирале. Подстакнута од стране папског нунција и капуцина, католичка већина у главном граду Апенцела, одлучила је да не толерише никакве јеретике. Протестантима је остављена могућност да се врате старој вери или да се одселе. Иако су католици у Апенцелу, били мањина, желели су да та област буде део шпанске алијансе, и да прихвати нови календар препоручен од Рима. Дошло је до затегнуте ситуације која је замало прерасла у рат. Проблем је решила Скупштина конфедерације 1597. године, тако што се католичко и протестантско становништво иселило из делова кантона где је било у мањини, прешавши у крајеве где је религија којој су припадали већинска.⁶¹

На спољном плану Конфедерација је преко војне службе узела учешће у хугенотским ратовима у Француској, где их је краљевски двор сматрао за незаменљиви стуб своје пешадије. Савез склопљен у првој половини 16. века са Франсоом I (1515-1547) 5. маја 1521, обновљен је 1549. са Анријем II (1547-1559), затим 1565. са Шарлом IX (1560-1574), и напослетку 1582. године са Анријем III (1574-1589). Цирих, веран цвинглијанству, остао је по страни од свих ових савеза, а његов пример је дуго следио и Берн. С друге стране, протестантски Базел и Шафхаузен, католички кантони и савезне земље, редовно су слали јединице у француску војску.⁶² Анонимни швајцарски хроничар у 18. веку наводи све ове споразуме током 16. века и истичући да су они продужавани према обичајима претходних француских краљева. Швајцарци су према њему били неопходни Француској јер су поштовали уговоре и били изузетни ратници, особито се показавши против немачке пешадије.⁶³

---

⁶⁰ Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 210-215; Arthur Mojonier, *Histoire de la Confédération*, 274-278; Wilhelm Oechli, *History of Switzerland 1499-1914*, 177.

⁶¹ Arthur Mojonier, *Histoire de la Confédération*, 275-276; Benedikt Hegner, „Rudolf von Redings Verdienste um die katholische Reform“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kantons Schwyz*, 59 (1966): 102-106; Bernard Pronguè, *Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhundert*, 376-377.

⁶² Jean-René Bory, *Les Suisses au service étranger et leur musée*, (Nyon: Courrier de La Côte, 1965.), 62-70; Bernard Pronguè, *Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhundert*, 361-374.

⁶³ CH AEF Chroniques 63, 5-7.

Све до мира у Като-Камбрезију 1559. године плаћеничка служба Швајцараца имала је чисто политички карактер, јер су се са француским краљем борили против спољњег непријатеља. Али са избијањем хугенотских ратова, швајцарска војна служба је попримила другачији карактер. Тако ће непобедива швајцарска пешадија играти кључну улогу у многим пресудним биткама против хугенота. Швајцарци су 1567. године осујетили план хугенота да заробе Шарла IX, и тиме преузму контролу над владом; у биткама код Жарнака и Монконтур 3. октобра 1569. године њихова улога је била пресудна. Углед швајцарског војника знатно је опао због учешћа швајцарских најамника у убиству адмирала Колињија. Након Вартоломејске ноћи, на хиљаде хугенотских избеглица обрело се у Женеви и другим протестантским градовима.⁶⁴

Француска је дипломатијом успела да швајцарске протестанте дигне на ноге, представљајући целу ствар као потребу за борбом против Савоје, која је ушла у рат са Француском, циљајући да поново заузме Женеви и Кантон Во. У овај савез су се укључили протестантски кантони, а одговорили су католички кантон уласком у службу Савоје. Швајцарски католици и протестанти настојали су да у сукобима не дође до додира међу њима.⁶⁵ У току верског рата у Француској, 13.000 швајцарских најамника у кампу Анрија IV (1589-1610), признало га је за краља, пруживши му важну подршку. Уз њихову помоћ, он се одржао током напада Лиге код Аркиа и Дипа, и победио 14. марта 1590. године код Ивра.⁶⁶ Швајцарски хроничар је забележио да су кантони са Анријем IV имали посебно добре односе, а „о томе сведоче историјски документи, да су га Швајцарци добро и верно служили, и увек му били пријатељи.“⁶⁷ Ово илуструје и једно писмо Анрија IV које је упућено католичком кантону Фрибург у коме он Швајцарце назива „великим пријатељима“.⁶⁸

Када је 15. октобра 1589. године у Ниону, закључен мир између Савоје и Берна, којим се Берн одрекао скорих освајања, али и обавезао да неће помоћи Женеви у случају да Савоја одлучи да је заузме. Мир је изазвао велико негодовање у

---

⁶⁴ Janine Garrisson, *Henri IV Le roi de la paix* (Paris: Tallandier, 1999.), 33-34; Jean-René Bory, *Les Suisses au service étranger et leur musée*, 68; Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 210-211; Philip Benedict, „The wars of religion, 1562-1598“, у *Renaissance and Reformation France 1500-1648*, прир. М. Holt (Oxford: University Press, 2002), 154-159

⁶⁵ После склапања савеза са Анријем Наварским и плаћеницима, Анри III је имао војску од 40.000 људи и зато решио да крене на Париз, који је био у рукама Лиге. Све је већ било уређено да се град заузме на јуриш, када је 1. августа 1589. године доминиканац Клемент ножем убио последњег владара из куће Валоа.: Philip Benedict, *The wars of religion, 1562-1598*, 164-169.

⁶⁶ Janine Garrisson, *Henri IV Le roi de la paix*, 70-71; Wilhelm Oechli, *History of Switzerland 1499-1914*, 182.

⁶⁷ CH AEF Chroniques 63, 8.

⁶⁸ CH AEF Diplome, Писмо Анрија IV Кантону Фрибург 1595. године.

протестантском свету, јер је тумачен као најгора издаја центра протестантске вере. Области немачког говорног подручја као и романски Во објавили су да су против нечасне издаје Женеви, и одбацили су мир у Ниону.⁶⁹ И поред тога, Берн није обновио сукобе са Савојом, а Женева је била та која је сама наставила да се са војводством, у савезу са Анријем IV. У Лиону је 1600. године закључен је мир са Савојом, по ком је војвода морао уступити Француској све земље северно од Роне, док Женевци и поред обећања, није уступљено ни једно село.⁷⁰

Ускоро је војвода Карло Емануел (1580-1630) у договору са папством и Шпанијом, кренуо да заузме гнездо јеретика. Током ноћи између 21 и 22. децембра 1602. године савојска и шпанска војска су опрезно пришле граду, кренувши у напад на део зидина који је био слабо чуван.⁷¹ Међутим, Цирих и Берн су послали наоружане одреде у помоћ Женевцима, док су католички кантони, којима се војвода обратио за помоћ, остали по страни. Изнуђен је мир, који је потписан 21. јула 1603. године, који је гарантовао безбедност Женевцима, слободу трговине и кретања, а војвода је положио заклетву да неће подизати утврђења на територијама које су ближе од четири сата удаљености од самог града.⁷²

1. 2. 1. Конфедерација почетком 17. века

С почетком 17. века Конфедерација, некада толико моћна, нашла се у стању безнадежне распарчаности. Из практичних разлога сада су постојале две међусобно непријатељски настројене Конфедерације, католичка и протестантска, чија је лабава веза било слово конфедералног уговора, заједничке комуне и савезништво са

---

⁶⁹ Wilhelm Oechli, *History of Switzerland 1499-1914*, 183.

⁷⁰ Alain Dufour, „Politique et responsabilité du duc Charles-Emmanuel Ier de Savoie“, *Revue suisse d'histoire*, 16 (1966): 23; Marc Venard, „Frankreich und die Niederlande“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, прир. М. Venard (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992), 509

⁷¹ Савојска војска је покушала да преко мердевина уђе у град али је била осујећена, Женевљани су топом погодили мердевине. Женева је успела на време да организује одбрану и непријатељ се повукао, остављајући део војника који су успели да прескоче зидове у унутрашњости града. Убрзо су сви били убијени или заробљени а касније погубљени. Била је то победа Женеви, која је златним словима уписана у њену дугу историју.: Alain Dufour, *Politique et responsabilité du duc Charles-Emmanuel Ier de Savoie*, 20-24; Arthur Mojonier, *Histoire de la Confédération*, 274.

⁷² Waldemar Deonna, „A l'Escalade de 1602: les "billets" du Père Alexandre“, *Archives suisses des traditions populaires*, 41 (1944): 74-76; Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 211; Bernard Vogler, *Die deutschen, schweizerischen und skandinavischen Gebiete*, 434-435.

Француском.⁷³ Кроз деловање тзв. Златне лиге и Шпанске католичке лиге, католичка Швајцарска је постала ентитет за себе који је одржавао засебне скупштине у Луцерну. Ентитет су чинили, седам католичких кантона, Апенцел (унутрашњи Роден) опат манастира Свети Гален, Вале епископа Базела; подршку су тражили од папе, Шпаније, Хабзбурговаца, Савоје и других католичких центара моћи.⁷⁴

Покушај Берна и Цириха да наспрам ове, створе сличну протестантску лигу није је успео, зато што су се остале протестантске земље повукле. Ипак, и поред тога што им је недостајала формална унија или споразум, протестантски делови Конфедерације створили су уско повезану заједницу, са посебном скупштином, која је обично заседала у Аргауу, Цириху, Берну, Базелу или Шафхаузену, градовима који су чинили језгро овог протестантског ентитета; у њега су улазили и Гларус, са Апенцелом (спољни Роден), град Сен Гален, Милузе и Бјен. Савезници су им били Граубинден, Нојшател и Женева. Није у суседству било могуће наћи моћног савезника протестанта на кога су се могли ослонити за подршку, али су одржавали пријатељске везе са протестантским принчевима у Немачкој као и са Шведском, Холандијом и Енглеском. Француска је била савезник са оба ентитета, са чије су стране увек долазили проповеди о помирењу, јер разједињена Швајцарска није била од много користи Французима.⁷⁵

Кантони су благодарећи геостратешком положају имали све услове за континуирани економски развој, који нису пореметиле ни промене које су наступиле преласком економског тежишта на запад Европе. Нове околности су се за швајцарску економију показале добрим, пошто су путеви од старог економског центра, Италије, до нових центара на обали Атлантика и даље водили кроз Конфедерацију. Поред овог аспекта, важан параметар економске стабилности Конфедерације у другој половини 16 и почетком 17. века били су приходи од такозване спољне војне службе. Швајцарци су традиционално били у служби Француске и за то примали значајна средства а све је то пратио и посебан пензиони систем. Тиме су се у Конфедерацију сливала значајна

---

⁷³ Фолкер Рајнхардт пише да се савез у овом времену налазио на рубу распада, те да се одржао тако што су се локални конфликти одвијали без мешања на конфедералном нивоу. Тако је неутралност и опрез на нивоу Конфедерације очувала лабави савез.: Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 218.

⁷⁴ Ulrich Im Hof, *Geschichte der Schweiz: Mit einem Nachwort von Kaspar von Greyerz*, 69-71; Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 211-212; Wilhelm Oechli, *History of Switzerland 1499-1914*, 186.

⁷⁵ Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 211-212; Wilhelm Oechli, *History of Switzerland 1499-1914*, 186.

новчана средства споља.⁷⁶ Непознати хроничар најамништво у француској војсци видео је као значајну економску добит кантона јер су француски краљеви исплаћивали значајна средства најамцима још од времена 15. века. Он пише да је Швајцарска планинска земља и то не омогућава становништву довољан приход од пољопривреде што је надокнађивано приходима од војне службе. Важна корист савезништва биле су и одредбе о слободној трговини трговаца из Конфедерације у Француској, како робом произведеном у Конфедерацији, тако и страном. Ове трговинске олакшице нису ишле на штету француског буџета јер су кантони увозили и значајну количину робе из Француске, тако је само Кантон Луцерн сваке године увозио из Француске вина у вредности од преко 400.000 ливри.⁷⁷

Стабилност економског развоја Конфедерације морала се заснивати на реалним привредним гранама, те се томе посвећивала велика пажња. Запажен развој је достигла пољопривреда, посебно сточарство у свим кантонима. Градови су били развијени и у њима је цветало занатство и облици *преиндустријске* производње. У Сен Галену се јако развила производња лана, који је из овог региона извожен широм Европе. Бродел пише да је у 16. веку свила освојила швајцарске кантоне.⁷⁸ Неки градови су се потпуно оријентисали на економију која се базирала на производњи и трговини. Такав је био Цирих, чије су власти забраниле својим грађанима учешће у спољној војној служби. Овај град је тако постао регионални центар у производњи памука и свиле. Швајцарска индустрија сатова је почела са радом осамдесетих година 16. века доласком хугенота Шарла Кусана у Женеви.⁷⁹

---

⁷⁶ Ulrich Im Hof, *Geschichte der Schweiz: Mit einem Nachwort von Kaspar von Greyerz*, 79-80; Jean-René Bory, *Les Suisses au service étranger et leur musée*, 54-63; Max Schafroth, „Der Fremddienst: Kurzfassung eines Vortrages vor der Schweizerischen Vereinigung für Militärgeschichte und Militärwissenschaften“, *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte*, 23 (1973): 73-87

⁷⁷ CH AEF Chroniques 63, 15–17.

⁷⁸ Fernan Braudel, *Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od XV do XVIII veka: Igre razmene* (Beograd, Novi Sad: Službeni list SRJ, Stylos, 2007.), 299.

⁷⁹ Wilhelm Oechli, *History of Switzerland 1499-1914*, 205.

2. КАТОЛИЧКА РЕФОРМА (ЦИЈА) И КАСНИ ХУМАНИЗАМ – ДВЕ ЕПОХЕ ЈЕДНОГ ВРЕМЕНА

2. 1. Католичка реформа – појам и процес

Католичка реформа представља период корених промена у Римокатоличкој цркви у 16 и 17. веку. Црква се реформисала изнутра, покушавајући да се супротстави последицама процеса реформације. Овај процес има свој историјски ток који сеже до времена знатно пре реформације и има посебну особеност и суштинску различитост од контрареформације. Католичка реформа не огледа се у репресивним мерама, већ у суштинским настојањима да се црква изнутра трансформише и победи слабости које су нагризале њено биће. Реформа цркве особито јача после Трентског сабора, који је конципирао нови верски, духовни и културни покрет, усмерен на консолидацију цркве. Под утицајем мера које називамо католичком реформом настаје полет теологије, културе и новог таласа хришћанског хуманизма.⁸⁰

Католичка реформа је посебан процес у односу на контрареформацију, која је подразумевала политичке, војне и правне мере уперене против реформације. Контрареформација је процес који се одвијао од прве половине 16. и у 17. веку, и имао за циљ да спречи ширење реформације и поврати под црквену јурисдикцију територије које су притисли реформатори. Овакве мере су биле у многим случајевима дело истих оних људи који се убрајају у личности католичке реформе. Контрареформација као процес представља један од аспеката конфесионализације⁸¹ државе и друштва, и може се дефинисати као процес који је кренуо 1520. године осудом Лутера од стране папе Лава X, и казне коју му је изрекао Карло V (1519-1556) 1521. године. Контрареформација је на територији Царства, упркос католичкој политици Хабзбурговаца дала мале

---

⁸⁰ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 9.

⁸¹ Појам конфесионализација први је увео немачки историчар Ернст Валтер Зеден 1956. године. Конфесионализација се дефинише као друштвени процес у раном модерном добу који је произвео дубоке промене, не само у црквеном, односно религијском животу, већ у свим сферама друштва.: Wolfgang Reinhardt, „Konfessionalisierung“, у *Frühe Neuzeit*, прир. А. Völker-Rasor (München: Oldenbourg Verlag, 2006), 299; Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit 1500-1918*, 153.

результате. На европском плану такође, због геополитичких околности насталих опасношћу од Османлија, и због неслагања међу папством, Царством и Француском.⁸²

У општој историјској свести се под појмом реформације сматра образовање евангелистичко-лутеранске и реформисане конфесије која је почела са Лутером. Савремени немачки социолог Бернд Хам описује развој позносредњовековног *reformatio* у реформацију као процес нормативне централизације религије и друштва у Немачкој. Он Лутерову реформацију дефинише као покрет *експлозивног карактера* и сматра да се она не може посматрати као специфичност унутар ширег контекста толерантних средњовековних теологија и реформаторских модела. Резултат је био стварање нове религије која се одвојила од традиционалне цркве. За овај период, који се утемељио између 1517. и 1555. године, од 18. века се усталио појам реформација.⁸³

Савремена историографија је мишљења да је коришћење појма реформације и контрареформације као назива за епоху ван црквене историје проблематично. Посебно из разлога што су се у овом периоду дешавали и други формативни историјски процеси, борбе око хегемоније у Европи, друштвене трансформације, сталешки ратови и колонијална експанзија. Мада је савремени немачки историчар Ернст Валтер Зеден ову епоху назвао *Доба реформације*, релативизовао је овај појам указујући на особености калвинизма, милитантног протестантизма или конфесионалне кнежевине и културног напретка између 1555. и 1648. године. Према његовом мишљењу: „Конфесионалну политику називамо контрареформацијом“, и она се односи на акције Римокатоличке цркве. Истиче да је још Хајнрих Луц⁸⁴, именовано време између Лутерове реформације и Вестфалског мира као *доба реформације и контрареформације*.⁸⁵

Још је давно Леополд Ранке закључио да је разлог јачања католицизма од друге половине 16. века био заправо његова обнова. Звучи парадоксално али је појам *католичка реформација* утемељио је протестантски историчар Вилхелм

---

⁸² Renate Dürr, „Seit 1517: Religion und Politik“, у *Frühe Neuzeit*, прир. А. Völker-Rasor (München: Oldenbourg Verlag, 2006), 24; Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 11;

⁸³ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 12.

⁸⁴ Хајнрих Луц (1922-1986), је немачки и аустријски историчар, један од најпознатијих стилиста у немачкој историографији 20. века. Био је специјалиста за историју новог века, посебно историју Реформације и разумевање Лутерове реформације. Бавио се и питањем улоге историје Аустрије у укупној историји немачког народа.: Eberhard Weis, „Lutz, Heinrich“, у *NDB*, 15 (1987), 567

⁸⁵ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 12; Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit 1500-1918*, 152-154.

Мауренбрехер⁸⁶ у свом делу из 1880. године, где у предговору дефинише овај процес.⁸⁷ Католичка историографија је то с одушевљењем прихватила, како би нагласила обнову Римокатоличке цркве у 16. веку. Лудвиг Пастор⁸⁸ термин католичка реформација и рестаурација користио је у својој историји као термин који означава период који почиње од Јулија III (1550-1559). Сматрао је да је католичка реформација процес који није инициран Лутеровом реформацијом, већ оснивањем римског *Oratorio del Divino amore*, у последњим годинама понтификата Лава X (1513-1521). Тиме је католичка реформација изгубила карактер контрамере и постала самосталан процес. Пастор ће остати упамћен јер је увео у историографију појам *католичке рестаурације*, насупрот протестантском историчару Мауренбрехеру и његовом појму *католичка реформација*.⁸⁹

Зависно од религијске припадности историчара, појмови контрареформација и католичка реформација су до прве половине 20. века у историографији различито поимани. Разумевању ових појмова највећи допринос је дао католички црквени историчар Хуберт Једин⁹⁰ у студији *католичка реформација или контрареформација?* из 1946. године.⁹¹ У сажетој формулацији овог историјског питања, он пружа одговор: „Католичка реформација је само рефлексција Цркве на католички животни идеал кроз унутрашњу обнову, контрареформација је самозалагање цркве у борби против протестантизма.“⁹²

Јединово тумачење је раније представе о временском току реформације и католичке реформације (односно контрареформације као реакције), означило

---

⁸⁶ Вилхелм Мауренбрехер (1838-1892), немачки историчар који је поставио темеље у изучавању Контрареформације. Први је обавио систематска истраживања у шпанском архиву у Симанкасу о Европи у времену Контрареформације. Направио је значајне искорак у историографији и наговестио окретање од политичке ка културној историји у европској историографији.: Gangolf Hübinger, „Maurenbrecher, Wilhelm“, у *NDB*, 16 (1990), 433

⁸⁷ Wilhelm Maurenbrecher, *Geschichte der Katholischen Reformation* (Nördlingen: C. H. Beck, 1880.), VI.

⁸⁸ Лудвиг Пастор (1854-1928), католички историчар и аустријски дипломата. Био је познати истраживач историје папства. Бавио се историјом 16. века и питањима верских процеса у Европи.: Alfred A. Strnad, „Pastor, Ludwig Edler von, Freiherr von Camperfelden“, у *NDB*, 20 (2001), 94-96

⁸⁹ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 13.

⁹⁰ Хуберт Једин (1900-1980), је једна од највећих фигура црквене историје 20. века. Био је познати универзитетски професор и истраживач историје Трентског сабора. Представник је католичке историографије и учесник је Другог ватиканског концила.: Alois Steiner, „Heribert Smolinskx (Hg.). Die Erforschung der Kirchengeschichte. Leben, Werk und Bedeutung von Hubert Jedin (1900-1980), Reihe: Katholisches Leben und Kirchenreform im Zeitalter der Glaubensspaltung, Heft 61, Münster, Aschendorff Verlag. 2001. 116 S.“ *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 96 (2002): 219-220

⁹¹ Hubert Jedin, *Katholische Reformation oder Gegenreformation? Ein Versuch zur Klärung der Begriffe nebst einer Jubiläumsbetrachtung über das Trienter Konzil* (Luzern: Josef Stocker, 1946.)

⁹² Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 13; Hubert Jedin, *Katholische Reformation oder Gegenreformation*, 38.

превазиђеним у историографији. Ови процеси нису се ређали један за другим већ су углавном текли паралелно. Проучавање реформације из угла католичке историографије је тако унапређено, прво истраживањима Једина а затим Јозефа Лорца⁹³. Једин је био један од водећих историчара 20. века, бавио се питањем периодизације и дефинисања процеса у 16. и 17. веку, тако да је расчланио ова два термина која означавају различите процесе који су се паралелно одвијали.⁹⁴

Према мишљењу специјалисте за ово питање Дитера Вајса, у данашњој историографији тенденције показују да ће се карактер епохе реформације и контрареформације који је раније био познат, потпуно изгубити. Он сматра да се акценат даје на истраживање унутрашње обнове Римокатоличке цркве, а та потреба за реформом јавила се још у средњем веку. Сви ти напори за обновом, ујединили су се у једну струју у 16. веку, најпре у Шпанији и Италији, потом иницирани покретом *Devotio moderna* у Холандији, да би се спојили са хришћанским хуманизмом. Сабор у Тренту је означио догматско учвршћивање црквеног учења и истовремено нови процес реформе. Његовом развоју, допринело је оснажено папство, реформисан папски двор са конгрегацијама и нунцијатурама, и реформисаним редовима. Сви ови елементи реформе означили су процес који је потрајао до 18. века на католичком простору.⁹⁵

Тако је термин *католичка реформација* постајао преовлађујући у европској историографији, особито оној коју сматрамо католичком; с друге стране тврђа струја протестантске историографије га не употребљава. Југословенска историографија, овом питању није посветила пажњу, тако је и са савременом хрватском историографијом која употребљава термин *католичка обнова*. У српској историографији овог питања се дотакао једино Драгољуб Живојиновић, правећи разлику између процеса католичке реформације и контрареформације.⁹⁶

---

⁹³ Јозеф Лорц (1887-1975), луксембуршки католички црквени историчар и познати екумениста. Изразити је представник католичке историографије и још као студент у Фрибургу био је члан студентског католичког удружења, дао је велики допринос у разумевању историје Римокатоличке цркве.: Wilhelm Baum, „Lortz, Joseph“, у *NDB*, 15 (1987), 188

⁹⁴ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein Überblick*, 12-13; Thomas Winkelbauer, „Religion, Staat und Gesellschaft“, у *Österreichische Geschichte 1522-1699: Ständefreiheit und Fürstenmacht, Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter, Teil 2*, прир. Н. Wolfram (Wien: Ueberreuter), 112

⁹⁵ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein Überblick*, 13.

⁹⁶ Ove Čedvik, *Istorija reformacije* (Novi Sad: Dobra vest, 1986.); Emil Leonar, *Opšta istorija protestantizma* (Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2002.); Hrvoje Petrić, „Kатоличка обнова i конфесионалне толеранције/netолеранције на ширем простору Triplexa Confiniuma do oko 1630. godine: primjer grada Koprivnice“, *Croatica Christiana Periodica* 26 (2006): 55-63; Драгољуб Р. Живојиновић, *Успон Европе 1450-1789* (Београд: Службени лист, 2003.), 64.

У савременој европској историографији, првенствено оној немачког говорног простора преовлађујући постаје термин *католичка реформа*. Овај термин је заступљен у свим значајним делима која обрађују ово историјско питање. То потврђују најзначајније савремене синтезе, студије и конференције посвећене овом питању у европској и америчкој историографији.⁹⁷ Термину *католичка реформа* и Бродел даје предност када овај процес дефинише као „[...] моћни покрет католичке реформе, који ми погрешно називамо противреформацијом“.⁹⁸ Појам католичка реформа је по нама најадекватнији јер је и терминилошки одвојен од реформације, чиме су ова два процеса која теку паралелно суштински раздвојена у историографији. Но, једно је сигурно, укупну конфесионализацију и католичку реформу као процес обнове Цркве, не можемо сместити у оквире приказа „Прве хришћанске заједнице“ коју саопштава Свети апостол и јеванђелист Лука: „И беху постојани у науци апостолској, и у заједници, и у ломљењу хлеба, и у молитвама. [...] И сваки дан беху истрајно и једнодушно у храму, и ломећи хлеб по домовима, примаху храну са радошћу и у простоти срца, хвалећи Бога, и беху омиљени код целог народа. А Господ сваки дан додаваше цркви оне који се спасаваху.“⁹⁹

Овај црквени преображај најраније се осетио у Швајцарској, још почетком 16. века, упркос унутар црквеним проблемима, недовољној образованости свештенства и помањкања духовности уопште. На овакав развој обнове цркве утицао је покрет настао много раније, познат као *Devotio moderna*, чија је дефиниција остала предмет расправе до данашњих дана. *Devotio moderna* је представљала процес духовног покрета који се јавио у католицизму а који је био усмерен на духовну обнову, враћању простоти вере, моралу и вредностима раног хришћанства. Један од зачетника овог покрета био је Герард Гроте¹⁰⁰ (1340-1384), холандски духовник и проповедник. Он проповеда јавно да духовна лица не ступају у брак, указујући и на друге недопустиве појаве у цркви,

---

⁹⁷ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick; Karl Borromäus und die katholische Reform: Acten des Freiburger Symposiums zur 400. Wiederkehr der Heiligsprechung des Schutzpatrons des katholischen Schweiz*, прир. М. Delgado, М. Ries (Fribourg: Academic Press, 2010); Barbara Diefendorf, Virginia Reinburg, „Catholic reform and religious coexistence“, у *Renaissance and Reformation France 1500-1648*, М. Holt (Oxford: University Press, 2002), 176-201

⁹⁸ Fernan Brodel, *Mediteran i mediteranski svet u doba Filipa II*, Том II (Београд, Геопоетика, 2001.), 26.

⁹⁹ Дела апостолска, I 42, 46-47: *Библија Свето писмо Старог и Новог завета* (Шабац: Глас цркве, 2005.), 1030.

¹⁰⁰ Andre Vauchez, „Heiligung“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit der Zerreißproben (1274-1449)*, прир. М. Mollat (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1991), 523

тако да му се придружује одређени број духовника, образујући групу *Devotio moderna*.¹⁰¹

Пракса зачетника *нове побожности* и њихова методологија молитве у самопројекцији библијских сцена из Христовог живота, снажно су утицали на хришћанску медитацију 16. века. У тој техници молитве и медитације нашао је изворе и Лојола, за своје *Духовне вежбе* а што је имплементирано и у језуитску педагогику. Један од најпознатијих Гротових следбеника био је Флоренције Радвин¹⁰² у чијој је кући прва заједница сабраће из друштва *Devotio moderna* формирана. Духовни живот следбеника *Devotio moderna* обележен је унутрашњом чистотом и честим упражњавањем кратких духовних медитација. Појава покрета пада у време развоја хришћанског хуманизма и појаве немачког мистицизма, чији су представници промовисали лични однос са Богом. *Devotio moderna* пропагира исту праксу медитације и упућује верника на индивидуални однос према вери и религији. Овакав духовни приступ неки покушавају довести у везу са каснијом појавом реформационих идеја, но њихов утицај је највише присутан у Низоземској, те је Еразмо формирао свој у том духу.¹⁰³

Следбеници *Devotio moderna* уводе у духовност методичке молитве, које су подразумевале континуиране молитвене вежбе у складу са елементима духовног промишљања које је препоручивао Гроте. Заједница *Devotio moderna*, прихватила је концепт верниковог пројектовања у библијски живот од Лудолфа од Саксоније¹⁰⁴, који је то презентовао у делу *Живот Христа* из 1374. године. Методички приступ молитвеним медитацијама који су наметнули припадници покрета, наишли су на плодно тло и код духовника Римокатоличке цркве али и реформатора. Њихови приручници за молитвене медитације имали су водећу улогу у европским духовним круговима до времена реформације.¹⁰⁵

---

¹⁰¹ Andre Vauchez, *Heiligung*, 523; Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 23.

¹⁰² Флоренције Радвин (†1400) холандски духовник и један од покретача *Devotio moderna*, школовао се у Прагу и био рукоположен за свештеника. Под утицајем проповеди Герерда Грота, напустио је свештенички позив и придружио му се.: Andre Vauchez, *Heiligung*, 523-524.

¹⁰³ Исто, стр. 523-524.

¹⁰⁴ Лудолф од Саксоније (1300-1378), доминиканац и теолог, рођен у Саксонији, који је живео у Стразбуру. Написао је неколико теолошких дела од којих је најпознатије *Vita Jesu Christi*.: Walter Baier, „Ludolf von Sachsen“, у *NDB*, 15 (1987), 300

¹⁰⁵ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 23-24.

Криза која је захватила Римокатоличку цркву у 16. веку проширила се на велики део Европе а претила је да захвати и Италију. Папа Павле III (1539-1549), био је принуђен да сазове сабор у Тренту 1545. године који ће радити до 1563 и чији је рад био у најмању руку проблематичан, прекидан и оспораван. Но и у таквим околностима, закључци сабора су постали стуб антипротестантске политике римске цркве и покренули су унутар црквену реформу која ће резултирати и позитивним тенденцијама. Слабости цркве које су се огледале у дисциплини, моралу и самом уређењу концил је препознао и предузео мере да се оне елиминишу, покушао је унапредити образовање и обуку свештенства, чему ће допринос дати језуити.¹⁰⁶ Проблем Трентског сабора био је и што се састао са закашњењем од двадесет година, тако да је било касно да оствари основни циљ, уједини хришћане. Саму организацију сабора и његов легитимитет илуструје чињеница да је на састанку почетком 1562. године заседало 85 италијанских, 14 шпанских, 3 португалска и 3 грчка свештеника. Остале нације, француску, немачку, енглеску, холандску, пољску, заступао је по један свештеник.¹⁰⁷

Поред дефинисања догматских питања, питања светих тајни и утврђивања римског катехизма, важна мера против реформационих идеја огледала се у прецизирању тзв. *Списка забрањених књига*. Одлуке сабора, како оне догматске, тако и оне које су се односиле на техничка питања и устројство Римокатоличке цркве потврдио је папа Пије IV (1559-1565), чиме је дефинисао тзв. *Трентску вероисповест*.¹⁰⁸ Била је то вероисповест која дефинише да је „[...] Света Римокатоличка и римска црква, црква свих цркава“, а да је папа викар Исуса Христа и наследник светог Петра. Тако стоји у були Пија IV од 18. новембра 1564. године.¹⁰⁹ О трентској теологији Жан Делимо пише да је сабор супротставио Библији као једином извору, и слободном испитивању које заступају реформисти, Библију која се из доба у доба осветљава традицијом или, боље речено, традицијама, „[...] односно сведочанствима светих отаца и признатих сабора, судом и пристанком цркве.“¹¹⁰

---

¹⁰⁶ Исто, 46-47.

¹⁰⁷ Жан Делимо, *Католицизам између Лутера и Волтера* (Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 1993.), 56-58.

¹⁰⁸ Marc Venard, „Die Katholische Kirche“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, прир. М. Venard (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992), 274-275; Klueting Harm, „Tridentischer Katholizismus – Katholizismus nah dem Konzil von Trient“, *Schweizerische Zeitschrift für Religions und Kulturgeschichte* 103 (2009): 13-26

¹⁰⁹ Carl Mirbt, *Quellen zur Geschichte des Papsttums und des Römischen Katholizismus* (Tübingen: Mohr, 1911.), 259.

¹¹⁰ Жан Делимо, *Католицизам између Лутера и Волтера*, 61.

Сабор је утврдио догматска питања која су била од суштинске важности за опстанак цркве. Потврдио је неразједињеност светог предања и светог писма, дефинисао је седам светих тајни, утврдио препоруке за проповедање и катехизис. Веома важна одредба је била обавезно пребивалиште епископа и свештенства на територији која им је поверена за службу. Сабор је осудио раскошне резиденције моћног свештенства, наложио поштовање целибата и образовање свештенства. Папа Пије V (1566-1572) је 1570. године увео у употребу нови мисал, затим требник, катехизам и побољшану верзију Библије.¹¹¹ Но, колико год католичка историографија апострофирала реформске одредбе Трентског сабора, оне су биле великим делом суштински ближе процесу контрареформације. То се да закључити из Римског катехизма из 1566. године, издатог на основу закључака Трентског сабора и објављеног по налогу Пија V у делу о јеретицима. Јеретици, расколници и отпадници од цркве називају се *кугом* и упоређују се са паганима који незнају шта је хришћанство.¹¹²

Одредбе Трентског сабора осетила су се и на јужнословенском простору, мада су ту реформационе идеје биле сасечене у корену. Рудолф II је настојало спровести препоруке сабора на целој територији Царства, у прилог томе је 1. маја 1604. године потврдио 21 члан Угарског сабора додавши му 22 члан, према коме је римокатоличка вера једина дозвољена. Ова одредба је наишла на отпор у Угарској али је зато у већински католичкој Хрватској и Славонији наишла на одобравање, Сабор Хрватске и Славоније је 5. јула 1604. године поздравио цареву одбрану римокатоличке вере и закључио „[...] да се имају истерати сви кривоверци“. Ове закључке је потврдио цар у Прагу 16. јануара 1608. године, а међу њима онај изричито да је у Хрватској и Славонији једино дозвољена римокатоличка вероисповест. Потом је Сабор Хрватске и Славоније 25. фебруара прогласио цареве одредбе и оне су ступиле на снагу.¹¹³ На јужнословенском простору су биле на делу најтврђе мере контрареформације, што најбоље илуструје декрет надвојводе Фердинанда II, о изгону протестаната из Истре, донет 1599. године.¹¹⁴

Када је реч о народној побожности, ту су кроз историју хришћанства присутне контрадикторности између вере једног верника и колективне религиозности.

¹¹¹ Marc Venard, *Die Katholische Kirche*, 275; Klueting Harm, *Tridentischer Katholizismus – Katholizismus nah dem Konzil von Trient*, 13-26.

¹¹² Carl Mirbt, *Quellen zur Geschichte des Papsttums und des Römischen Katholizismus*, 263.

¹¹³ Hrvoje Petrić, „O Katoličkoj obnovi i obrazovanju na prostorima Senjske, Modruške i Zagrebačke biskupije u 17. stoljeću“, *Podravina*, 4 br. 8 (2005): 148

¹¹⁴ Maja Ćutić Gorup, „Dekret nadvojvode Ferdinanda iz 1599 o izgonu protestanata“, *Croatica Christiana Periodica*, 33, br. 63 (2009): 83-85

Римокатоличкој цркви током средњег века није било у интересу да се испољава индивидуална побожност, а такво стање затекло је верника у доба реформације, када се он нашао на ветрометини која га је могла одвести у нову цркву или га задржати у старој. Црква у време реформе настоји да верника убеди да остане у вери предака, потврђеној кроз седам светих тајни и уз обавезно посредништво свештеника између верника и Бога. Верници су од свештеника очекивали да живе у целибату, да буду непорочни, но стварност је била супротна, посебно у Швајцарској и Велсу.¹¹⁵ Након Трентског сабора у цркви се јављају идеје да се одређени вид колективне побожности прихвати, а све под притиском реформационих идеја. Верницима 16. века миса није омогућавала церемонију колективне побожности, обред је и даље остао у домену индивидуалних молитви. Када је реч о светим тајнама исповести и причешћа, Римокатоличка црква у периоду реформе, покушава да ову церемонију духовно уздигне и упути вернике на обавезу да се исповеде и причесте бар једном у току године. Према упутствима која је дао Карло Боромео, исповести се посвећује посебна пажња и она је индивидуална, свештеник и верник су сами и ту се у тишини исповедаонице обавља чин покајања и опраштања.¹¹⁶

Запажену улогу у католичкој реформи одиграли су поједини редови у Римокатоличкој цркви. Међу њима, истакао се ред капуцина, његови припадници посветили су се сиромаштву и мисионарском раду, помажући верницима и учвршћујући их у вери да је Римокатоличка црква једина која их може водити. Капуцини су настали издвајањем из Фрањевачког реда и формирани су 1525. године у Италији а 1528. године их је потврдио папа Климент VII (1523-1534). Ред је убрзо доживео кризу јер је његов први човек прешао у протестантизам, међутим успео се одржати и постати врло важна снага католичке реформе.¹¹⁷ Један од главних покретача црквене обнове био је Језуитски ред, који је дао католичкој реформи пресудни подстицај. Многи крајеви Европе нису им били доступни за отворено деловање (Ирска, Енглеска, немачке протестантске територије), стога су у њима тајно радили на обнови

---

¹¹⁵ Франсоа Лебрен, „Реформе: приврженост вери у оквиру заједнице и лична побожност“, у *Историја приватног живота*, прир. Ф. Аријес, Ж. Диби (Београд: Clio, 2002), 69-81; Marc Venard, *Die Katholische Kirche*, 303-304; Патрик Колинс, „Црква средњег века и њена реформација (1400-1600)“, у *Оксфордска историја хришћанства*, прир. Ц. Макманерс (Београд: Clio, 2004), 325.

¹¹⁶ Marc Venard, *Die Katholische Kirche*, 304-306.

¹¹⁷ Marc Venard, *Die Katholische Kirche*, 291-292; Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 79.

католицизма. Језуити су рано почели деловати као проповедници и мисионари у свим деловима света, преобраћујући домородачко становништво.¹¹⁸

Подршку католичкој реформи дала је и католичка женска монашка конгрегација урсублинки, основана у Италији 1535. године. Оснивач Друштва Свете Урсублинке је Ангела Меричи која је и написала статут организације.¹¹⁹ Главна делатност Урсублинке је била оснивање школа и интерната за младе католичке девојке. Папа Павле II (1564-1571), потврдио је статут реда 1544. године. Делатност Урсублинке је привукла пажњу Карла Боромеа и он је захваљујући свом ауторитету проширио њихово деловање на целу Италију. Своју основну делатност, католичко образовање ред ће проширити на целокупни католички простор, дајући допринос образовној реформи Римокатоличке цркве.¹²⁰

Католичка реформа нашла је свој културни израз кроз касни хуманизам и сваралаштво барока. Црква је унапредила утицај и углед кроз наглашену побожност, ходочашћа, литургије и мању мистичност обреда. У уметности и архитектури то се испољило кроз посебне облике као и нове облике музичког и позоришног стваралаштва. Када је реч о науци, развија се теологија, историја, књижевност и астрономија, што је утицало и на примену новог календара од 1582. године.¹²¹

---

¹¹⁸ Mark Häberlein, „Nach 1609: Frei Meere als Aktionsfeld“, у *Frühe Neuzeit*, прир. А. Völker-Rasor (München: Oldenbourg Verlag, 2006), 102; Marc Venard, *Die Katholische Kirche*, 289-290; Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 75-78; Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit 1500-1918*, 421-422; Jean Delumeau, *Une histoire du monde aux temps modernes*, 81-82.

¹¹⁹ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 82.

¹²⁰ Marc Venard, *Die Katholische Kirche*, 292-293.

¹²¹ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 163-166; Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit 1500-1918*, 420, 440-442.

2. 2. Католичка реформа на простору Конфедерације

На простору Конфедерације формирала су се два значајна правца реформације, цвиглијанство и калвинизам а контрареформација се огледала кроз правне активности. Сабор у Луцерну је 1524. године заузео став да се остане у старој вери. Мере заштите од реформационих идеја предузете су и на Саборима у Фрибургу 1524. и кантону Во 1525. године. Но, реформација је пустила корење двадесетих година 16. века, најпре у Цириху и Сен Галену а затим и у Лозани, Нојшателу и Женеви.¹²²

У почетној фази реформације, Римокатоличка црква на простору Конфедерације доживела је тежак ударац. Најважније дијацезе, у првом реду Женевска, Лозанска и Базелска изгубиле су имовину, вернике и седишта епископа су измештена. Најзначајније катедралне цркве пале су у руке протестаната, богати манастири били су у рукама реформатора, обичан верник нашао се у незнању, да ли да напусти цркву у којој је крштен он и његови преци, или да се окрене некој новој, приступачнијој обичном човеку. Таква ситуација довела је велику већину народа у незнање и општу физичку и духовну несигурност. Из великих протестантских центара су слати мисионари у све кантоне и регије који су обратили значајан број становништва.¹²³ Нормализација духовне и верске климе у протестантским центрима брже се одвијала и доводила у ред него у регионима где је Римокатоличка црква још имала утицај. У великим градовима које је захватила реформација грађанство и пословна елита су прихватили нову религију. Негде је то ишло уз проповед и силу, као у Калвиновој Женеви, где је на делу била *тиранија врлинама*¹²⁴.

Стога Римокатоличкој цркви није било лако да се супротстави реформацији на простору Конфедерације. Остао јој је мали маневарски простор да се реформише и спаси потпуног краха, и у таквим околностима католичка реформа ће дати резултате на овом простору и спасити што је преостало. Оно што је карактеристично за католичку реформу краја 16. и почетка 17. века у Конфедерацији, јесте да је главни терет овог процеса поред Рима, пао и на домаће синове. Реформа је пала на леђа појединих

¹²² Marc Venard, Die Katholische Kirche, 284.

¹²³ Bernard Vogler, „Die deutschen, schweizerischen und skandinavischen Gebiete“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, прир. М. Venard (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992), 426-430

¹²⁴ Термином „тиранија врлинама“, Ф. Рајнхард је дефинисао Калвинову реформацију у Женеви.: Volker Reinhardt, *Die Tyrannei der Tugend: Calvin und die Reformation in Genf* (München: C. H. Beck, 2009.)

агилних епископа на терену, и угледних политичара и интелектуалаца оданих старој цркви, који су заједно успели да се одупру потпуној реформацији Конфедерације. Католичка реформа је тако у Конфедерацији имала успеха и у сложеним друштвено-политичким и етничким односима успела је зауставити реформацију.¹²⁵

Католички кантони имали су подршку Рима, који је у датим околностима чинио напоре да ојача утицај на овом простору али је увек и рачунао на помоћ швајцарских католика ватиканској политици. Писмо кардинала Алдобрандинија, блиског сарадника папе Климента VIII (1592-1605), Влади Фрибурга илуструје однос Ватикана према швајцарским католицима. Он истиче да апостолска столица изузетно цени труд епископа Лозане, „[...] коме се, као никоме“, приписују заслуге у одбрани и јачању угледа цркве. Ватикан тражи од католичког Фрибурга да подржи у свему лозанског епископа, несумњајући да ће тако и бити. С друге стране, даје чврсте гаранције да ће Света столица увек поштовати заслуге фрибуршке републике за очување вере и да ће јој увек бити веран савезник.¹²⁶

Као и у осталом делу западне Европе и у швајцарским центрима се јављају духовници пре почетка реформације, они су уствари зачетници промена у Римокатоличкој цркви. Историографија их повезује са католичком реформом, процесом неодвојивим од хришћанског хуманизма и његових истакнутих представника. Први од њих је Никлаус од Флиа (1417-1487)¹²⁷, духовник, аскета и мистик који је урадио много на духовној обнови цркве на швајцарском простору, и на јединству кантона. Побожност овог мистика и пустињака, и сталне молитве и проповеди о Христовом мучеништву, утицали су да стекне велики углед међу народом. Црквеним властима је његов начин живота и деловања најпре био сумњив али сва праћења којима је Никлаус био изложен нису показала ништа недозвољено. Познат је био по медитацијама и неузимању хране и пића, што је проверавала црквена комисија. Приликом причешћивања Никлаус је приступао дуготрајном потпуном посту, односно апстиненцији јела и пића и у таквом стању је примао евхаристију. Његов углед и савети били су пресудни у превазилажењу конфликта међу кантонима 1481. године.¹²⁸

---

¹²⁵ Bernard Vogler, Die deutschen, schweizerischen und skandinavischen Gebiete, 431-436.

¹²⁶ СН АЕФ Geistliche Sachen, 635/2, Кардинал Синтиус Алдобрандини Влади Фрибурга, 31. марта 1601.

¹²⁷ О животу и деловању Никлауса од Флиа, који је касније од стране Католичке цркве проглашен блаженим и светим, писано је доста. Једно од најзначајнијих дела, које је доживело и друго издање је: Heinrich Stihman, *Niklaus von Flüe* (Freiburg: Universitätsverlag, 2001.)

¹²⁸ Marc Venard, Die Katholische Kirche, 240-241.

Базел је у оно време постао важан центар хришћанског хуманизма у коме су деловали угледни теолози и где су се штампале црквене књиге. Град је постао отворен за хуманисте и слободу мисли, што га је претворило у место окупљања хуманиста. Грађани Базела су својим средствима изградили Универзитет који је привукао многе хуманисте са стране. Мада је већина швајцарских хуманиста прихватила реформационе идеје, неки од њих су остали верни Римокатоличкој цркви, првенствено Еразмо. Он је у младости формирао своја духовна становишта на принципима покрета *Devotio moderna*, тако да су поред оправдане критике слабости цркве, његов глас и реч позивали на неопходну реформу. Поред њега ту је познати швајцарски хуманиста и политичар Егидије Чуди (1505-1572) који је постао ватрени присталица католичке реформе у Гларусу. Чудијева делатност је од посебног значаја јер је био један од највећих хуманиста тога времена.¹²⁹

Реформа цркве у кантонима није била могућа без подршке папства. Италија и Рим нису били далеко од Конфедерације, папство је преко великог градског и црквеног центра Милана покушало да ојача своје присуство у кантонима. Такву папску политику спровешће кардинал Карло Боромео, папски секретар из Милана који је постао главним борцем против реформације у Швајцарској. Карло Боромео и католичка реформа у Швајцарској су синоними јер је будући католички светац одиграо кључну улогу у овом процесу, зато га и називају *бискупом Швајцарске*.¹³⁰ На простору Конфедерације су папску политику пропагирани и други високи званичници Ватикана. Из једног писма сазнајемо да је у ту свху била и посета кардинала Одоарда Фарнезеа фрибуршкој републици, о чему он 1605. године пише католичким кантонима преко лозанског

---

¹²⁹ Bernard Vogler, *Die deutschen, schweizerischen und skandinavischen Gebiete*, 430.

¹³⁰ Боромео је 1560. године рукоположен за кардинала а три године касније за архиепископа Милана. Веома агилно је спроводио одлуке Трентског концила и добио је задатак да уведе у црквену праксу новоустановљени катехизис. Посебно се залагао за реформу црквених редова и манастира као и за строге моралне норме које су наметане свештенству. У току куге која је опустошила север Италије седамдесетих година 16. века Карло Боромео је много урадио на помоћи унесрећенима. Његов допринос моралној и организационој обнови цркве учинио је да он недуго после смрти буде беатификован 1602 а канонизован у католичког свеца 1610. године, још у току трајања католичке реформе, процеса чији је један од најугледнијих представника био: Mariano Delgado, Marcus Ries, *Karl Borromäus und die katholische Reform: Acten des Freiburger Symposiums zur 400. Wiederkehr der Heiligsprechung des Schutzpatrons des katholischen Schweiz*, (Fribourg: Academic Press, 2010), 9-12; Urban Fink, „Der Griff über den Gotthard: Carlo Borromeo als „Bischof der Schweiz“ und Gründer der Luzerner Nuntiatur“, у *Karl Borromäus und die katholische Reform: Acten des Freiburger Symposiums zur 400. Wiederkehr der Heiligsprechung des Schutzpatrons des katholischen Schweiz*, прир. М. Delgado, М. Ries (Fribourg: Academic Press, 2010), 108

епископа који се налазио у Савоји. Из њега видимо да је кардинал радио на јачању цркве у католичким кантонима и да је преко лозанског епископа пласирао ставове.¹³¹

Фарнезе је истог дана написао и писмо влади Фрибурга у коме истиче оданост владе и становништва овог кантона Римокатоличкој цркви. Њега охрабрује та верност и верност других кантона и верује да ће његова мисија бити успешна. Посебно истиче споразуме које је папа потписао са Фрибургом и епископом Лозане, који Швајцарце уздиже на највиши ниво бранилаца цркве, и чини да Ватикан безрезервно поштује фрибуршки републику.¹³²

Боромеов ангажман у Конфедерацији био је без премца, детаљно се упознао са стањем Римокатоличке цркве на овом простору и поднео папи извештај о томе. Црква се по њему налазила у жалосном стању, утицај Рима је бивао све слабији, свештенство је живело непримереним животом а манастири су били у јадном стању. У кантонима у којима је становништво било измешано, и католици и протестанти су користили исте храмове. Боромео је предложио да се ојачају монашке обитељи и учини напредак у образовању свештенства које би водили језуити.¹³³

2. 2. 1. Црквени редови и нова образовна политика у служби реформе

С друге стране, предност коју су протестанти имали у смислу образовања сматрала се озбиљним недостатком, све више образовне институције у Конфедерацији су биле у њиховим рукама. Млади католици који су хтели да студирају у отаџбини морали су да се школују у протестантским центрима, и често су се враћали кућама промењеног верског убеђења.¹³⁴ Први су на образовању католичког свештенства и подмлатка почели радити језуити, први колеџ на простору Конфедерације основали су у Луцерну 1577. године. Он ће постати један од најснажнијих упоришта Римокатоличке

¹³¹ СН АЕФ Geistliche Sachen, 635/11, Кардинал Одоард Фарнезе католичким кантонима, 15. јула 1605.

¹³² СН АЕФ Geistliche Sachen, 635/10, Кардинал Одоард Фарнезе Влади Републике Фрибург, 15. јула 1605. године“.

¹³³ Volker Reinhardt, „Krieg um die Erinnerungs-Hoheit – die Heiligsprechung Carlo Borromeos“, *Schweizerische Zeitschrift für Religions- und Kulturgeschichte*, 103 (2009): 63-68

¹³⁴ Bernard Vogler, *Die deutschen, schweizerischen und skandinavischen Gebiete*, 417.

цркве у Конфедерацији, одакле ће се утицати на остале кантоне. Друга по реду језуитска школа отворена је у Фрибургу 1580. године, а на њеном челу се нашао први немачки језуита и провинциал реда Петар Канизије¹³⁵. Швајцарски католици су тиме добили сопствене образовне институције где су језуити и њихови помагачи ширили учење у складу са *трентском вероисповешћу*. Ту се формирао јак круг католичких теолога који су од овог града направили стуб католичке реформе у Конфедерацији и шире. Иницијативу је дао папа Гргур XIII а оснивање је било под надзором Канизија. На колецу су се почели изучавати латински и грчки језик, теологија, реторика, филологија, драма и друге науке. Фрибург је постао велики образовани и верски центар, чије је издаваштво утицало на јачање Римокатоличке цркве у кантонима. На овом колецу је школовање започео и Франц Гулиман, где је добио своја прва образовна али и духовна усмерења, која ће га убрзо увести у врх историографије католичке реформације.¹³⁶ У то време у граду је деловао још један истакнути представник католичке реформе Петар Шнојвли¹³⁷, који је одиграо велику улогу у оснивању Колеца Свети Мишел.¹³⁸ Укупни напор на образовној и научној реформи цркве неби био могућ без подршке папства, које је овом питању поклањало изузетну пажњу. То се јасно огледа у подршци штампању Канизијевих дела у Фрибургу, настојањима да се унапреди штампарство и издаваштво католичких дела у овом граду, које износи папа Климент VIII у допису од 1603. године. Папа с посебним поштовањем и захвалношћу говори и о верности Кантона Фрибург, „светој Римокатоличкој цркви“.¹³⁹

Важан моменат у католичкој реформи на простору Конфедерације било је Боромеово ангажовање на оснивању нунцијатуре у Луцерну која је постала стуб папске политике. Нунциатура је 1586. године за седиште изабрала Луцерн на предлог старих католичких кантона Урија, Швица, Унтервалдена, Цуга и Луцерна. Било је то време

---

¹³⁵ Петар Канизије (1521-1597) је католички светац и учитељ цркве, један од водећих теолога свога времена. Канизије је један од првих језуита и међу главним је личнос тима католичке реформе. Његов катихизис из 1555. године *Summa doctrinae christianae* представљао је одговор на Лутерову реформацију. Од 1580. године живео је и радио у Фрибургу где је основао Колец Свети Мишел и издао више теолошких дела.: Bernard Pronguè, *Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhundert*, 356-360

¹³⁶ Bernard Pronguè, „Der Humanismus in Freiburg zu beginn des 16. Jahrhunderts“, у *Geschichte des Kantons Freiburg, I*, прир. Н. Schwab, R. Ruffieux (Freiburg: Kommission zur Publikation der Freiburger Kantonsgeschichte, 1981), 373-374; Bernard Vogler, *Die deutschen, schweizerischen und skandinavischen Gebiete*, 432-433.

¹³⁷ Петар Шнојвли (1540-1597) је познати хуманиста и борац за католичку реформу у Фрибургу. Радио је на образовању католичке омладине, у чему је имао подршку нунција Бономинија и кардинала Боромеа. Иницијатор је оснивања Колеца Свети Мишел у Фрибургу.: Bernard Pronguè, *Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhundert*, 352-356.

¹³⁸ Bernard Pronguè, *Der Humanismus in Freiburg zu beginn des 16. Jahrhunderts*, 352.

¹³⁹ СН АЕФ Geistlichen Sachen, 767/1, Папа Климент VIII католичким кантонима, 25.10.1603.

после Трентског концила када су нунцијатуре представљале важан део програма на обнови утицаја Римокатоличке цркве. Тако је било од самог почетка са нунцијатуром у Луцерну, која се потпуно ставила у службу католичке реформе. Боромео је иницирао и епископски сабор у Тичину на којему је учвршћен католицизам у овом региону.¹⁴⁰ Преко нунцијатуре је Света столица водила активну политику у Конфедерацији, шаљући и друге изасланике који су радили на јачању цркве. Та политика није увек доносила успеха, то читамо у писму кардинала Валентинија, нунцију Веглију у Луцерну. У њему се каже да је Сенат Фрибурга замолио папу да што пре отпусти четири мисионара која су била у служби Валентинија јер нису поуздани, те да папа именује друге на њихово место.¹⁴¹

Како у целој Римокатоличкој цркви, тако је и у њеним епископијама на простору Конфедерације велики проблем представљао низак степен образованости свештенства.¹⁴² Да би се стање у том домену поправило Боромео је иницирао оснивање семинара *Collegium Helveticum* у Милану 1579. године. Ту су се школовали свештеници и даровити ђаци из Швајцарске, а овај католички семинар основан је као својеврсна богословија у време католичке реформације. У њему су се школовали будући свештеници са простора Конфедерације, и кантона Граубинден, Вале и савезних земаља. Његови свршени ученици постали су перјанице борбе за Римокатоличку цркву у швајцарским кантонима. Семинар је у времену највећег успона бројао око стотину студената, док су предавачи били махом језуити.¹⁴³

Бларер је један од оних епископа, који је у измештеном седишту Базелске дијацезе у Порентру урадио пуно на реформи цркве. Ушао је у савез са католичким кантонима, како би уз њихову помоћ успео повратити Базел, историјско седиште ове дијацезе из кога је Римокатоличка црква протерана у доба реформације. У томе је

---

¹⁴⁰ Urban Fink, Der Griff über den Gotthard: Carlo Borromeo als „Bischof der Schweiz“ und Gründer der Luzerner Nuntiatur, 115-122.

¹⁴¹ CH AEF Geistlichen Sachen, 635/14, Кардинал Ерминије Валентини нунцију Веглију, 6. августа 1605.

¹⁴² Да је необразованост свештенства горуће црквено питање сматрали су и поједини угледни чланови високог црквеног клера на простору Конфедерације. Према њиховом мишљењу необразованост свештенства је била једна од највећих препрека у реформи цркве, тако да се траже решења овог проблема. Надбискуп Базела Јакоб Кристоф Бларер (1576-1608), сазвао је 1575. године дијацезијски синод и заузео став да треба основати колеџ у новом седишту епископа у граду Порентру.: Hans Foerster, „100 Jahre bischöflich-basler Bündnispolitik“, *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 43 (1944): 48-55

¹⁴³ Paul M. Krieg, „Das Collegium Helveticum im Mailand nach dem Bericht des Nuntius Giovanni Battista Santonio“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 25 (1931): 112-125

имао подршку водећих католичких политичара Конфедерације Лудвига Пфифера¹⁴⁴ и папског нунција. Споразум је потписан прво у Луцерну 1579. године да би био потврђен 1580. године у Порентруу. Овај споразум је важан моменат католичке реформе у Конфедерацији и требао је допринети обнови утицаја и повраћају имовине дијацезе на некадашњој територији. Бларерова реформа је имала резултате и протестантски Базел је на арбитражи Конфедерације морао исплатити Базелској дијацези 200.000 гулдена на име одштете за узурпирану имовину. Када је реч о верским питањима примењена је одредба Аугзбуршког верског мира *Cuius regio, eius religio*, што је значајно поправило утицај Римокатоличке цркве у региону.¹⁴⁵

У овој угроженој епископији је урађено доста у вези са реформом цркве на локалу, извршена је контрола рада локалног свештенства и подељене су нове богослужбене књиге лојалном свештенству. Локални свештеници се у Бларерово време нису придржавали целибата и од реда су имали љубавнице, што је урушило углед цркве и свештенства. Бларер је доста урадио на спречавању оваквих појава, тако јачајући углед свештенства међу верницима. Значајан број свештенства упућен је на школовање ван дијацезе, пре отварање језуитског колеца у Поентруу 1591. године. Језуити и свештенство школовано на овом колецу успело је урадити доста на обнови угледа и организацији дијацезе.¹⁴⁶

И у другим епископијама су се спроводиле мере на консолидацији цркве. Тако је епископ Хура Јохан Флуги уложио доста напора у решавању сложене ситуације настале продором реформистичких идеја у Граубинден. Флуги је предузео мере да спречи јачање реформационих идеја у епископији и покушао да спроведе реформу цркве према препорукама Трентског сабора. Због великих притисака често је боравио изван епископије, најчешће у Аустрији, где је уживао подршку краља Матије. После напора да се врати у Хур, протестанти су му конфисковали имовину а он је био приморан да

---

¹⁴⁴ Лудвиг Пфифер (1524-1594) је био политичар војни заповедник из Луцерна у служби Француске. Учествовао је у италијанским и хугенотским ратовима у Француској, у којима је стекао велики углед и титулу витеза. Пфифер је једна од водећих личности Конфедерације из времена католичке реформе. Велико искуство је стекао у ратовима против хугенота у Француској и по повратку у Луцерн заузео је место управника града. Веома много је учинио на јачању јединства католичких кантона, неуморно се борећи против реформације. Уз његову подршку су језуити стигли у Луцерн и ту основали једно од својих највећих упоришта.: Jean-René Bory, *Les Suisses au service étranger et leur musée*, 64-65; 68-69.

¹⁴⁵ Исто.

¹⁴⁶ Georg Boner, „Der Aargau in den Verhandlungen über die Errichtung des Priesterseminars der Diözese Basel 1828-1861“, *Argovia: Jahresschrift der Historischen Gesellschaft des Kantons Aargau* 66 (1954): 99; Jürgen Bücking, „Die Visitationen im Bistum Basel am Ende der Regierungszeit von Bischof Jakob Christoph Blarer (1602-1604)“, *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 62 (1968): 366-367

поденесе оставку.¹⁴⁷ О затегнутим међуконфесионалним односима сведочи писмо реформаторског пастора из Граубиндена Тобиаса Еглија, којим се он обраћа свом ментору Хајнриху Булингеру (1504-1575). У писму наводи да Римокатоличка црква врши притисак на протестанте и „омаловажава синоду и свештенство“ у Граубиндену.¹⁴⁸

Било је дијацеца где реформација није имала успеха, као у Сиону где је становништво остало верно Римокатоличкој цркви. Проповедници из реформаторских делова Конфедерације покушали су да окрену становништво Валеа на своју страну, у чему су их спречили агилни епископи Сиона, тако да је онде католичка реформа постигла значајне резултате. У првом реду то је био епископ Адриан Ридматен (1529-1548), који је ушао у савез са католичким кантонима и дао допринос победи код Капела. Велики допринос црквеној обнови у овој епископији дао је и епископ Хилдебранд Ридматен (1565-1604), тако да је кантон Вале остао већински католички.¹⁴⁹

Иако у изгнанству, на обнови Римокатоличке цркве у романским кантонима пуно је урадио епископ Женеве Франсоа Салешки (1602-1622)¹⁵⁰. Он је деловао у измештеном седишту бискупије у савојском граду Анесију. Његов рад је делимично повратио утицај Римокатоличке цркве у Савоји, Валеу и Женевској области. Салешки је кроз проповеди и интелектуални рад оснажио католичку пропаганду у региону, 1609. године објавио дело *Увод у побожност живота* а 1616. године *Расправу о љубави Божијој*, која су постала класици духовне књижевности. Један је од најзначајнијих личности католичке реформе на простору Француске.¹⁵¹

Благодарећи Франсои Салешком у реформу цркве укључио се један нови црквени ред који је основала Жана де Шантал¹⁵² (1572-1641), ред је познат као Друштво ходочасница гроба Мајке Божије. Велики утицај на духовно формирање де Шанталове

---

¹⁴⁷ Детаљније о животу и раду епископа Флугија видети у: Albert Fischer, „Bischof Johann V. Flugli von Chur: biographische Notizen 1550-1601“, *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 89 (1995), 63-86.

¹⁴⁸ Carl Mirbt, Quellen zur Geschichte des Papsttums und des Römischen Katholizismus, 428-429.

¹⁴⁹ Hans Roten, „Adrian I. v. Riedmatten: Fürstbischof von Sitten 1529-1548“, *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 42 (1948): 81-104

¹⁵⁰ Франсоа Салешки (1567-1622), био је женевски епископ, духовник и проповедник кога је Римокатоличка црква канонизовала. Столовао је у измештеном седишту Женевске епископије у Анесију.: Marc Venard, „Persönliche Formen des religiösen Lebens“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, прир. М. Venard Freiburg (Basel, Wien: Herder, 1992), 1054-1056

¹⁵¹ Barbara Diefendorf and Virginia Reinburg, Catholic reform and religious coexistence, 179-180.

¹⁵² Жана-Франсоаз де Шантал (1572-1641), рођена је у угледној бургундској породици, и удала се за барона де Шантала млада. После мижевљеве смрти окреће се духовном животу. Римокатоличка црква је Жану Фрнзоаз де Шантал беатификовала и касније у 18. веку канонизовала: Marc Venard, *Die Katholische Kirche*, 293.

имао је Франсоа Салешки, кога је упознала у Паризу и који је постао њен духовник. Овај велики борац против реформације и човек који је вратио велики број протестаната у католицизам имао је велики утицај на њу. Са њим је 1610. године у Анесију и основала ред ходочасница гроба Мајке Божије, чији је први вођа постала. Бавила се теологијом а прва је објавила и дела Франсоа Салешког. Ред сестара ходочасница је жирио свој утицај, најпре у Француској, а касније и у осталим земљама. Како је ред формиран у Анесију, где је било седиште избеглих женевских бискупа и како је женевска бискупија одиграла велики утицај на његово формирање, ред је ширио свој утицај на швајцарске кантоне.¹⁵³

Папство је реформу у великој мери поверило црквеним редовима који су радили на реформи цркве са различитих аспеката. Један од главних покретача црквене обнове био је Језуитски ред, који је дао католичкој реформи пресудни подстицај. Језуити су деловали као проповедници и мисионари, и као наставници и васпитачи. Недостатак образовања свештенства, био је један од главних проблема цркве, зато се реформа усмерила на унапређење образовања свештенства и у том циљу су основани многи колеџи. Језуити су на простору Конфедерације, формирали два главна центра одакле су ширили утицај и чинили значајне мере у реформи Римокатоличке цркве. Главни моменти у деловању реда били су оснивање колеџа у Луцерну и Фрибургу. Мада су касније колеџи основани и у другим црквеним центрима, ова два колеџа ће предњачити по свом значају.¹⁵⁴

Поред језуита, католичкој реформи су велики допринос дали и капуцини. На простору Конфедерације они су прво почели деловати у региону где се говорио италијански језик али су ускоро своје деловање почели ширити и преко Алпа. Почети њиховог деловања у кантонима нису били нимало лаки. Капуцинима је било забрањено да се шире ван простора Италије али је на иницијативу кардинала Боромеа Гргур XIII је 1574. године укинуо ту забрану. Тиме су се стекли услови да они прошире своју организацију на швајцарске кантоне, њихов покровитељ кардинал Боромео схватао је значај њиховог стационирања у старим кантонима и после три године великих напора они оснивају свој самостане у Алтдорфу у Урију 1581. године.¹⁵⁵ Капуцини су успели да се у кратком року организују и у другим кантонима, тако да су до 1589. године

---

¹⁵³ Marc Venard, *Die Katholische Kirche*, 293.

¹⁵⁴ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 75-77.

¹⁵⁵ Siegfried Wind, „Der hl. Karl Borromäus und die Einführung der Kapuziner in die Schweiz“, *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 29 (1935): 213

основали седам филијала, углавном у центрима католичких кантона. Њихови самостани и утицај на вернике прошириће су у наредним деценијама на цео простор Конфедерације. Њихове проповеди су имале велики утицај на сиромашне вернике и они су као мисионари обилазили и најудаљеније сеоске заједнице у свим кантонима. Проповеди које су држали у својим манастирима утицале су и на градско становништво. Познат је утицај њихових проповеди на становништво у Фрибургу, где су преузели фрањевачки манастир.¹⁵⁶

На простору Конфедерације у времену католичке реформе деловао је и Женски ред урсулинки који је основан у Бреши 1535. године. Овај ред је прво позван у ново седиште базелског епископа у Порентру, затим су урсулинке стигле у Фрибург, Луцерн, Бриг, Мендризио и Белинцону. Долазак овог реда подржали су тадашњи угледни католички политичари и хуманисти, Пфифер у Луцерну, Чуди у Гларусу, Жан де Лантен-Хајд¹⁵⁷ у Фрибургу и други. Посебну подршку за свој рад ред је добио и од истакнутих свештеника, као Шнојвлија и Себастијана Вера у Фрибургу, која им је итекако била потребна јер је било и противника њиховог доласка.¹⁵⁸ Одлучујућу улогу у довођењу реда у Конфедерацију имао је Мелхиор Луси, швајцарски државник и војни заповедник, ауторитет је градио у току војне службе у француској војсци. Стекао је велики углед у католичким кантонима и северној Италији и био лични пријатељ кардинала Боромеа.¹⁵⁹

Слика црквених прилика на простору швајцарских кантона крајем 16. и почетком 17. века била је апстрактна. Проблем резидентности који је мучио Римокатоличку цркву дуже времена сада се почео очитовати у наслином дислоцирању вековних седишта дијацеза, које су под притиском реформације морале наћи уточиште у суседним католичким срединама.¹⁶⁰ Положај манастира у доба ових верских превирања није био нимало лак, на њихову имовину су претендовали протестанти али и

---

¹⁵⁶ Исто, 214.

¹⁵⁷ Жан де Лантен-Хајд (1530-1609), фрибуршки племић, политичар и заповедник швајцарских војних јединица у француској служби. Био је присталица француске странке у Конфедерацији и ватрени католик.: Alain-Jacques Czouz-Tornare, „Lanthen-Heid, Jean de“, *HLS*, VII (2002), 536

¹⁵⁸ О Урсулинкама и њиховом раду у Конфедерацији видети: Maria Petra Desaing, *Die Ursulinen* (Freiburg: Paulusverlag, 1968.); Marc Venard, *Die Katholische Kirche*, 292-293.

¹⁵⁹ Мелхиор Луси (1529-1606), био је делегиран испред католичких кантона на Трентском сабору. Одиграо је значајну улогу у процесу католичке реформе у Лугану и довео је капуцине у Швајцарску. Једна је од најзначајнијих личности времена католичке реформе у Швајцарској. Постао је 1583. године члан Витезова Светог Гроба у Јерусалиму, када је и ишао на ходочашће у Јерусалим.: Alfred Häberle, „Ritter Melchior Lussys angeblicher Diener“, *Argovia: Jahresschrift der Historischen Gesellschaft des Kantons Aargau*, 72 (1960): 195-202

¹⁶⁰ Ulrich Im Hof, *Geschichte der Schweiz: Mit einem Nachwort von Kaspar von Greyerz*, 62-63.

моћни политички кругови из реда католика. Живот манастира и њихове приходе данас изучавамо на основу манастирских књига пословања и других посредних извора. Посматрајући живот манастира Отрива, као једног од важнијих на простору Конфедерације (који је уистину остао у католичком окружењу), уочава се да је у доба највеће протестантске експанзије двадесетих година 16. века и касније у време католичке реформе, готово једнако функционисао. Према манастирским књигама набавке видимо да је манастир 1523 и 1595. године једнако куповао рибе, вина, тканина за одећу и друге робе неопходне за нормалан живот.¹⁶¹

У датим околностима процес католичке реформе у Конфедерацији је имао значајних успеха, зауставио је напредовање реформације, и успео да у значајној мери обнови углед цркве и консолидује њено биће. Уведена је општеприхваћена побожност, подигнут је образовни, односно интелектуални ниво свештенства и верника и унапређена је богослужбена пракса. У овом времену је црква успела створити нове, боље припремљене свештенике који су имали више угледа међу верницима. Једна од битних последица католичке реформе јесте потпуни раскид са протестантима, и не остављање могућности за могуће помирење.

---

¹⁶¹ CH AEF Hauterive Z 16; Z 65.

2. 3. Касни хуманизам: појам и временски оквири

Специфичне историјске околности и јаки центри науке и уметности који су се јавили крајем 16. и на почетку 17. века условили су да се тај период дефинише као посебна културна и историјска епоха – касни хуманизам. Дефиниција ове епохе није у потпуности прихваћена од универзалне научне јавности али исто тако није ни оспорена. Свакако да је хуманизам као изузетна епоха у историји цивилизације имао своје особености у одређеним етапама, те да имајући то у виду можемо те етапе означити различито. С друге стране један покрет који је и данас у жижи проучавања свих научних дисциплина, тражи сигурно општи концензус у његовој периодизацији. Хајдегер је још 1946. године писао да „[...] тржиште јавног мњења тражи нове -изме. И ми смо увек спремни да задовољимо тај захтев“.¹⁶² У том контексту данас наука тумачи потребу за дефинисањем касног хуманизма, појма првенствено прихваћеног у науци немачког говорног подручја, у Немачкој, Аустрији и Швајцарској. У осталом делу Европе овај појам се није успео пробити у значајнијој мери у научну кореспонденцију, док се у југословенском и српском простору и не помиње у науци.¹⁶³

Без сваке сумње, време између хуманизма и барока представља особену културно-историјску епоху са својим специфичностима. Овај кратки период је нека врста прелазне етапе у културним и историјским појавама. Ти разлози су нагнали научнике да овај период дефинишу као касни хуманизам, још у првој половини 20. века. Главни елементи који га дефинишу су различите друштвене посебности и читав низ културних, уметничких и образовних елемената који се тада развијају. Први је појам касни хуманизам дефинисао германиста Ерих Трунц у познатој студији из 1931. године.¹⁶⁴ Он је касни хуманизам дефинисао као „културу сталежа“, чијем су развоју

---

¹⁶² Мартин Хајдегер, *Путни знакови* (Београд: Плато, 2003.), 281.

¹⁶³ Данас питању касног хуманизма наука посвећује пажњу и као резултат тога имамо неколико вредних синтеза и зборника текстова на ову тему.: Volker Meid, *Die deutsche Literatur im Zeitalter des Barock Vom Späthumanismus zur Frühaufklärung (1570-1740)* (München: C. H. Beck, 2009.); Kai Bremer, *Literatur der Frühen Neuzeit* (Paderborn: Fink, 2008.); *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, прир. N. Hammerstein, G. Walther (Göttingen: Wellstein, 2000); *Heidelberg an der Wende zum 17. Jahrhundert. Beiträge zum internationalen Symposium vom 19. bis 21. November 2004 in der Johannes a Lasco Bibliothek Emden*, прир. Ch. Strom, J. Freedman, H. Selderhuis (Tübingen: Mohr Siebeck, 2006)

¹⁶⁴ Erich Trunz, „Der deutsche Späthumanismus um 1600 als Standeskultur“, *Zeitschrift für Geschichte der Erziehung und des Unterrichts*, 21 (1931): 17-53

допринели посебно протестантски хуманисти у Светом римском царству на самом преласку из 16. у 17. век.¹⁶⁵

Трунц је уствари започео повест развоја једног, можемо рећи контроверзног појма, који кроз његово тумачење и дефинисање у науци, траје до данашњих дана. Оно што морамо истаћи јесу контроверзе око Трунца, творца појма касни хуманизам. Трунц је радио на Универзитету у Амстердаму и 1934. године приступио је Холандској нацистичкој партији. Затим прелази на Алберт Лудвиг универзитет у Фрајбургу а касније је ангажован на Немачком универзитету у Прагу 1940. године. Био је близак немачком нацистичком покрету али је његово дистанцирање од нацистичке политике почело крајем 1943. и почетком 1944. године. Због веза са нацистичким покретом, Совјетске власти у Источној Немачкој су забраниле његову књигу поезије.¹⁶⁶

У почетку се касни хуманизам односио само на културну епоху, но овај појам је седамдесетих година 20. века ушао и у немачку историографију, као термин који означава посебну историјску епоху, чије се специфичности морају уважити. Немачки историчар Герхард Острајх¹⁶⁷ је 1974. године устврдио је да ова епоха има чињеничну подлогу. И Острајха оптерећује припадништво нацистичким снагама у Другом светском рату. Према њему касни хуманизам заокружује време конфесионализације, односно верских сукоба и друштвених преображаја, када њени учени представници покушавају да превазиђу ову дубоку друштвену и црквену кризу. Његово мишљење је омогућило да се касни хуманизам дефинише на два начина, у културном и историјском смислу.¹⁶⁸ Острајх је један од историчара који су дефинисали *рано модерно доба* као посебан период у историји и дисциплину у оквиру историјске науке. Он ову епоху поставља у време дивергенције, и супротстављања две хришћанске деноминације, када се испољава једноставност теоретичара и практичара. Све креће од холандске плејаде хуманиста, Еразма, Липсиуса и Хуга Гротиуса, који су успели да у осетљивом тренутку хришћанство повежу са антиком. Ова симбиоза је заменила дубоку религиозност

---

¹⁶⁵ Исто, стр. 17.

¹⁶⁶ Ерих Трунц (1905-2001), рођен је у источној Пруској. Фрагменте Трунцове биографије и његових веза са нацистичким покретом пронашли смо у делу историчара књижевности Герхарда Кајзера: Gerhard Kaiser, *Grenzverwirrungen - Literaturwissenschaft im Nationalsozialismus* (Berlin: Akademie, 2008.), 582.

¹⁶⁷ Герхард Острајх (1910-1978), немачки историчар који је у току другог светског рата био каплар а затим поручник нацистичке војске, да би пао у америчко заробљеништво одакле се вратио јула 1945. године. Докторирао је на теми из историје раног модерног доба *Антички дух и модерна држава код Јустуса Липсиуса*. Предавао је на многим немачким универзитетима, Берлину, Хамбургу, Марбургу и другима.: Bernhard vom Brocke, „Oestreich, Gotthold Herbert Gerhard“, у *NDB*, 19 (1998), 463

¹⁶⁸ Notker Hammerstein, „Eingleitung“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, прир. N. Hammerstein, Geritt Walther (Göttingen: Wellstein, 2000), 12

хришћанског средњег века, дозволивши да овакви прелази, остану чврсто укорени у западној религијској традицији.¹⁶⁹

Тумачење особености касног хуманизма доводи нас до основних идеја које су научну јавност нагнале да утврди овај појам. Касни хуманизам црпи своје вредности из италијанског хуманизма, који је унео нове видике у европску културу и науку. Европа се под утицајем хуманизма развија, напредује њено образовање, песништво и проза, уздижу се различите научне дисциплине. Долази до развоја теолошке мисли и идеје која преко елите утиче на верску и социјалну климу у европским земљама. Зато су посебни његови последњи изданци, који се развијају у посебним друштвеним и културним околностима.¹⁷⁰

Постављање епохе касног хуманизма у прецизније временске оквире представљало је од почетка проблем. Теоретичари су били сагласни у једном, ова епоха је означила прелаз из 16. у 17. век. Тако је Трунц и поставио касни хуманизам, условно у време око 1600. године у свом делу којим је и започео ову дебату.¹⁷¹ У вези са временским међама ове епохе има различитих мишљења, Клаус Гарбер је 1991. видео између 1560/70 и 1620/30. године.¹⁷² Каи Бремер овај период омеђава између 1570. и 1630. године.¹⁷³ Наука је у суштини покушала датирати касни хуманизам на начин што ће дефинисати једну епоху, као продукт хуманизма, у којој су надвладале слободне идеје, ученост и где је дошло до извесне слободе естетике.¹⁷⁴

Сам термин *касни* носи са собом поруку која изазива различита мишљења. Овај термин свакако не означава нешто што се десило касно или је закаснило. Касни хуманизам јесте настао значајно после хуманизма и ренесансе али он ипак представља фазу овог процеса. Методе и стилови ренесансе који се формирају још у 14. веку, и који се развили на Апенинском полуострву рано су се почели ширити на прекоалпску Европу. Научна елита у Европи тражи узор и инспирацију у италијанским

---

¹⁶⁹ Ulrich Muhlack, „Der Tacitismus – ein späthumanistisches Phänomen?“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, прир. N. Hammerstein, G. Walther (Göttingen: Wellstein, 2000), 160

¹⁷⁰ Notker Hammerstein, Eingleitung, 13.

¹⁷¹ Исто.

¹⁷² Notker Hammerstein, Eingleitung, 14.

¹⁷³ Kai Bremer, *Literatur der Frühen Neuzeit*, 97.

¹⁷⁴ Исто, стр. 98.

хуманистима и њиховом стваралаштву. На ширење хуманистичких идеја утицала је и жива пословна активност Италије и остатка Европе.¹⁷⁵

Ипак хуманизам ван италијанских држава, настао је временски касније, зато би се и могао дефинисати као касни. У Француску се у најзначајнијој мери ширио са француском инвазијом на Италију у другој половини 15. века. Дефиниција касни, сувише је широка, и сигурно сама по себи недовољно прецизна. Но, ова одредница се не може поистоветити са нечим што је заkasнило или нечим недовољно развијеним, или у уметности декадентним. Истраживачи се данас углавном слажу да је хуманизам са његовим вредностима, пуну афирмацију могао доживети тек у времену које дефинишемо касним хуманизмом. Тада су се стекли услови да се у пуном обиму и систематски почну примењивати достигнућа хуманизма, која су надлазеће интелектуалне елите, у том времену могле изнети.¹⁷⁶

У времену касног хуманизма европско високо образовање достигло је значајан степен развоја, што је било неопходно да се хуманистичке идеје укорене код оних друштвених слојева који су могли утицати на промене. Те интелектуалне елите, школоване на хуманистичким принципима, унапредиле су културу и науку али и друштвене односе. У овом времену се оснивају у Европи универзитети чија је основна платформа била заснована на изворним хуманистичким постулатима.¹⁷⁷

Највећа тековина овакве ситуације јесте оснивање великог броја образовних установа које су и једни и други утемељили на принципима хуманизма. Долази до развоја оних елемената науке и културе који до тада нису били на том нивоу. У историографији се истражују извори, критички се анализирају извори и дела ранијих аутора, врше се истраживања у природним наукама и надограђују стилови у уметности. Ради се о времену које ће довести до касног хуманизма, као периода који ће у хуманизам донети напредне разлике и заокружити га као цивилизацијски процес.¹⁷⁸ Касни хуманизам се рађа на универзитетима и персонификују га водећи професори онога времена. Трунц развој касног хуманизма везује за лутеранске и калвинистичке професоре, чији је број растао на ондашњим немачким универзитетима. Број протестантских професора расте у ово време на универзитетима у Лајпцигу,

---

¹⁷⁵ Notker Hammerstein, *Bildung und Wissenschaft vom 15. bis zum 17. Jahrhundert* (Oldenbourg: Wissenschaftsverlag, 2003.), 110.

¹⁷⁶ Исто, стр. 111.

¹⁷⁷ Исто.

¹⁷⁸ Trunz, Erich, *Der deutsche Späthumanismus um 1600 als Standeskultur*, 27-28.

Кенигзбергу, Витенбергу, Алтдорфу. Хуманизам од тог времена има отвореније поље за деловање, формира се хуманистичка елита која заузима истакнута места у образовању младих интелектуалаца. Ови каснохуманисти, нису само сликари, вајари или глумци, они су и научници, правници, лекари, историчари и лингвисти. Тако хуманисти ове епохе продужавају дух хуманизма, недозвољавајући му да се угаси, већ унапређујући његове идеје доводе до његовог врхунског успона.¹⁷⁹

Касни хуманизам је специфичан и према изазовима којима су изложени његови представници. Док су ренесансни хуманисти стварали у мирнијој атмосфери, ослобођени подела који ће њихови следбеници морати да превазиђу, каснохуманисти су били изложени ригидном догматизму насталом верским поделама. Црква је и ренесансне хуманисте спутавала контролишући све форме умног рада. Хуманисти се тим стегама супротстављају пуна два века, да би у касном хуманизму у том сегменту могли исказати своје ставове.¹⁸⁰

У времену око 1600. године које дефинишемо као касни хуманизам, напредак хуманистичке науке одражава се на културу, књижевност доживљава процват. Тај процват обележиће и одређени дискурси у односу на историјску епоху, оптерећену политичким и конфесионалним сукобима и антагонизмима. Насупрот томе, књижевност и латинска и она на народном језику допуњавају једна другу, компензујући антагонизме у политичком животу. Личност која је обележила ову својеврсну књижевну реформу био је Мартин Опиц (1597-1639),¹⁸¹ његов допринос књижевности на немачком језику је немерљив, изборио се за статус овог језика у европској култури, стављајући га у равноправан положај са француским и италијанским језиком. Деловао је у познатим каснохуманистичким центрима Хајделбергу и Лајдену.¹⁸²

У току конфесионалних сукоба хуманисти долазе у једну специфичну позицију, од њих се тражи да се приклоне једној од цркава и да своје методе и форме ставе у службу борбе за једну од страна. Реформаторски теолози у протестантским центрима траже од хуманистичке елите да стане под њихово крило и пружи допринос борби за нову цркву. С друге стране, носиоци католичке реформе, језуити настоје укључити хуманисте верне старој цркви како би своје интелектуалне снаге укључили у процес обнове католицизма. Поставља се питање колико су се хуманисти снашли у

---

¹⁷⁹ Исто.

¹⁸⁰ Kai Bremer, *Literatur der Frühen Neuzeit*, 97-99.

¹⁸¹ Исто, стр. 97.

¹⁸² Исто, стр. 112-113.

новонасталим околностима и јели сами хуманизам оштећен овим тенденцијама. Неки велики међу њима, као Еразмо, остали су верни старој цркви али су жестоко критиковали њене слабости и друштвене аномалије.¹⁸³ Време покушава да наметне хуманистима мишљење које је било резултат верских сукоба а што није било у скалду са слободним хуманистичким ставовима, и то наилази на отпор. Зато многи сматрају Еразма за последњег класичног хуманисту и у исто време првог претечу касног хуманизма. Један од водећих представника касног хуманизма је Јустус Липсиус¹⁸⁴, који је формулисао оквире и базу касног хуманизма, успео је да дефинише форме за увођење постулата једне конфесије, које истовремено неправу отворену диференцијацију према оним другима.¹⁸⁵

Липсиусова хуманистичка делатност је дошла до изражаја на новооснованом Универзитету у Лајдену, где ће бити професор историје и ректор. Он се посвећује темама из савремене европске историје, истичући конфесионалне проблеме и искључивост сваке стране у сукобима. Тако ће у свом делу подврћи критици и Филипа II, персонификацију католичке бескрупулозности онога доба. Липсиус ће радити и на објављивању и тумачењу античких аутора, нарочито Тацита, чиме је ондашњој науци наметнуо овог античког аутора у први план.¹⁸⁶

Благодарећи условима у којима се развијао касни хуманизам и делали његови представници, развиће се и специфични методи хуманистичких елита. Тако је једно од основних обележја касно хуманиста, тежња да се верске разлике колико је могуће занемаре и у стваралачком контексту игноришу. Ова хуманистичка тековина била је присутна у свим интелектуалним круговима. Тиме се дошло у једну нелогичну ситуацију да најватренији припадници једне верске стране буду главне мецене каснохуманистичке науке и културе.¹⁸⁷

---

¹⁸³ Marc Venard, *Die Zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, 301-302.

¹⁸⁴ Јустус Липсиус (1547-1606), холандски хуманиста и чувени латиниста. Школовао се на Језуитском колеџу и Левенском универзитету а касније је предавао историју и право на Јени, Лајдену и Левену. Један је од најпознатијих познавалаца латинског језика до данашњих дана. Објавио је више дела античких филозофа и историчара, као и значајна дела из филозофије и историје. Dollinger, Heinz, „Lipsius, Justus“, у *NDB*, 14 (1985), 676-680

¹⁸⁵ Conrad Wiedemann, „Fortifikation des Geistes. Lipsius der *Cento* und die *prudencia civilis*“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, прир. N. Hammerstein, G. Walther (Göttingen: Wellstein, 2000), 183

¹⁸⁶ Исто, стр. 184-207.

¹⁸⁷ Јозеф Полишенски пише да се у Рудолфом Прагу до почетка 17. века „однос толеранције и нетолеранције одржао у равнотежи.: Josef V. Polišensky, „Tolerance and Intolerance у Rudolfine Prague“, у *Rudolfine Prague 1576-1612*, прир. I. Muchka (Prague: tredeevropska galerie a nakladatelstvi, 2006), 9

2. 4. Центри касног хуманизма

Када је реч о центрима у којима се касни хуманизам развио, то је у првом реду био Праг, као престоница царства у том времену. Остали центри касног хуманизма били су стара престоница Беч, затим Хајделберг и Штутгарт. Од универзитетских центара издвајају се Базел, Тибинген и Инголштат, на којима су се хуманистичке идеје баштиниле још од времена класичног хуманизма. Данас се проучавају и каснохуманистички центри као универзитетски центар Алтдорф у Баварској. Иако се касни хуманизам везује за простор Светог римског царства, његови центри су и Лондон, Милано и Лајден.¹⁸⁸

Поред Рудолфа II ту је и истакнути борац против реформације баварски војвода Албрехт V (1550-1579) који је за оно време имао завидно образовање. Албрехт је био велики покровитељ уметности и науке тако да је у Минхену створио културни центар. Формирао је и једну од најбогатијих библиотека античких аутора. Његову праксу наставио је и његов наследник Вилхелм V (1579-1598).¹⁸⁹ Сигурно да је конфесионализација у тесној спрези са епохом касног хуманизма и да има снажног утицаја на њу. С једне стране имамо развој касног хуманизма у протестантским центрима, док с друге стране католички цар окупља на двору хуманисте и учењаке свих конфесија.¹⁹⁰

Касни хуманизам као епоха носио је са собом и особене методе, форме и стилове које су се неговале и шириле у каснохуманистичким образовним центрима. Уметност се развија ка маниризму, који се одваја од ренесансних складних пропорција и удаљава се од природних облика, док колорит боја шири спекта. Каснохуманистички књижевници су у својој поезији и прози неговали изразито виртуозан начин опхођења према хуманистичким узорима, и то алузију, симбол, намерно криптичан стил, чији је

---

¹⁸⁸ Notker Hammerstein, *Bildung und Wissenschaft vom 15. bis zum 17. Jahrhundert*, Oldenbourg: Wissenschaftsverlag, 2003, 110-112;

¹⁸⁹ Maximilian Lanzinner, „Das römisch-deutsche Reich um 1600“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, прир. N. Hammerstein, G. Walther (Göttingen: Wellstein, 2000), 40-41

¹⁹⁰ Овом питању посвећен је запажени зборник *Касни хуманизам и реформисане конфесије*, који овај феномен истражује с акцентом на Хајделбершки касни хуманизам.: Herman J. Selderhuis, „Späthumanismus und reformierte Konfession: Theologie, Jurisprudenz und Philosophie“, у *Heidelberg an der Wende zum 17. Jahrhundert. Beiträge zum internationalen Symposium vom 19. bis 21. November 2004 in der Johannes a Lasco Bibliothek Emden*, прир. C. Strohm, J. Freedman, H. Selderhuis (Tübingen: Mohr Siebeck, 2006)

смисао и истанчаност требало да се отвори само одабраном кругу посвећених познавалаца њиховог стваралаштва. Виртуозност каснохуманистичког стила се огледала у естетском маниризму. Тако да касни хуманизам намеће нове форме у књижевности. Књижевне форме стваралаца ове епохе обилују алузијама и цитатима.¹⁹¹

На научном плану долази до развоја интересовања за античку културу, образују се кадрови који су оспособљени за проучавање античких извора и списа, развија се код истраживача критика старих извора и све је подвргнуто провери. Класични аутори се систематски анализирају и утврђује се аутентичност њихових дела и превода. Јачају и интересовања за природне науке и унапређују се сазнања из математике, астрономије и физике. У исто време проучава се мистично, па се окупљају алхемичари и магијски стручњаци.¹⁹² Касни хуманизам је обележило и буђење културног таласа који је донела католичка реформа. Језуитска култура и образовна политика ушли су у све сегменте културног живота, књижевност, драму, па и уметност и науку. Утицај језуитске културе особито је препознатљив био у напретку театарске уметности у времену на прелазу из 16 у 17. век.¹⁹³ Најзначајнији швајцарски представник касног хумаизма био је Мелиор Голдаст (1578-1635), родом из Тургауа, школовао се у Инголштату и Алтдорфу у Баварској а касније у Женеви.¹⁹⁴

О касном хуманизму на јужнословенском простору, у историјском смислу тешко се може говорити, чак и у контексту културе, кроз призму оних вредности које је ова епоха узнела у својим центрима у средњој и западној Европи. Такву ситуацију су диктирали друштвени и културни односи који су владали на овом простору. Слободан Просперов Новак у вредној синтези *Словени у ренесанси* употребљава термин касна ренесанса, односно *касноренесансне трагедије*, којим означава нове форме књижевности које су јавиле на овом простору крајем 16. века.¹⁹⁵ Новак термин касна ренесанса не доводи у везу са касним хуманизмом нити помиње ову културну епоху,

---

¹⁹¹ Andreas Tönnemann, „Gab es eine späthumanistische Kunst? Zur Skulpturenausstattung der Piazza della Signoria in Florenz“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, прир. N. Hammerstein, G. Walther (Göttingen: Wellstein, 2000), 263; Kai Bremer, *Literatur der Frühen Neuzeit*, 141-142.

¹⁹² Ian Maclean, „Humanismus und Späthumanismus im Spiegel der juristischen und medizinischen Fächer“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, прир. N. Hammerstein, G. Walther (Göttingen: Wellstein, 2000), 231

¹⁹³ Kai Bremer, *Literatur der Frühen Neuzeit*, 124.

¹⁹⁴ Gundula Caspary, *Späthumanismus und Reichspatriotismus: Melchior Goldast und seine Editionen zur Reichsverfassungsgeschichte*, 13-15; Reiner Hausscherr, „Überlegungen zu spätgotischen Bildzyklen mit Szenen aus der öffentlichen Wirksamkeit Christi“, *Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte*, 43 (1986): 130

¹⁹⁵ Slobodan Prosperov Novak, *Slaveni u Renesansi* (Zagreb: Matica hrvatska, 2009.), 684.

ипак каснохуманистичке идеје се могу назрети у дометима трагедије на делу јужнословенског простора који је био под утицајем италијанске и хабзбуршке културе. Трагедија *Dalida* Саба Гучетића, из 1580. године, звучала је одвећ модерно за оно време и испољавала потребу писца да проговори о слободама и еманципацији жене. У истом хуманистичком тону огледала се и трагедија *Atamante* Фране Лукаревића и *Jokasta* Миха Бунића. Језуитски театар је био критичан према овим трагедијама, оне су за њега имале превелику дозу хуманистичких паралела са Антиком, а критика владара као могућег злочинца била је у несугласју са језуитском поетиком, у којој је владар на сцени приказиван као мудар или хришћански мученик.¹⁹⁶

Касни хуманизам се на јужнословенском простору засигурно осетио кроз живот и стваралаштво синова овог простора који су се афирмисали у каснохуманистичким центрима. Најзнаменитији од њих је био Далматинац Фауст Вранчић¹⁹⁷, историчар и проналазач који је између 1579 и 1594. године боравио на двору Рудолфа II у Прагу. На тој танкој вези ће ова културна епоха и остати у релацији са јужнословенским простором.¹⁹⁸

Постављене границе касног хуманизма звуче сувише круто за једну културну епоху. Ипак, на крај ове епохе може се гледати кроз промену форми и стилова карактеристичних за њу, о њиховом проласку. Долазак барока означила је поновни долазак на сцену *Artes mechanicae*, односно тежњи ка практичној употреби науке и уметности. Хуманистички принципи метода изучавања извора и њихових критике остали су на снази дуго после времена хуманизма. И поред свих тешкоћа касни хуманизам је заживео као појам у науци и све више улази у општу научну употребу. Немачка историографија га је увела у европску историографију иако се мора признати да не обилује количином атрибута који га учвршћују у дефиницији посебне историјске епохе.

---

¹⁹⁶ Исто, стр. 684-685.

¹⁹⁷ Фауст Вранчић (1551-1617), рођен је у Шибенику а једно време је био секретар Рудолфа II у Прагу. Написао је дела *Historia Dalmatiae*, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae Zinguarum*, *Machinae novae* и друга.: Šime Jurić, „Nepoznata izdanja „Logike i Etike“ Fausta Vrančića“, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 4, br. 7-8 (1978): 289-290

¹⁹⁸ Slobodan Prosperov Novak, *Slaveni u Renesansi*, 816-817.

2. 4. 1. Двор Рудолфа II као центар касног хуманизма

Хабзбурговци су и раније показивали интересовање за културу али је Рудолф II предњачио у томе. Да ли је у својим тежњама ка проналсцима и стварањима универзалних колекција уметнина, хтео да се одвоји од традиције и започне нови почетак на неком другом месту зато пренео престоницу у Праг остаје непознаница.¹⁹⁹ Преместивши престоницу царства у Праг, Рудолф II није од овог града направио центар државе, већ центар науке и уметности. Из тог разлога је овај период историје Прага одувек био интересантан истраживачима културне историје. Било је то несвакидашње место у историји где су се на унапређење научних сазнања и уметничког стваралаштва улагала велика средства.²⁰⁰ Праг се претворио у оазу успона уметности и науке, у центар касног хуманизма, где су радили научници и уметници из свих крајева Европе, независно којој религији и култури припадају. У Прагу ће се у истраживањима ићи ван строгих црквених оквира које је прописивала Римокатоличка црква. У том сегменту посебан печат су дали мистици, алхемичари и окултисти које је цар ангажовао. Тако је Рудолф, подигнут на двору свога ујака и стрица Филипа II у тврдог католика, занемарио верска убеђења и захтеве времена у коме је живео када је у питању наука и уметност.²⁰¹

Царски двор се не би развио у такав културни центар да се у Прагу није успоставила клима верске толеранције. Разлог је лежао у томе што је сама Чешка била пример суживота различитих верских заједница, ту су живели припадници више протестантских праваца у сношљивим односима са католицима. Хуманисти на двору су били прихваћени али без могућности да учествују у верским расправама или критикују

---

¹⁹⁹ Рудолф II је преселио престоницу Светог римског царства из Беча у Праг 18. новембра 1583. године.: Jaroslav Panek, „Prague in the Time of Rudolf II“, у *Rudolfine Prague 1576-1612*, прир. I. Muchka (Prague: tredoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006), 5

²⁰⁰ О Прагу Рудолфа II, као центру науке и уметности постоји велики број дела која са различитих углова сагледавају овај својеврсни историјски и културни феномен. Код нас је часопис Градац посветио један број овом питању, пренесећи текстове угледних европских истраживача овог питања, уз примедбу да приређивач није методолошки дефинисао текстове и збирку у целини.: *Градац*, 36, бр. 169-170 (2009). Квалитетан преглед одабраних извора и литературе о двору Рудолфа II дао је познати биограф Рудолфа II Роберт Еванс.: Robert J. Evans, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit*, 224-242.

²⁰¹ Robert J. Evans, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit*, 56-57; Nikolette Mout, „Dieser einzige Wiener Hof von Dir hat mehr Gelehrte als ganze Reiche anderer: Späthumanismus am Kaiserhof in der Zeit Maximilians II. und Rudolfs II. (1564-1612)“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, прир. N. Hammerstein, G. Walther (Göttingen: Wellstein, 2000), 60-62; Херберт Хаупт. „У име Бога: Верски сукоби у царству 1555-1648“, *Градац*, 36, бр. 169-170 (2009): 10-11; Николет Маут, „Двор Рудолфа II и хуманистичка култура“, *Градац*, 36, бр. 169-170 (2009): 80-81

католицизам. Сам цар је био католик, није волео протестанте али је гајио анимозитет према папству, занимао се и за окултну магију, што се коси са религијским правилима.²⁰²

Тешка је била судбина Рудолфа II, владар Светог римског царства разапет између науке, уметности и политике. Рођен је у Бечу а одрастао и васпитаван у Шпанији, био је изданак обе гране Хабзбуршке династије, аустријске и шпанске. Оновремени аналитичари сматрали су га за недефинисану и збуњујућу личност и за то тражили објашњење у времену које је он провео на двору свог ујака Филипа II Шпанског.²⁰³ Тамо је формирао карактерне црте које нису познавале ни најмањи осећај саосећања, формирајући се као типичан Хабзбург. Проналази утеху у касном хуманизму, односно уметности, што ће га претворити у мецену сјајне епохе западне цивилизације. Првих двадесет година његове владавине представљају време када је био заинтересован за државничке послове али га то убрзо напушта услед све чешћих депресивних напада. Дегенерација његове генерације Хабзбурговаца, објашњава се брачним везама Хабзбурговаца које се граниче са инцестом.²⁰⁴

Кроз културу је требало промовисати династију и њену политику, стога се цар одлучио да такву слику оствари уз помоћ хуманиста. У креирању те политике важну улогу су имали савети уског круга хуманистички настројених дворјана, као што је био Хајнрих Јулиус, војвода од Брауншвајга. Војвода је имао великог утицаја у креирању цареве политике и доста је помогао у амортизацији односа између цара и брата му Матије. Улога овог протестанта огледала се и у посредовању између католичке и протестантске стране у Царству.²⁰⁵

Сагледавајући место историје у развојном кругу двора Рудолфа II кроз стваралаштво Франца Гулимана. Схватимо да је она била симбиоза прагматичних династичких захтева и духа развоја историографије. Улогу саветника и историчара Хабзбурговаца свакако је одиграо и Франц Гулиман као саветник и официјелни

---

²⁰² Josef V. Polišensky, „Tolerance and Intolerance in Rudolfine Prague“, у *Rudolfine Prague 1576-1612*, прир. I. Muchka (Prague: treoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006), 9-10; Николет Маут, Двор Рудолфа II и хуманистичка култура, 82

²⁰³ Pablo Jimenez Diaz, „Spain, Prague and the Habsburg ideology: some Aspects of the Architecture of Rudolf II“, у *Rudolf II, Prague and the World. Papers from the International Conference Prague, 2-4 September, 1997*, прир. L. Konečný (Prague: Artefactum, 1998), 11-12; Херберт Хаупт. У име Бога: Верски сукоби у царству 1555-1648, 10.

²⁰⁴ Pablo Jimenez Diaz, Spain, Prague and the Habsburg ideology: some Aspects of the Architecture of Rudolf II, 11-20.

²⁰⁵ Jochen Luckhardt, „Kunst im Dienste des Reiches: Herzog Heinrich Julius von Braunschweig-Lüneburg und Prag“, у *Rudolf II, Prague and the World. Papers from the International Conference Prague, 2-4 September, 1997*, прир. L. Konečný (Prague: Artefactum, 1998), 81-83; Jaroslav Panek, „Praha v době Rudolfa II“, у *Rudolfine Prague 1576-1612*, прир. I. Muchka (Prague: treoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006), 5-6

историчар Хабзбуршке династије, водеће перо хабзбуршке пропаганде у историографији.²⁰⁶ Карактеристика ондашње европске историографије и класичне филологије огледала се у таласу превода античких историчара, што подстиче историјску свест. У то време је преведен Тацит, Светоније, Амијан Марцелин, Тукидид, Плутарх и други. Тако се и у историографији уочава симбиоза са антиком.²⁰⁷ Оно што завређује највећу пажњу је обим продукције хуманиста, преко којих је двор у Прагу постао центар културе касног хуманизма, затим одлучујући утицај научних и филозофских интересовања цара и његове свите и плодносна интеракција са интелектуалним традицијама и менталитетом Чешке пре пресељења двора у Праг.²⁰⁸

Уметност је фасцинирала Рудолфа II и он јој је подредио и државне послове. Ангажовао је тим трговаца уметнинама који су за њега набављали највреднија уметничка дела Европе. Један од најпознатијих трговаца уметничким антиквитетима и једна од најсвестранијих личности двора Рудолфа II био је Јакопо Страда (1507-1578), уметник, јувелир, проналазач.²⁰⁹ Страда, златар и мајстор, је поред тога био и стручњак у многим другим областима; архитекта, антиквар, историчар, нумизматичар, лингвиста и хералдичар; невероватно способан не само као технички цртач него и као послован човек. Напустио је службу на двору 1579. године када је његов син Отавио Страда (1550-1607) је заузео његово место. Он је наставио очеве пословне активности, стварајући у својој радионици збирку цртежа римских царева, књиге о дизајнирању пловила до намештаја за племиће, као и амблеме (грбове) које је издао између 1601 и 1603. године²¹⁰

Сликар Ђузепе Арчимболдо (1527-1593) ступио је у дворску службу 1562. године као сликар портрета. Пажњу публике је привукао својим оригиналним маниристичким стилем којим је сликао годишња доба у композицијама воћа. Остао је његов чувени портрет Рудолфа II *Вертумно*, којим је цар био одушевљен и који га је приказивао као древног римског бога годишњих доба. На двору у Прагу су се обрели и

---

²⁰⁶ Упореди са: Robert J. Evans, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit*, 90.

²⁰⁷ Ернст Брајзах, *Историографија: стари век, средњи век, ново доба* (Београд: Clio, 2009.), 240.

²⁰⁸ Nikolette Mout, *Dieser einzige Wiener Hof von Dir hat mehr Gelehrte als ganze Reiche anderer: Späthumanismus am Kaiserhof in der Zeit Maximilians II. und Rudolfs II. (1564-1612)*, 62-64.

²⁰⁹ Hilda Lietzmann, „War Jacopo Strada als Antiquar Rudolfs II. In Prag tätig?“, у *Rudolfine Prag 1576-1612*, прир. I. Muchka (Prague: treoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006), 236-237; Eliška Fučíkova, *Painting and Sculpture at the Court of Rudolf II*, у *Rudolfine Prag 1576-1612*, прир. I. Muchka (Prague: treoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006), 30-31

²¹⁰ Eliška Fučíkova, *Painting and Sculpture at the Court of Rudolf II*, 30.

сликали великани маниризма, Ханс вон Ахен (1552-1615), који је био мајстор портрета и Бартоломео Спрангер (1547-1611).²¹¹

Једна од највећих карактеристика уметности којој је Рудолф био наклоњен је био начин на који су индивидуални представници различитих уметничких професија радили заједно, не само сликари и скулптори, него чак и златари, израђивачи накита, слоноваче, и гравирани. Цар је утицао на тематски опсег садржине уметничких дела и инспирисао је уметнике ка даљем експериментисању. Сликари су сликали на драгом камењу док су гравирани преображавали композиције сликара у *commessi di pietre dure*, при том користећи драго камење као “сликарско платно“. Представници ових заната узели су пуно учешће у уметничким радовима на царском двору у Прагу, и у бројним правцима уливали нови живот утичући на будући развој европске уметности.²¹²

Међу уметницима које је Рудолф узео у своју службу а који су претходно радили за његовог оца био је и стручњак за медаљоне Антонио Абондио (1538-1591). Аутор је врло важних портрета на медаљама чланова царског двора и дизајнер новца. Био је настављач славне традиције мајстора медаља северне Италије, и његови су радови послужили као пример за бројна друга дела у разним областима.²¹³

Ризница цареве збирке уметнина била је његова *Kunstkammer*, која је била смештена у четири међусобно повезане собе на првом спрату крила које је било повезано са северним и јужним делом замка. Њена важност и богатство остале су у сећању вековима, чак и пошто су саме колекције, мање од четрдесет година након смрти њиховог оснивача, биле скоро у потпуности распарчане. Друкчије од галерија слика, које су увек биле допуњаване од стране Хабзбурговаца и чији је добар део остао у Прагу, апсолутно ништа друго од оригиналног садржаја *Kunstkammer* није остало у замку до данас.²¹⁴ Ова уметничка збирка више пута је пописивана, почетком двадесетог века попис инвентара из 1621. године је објављен у Бечу, који је покрио целу колекцију и може да послужи као добар водич кроз основне информације о њеном саставу. Други инвентар је објављен пре Другог светског рата у Прагу, тицао се само *Kunstkammer*, а био је био састављен 1619. године.²¹⁵

---

²¹¹ Robert J. Evans, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit*, 113-120; Thomas DaCosta Kaufmann, Giuseppe Arcimboldo, *The Habsburgs` Leonardo*, 169-171; Eliška Fučíková, *Painting and Sculpture at the Court of Rudolf II*, 30-31; Питер Маршал, „Магијски круг Рудолфа II“, *Градац*, 36, бр. 169-170 (2009): 24-27

²¹² Beket Bukovinska, „Arts and Crafts at the court of Rudolf II“, у *Rudolfine Prague 1576-1612*, прир. I. Muchka (Prague: treoevropska galerije a nakladatelstvi, 2006), 41

²¹³ Исто, стр. 41-42.

²¹⁴ Beket Bukovinska, „Rudolf`s Kunstkammer“, у *Rudolfine Prague 1576-1612*, прир. I. Muchka (Prague: treoevropska galerije a nakladatelstvi, 2006), 48

²¹⁵ Исто, стр. 48-50.

Размере научног и уметничког стваралаштва у овом граду биле су импресивне и готово да није било значајног интелектуалца у ондашњој Европи који није имао везу са овим центром хуманизма. Цар је поред финансијске подршке додељивао и племићке титуле и привилегије различитих врста хуманистима. Сви који су радили за цара били су повлашћени у друштву и рад им је доносио признање али и одговорност која се огледала у томе да преносе истину и сазнања о природном и натприродном свету.²¹⁶ У томе је била и основна спона царевих личних интереса који су били пресудни за развој каснохуманистичке културе, био је фасциниран неоплатонистичким погледом на свет, повезаним са научном потрагом за свезнањем.²¹⁷

Већ почетком 16. века изучавање природе, медицине, алхемије, астрологије и астрономије било је у успону. У потрази за свезнањем проучавала се и магија помоћу које се покушавало доћи до тајни унивезума. Двор је привлачио и бројне алхемичаре и чаробњаке. У то време је владало уверење о могућности вештачког прављења злата али то није био главни интерес цара и његових научника. Предано се трагало за филозофским каменом који би дао одговоре за разумевање стварања али и претварао ниже метале у злато. Рудолф II је окупио круг чувених научника свога времена, ботаничаре Карола Клузија и Пјерандреу Матиолија, физичаре Јохана Кратоа фон Крафтхајма, библиотекара Хуга Блоција и астронома Тадеаша Хајека.²¹⁸

У Чешкој је у крајем 16. и почетком 17. века нарочита пажња посвећивана практичним наукама, рударству, металургији, медицини и ботаници али је било и сјајних познавалаца алхемије, магије, астрономије и астрологије. Астрономија у то време није раздвајана од астрологије и била је важна за разумевање космоса и стварања. Чувени астрономи Тихо Брахе (1546-1601) и Јохан Кеплер (1571-1630) стигли су у Праг 1599 и 1600. године. На располагању су им били највећи мајстори астрономских справа у Европи, међу којима је био и Јост Бирги, тако да је у доба Рудолфа II Праг био центар астрономских истраживања.²¹⁹

Један од најпознатијих међу прашким мистицима онога доба свакако је био дански астроном Брахе који је проучавајући астрономију пропутовао Европу, пре него што се настанио у Прагу. Ту ће остати до краја живота где ће значајно унапредити астрономска мерења и омогућити развој ове науке. Од алхемичара је у Прагу радио

---

²¹⁶ Michal Šronek, „Painters in Prague between the Guild and the Court ca. 1595-1650“, у *Rudolf II, Prague and the World. Papers from the International Conference Prague, 2-4 September, 1997*, прир. L. Konečny (Prague: Artefactum, 1998), 216

²¹⁷ Nikolette Mout, *Dieser einzige Wiener Hof von Dir hat mehr Gelehrte als ganze Reiche anderer: Späthumanismus am Kaiserhof in der Zeit Maximilians II. und Rudolfs II. (1564-1612)*, 63-64.

²¹⁸ Питер Маршал, Магијски круг Рудолфа II, 43-44; Jaroslav Panek, *Prague in the Time of Rudolf II*, 7-8.

²¹⁹ Jaroslav Panek, *Prague in the Time of Rudolf II*, 8-9.

познати немачки физичар и свестрани стваралац Михаел Мајер (1568-1622), који је био и секретар Рудолфа II.²²⁰ Где је стао Брахе, продужио је Кеплер, астроном и математичар који је у Прагу асистирао Данцу. После Брахеове смрти Кеплер је постао царски математичар са само тридесет година старости, радио је календаре и хороскопе за царски двор али и предано вршио истраживања у астрономији. Кеплер је астрологију сматрао јако блиском астрономији. Рад ова два научника у Прагу обележиће светли период прашког двора и његових хуманиста.²²¹ У време Рудолфа II извршена је и реформа календара, коју је он поздравио, зато се Гргур XIII захваљује на подршци „[...] нашем сину у Христу, Рудолфу римском владару“.²²²

Код истраживача архитектуре Рудолфовог времена у почетку је преовлађивало мишљење да архитектура није била предмет царевог интересовања, те да током његове владавине није било значајних архитектонских остварења. Новија разматрања архитектонског стила из доба Рудолфа II упућују на његово занимање за нацрте шпанских грађевина, првенствено Ел Ескориала.²²³ Свакако да се у Прагу одбацио северни, углавном *протестантски*, стил маниристичке архитектуре. Тесне везе са шпанским облицима није било али су они били прихватљивији од протестантских или француских, једнако мрских Хабзбурговцима.²²⁴ Посебну интересантност у кругу мистика који су деловали у Рудолфовом Прагу привлачили су алхемичари и окултисти. Међу њима је један од најпознатијих био енглески алхемиста и окултиста Едвард Кели (1555-1597), кога је цар довео у Праг. И царев лекар Михаел Мајер из Холштајна, ученик Парацелзијусов, био је алхемичар.²²⁵

Тако се престоница Царства као центар касног хуманизма, развила у посебним друштвеним и културним околностима, услед унутрашњих немира и опасности која је претила од Османлија, у Прагу ће се окупити водећи научници и уметници. Царева опседнутост уметношћу и науком и његов афинитет да истражује мистично и непознато, учинили су да он заборави да је Хабзбурговац и владар Светог римског царства. С друге стране и хуманисти су својим деловањем учинили да се створи клима толеранције и да култура буде изнад свих других друштвених посебности.

---

²²⁰ Robert J. Evans, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit*, 139, 163.

²²¹ Walter Pohl, Karl Vocelka, *Die Habsburgereine europäische Familiengeschichte*, 187-188.

²²² Carl Mirbt, *Quellen zur Geschichte des Papsttums und des Römischen Katholizismus*, 268; Walter Pohl, Karl Vocelka, *Die Habsburgereine europäische Familiengeschichte*, 180.

²²³ Ivan Muchka, „Architecture of Rudolfine Prague“, у *Rudolfine Prague 1576-1612*, прир. I. Muchka (Prague: treoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006), 51-53

²²⁴ Robert J. Evans, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit*, 134-137; Ivan Muchka, *Architecture of Rudolfine Prague*, 52-53.

²²⁵ Robert J. Evans, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit*, 73; Walter Pohl, Karl Vocelka, *Die Habsburgereine europäische Familiengeschichte*, 189; Питер Маршал, Магијски круг Рудолфа II, 49.

3. ОБРАЗОВАЊЕ И КАРИЈЕРА ФРАНЦА ГУЛИМАНА

3. 1. Порекло и школовање – од Фрибурга, преко Милана и Дилингена, до Париза

Приказ биографије Франца Гулимана посебно је значајан кад се посматра у историјском контексту епохе у којој је живео и стварао. Пратећи његов животни пут схватамо сâмо ондашње друштво, у којем је чак и дечак из обичне сиромашне породице могао стићи до положаја царског саветника и историчара. Католичка реформа афирмисала је извесне вредности у образовању којима стреми и савремено друштво. Сиромашном, али даровитом дечаку из Фрибурга биле су доступне најбоље образовне установе онога времена. Знањем, а не племенитим пореклом, задобио је углед у друштву које му је то омогућило.

Личност Франца Гулимана врло је интересантна у оквиру проучавања европске историје историографије раног модерног доба. О његовој биографији је сачуван извештај број података који, међутим, нису довољни да у потпуности осветле живот овог истакнутог хуманисте. Многе епизоде из Гулимановог живота остале су до данас прекривене велом тајне и управо то изазива контраверзе у вези са његовом личношћу. Европска историографија се одавно бави проучавањем Гулимановог живота и дела, тако да су у периоду од друге половине 18. до почетка 20. века настале три Гулиманове биографије, које се међусобно допуњавају. На подацима из ове три монографије засновани су биографски текстови о Гулиману у лексикографским издањима и прегледима историје историографије.²²⁶

---

²²⁶ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts; Alexander Daguët, Biographie de François Guilliman: auteur des Rebus Helvetiorum, historiographe de l'empereur Rodolphe II et de la maison d'Autriche; Friedrich Fiala, *Geschichtliches über die Schule von Solothurn*, I, (Solothurn: Kantonsschule, 1875.), 42; Georg von Wyß, *Geschichte der Historiographie in der Schweiz* (Zürich: Fäsi und Beer, 1895.), 214-216, 224-225; Oskar Vasella, „Guillimann, Franz“, у *NDB*, 7 (1966), 299; Gaston Castella, *Histoire du Canton de Fribourg* (Fribourg: Fragnerie Freres, 1922.), 283; Jean Berchtold, *Histoire du Canton de Fribourg I* (Fribourg: Joseph-Louis Piller, 1852.); Jeane Niquille, „Rudella et Guilliman“, *Annales fribourgeoises*, 15 (1927): 241; Eduard Fueter, *Geschichte der neueren Historiographie* (München: Oldenbourg, 1936.), 212; Abraham Horodisch, *Die offizin von Abraham Gemperlin dem ersten Drucker von Freiburg (Schweiz)* (Freiburg: Paulusdruckerei, 1945.); Lioba Schnürer, *Die Anfänge des Buchdrucks in Freiburg in der Schweiz 1585-1605* (Freiburg: Paulusdruckerei, 1944.), 160; Richard Feller, Edgar Bonjour, *Geschichtssreibung der Schweiz: vom Spätmittelalter zur Neuzeit, Tom. 1*. Basel: Schwabe, 1962, 342; Marianne Rolle, „Guilliman, Franz“, у *HLS*, 6 (2007), 803; Max Banholzer, Viktor Schubiger, „Leuchten der Wissenschaft“, *Jahrbuch für solothurnische Geschichte*, 77 (2004): 25-26; Ludwig Schmidlin, „Die Solothurner

Систематичније истраживање Гулимановог живота и његових истраживачких подухвата започео је Франц Гаслер, бечки царски архивар, у другој половини 18. века.²²⁷ У 19. веку се овим питањем бавио познати швајцарски историчар Александар Даге, који је на око шездесет страна написао вредну биографску студију.²²⁸ Сва дотадашња знања о Гулиману систематизовао је историчар Јохан Калин у монографској студији, објављеној у часопису *Фрибуришки историјски споменици*. Калинова студија представља одлично биографско дело, које, на основу до тада познате грађе, осветљава живот царског историчара. Калин је користио оригиналне историјске изворе, протоколе Колегијума и Градског већа у Солотурну, у којима је евидентирано Гулиманово ангажовање као професора и управника Латинске школе, као и поједини детаљи из његовог службовања.²²⁹ Калин је, такође, користио и Гулиманову личну преписку са Кристофом Хартманом²³⁰ и Јоханом фом Шталом. Тако да је, у значајној мери, успео да осветли Гулиманов живот и његово службовање; осврћући се у појединим сегментима на свакодневни живот и породичне бриге младог историчара. Калиновој вредној студији се нема шта замерити; она је испунила свој задатак. Прегледајући грађу солотурншког архива, као и збирку Гулиманове преписке ајнзиделншког архива, наишли смо на извесне документе које бисмо могли додати Калиновом истраживачком подухвату. Ипак, главни и важнији део ове студије обухватају дела Франца Гулимана која су скоро у потпуности неистражена (изузимајући Историју Швајцарске).

Гулиман је рођен 1568. г. у граду Фрибургу, центру истоименог кантона. Дели судбину многих историјских великана да потиче од незнатних родитеља. Јохан Калин је мишљења да је његово право презиме било Гиломен (*Guilliomens*), а тај род се у Фрибургу настанио пред крај 14. века. Калин је у изворима пронашао свештено лице тог презимена из средине 15. века, које је било један од преписивача и преводилаца Боетијевог дела *De consolatione philosophiae*.²³¹ Родитељи малог Франца се очигледно нису стриктно придржавали уредбе Владе из 1572. године да се са децом код куће

Schriftsteller von den ältesten Zeiten bis zum Ende des XVI. Jahrhunderts“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 2 (1908): 187; Christoph Pfister, Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts.

²²⁷ КАЕ, А. GB. 2 А 3. S. 156, Писмо Франца Гаслера манастиру Ајнзиделн, јул 1792.

²²⁸ Alexander Daguët, Biographie de François Guilliman: auteur des Rebus Helvetiorum, historiographe de l'empereur Rodolphe II et de la maison d'Autriche.

²²⁹ CH SAS Protokoll des Stiftskapitels; CH SAS Ratsprotokoll.

²³⁰ КАЕ, А. GB. 2 А 3. S. 156.

²³¹ *Consolatione philosophiae*, се сматра последњим великим делом античке филозофије које је написао римски филозоф Боетије почетком 6. века. Дело је имало велики утицај на хуманистичку филозофију.: Милан Будимир, Мирон Флашар, *Преглед римске књижевности: De auctoribus romanis* (Београд: Научна књига, 1978.), 639-640.

говори искључиво немачки, а не сирови и страни – француски језик; пошто је знање француског језика Гулиман највероватније добио у родитељској кући. Насупрот томе, изгледа да су њему више одговарала настојања Владе Фрибурга у пропагирању германске културе као доминантне у Конфедерацији. Очигледно је његова љубав према немачкој култури и немачком језику пустила корење још у раној младости.²³²

Пола века пре Калина, Дагве пише да је Гулиманово изворно презиме било Гилима (*Guillimat*), те да је касније латинизовано. Према његовом схватању, Гулиманова породица је била родом из Виле Сен Пјера, из кантона Фрибург, одакле је прешла у средњем веку у град Фрибург. Потомци те породице и данас живе у овом месту под презименом Депозје.²³³ Данас је Гулиман у историографији познат и као Франсоа и као Франц, у зависности од тога да ли се његово име помиње на француском или немачком говорном подручју. Извори сведоче да се углавном потписивао на латинском *Franciscus*, тако је и у писму које је написао у Луцерну 1605. године.²³⁴

За време Гулимановог одрастања школство Фрибурга налазило се у прелазном периоду. Постојала је једна немачка школа коју је водио Улрих Бургкнехт, али је већи значај имала градска латинска, тзв. тривијална школа, која је захваљујући реформама настојника Шнојвлија,²³⁵ доживела процват. Калин претпоставља да је Шнојвли, који се у то време снажно залагао за тадашњу омладину Фрибурга, први запазио таленат младог Гулимана, „[...] тако рећи га је открио“. Да ли је Гулиман похађао немачку или латинску школу не може се утврдити, није чак сигурно ни да је уопште похађао градске школе. Подаци о његовом школовању се могу наћи тек од доба када су језуити тј. исусовци преузели „тривијалну школу“. Језуити су у Фрибургу отпочели са предавањима 18. октобра 1581. године, у згради коју је још Шнојвли саградио и опремио. Почели су са три разреда: рудиментом, граматиком и синтаксом.²³⁶ Колеџ Свети Мишел основали су језуити у оквиру настојања Римокатоличке цркве да у

---

²³² Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 4-5.

²³³ Alexander Daguet, Biographie de François Guilliman: auteur des Rebus Helvetiorum, historiographe de l'empereur Rodolphe II et de la maison d'Autriche, 1.

²³⁴ СН АЕФ, Stadtsachen A, 464, Гулиман Влади Фрибурга, 28. јула 1605.

²³⁵ Петар Шнојвли (1540-1597), Фрибуршки државник и хуманиста који је одиграо значајну улогу у оснивању језуитског колеџа Свети Мишел у Фрибургу, зашта је имао подршку врха Римокатоличке цркве. Био је главни викар Лозанске епископије у Фрибургу и дао је велики допринос католичкој реформи.: Bernard Pronguè, Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhunderts, 352

²³⁶ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 5-6.

реформи после Трентског сабора (1545-1563) школује кадар у католичким кантонима.²³⁷

Међу младим полазницима школе налазио се и Гулиман, највероватније је тек код језуита започео своје хуманистичко образовање. Апсолвирао је први разред 1582., други 1583., а трећи 1584. године, колико је тада и трајало школовање. Растући број ученика је ускоро захтевао промену локалитета и већ 1584. године се морало приступити изградњи новог здања колеџа на локацији Бисеплац. У септембру исте године је постојећим разредима додат и четврти, у којем је касније познати писац теологије Јакоб Гретсер²³⁸ почео да предаје *хуманистику*. Очевима друштва је поред развијања тела било врло битно и оплемењивање духа, чему су посветили посебну негу и бригу. Религија је сачињавала полазну тачку васпитања полазника колеџа. Петар Канизија, црквени учитељ из доба католичке реформе, био је ватрени поклоник Богородичиног култа, па је и на колеџу скупљао присталице и истомишљенике. Зато је 1581. године, на празник *Свих Светих*, основао конгрегацију у Фрајбуршком колегијуму. Први *отац* овог фрибрушког братства био је Робер Андреи, сарадник Канизија, а први председавајући извесни Панкраз Питон, који је имао два асистента – Николауса Мајера и Карла Дизбаха. Наредне године су на места асистената изабрани Франц Гулиман и Јохан Заупо, што сведочи да је млади Гулиман код својих колега био омиљен и поштован.²³⁹

Баш те године када се Гулиманово знање почело развијати дошло је до живих друштвених догађања у његовом родном граду. У вези са реформом образовања је и присуство папског нунција Бонхоминија и активности језуита, који су у град донели нови дух. Та свежина која се осећала у Фрибургу, мењајући и унапређујући укупни духовни и религиозни миље у граду, утицала је и на надареног дечака. Сама језуитска школа, која је била у успону, представљала је одличну основу за Гулиманово систематско образовање. Ко је хтео шире образовање, морао је да похађа школе у туђини. Гулиману, од којег су сви много очекивали, недостајало је средстава за даље студирање, које је могло бити од користи и друштву и цркви. Због тога је настојник

---

²³⁷ Кључну улогу у раду Колеџа Свети Мишел, поред језуита и Петра Канизија, одиграо је фрајбуршки клер и интелектуалци, међу којима је један од виђенијих био Шнојвли.: Bernard Pronguè, *Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhunderts*, 357.

²³⁸ Јакоб Гретсер (1562-1625), приступио је Језуитском реду 1578. г. и предавао на новооснованом колеџу Свети Мишел у Фрајургу од 1584 до 1586. г.. Касније је постао професор теологије и филозофије на познатом језуитском Универзитету у Инголштату.: Leonhard Lenk, „Gretser, Jakob“, у *NDB*, 7 (1966), 51-53

²³⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 6-7.

Шнојвли посветио посебну бригу обезбеђивању стипендија за најбоље ученике, повећао је средства и регулисао расподелу.²⁴⁰

Две године пре оснивања језуитске школе у Фрибургу, отворен је један други колеџ, што је за Фрибург, као католички град, било од велике важности. Ради се о већ поменутом *Colegium Helveticum* у Милану, чији је оснивач био Карло Боромео, а чија је намера била да унапреди образовање католичких Швајцараца припреманих за свештенички позив. Тако да је Фрибург одмах почео слати даровите ученике на школовање у овај познати католички образовни центар.²⁴¹

Мада кардинал Боромео није лично долазио у Фрибург (познавао је добро старе кантоне: Ури, Швиц и Унтервалден), снажно се заложиио за сваку врсту помоћи Фрајбургу, знајући за његову оданост Римокатоличкој цркви. Сазнања о Фрибуржанима добио је од извесног Марка Антониа Белина, који је био у служби нунција Бонхоминија 1579. године. Слање језуита у овај град сигурно је заслуга и кардинала Боромеа, који у једном писму из 1583. године нуди Шнојвлију своју помоћ у вези са духовним питањима Фрибурга. Шнојвли је искористио прилику и кардиналу препоручио да што пре прими два вредна ученика, Гулимана и Заопоа у Миланску школу. Пријем за школску 1583/84. очигледно није био могућ пошто су места већ била заузета, па је Гулиман до јесени 1584. године остао у школи језуита у Фрибургу.²⁴²

Подаци о Гулимановом боравку у Италији и студирању на *Colegium Helveticum* врло су оскудни, у писаним документима их нема. Чињеница је да је Гулиман, пре него што је прешао у Немачку, студирао у Милану; пошто о томе лично пише. Нажалост, празнине у Гулимановој биографији управо су највеће у вези са школовањем у Милану. Калин сматра да је Гулиманово школовање у Милану трајало од 1584. до 1587. године. Ту је млади Фрибуржанин научио италијански језик, што ће му касније много значити. У Школском правилнику из 1576. године Шнојвли захтева да се у више школе шаљу и стипендирају само они који су успешно завршили латинску школу, који знају латинску и грчку граматику, познају основе дијалектике и реторике, и могу течно одговарати на латинском. Гулиман је захваљујући свом претходном образовању и таленту био у стању да испуни све те услове; био је зрео млад човек жељан знања.²⁴³

---

²⁴⁰ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 7-8.

²⁴¹ Bernard Pronguè, Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhundert, 354.

²⁴² Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 8-9.

²⁴³ Исто, стр. 9-10.

Гулиман је своје школовање наставио у Немачкој, у Дилингену, образујући се у једној од водећих католичких образовних институција онога времена. Римокатоличка црква је препознала потребу за образованим кадром и значајно је уложила у унапређење и модернизацију образовања. Универзитет у Дилингену је основан управо у ту сврху, за школовање свештенства. То је био први језуитски универзитет у Немачкој и образовна установа настала у процесу реформи које је донео Трентски сабор.²⁴⁴

Гулиман је у Дилингену провео непуне две године, и у лето 1589. године упутио се ка отаџбини. У Дилингену је објавио своју прву књигу поезије о филозофији и младим хуманистима.²⁴⁵ Разлози због којих је напустио Дилинген, пре него што је освојио академску титулу, нису познати. Можда га је на то нагнала могућност да покупи лаворике на високој школи у Паризу, која је још увек била престижна образовна кућа. За њега се код Савета заложио генерални викар, његов подржавалац, да добије једно слободно место у Паризу. Зато га данас нема међу свршеним дипломцима Универзитета у Дилингену, чији су регистри објављени.²⁴⁶ Великој господи није мањкало добре воље. Донели су одлуку на седници од 15. октобра 1589. године да свом младом, обећавајућем суграђанину, одобре стипендију и путну исправу да би могао по свом нахођењу да путује у Париз. Нажалост, политичке прилике у Паризу нису дозволиле Гулиману да реализује своје студије на планирани начин.²⁴⁷ У Фрибургу је објавио 1589. године памфлет посвећен једном младом хуманисти.²⁴⁸

На школовање у Париз је између 1525. и 1599. године из Конфедерације отишао релативно мали број студената, њих 118. Гулиман је припадао тој малој групи. Ван

---

²⁴⁴ Првобитно је у Аугзбургу 1549. године основан Колеџ Светог Јеронима, који је 1551. по одлуци Пија III (1550-1553) подигнут на ниво универзитета и измештен у Дилинген. Језуити су га преузели почетком шездесетих година 16. века. На универзитету су били у то време ангажовани најугледнији професори из различитих земаља Европе.: Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 139; Bernard Vogler, *Die deutschen, schweizerischen und skandinavischen Gebiete*, 417; Winfried Schulze, *Deutsche Geschichte im 16. Jahrhundert 1500-1618*, 236-237.

²⁴⁵ Francisco Gvillimanno, *Eidyllia melica, Virtvte at qve Ervditione conspicvis Dominis candidatis, cvm ante diem V. Calend. Ivliar. In Catholica celebri Academia Dilingana, suprema in Philosophia laurea condecorarentur.*

²⁴⁶ Alfred Schröder, *Die Matrikel der Universität Dillingen I* (Dillingen: Selbstverlag, 1909-1911.), 180-186.

²⁴⁷ Johan Kälin, *Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts*, 20.

²⁴⁸ Francisco Gvillimanno, *Adclamatio Epica Reverendo d. Clotio Falio inscripta, cvm ante diem VII. Calend. Ivias primitias svas deo opt, max. Ofeferet.*

отаџбине, студенти су највише ишли у Фрајбург (католици) и у Хајделберг (протестанти) – престижне европске универзитете онога времена.²⁴⁹

У Француској се у то време одиграла историјска битка између старе католичке Француске и нових односа у земљи које је персонификовао калвиниста Анри Бурбон. Наиме, Сорбона је обновила своју свечану изјаву, да Анри као јеретик не може никада носити француску круну.²⁵⁰ Под тим околностима, за Гулимана као грађанина једног града, чије су снаге биле у служби Лиге, није било препоручљиво да путује ратом захваћеном Француском. Притом, било је мало вероватно да би уопште стигао у главни град науке, који је био у ратном стању. По први пут се овде укрштају политички догађаји у Француској са Гулимановом судбином, ускраћујући му да крунише завршетак својих студија. И по други пут у његовом животу биће за њега погубни. Можемо само претпоставити како би се његов живот и каријера даље развијали да је успео да добије највишу академску титулу. Наизглед му је то што није могао да докторира нанело већу штету него ли касније само изопштење из Солотурна. Пошто очигледно другде није било слободног места, Гулиман је био принуђен да остане у свом родном граду. Можда је намеравао сачекати боља времена да оде на Париски универзитет.²⁵¹

По свој прилици су добри односи са градским парохом Себастијаном Вером (који је тада постао декан Задужбине светог Николе) и са државним канцеларом Вилхелмом Техтерманом²⁵² утицали да остане у Фрибургу. Наклоност Петра Канизија, духовног поглавара фрибуршких језуита и Петра Михаела, тадашњег ректора језуитског колеџа, допринели су, такође, таквој одлуци. Ови водећи људи града са задовољством су подржавали свог некадашњег ученика. Сигурно је веза са таквим људима едукативно утицала на Гулимана; уз помоћ књига које су му ови пријатељи

---

²⁴⁹ Rudolf Bolzern, „Das höhere katholische Bildungswesen der Schweiz im Ancien Régime (16.-18. Jahrhundert): eine Zeit ohne eigene Universität“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 83 (1989), 11.

²⁵⁰ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 21; Janine Garrisson, Henri IV le roi de la paix, 66-71; Philip Benedict, „The wars of religion 1562-1598“, у *Renaissance and Reformation France 1500-1648*, прир. М. Holt (Oxford: University press, 2002), 170-174

²⁵¹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 22.

²⁵² Вилхелм Техтерман (1551-1618), фрибуршки државник и хуманиста. Завршио је студије у Фрајбургу у Немачкој и стекао завидно образовање. Писао је поезију на латинском и оформио вредну библиотеку античких дела. Најважнија су му дела из области правних наука.: Jean Dubas, Hans-Uli Feldmann, „Die erste Karte Des Kanton Freiburg von Wilhelm Techtermann 1578“, *Cartographica Helvetica* 9-10 (1994): 33-40, 35; Bernard Pronguè, Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhundert, 357.

давали на располагање могао је даље да се образује и проширује своја знања. Исти круг људи усмерио је и његову политичку опредељеност.²⁵³

3. 2. Професор и управник Латинске школе у Солотурну

Солотурн је град и седиште истоименог кантона који је 1481. године пришао Конфедерацији. У почетној фази реформације Солотурн је доживео раскол и у њему су ојачале реформаторске идеје, тако да се служба у главном градском храму одвијала и од стране протестаната. Солотурн још није следио пример друга два католичка града, као што су Луцерн и Фрибург, да позове језуите и тиме подигне школство на виши ниво. Моћ и положај Задужбине, којој је припадала Латинска школа, био је сувише велики. Педесет година касније био је потребан свеколики утицај високо цењених људи да би се сломила моћ Задужбине, која се жестоко борила, и омогућио улазак језуита у већ пропадајућу Латинску школу.²⁵⁴

Латинска школа у Солотурну имала је потребу за пријемом новог наставника, а тај пријем се одужио на око годину дана; тако да се и Гулиманова пријава нашла пред Генералним капителом (скупштином). Овај орган је донео одлуку и одговорио Гулиману да пристаје да га прими на пробни рад у трајању од пола до годину дана. Калин је изнео претпоставку да је Гулиманово пријатељство са двојицом изванредних људи створило мост преко кога је овај Фрибуржанин доспео у Солотурн. Један од њих је већ помињани генерални викар из Фрибурга Шнојвли, а други његов пријатељ Јохан Јакоб фом Штал, ондашњи градски писар Солотурна. Он се од осталих солотурнских носилаца знања и образовања истицао због угледа своје фамилије као мецена, који није протежирао само студенте из Солотурна, него све остале младе људе који су се у Солотурну кроз научно образовање истицали. Био је то хуманиста који је образоване младе људе доводио у град и настојао да у њему остану.²⁵⁵

---

²⁵³ Један од њих је био Ханс Вилд који је постао 1591. године главни градски већник, а касније председавајући Градског већа, имао је велики утицај на младог Гулимана.: Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 22-23.

²⁵⁴ Volker Reinhardt, Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute, 205-206.

²⁵⁵ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 26-27.

Штал је био, као и Јохан Вагнер, ученик Хајнриха Глареана²⁵⁶. Судбина му је ускратила могућност да посвети свој живот науци. Његов родни град га је 1567. године послао у Француску на бојно поље, и по повратку је сву своју снагу упрегао у развој града. Обавезе градског писара нису му дале прилику да се окуша у хуманистичком стваралаштву. Ипак, његово образовање, оплемењено префињеним карактером, није остало незапажено и због тога је постао цењен од еминентних људи свога доба. Сматра се да је Штал, забринут за више образовање у Солотурну, затражио помоћ од фрибуршког настојника, како би Латинска школа у његовом граду добила компетентног наставника, односно настојника. Шнојвли је тада доспео у ситуацију да пружи помоћ, како једном младом човеку, који је већ одавно био у његовој милости, тако и Латинској школи у Солотурну, која је имала значајну мисију образовања у овом граду.²⁵⁷

Гулиман је 1590. године објавио књигу поезије у част женидбе угледног фрајбуршког племића Вилда.²⁵⁸

Питање је како би Гулиман и даље у Фрибургу живео без запослења. Уистину, грађани Солотурна нису ни имали други избор; а ту је био умешан и Шнојвли, који је увек успевао у својим намерама. Тако се 18. септембра 1590. године Гулиман као нови настојник школе преселио у Солотурн. Како би му омогућио намештење, Капител му је доделио заостале приходе од „[...] Светог Јована до Светог Матије“. Посредни приходи су и даље били препуштени провизору, док се нови настојник не изјасни да ли полаже право на њих или не. Управо то указује на тесну повезаност школе и цркве, и служби солотурншког школског настојника даје црквени карактер.²⁵⁹

Статути које је 1424. године Феликс Хемерли²⁶⁰ (познат по својим списима против Швајцараца), написао за солотурншку школу остали су на снази све до 17. века.

---

²⁵⁶ Хајнрих Глареан (1488-1563), швајцарски хуманиста, поета, историчар и географ. Био је пореклом из Гларуса, те је због тога и добио презиме Глареан. Један је од познатијих швајцарских хуманиста свога доба. Каријеру је завршио као професор на Универзитету у Фрајбургу у Немачкој.: Rudolf Bolzern, *Das höhere katholische Bildungswesen der Schweiz im Ancien Régime (16.-18. Jahrhundert) : eine Zeit ohne eigene Universität*, 10.

²⁵⁷ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 27-28.

²⁵⁸ Gvillimannvs, Franciscvs, Gamelium Mvsicvm, emmetrvm: Viro Illvstri, Palladiisqve artibvs, qva bellicis, qva litterariis, inclito, D. M Ioanni Wild: Cum virginem indole, & virtute praestabie lem Margaretam Frveyo sibi coniugem solemniritu adiungeret.

²⁵⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 28; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 787.

²⁶⁰ Феликс Хемерли (1388/89-1458/61), швајцарски хуманиста који је образовање стекао на водећим европским универзитетима у Ерфурту и Болоњи. Био је државни службеник и свештеник, радио је на реформи црквене организације и написао више хуманистичких дела. Критиковао је политику старих кантона и на крају је последње године живота провео затворен у фрањевачком манастиру у Луцерну.: Regula Schmid Keeling, „Hemmerli, Felix“, *HLS*, 6 (2002), 302

У њима су обавезе *латинског настојника* јасно прецизиране. Био је обавезан да ревносно и вредно извршава обавезе према својим ученицима и редовно одржава наставу. Обавеза му је била и да ради са хором, како богослужење не би било запостављено, и то ако је потребно свакодневно; у супротном случају је могао изгубити службу. Настојник је морао да недељом и празником присуствује јутарњој миси и свакодневно литургијама и канонском заседању. Морао је упућивати ученике да недељом и празником активно, читајући и певајући, учествују у богослужењу; а када су већи празници, доводи све ученике школе на јутарњу мису. Тако је Гулиман морао све старије ученике доводити на задужбинске службе и заседања, и све црквене свечаности и обреде.²⁶¹

Гулиман је имао права и надокнаде које су се огледале у примању редовних и других исплата, које примају чланови одређених црквених одбора. Посебно се наглашавала настојникова духовна повезаност са црквом. Тако да је Гулиман био у тесном односу са црквеним властима и морао је увек носити прописану одећу, а притом је третиран као припадник средњег сталежа Капитела. Ове обавезе су представљале тешкоће за неке раније полазнике солотурншке школе, те су је они због тога напуштали. Такав је био Томас Платер²⁶² који је 1518. године дошао у Солотурн. Касније је писао да је то била озбиљна школа, али да се превише времена посвећивало цркви, што он није могао поднети.²⁶³

Гулиман се никада није сложио са праксом ношења обавезне одеће. Тадашњи приходи настојника су се састојали од примања за присуствовање и учешће у богослужењу, што је износило 30 солотурншких фунти. Наставнику је ишло и 30 фртаља пшенице добијене од рада који су обављали ученици, као и додаток од осталих ангажовања у износу од 10 фунти. За провизора је град издвајао већи удео него за настојника школе. Било је то основних 50 гулдена и за додатни рад 10 фунти. Град је припадности исплаћивао три пута годишње о значајнијим верским празницима. У школи је био запослен и један помоћник, а задужење му је било да се стара за наставу млађих ученика. Обично је ту службу обављао неки ђакон, који је био пред рукоположењем.²⁶⁴

---

²⁶¹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 29.

²⁶² Томас Платер (1499-1582), швајцарски хуманиста родом из Берна, школовао се у Алзасу и Немачкој. У Цириху се упознао са Цвинглијем и прихватио реформационе идеје. У Базелу је основао штампарију у којој је штампао Калвинове *Christianae religionis institutio*.: Christoph Reske, *Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutsche Sprachgebiet: auf der Grundlage des gleichnamigen Werkes von Josef Benrung* (Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 2007.), 75.

²⁶³ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 30.

²⁶⁴ Исто, стр. 30-31.

Тај помоћник је био Данијел Бурен, сиромашни клерик, старији од Гулимана, који је пре него што је почео са теолошким студијама био ожењен и имао гомилу деце. За време његовог службовања нису се могле чути никакве примедбе на рачун његовог начина живљења, и пошто му је скупштина у више наврата излазила у сусрет да се закључити да су били веома задовољни њиме. Ипак, он по свој прилици није пристајао да живи у складу са правилима свештеног живота и разрешен је 1594. године. Касније је 1597. године именован за каноника. Латинска школа је била смештена у сопственој згради, која је изграђена на иницијативу градског писара Штала, 1588. године. Настојнику школе је Задужбина морала да изгради објекат за становање. О наставним предметима, методама, писцима, књигама које су се користиле приликом учења, готово да се ништа не зна.²⁶⁵

Гулиман је 1591. године доста писао и објавио је три књиге поезије у Солотурну.²⁶⁶ О настави скоро да није оставио никаквих података. Зна се да је читао и коментарисао са ученицима Галски рат који је водио Цезар, те да је о овом питању саставио кратак коментар и увод, који је мало по мало проширивао и од њега начинио кратки историјски есеј. Сматра се да је то почетак његовог писања историјских студија, који ће га упутити ка врховима историјске науке. Надзор над Латинском школом предат је једном канонику, а за надзорнике су били бирани најспособнији људи Задужбине. Од 1570. до 1594. године у тој служби се налазио задужбински проповедник Николаус Фенси из Бероминстера (општина у кантону Луцерн). Од 1582. године постојала је и грађанска трочлана комисија са градским писарем на челу. Ти школски инспектори, како црквени тако и грађански, имали су задатак да обилазе и ревносно истражују како сваки наставник учи ђаке владању, богобојажљивости и свим стварима које спадају у домен његове службе.²⁶⁷

Гулиман се добро сналазио у својој служби, па је убрзо задобио поверење и подршку скупштине. Посебно је било цењено то што он са својим ученицима вежба и *комедије*. Под комедијама су се у ондашње време подразумевале школске приредбе, приређиване поводом завршетка наставне године. Када је реч о настави, Гулиман ју је

---

²⁶⁵ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 31-32.

²⁶⁶ Franciscvs Gvillimannvs, Genethaliacvm Syncharisticvm virtvtis, et ervditionis lavde, stemmatisqve antiqva nobilitate, clarissimo, et spectatissimo Domino Joani Jakobo vom Staal Archigrammateo Solodarensi: cum V. Nonas Maij filiolo feliciter auctus esset: Beniuolentiae, & obseruationis gratia; Francisco Gvillimanno Helvetio, Carmen Gratvlatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinvm, episcopvm Alexandrinvm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem; Francisco Gvilimanno Helvetio, Monodia in obitvm strenvi ac magnifici herois dom. Gvilelmi Tvgineri, eqvitis avrati, Caroli IX. Gall. Regis Christianissimi quodam Dapiferi, Strategij, Helueticij Somatophylacij Praefecti, necnon Senatoris Salodorensis prudentissimi.

²⁶⁷ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 33.

схватао озбиљно и било му је стало да је обавља ваљано. На црквене и световне надзорнике то је остављало добар утисак. Особито јер је у Солотурну провизор Гец запостављао своја задужења, па је Капител био принуђен да му упути оштар прекор. Уместо да два ученика, који су му били дати на старање, како би његово домаћинство могло боље да функционише, подучава и да их строго васпитава, пустио их је да са другом децом јурцају по улици, и тако запостављао обавезе образовања.²⁶⁸

Провизор се замерио Капителу јер је по граду оговарао његове чланове, што је превршило сваку меру. Надзорник Гец се одао алкохолу, због чега се његов колега Гулиман жалио како се овај недолично понаша у школи и не извршава наређења управитеља. Утврђено је да је Гец алкохол конзумирао са двојицом задужбинских капелана, због чега им је забрањено да контактирају. Један од ове двојице је касније кажњен од стране Капитела због критика које је упутио на рачун политике француског краља, прекршаја због којег је Гулиман касније протеран из града. Други капелан Адам Шнајдер, постао је 1595. корхер, али је 1608. године отпуштен пошто је прекршио морална начела. Провизору Гецу је претило отпуштање почетком 1591. године, па је био принуђен да поправи владање и 23. јуна је његово постављање обновљено.²⁶⁹

Пријем Гулимана за професора Латинске школе није ишао глатко. Како се ближило време када је Капител требало да продужи службу наставницима, управник је позвао чланове Савета у школу како би им показао шта је Гулиман постигао са ученицима. Предложио је и да два члана Савета предоче Капителу Гулиманове заслуге и заложу се за њега. Тако су 23. јуна отишли пред Капител пуковник Урс цур Матен и градски писар Штал, да би дотадашњи Гулиманов рад похвалили и предложили да му се продужи ангажман. Заложили су се и да се Гулиман задржи у Солотурну, да му се обезбеде прихватљивији услови у погледу статуса и побољша материјално стање. На захтев *пропста* (носиоца највише црквене титуле једног Капитела), Урса Хенија, случај је стављен на разматрање следећег Генералног капитела (главна скупштина једног црквеног тела) и Савету је упућен захтев за прихватање наведених предлога.²⁷⁰

Гулиман је био сагласан са понуђеним условима, заклео се на послушност према пропсту и Капителу и доставио заменику пропста у руке свечану заклетву. Истовремено је провизору Гецу наложено да се одговорније понаша и слуша заповести управника. Он није могао одговорити новим захтевима управе, тако да је почетком

---

²⁶⁸ Исто, стр. 33; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 798, 819.

²⁶⁹ Исто, стр. 34-35; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 819.

²⁷⁰ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 35; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 818, 819.

октобра 1591. године одустао од службе провизора.²⁷¹ Капител је то једва дочекао јер је већ имао заменика за провизора, Мелхиора Рунда Вилисауа, званог Ротундус. Рунд је 1583. или 1584. године био на школовању у Милану, и није искључено да је тамо упознао Гулимана. Касније је Рунд постао пропст Капитела града Шеневерда.²⁷²

Омладина Солотурна није приказивала само свакодневицу на својим приредбама, већ и добар део смешне стране живота. Сваке године је солотурншка омладина добијала дозволу од Савета да дан-два приказује комедије. Ученици Латинске школе приређивали би представе које су садржале црквену тематику. Крај школске године је обележаван на посебан начин, па је тако одлучено и 1591. године, када је додељено неколико награда заслужним грађанима за унапређење образовања. Главна личност у организацији прославе био је Гулиман, који је представио најбоље ученике пред окупљеним народом. За ту прилику градски мајстор је по налогу Савета подигао бину. Гулиман је лично написао позоришни комад, који нажалост није сачуван, тако да нам ни његов наслов није познат. Гулиман је после представе приступио подели награда, а тим поводом се сетио и својих добротинитеља и пријатеља родног града, па су уследиле позивнице генералном викару Петру Шнојвлију и језуитском ректору Петру Михаелу.²⁷³

Гулиман је у Солотурну видео место у коме ће основати породицу и остати да живи. Младом учитељу се допадао живот у Солотурну, надао се да ће за себе и будућу породицу ту основати дом. Градски писар Штал је лично замолио свог пријатеља Швојвлија да својим присуством увелича венчање, које је било заказано за 7. јануар 1592. године. Тако је, не само Гулиману, већ и себи и Шнојвлијевим пријатељима учинио радост да се са њим виде. После женидбе, Гулиман је уз подршку племића Штала, 1592. године предао молбу Савету града да буде примљен у грађанство Солотурна. Његов захтев је наишао на топло одобравање од стране градског писара и задужбинског проповедника Николаса Фенсија. Штал је био главни члан Световне комисије, а Фенси задужбински надзорник, тако да су они могли најбоље проценити Гулиманов рад у Латинској школи. Захваљујући њиховим препорукама и уважавајући знање младог професора, Гулиман је 3. јануара 1593. године примљен од стране Савета у пуноправно грађанство Солотурна.²⁷⁴

---

²⁷¹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 38; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 838.

²⁷² Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 38.

²⁷³ Исто, стр. 39.

²⁷⁴ Исто, стр. 44-45.

О великом угледу, који је Гулиман уживао код градских власти, сведочи податак да је таксу од 100 гулдена, које је по статуту града плаћао сваки нови грађанин, Савет младом професору опростио. За такву одлуку града највише су заслужни, такође, племић Штал и задужбински проповедник; а одговор младог професора је био да ће са још већим залагањем радити на васпитавању и образовању градске омладине. Калин преноси одлуку Савета по којој је позитивно одлучено у вези са молбом, „[...] веома образованог Гулимана из Ромонта код Фрајурга“, имајући у виду његову способност и добро образовање, и препоруке господe Николаса Фенсина и Ханса Јакоба фон Штала. Тако је Гулиман прихваћен и примљен као пуноправни грађанин, „[...] уколико докаже да је слободан човек, и да није у дужничком односу“ према неком. Статут града је у делу о порезима предвиђао да Савет има одрешене руке да према уметницима и учењацима буде благ када је реч о порезима.²⁷⁵

У протоколу Градског савета од 3. јануара 1592. године забележено је да Петар Михаел није могао да присуствује венчању због обавеза, због чега се писмено извинио. Оно што је занимљиво јесте његова резервисаност у односу на Гулиманов пријем у грађанство Солотурна. Гулиман му је ту вест јавио пун оптимизма и поноса, а мудри монах му је рекао да је он грађанин Солотурна на папиру, да буде опрезан и држи се пријатеља док се не уклопи у нову средину. Калин претпоставља да је Петар Михаел посумњао да ће Гулиманово политичко убеђење довести до конфликта између њега и солотурнских власти, што се ускоро и догодило. Гулимана ови савети нису у том моменту дотицали; био је срећан, градио је дом и породицу.²⁷⁶

У Латинској школи је дошло до новина, у фебруару 1592. године, на место управника, које је привремено обављао Мелхиор Рунд, дошла је нова личност. Био је то Јохан Себастиан Бертши, познат као Барзеус, из Вилисана, који је претходно био у Дисентису *прецептор* (учитељ, који је имао додатна овлашћења у односу на обичног учитеља). Капител је новом управнику наложио да поштује и уважава захтеве наставника Гулимана.²⁷⁷ У то време Гулиман наилази на прве проблеме у граду. У јуну је дошао у конфликт са апотекером Петром Бусом, јер га је овај тужио за дуг од 50 гулдена. Спор се завршио 19. августа са пресудом да Гулиман апотекару плати 25 гулдена.²⁷⁸

---

²⁷⁵ Исто, стр. 45.

²⁷⁶ Исто, стр. 45-46.

²⁷⁷ Исто, стр. 46-47; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 845.

²⁷⁸ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 46-47; CH SAS Ratsrotokoll, 19.08.1592.

Гулиман је био хуманиста и човек који се није уклапао у извесне друштвене норме, које нису биле у складу са његовим слободним погледима. Он је као професор био дужан да се одева у посебно прописаном стилу, што му се није допадало, па је то избегавао. Остало је забележено да се ове одредбе нарочито није придржавао после женидбе. Због тога га је Капител 1592. године, приликом његовог поновног постављења, укорио, како би убудуће носио одговарајућу одећу, и како би поштовао правило да у цркви заузима место поред капелана (свештена лица која држе богослужење). Капител је констатовоао и да је ђачки хор запостављен, па му је наложено да један дан у недељи посвети хору. Капител је у јулу 1592. године потпуно реновирао наставникову кућу. Изгледа да се Гулиману није свиђало да ради са хором, па је ту обавезу поново запоставио. У јануару 1593. године му је наложено да одржава црквено појање са ученицима или ће Капител бити принуђен да потражи другог наставника. Сачувана је и једна препорука Генералног капитела Гулиману од 23. јуна 1593. године да одржава стари обичај певања, петком у подне појање, а пробе суботом.²⁷⁹

Солотурн је традиционално одржавао добре односе са Француском, у њему је од 1530. године било стално седиште француског амбасадора у Конфедерацији. Град је од тога имао велике благодети, и финансијске и културне. Знатан број становника кантона био је ангажован у француској војној служби, која им је доносила новчане приходе који су се сливали у град.²⁸⁰

Гулиманови ситни проблеми у школи нису имали већег утицаја на његов положај; Латинска школа је и даље функционисала по устаљеном реду, а Капител и Савет се нису мешали у њен рад. Према историјским изворима, овакво стање у школи је потрајало до 21. јануара 1594. године, када је Савет био принуђен да пошаље два инспектора како би зауставили неред који влада у школи. Међутим, школа у Солотурну није се много разликовала од других таквих школа, у којима су ученички несташлуци били чести. Један други проблем у овој школи претио је да ескалира и прерасте у озбиљан скандал. Наиме, до Савета су стигле озбиљне оптужбе да наставник у школи и на другим местима изговара тешке речи на рачун француског краља Анрија IV. Калин истиче да су Гулиманови иступи против личности француског монарха били политичке природе и да су пратили дешавања у Француској у то време.²⁸¹

---

²⁷⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 47-48; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 855, 871, 880.

²⁸⁰ Irene Schärer, *Der französische Botschafter Marquis de Bonnac und seine Mission bei der Eidgenossenschaft 1727-1736* (Bern: Maurer, 1948.), 48-49.

²⁸¹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 48-49.

У то време су се два велика догађаја одиграла 1593. године у Француској, састанак Генералних скупштина Лиге у Паризу и повратак Анрија од Наваре католичкој вероисповести. Преобраћење Анрија IV имало је за циљ да се он крунише за краља Француске, но та ствар није ишла лако. У избор француског краља су се мешали и владари европских земаља који су хтели исход избора повољан за њих. Ипак, прелазак Анрија IV у католичанство наишао је на одобравање француског народа, измореног сукобима и нестабилношћу земље.²⁸²

И у Солотурну се тријумфовало због Анријевог преобраћања, веровало се да је тај чин оправдавао политику Кантона према збивањима у Француској, а која су особито била наглашена у католичким срединама. Ипак, католици су били скептични у вези са искреношћу преобраћења Анрија IV. За њих овај чин није био резултат верског убеђења, него хладног политичког рачуна. Колали су гласови да је тај план скован у табору Анрија IV од стране католичких ројалиста, који су се надали да ће издејствовати његово опште прихватање и доћи до дугожељеног мира у земљи. Но, као бившем јеретику, Анрију IV је била потребна папина апсолуција²⁸³, којој је Климент VIII приступио веома опрезно и уздржано.²⁸⁴

Услед тако замршених односа у Француској, али и у Европи, дошло је до одређених помака. Крајем 1593. године послат је у Рим изасланик Анрија IV. Иако је срдечно примљен од папе, дипломата није постигао ништа; ни признање Анрија IV за краља Француске, ни његову апсолуцију. Тако се почетком 1594. године војвода необављена посла вратио из Рима. У исто време, када је изасланик Анрија IV боравио у Риму, у овом граду су били представници католичког дела Конфедерације. Међу њима је био и фон Штал, као представник католика Солотурна, који је инсистирао да пошаље свог писара, иако је то првенствено била мисија кантона Луперна, Швица и Урија. Мисија је имала задатак да добије упутства од папе какав став да заузме Конфедерација поводом општих преговора са Француском, иницираних од стране протестантских кантона. Папа је остао уздржан, није се десило помирење између њега и новог француског краља.²⁸⁵

Упркос папској резервисаности, у Француској је првих месеци 1594. године одлучено у корист Анрија IV, томе је допринео његов прелазак у католичку веру и напори да се помири са Римом. Те чињенице биле су довољне да смире већину

---

²⁸² Janine Garrisson, Henri IV le roi de la paix, 78-80; Jean Delumeau, Une histoire du monde aux temps modernes, 218-219.

²⁸³ Jean Delumeau, Une histoire du monde aux temps modernes, 219-220.

²⁸⁴ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 49.

²⁸⁵ Исто, стр. 50.

племства и народну масу. У вези са питањем да ли је прелазак у католичку веру искрен, и може ли Анри добити апсолуцију, дебатовало се само у ученим круговима. Чак и најплеменитије главе Лиге, са којима је Анри IV одвојено започео разговоре, предали су се заједно са трупима и провинцијама под својом влашћу. Њихов пример следили су најважнији градови, а 22. марта 1594. године предао се и главни град Париз.²⁸⁶

Ови успеси нису имали никаквог утицаја на швајцарске католичке кантоне који нису признавали Анрија IV и који су строго забранили својим грађанима да ступе у службу краља конвертита. Насупрот томе, из протестанских области су људи хрлили под Анријеву заставу, борећи се на разним бојиштима за будућег краља. У Солотурну је владало веома конфузно стање, град је све више и више попримао посредничку улогу између католика и протестаната у Конфедерацији.²⁸⁷

У таквим околностима се оштрим говором огласио млади Гулиман, мада је требао бити опрезнији јер су 1592. године два капелана била кажњена пошто су јавно износили ставове о Анрију Наварском. Савет који се осећао лично погођеним, искористио је прилику да демонстрира своју власт и казни једног службеника због иступања против француског краља. Било је то време када је умро главни лидер шпанске партије Лудвиг Пфифер. У католичким круговима је његова смрт изазвала велику тугу, а у протестантским нескривену радост. Кроз две недеље, пристигле су тужбе Савету против Гулимана, и он је упозорен да ће сносити консеквенце у случају да се то понови.²⁸⁸

Чинило се да ће све проћи са оштрим укором и претњом, да ће у случају да слично дело понови, млади наставник бити враћен одакле је и дошао. Градски писар се zaloжио за оптуженог, давши своју реч која се у граду ценила. Но, несрећа је била што Штал није могао присуствовати заседању Савета јер је отпутовао у Баден на Скупштину представника кантона (главно тело Конфедерације). Тако је Гулиман остао на милост и немилост оних који су тражили оштру казну за њега. Наставник Латинске школе је тако осуђен да буде затворен и плати глобу од 50 фунти уколико не оде из града. Гулиман је сматрао да је боље да се повинује казни, него да се одрекне статуса

---

²⁸⁶ Janine Garrisson, Henri IV le roi de la paix, 84-85.

²⁸⁷ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 50-51; Bory, Jean-René, Les Suisses au service étranger et leur musée, 71-72.

²⁸⁸ Савет му је 28. марта 1594. године наложио, преко Шульца Штефана Швалера, да се окане вређања у школи и на другим местима, краља Француске. Савет је узео у обзир залагање градског нотара Штала, који је бранио Гулимана. Уколико понови прекршај, биће враћен тамо одакле је дошао, или затворен уз глобу од 50 фунти.: Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 51-52; CH SAS Ratsprotokoll 423.

грађанина и препусти неизвесној судбини. Калин сматра да се на овај корак одлучио из обзира према породици и супрузи која се породила 1593. или 1594. године.²⁸⁹

Помирљива политика Анрија IV у Француској довела је до смирења друштвене ситуације у Француској, што се осетило и у Солотурну. Сва та дешавања су иритирала Гулимана, који се бесан опет латио пера да би довршио свој историјски рад. Проширио је увод за Цезара, који је по грађи сличан са каснијим делом *Историја Швајцарске*, али је по изради много краћи, мањкав и несамосталан. Садржи и нападе на Цвинглија и Калвина. Спис је састављен на латинском језику и намена му је можда била предвиђена за наставу. Може се претпоставити да је аутор рукопис још 1594. године предао на штампање штампарији Јохана Фабера у Порентруу. Из непознатих разлога, Фабер је годинама одуговлачио штампање, док Гулиман није био приморан да захтева да му се врати његова имовина.²⁹⁰

Капител је на редовној седници 23. јуна 1594. године продужио Гулиманово намештење на још једну годину. На заседању није било једног члана задужбинског тела, Гулимановог добротинитеља и пријатеља Николаса Фојсија, који је преминуо двадесетак дана раније. На истом заседању, Капител је изабрао новог задужбинског проповедника Мелхиора Рунда, који је кратко време радио са Гулиманом – као провизор у Задужбинској школи. И у Латинској школи је дошло до промена, помоћник наставника Данијел вон Бурен, који је у међувремену постао свештеник, напустио је службу. Савет је то намештење једноставно изоставио и наредио поделу школе на два разреда, од којих је један требало да преузме Гулиман, а други провизор. Капител је нашао за сходно да подсети провизора, као и Гулимана, на школски ред и понашање ученика.²⁹¹

Капител је на седници 23. новембра исте године, по препоруци Шнојвлија узео у своју службу Јохана Форнера, тако што га је као јутарњег служитеља мисе сврстао у редове задужбинских капелана. Сматра се да су се два штићеника фрибуршког генералног заменика градоначелника, брзо спријатељили, а можда су се и од раније познавали. Колико је Гулиман био угледан интелектуалац сведочи иронична ситуација када га је градоначелник Солотурна, неколико месеци након протеривања контактирао за савет. Наиме, 1594. године је Петар Канизије доставио Савету Солотурна *Истиниту хришћанску историју Св. Мориса*, по чијем захтеву је и написао књигу. Влада Солотурна није знала како да се одужи ученом језуити и духовнику за дело које је

---

²⁸⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 53.

²⁹⁰ Исто, стр. 53-54.

²⁹¹ Исто, стр. 54; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 914.

написао. Знали су да им најбољи савет може дати Гулиман кога су недавно протерали. То потврђује да је Гулиман био у одличним односима са Канизјем. Прогнаник им је саветовао да набаве дела св. Јеронима и св. Амброзија и да их поклоне црквеном учитељу. Солотурн је прихватио предлог и дао се у потрагу за књигама која је трајала три године; тек 1597. године, последње Канизјеве године живота, успели су их уручити.²⁹²

Гулимановим одласком из Солотурна јавили су се још већи проблеми у школству у овом граду. Он се привремено настанио с породицом у месту Флументалу, недалеко од Солотурна. Провизор Себастијан Бертши је изазвао јако незадовољство, и 1595. године је отпуштен због нерада и запостављања својих дужности. Његови штићеници су му очигледно већ раније били одузети и предани капелану Ерхарду Швалеру. У децембру су била одређена и средства за те намене у износу од 50 круна. Швалер је крајем новембра дошао као свештеник у Флументал, и тако су се његови штићеници нашли поново за столом професора Гулимана, чија је породица била у тешкој финансијској ситуацији. Гулиман је оптуживан да је дрва за огрев, која су ученици били у обавези да доносе, односио кући уместо да греје учионицу. Колале су приче и да је од сиромашних ученика узимао огрев, а у школи их остављао да се смрзавају.²⁹³

Оптужбе против Гулимана стигле су на седницу Капитела 17. децембра 1594. године. После сагледавања проблема, Гулиману је наређено да убудуће, када има потребе за ложењем ватре у школи, то и учини. Запређено му је да се потруди да овакве притужбе више не долазе до Капитела иначе ће морати предузети ригорозније мере. Тако су Гулиман и његова породица били под сталним притиском власти, што их је поред немаштине додатно оптерећивало. Протеривање језуита из Француске донеће Гулиману још веће проблеме.²⁹⁴

Језуити су у Француској себи на врат натоварили посебну мржњу међу хугенотима. У почетку се Анри IV држао по страни. Иако се није измирио са папом, није хтео да се придружи плановима који су ковани против језуитског реда. Али, када је краљ 27. децембра 1594. године рањен од једног некадашњег језуитског штићеника, окренуо се против Реда. Један језуита је обешен, а осталима је наложено да у року од четрнаест дана напусте Француску. Утицајни језуити и њихове присталице почели су

---

²⁹² Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 55; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 934.

²⁹³ Исто, стр. 55-56.

²⁹⁴ Исто, стр. 56; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 930.

да протестују из свих делова Европе, тако да се сукоб пренео међу интелектуалце и писмене људе.²⁹⁵

То је била предигра за нове сукобе између Француске и Шпаније. Анри IV је у лику Филипа II препознао виновника свих непријатељстава, и 17. јануара 1595. године отворено му објавио рат. Филип Шпански је одговорио да он није у рату са Француском него са Анријем Бурбоном, који од папе никада неће бити признат за краља Француске.²⁹⁶ Ускоро је регимента Анрија Бурбона ушла у слободну грофовију Бургундију, која је веровала да је због своје неутралности заштићена. Та збивања су у Конфедерацији изазвала забринутост и живу дипломатску активност. На скупштини у Бадену 19. фебруара 1595. године био је присутан и бургундски изасланик де Боани, који се жалио на упад војске Анрија IV у Бургундију и непоштовање неутралности. Упозоравао је кантоне на одредбе споразума између Конфедерације и Хабзбурговаца, након Бургундског рата, из 1477. и 1511. године.²⁹⁷

Сличан захтев је поставио и шпански амбасадор у Конфедерацији Алфонсо Касати. У то време дошло је до погоршања односа између протестаната и Владе Солотурна због подршке коју је кантон пружао Анрију IV. Годину дана раније, упућена је једна војна јединица састављена од војника из католичких места, на службу у Шпанију. Поводом тога је француски амбасадор у Солотурну, Никола Брула протествовао, покушавајући на све начине да то спречи. Међутим, у томе није успео, чак је и у оним местима која су била на страни Анрија IV имао проблема. Потом су на скупштини у Аргауу 23. и 24. јануара 1595. године посланици протестантских места, тражили да се одреди делегација која ће разговарати са француским амбасадором поводом односа са краљем.²⁹⁸

Ово је потиснутој опозицији у Солотурну дало крила, надала се да ће немири који ће изазвати неплаћени војници, коначно довести до раскола са Анријем IV. Залагали су се да војска Солотурна не учествује у борбама против католичких савезника. Каноници и друга свештена лица оглашавали су се тајно и јавно, ружећи Анрија IV, и вршећи пропаганду против њега. Гулиман је сматрао да услед ових околности не може остати по страни и не иступати јавно. Краљев однос према језуитима, којима је био захвалан за образовање, и у чијим су се редовима налазили

---

²⁹⁵ Janine Garrisson, *Henri IV le roi de la paix*, 85.

²⁹⁶ Jean Delumeau, *Une histoire du monde aux temps modernes*, 218-219.

²⁹⁷ Janine Garrisson, *Henri IV le roi de la paix*, 87.

²⁹⁸ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 57-58.

његови добри пријатељи, јавно је осуђивао. Гулиман је јавно износио да је Анри IV анатемисан од стране Цркве и да као такав не може бити краљ. Калин је мишљења да је Гулимана на то наводила и нада да ће се у новим политичким расплетима побољшати његов положај и да ће се вратити у грађанство Солотурна. Тако се млади Гулиман упустио у опасну игру политике и дипломатије, игру којој није био вешт.²⁹⁹

Овога пута чак ни Штал није могао да спасе Гулимана, који је у том тренутку и сам био погођен због неповерења Савета према њему. На седници 13. марта донесена је пресуда о Гулимановој судбини. Оптужен је за завереништво и јавно изговорене увреде упућене француском краљу које вређају његову част и достојанство. Пресуђено је да се наставнику Гулиману одузме грађанско право и да се протера из града. Сигурно је то прогнанство Гулиману и његовој породици још теже пало због тога што му је Савет оставио само две недеље да се постара за ново намештење и ново место боравка. Млади наставник је са породицом морао напустити град у среду 29. марта. Не зна се како је Капител прихватио одлуку Градског савета, коју им је доставила делегација, састављена од пуковника Арегера, пуковника цур Матена, Урса Гигера и још два члана. Каноници су сигурно жалили наставника јер је био колатерална штета, и што је његово кажњавање имало за сврху заплашивање и завођење својеврсне диктатуре у граду. Градоначелник Арегер је по налогу Савета запретио капеланима и канонцима да ће им се укинути принадлежности уколико се усуде да на јавним местима помену политичку ситуацију. Гулиману је Капител исплатио изостала три квартала, док је четврти био обрачунат у два дела, за храну и штићенике у последња три месеца.³⁰⁰

Мала је вероватноћа да је приликом ригорозног поступања Савета према критичару Анрија IV, француски амбасадор Силери стајао по страни. Такође је при протеривању Гулимана, поред осветољубивости неких политичара, улогу играла намера да се силом ућуткају гласови који су негодовали против градских власти. Солотурншка влада је због својих интереса, била исувише повезана са Анријем IV да би ризиковала да због приговора једног наставника и неколицине слободоумних грађана угрози дотадашњи курс. О непроменљивости те политике сведочи и упозорење упућено Капителу, коме је сада недостајао наставник. Након Гулимановог протеривања, 4. априла је и провизор Бертши због нерада био отпуштен. Тиме се пружила шанса старом

---

²⁹⁹ Исто, стр. 58.

³⁰⁰ Исто, стр. 59; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 933.

Гецу, који се пријавио за место наставника, иако је раније неславно завршио на месту управника Латинске школе.³⁰¹

Све се то дешавало у време док је прогнани Гулиман, сломљеног срца, напуштао град у којем је започео професионалну каријеру и оформио породицу. Срамота која му је нанета у Солотурну остала му је у сећању до краја живота. Ипак, да протеривања није било, питање је да ли би било каријере једног великог историчара, која се управо у тим тренуцима назирала, а да он тога није ни био свестан.

---

³⁰¹ Исто, стр. 60-61; CH SAS Protokoll des Stiftskapitels, 934, 935.

3. 3. Секретар амбасаде Филипа II у Луцерну

Младом професору су све лађе потонуле када је протеран из Солотурна. Породица му је доведена на руб егзистенције и није знао куда даље. Ипак, ова криза га није спречила да гради каријеру дипломате и историчара. Његов дух је био усмерен ка другим, даљим правцима, и његова стремљења се нису могла уклопити у уске оквире градске слике Солотурна. Питање је колико би се Гулиман ту задржао и да није било афере у вези са губитком грађанства. У његовим плановима су га подржавали и пријатељи, преваходно племић Штал, али и други који су покушавали да му пронађу нови ангажман.

Гулиман ће овај проблем успешно превазићи и наћи се на новом и бољем положају, постаће секретар шпанске амбасаде у Луцерну. Како су у вези са овим делом његове каријере извори оскудни, није расветљено како је Гулиман стигао у Луцерн. Калин претпоставља да му је помогао Штал, који је у Луцерну имао имовину, родбину и пријатеље. Био је у родбинским односима и са градоначелником Јостом Пфифером.³⁰²

Алфонсо Касати (1565-1621) је рођен у Милану у грофовској шпанској породици досељеној у Ломбардију. Када је у августу 1594. године у Алтдорфу (Ури) умро шпански представник у Конфедерацији, на његово место је именован Касати. Тада је почео дипломатску мисију, која ће у наредном веку бити поверена његовим потомцима, који ће службу обављати с мањим прекидима од 1594. до 1704. године. Био је шпански амбасадор у Конфедерацији у доба краљева Филипа II и Филипа III. Борио се за јачање шпанског утицаја у швајцарским кантонима супротстављајући се француском утицају. Био је вешт и лукав дипломата са израженим преговарачким даром, у времену када је Конфедерација постала терен дипломатских борби. Борио се за добијање лиценци за транзит шпанске робе. За Шпанију су посебно били значајни транзит и однос шпанских поседа Ломбардије и Фландрије. Ометао је дипломатске активности Француске и Венеције, које су угрожавале шпанске поседе у Ломбардији.³⁰³

Извесно је да се Гулиман уз Шталову помоћ обрео у Луцерну; или је солотурншки писар имао довољно сопственог утицаја да шпанског амбасадора

³⁰² Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 62.

³⁰³ Ernest Giddey, *Agents et ambassadeurs toscans auprès des Suisses sous le règne du grand-duc Ferdinand Ier de Médicis (1587-1609)* (Zürich: Verlag Leemann, 1953.), 150, 191, 268.

Алфонса Касатија приволи да ангажује човека, којем је сукоб његовог краља и Анрија IV донела толико проблема. Као агитатори за Гулиманову службу долазе у обзир и Себастијан Веро, Ханс Мејер и Никола Мејер из Фрибурга. Сам Касати је имао потребу да ангажује неког способног на кога се могао ослонити, поготово што се тиче швајцарског питања са којим је имао мало искуства, а и што је ту часну али тешку службу вршио тек неких шест месеци. У августу 1594. године је стари Помпеј де ла Кроче умро, након две деценије успешног рада у служби католичког краља.³⁰⁴

Одмах након смрти де ла Крочеа шпански гувернер у Милану, Фернан де Веласко³⁰⁵, решио је да попуни његово место. Већ 30. септембра 1594. године свечано је на пријему у Луцерну промовисан нови амбасадор, милански племић Алфонсо Касати. Имао је тада 29 година, завршио је студије права и добио докторску титулу. Рано је заменио оца у Колегијуму Генералног градског савета града Милана. Онда је ступио као официр у војску коју је Филип II послао у помоћ зету, војводи Карлу Емануелу Савојском, против Анрија од Наваре. Тако је Касати каријеру почео борбом против француског краља, чију је политику оштро критиковао Гулиман.³⁰⁶

Чињеница, која није до краја осветљена, а која је сигурно утицала на зближавање двојице будућих сарадника, јесте објављивање Гулиманове збирке 1595. године. Књига је објављена исте године када је Гулиман постао секретар шпанског амбасадора и посвећена је амбасадору Касатију. Није утврђено да ли је књига штампана пре ауторовог ступања на дужност или касније. Обе варијанте су могуће.³⁰⁷ Ипак, можемо претпоставити да је књига посвећена Касатију за време лобирања да Гулиман преузме место секретара. Гулиман је у то време био огорчен на све што је било у вези са француским краљем, а како је у Конфедерацији наступила дипломатска борба између француске и шпанске дипломатије, вероватно је и то утицало на посвету. Или је посвета једноставно била резултат захвалности коју је Гулиман дуговао Касатију који га је примио у службу.

Тако су се ова два млада човека, угледни дипломата и учени хуманиста, ујединили око једне идеје, рада на пропагирању политике и културе Хабзбурговаца. О Гулимановој служби секретара мало се зна и извори су јако оскудни. Калин је

---

³⁰⁴ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 62-63.

³⁰⁵ Касније ће бити један од учесника у писању повести о крају Филипа II.: Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III.

³⁰⁶ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 63.

³⁰⁷ Franciscus Guillimannus, Odarum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii.

истражујући протоколе скупштина дошао до закључка да Гулиман није јавно наступао на седницама или скупштинама кантона, ни на другим јавним дипломатским активностима амбасадора.³⁰⁸ То не значи да није био живо укључен у делатност амбасадора, саветовањем и подршком у припремама наступа. Као секретар је свакако морао дипломатским догађајима да посвети велику пажњу како би амбасадору могао у сваком тренутку предочити информације од значаја за кантоне, које је добро познавао. Обавеза му је била да писма, извештаје и друга дипломатска акта уреди и отпреми. Радио је и на превођењу дипломатских аката са немачког и француског језика јер је Касатијев матерњи језик био италијански.³⁰⁹

Гулиман је за себе говорио да је преводилац за немачки, француски и италијански језик, а сигурно је познавао и шпански јер је био у шпанској дипломатској служби. Поред Гулимана, у служби код Касатија био је и Филип Ментлен из Урија, запослен као тумач. Приликом учешћа на скупштинама кантона и Конфедерације, шпански амбасадор је често ишао са секретаром, који је водио протокол о рефератима и преговорима, као и о осталим стварима које су спадале у сферу интереса Шпаније. И на другим путовањима је у пратњи Касатија био Гулиман. Зна се да су заједно ишли 1597. године у Апенцел и више пута у Милано. Касати је имао пуне руке посла јер су Шпанија и Француска у то време биле у сукобу. Иако је папа 1595. године ослободио Анрија IV анатеме, рат између француског краља, с једне, и Филипа II и Савоје, с друге стране, трајао је и даље. Филип II је склопио мир са Анријем 1598. године, а војвода од Савоје је покушао још један ратни подухват који је пропао и резултирао уговором у Лиону 1601. године.³¹⁰

У Конфедерацији је расположење за шпанску политику, и уопште католичке интересе, сплашњавало. Иако је католичка половина кантона Апенцел приступила Шпанском савезу 1598. године,³¹¹ Касати је лично, са својим секретаром, присуствовао завршници у Инеродену. То није имало великог утицаја на кантоне Вале и Граубунден, који су се налазили на важним алпским коридорима, и чија је политика ишла у другом правцу. Вале је од 1589. године све више падао под утицај Берна, првог протестантског

---

³⁰⁸ Као што смо истакли Шпанци су имали велики утицај на политику католичких кантона у другој половини 16. века.: Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 205-212.

³⁰⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: *ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts*, 64.

³¹⁰ Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 211-212; Wilhelm Oechli, *History of Switzerland 1499-1914*, 186; Johan Kälin, *Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts*, 65-66; Bernard Pronguè, *Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhunderts*, 361-374.

³¹¹ Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 211-212.

кантона западног дела Конфедерације. Цирих је као предводник северних протестаната 1590. године покренуо иницијативу за формирање протестантског савеза. Ускоро су 1600. године у овај савез ушле алпске републике Вале и Ретија. Ови кантони су 1602. године ушли у савезништво са Берном. Тако се баш у првим годинама Касатијеве дипломатске службе, јавила претња да ће се Вале и Граубинден придружити великом политичко-верском савезу, усмереном против Хабзбурговаца. Обнова старог савеза кантона са француском круном 1602. године³¹², без уважавања шпанских интереса, представљала је велики неуспех за шпанског амбасадора, чија је позиција постала још тежа. Пропаст напада савојског војводе на Женеви, додатно је отежала његов положај.³¹³

Као секретар једног дипломате са тако важним задацима, Гулиман је без сумње добио увид у настајање савремене историје, који није био без ефекта на његова истраживања. Где се Гулиман настанио није могуће одгонетнути, али се претпоставља на основу молбе упућене шпанском краљу, да је живео у истој кући са Касатијем. Амбасадор је становао у Фрајенхофу (део Луцерна) 1599. године. Била је то једна велика двоспратна кућа са избаченим прозорима, која и дан данас стоји на левој обали Рајсе. Гулиманова породица је добила новог члана, кћерку која је 17. јануара 1596. године крштена добивши име Ана. Кумови су били витез Јост Крепсингер и Ана Флекајштајн. Крепсингер је био пријатељ Лудвига Пфифера са којим се 1589. године заменио на месту градоначелника. У августу 1600. године, госпођа Агнес је свом супругу подарила једног дечака. Сам амбасадор је дечака крстио и дао му своје име, Алфонсо. Крајем новембра следеће године рођен је још један дечачић, који је добио име Јохан Францискус. Средином јануара 1603. године постао је Гулиман отац девојчице, којој су кумови били Елизабета Пфифер и витез Хајнрих Клоз, један од вођа шпанске партије.³¹⁴

Очигледно је да су луцерншке племићке породице и угледне личности изузетно цениле секретара шпанског амбасадора. Уз то је његов рад као секретара био пристојно плаћен, тако да је положај у Луцерну био такав да се могао упоредити са оним у Солотурну. Само што Гулиман није био рођен за политичко деловање, које му је већ донело лоше искуство и све му се мање допадало. Могло га је утешити то што су након тешких времена наступали мирнији дани, могао се посветити историјском раду и

---

³¹² Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 65-66.

³¹³ Исто, стр. 66.

³¹⁴ Исто, стр. 67.

истраживању. Калин је сазнао да се Гулиман најчешће касно увече, уместо да се одмара од радног дана, хватао пера, истраживао старе анале, студирао копије списа и докумената, проверавао и упознавао рукописе и штампана дела других писаца, осмишљавајући и пишући своја дела. Много је истраживао и написао на својим путовањима. Радовао се времену које ће му скинути нерадо ношен терет са плећа, наговештавајући једну лепшу и слободнију будућност.³¹⁵

У Луцерну су се Гулиману отворили видници ка историографији и ту ће отворити своје значајно историографско поглавље. Оно што је Гулиман некада као управник Латинске школе започео да пише, један својеврсни уџбеник, сада је прерастало у озбиљан истраживачки рад. Налазио се на новом положају који му је отворио видике и омогућио бављење историјом. Био је свестан да једно важно научно питање није било у потпуности осветљено – старија прошлост швајцарског простора, порекло Хелвета и њихов друштвени развој.³¹⁶

Калин пише да је то Гулимана мотивисало да узме ствар у своје руке, и напише своје мало дело, и са посебним залагањем и озбиљношћу истражи шта су стари писци, (не само на грчком и латинском), него и на многим другим језицима написали о Хелветима или Швајцарцима, и о њиховом наслеђу. То је све уредио и уврстио у своју малу књигу, којој из тог разлога даје наслов *Питања из старије швајцарске старине*; сматра да исту треба издати на латинском да би могла бити читана и од других народа. У њој је, према Калиновим речима, указано не само на оснивање 13 кантона; већ и на порекло, развој, промене, као и на различита догађања, ратове, прошлост од античких времена. У књизи је био припремио и различите историјске изворе, извештаје и сведочанства, писма, разна акта и привилегије.³¹⁷

У *Историји Швајцарске* Гулиман није могао да исказе своје праве квалитете јер су слична дела објављена раније. Првенствено је то било дело Егидија Чудија (1505-1572), који је дао своју збирку списа на располагање Јохану Штумфу (1500-1578). Он их је поред својих списа, које је сам сакупио, искористио у својој хроници, која је изашла 1548. године. Истом проблематиком се бавио и Јосиас Симлер (1530-1576).³¹⁸ Када је Гулиман започео рад, није му била намера да да један подробан опис државног

---

³¹⁵ Исто, стр. 68.

³¹⁶ Исто, стр. 69-70.

³¹⁷ Исто, стр. 70-71.

³¹⁸ Richard Feller, Edgar Bonjour, *Geschichtssreibung der Schweiz: vom Spätmittelalter zur Neuzeit*, Tom, 1, 147-153.

уређења, већ да опише политичка збивања. Док се Симлер није освртао на стање у земљи за време Римљана, можда се само овлаш дотакао те теме, Гулиман је Чудијев план поново оживео и посветио том периоду више од трећине свог дела. Иако је тај претходни период врло мало у вези са швајцарском историјом, постао је важан због тога што је пружио податке који су великим делом условили настајање и данас постојеће Конфедерације.³¹⁹

Штумфова хроника је пружала Гулиману латинске записе у графикама. Посебну тежину је дала *Galia Comata*, чији је препис и сам имао. Такође му је и Чудијева књига *Mitellbuch* била на располагању.³²⁰ Гулиман је први који је ово дело шире експлоатисао, на многим местима наилазимо на Чудијеве резултате, које је Гулиман користио и објавио. Иако Гулиман у то време није ни издалека имао подршку, као претходници, његов тадашњи положај Касатијевог саветника је све надокнађивао. На конференцијама и састанцима сусретао се са људима из различитих области, који нису само репрезентовали своју политичку вољу, него и верску опредељеност, образовање и обичаје. Час се сусретао са људима као што су искусни ратни ветерани, час са паметним члановима Савета, који су били кормилари свог сталежа и тако сами стварали један мали део историје. Пословни и приватни контакти са тим људима изострикли су његов поглед на посебности свих тих људи, који су се, поред својих различитости, борили за заједничку ствар и ујединили у један велики савез.³²¹

Од велике помоћи су била његова путовања, на која је ишао као пратилац шпанског амбасадора. На једном путовању у Вале копирао је грађу која се налазила у месту Свети Мориц у кантону Граубинден. Познато је да га је 1596. године планински амбијент Апенцела у толикој мери одушевио, инспиришући га за даље стваралаштво. Заседања скупштине у Бадену пружале су му могућност да сакупи изворе са тог простора. Почетком 1597. године неколико недеља је провео у родном Фрајбургу, на одмору. Родни град му је отворио архивске збирке, које је он пажљиво претресао. Калин истиче да је управо због тога његово писање о прошлости Фрајбурга било нарочито оригинално. Претпоставља се да је у то време обавио теренска истраживања у Авентикуму.³²²

---

³¹⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 74.

³²⁰ Упореди са: Cristian Sieber, „Aegidius Tschudi und seine Beziehungen zu Kloster und Wallfahrtsort Einsiedeln“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kanton Schwyz*, 84 (1992): 57-85

³²¹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 76.

³²² Исто, стр. 77.

Предани рад и истраживања довели су до ситуације да је Гулиман већ почетком 1597. године почео да размишља о издавачу. Прва верзија *Историје швајцарског простора* налазила се у рукама Јохана Фабера, некадашњег солотурншког професора, затим издавача Порентруа.³²³ Ту, у новом седишту избеглог базелског епископа, Гулиман је требало да штампа дело, које би га према његовој изјави искомпромитовало, и које је сада изменио и допунио. Није познато зашто се одлучио да новог издавача потражи у свом родном граду – Фрибургу, но зна се да су наступили проблеми са Фабером. Или је његово инсистирање да се дело објави у Фрибургу било сентименталне природе, или су му били понуђени повољнији услови. Фабер је наслутио да му посао измиче и није хтео да врати материјал, позивајући се на раније склопљени уговор.³²⁴

Гулиман се нашао у великим проблемима, уложио је огроман напор да допуни дело и оно је сада било у врло малој вези са првом верзијом. С друге стране, Фабер није хтео да му врати прву верзију и хтео је да је штампа, што је за младог историчара било недопустиво. Стога се обратио конфедералним органима с циљем да му штампар врати материјал и остави га на миру. Молио је и свог великог пријатеља Штала да интервенише код базелског епископа, како би овај уразумио Фабера. Калин цитира писмо Штала епископу од 9. фебруара 1597. године, у коме овај пише да штампар није одржао обећање, пошто Гулиманов рад није одштампао у одређеном року. У међувремену је аутор дело изменио и проширио и то је сада сасвим друго дело, а да аутор тај ранији, „незрели“ текст не може прихватити као свој. Претио је штампару и судом уколико не одустане од даљег одуговлачења или штампа прву верзију.³²⁵

Историчару је једина нада била молба упућена епископу који је Шталу одговорио за Васкрс 1597. године. Одговор није био повољан, али је гарантовао да дело у првобитном облику неће бити штампано. Епископ је Шталу замерао што се залагао за Гулимана, који није био у праву, јер није испунио уговором предвиђене обавезе према штампару. Ово питање није у потпуности расветљено и није познато како се на крају решило. Зна се да је било актуелно и уочи самог објављивања *Историје швајцарског*

---

³²³ Бавио се штампарством у Базелу и Порентруу.: Josef Benzing, „Faber, Johann“, у *NDB*, 4 (1959), 720-721

³²⁴ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 77-78.

³²⁵ Исто, стр. 78-79.

простора. Ипак је неколико година касније Гулиман дошао до прве верзије рукописа, али није познато на који начин.³²⁶

Штал је покушавао да нагна свог штићеника да заборави сву ону патњу која му је била нанесена, којом су му се Солотуршани, за његов пожртвовани рад „одужили“. Заседања у Луцерну или Бадену су чинила да се два пријатеља чешће срастају. Калин је приметио да, кад год је писмо било упућено на неког другог пријатеља обавезно је прималац имао обавезу да пренесе поздраве од Гулимана Шталу или од Штала Гулиману. Директна преписка између њих двојице је најчешће ишла преко Јоста Пфифера. Гулиманова писма су нестала, а њихов садржај је Калин наслућивао из Шталових.³²⁷ Штал је у писмима покушавао да убеди Гулимана да према граду, који му није био наклоњен, ипак сачува добронамерност. Не због варваризма тврдоглавих људи, него ради вечног пријатељства, које неки племенити грађани (града тебанских мученика),³²⁸ гаје према њему. Гулиман је био огорчен на Солотурн, те га је изнова Штал преклињао да заборави љутњу на град у којем је постао срећни супруг и отац. Не приличи да се осуђују сви редом, и да учињена неправда не треба да затамни ранија добра дела.³²⁹

Из једног Шталовог писма Гулиману из фебруара 1597. године схватамо размишљања двојице пријатеља о опасности која је Европи претила од Османлија. Сматрали су да се између вођа хришћанских земаља мора успоставити чврст и трајан мир, како би се уједињеним снагама борили против заједничког непријатеља (Османске империје). Иначе, Османлије прете да ће потпуно уништити Немачку.³³⁰

Упркос томе што је пронашао само фрагменте преписке, Калин је стекао утисак о поверењу међу пријатељима. Нису тајили ништа један од другог – њихов посао, шта се у кући дешава, личне бриге и незадовољства, мисли о науци и политици; о свему су писали. Великодушни карактер јункера Штала, који није био само по ставу и понашању племенит, него и по рођењу, нигде се није приказао отвореније него у његовим писмима. Осим у личној природи Гулимана, бит овог пријатељског односа можемо

---

³²⁶ Исто, стр. 79-80.

³²⁷ Исто, стр. 80-81.

³²⁸ Тебанска легија је римска војна јединица која је послата из Африке у Галију у помоћ императору Максимијану у 3. веку. Њени војници су били хришћани и одбили су наређење да нападну хришћане у Галији, због чега су погубљени. : Миладин Бојић, „Маврикије и седамдесеторица војника – мученика“, у *Енциклопедија православља, Књига друга, И-О*, прир. Д. Калезић (Београд: Савремена администрација, 2002), 1141

³²⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 81-83.

³³⁰ Исто, стр. 83.

наћи и у томе што је високообразовани државник, оне који свој рад усмеравају представљањем прошлости, волео и изузетно ценио. Насупрот њима, он је своју животну снагу истрошио у „галами Форума“ и правним пословима. Штал је у преписци изнео интересантно виђење свога политичког ангажмана. Притискајуће бриге и труд око државе су га оседеле и замало га лишиле вида. Волео је науку, јер људи који се баве науком ките се славом и незаборавним именом, док ће он од будућих генерација бити неславно заборављен.³³¹

Гулиманова идеја била је да напише дело о старијој прошлости швајцарског простора и тиме допринесе развоју проучавања прошлости, у времену „јадном за друштво и науку“. Штал наводи, да у Бадену није имао времена да одмах прочита Гулиманово дело. Надао се да ће ускоро доћи до неколико примерака, и једну књигу је спаковао и предао изасланику Шафхаузена, Георгу Медеру. Требало је да он преда књигу првом проповеднику у шафхаузенском манастиру, Јохану Јакову Ригеру. Ригер је био вишестрано образован, бавио се ботаником, математиком и астрономијом; пре свега је био колекционар старих кованица и антиквитета. Већ више пута се опробао у мањим студијама генеалогиче, 1595. године је издао *Преглед светске историје*. 1596. године Ригер је добио задатак да уреди архиву манастира Сви Свети и да је региструје, што је био повод за стварање његовог главног дела, *Хронике града и области Шафхаузена*.³³²

Гулиманово дело о швајцарском простору привлачило је и даље пажњу учењака. Маркус Велзер³³³, чије је дело о хабзбуршким старинама било скоро у Венецији публикувано, распитивао се о Гулиману. Ригер се тим поводом обратио Шталу, Вајзер је уосталом желео и са Шталом да се повеже јер је у томе видео предност. Штал је пренаглио када је онај први примерак послао јер је прилично дуго трајало док је био у стању да Ригеров захтев испуни. У солотурнској књижари се дело није могло набавити, а један примерак који је Фрибуржанин Венер Ламбергер послао Шталу на поклон, носио је његово име. Тек крајем марта нашао се један гласник, који је дело донео из Фрајбурга. Примерак још није био обложен кожом и украшен.³³⁴

---

³³¹ Исто, стр. 85-86.

³³² Исто, стр. 94-95.

³³³ Маркус Велзер је припадник познате немачке куће Велзер, која је дала чувене банке. Маркус је био истакнути политичар, хуманиста и сакупљач антикварних књига.: Friedrich Roth, „Welser“, у *ADB*, 41 (1896), 692

³³⁴ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 96.

3. 4. Историчар Хабзбуршке династије

Гулиманов тврди католицизам и његова окренутост хабзбуршкој политици усмеравали су га да се бави историјом ове династије. Док је Гулиманово дело о прошлости швајцарског простора ишло кроз себе учењака, скупштине влада; у руке образованих, не само у Конфедерацији, него и изван њених граница, догађале су се ствари које су за аутора постале од највеће важности јер ће оне његове студије и стремљења усмерити у правцу који ће га одвести из Конфедерације. Кардинал и надвојвода Албрехт Аустријски³³⁵, брат цара Рудолфа II био је 1595. године од Филипа II шпанског постављен за заменика регента Низоземске. Са 40 година скинуо је одору кардинала, уз папину дозволу, и оженио шпанску принцезу Клару Изабелу. Филип II није био у стању да се избори са Низоземским револуцијом,³³⁶ одредио је северни део Низоземске за мираз својој кћерки, како би створио једну независну Низоземску. У Милану су биле припремљене величанствене свечаности, којима је присуствовао гроф Касати. На том путовању пратио га је његов секретар Гулиман, и у току опасног пута кроз Алпе, римовао је песме у част Албрехта и његове младе. Предао их је принцу у фебруару 1599. године и стекао утисак да је надвојводи ласкао тај чин.³³⁷

У јулу 1599. године надвојвода се спремао да крене у резиденцију у Брисел. Уз дозволу осталих градова Конфедерације, Луцерн је позвао надвојводу да прође кроз Конфедерацију на путу за Брисел, што је он и учинио. Гроф Касати, који се у међувремену вратио у Луцерн, јахао му је у сусрет до миланске границе и отпратио принчевски пар до Флуелена. Тамо их је чекао брод, декорисан са пуно лепршавих свилених застава. Било је вече 2. августа, када се надвојводин брод са другим бродовима, приближавао Луцерну. У једном сјајно уређеном и украшеном броду, на врху се вијорила свилена, ројтама украшена градска застава; уваженим гостима је у сусрет пловило неколико делегата градске власти заједно са градским чиновницима, градским трубачима и послужитељима. Уз громогласни звук великих оруђа, пристизали

---

³³⁵ Алберт VII Аустријски (1559-1621), пети син цара Максимилијана II и брат цара Рудолфа II. Као дете је послат на двор рођака Филипа II у Шпанију где је стекао образовање из теологије. Папа Гргур XIII га је 1577. године именовао за кардинала, а Филип II је планирао да га постави за архиепископа Толеда, до чега није дошло. Филип II га је именовао за намесника Португала, а Рим за инквизитора у овој земљи. После повлачења из црквене службе оженио се кћерком Филипа II Изабелом и именован је за гувернера Низоземске. Био је велики покровитељ уметности.: Brigitte Hamann, *Die Habsburger*, 44.

³³⁶ Jean Delumeau, *Une histoire du monde aux temps modernes*, 104-106.

³³⁷ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 96-97.

су бродови. Кроз један леп тријумфални лук, који је град доста коштао, прекрасно украшен сликама, иконама и поздравима, пар је требало да прође. Једну од порука добродошлице саставио је Гулиман, и можда тако успео да се приближи Хабзбурговцу. Следећег дана одржано је свечано богослужење и након тога су градски оци својим гостима показали знаменитости Луцерна. Такође, двојица амбасадора, шпански и савојски, учествовали су активно у добродошници угледном госту, дарујући га поклонима.³³⁸

Након посла на старијој прошлости швајцарског простора, Гулиман је кренуо у писање књиге духовне поезије. Када се вратио из Милана, 24. априла 1599. Године, послао је прве две одштапане оде градском писару Фрибурга Техтерману, као водећем у кругу хуманиста. Желео је да их овај погледа и тек онда би и остало објавио. Међутим, Техтерман је пропустио да погледа Гулиманове песме и да их препоручи за публикавање. Гулиманов биограф Калин се питао зашто, јер одговора није било у изворима.³³⁹ Ипак, књига поезије *Апостолика* објављена у Фрибургу, његовом родном граду.³⁴⁰ Угледни интелектуалци су поздравили и препоручили *Апостолику*, а Гулиман је њихове речи ставио у предговор. Први међу њима је био значајни војсковођа и државник, пуковник Себастијан Беролдинген³⁴¹, кога је Гулиман упознао током боравка у Алтдорфу.³⁴²

Нама је већ познато да је Гулиман без оклевања прионуо на писање о пореклу Хабзбурга из више разлога. Често неповољно прихватање његовог швајцарског дела о старинама нагнало га је да потражи другу тему, која би га винула у ред водећих историчара. Чинило му се да ће најранија историја династије, која је тада владала половином света, привући пажњу читалачке публике. Историју Хабзбурговаца су многи раније истраживали, али није било општеприхваћеног мишљења о пореклу ове знамените династије. Гулиман је старија дела о овом питању оцењивао као намеру аутора да покажу нешто ново, прикажу неку нову хипотезу, која је морала бити

---

³³⁸ Исто, стр. 98-100.

³³⁹ Исто, стр. 109.

³⁴⁰ Gvillimanni, Francisci, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem.

³⁴¹ Католички државник и официр из Урија који је 1590. године објавио песму духовне поезије посвећену Ноклаусу од Флија, да би је касније изменио и посветио нунцију Отавију Паравичинију.: Lioba Schnürer, „Die Drucke“, *Freiburger Geschichtsblätter*, 37 (1944): 147

³⁴² Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 116.

друкчија од претходних. Сматрао је да се овом питању мора приступити истраживачки и суд донети на основу историјских извора.³⁴³

У посао проучавања порекла Хабзбурговаца, Гулиман је ушао са великим самопоуздањем. Људи блиски цару и регенту Низоземске, пружали су му моралну подршку. Један од војсковођа принца Албрехта, Фердинанд Гирон, утицајан код Рудолфа II, бодрио га је да све остало остави. Говорио је да ће му то донети цареву наклоност, подршку и слободу приступа архивалијама. Калин претпоставља да су му људи из цареве околине обећали да ће му, ако посвети дело о Хабзбурговцима цару, бити додељена годишња плата како би могао потпуно да се посвети историји и да његова породица ни у чему неће оскудевати. Уз све то је дошла до изражаја Гулиманова урођена склоност према Хабзбурговцима. Он сам каже у више наврата да је од ране младости, док није чуо ни добро ни лоше о Хабзбурговцима, осећао неку привлачност према тој династији.³⁴⁴

Прошао је век од када су Хабзбурговци прешли кантоне на путу за Италију, коју су намеравали потчинити.³⁴⁵ Управо на том простору се јавила идеја да се њихова историја проучава. Од 1599. године Гулиман је вредно пратио трагове које су стари Хабзбурговци остављали за собом. Истраживао је у манастирима, задужбинама, старим локалитетима, проучавао натписе на надгробним споменицима, документа и старе списе. Сви су сагласни да је изворима приступао са великом критичношћу. Међу пријатељима који су му помагали били су Хартман и Ригер, који је од 1600. године био у манастиру код Шафхаузена. Први му је дао материјал који се односи на аустријску историју, а био је смештен у архиви и библиотеци манастира Ајнзиеделн. Други је, на његову молбу, слао цртеже и описе старих кованица и грбова, и друге информације.³⁴⁶

Гулиман је тако брзо напредовао у истраживању да је већ почетком новембра 1601. године могао Ригеру, који му је био од велике помоћи, јавити да је *Историја Хабзбурговаца* скоро завршена. Још није имао издавача, али је Ригер обећао да ће му помоћи да га пронађе. Гулиман није желео своје ново дело поверити било којем издавачу јер је велику пажњу придавао лепој и елегантној штампи. Међутим, околности су учиниле да је ново дело више од три године чекало на то да угледа светлост дана. О тим околностима нема никаквих података у сачуваним изворима. У међувремену, док је тражио издавача *Историје Хабзбурговаца*, у пролеће 1602. године, Гулиман је послом

---

³⁴³ Исто, стр. 117.

³⁴⁴ Исто, стр. 118-119.

³⁴⁵ Упореди са: Jean Delumeau, *Une histoire du monde aux temps modernes*, 85-86.

³⁴⁶ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 119-120.

путовао у Енсисхајм, седиште Предњеаустројске владе. Настојао је да испипа терен, да види какви су изгледи за ангажман на царском двору, који би му донео значајна примања. С друге стране, нису сачувана (или их није било) његова писма са фон Шталом током 1601. и 1602. године. Ради се о времену у којем је дошло до захлађења односа међу пријатељима. Гулиман је са амбасадором 1603. године отпутовао у Ломбардију и Пијемонт, а Штал је у то време доживео породичну несрећу, умрло му је двоје деце. Крајем године је именован за управника кантоналне ризнице, што му је једногласно изгласао Велики савет Солотурна.³⁴⁷

Гулиман се у писму од 14. априла 1603. године жали и на Хартмана који му није одговарао, а требао му је помоћи да пронађе грађу у архиву Ајнзиделна.³⁴⁸ Из писма од 26. априла 1604. године сазнајемо да је Гулиманова супруга озбољно болесна, поводом чега је тражио од Хартмана да се моли за њено оздрављење пред Ајнзиделншком мадоном.³⁴⁹ Истовремено је дошло до застоја и у преписци између Гулимана и Ригера. У мају 1603. године Гулиман пише Ригеру да његова писма није добио и да му требају информације о грофовима од Неленберга.³⁵⁰ Гулиман је 14. фебруара 1604. године поново писао Ригеру, у Бадену је био на Скупштини која је почела са радом 8. фебруара. Тражио је од њега да му достави грађу о Хабзбурговцима коју је обећао, и жали се да у последње време не пише према плану који је зацртао.³⁵¹

У међувремену је Гулиман ступио у преговоре са краљевском штампаријом браће Малатеста у Милану. Малатесте су били угледни штампари онога времена.³⁵² Управо тада, у марту 1604. године добио је од те штампарије предрачун за изведбу папира и постављање штампе. Штампари препоручују Гулиману да обезбеди квалитетног коректора, што се касније показало исправним јер *Историја Хабзбурговаца* има значајан број грешака и ерату на крају књиге.³⁵³ Послати су били штампани узорци да би Гулиман могао да изврши одабир и изрази евентуалне жеље о изгледу књиге.³⁵⁴

---

³⁴⁷ Исто, стр. 120-122.

³⁴⁸ Исто, стр. 123; КАЕ, А. GB. 2 A 3. S. 156. Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 1.

³⁴⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 123-124; КАЕ, А. GB. 2 A 3. S. 156. Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 2.

³⁵⁰ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 124-125.

³⁵¹ Исто, стр. 125.

³⁵² Heribert Streicher, *Geschichte des Buchhandels in Italien* (Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 2003.), 97.

³⁵³ Guillimanni, Francisci, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae vita et rebus gestis Comitum Vindonissensium sive Altenburgensium in primis Habsburgiorum libri septem*.

³⁵⁴ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 126.

Из Гулимановог писма од 18. маја 1604. године сазнајемо да је био консултован у вези са изработом скупоцене лампе, коју је краљ Филип III даровао ајнзиделншкој капели. Гулиман је сакупио све велике уметнике Милана да израде нацрт који би удовољио краљевим жељама. Гулиман је податке о штампању Хартману саопштио у поверењу, а библиотекар је био захвалан историчару за сву помоћ манастиру. Неколико месеци Гулиман није имао воље за рад и Хартман га у писму охрабрује: „Лати се пера, богињи лењости принеси жртву - види шта сам ја све у међувремену урадио из завршених коментара”. Историчар је затим једно време провео у Ајнзиделну, повратио му се елан за писање и проводио је дневно за писањим столом и до девет сати.³⁵⁵

Гулиман се већ у то време прочуо као врстан историчар, а такав глас се чуо и на двору Рудолфа II, који је пре штампања *Историје Хабзбурговаца*, чуо за секретара Шпанске амбасаде у Луцерну. Цар је наложио надвојводи Максимилијану III да историчару династије, за нову 1605. годину одреди поклон у износу од 200 гулдена. Надвојвода је 17. децембра дао налог Јохану Јакову Егсу да пронађе Гулимана и упозна се са његовим радом.³⁵⁶ Егс се упутио у Бремгартен у нади да ће тамо наћи Гулимана, али је сазнао да се историчар налази у Луцерну. Када га је пронашао у Луцерну, позвао га је на разговор и покушао извући што више података о његовом раду. Егс је од историчара сазнао да се делови *Историје Хабзбурговаца* већ штампају у Милану и да ће књига бити посвећена цару Рудолфу II. Егс је покушао да купи примерак *Историје швајцарског простора*, али није успео јер је тираж био распродат, а Гулиман је као аутор имао само један примерак. Ипак, изасланик је сазнао податке о пореклу и Гулимановој породици, као и о финансијском стању, што је пренео у извештају надвојводи.³⁵⁷

На основу Егсовог извештаја, надвојвода је одлучио да се Гулиману одмах исплати 200 гулдена које му је цар поклонио и стога је известиоца упутио у Фрајбург да обави тај задатак. Максимилијан III је инсистирао да Егс набави прво Гулиманово историјско дело, како би се сам уверио у стручност младог историчара. Хтео је да се увери у његову компетентност за тако велики подухват као што је писање историје *Хабзбурговаца*. У Луцерн је 18. маја 1605. године стигло првих шест одштампаних примерака *Историје Хабзбурговца*. Један примерак је Гулиман поклонио шпанском

---

³⁵⁵ Исто, стр. 128-129; КАЕ, А. GB. 2 A 3. S. 156. Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 3.

³⁵⁶ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 129.

³⁵⁷ Исто, стр. 130-131.

амбасадору, а осталих пет је 20. маја послао на царски двор у Праг. Примерак, који је био предвиђен за цара, дао је на бојење.³⁵⁸

Гулиман пише својим заштитницима на двору колико га је обрадовало 200 гулдена, које је добио по наредби цара и надвојводе. Рудолф II је учтиво примио гласника и дело, чија га је посвета (свакако незаслужено), хвалила као паметног државника и у биткама победоносног војсковођу. Без обзира на новац који је Гулиман добио од цара, његова финансијска моћ је била исцрпљена због великих трошкова штампе. Крајем маја или почетком јуна је Гулиману послато из Милана 500 примерака књиге, по цени од 320 гулдена. Историчар је одмах послао примерке књиге у Брисел и Мадрид. Калин је међу Гулимановом заоставштином пронашао један писани концепт на шпанском, састављен његовом руком, у којем се Гулиман помиње у трећем лицу. Из концепта се да закључити да је Гулиман писао краљу Филипу III, под именом шпанског амбасадора Касатија. Писао је да се бави проучавањем историје Хабзбурговаца, и да је у служби њиховог амбасадора дужи низ година. Какав је био одговор на ово његово писмо није познато. Гулиман је већину књига послао из Луцерна за Базел, књижари Лудвига Кунига, да би их овај дистрибуирао на Франкфуртском сајму. Остале примерке је продао трговцу књигама Јохану Штрасеру из Фрајбурга. 13. јуна 1605. Године је доставио књигу Ригеру, замоливши га да сем наслова не чита ништа док не прегледа списак штампарских грешака. Историчар се жалио због значајног броја грешака, кривећи себе што није био присутан у време штампања.³⁵⁹

Примерке је послао и неколицини угледних хуманиста у Конфедерацији, као и Влади Фрибурга, што сведочи да је Гулиман остао привржен родном граду. Захвалност и признање родног града није изостало. Савет је 9. септембра донео одлуку да му се град мора одужити.³⁶⁰

Истраживања у вези са најстаријом историјом Хабзбурговаца довела су Гулимана до научника, који је као изузетно плодан издавач изворних дела, имао много додирних тачака са њим. Био је то Мелхиор Голдаст (1578-1635), родом Тургауа, познати хуманиста и колекционар вредних књига.³⁶¹ Иако је Голдаст био протестант, Гулиман га је изузетно ценио због његовог плодног научног рада. Да би му указао поштовање, послао му је у октобру *Историју Хабзбурговаца*.³⁶²

---

³⁵⁸ Исто, стр. 131-132.

³⁵⁹ Исто, стр. 133-137.

³⁶⁰ Исто, стр. 137; СН АЕФ, Stadtsachen A, 464, Гулиман Влади Фрајурга, 23. августа 1605.

³⁶¹ Reiner Hausscherr, „Überlegungen zu spätgotischen Bildzyklen mit Szenen aus der öffentlichen Wirksamkeit Christi“, *Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte*, 43 (1986): 130

³⁶² Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 137-138.

Гулиман у писму Хартману обавештава пријатеља да је гроф Касати отпутовао у Италију, тако да је он сам у Луцерну. Из тога се да закључити да се Гулиманова породица у то време већ преселила у Фрајбург, родни град његове супруге. Саопштава му и то да је надвојвода Максимилијан задовољан Историјом Хабзбурговаца, те да му је одобрио годишња примања од 200 гулдена. Након ових вести, Гулиман је поднео оставку на место секретара шпанског амбасадора Касатија, који му је био велики пријатељ и поборних његових истраживања.³⁶³

---

³⁶³ Исто, стр. 138; КАЕ, А. GB. 2 А 3. S. 156. Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 4, 10.07.1605.

3. 5. Царски историчар и професор Универзитета у Фрајбургу

Након напуштања службе у Шпанској амбасади у Луцерну, Гулиман је предао молбу цару Рудолфу II, како би се официјелно регулисао његов статус. У молби је навео да је *Историја Хабзбурговаца* коштала 320 гулдена, као и да је човеку, који је из Луцерна однео примерке књиге у Праг, морао платити 60 гулдена. Тражио је финансијску помоћ и сталну плату. Затим је молио цара да му додели привилегије за објављивање књига и дозволу да истражује у манастирима у Швапској, Брајзгауу и Алзасу, како би прегледао грађу која се у њима чува. Гулиман је молио цара да финансијски подржи израду у бакру старих слика Хабзбурговаца, које се разликују од до тада познатих. Обавестио је Рудолфа II да има намеру да објави проширено издање *Историје Хабзбурговаца*.³⁶⁴

Нешто пре Гулимановог пресељења у Фрајбург, јула 1605. године преминуо је професор историје на универзитету, Јохан Јакоб Бојер.³⁶⁵ Рудолф II му је 1602. године дао титулу царског историчара и интерпретатора грчког језика, и наложио универзитету да Бојеру уз његова дотадашња примања, годишње доживотно плаћа још 100 талера. Након Бојерове смрти, Гулиману се указала прилика да заузме његово место. Надвојвода Максимилијан III, чије су благајне биле преоптерећене, покушавао је да терет пренесе на универзитетску благајну. На заседању Сената универзитета 1605. године, приликом саветовања о попуњавању упражњеног места, било је говора о Гулиману, али није примљен. Одлучено је да се историја споји са хуманистиком и предмет додели професору реторике Јозефу Лангу. Међутим, Гулиман је у децембру 1605. године поново аплицирао за професора историје.³⁶⁶

Гулиманова апликација је поново разматрана на Сенату 23. фебруара 1606. године. Ова молба је била позитивно решена и млади историчар је тиме постао професор историје чувеног Универзитета у Фрајбургу. Гулимана ново намештење није одвојило од истраживања; већ 1. априла је писао Хартману у вези са планом за писање *Ајнзиделнихих анала*.³⁶⁷

³⁶⁴ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 142-143.

³⁶⁵ Јохан Јакоб Бојер је био професор историје Универзитета у Фрајбургу у Немачкој.: Heinrich Schreiber, *Geschichte der Albert-Ludwigs-Universität zu Freiburg im Breisgau II. Band* (Freiburg: Wangler, 1868.), 236.

³⁶⁶ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 144-146.

³⁶⁷ Исто, стр. 146-147; КАЕ, А. GB. 2 А 3. S. 156. Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 5.

Калин је утврдио да је Гулиман предавања на универзитету почео у понедељак 10. априла 1606. године. Месец дана касније, 13. маја, Рудолф II је обавестио надвојводу Максимилијана да је уважио Гулиманову молбу, и доделио му 180 гулдена за истраживања у вези са *Историјом Хабзбурговаца*. Цар је молио брата да он исплати ова средства историчару. Гулиманов ангажман на Универзитету у Фрајбургу снажно су подржавали Хабзбурговци, исто као и његов пријатељ, професор теологије Паул Виндек.³⁶⁸ Гулиман је са Виндеком сарађивао интензивно као са великим пропагатором католицизма и хабзбуршке политике.³⁶⁹

Гулиман ће остати уписан као важна личност у историји Универзитета у Фрајбургу.³⁷⁰ Посебну занимљивост представљају подаци које је Гулиман оставио у писмима, а који се односе на наставу историје на Универзитету у Фрајбургу. Предмет је био изборни и студенти су углавном били незаинтересовани да га слушају. То је новопеченог професора разочарало јер је он у току студија на језутском универзитету у Дилингену навикао на чвршћу дисциплину. О овом проблему је обавестио Сенат, покушавајући да измејствује промену термина својих часова, не би ли повећао присутност. Тек у јануару 1607. године Гулиману су одређени нови термини предавања.³⁷¹ Када је реч о односу колега према њему, ту је све било у реду. То видимо из Гулимановог писма Хартману од 19. јуна 1606. године из Фрајбурга. Из писма закључујемо да се Гулиман прибојавао односа који ће према њему заузети у Фрајбургу, али да је сада све у реду. То му је био подстрек да уложи још више напора како би оправдао очекивања надвојводе Максимилијана III.³⁷²

Након што се слегла прашина око питања термина наставе, појавили су се први проблеми са универзитетском управом. Наиме, 27. октобра је у Сенату дошло до разговора о плати и одлучено је да Гулиману на почетку одобре годишња примања у износу од 100 талера. Гулиман, коме још нису била исплаћена средства које му је цар одобрио, послао је Рудолфу II молбу како би убрзао исплату. Изгледа да је Рудолф II случај проследио надвојводи Максимилијану пошто је он за тај случај био задужен. Надвојвода је одмах издао заповест благајни у Енсисхајму да обави исплату, али је дошло до неспоразума са Универзитетом. Стога је Гулиман позван од стране Сената

---

³⁶⁸ Jakob Lauchert „Windeck, Johann Paul“, у *ADB*, 43 (1898), 387-388

³⁶⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 147-150.

³⁷⁰ Heinrich Schreiber, Geschichte der Albert-Ludwigs-Universität zu Freiburg im Breisgau II. Band, 244-249.

³⁷¹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 152-154.

³⁷² KAE, A. GB. 2 A 3. S. 156. Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 5.

универзитета да се изјасни у вези са заклетвом тј., у вези са платом, коју је дао Универзитету.³⁷³

Сенат је 23. новембра 1606. године разматрао ово питање које је подигло страсти на универзитету. Није било јасно да ли су Гулиман и Ланг интервенисали за повишицу себи, или свим професорима. Из тог разлога су обојица морали да се појаве пред Сенатом. Том приликом су се обојица изјаснили да никада нису, ни од цара ни од надвојводе, тражили повишицу плате и приказали преписе својих писама цару, који то потврђују. Међутим, на опомену Владе од 9. јуна 1607. године Универзитет је одговорио да су се подносиоци молбе пред Сенатом изјаснили да су задовољни платама, те да универзитет не жели да се ико меша у његове унутрашње ствари. О томе сведоче и старе привилегије које је ова висока школа имала. Влади у Енсисхајму се овакав став није допао, па је захтевала од ректора и управе универзитета да у будуће изоставе тако неприкладну комуникацију. Из овог сликовитог примера може се сагледати историјска вертикала развоја универзитетске традиције и аутономије у Европи. Гулиман је тако постао разочаран у своју нову службу и у јануару 1607. године хтео је да поднесе оставку. О томе је обавестио надвојводиног секретара Михаела Фабера, а касније и самог Максимилијана III. Жалио се да је напустио добро плаћену службу у Луцерну и прихватио се професуре само ради бављења хабзбуршком историјом. Уверавао је надвојводу да спрема дело о прошлости Хабзбурговаца, какво до тада историјска наука није видела.³⁷⁴

Наредне године Гулиман се дописивао са Голдастом у вези са легендом о Вилхелму Телу. Ради се о Швајцарској легенди из 1307. године, чија се фабула дешава у Урију и која је један од симбола швајцарске борбе за самосталност и слободу.³⁷⁵ Гулиман је мишљења да се ради о једном митском догађају јер не постоји ниједна хроника која говори о том догађају. Цела прича, према њему, настала је из старе народне легенде о стрелцу који се хвалио да може погодити јабуку на глави свог сина. Она је касније уклопљена у време ослобађања швајцарских кантона од хегемоније Хабзбурговаца. Традиција о Телу није јасна ни самим грађанима Урија, који не знају место његовог рођења. Не могу да потврде постојање фамилије из које је потицао или ко су њени потомци, иако је у Урију тада живео велики број породица из времена у које

---

³⁷³ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 154-155.

³⁷⁴ Исто, стр. 155-159.

³⁷⁵ Volker Reinhardt, Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute, 34-35.

се смешта легенда о Телу. Тако је Гулиман, који је у *Историји Швајцарске* навео Бурглајн³⁷⁶ као Телово место рођења, сада свео ово питање на митолошку причу.³⁷⁷

Оскудни историјски извори пружају мало података из овог периода Гулимановог живота. Зна се да је предано радио на истраживању прошлости Хабзбурговаца, и био убеђен да је најпозванији да успешно обави тај задатак. Изузетно је схватао историјску вертикалу развоја царске куће. Извори за стари период су се налазили у региону швајцарских кантона и Алзаса, њиховој постојбини; а како се моћ Хабзбурговаца ширила, ширио се дијапазон извора, који је требало обрадити. Гулиман је покушавао да од цара издејствује погодности, новчана средства, приступ манастирским архивима и осталим државним архивима. Рудолф II му је без оклевања одобрио повишицу годишњих примања на 400 гулдена, али је у погледу издавања привилегија за објављивање био резервисан. Гулиман је ипак био принуђен да се обрати надвојводи Максимилијану, у којем је за кратко време добио изузетно добронамерног мецену. Надвојвода је, бар што се њега тиче, одредбе цара у погледу Гулиманове финансијске подршке, испуњавао прецизно. По молби историчара, тражио је од цара да одобри Гулиману титулу „хабзбуршког историографа”.³⁷⁸

То што је Гулиман желео титулу није био прозвод сујете или жеље за славом, него закључка да титула отвара многа врата, крчи путеве који обичним људима, без обзира колико су способни, остају неприступачни. Надвојводин предлог је цар усвојио и средином маја 1607. године Гулимана су са двора обавестили о томе. У лето 1607. године донесене су са двора и дозволе, према којима је Гулиман могао истраживати у аустријским архивима; мада је надвојвода тражио да се оне односе на цело Царство. Међутим, десила се незгода да су на путу из Прага Гулиманове потврде страдале од кише, те је надвојвода поново морао молити царску канцеларију за нове.³⁷⁹

Највећи Гулиманов покровитељ на двору Рудолфа II био је Јохан Барвиц,³⁸⁰ мада је у више наврата падао у немилост, цар га се није одрекао до краја. Гулиману је много значила подршка угледног дворјанина, али је ситуација на двору 1607. године била тешка, тако да није било места за Гулиманове иницијативе. Историчар се у јануару 1607. године жалио надвојводи Максимилијану, и његовом секретару Фаберу, због

³⁷⁶ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 302-305.

³⁷⁷ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 163-164.

³⁷⁸ Исто, стр. 166.

³⁷⁹ Исто, стр. 166-167.

³⁸⁰ Јохан Барвиц (1555-1620), рођен у Низоземској, завршио је студије права и реторике. На двор Рудолфа II је стигао 1589., а од 1594. године био је један од најближих царевих секретара, задужен за кореспонденцију.: Arno Duch, „Barvitijs, Johann Anton“, у *NDB*, 1 (1953), 615

нерешавања његових захтева да му се одобре истраживања и због уверавања администрације, да у Инзбруку, на пример, нема рукописних хроника, што су тврдили и за друге аустријске покрајине.³⁸¹ Охрабрујуће вести Гулиман у јулу 1607. године пише Хартману; изражава задовољство што је остварио пријатељство са угледним људима, намерава да посети Келнску базилику и извесног хумаисту Амбруштерна.³⁸²

Грађа коју је историчар тражио маја 1607. године стигла је у лето исте године. Тако је надвојвода одржао обећање и прикупио документа потребна за Гулиманова истраживања. Након овога, послао је 19. новембра надвојводи садржај и концепт тренутних истраживања. Потенцирао је важност архивског истраживања, мада већ доста новог има у његовом тексту. Припрема да уз биографију сваког хабзбуршког грофа донесе и његову слику. Сlike је планирао да буду урађене у бакру, и то, свих хабзбуршких владара, од Рудолфа I до Максимилијана I. Уложио је велики напор и средства да ове слике пронађе, дао их је на сређивање и чека исплату средстава која му је у ту сврху доделио двор. Такође, намеравао је да изради географске карте свих хабзбуршких земаља.³⁸³

Надвојвода Максимилијан III је 3. новембра 1607. године издао благајни у Енсисхајму наређење да научнику одмах исплати 400 гулдена, и да му убудуће редовно достављају хонорар. Администрација у Енсисхајму никада није имала разумевање за овакве исплате и често би се оглушивала и на строга наређења. Очито је сматрала да никакав историчар не може толико помоћи хабзбуршкој политици неким својим истраживањима. То је успоравало Гулиманова истраживања и причињавало велике проблеме егзистенцији његове породице. Одобрени новац за бакрорезе слика Хабзбурговаца у Инзбруку није му исплаћиван. Његова молба из 1608. године да му се годишња исплата са 400 повећа на 500 гулдена, не зна се како је завршила. Благајне се нису могле натерати да Гулиману исплате ни његових 400 гулдена, а камоли повишицу. Само му је оних првих 200 гулдена исплаћивано на годишњем нивоу. Исплата оних додатних 200, које је цар одобрио, наишла је на одуговлачење.³⁸⁴

Уз посредовање Маркуса Велсера почетком 1608. године, Гулиман је ступио у преговоре са хабзбуршким бакроресцем Лукасом Килијаном. У марту 1608. године јавио је надвојводи да је бакрорезац обећао да ће сву своју пажњу посветити изради слика. Надвојводи је послао само једну слику док Килијан не заврши остале. Две

---

³⁸¹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 168-169.

³⁸² KAE, A. GB. 2 A 3. S. 156. Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 3.07.1607.

³⁸³ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 170-171.

³⁸⁴ Исто, стр. 171-172.

недеље касније, надвојвода је јавио Гулиману да је потврђен уговор са Килијаном, и да ће се порадити на дозволи за улазак у инзбрушке архиве. Истовремено је надвојвода Максимилијан историчару послао књигу Сервере де ла Тореа о смрти Филипа II да је преведе на латински.³⁸⁵

Гулиман је крајем 1608. године завршио своја два значајна пројекта, оба су била у служби хабзбуршке пропаганде. Књига о смрти Филипа II³⁸⁶ била је наручена из центра којим је руководио надвојвода Максимилијан, а *Историја стразбуриких епископа* је био Гулиманов лични допринос ширењу хабзбуршке културе и хегемоније. Ова дела имала су и јасну идеју јачања католицизма, и његовог легитимитета. Поред свега тога, били су то вредни историографски и културни споменици, иако је и сам Гулиман изнео резерве у погледу квалитета *Историје стразбуриких епископа*.³⁸⁷

Када је надвојвода Леополд V, који је тада заузимао место епископа Стразбура, приликом пропутовања кроз Фрајбург примио у аудијенцију Гулимана рекао му је да ће у року од неколико месеци опет доћи у овај град. Гулиман је дошао на идеју да нашише *Историју стразбуриких епископа*³⁸⁸ и тако добије наклоност надвојводе, кога је цар једно време планирао за наследника. Повремено је писао да би себи осигурао добронамерност надвојводе и тако је забележио шта му је прво дошло у руке, без систематског истраживања. Иако делу недостаје темељитост и целовитост, ипак је оно доказ каквом брзином је Гулиман био у стању да обради одређену тему.³⁸⁹ Истовремено се бавио истраживањима о пореклу Салијске династије, односно питањем предака цара Конрада II.³⁹⁰

Маја 1609. године Гулиман је добио положај „царског саветника и историографа”, што је подразумевало и титулу „саветника надвојводе Максимилијана“, као и сва права и привилегије које су ишле уз титулу. Када је реч о архивској грађи, обезбеђене су му дозволе за истраживање у инзбрушким архивима. Када је стигао у Инзбрук дао је заклетву, као царски саветник и историограф; након тога му је надвојвода откључао своје архиве и библиотеке. Прве су за историчара представљале

---

³⁸⁵ Исто, стр. 172-173.

³⁸⁶ Gvilimanni, Francisci, De felici excessu Philippi II. Austriacio Hispaniarum regis libri 3: sive de rebus memorabilibus quae in eius morte acciderunt, testimonium.

³⁸⁷ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 173-174.

³⁸⁸ Guillimanni, Francisci, De episcopis Argentinensibus liber comentarius: quo super episcoporum seriem, gesta, & quamplurum veras genealogias: opidorum, urbium, in primis amplissimae civitatis Argentiniae, Itenq monasteriorum, collegiorum, aliorum locorum sacrorum episcopatus, origines, incrementa, conversiones.

³⁸⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 174.

³⁹⁰ Guillimanni, Francisci, De vera origine et stemmate Cunradi 2. imp. Salici syntagma. Ad Fridericum Altstetterum, S. Caes. maiestatis. et sereniss. Archiducis, Maximiliani III, Consiliarium Intimum, i Amplissimum Aulae Cancellarium, Cum Sac. Caes. Majestatis Privilegio perpetuo.

праву ризницу злата. Гулиману је одобрено додатних 100 гулдена као царском саветнику, тако да су му годишња примања износила укупно 500 гулдена. О овоме је била обавештена Влада у Енсисхајму и кроз одредбу скупштинског суда од 12. августа 1609. године јој је наложено да првом приликом исплати Гулиману изостали новац. Од надвојводе је добио на поклон и ланац вредан 200 гулдена. Влади је наређено да што пре наручи тај поклон и пошаље га у инзбрушку дворску канцеларију. Такође, трошкове путовања, боравка и истраживања у Инзбруку, покривала је државна каса.³⁹¹

Неколико недеља, колико је историчар боравио на принчевом двору, нису ни издалека биле довољне да сав тај материјал потребан за писање *Историје Хабзбурговаца* буде преписан, односно документован. По Гулимановој молби, надвојвода Максимилијан је одлучио да свом саветнику пошаље материјал у Фрајбург. После додељивања титуле, Гулиман је био ослобођен предавања на Универзитету, и могао се потпуно посветити свом делу. Међутим, товар са документима се није појављивао, надвојвода Максимилијан је почео да сумња у исправност одлуке да тако важна документа пошаље на пут. Због тога је његова коначна одлука била да Гулиман, пошто су му та акта преко потребна, дође у Инзбрук и направи исписе. Историчар није могао схватити из којих разлога је дошло до неочекиване принчеве одлуке.³⁹²

По налогу надвојводе Максимилијана, Гулиман је израдио и један меморандум, за који му је материјал сакупљен из Писторијусовог наслеђа³⁹³, и који је за причу о маркгрофовима Баден послужио као извор. Већ 1609. године Гулиман је почео да болова, крајем децембра је патио од врућице; од поста и гладовања је потпуно смршао и онемоћао. Његова супруга је, такође, већ дуго била везана за постељу. Калин је у Гулимановим писмима прочитао да је историчар лечио супругу, те да је бдео над њом много ноћи. То, и његова болест, потпуно су га сломили, месецима није ништа писао. Средином фебруара 1610. године један фрањевац из Фрајбурга предао је научнику златан ланац који му је послао принчев секретар из Инзбрука.³⁹⁴

Ипак, месец дана касније историчар је био принуђен да заузетом надвојводи досађује молбом да му издејствује документа на царском двору јер је то камен спотицања због којег његов цео подухват може да пропадне. Баш тих дана је Гулиман добио од игумана из Ајнзиделна, вероватно због несебичне помоћи приликом израде

---

³⁹¹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 179-180.

³⁹² Исто, стр. 181-183.

³⁹³ Јохан Писториус Млађи (1546-1608) је био немачки хуманиста, теолог и историчар. Мада му је отац био протестантски теолог, он је био католик. Оставио је значајне расправе у којима је критиковао Лутера и у којима је исказао своје велико познавање теологије.: Hans-Jürgen Günther, „Pistorius, Johannes der Jüngere“, у *NDB*, 20 (2001), 486

³⁹⁴ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 184-185.

манастирског летописа, један крст, један величанствени поклон вредан његове широке руке. Баш тада припрема Гулиман издање тих летописа. Штампарија Ланг је на Франкфуртском сајму наручила најодабраније списе, које би требало послати игуману ради одабира. О томе и другим појединостима у вези са овим делом, Гулиман је хтео 17. априла 1610. године да извести игумана. Осујетила га је смрт супруге у ноћи између 17. и 18. априла.³⁹⁵ Уместо тог писма, послао је друго, којим је ајнзиделншке монахе обавестио о несрећи која га је задесила. Игуман је покушао да утеши тешко погођеног историчара нудећи му да дође у манастир на одређено време, како би у овој светињи нашао утеху.³⁹⁶

Да је до задњег дана радио на обнови Римокатоличке цркве сведочи писмо које је упутио Хартману јула 1610. године, у коме хвали активности папског изасланика, „милосрдног гласника“ који је дошао у западну Швајцарску, пружајући подршку вредним епископима (мислио је на лозанског и женевског). Гулиман помиње да Света Столица има подршку у области Јадранскога мора.³⁹⁷

Почетком новембра 1610. године Гулиман се налазио у Инзбруку, где је добио писма од Хартмана. Ајнзиделншки библиотекар се колебао да ли да своје име постави на насловну страну *Ајнзиделнских анала*.³⁹⁸ Гулиман га је храбрио тврдећи да су им стилови слични као „млеко млеку“, те да на то не обраћа пажњу. Убеђивао га је и да не мисли о критичарима, већ да у име чувеног манастира сам преузме одговорност за књигу.³⁹⁹ Истовремено су штампари из Фрајбурга наваљивали да им Гулиман за штампање *Ајнзиделнских анала* обезбеди новац од надвојводе и игумана Августина, што је Гулиман препустио Хартману. Гулиман је 4. децембра 1610. године добио племићка права која му је доделио надвојвода Максимилијан III Хабзбуршки. Тиме је уздигнут у племство, које је према одредби повеље било наследно. Док је боравио у Инзбруку Гулиман је примио и царске привилегије на Историју Хабзбурговаца. Међутим, затражио је да се царске привилегије прошире на сва дела која је имао у плану да објави у будућности. У Инзбруку се боравио и почетком 1611. године са својим секретаром Давидом Шмидлином, а трошкове је сносила државна каса. После

---

³⁹⁵ Исто, стр. 186.

³⁹⁶ Исто, стр. 186-187; КАЕ, А. GB. 2 А 3. S. 156. Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 14.

³⁹⁷ КАЕ, А. GB. 2 А 3. S. 156. Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 7, 12.07.1610.

³⁹⁸ Hartmanno, Christophoro, Guillimanus, Francisco, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti.

³⁹⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 189-190; КАЕ, А. GB. 2 А 3. S. 156. Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 7, 29.10.1610.

повратка у Фрајбург, у фебруару или марту 1611. године, усмерио је сву снагу на истраживање за *Историју Хабзбурговаца*. Већ средином 1611. године Гулиман се опет оженио. Калин није успео утврдити име његове друге жене.⁴⁰⁰

У априлу 1611. године били су завршени *Ајнзиделншки анали*. Гулиман их је подвргао последњем прецизном прегледу; делове побољшао, проширио, неке скратио, у складу са ондашњим захтевима историографије. Штампар је почео штампање уз његово одобрење. Игуман Августин је изразио жељу да дело посвети надвојводи Максимилијану III, тако да је Гулиман написао тражену посвету.⁴⁰¹

Историја Хабзбурговаца је била спремна за штампање, тако да се Гулиман обратио надвојводи, с предлогом да се у Фрајбургу оформи посебна штампарија за ову продукцију. Извештаји о тој штампарији су веома ретки, али је по свој прилици Гулиман изградњом ове штампарије хтео да оснује једно профитабилно предузеће, за шта су му штампарске привилегије, које је добио од цара, омогућавале одличну перспективу.⁴⁰²

За Гулиманово дело се посебно интересовао маркграф Карл Бургау.⁴⁰³ Био је поласкан тиме што је Гулиман намеравао да га у овом делу уврсти у хабзбуршке племиће. Зато је желео да добије први одштампани примерак будуће историје.⁴⁰⁴

За коначан завршетак дела недостајала су новчана средства. Надвојвода је одобрио 500 гулдена и наредио да се историчару што пре исплате заостале плате. Гулимановом писару, који му је помагао у истраживањима у Инзбруку, требало је исплатити 50 гулдена. Но, Влада у Енсисхајму је 5. Октобра 1611. године обавестила Гулимана да није у могућности исплатити предвиђена средства. Разочаран, историчар се 12. октобра 1611. године поново обратио надвојводи, по цену да буде досадан, али овај није могао ништа учинити. Наступио је застој, који ће изневереног Гулимана лишити плодова рада.⁴⁰⁵

Калин је пронашао писмо које је 29. децембра 1611. године Гулиман упутио кардиналу Федерику Боромеу⁴⁰⁶ у Милано. Историчар пише кардиналу да је последње

---

⁴⁰⁰ Исто, стр. 190-194.

⁴⁰¹ Исто, стр. 194; КАЕ, А. GB. 2 А 3. S. 156. Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 8, 10.05.1611.

⁴⁰² Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 194-195.

⁴⁰³ Карл Бургау (1560-1618), син надвојводе Фердинанда Аустријског. Заповедник хабзбуршке војске у рату у Низоземској и против Османлија.: Heinrich Benedikt, „Burgau, Karl“, у *NDB*, 3 (1957), 44

⁴⁰⁴ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 195.

⁴⁰⁵ Исто, стр. 196-197.

⁴⁰⁶ Федерико Боромео (1564-1631), кардинал и надбискуп Милана, рођак Карла Боромеа.: Felix Maissen, „Die ältesten Druckschriften über den Erzpriester Nicolò Rusca“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 54 (1960): 230

године провео на истраживањима у Алзасу, Швапској, Бемени, Аустрији и Тиролу. С поносом извештава кардинала да је у капуцинској кући у Фрајбургу израдио један олтар посвећен светом Карлу Боромеу. Калин је мишљења да је Гулиман, поред овог олтара, изградио и друге олтаре овом католичком свецу.⁴⁰⁷

У пролеће 1612. г. коначно су *Ајнзиделншки анали* штампани у штампарији надвојводе Максимилијана. Калин претпоставља да је дело штампано о Гулимановом трошку, јер су у то време забележена његова дуговања од 1500 гулдена. Када је Хартман примио дело, и прочитао своје име на насловној страни, био је изузетно поносан. Захвалност за несебичну пријатељску љубав није могао речима изразити. Гулиман је добио од игумана Августина примерак са посветом за Максимилијана III, и послао га у Беч. Последње Гулиманово писмо, које је Калин пронашао, написано је 11. јула 1612. године. У њему се може наслутити да је Гулиман био свестан да ће ускоро умрети. Био је у тешкој финансијској ситуацији и није могао предузети никакво публикување књига. Плата коју је примао једва је била довољна за свакодневне потребе. Жалио је што није добио средства за објављивање нове *Историје Хабзбурговаца*. Мучио га је и осећај кривице да није реализовао све што се очекивало од њега. Како је Рудолф II исте године умро,⁴⁰⁸ Гулиман је молио цара Матију да му обнови привилегије о штампању дела и додели финансијску помоћ. Тражио је и да му Бечки архив достави преписе одређених докумената. Калин је мишљења да је ипак издејствовао оних 500 гулдена аконтације јер је кратко пре него што је преминуо запослио пет штампарских помоћника.⁴⁰⁹

Гулиман је умро у недељу 14. октобра 1612. године, над његовим одром плакали су удовица, сестра и двоје сирочади Сузана и Вероника. О његовој болести се не зна ништа, највероватније му је здравље већ у мају 1612. године било нарушено. Универзитетски сенат није удовољио жељи његове породице да се сахрани у делу гробља где су се сахрањивали универзитетски професори.⁴¹⁰ У Протокулу универзитета је забележено да је Гулиман сахрањен 15. октобра, његова мала библиотека књига пописана је и предата Универзитету 20. децембра. Помен му је одржан 26. априла 1615. године.⁴¹¹ Тако је кратки животни пут окончао велики историчар и борац за истину о прошлости. За кратко време је написао запажен број дела, која су пленила озбиљношћу,

---

⁴⁰⁷ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 198-199.

⁴⁰⁸ Рудолф II је умро 20. јануара 1612.: Walter Pohl, Karl Vocelka, Die Habsburgereine europäische Familiengeschichte, 186.

⁴⁰⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 200-201.

⁴¹⁰ Исто, стр. 202.

⁴¹¹ Heinrich Schreiber, Geschichte der Albert-Ludwigs-Universität zu Freiburg im Breisgau II. Band, 249.

критичким односом према изворима и обимом. Иако је за живота био лишен поштовања какво је заслуживао, Гулиман се прочуо у ондашњој Европи. Ако је за утеху, ценили су га водећи људи царства и цар лично.

3. 6. Контраверзе око идентитета

У савременој историографији су се појавила мишљења која изражавају сумњу у идентитет Франца Гулимана. Неки истраживачи су мишљења да је нетачно да је Гулиман живео и стварао на преласку из 16. у 17. век. Оваквом ставу је свакако допринело непознавање, у првом реду Гулимановог историографског и песничког дела, а затим и самог његовог живота и службовања. Тиме су се показале нејасноће у вези са временским позиционирањем овог, рекли бисмо европског, а самим тим и швајцарског историчара.⁴¹²

Савремени швајцарски историчар Христоф Фистер, специјалиста за историју историографије, сматра да су биографски подаци о Гулиману нетачни, да се у ствари не зна ко је он и да је то псеудоним неке друге личности. На основу својих опсежних истраживања тврди да Гулиман није живео у тако раном периоду, већ у првој половини 18. века. Фистер то закључује на основу издања Гулиманових дела, година и места где су. Према њему, и неки рукописи иду у прилог тези да је Гулиман живео у 18. веку. Наводна каснија издања Гулиманових дела Фистер повезује са покушајем да се књига штампа на различитим местима и у различитим европским земљама, као и да различите године издања служе да доведу у заблуду и прикрију стварне датуме издавања.⁴¹³

Фистер свој став веже и за проблем око Гулимановог имена, о коме се и раније расправљало. Зато он мисли да је Гулиманово име измишљено као што је фалсификована, и уназад временски померена, његова биографија. Он у Гулимановом имену препознаје „Guillaume“, односно Вилхелм, те сматра да је овај непознати аутор сам себи дао надимак Гулиман. За то проналази два доказа у Гулимановој „Историји Швајцарске“. На месту где Гулиман пише о преласку града Фрајбурга у посед Кибурга, приложио је документ који то потврђује, Фистер наглашава да је настао у доба грофа Вилхелма од Холандије. Још у једном документу из 1218. године који Гулиман цитира, Фистер је уочио подвучено име Вилхелм.⁴¹⁴

---

⁴¹² Празнине у Гулимановим биографским подацима поменули су и познати историчари Гастон Кастела и Берхтолд. Ово питање је у савременој историографији актуелизовао швајцарски историчар Кристоф Фистер.: Gaston Castella, *Histoire du Canton de Fribourg* (Fribourg: Fragnerie Freres, 1922.), 283; Jean Berchtold, *Histoire du Canton de Fribourg I* (Fribourg: Joseph-Louis Piller, 1852.), IX; Christoph Pfister, *Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts*.

⁴¹³ Christoph Pfister, *Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts*, 80-81, 84.

⁴¹⁴ Исто, стр. 95.

У даљем тумачењу Гулимановог идентитета Фистер долази до познатих швајцарских хроника, фрибуршке и бернске, које су проблематичне када је реч о датирању и одређивању имена аутора. Према мишљењу већине истраживача, стару фрајбуршку хронику је писао Рудела.⁴¹⁵ Гулиман и Рудела су стварали у приближно исто време, али постоје индиције о сличности ова два историчара – по делу и биографијама. Познато је да је Руделин рукопис пао у руке извесног племића и да је он требало на молбу Малог већа Фрибурга да га преда Гулиману. Овај то није урадио, а те исте године је Гулиман издао своје чувено дело *Историја Швајцарске*.⁴¹⁶

Копије одломака Руделиног дела нашле су се у архивама Хабзбурговаца, што по Фистеру показује да су ова два историчара живела у блиском времену, а хабзбуршке архиве упућују на Гулимана. Компарацијом Руделиног дела и Гулиманове „Историје Швајцарске“ Фистер није постигао ништа; посао је отежавала околност што су дела писана на различитим језицима, немачком и латинском.⁴¹⁷

Овде бисмо изнели једну чињеницу везану за Гулиманово укупно дело. Наиме, оно је објављено на латинском језику, језику хуманизма коме је Гулиман апсолутно био посвећен. Руделина *Хроника* је написана на немачком језику, што је било у супротности са Гулимановим стваралачким опредељењем, те их је из тог разлога тешко довести у везу. Гулиман на једном месту у *Историји стразбуриких бискупа*, говорећи о једном извору каже да је написан „језиком простог света“.⁴¹⁸

Према Фистеровим истраживањима иза имена Гулиман и Рудела крије се један историчар. То су показала његова проучавања Руделине *Хронике* и Гулиманове *Историје Швајцарске*, у којима многи моменти упућују на то. Такође, утврдио је да су Гулиман и Рудела били повезани са фрибуршким историчарем Вилхелмом Техтерманом, који је живео у времену у којем је према општем мишљењу живео Гулиман. Фистер износи претпоставку да су Гулиман и Техтерман једна иста личност, и да су обојица имали имена која су садржала Вилхелм и ман. Као за Гулиманово, и за Руделино име се може сматрати да је псеудоним, те он ставља знак једнакости између имена Гулиман – Техтерман – Рудела, јер се ради о једном човеку.⁴¹⁹

---

⁴¹⁵ Франц Рудела (1528-1588), фрибуршки политичар и хроничар. Написао је познату „Хронику“ на немачком језику 1568. године. Дело је остало недовршено, а писано је на основу познатих дела швајцарске и европске историографије, као и архивалија и усмене традиције. Приказује историју Фрајбурга од најстаријих времена.: Albert Büchi, „Die Chroniken und Chronisten von Freiburg im Üeschtland“, *Jahrbuch für Schweizer Geschichte*, 30 (1905): 272-294

⁴¹⁶ Christoph Pfister, *Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts*, 95-96.

⁴¹⁷ Исто, стр. 96.

⁴¹⁸ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*.

⁴¹⁹ Christoph Pfister, *Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts*, 99-100.

Једини моменат у току истраживања који нас је навео да посумњамо у Гулиманов идентитет јесте онај када смо у Библиотеци града Лиона добили на коришћење раритетну Гулиманову књигу Апостолика. Ради се о обимном делу од око сто шездесет страна, које до сада није било предмет научне обраде, стога нисмо знали какав је његов садржај.⁴²⁰ Онда смо видели да се ради о посебном делу духовне поезије које садржи и неколико посвета истакнутим личностима онога времена. Књига је скромних техничких карактеристика, најпростија од свих Гулиманових дела. Дотадашњи наш закључак да се Гулиман после 1595. године (након књиге поезије посвећене грофу Касатију) окренуо потпуно историографији није био тачан. Поставило се и питање зашто се Гулиман после великог историографског пројекта Историје Швајцарске из 1598. године поново вратио поезији. Како се одлучио да после једног капиталног дела објави књигу скромних техничких карактеристика у времену када се припремао за истраживање хабзбуршке историје? До одговора смо дошли анализирајући преписку између Гулимана и Кристофа Хартмана, која се чува у Архиву манастира Ајнзиделн.⁴²¹ У преписци постоје две песме које је Гулиман посветио Хартману, пријатељу и сараднику на пројекту писања Анала. Схватили смо да се Гулиман као хуманиста никада није одрекао своје прве стваралачке љубави поезије, само су га професионалне обавезе царског историчара и саветника удаљиле од ње.

Актуелизацијом овог питања, Гулиманова биографија је постала предмет интересовања истраживача. Требаће пуно времена да се све секвенце његовог животописа сложе, а можда ће заувек остати непотпун. Његово обимно дело још је мање обрађено и научно валоризовано; наш задатак је да дамо допринос том питању. Наша истраживања су показала да је Гулиман живео и стварао у времену које је утврдила историографија, а ти подаци се сматрају у највећем делу историографије као општеприхваћени. Анализом оригиналних Гулиманових писама лако се да закључити да их је писала једна иста особа. Папир и спољашњи елементи писама упућују да она потичу из времена у коме је Гулиман живео. Но најбољи доказ да је Гулиман стварна историјска личност иза које се не крије никакав каснији историчар, или више њих, су његова дела. Како смо се први упустили у анализу целокупног његовог опуса, с пуном аргументацијом тврдимо да је очигледно да су настала из пера једног човека. То јасно потврђује да је Гулиман живео и стварао у време које је преовлађујуће прихваћено у историографији. Када би се Фистерова хипотеза показала тачном, пала би у воду сва

---

⁴²⁰ Francisci Gvillimanni. *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem.*

⁴²¹ КАЕ, А. GB. 2, А3. S. 156, Гулиманова преписка са Кристофом Хартманом, 12, 13.

истраживања која су се односила на Гулиманову биографију. Испоставило би се да су нетачне вредне одреднице о Гулиману у најпознатијим немачким и швајцарским лексиконима и биографским енциклопедијама.⁴²² Мишљења смо да су мале шансе да се то догоди, уосталом, супротно показује и оригинална архивска грађа, чији је између осталих, и Гулиман био аутор.

---

⁴²² Најзначајнија од поменутих дела.: Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts; Alexander Daguët, Biographie de François Guilliman: auteur des Rebus Helvetiorum, historiographe de l'empereur Rodolphe II et de la maison d'Autriche; Marianne Rolle, Guillimann Franz, 803; Oskar Vasella, Guillimann, Franz, 299; Abraham Horodisch, Die offizin von Abraham Gemperlin dem ersten Drucker von Freiburg (Schweiz); Lioba Schnürer, Die Anfänge des Buchdrucks in Freiburg in der Schweiz 1585-1605, 160.

ДЕО ДРУГИ

ИСТОРИОГРАФСКО ДЕЛО ФРАНЦА ГУЛИМАНА

1. СТВАРАЛАЧКИ УСПОН – ОД ПОЕЗИЈЕ КА ИСТОРИОГРАФИЈИ

1. 1. Култура и историографија Гулимановог времена

Дела Франца Гулимана настала су у времену када историографија настоји да изађе из средњовековних форми, крчећи пут ка критичком приказивању догађаја из прошлости. Томе је допринео и општи напредак науке у доба хуманизма, али и јака конкуренција историчара интелектуалаца краја 16. и почетка 17. века. У то доба Римокатоличка црква види избављење, од невоља дошлих са Реформацијом, у унапређивању образовања и писмености. Историчари ове епохе се на критички начин односе према изворима, као медијима за реконструкцију прошлости. Реформација је била једна од тачака преокрета у историографији; ипак, како с правом истиче Ернст Брајзах, била је оптерећена овековеченим моделом средњовековне хришћанске историографије.⁴²³

Конфедерација је уочи Реформације постала једна од база хуманизма у Европи, са Реформацијом ће се тај хуманистички успон наставити, и овај простор ће постати један од најразвијенијих у домену културе и хуманистичке мисли. Швајцарски простор је одиграо главну улогу у моралном и интелектуалном препороду, који је Реформација започела у Европи. Списи швајцарских хуманиста имали су велики утицај на формирање мишљења ондашње укупне европске интелигенције.⁴²⁴ Швајцарску културу и науку обогатила је теолошка мисао, која ју је и довела до врхунца. С једне стране су

---

⁴²³ Ернст Брајзах, Историографија: стари век, средњи век, ново доба, 213-214

⁴²⁴ Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 200; Ulrich Im Hof, *Geschichte der Schweiz: Mit einem Nachwort von Kaspar von Greyerz*, 58-60

реформаторски теолози Калвин, Беза и Булингер објављивали дела која су утицала на протестантизам у целом свету, док су, с друге стране, католички теолози у замаху Католичке реформе публиковали капитална дела. Теодор Беза (1519-1605) је након Калвина наставио реформаторску активност у Женеви, објављујући значајне теолошке расправе.⁴²⁵ У католичком центру Фрајбургу развило се штампарство и издаваштво – Канизије је осамдесетих година 16. века у Фрајбургу издао позната теолошка дела. У његовом фрајбуршком опусу налазе се *Manuale Catholicorum*, *Notae in evangelicas lectiones* и друга дела. Круг око Канизија одиграо је кључну улогу у покретању штампарства у граду на Сарину.⁴²⁶

Универзитетско образовање је у Конфедерацији доживело процват у доба хуманизма. Оно се у другој половини 16. века унапређивало, како под утицајем протестантизма, тако и Католичке реформе. Велику репутацију су уживале и швајцарске високе школе. Универзитет у Базелу, дубоко потресен због повлачења хуманиста, био је поново оснажен; и његова репутација је расла током 16. века. Вишу школу, коју је основао Цвингли у Цириху, уписивали су младићи из свих крајева Европе.⁴²⁷

Интелектуална активност, коју је у швајцарским центрима пробудила Реформација, није се исказивала искључиво кроз теологију. Женева је у Калвиново и Безино време постала центар филологије и издаваштва. Класична и оријентална филологија су биле пажљиво неговане као неопходна база за враћање првобитном хришћанству. Исак Касобон (1559-1614), један од највећих филолога свих времена, предавао је на Женевској академији. Бриљантни Жозеф Скалигер (1540-1609), оснивач епиграфике, нумизматике и хронологије, предавао је једно време у Женеви.⁴²⁸ Јохан Буксторф (1564-1629) из Базела, и његов син, сматрани су првим оријенталистима свога

---

⁴²⁵ Видети поглавље „Свето место на земљи“ и одељак „Женева након Калвина“: Volker Reinhardt, *Die Tyrannei der Tugend: Calvin und die Reformation in Genf*, 2009; Immanuel Leuschner, *Von der Reformation ins Zeitalter der Ökumene*, Argovia: Jahresschrift der Historischen Gesellschaft des Kantons Aargau, 97 (1985), 248

⁴²⁶ Bernard Pronguè, *Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhunderts*, u *Geschichte des Kantons Freiburg*, 1, 357-358

⁴²⁷ Andre Roemer, „Die Hochschulen der Schweiz“, *Archiv für das schweizerische Unterrichtswesen*, 40 (1955): 83-84; Volker Reinhardt, *Die Tyrannei der Tugend: Calvin und die Reformation in Genf*, 196; Rudolf Bolzern, „Das höhere katholische Bildungswesen der Schweiz im Ancien Régime (16.-18. Jahrhundert): eine Zeit ohne eigene Universität“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 83 (1989): 13-14

⁴²⁸ Olivier Reverdin, „Le Platon d'Henri Estienne“, *Museum Helveticum*, 13 (1956): 240; Martin Huber, „Arthur Vogt, Die Ära des J. J. Scaliger und das Alter der Welt. Ein Stück Kalendermathematik“, *Elemente*, 59 (2004): 122

времена. Њихова дела *Lexicon Chaldaicum, Talmudicum et Rabbinicum, Concordantiae Bibliorum Hebraicorum*, као и друга, представљају темељ хебрејске филологије.⁴²⁹

Почасно место у историји медицине заузима Феликс Платер (1536-1614), градски лекар и професор у Базелу, један од оснивача патолошке анатомије. Платер је написао и аутобиографију, која представља вредно дело за проучавање историје Конфедерације. Гаспар Баухин (1560-1624), професор у Базелу, био је слављен као анатомиста и ботаничар; у каснијим научним радовима постао је творац биномијалне номенклатуре, која је касније у многе приписивана шведском научнику Карлу Линеу (1707-1778).⁴³⁰

Прогон хугенота из Француске довео је многе учене људе у Женеву, у другој половини 16. века. Један од најпознатијих хуманиста који су дошли у овај град био је Франсоа Хотман (1524-1590), правник и познавалац класичних језика. Хотман је касније прешао у Базел, где је остао до краја живота.⁴³¹ Биографије и аутобиографије су биле заступљене исто као историјска дела, највреднија је аутобиографија Томаса Платера, који је под старе дане написао дело о свом животу. Његова аутобиографија пружа вредне податке о Конфедерацији у доба Реформације.⁴³² У то време Конфедерација постаје центар развоја драмске уметности немачког говорног простора. Грађани швајцарских градова били су верна публика драмских представа, које су у складу са духом времена биле највише окренуте библијским мотивима; али је хуманистичка култура учинила да и антички догађаји заузму значајно месту у драматургији.⁴³³

Штампа је у блиској вези са јачањем интелектуалног живота током 16. века, а у то време је Базел био на првом месту у Европи. Важни центар штампарства је била Женева, где је штампа француског протестантизма издавала Библију на француском и енглеском, као и дела Калвина, Безе и других теолога. У Цириху је у штампарству

---

⁴²⁹ Kurt Brunner, „Gletscherdarstellungen in alten Karten der Alpen“, *Cartographica Helvetica*, 1-2 (1990): 9; Hartmut Bobzin, „Theodor Bibliander und die Sprachen der Welt“, *Etudes asiatiques: revue de la Société Suisse - Asie*, 61 (2007): 14-15; Achilles Nordmann, „Vom Ende des 14. bis zum Ende des 18. Jahrhunderts“, *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 13 (1914): 32-33

⁴³⁰ Elisabeth Landolt, „Materialien zu Felix Platter als Sammler und Kunstfreund“, *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 72 (1972): 245-248; Paul Burckhardt, „Johannes Bauhin und Sebastian Castellio“, *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 48 (1949): 37-44

⁴³¹ Wilhelm Oechli, *History of Switzerland 1499-1914*, 201.

⁴³² Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 58.

⁴³³ Wilhelm Oechli, *History of Switzerland 1499-1914*, 203.

предњачила, у другој половини 16. и у 17. веку, породица Геснер⁴³⁴, која је дала више истакнутих штампара. У овом граду је у исто време штампарство унапредила и породица Висенбах.⁴³⁵

У Фрибургу су покретању штампарства највећи допринос дали језуити, ангажујући штампара Абрахама Гемперлина, који је још у младости сарађивао са штампаром Амброзијем Фробеном у Базелу, где је издао неколико књига 1583. и 1584. године. У Фрибургу ће овај штампар издати неколико Гулиманових поетских дела и капитално дело *De rebus Helvetiorum* 1598. године.⁴³⁶

У Цириху је Јост Аман (1539-1591) радио бакарне гравуре библијских мотива, радове из хералдике, као и књиге о костимима, које су се одликовале невероватном оригиналношћу. У Шафхаусену је радио Тобијас Стимер (1539-1584), углавном сликар портрета, али и творац још увек чувене фреске на фасади *Дома ритера* у Шафхаусену, и дизајнер бројних илустрација за познате штампаре из Базела и Стразбура. Рубенс је у својој младости копирао цртеже из Библије, које је илустровао Стимер. Матеус Мериан из Базела (1593-1650) је био најпознатији у својој струци као најплодоноснији илустратор 17. века.⁴³⁷ Тичино је био својеврсно извориште уметника, од којих је већина, ипак, радила у иностранству. Архитекте, скулптори и сликари из Тичина су се налазили широм Европе. Породица Гагини из Бисона, на језеру Лугано, дала је скулпторе богато украшених мермерних капија и погребних споменика у Ђенови, Сицилији, Француској и Шпанији, од 15. до 17. века.⁴³⁸

Један од мањих уметничких праваца – сликање на стаклу, био је углавном раширен по швајцарском простору и сматран је његовом посебношћу. Обичај је био да се прозори нових зграда, и јавних и приватних, украшавају витражима. Настављајући традицију уметника овог правца истакао се Петар Бок и Никлаус Блунчли (1525-1605).

---

⁴³⁴ Јохан Геснер је израдио насловну страну дела: Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti.

⁴³⁵ Christoph Reske, Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutsche Sprachgebiet: auf der Grundlage des gleichnamigen Werkes von Josef Benrung, 89, 283, 1042, 1045.

⁴³⁶ Abraham Horodisch, Die offizin von Abraham Gemperlin dem ersten Drucker von Freiburg (Schweiz), 13-14; Christoph Reske, Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutsche Sprachgebiet: auf der Grundlage des gleichnamigen Werkes von Josef Benrung, 283.

⁴³⁷ Milada Lejsková-Matyášová, „Schweizerische graphische Vorlagen in der Renaissancekunst der böhmischen Länder“, *Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte*, 27 (1970): 44-47

⁴³⁸ Aldo Crivelli, „Tessiner Handwerker und Künstler im Ausland“, *Schweizerische Bauzeitung*, 96 (1978): 867-875

Почетком друге половине 16. века швајцарско сликање на стаклу је доживело уметнички и технички врхунац, али је временом почело да опада.⁴³⁹

Као што је Реформација поделила швајцарско друштво, тако је поделила и швајцарску историографију. Та подела се највише огледала у сагледавању националне историје, коју су протестанти и Католичка реформација различито интерпретирали. Средином 16. века својим историографским делом се истакао Јохан Штумф, који се образовао на водећим немачким универзитетима. Штумф је почео као припадник реда Јовановаца-Хоспиталаца, а завршио је као протестант. Штумфа је женидба увела у историјску науку; наиме, оженивши се кћерком швајцарског историчара Бренвалда дошао је у посед историјске грађе и од таста добио смернице за бављење историјом.⁴⁴⁰

Штумф је био истраживач, обилазио је терен у потрази за историјским изворима, који су за њега били основни носиоци информација. Резултате истраживања објавио је 1548. године у Цириху, у познатом делу *Gemeiner loblicher Eydgnoschafft Stetten, Landen und Voelckeren Chronick wirdiger thaaten Beschreybung*. Предмет његовог истраживања превазилазио је оквире швајцарског простора, и ширио се на цело Свето римско царство.⁴⁴¹ Дело обилује вредним илустрацијама и топографским приказима, што је једна од карактеристика швајцарске историографије онога времена.⁴⁴²

Штумф је зачетник реформаторске историографије у Швајцарској и први је обрадио историју швајцарског простора у римској епохи, и дао преглед римских епиграфа. Његово дело представља нов приступ у проучавању историје, са аспекта топографских и археолошких истраживања. Штумпф је у свом опусу дао приказ Алпа, где је сумирао сва дотадашња знања о овом простору. Вредност која краси Штумфово историјско дело јесте његова објективност у описивању швајцарске историје; он се инсистирајући на том принципу отргнуо чак и од утицаја *Циришке цркве*, којој је припадао.⁴⁴³

Истакнути представник реформаторске швајцарске историографије је и Јосиас Симлер, теолог и историчар, који се образовао у Базелу и Стразбуру. Симлер је

---

⁴³⁹ Lucas Heinrich Wüthrich, „Ein Tafelgemälde des Urner Glasmalers Peter Bock von 1584“, *Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte*, 24 (1965-1966): 163-168; Elisabeth Landolt, „Die Fenster- und Wappenschenkungen des Standes Basel, 1556-1626“, *Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte*, 34 (1977): 113-115

⁴⁴⁰ Richard Feller, Edgar Bonjour, *Geschichtssreibung der Schweiz: vom Spätmittelalter zur Neuzeit*, Tom, 1, 144-146; Konrad Gasser, „Johannes Stumpf“, *Zeitschrift für schweizerische Geschichte*, 11 (1931): 429-430

⁴⁴¹ Richard Feller, Edgar Bonjour, *Geschichtssreibung der Schweiz: vom Spätmittelalter zur Neuzeit*, Tom, 1, 147-153.

⁴⁴² Albert Büchi, *Die Chroniken und Chronisten von Freiburg im Üeschland*, 201-202.

⁴⁴³ Konrad Gasser, *Johannes Stumpf*, 444-445.

сарађивао и са Булингером и образовао се у његовој кући, из чега ће касније произаћи његова позната *Булингерова биографија*. Овај историчар ће направити значајан искорак у швајцарској историографији делом *De Republika Helvetiourum Libri duo*. Дело је доживело рекордан број издања и преведено је на више језика. Све до краја 18. века представљало је главни извор швајцарског уставног права.⁴⁴⁴ Хајнрих Булингер (1504-1575), теолог и историчар, заменио је Цвинглија на челу циришких протестаната. Оставио је значајна дела из теологије, као и капитално дело из историје Реформације и историје Цириха.⁴⁴⁵

Као водећи швајцарски хуманистички историчар прославио се Егидије Чуди. Рођен је у племићкој породици у Гларусу, одрастао у бурном времену Реформације, у крају у коме је деловао Цвингли. Упркос томе, Чуди ће остати веран Римокатоличкој цркви и својим делом ће дати запажен допринос католичкој реформи. Иза себе је оставио значајна дела, која су до краја његовог живота остала углавном у рукопису. За живота је објавио књигу *Urallt warhafftig Alpisch Rhetia* 1538. године, која представља једно од најзначајнијих дела швајцарске картографије. Значајна је и Чудијева *Chronicon Helveticum*, која се бави историјом Конфедерације од почетка 11. до краја 15. века. Објавио је и дело *Gallia comata* ,у којем се бави старијом прошлошћу Конфедерације, до краја 10. века. Модерна историографија је Чудија означила као „швајцарског Херодота“.⁴⁴⁶

Женевска историографија друге половине 16. века дала је два истакнута представника. Франсоа Бонивард (1493-1570) је написао веома цењено дело *Хроника Женева*. Још познатији женевски историчар Михаел Росет (1534-1613), био је политички ангажован у Градском већу, где је здушно помагао Реформацију. Написао је значајно дело *Историја Женева*, које је сачувано у рукопису и објављено тек у 19. веку.⁴⁴⁷ Гулиманова *De rebus Helvetiorum* била је одговор на историје Конфедерације реформаторских аутора, првенствено Штумфа и Зимлера. Критике реформаторске

---

⁴⁴⁴ Richard Feller, Edgar Bonjour, *Geschichtssreibung der Schweiz: vom Spätmittelalter zur Neuzeit*, Tom 1, 160-162.

⁴⁴⁵ Исто, стр. 154-155.

⁴⁴⁶ Katharina Koller-Weiss, „Aegidius Tschudis grosse Manuskriptkarte des schweizerischen Raums und der angrenzenden Gebiete, um 1565“, *Cartographica Helvetica: Fachzeitschrift für Kartengeschichte*, 31-32 (2005): 3-16; Cristian Sieber, „Aegidius Tschudi und seine Beziehungen zu Kloster und Wallfahrtsort Einsiedeln“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kanton Schweyz*, 84 (1992): 57-85

⁴⁴⁷ Richard Feller, Edgar Bonjour, *Geschichtssreibung der Schweiz: vom Spätmittelalter zur Neuzeit*, Tom 1, 250-253; François Marc Burgy, „L'affaire des engraisseurs de 1545 à Genève“, *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte*, 37 (1987): 34; О Росеовом делу и политичком ангажману у Женеви видети: Volker Reinhardt, *Die Tyrannei der Tugend: Calvin und die Reformation in Genf*, 2009; Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 197.

историографије увешће Гулимана на велика врата у крило католичке историографије, а стећи ће и титулу *царског историографа*.

Мада су верски сукоби Конфедерацији донели поделе, с друге стране су отворили нова поглавља научног и културног развитка. Сагледавајући културни развој овога простора у времену католичке реформе, имамо утисак да су се две супротстављене струје надметале. Где су стали Цвингли и Калвин, продужили су Булингер и Беза. С друге стране, Католичка реформа је довела Канизија и многе интелектуалце и теологе, који су ту реализовали своја најзнаменитија дела. Хугенотски ратови су у Женеви и Во послали многе француске културне посленике, тако да је Конфедерација постала један од верских и културних центара Европе.

1. 2. Штампарии и издавачи Гулиманових дела

У Гулиманово време штампарство и књиџарство се развило широм Европе. Овај посао је био уско везан и за хуманисте, тако да су се штампарије и продавнице књиџа развиле у срцу хуманистичког покрета. Узрок томе је делом била рестаурација старих текстова а делом и због тога што су та места постала места дружења и размене мишљења. Један од првих хуманиста који се бавио овим послом био је Алдо Мануцио у Венецији, кога је Еразмо посетио 1507. године. Исту улогу играо је Јохан Фробен и породица Амербахoвих у Базелу у Еразмово време. Породица Естијен је била главна *династија* књиџара-штампара у Паризу. Један од најзнаменитијих представника ове породице Робер Естијен (1503-1559), преселио се у Женеву 1551. године, где је наставио штампарску делатност. Његове послове је у Женеви наследио Анри II Естијен (1529-1598), који је истовремено био хелениста и теоретичар француског језика.⁴⁴⁸

1. 2. 1. Фрибуршка издања

У време Гулиманових стваралачких почетака, у његовом родном граду Фрибургу штампарство је било у успону. Не само да није био лак прелаз са средњовековних кодекса на модерно штампање књиџа, већ је време било такво да је потрајало прихватање те техничке и културне револуције од стране интелектуалне и политичке елите града. Свакако да су покрет реформације и дефанзива католичких кантона успорили напредовање штампарства. У духу заштите вере, једногласном одлуком, власти Кантона Фрибурга забраниле су све што мирише на нове идеје, а у књиџама је била највећа опасност. Међутим, да би успоставила равнотежу у односу на утицај реформатских дела, у складу са закључцима Трентског сабора, Римокатоличка црква је предузела контрамере на интелектуалном плану. Када је отворен Колеџ Свети Мишел, и када су активно учешће у католичкој реформи узели језуити, формирала се

---

⁴⁴⁸ Frederik Barbije, *Istorija knjige* (Beograd: Clio, 2009.), 151-154.

елита лојална старој вери, која је радила на покретању штампарства у циљу обнове Римокатоличке цркве.⁴⁴⁹

Поред круга око Канизја, кључну улогу у покретању штампарства у граду на Сарину пружио је још један странац, Абрахам Гемперлин. Рођен је 1550. године у Фрајбургу Брајзгау и као млад је сарађивао са штампаром Амброзијем Фробеном у Базелу, где је издао неколико књига 1583. и 1584. године. Било је то непосредно пред закључивање уговора са властима Фрибурга 7. августа 1584. године, које су финансирале оснивање штампарије.⁴⁵⁰

Убрзо је лета 1585. године штампана прва књига у Фрибургу у гемперлиновој штампарији. Он као Немац, његова клијентела са Колеца Сен Мишел, као и оријентација власти према немачком језику, утицали су да већина штампаних књига тога времена, поред латинског, буде на немачком језику. Гемперлин је ускоро постао познат као штампар у ширем региону, па га је Надбискупија Безансона намеравала ангажовати за штампање богослужбених књига.⁴⁵¹

До реализације овог посла није дошло, што се види из писма генералног викара Безансона у коме обавештава Гемперлина да ће мисал и бревијар за надбискупију ипак штампати неки локални штампар. У писму се наводи да је Влада Кантона Фрајбург препоручила свог службеног штампара Гемперлина Безансону, како би за тамошњу цркву штампао богослужбене књиге. Истичу се и похвале које је кантонална влада изнела о штампарском раду Гемперлина.⁴⁵²

Под заставом католичке реформе, његова издања се углавном састоје од анти-протестантских расправа, теолошких списа, дела Канизја, као и дела хуманисте Себастијана Вера (1555-1614). После сјајних почетака дошло је и до скандала 1588. године, када је фрибуршки штампар због неовлашћеног објављивања нецензурисаних књига био протеран из града. Ово прогонство није дуго потрајало и Гемперлин се у Фрибург вратио наредне године. Но, долазило је тешко време за његову штампарију,

---

⁴⁴⁹ Lioba Schnürer, Die Anfänge des Buchdrucks in Freiburg in der Schweiz 1585-1605, 33-36.

⁴⁵⁰ Abraham Horodisch, Die offizin von Abraham Gemperlin dem ersten Drucker von Freiburg (Schweiz), 13-14; Christoph Reske, Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutsche Sprachgebiet: auf der Grundlage des gleichnamigen Werkes von Josef Benrung, 283; Lioba Schnürer, Die Anfänge des Buchdrucks in Freiburg in der Schweiz 1585-1605, 33.

⁴⁵¹ Abraham Horodisch, Die offizin von Abraham Gemperlin dem ersten Drucker von Freiburg (Schweiz), 14.

⁴⁵² Lioba Schnürer, Die Anfänge des Buchdrucks in Freiburg in der Schweiz 1585-1605, 43; CH AEF G. S. 630, Писмо генералног викара Безансона у вези са Гемперлиновим ангажманом, 23. 06. 1589.

књиге пословања приказују одређене проблеме у вези са њеним радом, што је било и очекивати од пионира штампарства у Фрибургу. Незадовољан, Гемперлин је одлучио да напусти град и децембра 1593. године одлази у Констанцу, где наставља са штампарством.⁴⁵³

Идуће године вратио се у Фрибург и наставио са штампарским активностима али у сарадњи са Вилхемом Масом. Серије извора о евиденцији штампарије у Фрибургу између 1596 и 1597. године показују да је обим рада био велики и да су тиражи појединих књига ишли до две хиљаде. С друге стране, Гемперлин се показао као лош познавалац вођења финансијских послова, тако да су сви његови пословни пројекти доживљавали банкрот. Узалуд је било његово штампарско умеће и штампарски грб, запао је у велике финансијске дугове и допао затвора 1597. године. Велики фрибуршки штампар завршава у беди у фрибуршком прихватилишту а последње вести о њему су из 1616. године када је вероватно завршио живот. Његову судбину поистовећују са Гутенбергом, који је напустио овај свет након банкрота.⁴⁵⁴

Још у студентским данима 1588. године у Дилингену у Швапској, Гулиман ће објавити своје прво дело, поему коју је посветио пријатељима који су као и он били пред завршетком студија филозофије.⁴⁵⁵ Књигу му је штампао Јохан Мајер, који је био официјелни штампар на језуитском Универзитету у Дилингену од 1576. до 1615. године.⁴⁵⁶

Гулиману је Гемперлин штампао прво дело које је објавио у родном граду 1589. године.⁴⁵⁷ Наредне године објавио је спев посвећен Јохану Вилду⁴⁵⁸, а 1591. године Гемперлин је издао Гулиману три поеме посвећене тадашњим истакнутим личностима

---

⁴⁵³ Abraham Horodisch, Die offizin von Abraham Gemperlin dem ersten Drucker von Freiburg (Schweiz), 22-23.

⁴⁵⁴ Исто, стр. 24-26.

⁴⁵⁵ У одељку ћемо у напоменама наводити пун наслов Гулиманових дела, ради јаснијег прегледа штампара и издавача са којима је сарађивао. Francisco Gvillimanno, *Eidyllia melica, Virtute at qve Ervditione conspicvis Dominis candidatis, cvm ante diem V. Calend. Ivliar. In Catholica celebri Academia Dilingana, suprema in Philosophia laurea condecorarentur, honoris ergo inserip. Dic. Acclam: nvthione philosophiae* (Dilingae, Excudebat Ioannes Mayer, 1588.)

⁴⁵⁶ Christoph Reske, Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutsche Sprachgebiet: auf der Grundlage des gleichnamigen Werkes von Josef Benrung, 154-155.

⁴⁵⁷ Francisco Gvillimanno, *Adclamatio Epica Reverendo d. Clotio Falio inscripta, cvm ante diem VII. Calend. Ivias primitias svas deo opt, max. Ofeferet* (Friburgi: Anno Domini, 1589.)

⁴⁵⁸ Franciscvs Gvillimannvs, *Gamelium Mvsicvm, emmetrvm: Viro Illvstri, Palladiisqve artibvs, qva bellicis, qva litterariis, inclito, D. M Ioanni Wild: Cum virginem indole, & virtute praestabie Iem Margaretam Frveyo sibi coniugem solemnirito adiungeret* (Friburgi. Typis Abrahami Gemperlin, 1590.)

Швајцарске и католичке реформације.⁴⁵⁹ На истим вредностима настала је и песма посвећена браку фрибуршког племића Петра Грисеа и Магдалене Месело.⁴⁶⁰

Још један фрибуршки штампар био је издавач Гулиманових дела, Вилхелм Мас, који је рођен у Фрибургу 1545. године. Завршио је школу 1565. године у Фрајбургу Брајзгау, где је и дипломирао 1571. године. Враћа се у родни Фрибург и добија грађанство 1575. године, а затим почиње свој штампарски рад у сарадњи са Гемперлином.⁴⁶¹ Штампало је дела Канизја и чувено Гулиманово дело о историји Швајцарске из 1598. године. Мас је штампало и Гулиманово последње дело из фрибуршког опуса Апостолику 1600. године.⁴⁶²

Гулиман је у оквиру књиге Јохана Јакоба Бојера, објавио кратко поглавље у форми песме.⁴⁶³ Дело је штампано у Фрајбургу у Немачкој у штампарији Мартина Беклера (на делу се наводи као Бехлер), који је радио у овом граду између 1592. и 1615. године, био је родом из Инголштата⁴⁶⁴ Обимно дело духовне поезије посвећено грофу Алфонсу Касатију, штампано је у Порентруу где је било седиште избеглог

---

⁴⁵⁹ Francisco Gvillimanno Helvetio, *Carmen Gratvlatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinv, episcopvm Alexandrivm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem* (Fribvrgi Helvetiorvm: Ex officina Typographica Abrahami Gemperlini, 1591.); Franciscvs Gvillimannvs Helvetivs, *Genethaliacvm Syncharisticvm virtvtis, et ervditionis lavde, stemmatisqve antiqva nobilitate, clarissimo, et spectatissimo Domino Joani Jakobo vom Staal Archigrammateo Solodarensi: cum V. Nonas Maij filiolo feliciter auctus esset: Benivolentiae, & obseruationis gratia* (Friburgi Heluetiorvm: Ex officina Typographica Abrahami Gemperlini, 1591.); Francisco Gvilimanno Helvetio, *Monodia in obitvm strenvi ac magnifici herois dom. Gvilelmi Tvgineri, eqvitis avrati, Caroli IX. Gall. Regis Christianissimi quodam Dapiferi, Strategi, Heluetici Somatophylacij Praefecti, necnon Senatoris Salodorensis prudentissimi* (Friburgi Heluetiorvm: Ex officina Typographica Abrahami Gemperlini, 1591.)

⁴⁶⁰ Francisco Guillimanno, *De nuptiis generis virtute animi, et eruditionis laude clarissimi domini, D. Petri Grisset et spectatissimae virginis Magdalenaе Messelo, Carmen* (Friburgi: Typis Abrahami Gemperlin, 1590.)

⁴⁶¹ Christoph Reske, *Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutsche Sprachgebiet: auf der Grundlage des gleichnamigen Werkes von Josef Benrung*, 284.

⁴⁶² Francisci Gvillimanni. *De Rebus Helvetiorum, siue Antiquitatvm libri V. Ex varijs scriptis. Tabulus, monimentis, lapidibus, optimis plurium linguarum auctoribus* (Fribvrgi Aventicorvm: ex officina Typographica M. Wilhelmi Maess, 1598.); Francisci Gvillimanni, *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem* (Friburgi Heluetiorvm: Apvd M. Wilhelmum Maess, 1600.)

⁴⁶³ Francisco Guilimannus, *In clarissimi et doctissimi D. Ioan Iacobi Beueri Librum Angariarum Turcicarum* (Freyburg: Martin Bechler, 1595.)

⁴⁶⁴ Christoph Reske, *Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutsche Sprachgebiet: auf der Grundlage des gleichnamigen Werkes von Josef Benrung*, 280.

базелског епископа.⁴⁶⁵ Штампар је био Јохан Фабер (†1542), који се бавио штампарством у Базелу.⁴⁶⁶

1. 2. 2 Немачка и италијанска издања

Гулиман је у нови век ушао са новом издавачком политиком, своја велика дела штампао је у Италији и Немачкој. Почетком 16. века почели су да штампају књиге у Милану Пандолфо Малатеста и његов син Марко Тулио. Они ће се брзо афирмисати као познати штампари и добити привилегије од власти града за обављање своје делатности.⁴⁶⁷ Малатесте ће Гулиману штампати капитално дело о историји Хабзбурговаца у Милану 1605. године.⁴⁶⁸

Гулиман ће своја дела наставити да штампа у Фрајбургу Брајзгау, познатом универзитетском и интелектуалном центру ондашње Европе. Тамо ће издати своја велика дела код штампара и књижара Јозефа Ланга. Његов нови сарадник био је филолог и штампар а родио се у Кајсербергу у Горњем Алзасу око 1570. године. О његовој породици има мало података, али зна се да су му родитељи били протестанти. У Стразбуру је студирао филологију и постао доктор ове науке. Почетком века, 1603. или 1604. године, он је постао верник Римокатоличке цркве, а та одлука била је резултат животних бродолома и лутања. На Филолошком факултету у Фрајбургу је постао професор реторике, и 9. маја 1604. године регистрован као: „Josif Langius Caesaremontanus, oratoria profesor“. У Фрајбургу је предавао реторику и грчки језик и за то добио значајне похвале. Ланг је објавио запажена дела из области математике филологије и реторике. У априлу 1615. године тешко је оболео и умро следећег месеца. Било је мишљења да је живео до 1630. године али то демантује документ од 5. јуна 1615. године у којему се његовој удовици и деци даје помоћ.⁴⁶⁹ Ланг је Гулиману

---

⁴⁶⁵ Franciscus Guillimannus, *Odorum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum* (Brunntruti: Apud Ioannem Fabrum, 1595.)

⁴⁶⁶ Josef Benzing, „Faber, Johann“, у *NDB*, 4 (1959), 720-721

⁴⁶⁷ Heribert Streicher, *Geschichte des Buchhandels in Italien*, 97.

⁴⁶⁸ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae vita et rebus gestis Comitum Vindonissensium sive Altenburgensium in primis Habsburgiorum libri septem* (Mediolani: ex officina regia Pandulphi & M. Tullii Malatestae, 1605.)

⁴⁶⁹ Christoph Reske, *Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutsche Sprachgebiet: auf der Grundlage des gleichnamigen Werkes von Josef Benrung*, 281; Jakob Franck, „Lang, Joseph“, у *ADB*, 17 (1883), 602-606

штампао значајна дела, којима је заузео истакнуто место у историографији касног хуманизма и која су учврстила његову позицију официјелног историчара Хабзбуршке династије.⁴⁷⁰

Гулиман је у Фрајбургу сарађивао са још једним штампаром, Јоханом Штрасером, пасторком Абрахама Гемперлина, који се штампарством бавио између 1603. и 1628. године.⁴⁷¹ Он му је 1609. године издао књигу о Конраду II, анале о Ајнзиделну са Христофом Хартманом а у истој штампарији је требало да штампа и своје задње дело о историји хабзбуршке куће.⁴⁷²

1. 2. 3 Издања након Гулимана

О вредности Гулимановог историографског опуса најбоље говоре издања његових дела која су се ређала век и по после његове смрти. Овај епитет завређују у првом реду *Историја Швајцарске* и *Историја Хабзбурговаца*, које су доживеле неколико издања и чија је садржина актуелна и данас. Друго издање *Историје Швајцарске* изашло је деценију после Гулиманове смрти 1623. године у италијанском граду Л'Аквиле (Amiternum), штампао га је Рафаел Камилети.⁴⁷³

После готово једног века ово дело је доживело још једно издање у Лајпцигу 1710. године, штампао га је Фридрих Браун. Треће издање изашло је у скраћеној

---

⁴⁷⁰ Francisci Guillimanni, *De episcopis Argentinensibus liber comentarius: quo super epi scoparum seriem, gesta, & quamplurum veras genealogias: opidorum, urbium, in primis amplissimae civitatis Argentinae, Itemq monasteriorum, collegiorum, aliorum locorum sacrorum episcopatus, origines, incrementa, conversiones* (Friburgi Brisgoiae: apud Josephum Langium, 1608.); Francisci Gvilimanni, *De felici excessu Philippi II. Austriacio Hispaniarum regis libri 3: sive de rebus memorabilibus quae in eius morte acciderunt, testimonium* (Friburgi Brisgoiae: apud Josephum Langium, 1609.)

⁴⁷¹ Christoph Reske, *Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutsche Sprachgebiet: auf der Grundlage des gleichnamigen Werkes von Josef Benrung*, 280.

⁴⁷² Francisci Guillimani, *De vera origine et stemmate Cunradi 2. imp. Salici syntagma. Ad Fridericum Altstetterum, S. Caes. maiestatis. et sereniss. Archiducis, Maximiliani III, Consiliarium Intimum, i Amplissimum Aulae Cancellarium, Cum Sac. Caes. Majestatis Privilegio perpetuo* (Friburgi Brisgoiae: apud Joannem Strasserum, 1609.); Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti* (Friburgi Brisg., ex Typographio Archiducali, 1612.)

⁴⁷³ Друго издање изашло је на истом броју страна али под измењеним насловом.: Francisci Guillimann, *Helvetia sive De rebus Helvetiorum libri V, in quibus gentis illius antiquitas, origo, mores, leges, uno verbo omnes pacis bellique artes historici fide ex antiquis tabulis atque monumentis eruuntur & curioso lectori breviter exponuntur.*: Christoph Pfister, *Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts*, 81-82.

верзији на 203 стране.⁴⁷⁴ Последње издање овог дела објављено је у познатој колекцији *Thesaurus Historiae Helveticae*, у Цириху 1735. године (у штампарији Конрада Онелија), ради се о скраћеној верзији књиге на 138 страна.⁴⁷⁵

Волуминозна *Историја Хабзбурговаца* је после Гулиманове смрти доживела друго издање у Регенсбургу 1696. године у штампи А. Хојквица. Књига је штампана у обиму као и прво њено издање. Треће издање било је у оквиру поменуте колекције *Thesaurus Historiae Helveticae* 1735. године, чиме је Гулиман у овој познатој књизи био заступљен са два поглавља у којима су објављене скраћене верзије његових познатих дела.⁴⁷⁶

Две године касније *Историја Хабзбурговаца* је по четврти пут објављена, такође у Цириху. Штампар је био Конрад Орели а књига је објављена у пуном, изворном обиму.⁴⁷⁷ Тако су Гулиманова дела публикована и после његове смрти, у неколико европских земаља. Највишу афирмацију је доживела *Историја Швајцарске* која је највише проучавана. Но, и поред више издања *Историја Хабзбурговаца* није доживела пуну научну валоризацију иако је то заслуживала.

---

⁴⁷⁴ И ово издање је претрпело незнатне измене у наслову.: Francisci Guillimann Helvetia sive De rebus Helvetiorum libri quinque, in quibus gentis illius antiquitas, origo, mores, leges, uno verbo omnes pacis bellicae artes historici fide ex antiquis tabulis atque monumentis eruuntur et curioso lectori breviter exponuntur.: Christoph Pfister, Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts, 82.

⁴⁷⁵ Исто.

⁴⁷⁶ Исто, стр. 82-83.

⁴⁷⁷ Исто, стр. 83.

1. 3. Гулиманов историјски метод

Историографија католичке реформе унапредовала је у начину проучавања и виђења примене историјских истраживања. Ипак, са становишта теорије историје још је рано говорити о диференцирању специфичности начина истраживања оновремене историографије и могућностима дефинисања њених метода у савременом смислу. Највећи напредак се огледао у пракси систематског прикупљања архивске грађе које је отпочело у другој половини 16. века у Француској, што је за последицу имало већу оријентисаност истраживача прошлости на изворну грађу.⁴⁷⁸

Гулиман примењује класични историјски метод, односно ону нит у историјским истраживањима која се одржала од средњег века до данас, а која је временом дограђивана и унапређивана. Његов истраживачки поступак можемо пратити још од избора теме, увек су то актуелне и звучне теме које ће одјекнути али и које су крупан залог за сваког проучаваоца прошлости. Најбољи пример је *Историја Хабзбурговаца* у којој је показао своје истраживачко и аналитичко умеће. Сагледавајући Гулиманов осећај за историјске теме у контексту времена у коме је стварао, намеће нам се идеја да је Гулиман својом *Историјом страсбуришких епископа* у извесној мери постао претеча будућих великих историографских пројеката.⁴⁷⁹ Негде у исто време се јавила идеја код језуите Росвејда о покретању едиције *Acta Sanctorum*, коју је наставио Жан Боланд, а за коју Брајзах пише да је „... без премца у трајању, интензитету и темељитости.“⁴⁸⁰

Фокус Гулиманових истраживања био је усмерен на изворе као примарне носиоце информација. Познато је да је Гулиман истраживао на местима где се чувала историјска грађа, од царске ризнице, преко манастирских архива до приватних збирки. Његова анализа извора је напредна и стога се намеће питање о контроверзном идентитету овог историчара. Он користи и компаративну методу, упоређујући

---

⁴⁷⁸ Ернст Брајзах, *Историографија: стари век, средњи век, ново доба*, 238-239.

⁴⁷⁹ Francisci Guillimanni, *De episcopis Argentinensibus liber comentarius: quo super epi scorum seriem, gesta.*

⁴⁸⁰ Ернст Брајзах, *Историографија: стари век, средњи век, ново доба*, 265.

различите изворе који носе вести о истим питањима, као на примеру тумачења порекла Хабзбурговаца.⁴⁸¹

Овакав истраживачки поступак омогућава сагледавање кретања у историографији позног средњег и раног новог века. Гулиманов научни апарат пружа преглед историографије од првих хришћанских хроничара до хуманистичке историографије. На примеру истраживања *Историје стразбуришких епископа*, показује се репертоар коришћених оригиналних историјских извора. Он је извршио претрагу свих до тада познатих историја, тражећи у њима вести о Стразбуршкој епископији и њеним управитељима. Претресао је дела касноримских аутора, рано средњовековних хришћанских и средњовековних историчара, као и византијске историје.⁴⁸²

Посебну вредност у делу представљају подаци које је Гулиман пронашао у хроникама анонимних аутора и како он наглашава „[...] непознатих скриптора“, а које цитира на више места. Гулиман користи старе средњовековне хронике, које нису увек поуздан извор, као што је то случај са датирањем оснивања града Фрибурга. Руводећи се подацима из таквих извора Гулиман је оснивање овог града везао за 1179. годину, више од две деценије касније од првог помена града.⁴⁸³ Посебну пажњу је посветио средњовековним хроникама, у којима су били похрањени подаци о римском периоду и раном средњем веку. Пишући о овој врсти извора Џон Тош с правом закључује да: „Модерни историчари не омаловажавају ове изворе.“⁴⁸⁴

Гулиман је спроводио и теренска истраживања у циљу расветљавања питања из античке прошлости, истраживао је епиграфске натписе у старом Авентикуму, покушавајући да одгонетне старост овог града. Поред тога, у оквиру ових истраживања консултовао је налазе старог нумизматичког материјала који је користио у реконструкцији старије прошлости града.⁴⁸⁵

Историографско дело царског историчара је обogaћено архивском грађом, цитатима из повеља и других аката европских владара средњег и раног новог века. Некада се повеље у којима су подаци од значаја за тему наводе у целини. Познато је да је Гулиман истраживао у најпознатијим манастирским ризницама онога времена, те на више места наводи кратке изводе и делове из старих манастирских листина. Важне

---

⁴⁸¹ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae vita et rebus gestis Comitum Vindonissensium sive Altenburgensium in primis Habsburgiorum libri septem.*

⁴⁸² Francisci Guillimanni, *De episcopis Argentinensibus liber comentarius: quo super epi scoparum seriem, gesta.*

⁴⁸³ CH AEF Chroniques 94.

⁴⁸⁴ Џон Тош, У трагању за историјом: циљеви, методи и нови правци у проучавању савремене историје, 90.

⁴⁸⁵ Francisci Gvillimanni. *De Rebus Helvetiorum, siue Antiquitatvm libri V*, 25.

податке преузео је и од старих средњовековних хроничара, чија су имена заборављена и познати су по месту њиховог живота и рада, као што је то случај са хроником „генгенбашког скриптора“. Особито *Историја Хабзбурговаца* обилује повељама које су цитиране у целости, што у појединим случајевима изазива оптерећење основног текста. С друге стране Гулиман прибегава концизном цитирању појединих делова повеља, чиме значајно илуструје штиво.⁴⁸⁶

Научни апарат примењена у свим делима је напредан, архивалије су документоване напоменама које се налазе на маргинама књига, док се подаци и анализе савремене историографије цитирају углавном унутар основног текста. Условно напомене на маргинама можемо поделити на експлицитне и имплицитне, јер се често у њима појашњавају питања из текста. Овакав приступ је највише заступљен у *Историји стразбуришких епископа*.⁴⁸⁷

И поред напредних методолошких решења, *Историју стразбуришких епископа* на први поглед нема ваљано структурно решење, поглавља су дефинисана у складу са историјском лествицом стразбуришких епископа. Но, када се дубље уђе у анализу наведених поглавља и сагледа њихов садржај, долази се до закључка да Гулиман у делу обрађује различите историјске теме кроз призму Стразбуршке дијације. На тај начин пружа увид у целокупну историју Европе у времену које је предмет обраде. Такав је метод примењен у целокупном његовом делу, у коме су приказане многе сцене из европске средњовековне историје.⁴⁸⁸

Критичку опредељеност и аналитичко умеће Гулиман је испољио у раду са хуманистичком литературом. Вредна хвале је његова херуистичка способност да дође до толиког броја дела ренесансне и хуманистичке историографије. У Гулимановим делима су заступљени сви значајни аутори ове епохе. Он анализира њихова дела, врши компарацију одређених питања и даје критички осврт на њихов садржај. На обради *Историје Хабзбурговаца* консултовао је више десетина хуманистичких аутора.⁴⁸⁹

Гулиман је правио јасну разлику између примарних и секундарних извора, правећи њихову селекцију на најбољи начин. Његов биограф Калин је у једном писму прочитао Гулиманов став о изворима: „Како да историчар задовољи своје истраживачке апетите и убеди читаоце у истиност своје приче, ако није ушао у важне архиве.“ Морао

---

⁴⁸⁶ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae vita et rebus gestis Comitum Vindonissensium sive Altenburgensium in primis Habsburgiorum libri septem.*

⁴⁸⁷ Francisci Guillimannus, *De episcopis Argentinensibus liber comentarius: quo super epi scoparum seriem, gesta.*

⁴⁸⁸ Исто.

⁴⁸⁹ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae vita et rebus gestis Comitum Vindonissensium sive Altenburgensium in primis Habsburgiorum libri septem.*

је 1608. године запослити једног писара, да би могао да савлада масу литературе која се накупила.⁴⁹⁰

Пажњу заслужује и Гулиманово истраживање савремене историје и критичка анализа савремене историографије. Својим опусом и специфичним методом који је искристалисао у делима, широком лепезом тема којом се бавио, Гулиман с правом носи епитет полихистора. Његово умеће дефинисања историјског проблема и проналажења узрока који су до њега довели превазилази границе времена у коме је живео.

---

⁴⁹⁰ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 162.

1. 4. Гулиманова историјска врела

Полихисторски приступ проучавању прошлости и Гулиманово опредељење за емпиризам одредили су широку базу информативних врела које је овај историчар користио. Теме од античке прошлости до савремених друштвених збивања на европском простору подразумевале су широк спектар историјских извора. Ако кренемо од Гулимановог обимног поетског опуса, који у значајној мери обилује грчком и римском митологијом, схватамо да су у Гулиманове стихове уткани елементи античке поезије. Инспирацију црпи из античке књижевности и митологије, наводи римске трагичаре Акија, Марка Порција Катона, Диодора,⁴⁹¹ Непота⁴⁹² и друге римске књижевнике.⁴⁹³

Спектар извора које Гулиман користи у истраживању прошлости је разнолик и подразумева све оне носиоце информација, који су му пружали податке о предмету обраде. У оквиру теренских истраживања, анализирао је епиграфске споменике, на римским локалитетима, али и средњовековним почивалиштима немачких краљева. Грађа је био и нумизматички материјал, стари топоними, грбови и печати, сваки извор који је бацао светло на неко историјско питање. С друге стране, сагледавајући Гулиманов истраживачки поступак и број извора које је користио приликом писања

---

⁴⁹¹ Лукије Акије (170-85), је познати римски трагичар, мада је писао и дидактичка дела о историји позоришта и књижевној техници *Didascalica*, *Pragmatica*, разна краћа дела *Parerga*. Написао је и дело у хексаметрима названо *Annales*, чији сачувани фрагменти говоре о римским свечаностима. Акијеве трагедије рађене су према трагедијама грчких трагедиографа, и нису све сачуване. Марко Порције Катон (234-149), био је представник старовременог земљорадничког и земљопоседничког Рима, који је прогонио све видове грчког начина живота, луксуз и корупцију. Најпознатији је као беседник, исказивао је презир према хеленистички префињеном углађеном тону, но у стилизацији беседа као и у животу се колебао између потпуног одбацивања и делимичног прихватања хеленизма. Саставио је збирку *Изреке*, просветитељско дело *Правила о честитом животу*, *Катонову енциклопедију* (прво дело ове врсте у Риму), историјско дело *Постанци* и друга.: Милан Будимир, Мирон Флашар, Преглед римске књижевности: *De auctoribus romanis*, 175-176, 180-188. Диодор Сицилијанац, живео је у 1. веку пре Христа, написао је познату *Библиотеку историје*. Његова визија улоге опште историје надилази ондашње представе о прошлости. Приближио се концепту јединства човечанства више од било ког свог савременика.: Ернст Брајзах, *Историографија: стари век, средњи век, ново доба*, 92-93.

⁴⁹² Корнелије Непот (100-24 пре Христа), римски писац познат по томе што је био први латински представник грчке биографске традиције.: Ернст Брајзах, *Историографија: стари век, средњи век, ново доба*, 86.

⁴⁹³ Francisco Guillimanno, *De nuptiis generis virtute animi, et eruditionis laude clarissimi domini, D. Petri Grisset et spectatissimae virginis Magdalenae Messelo, Carmen*, 6; Francisci Gvillimanni, *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem*, 48.

књиге, стижемо до једног кратког прегледа историографије од првих хришћанских хроничара до хуманистичке историографије. У расветљавању времена успона Хабзбуршке династије, користио је прворазредну архивску грађу, оригиналне исправе грофова хабзбуршких и царева Светог римског царства. Он некада у целости цитира важне повеље или поједине њихове делове који се односе на историју Хабзбурговаца.⁴⁹⁴ На појединим местима у делу цитиране су и непознате листине које је Гулиман пронашао у току истраживања, као и хронике анонимних средњовековних аутора.⁴⁹⁵

У истраживању историје стразбуршких епископа користио је оригиналне историјске изворе који су му били на располагању и које често цитира у делу. Извршио је претрагу свих до тада познатих историја, тражећи у њима вести о стразбуршкој епископији и њеним управитељима. Претресао је дела касноримских аутора, Птоломеја⁴⁹⁶, Тацита⁴⁹⁷, Асинија Полиона⁴⁹⁸, Амијана Марцелина⁴⁹⁹, Еутропија⁵⁰⁰, Јеронима⁵⁰¹, Орозија⁵⁰² и Салвијана и Вегетија.⁵⁰³ Проучавање прошлости швајцарског

---

⁴⁹⁴ Гулиман у целости преноси повељу грофа Лутфрида из 903. године којом цркви завештава значајна имања.: Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 97-100.

⁴⁹⁵ Исто, стр. 5.

⁴⁹⁶ Птоломеј (средина 2. века), је у свом Географском уводу дао одређивање географског положаја према дужини и ширини за осам хиљада места, где се први пут помињу Фрижани, Лангобарди, Саксонци и други.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, *Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka* (Београд: Dereta, 2003.), 278.

⁴⁹⁷ Корнелије Тацит (56-117) је један од највећих античких историчара који се бавио и простором Германије. После биографије свога таста Агриколе написао је етнографски опис Германије, да би римљане упознао са варварима против којих су водили рат. Између осталих написао је *Histories, Annales, De origine et situ Germanorum* и друга. О Тацитовом делу постоје различита мишљења у историографији и питање је да ли је успео у својој намери да пише „без пристрасности“.: Ернст Брајзах, *Историографија: стари век, средњи век, ново доба, 100-103.*

⁴⁹⁸ Гај Асиније Полион (76. пре. н. е.-5), римски политичар, писац и историчар. Његова историја грађанских ратова, надахнута републиканским идејама, била је под Аугустовим режимом, дело пуног ризика. Поред историјских дела, Полион је писао, граматичка дела, трагедије и песме. Полионо историографско дело није у потпуности сачувано.: Милан Будимир, Мирон Флашар, *Преглед римске књижевности: De auctoribus romanis*, 396.

⁴⁹⁹ За Амијана Марцелина (332-400), се сматра да је био најнадаренији историчар 4. века и последњи велики историчар Римског царства. Написао је чувено дело *Res Gestae*, које је најпознатије дело римске историографије после Тацитових дела. Иначе је последњи у низу великих римских историчара.: Ернст Брајзах, *Историографија: стари век, средњи век, ново доба, 109-110.*

⁵⁰⁰ Еутропије је римски историчар из 4. века који је написао *Кратку историју Рима* (*Breviarium historiae Romanae*). Еутропијево дело имало је јак утицај на хришћанске историчаре раног средњег века, који га често цитирају.: Ернст Брајзах, *Историографија: стари век, средњи век, ново доба, 109.*

⁵⁰¹ Јероним (331-420), је светац Римокатоличке цркве и преводилац Библије на латински језик која је у званичној употреби у Римокатоличкој цркви. Осим тога писао је коментаре преведених светих књига и друге историјске списе *Хроника* у којима се налази велики број историјских података.: Милан Будимир, Мирон Флашар, *Преглед римске књижевности: De auctoribus romanis*, 632-633.

⁵⁰² Орозије историчар из 5. века, родио се у Брекари (данас Португалија). Најпознатије дело му је *Historiarum Adversum Paganos Libri VII* уперено против Пагана са наглашеном афирмацијом Хришћанства. Познат је као велики пропагатор хришћанства и ученик св. Августина.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, *Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka*, 248.

⁵⁰³ Салвијан (400-480), је један од водећих писаца свога времена који у својим извештајима даје јасну слику о пропадању римске власти у области Рајне. Он даје доста података о нападу варвара на римско

простора у старом веку Гулиман је базирао на делима Јулија Цезара, Тулиуса, Јулија Флора, Орозија, Рафаела Волатерана, Филипа Коминеа, Паула Јовиуса, Наталиса Комеса и Урсинија Велиуса.⁵⁰⁴ Гулиманову истраживачку пажњу привукла су и дела Филона Јудејца и Плинија Млађег.⁵⁰⁵

Посебну вредност у Гулимановом опусу представљају подаци које је Гулиман пронашао у хроникама анонимних аутора и како наглашава „[...] непознатих скриптора“, а које цитира на више места. Дела су богата архивском грађом, цитатима из повеља и других аката, европских владара средњег века и раног новог века, које се некада наводе у целини. Гулиман је истраживао у богатим манастирским ризницама онога времена, те на више места наводи кратке изводе и делове из старих манастирских листина. Важне податке преузео је и од старих средњовековних хроничара, чија су имена заборављена и познати су по месту њиховог живота и рада, као што је то случај са хроником „генгенбашког скриптора“.⁵⁰⁶

Прве трагове о Хабзбурговцима Гулиман налази у Горњој Германији и Алзасу, тако да у проучавању прошлости ове регије користи дела Тацита, Вегетијуса и других римских историчара.⁵⁰⁷ Поред основни извора које је Гулиман користио у истраживању предака Хабзбуршке династије, хронике *Акта манастира Мури*, консултовао је широк репертоар историјских извора, првенствено диплома, разних повеља и аката, које је проналазио у архивима манастира.⁵⁰⁸ Консултовао је и рано средњовековне хришћанске историчаре Сидонија Аполинара и Етика.⁵⁰⁹ Вредне секвенце из историје стразбуршке

царство. У делу „Ad ecclesiam“ позива Хришћане да завештају своју имовину цркви. Познато му је и дело у осам књига „De gubernatione dei“ о теолошким питањима. Вегетије (око 400. године) римски војни историчар, аутор једног дела о ратној вештини и дела о ветеринарској медицини. У оба дела је поушао да поврати углед овим стручним областима излажући старију грађу о овим питањима.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka, 292, 337.

⁵⁰⁴ Francisci Gvillimanni, De Rebus Helvetiorum, siue Antiquitatvm libri V.

⁵⁰⁵Филон Јудејац (25-40), хеленски и јудејски филозоф, теолог и мислилац. Стварао је у Александрији. Први је међу филозофима покушао дати одговор на питања из односа филозофије и објављене теологије, која ће кулминирати у средњем веку. Филон је ранохришћанским мислиоцима олакшао спајање грчке филозофије са хришћанством. Плиније Млађи (63-113), био је римски државник и филозоф. Дружио се са великим римским историчарем Тацитом. Његова писма су значајан извор за римску историју.: Маја Пољак, „Filon Aleksandrijski kao spona između Antike i srednjeg vijeka“, *Filozofska istraživanja*, 29 (4) 2009: 657; Гај Цицелије Секунд, Плиније, *Писма* (Београд: Српска књижевна задруга, 1982.), I-XIX.

⁵⁰⁶ Francisci Guillimanni, De episcopis Argentinensibus liber comentarius: quo super epi scoparum seriem, gesta, 283.

⁵⁰⁷ Исто, стр. 26-57.

⁵⁰⁸ Тако на пример цитира један акт који је пронашао у архиви манастира Ветинген, који је потписао Петар старешина овог манастира 1259. године.: Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 234-240.

⁵⁰⁹ Сидоније Аполинар је гало-римски писац из друге половине 5. века родом из Лиона. Именован је за епископа Клермона и написао је вредна пасторална писма која се заснивају на римским погледима, значајна су за културну историју Галије. Фантастична *Cosmographia*, која је била у употреби дуго времена у Европи, која описује многе земље и народе, како модерна историографија сматра не представља никако дело неког Етика из Истре, које је Јероним превео дса грчког језика. Пре ће бити да је

дијазезе Гулиман је нашао у делима средњовековних историчара, Нитарда,⁵¹⁰ Регина,⁵¹¹ Страбоа⁵¹², Сигебота⁵¹³, Маријана Скота,⁵¹⁴ Фродоарда⁵¹⁵ и Јохана из Севиље.⁵¹⁶ Предмет његовог истраживања било је и дело познатог византијског историчара Зосима.⁵¹⁷

У проучавању историје времена Конрада II Гулиман је анализирао Регинову хронику и Випову историју Конрада II.⁵¹⁸ Познати средњовековни хроничар Херман од Рајхенауа, писао је о пореклу Салијске династије.⁵¹⁹ Значајне податке пронашао је и код

дело настало у кругу ирских стваралаца. Савремена истраживања показују да је аутор можда салцбуршки епископ Виргил, који је умро 784. године.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka, 89, 296.

⁵¹⁰ Нитард (-845), франачки историчар, унук Карла Великог. У његовом делу од четири књиге је очуван текст "Стразбуршке заклетве", представља први познати пример француског језичког извора.: Seibert, Hubertus, „Nithard“, у *NDB*, 19 (1998), 291

⁵¹¹ Регино (-915), франачки историчар, који је 907/908 написао *Chronicon*, историју света од почетка хришћанске ере до 906. године.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka, 281.

⁵¹² Валафрид Страбо (807-849), родио се у Швапској и потицао је ниског рода, а као млад је дошао у опатију Рајхенау 821. године. Средњовековни латинског писаца и теолог који је био учитељ дворске школе на двору Лудвига Побожног од 838. године. Познато дело му је дело *De exordiis et incrementis quarundam rerum in ecclesiasticis observationibus*. Припада кругу духовне елите из периода каролиншке ренесансе, и један од најдаровитијих је писаца свога доба, своје песме је посвећивао Лудвигу Побожном.: Wattenbach wilhelm, „Walahfrid, mit dem Beinamen Strabo“, у *ADB*, 40 (1896), 639-640

⁵¹³ Сигебото, бенедиктинац и историчар из 12. века. Његово знаменито дело *Vita Paulinae* написао је 1132-1133.: Mitzschke, „Sigebot“, у *ADB*, 34 (1892), 247-248

⁵¹⁴ Маријан Скот (1028-1082), ирски монах и хроничар, који је 1052. године прешао на континент и ступио у монашки ред у манастиру св. Мартина у Келну. Касније је прешао у Мајнц где је написао своју хронику у монашкој ћелији. Постао је чувени хронограф средњег века, а умро је у Мајнцу 1082. године.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka, 217.

⁵¹⁵ Флодоард од Ремса (893/894-966), хроничар и песник из Шампање, бавио се историјом епохе Каролинга. Позната су му дела *Annales* и *Historia Remensis Ecclesiae Libri III*, као и збирка од 302 песме посвећене светитељима.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka, 101..

⁵¹⁶ Јохан Толетански или Јохан из Севиље, рођен је око 1090. а умро око 1150. године. Један је од првих европских преводилаца са арапског језика. Преводио је астрономске и астролошке списе али и списе из медицине Његови познато дело *Epitome Totius Astrologiae*, везују за круг маварских стваралаца.: *Enciklopedia Vniversal ilvstrada Evropo-Americana*, Томо 28, Madrid: Espasa-Calpe, S.A., 1926, 3019.

⁵¹⁷ Зосим је византијски историчар из друге половине 5 и почетка 6. века. Написао је римску историју у шест књига у којој даје преглед догађаја од цара Августа до Диоклецијана, а од тога доба преглед је опширнији до 410. године. Познат је као добар историчар и одличан стилиста.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka, 351-352.

⁵¹⁸ Регино од Прума (-915), бенедиктински франачки хроничар, познат у изворима као *Continuator Reginonis*, како га и Гулиман назива. Познат је по својој светској хроници, која је једна од првих у западној историографији „*Reginonis abbatis Prumiensis Chronicon*“. Дело је од великог значаја за историју Каролинга, западних Франака и Лотарингије.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka, Beograd: Dereta, 2003, 281; Випо (-1050), поета и историчар, кога сматрају најзначајнијим хроничарем после Ајнхарда. Претпоставља се да је био пореклом из околине Солотурна. Био је дворски капелан у време цара Конрада II, захваљујући чему је био добро обавештен о приликама на двору и у држави. Написао је *Gesta Chuonradi II imperatoris*, дело о владавини Конрада II. Сачувано је и неколико његових песама, тако *Tetralogus*, похвала Хајнриху III у облику разговора између четири партнера (песник, Музе, Закон и Милост). Песма је проткана саветима и поукама.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka, 346-347.

⁵¹⁹ Херман од Рајхенауа (1013-1054), познат у изворима као *Hermannus Contractus*, био је један од најсветранијих и најобразованијих људи свога времена. Проучавао је математику, астрономију, музику. Веома су цењена његова историографска дела која су за оно доба била написана са респектабилном

хроничара 11. века: Хепидана⁵²⁰, Петра Дамианија⁵²¹, Ламперта од Херсфелда,⁵²² Дитмара од Мерсебурга,⁵²³ и Готфрида од Витербоа, секретара Фридриха Барбаросе.⁵²⁴ Цитирао је и мање познате и непознате хроничаре који су стварали у време Салијске династије, Линтрана Фроста, Абузијана, монаха из Шварцаха и *сакупљача* велике хронике Белгије. Анализира и дела познатих италијанских хроничара Гргура од Катина, Петра Ђакона, Вартоломеја из Луке, Флавија Бјонда и ⁵²⁵ као и западне историчаре Хаима, Глабера и Берна.⁵²⁶

критичком нотом. Познато му је дело *Gesta Cuonradi et Heinrici imperatorum*, које је Гулиман користио у својим истраживањима. Рано се замонашио у Манастиру Рајхенау.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg века, 131.

⁵²⁰ Хепидан (11. век) монах и хроничар из манастира Сен Галена, познат је по својим предвиђањима будућности.: Emil Schlumpf, Die Biographen der hl. Wiborada, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 20 (1926): 162-164

⁵²¹ Петар Дамиани (1006/7-1072), бенедиктински свештеник, сарадник папе Гргура VII, теолог и хроничар. Његову заоставштину представља неколико хагиографских дела, значајан број проповеди и поетских остварења.: Kurt Reindel, „Petrus Damiani“, у *NDB*, 20 (2001), 229-230

⁵²² Ламперт од Херсфелда (1025-1081), бенедиктинац, који је оставио неколико значајних историографских дела. У његовим *Аналима* значајна пажња је посвећена историји Салијске династије и времену Хајнриха IV.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg века, 199-200.

⁵²³ Дитмар од Мерсебурга (975-1018) је немачки средњовековни хроничар и бискуп Мерсебурга (1009-1018). Био је племићког рода грофова од Валбека која је била и у родбинским везама са Саксонском династијом. Написао је дело *Chronicon* које је значајан извор средњовековне европске историје.: Wilhelm Wattenbach, „Thietmar“, у *ADB*, 38 (1894), 26-28

⁵²⁴ Готфрид од Витербоа (1125-1202) је био средњовековни хроничар у служби немачких царева из Салијске и Хоенштауфовске династије. Оставио је низ значајних историјских и поетских дела: *Speculum regum*, *Gesta Frederici*, *Liber universalis*, и друга.: Franz-Josef Schmale, „Gottfried von Viterbo“, у *NDB*, 6 (1964), 676-677

⁵²⁵ Гргур од Катина (1060-1130), монах манастира Фарфе у Италији и познати средњовековни хроничар. Бавио се проучавањем прошлости на основу архивалија и старих записа. Познато му је дело *Chronicon Farfense*, које је писано на основу изворне грађе. Петар Ђакон из Монте Касина, прва половина 12. века, био је библиотекар и архивар у Монте Касину. Написао је историјско дело *Liber illustrium virorum archisterii Casinensis*, не устежући се ни од фалсификата, о манастиру Монте Касину. Написао је и једно хагиографско дело *Ortus et vita instorum coenobii Casineusis*. Наставио је и хронику Лава Марсикана, егзегетске списе, проповеди, песме и друго. Вартоломеј из Луке (1236-1326-1327), био је јученик и исповедник Томе Аквинског. Био је више пута у служби папске курије, а 1318. године епископ у Торчелу код Венеције. Написао је за време од 1063. До 1303. године, истичући црквену историју. Написао је и дело из црквене историје као и трактате из области државног права. Флавио Блондо (1392-1463), италијански хуманиста и историчар који је један од првих извршио периодизацију историје и означио средњи век као посебан период у историји. Написао *Историју Рима од освајања Алариховог*, *Топографију Рима*, дело о римским старинама и *Топографију Италије*.: Бартоломео Платина (1421-1481), италијански историчар који је био у служби римске курије. Написао је значајна дела из историје цркве, политичке и филозофске трактате.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg века, 56, 258, 267, 279.

⁵²⁶ Берно (-1048), од Рајхенауа, образовао се у Флерију и Приму. Хајнрих II га је поставио за опата у Рајхенау, који је под његовом управом напредовао. Писао је трактате о музици, теологији и водио преписку са истакнутим личностима. Хаимо (-1054), хроничар, архијакон кентерберијски који је за време инвазије Данаца напустио Енглеску и прешао у Француску. Постао је доктор теологије на Универзитету у Паризу. Често га мешају са имењаком који је био епископ Халберштата. Глабер Радулф (-1050), из Бургундије, калуђер у Оксеру, Дижону и Клинију. У делу *Historia sui temporis* даје некритички опис важних догађаја у Европи у периоду од 900 до 1045. године, који је у недостатку извора, ипак историјски значајан. Поред тога, написао је биографију свога пријатеља опата Виљема од Дижона.:

Тематски задатак диктира Гулиману правце истраживања, који га воде до ренесансних историчара хуманиста, који су се први почели занимати за историју у то време већ моћне Хабзбуршке династије. У ранијим хроникама Гулиман је безуспешно трагао за вестима о пореклу ове династије, на податке о појединим њеним члановима почео је наилазити тек у времену после њеног ступања на историјску сцену. Међу првима који су се бавили овим питањем су хроничари Хајнрих од Клингенберга и Алберт из Стразбура, као и италијански историчар Рафаел Мафеи.⁵²⁷ Очито је ово питање актуелизовано од стране хуманистичких историчара, па је анализи њихових дела Паола Ђовија и Ђиролама Росија, Гулиман посветио највише пажње.⁵²⁸ И поред недостатка обимнијег дела о овом питању, највише су га проучавали историчари са простора Светог римског царства током 16. и почетком 17. века, међу првима Јохан Науклер, Томас Бози, Арнолд Вион и Јохан Тритемиус.⁵²⁹

Volfgang Buhwald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka, 53-54, 122, 336.

⁵²⁷ Хајнрих II од Клингенберга (-1306), био је епископ Констанце и протонотар у канцеларији Рудолфа Хабзбуршког. У лето 1293. године изабран је мањинским гласовима за бискупа у Констанци али је у одсуству озбиљног противкандидата потврђен. Био је човек од поверења Хабзбурговаца и један од најобразованијих људи свога времена. Написао је историју Хабзбурговаца која је касније изгубљена, користили су је старији хроничари ове династије.: Fritz Trautz, „Heinrich II. von Klingenberg“, у *NDB*, 8 (1969), 365; Алберт из Стразбура, хроничар из 14. века. Аутор је вредне *Хронике о Матуји од Хојбурга* из 1350. године.: Lorenz, „Albert von Strasburg“, у *ADB*, 1 (1875), 209; Рафаел Мафеи (1451-1522), познат и као Волатеранус по граду Волтери у Италији, где је рођен, био је италијански хуманиста, теолог и историчар. Његово дело је *Commentariorum rerum urbanarum libri XXXVIII*, објављеном у Риму 1506 и у Паризу 1516. године. То је вредно енциклопедијско дело о свим важним појмовима онога времена.: Bernd, Kirschbaum, Gerhard Kleinsorgen (1530-1591): Ein Geschichtsstreiber im Westfalen der Fruhen Neuzeit, 107.

⁵²⁸ Паоло Ђовио (1483-1552), италијански хуманиста и историчар. Климент VII га је 1517. године именовано за бискупа Ноцере.: Price Zimmermann, *Paolo Giovio: the historian and the crisis of sixteenth-century Italy* (New Jersey: Princeton University Press, 1995.), 3; Ђироламо Роси је најпознатији ренесансни историчар Равене из 16. века, познат у изворима као Hieronimus Rubeus. Написао је Историју Равене у десет књига, *Historiarum Ravennatum libri X*, која је објављена у Венецији 1572, а друго издање 1589. године.: Alberto Martino, *Lektüre und Leser in Norddeutschland im 18. Jahrhundert: Zu der Veröffentlichung der Ausleihbücher der Herzog-August-Bibliothek Wolfenbüttel* (Amsterdam: Rodopi, 1993.), 190-191.

⁵²⁹ Јохан Науклер (1430-1510), био је свештеник, правник и историчар. Постигао је значајне успехе у свештеничкој служби и као универзитетски професор у Базелу и Тибингену. Славу као историчар је стекао између 1498 и 1504. године својом историјом у два тома.: Hubertus Sebert, „Naucleus Johannes“, у *NDB*, 18 (1997), 760-761; Томас Бози је био историчар и написао је неколико књига међу којима: *De ruinis gentium et regnorum* и *De Antiquo et novo Italiae statu*, које су биле супротстављене Макијавелију.: F. Xavier Feller, F. Marie Pèrennès, *Biographie universelle, ou dictionnaire historique des hommes qui se sont fait un nom par leur génie, leurs talens, leurs vertus, leurs erbeurs ou leurs crimes, Tome deuxième* (Paris: Chez Gauthier frères et C. Libraries, 1834.), 518; Арнолд Вион (1554-1610), фламански бенедиктинац, историчар цркве, написао познато дело, *Lignum vitae, Ornamentum, & Decus Ecclesiae, In quinque libros divisum, Venetiis, Georgivm Angeleri, 1595.*: Heike Krauter-Dierolf, *Die Eschatologie Philip Jakob Spencers* (Tibingen: Mohr Siebeck, 2005.), 119; Јоханес Тритемиус (1462-1516), историчар, теолог, свештеник и окултиста. Школовао се у Триери и Хајделбергу и постао бенедиктинац. Остао је у католичанству и залагао се за мере инквизиције иако се бавио магијом и окултизмом. Иза себе је оставио значајно дело од око тридесетак књига из области историје, астрологије, окултизма. Његово дело: *Compendium sive breviarium primi voluminis chronicarum sive annalium de origine regum et gentis Francorum*, из 1514. године користио је и Гулиман.: Robert Eitner, „Trithemius, Johannes“, у *ADB*, 38 (1894), 626-631

Вредна дела која је Гулиман анализирао написали су историчари који су били у служби Максимилијана I (1493-1516). У првом реду то су царев канцелар Јакоб Спигел, Јакоб Менел, Јохан Стабиус, Ладислав сунтхајм и Јохан Авентин.⁵³⁰ Гулиман је критички анализирао дела читаве плејаде њему савремених историчара, хуманиста, који су били професори водећих универзитета онога времена, Јеронима Гебвилера, Волфганга Лациуса, Понтуса Хујтера, Јохана Ривиуса, Валентина Ротмара, Јохана Енгерда и Јохана Куспинијана.⁵³¹

---

⁵³⁰ Јакоб Спигел (1483-1547), био је царски канцелар Максимилијана I и Карла V. Изванредан хуманиста и правник. Најзначајније његово дело је *Lexicon iuris civilis*: Gustav Knod, „Spiegel, Jakob“, у *ADB*, 35 (1893), 156-158; Јакоб Менел (1460-1526), рођен је у Брегенцу а умро у Фрајбургу, стекао диплому на универзитету у Тибингену. Предавао је на универзитетима у Базелу и Фрајбургу Брајзгау. Био је канцелар у Фрајбургу и управник болнице Св. Јована у Хајтерзајму 1500. године, а краљевски саветник постао је 1505. године. У току службе код Максимилијана I написао је значајно дело *Fürstliche Chronik* 1518. године, које кроз текст и слике прати генеалогiju Хабзбуршке династије. Оставио значајна историјска дела а међу њима: *Cronica Habsburgensis nuper Rigmatice edita*, дело о старијој историји и генеалогiji Хабзбурговаца, које је Гулиман користио.: Karl Heinz Burmeister, „Mennel, Jakob“, у *NDB*, 17 (1994), 83-85; Јохан Стабиус (око 1460-1522), рођен у Штајеру у Горњој Аустрији, умро у Грацу. Хуманиста и историчар из времена цара Максимилијана I. Завршио класичну школу у Дрингебергу а затим се преселио у Инголштат, где је био професор математике. Поред математике, географије и астрономије, бавио се историјом и генеалогijом Хабзбурговаца. Критиковао је истраживања Јохана Тритемиуса као некритичка и фиктивна.: Franz von Krones, „Stabius Johannes“, у *ADB*, 35 (1893), 337; Ладислав Сунтхајм (око 1460-1513), рођен у Равенсбургу а умро у Бечу. Значајан немачки историчар, генеалог и географ. Потиче из племићке породице царског града Равенсбурга у Горњој Швапској. Студирао је теологију у Бечу. Ангажовао га цар Максимилијан I на истраживању генеалогije Хабзбурговаца, због чега је Сунтајм пропутовао много и истраживао манастирске библиотеке и изворе.: Wilhelm von Heyd, „Suntheim, Ladislaus von“, у *ADB*, 37 (1894), 161-162; Јохан Авентин (1477-1534), рођен у Абензбергу а умро у Регензбургу. Овај познати историчар студирао је у Инголштату, Бечу, Кракову и Паризу. Познато његово дело је *Annales ducum Boiariae*, о историји Баварске које је писао од 1519 до 1521. године.: Georg Leidinger, „Aventinus Johannes“, у *NDB*, 1 (1953), 469-470

⁵³¹ Јероним Гебвилер (1480-1545), рођен у Холбургу у Алзасу а умро у Хагенау. Завршио Латинску школу у Шлетштаду и уписао 1522. године универзитет у Базелу. Био професор реторике и и логике на универзитету у Торину. Углед је стекао после 1537. године као уредник, преводилац, и критичар старих списа и извора.: Martin Keller, „Zur Herkunft der Fam. G. (Gschmus) von Basel“, *Jahrbuch der Schweizerischen Gesellschaft für Familienforschung*, (1974): 108-110; Волфгангус Лациус (1514-1565), хуманиста, географ и историчар. Био је професор Универзитета у Бечу а Гулиман је у раду користио његово познато дело *Avstriae dvcatvs chronographia*, које је објављено 1545. године у Бечу. Бавио се још и аустријском и мађарском историјом и картографијом.: Max Kratochwill, „Lazius, Wolfgang“, у *NDB*, 14 (1985), 14; Понтус Хујтер (1535-1602), рођен је у Холандији у Делфту, изучавао је историју Холандије, Френш Контеа и Бургундије. Његово познато дело је *Историја Бургундије, Аустрије и Белгије*. Значајан је по проучавању историје Хабзбурговаца. Донео је и значајне описе из живота и владавине Карла V и Филипа II. Познат је по критичком виђењу верских превирања у Европи током 16. века. Wenzelburger, Theodor, „Heuterus, Pontus“, у *ADB*, 12 (1880), 340-341; Јоханес Ривиус (1500-1553), рођен у Атендорну, умро у Мајсену. Хуманиста и богослов који је оставио значајно дело из области теологије и историје.: Müller, Georg, „Rivius, Johann“, у *ADB*, 28 (1889), 709-712; Валентин Ротмар (-1580), историчар и аналита који је написао петнаестак дела. Студирао је у Салцбургу и Фрајбургу. Гулиман је критиковао његово дело *Carolidum Libri tres, de rebus gestis Caroli V Caesaris* из 1582.: Westermayer Georg, „Rotmar Valentin“, у *ADB*, 29 (1889), 380; Јохан Енгерд, био је професор поезије на Универзитету у Инголштату. О његовим биографским подацима се мало зна. После 1587. године се не помиње, па се сматра да је у то време завршио свој живот. Написао је неколико књига поезије и историје, сарађивао је са Валентином Ротмаром и после његове смрти завршио *Annales Ingolstadiensis*.: Westermayer, Georg, „Engerd, Johannes“, у *ADB*, 6 (1877), 144-145; Јохан Куспиниан (1473-1529), је познати хуманиста и дипломата. Био је ректор Бечког универзитета. Познат је као врло успешан дипломата цара Максимилијана I. Бавио се објављивањем дела класика и средњовековних аутора. Бавио се и историјом. Позната су му дела: *Liber hymnorum prudencij*, Wien, Joh. Winterburger, 1494; *Dionisij Allexandrini philozophi de situ orbis*, 1494; *Situs*

Гулиман је обрадио и дела познатих немачких хуманиста Јохана Науклера и Николауса Галуса, затим шпанског историчара Хиеронима Сурите, холандског хуманисте Јустуса Паулуса, Фламанца Петера ван Дивена и Корнариуса Јануса.⁵³² Када је реч о њему савременој европској историографији, своја разматрања о пореклу Хабзбурговаца заокружио је анализом дела француског историчара Емилиуса Паулуса, Немца Себастијана Минстера и швајцарца Вернера Шоделера.⁵³³

Гулиман је током истраживања консултовао укупна историографска достигнућа у вези са питањима које је обрађивао. Једнако је разматрао дела немачких, италијанских и француских хуманиста. Обрадио је тумачења порекла Хабзбурговаца, које је дао официјелни француски историчар, његов савременик Бернар де Жирард, и

---

orbis Dionisij Ruffo auieno interprete, 1508; Libellus de Lapidibus Preciosis, Wien, Hieron. Vietor, 1511; *Lucii Flori libri historiarum quator a Cuspiniano cistigati*, Wien, Joh. Winterburger, 1511; *Der namhaftigen kay. Ma. u. dreyer kunigen zu Hungern, Beham u. Poln zamenkumung u. Versammlung*, Wien 1515; *Ein außßerleßne Chronicka von C. Julio Caesare ... biß auff Carolum quintum ...*, dt. Übers. v. C. Hedion, Straßburg, Crafft Myller 1541; *Opera Cuspiniani*, ed. W. Hunger, Frankfurt a. M. 1601, Leipzig 1669.: Hans Ankwicz von Kleehoven, „Cuspinianus, Johannes“, у *NDB*, 3 (1957), 450-452

⁵³² Јохан Науклер (1430-1510), немачки историчар и хуманиста. Био је професор на универзитетима у Базелу и Риму а био је и први ректор познатог универзитета у Тибингену. Написао је светску хронику а бавио се историјом Светог римског царства и Италије. Вредни су подаци о Хабзбурговцима и времену цара Максимилијана I.: Seibert, Hubertus, „Nauclerus, Johannes“, у *NDB*, 18 (1997), 760; Хиероним Сурита (1512-1580), хуманиста и арагонски историчар, који се у изворима наводи и као Цурита или Зурита. У време Филипа II он је истраживао у Шпанији, Сицилији и Италији где је скупио велики број архивских докумената. Био је као искусан и образован човек именован за секретара краљевског кабинета. Водеће његово дело је, *Anales de la corona de Aragon*, штампано у Сарагоси, обухвата историју Арагона од најстаријих времена до Фердинанда Католичког.: Juan Luis Alborg, *Historia de la literatura Espanola. Edad Media y Renacimiento* (Madrid: Gredos, 1997.), 995-996. Јустус Липсиус (1547-1606), холандски хуманиста и чувени латиниста. Школовао се на језуитском колеџу и Левенском унивезитету а касније је предавао историју и право на Јени, Лајдену и Левену. Један је од најпознатијих познавалаца латинског језика до данашњих дана. Објавио је више дела античких филозофа и историчара, као и значајна дела из филозофије и историје.: Heinz Dollinger, „Lipsius, Justus“, у *NDB*, 14 (1985), 676-680; Петер ван Дивен, (1536-1571), фламански историчар, рођен у познатом универзитетском католичком центру Левену. Његово познато дело је *Rerum Brabantiarum, libri XIX*, као и *De Galliae Belgicae Antiquitatibus*, које је Гулиман користио.: Theodor Wenzelburger, „Divaeus, Petrus“, у *ADB*, 5 (1877), 267-268; Николаус Галус (1516-1570), историчар и реформатор из 16. века, дошао је на школовање у Витемберг, а почео је каријеру као пастор у Регенсбургу. Сарађивао је познатим реформатором и хуманистом Матијом Влацићем Илириком. Познато његово дело је *Disputation von Mitteldingen*, које је објавио 1550. године.: Moldaenke, Günter, „Gallus, Nicolaus“, у *NDB* 6 (1964), 55; Корнариус Јанус (1500-1558), немачки хуманиста. Студирао је у Немачкој медицину а докторирао у Италији. Био је декан Медицинског факултета у Јени. Превео је све познате античке списе из медицине са грчког и латинског језика. Дела је штампао у Базелу и био је пријатељ са Еразмом.: August Hrsch, „Cornarius Janus“, у: *ADB*, 4 (1876), 481

⁵³³ Емилиус Паулус, историчар из 16. века, који се афирмисао у време Луја XII. Познато му је дело *De Gestis Francorum, libri decem*. О његовом животу и раду има мало података.: *The General Biographical Dictionary, Vol. XIII* (London: Alexander chalmers, 1914.), 183; Себастијан Минстер (1488-1552), немачки хумансита и научник. Био је фрањевачки монах, да би 1529. године пришао реформаторском покрету. Минстер је 1544. године у Базелу објавио своје чувено дело *Cosmographia*, на основу истраживања историјске грађе али и разговора са релевантним личностима тога времена.: Claus Priesner, „Münster, Sebastian“, у *NDB*, 18 (1997), 539-541; Вернер Шоделер (-1540), је швајцарски хроничар прве половине 16. века. Позната је његова илустрована хроника из 1515. године.: Georg von Wyß, „Schodeler, Wernher“, у *ADB*, 32 (1891), 211-212

лионски историчар Гијом Парадин.⁵³⁴ Поред ових аутора, консултовао је и познате средњовековне и ренесансне хронике Мартина од Тропоа, Јана Дубравијуса и Антониа Бонфинија, у којима је нашао сегменте из историје Хабзбурговаца.⁵³⁵ Приликом проучавања прошлости швајцарског простора анализирао је дела Николе Жила.⁵³⁶

Гулиман је био и један од познатијих истраживача богате ризнице манастира Ајнзиделна, где се вековима чувају споменици старије европске прошлости који до данашњих дана заокупљају пажњу научника. Пажњу заслужује Гулиманова анализа историографије из времена реформације, истраживао је католичку историографију из времена реформације, и њене истакнуте представнике као Јеронима Гебвилера⁵³⁷, Јакоба Спигела⁵³⁸, Томаса Бозија,⁵³⁹ Ђезара Баронија и Хајнриха Глареана.⁵⁴⁰

---

⁵³⁴ Бернар де Жирард (1535-1610), историчар који је обављао низ функција у канцеларији француског краља Луја IX. Био је његов официјелни историчар као и краља Анрија III. Написао неколико значајних дела од којих је најпознатије. *Liegiun Galorum icones a Pharamundo ad Franciscum.*: André Thierry, Agrippa D'Aubigné. Histoire Universelle, Tome I (Livres I&II), Geneve: Droz, 1981, 4; Гијом Парадин (1510-1590), познати је лионски историчар и хуманиста. Написао је *Annales de Bourgogne 1566*, *Memoires de l'histoire de la ville de Lyon 1573* и друга дела.: Mireille Huchon, *Louise Labé: une créature de papier* (Geneve: Droz, 2006.), 115-116.

⁵³⁵ Мартин од Тропоа (-1278), рођен је у Шлезивији а био је средњовековни хроничар и надбискуп Гниезна у Пољској, значајног положаја у Римокатоличкој цркви. Посебан је његов допринос проучавању историје Пољске и Средње Европе, пре 15. века. Вредно дело Мартина од Тропоа је *Chronicon pontificum et imperatorum*, hrsg. v. L. Weiland.: Birgit Studt, „Martin von Troppau“, у *NDB*, 16 (1990), 279; Јан Дубравиус (1486-1553), чешки историчар и хуманиста, био је епископ Оломоуца. Студирао је право и богословију у Бечу и Падови, где је докторирао из црквеног права 1513. године. Написао је неколико дела а Гулиман је користио његову књигу: *Historia regni Bohemiae ab initio Bohemorum, libri triginta et tres*, која је изашла 1554. године у Бечу.: Winfried Eberhard, Franz Michilek, *Kirchliche Reformimpulse des 14./15. Jahrhunderts in Ostmitteleuropa* (Köln: Böhlau Verlag, 2006.), 203; Антонио Бонфини (1427-1503), италијански хуманиста и историчар. Живео је на двору Матије Корвина и написао је познато дело из историје Угарске.: Arno Strohmeyer, „Geschichtsbilder im Kulturtransfer“ у *Die Hoshistoriographie in Wien im Zeitalter des Humanismus als Rezipient und Multiplikator, u Metropolen und kulturtransfer im 15./16. Jahrhundert*, прир. A. Langer, G. Michels (Stuttgart: Steiner, 2001.), 75

⁵³⁶ Никола Жил (1425-1503), француски хроничар и историчар, који је написао *Хронику и анале Француске* 1492. године.: Pietro Gioffredo, Hervé Barelly, Marcelle Prève, *Histoire des Alpes maritimes: une histoire de Nice et des Alpes du sud et des origines au 17 siècle. Deuxième partie de 1301 à 1528* (Nice: Musées, 2008.), 586.

⁵³⁷ Јероним Гебвилер (1480-1545), угледни хуманиста из времена реформације и борац за Католичку цркву у Стразбуру. Његово значајно дело је *BB. des Polydorus Vergilius und Sabellicus de inventoribus rerum*, које је штампано у Стразбуру 1509. године.: Heinrich Kämmel, „Gebwiler, Hieronymus“, у *ADB*, 8 (1878), 486-487

⁵³⁸ Јакоб Спигел (1483-1547), био је царски канцелар Максимилијана I и Карла V. Изванредан хуманиста и правник. Најзначајније његово дело је *Lexicon iuris civilis.*: Gustav Knod, „Spiegel, Jakob“, у: *ADB*, 35 (1893), 156-158

⁵³⁹ Томасо Бози (крај 15. века -1539), фрањевац и италијански хуманиста и историчар.: 1591-1592. Gaspare De Caro, „Bosio Tomaso“, у *Dizionario biografico degli Italiani, 13 Borremans – Brancazolo*, (Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1971), 266-267

⁵⁴⁰ Ђезаре Баронио (1538-1607), је познати католички историчар, иначе високи црквени великодостојник, кардинал и кандидат у конклави за избор папе. Дао је велики допринос историографији Католичке реформације, супротстављајући се агилној протестантској историографији. Најпознатије му је дело *Annales Ecclesiasticu* дванаест томова.: Riccardo Quadri, „A Cesare Baronio, Scrittivari“, *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 58 (1964): 249-250; Хајнрих Глареан (1488-1563), швајцарски хуманиста широког образовања, бавио се музиком, географијом, филологијом а значајна су му и историјска дела. Био је родом из Гларуса, из чега је и извео своје презиме.: Heinrich Grimm, „Glarean, Heinrich“, у *NDB*, 6 (1964), 425

Консултована су и дела познатих теолога, Луја де Блоа и шпанског језуите Рибаденеире. Но, значајну пажњу посветио је и протестантским историчарима, Јакобу Вимперлингу и Беатусу Ренанусу.⁵⁴¹ Гулиман је од њему савремених аутора у истраживању порекла Салијске династије користио истраживања хуманисте Јоакима Фридриха Фрица и Јакоба де Кортеа.⁵⁴²

Посебан истраживачки приступ је примењен у хроници смрти Филипа II путем анализе усмених саопштења краљевих најближих сарадника. У делу је примењен специфичан истраживачки метод који је наметнула околност да се проучава савремени догађај. У дело су уграђени искази краљевог секретара, краљевог исповедника, игумана краљевског манастира Светог Лоренција и других високих дворјана двора Филипа II.⁵⁴³

---

⁵⁴¹ Стразбуршки историчар и хуманиста Беатус Ренанус (1485-1547): Dieter Mertens, „Die Instrumentalisierung der *Germania* des Tacitus durch die deutschen Humanisten“, у *Zur Geschichte der Gleichung "germanisch-deutsch"*, прир. Н. Beck (Berlin: Walter de Gruyter, 2004), 92-94; Јакоб Вимпелинг (1450-1528), немачки хуманиста и педагог, од 1505 до 1508. године живео је у Стразбуру. Написао је познати каталог стразбуршких епископа, *Catalogus Episcoporum Argentinensium ad sesquiseculum desideratus*, Argentorati: Johannis Andreae, 1651. Оставио је и друга значајна дела међу којима *Germania*, 1501 и *Epitome rerum Germanicarum*, 1505“.: Ludwig Geiger, „Wimpheling Jakob“, у *ADB*, 44 (1898), 524-537

⁵⁴² Јоаким Фридрих Фриц, живео је и стварао крајем 16. века у Грацу, био је Гулиманов савременик.: Fürstenau, Moritz, „Fritz, Joachim Friedrich“, у *ADB*, 8 (1878), 116; Јакоб де Корте (1510-1556), је фламански хуманиста, хелениста, правник и историчар. Бавио се историјом права а познато је његово дело *Institutionem Juris civilis libri quatuor*.: J. Van Rompaey, „Curtius Jacobus“, у *Nationaal Biografisch Woordenboek*, прир. J. Duverger (Brussel: Academien, 1972), 264-265

⁵⁴³ Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III.

2. ГУЛИМАНОВО ПЕСНИШТВО – ПОЕЗИЈА И ИСТОРИЈА

Франц Гулиман је стасавао у интелектуалца као и већина хуманиста, после систематског образовања, стваралачки опус почео је још као двадесетогодишњак првим поетским исказима. Кроз поезију је овај млади и амбициозни човек најавио свој хуманистички развој, који ће га довести до врхова научног стваралаштва. Као што је у проучавању раног модерног доба незаобилазно тумачење Сервантеса, Раблеа или Еразма, тако је у анализи Гулимановог опуса веома важна његова поезија.

Анализом Гулиманове поезије, долазимо до основних вертикала које га воде у стваралаштву. Хришћанске врлине и одбрана свете цркве централни су стожер, уз који се наслања поимање швајцарске светле историје коју је на ваљан начин приказао. Његово песништво је исторично, иако не улази у сегменте историјских догађаја и живота појединих личности. Та историчност се огледа у томе што он не пева о митским, него о историјским личностима. Рекли би смо да он бира историјске личности, по њиховом значају и припадности важним деловима европске и швајцарске историје. Елегија Тугинеру и песма крадиналу Паравичинију представљају историјске панораме швајцарског најамништва и обнове Римокатоличке цркве.⁵⁴⁴

---

⁵⁴⁴ Francisco Gvilimanno Helvetio, Monodia in obitvm strenvi ac magnifici herois dom. Gvilelmi Tvgineri, eqvitis avrati, Caroli IX. Gall. Regis Christianissimi quodam Dapiferi, Strategi, Heluetici Somatophylacij Praefecti, necnon Senatoris Salodorensis prudentissimi; Francisco Gvillimanno Helvetio, Carmen Gratvlatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinvm, episcopvm Alexandrinvm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem.

2. 1. Хуманистичке и историјске теме

Одредити место Гулиманове поезије у контексту европске или немачке књижевности није лак задатак, јер је питање књижевности његовог времена недовољно истражено. Пишући о књижевности из времена преласка из 16. у 17. век, Фолкер Мајд истиче да се овај период историје књижевности веома мало познаје. Књижевно-историјски прикази једноставно прескачу период између Јохана Фишарта и Мартина Опица.⁵⁴⁵ Разлог не лежи у томе да је мало писано или издавано, него изгледа да литерарна продукција у својој разноврсности може тешко да се доведе у ред, да се не могу јасни литерарно-историјски развоји реконструисати, да се не могу препознати изванредна дела од значаја за стварање традиције. Владало је како је Ерих Трунц написао, “некакво литерарно малограђанство”, што значи јака регионализација културе, поштрена још кроз верски расцеп, као и на сталешким односно образовним predisпозицијама базирано упоредно постојање различитих литерарних традиција.⁵⁴⁶

У тај контекст спада и литература на латинском језику, која је просвећену *nobilitas litteraria* повезивала преко регионалних и националних баријера, али са својим уображеним захтевима уназађивала одлучно друштвено ограничење. Иако су сфере у суштини остајале одвојене, новолатински писци писали су за хуманисте, али су ипак постојала свесна прекорачења границе и то у великом обиму. Што важи на пример за стручну литературу (природне науке, медицину, рударство и друге), којом се, (писаном од научника) обраћало на немачком језику нехуманистички образованима. Исто важи и за протестанску драму васпитног карактера на латинском језику, драмску поезију

---

⁵⁴⁵ Мартин Опиц (1597-1639), је један од водећих немачких барокних песника. Новим поетским формама постао је познат а поезија му је донела и племићку титулу коју му је доделио цар Фердинанд II (1619-1637). Његова поезија је хуманистичка али посебног исказа, који га је истакао као реформатора немачке поезије.: Ulrich Seelbach, *Mittelalterliche Literatur in der Frühen Neuzeit*, 106-108.

⁵⁴⁶ Јохан Фишарт (1546-1590/91), немачки песник и сатиричар из времена реформације. Његов књижевни опус је широк и обухвата репертоар од теолошко-полемичких дела до сатиричних текстова. Фишарт је критиковао папство и језуите а његов језик је један од најбогатијих у немачкој књижевности епохе реформације.: Volker Meid, *Die deutsche Literatur im Zeitalter des Barock: Vom Späthumanismus zur Frühaufklärung 1570-1740*, 83.

хуманизма и барока, намењену ученицима за изведбу у школама, као и за дела теолога свих конфесија и њихово песништво.⁵⁴⁷

Поезију касног хуманизма Мајд види као непрегледну слику књижевне ситуације, карактеризовану кроз континуитет и дисконтинуитет и *за* и *против* разних развојних праваца. Непрекидни континуитет налази се у области новолатинске поезије 16. и 17. века. Ово важи за поезију језуита и других редова као и за ону учених песника на протестанском подручју и градовима, који су без обзира на тенденцију за националним језиком у 17. веку, стварали двојезично, настављајући да негују новолатиничку традицију. Затим је дошло до пробоја хуманистичке, уметничке поезије на немачком језику, повезане са књижевном реформом коју повезују са именом Мартина Опица. До тада се немачка књижевност одликовала одређеним континуитетом, кроз придржавање старим формама и нормама, које су се протезале од 16. све до позног средњег века. Поезија је била на чврстим законима риме, духовне песме и народним стиховима у књижевности. Заступљена је била и форма комичне приче, поготово у 16. веку. Насупрот овим тенденцијама у 16. веку су настала и значајна дела, као *Faust* или *Lalebuch*, и дела сатиричног песништва као најплоднијег књижевног облика традиције 16. века.⁵⁴⁸

Сагледавајући барокну књижевност Жан Русе пише да ширење барока није омогућило ову књижевност да варира зависно од места и нације, тако да свака земља има један или више барока. Најзаслужнији за међународно ширење барока и мешања различитих утицаја су језуити. Између њих и барока постоје сличности а најбарокнији песници били су језуити. Језуити су са великим жаром ширили по колецима и дворовима уметничке облике који спадају у барокне. Барок се подудара и са католичком реформацијом а често је и превазилази. И његово само порекло је у Риму у уметности римских вајара и архитектата.⁵⁴⁹

Упоредо са тим, у Немачкој се од средине 16. века јављају покушаји ка отварању књижевности према новом културном и књижевном развоју који је захватио Италију и Француску. Настаје већи број преведених књижевних дела, која обухвата прозу, али се упушта и у прве покушаје европске ренесансне књижевне риме и стиховних облика. Ове појаве, иако у почетку без ширег значаја, приказују укупну слику књижевности око

---

⁵⁴⁷ Исто.

⁵⁴⁸ Исто, стр. 83-84.

⁵⁴⁹ Žan Ruse, *Književnost baroknog doba u Francuskoj: Kirka i Paun* (Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1998.), 230-232.

1600. године. Према Мајду, оне јасно доказују да утисак о инертности и нефлексибилности књижевности немачког говорног простора вара. Живахност су донели и наступи италијанских и енглеских позоришних ансамбала, који су насупрот постојећим школским позориштима представљали потпуно нов модел позоришта, које је изазивало снажан ефекат код публике.⁵⁵⁰

Сигурно је да се у неосветљеном питању књижевности око 1600. године одражавао дух времена, време нерешени политички, конфесионални и друштвени проблема. И то не само у формалном смислу, што се анализом одређеног броја дела закључује. Текстови овог времена суштински одсликавају растрзаност, немир и дубока осећања егзистенционалне несигурности, кроз сатиричну критику друштвених дешавања. Мајд наглашава да књижевност тако разоткрива суноврат друштва, оличен кроз „религиозно-спекулативне програме обнове“ и утопијске пројекте бољег света. Указујући на недостатке стварног света, покушава појединцу да укаже на духовни смисао његовог живота, и настоји да га ојача и помогне му да издржи изазове времена.⁵⁵¹ Разматрајући питање периодизацији литературе ових епоха Злата Бојовић закључује да је опште прихваћено поједностављено разграничење, по коме је ренесансна поезија трајала од друге половине 15. и током 16. века а барокна у 17. веку. Такво строго разграничење, не одговара у потпуности стању литературе, али га ублажава допуна да је ренесансе у мањим траговима било још и почетком 17. века.⁵⁵²

Гулиманова поезија спада у временске оквире касног хуманизма, настала је управо између Фишарта и Опица. У њој налазимо и китњасти стил и значајан број стилских фигура. Његови спевови су и релативно обимни, што је још једна карактеристика барока. Али оно чиме Гулиманова поезија обилује јесу религиозни елементи, иницирани католичком реформом, и снажна духовна порука. Ту су свакако и елементи патетичности, реторике и наглашавање божанских вредности.

Гулиман је своју поезију делом стварао у Фрибургу у Романдији, чији је поетски исказ у 16. веку обележила протестантска поезија. Тој протестантској поезији припадали су ствараоци првенствено Женеви и Лозане али и других градова Романдије. Духовне протестантске шансоне писали су и Теодор Беза, Калвинов следбедник у Женеви, али и избегли хугеноти, као Пјер де Вангл у Нешателу. Гулиман и његова

---

⁵⁵⁰ Volker Meid, *Die deutsche Literatur im Zeitalter des Barock: Vom Späthumanismus zur Frühaufklärung 1570-1740*, 84.

⁵⁵¹ Исто.

⁵⁵² Злата Бојовић, *Поезија Дубровника и Боке Которске* (Нови Сад: Издавачки центар Матице српске, 2010.), 11.

поезија нису припадали овој поетској школи и њеним идејама нове духовности који су провејавали њеним стиховима.⁵⁵³

Сагледавајући ове особине књижевност на размеђи два века отвара нам се могућност да схватимо на који начин је овај културни полет утицао на младог Гулимана. Он је прве барокне облике слушао и гледао од језуита током свог школовања на колеџу Свети Мишел и у родном Фрибургу где се процес и тријумф католичке реформе завршавао. Са каснохуманистичким стваралаштвом упознао се у Немачкој, Милану и Паризу. Гулиманова поезија, у овој фази почетног развоја барока, у форми је коју бисмо могли условно подвести под песничке огледе, духовну поезију, песме са елементима љубавне поезије и трагичну поему (елегија Тугинеру).⁵⁵⁴

Повукли бисмо паралелу између Гулиманове поезије и Сервантеса (1547-1616), као савременика и стваралаца који су своју каријеру започели поезијом. Један значајни тематски сегмент Сервантесове поезије јесу „пригодне песме“, које су биле актуелне у том времену и посвећиване су појединим личностима а поводом неког особитог догађаја.⁵⁵⁵

Гулиман је своје песме посветио значајним личностима: Јохану Вилду, Јакобу вон Сталу, Отавију Паравичинију, Вилхелму Тугинеру, Алфонсу Касатију. Сервантес стихове посвећује Матеу Васкесу, секретару Филипа II а Гулиман пева Алфонсу Касатију, амбасадору Филипа II. Док Сервантес пева *Непобедивој армади*, Гулиман у елегији посвећеној Тугинеру велича швајцарску војну славу.⁵⁵⁶ И у протестантској поезији швајцарске Романдије која је настала у време када је стварао Гулиман било је ода посвећених значајним личностима али и полемици са Римом.⁵⁵⁷

Једна од првих Гулиманових песама била је штампана у облику својеврсног памфлета 1589. године у Фрибургу. Посветио ју је пријатељу Клоду Фалиусу, који је 1590. године рукоположен за капелана цркве Светог Јована у Фрибургу. Фалиус је пет

---

⁵⁵³ Olivier Pot, „Poésie et théâtre protestants au XVI siècle“, у *Histoire de la Littérature en Suisse romande. I. Du Moyen Age à 1815*, прир. R. Francillon (Lausanne: Payot, 1996), 128-131

⁵⁵⁴ Francisco Gvillimanno Helvetio, Carmen Gratvlatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinvm, episcopvm Alexandrinvm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem; Francisco Guillimanno, De nuptiis generis virtute animi, et eruditionis laude clarissimi domini, D. Petri Grisset et spectatissimae virginis Magdalenae Messelo, Carmen, 1; Francisco Gvilimanno Helvetio, Monodia in obitvm strenvi ac magnifici herois dom. Gvilelmi Tvgineri, eqvitis avrati, Caroli IX. Gall. Regis Christianissimi quodam Dapiferi, Strategi, Heluetici Somatophylacij Praefecti, necnon Senatoris Salodorensis prudentissimi,

⁵⁵⁵ Ljiljana Pavlović-Samurović, *Španska književnost: (srednji vek i renesansa). Knj. 1* (Sarajevo: Svjetlost, Beograd: Nolit, 1985.), 280-281.

⁵⁵⁶ Исто, стр. 281-282.

⁵⁵⁷ Olivier Pot, Poésie et théâtre protestants au XVI siècle, 141.

година касније примљен у ред Витезова Хоспиталаца, а на ходочашћу у Риму је умро 1614. године.⁵⁵⁸

Гулиман је изузетно ценио Фалиуса, и написао је песму поводом прве мисе коју је овај млади свештеник одржао 25. јуна 1589. године:

*Поздрављам те ревносни свештениче, великих врлина,
Поносни сине народа и домовине.*⁵⁵⁹

Песник се кроз стихове одушевљава пријатељу који се посветио вери и служби цркви и Богу. Он описује његове најузвишеније врлине, љубав према Богу и људима, питајући се како да му се обрати?

*Како ти се обратити, као некоме ко је толиком љубављу обдарен?
Јели те Бог учинио тако узвишеним? Или си обичан човек?
У теби је божанска снага јер се држиш строгих правила узвишеног Јупитера,
Зато заслужујеш сваку Божију благодат.*⁵⁶⁰

Песма Фалиусу је прожета и хришћанском етиком и идејама католичке реформе али у исто време и хуманистичком инспирацијом, античким темама. Скромног обима и почетничк остварење, оно је у себи садржало све основне идеје које су Гулиману остале усађене од самог почетка.

2. 1. 1. Дивљење филозофији и младим хуманистима

Када се отвори прва Гулиманова књига, коју је написао када је имао двадесет година у време студирања на Универзитету у Дилингену, одмах је пред нама створена слика о једном младом хуманисти који на велика врата улази у епоху касног хуманизма. На први поглед се запажа да се ради о неком озбиљном ствараоцу који је објавио вредну поему, обимну и штампану у техничком смислу на завидном нивоу. Анализом дела, прве импресије се показују потпуно оправданим, таква је била прва

---

⁵⁵⁸ Abraham Horodisch, Die offizin von Abraham Gemperlin dem ersten Drucker von Freiburg (Schweiz), 30; Lioba Schnürer, Die Anfänge des Buchdrucks in Freiburg in der Schweiz 1585-1605, 93-94.

⁵⁵⁹ Francisco Gvillimanno, Adclamatio Epica Reverendo d. Clotio Falio inscripta, cvm ante diem VII. Calend. Ivias primitias svas deo opt, max. Ofeferet.

⁵⁶⁰ Исто.

Гулиманова поема, посвећена науци – филозофији и његовим колегама, будућим свршеним филозофима и младим интелектуалцима.⁵⁶¹

Без сваке сумње, поема је написана у духу времена које је у европску културу доносио касни хуманизам а који се управо ширио у универзитетским центрима какав је био и Дилинген. Сама поставка дела које је посвећено филозофији, базичној науци, уствари уздиже науку на један криптичан начин. Каснохумнаистичким манирима било је и својствено да се аутор истанчаним стилем уствари обраћа одабраном кругу посвећених познавалаца. Стога се Гулиман стиховима обраћа младим хуманистима, онима који треба да промене свет набоље, а преко стихова посвећеним својим колегама са студија. Овакав жанр можемо сврстати и у неформалну поезију како је дефинишу данашњи истраживачи књижевности касног хуманизма. Као и сва Гулиманова поезија обилује метафорама из античке митологије.⁵⁶²

Концептуално, поема се састоји из два дела, у првом је певање филозофији, док је у другом обимнијем делу Гулиман стихове посветио четрнаесторици својих колега и пријатеља са студија. На почетку је дат индекс имена ових младих хуманиста, као и градова одакле су били родом. Овај део књиге вредан је извор за проучавање развоја европског универзитетског образовања и структуре студената који су похађали универзитете. У делу су значајно заступљене и скраћенице типа суспензија.⁵⁶³

Са божјих простанстава, најпосле,

напустила је звезде

и нашла се на земљи

да је видимо у свом умећу

*и као наду и мудрост.*⁵⁶⁴

---

⁵⁶¹ Francisco Gvillimanno, *Eidyllia melica, Virtvte at qve Ervditione conspicvis Dominis candidatis, cvm ante diem V. Calend. Ivliar. In Catholica celebri Academia Dilingana, suprema in Philosophia laurea condecorarentur, honoris ergo inserip.*

⁵⁶² Volker Meid, *Die Deutsche Literatur im Zeitalters des Barock: Vom Späthumanismus zur Frühaufklärung*, 135-136.

⁵⁶³ Francisco Gvillimanno, *Eidyllia melica, Virtvte at qve Ervditione conspicvis Dominis candidatis, cvm ante diem V. Calend. Ivliar. In Catholica celebri Academia Dilingana, suprema in Philosophia laurea condecorarentur, honoris ergo inserip.*

⁵⁶⁴ Исто, стр. 1.

Другу оду, Гулиман је посветио колеги Матији Агриколи, који је био родом из града Визенштајга у Виртембергу. Овог младог филозофа красиле су изузетне особине и песник му стога посвећује стихове:

*Говорнице мудри, добрих песама,
... Врлине и побожност станују у теби.⁵⁶⁵*

Гулиманову пажњу завредила је и личност Георга Формана, студента права, родом из Штраубинга у Баварској. Он овог младог правника назива:

*Вештим наставником, упоређујући га са
Темидом⁵⁶⁶ која станује на Олимпу,
И својим законима,
Нестабилни и турбулентни, свет уређује.⁵⁶⁷*

Наредна ода посвећена је „много ученом“ Јакобу Штурну из Сулца у Виртембергу. Он је на Гулимана оставио утисак мудрог и сналажљивог човека у свим ситуацијама, који је на службу отишао у Шпанију, стога му се обраћа стиховима:

*Благо мудрости?
Као што када мачку примети трговац одмах,
провери свој маргарин,
Благо си нашао
На крају у оквиру Галиције.⁵⁶⁸*

Гулиманов пријатељ са студија био је и Јохан Ланц, „напредни литерата“ из Ноненбаха у Виртембергу. За његову поезију каже:

Певаш небу, лагано и нежно,

---

⁵⁶⁵ Исто, стр. 4.

⁵⁶⁶ Темида је према грчкој митологији богиња правде. Темида оличава вечите законе који владају у космосу, као и хармоничне односе међу људима.: Драгослав Срејовић, Александра Цермановић-Кузмановић, *Речник грчке и римске митологије* (Београд: Српска књижевна задруга, 1979.), 409-410.

⁵⁶⁷ Francisco Gvillimanno, *Eidyllia melica, Virtvte at qve Ervditione conspicvis Dominis candidatis, cvm ante diem V. Calend. Ivliar. In Catholica celebri Academia Dilingana, suprema in Philosophia laurea condecorarentur, honoris ergo inserip*, 5-6.

⁵⁶⁸ Исто, стр. 7-9.

*Учени Јохане, зову те добри,
Твоја поезија најбоље говори о теби.⁵⁶⁹*

И ерудита Габриел Хошилт из Аустрије, био је увек ту када је требало разговорити колеге са студија. Гулиман његову ерудицију и пријатељство са свима описује стиховима:

*И када се падне у меланхолију
Из које се не излази ни уз помоћ лекарске игле
Када те није брига ни закога
Ту је Габриел чувар свих на студију.⁵⁷⁰*

Седма ода посвећена је ученом Магнуму Шмиду из Аустрије, човеку јаке вере и духа о коме говоре стихови:

*Живи и уздижи у вери,
Велики уметнички таленат и јуначку снагу.⁵⁷¹*

Гулиманово поштовање задобио је и „изванредни ерудита“, Конрад Фабрум из Дорнбурга у Тирингији, коме се обраћа стиховима:

*Конраде, учени као Питагора,
Једнако цењен и након смрти.⁵⁷²*

Леонард Баумајстер, човек „добре природе“, родом из Виртемберга, био је градитељ:

*Трајну и вечну славу,
Дочекао си на крају архитекто.⁵⁷³*

Десета ода посвећена је покојном, ученом часном Јохану Гастајгеру, који је умро од шарлаха. Људи као што је био Гастајгер „презиру оружје и смрт“.⁵⁷⁴

---

⁵⁶⁹ Исто, стр. 9.

⁵⁷⁰ Исто, стр. 10-11.

⁵⁷¹ Исто, стр. 11-12.

⁵⁷² Исто, стр. 14.

⁵⁷³ Исто, стр. 15-16.

Гулиман у дванаестој оди пева „побожном ерудити“ Мартину Гартенојзеру из Ајнзиделна. Овај Швајцарац је био један од најбољих студената и даровити млади хуманиста, о чему говоре стихови:

*Краљице неба, која управљаш,
Увек бираш такве најбоље за школовање.⁵⁷⁵*

Гулиман пева и о „достојанственом и одличном ерудити“, Мартину Мозеру из Констанце, пева о његовом браку и искушењима које та света заједница носи, износећи алузију да је „Пенелопин⁵⁷⁶ страх оправдан, и показује њену мудрост и верност.“ Ту Гулиман говори о врлинама жене, верности али и мудрости.⁵⁷⁷

Почившем, ученом Гергу Штајмеру, из Хајингена у Виртембергу, посвећена је четрнаеста ода. Гулиман кроз следеће стихове говори о Штајмеру:

*Заслужио си незаборавну славу,
Коју ништа не може променити.⁵⁷⁸*

Последња личност којој је песник пева у оди јесте „познати ерудита“ Георг Фистер из Бабенхаузена у Хесену. Гулиман се певајући о овом човеку који није био међу живима тумачи исконске дилеме човека, живот и смрт.

*Болест доноси губитке,
Но ту је Бог,
Његови смо и пре и после.⁵⁷⁹*

Последњи одељак књиге Гулиман је насловио као „[...] мешовита кратка песма дана инаугурације“, нових хуманиста, међу којима је и он био. Стихови су посвећени папи Сиксту V (1585-1590), који је значајно помогао језуитски универзитет у Дилингену. Гулиман пева и Немачкој, која се у то време борила „[...] против јереси,

---

⁵⁷⁴ Исто, стр. 16-18.

⁵⁷⁵ Исто, стр. 20-21.

⁵⁷⁶ Пенелопа је у грчкој митологији лик из Хомерове Одисеје, жена краља Одисеја, симболизује верност.: Драгослав Срејовић, Александра Цермановић-Кузмановић, Речник грчке и римске митологије, 331-332.

⁵⁷⁷ Francisco Gvillimanno, *Eidyllia melica, Virtvte at qve Ervditione conspicvis Dominis candidatis, cvm ante diem V. Calend. Ivliar. In Catholica celebri Academia Dilingana, suprema in Philosophia laurea conddecorarentur, honoris ergo inserip*, 21.

⁵⁷⁸ Исто, стр. 23-24.

⁵⁷⁹ Исто, стр. 25.

татарске најезде.“ Стихови су посвећени и Констанци, уз алузију на симболику Сабора у Констанци који је решио проблем нејединства Римокатоличке цркве и осудио јеретике. Гулиман пева и универзитету, центру образовања и научне мисли. Стихове посвећује и пријатељству, једном од највећих вредности човечанства.⁵⁸⁰

Тако је млади хуманиста, наговестио на најлепши начин свој будући стваралачки успон, кроз хуманистичку поезију. Његови видици су обухватили широка пространства, мисао му је лутала човековом душом али и универзумом и историјом, све до античке митологије. Из таквих размишљања настаће касније његова чувена тумачења европске прошлости. Црта која је дубоко у њему остала до краја била је борба за цркву којој је остао безрезервно посвећен.

2. 1. 2. Песма Хансу Вилду – ода браку

Гулиман је песму *У част угледном браку* посветио Хансу Вилду (1555-1614), угледном фрибуршком политичару, који је био у влади Кантона, официру најамнику у служби француског краља и поборнику католицизма који се вратио у земљу да би се борио против протестантизма.⁵⁸¹

Примарно на почетку песник се обраћа музи да песму покрене. Она делује очуђујуће:

*Зауставља брз лет.*⁵⁸²

Пет богиња у првој строфи указује на дух ерудите који митолошко спаја са људским, јер песму посвећује Вилду.

И у антистрофи се наставља дијалог са митским бићима, односно афирмише дух ерудите и ретора у дијалогу са шест митских бића да би ретор и наратор Гулиман поентирао идејом:

да сами Богови на гозбе не иду

---

⁵⁸⁰ Исто, стр. 28-30.

⁵⁸¹ Albert Potmann-Tinguely, Wild, Hans, *HLS*, 8 (2002), 911

⁵⁸² Franciscus Guillimannus, *Gamelium Mvsicvm, emmetrvm: Viro Illvstri, Palladiisqve artibvs, qva bellicis, qva litterariis, inclito, D. M Ioanni Wild: Cum virginem indole, & virtute praestabie lem Margaretam Frveyo sibi coniugem solemniritu adiungeret*, 3.

*нити се у колу појављују без добрих муза.*⁵⁸³

Интелектуалац и песник Гулиман прецизно пресликава по/етику Старе Грчке која нас учи да је песничка моћ, дар или надахнуће божанског порекла. Већ прва епода међутим, показује да је обраћање митском и божанском духу песничка парабола или стилско средство како би се изразиле овоземаљске бриге и немири: рат на страни француског краља, проблем издајства и узалудног писања:

*Бављења пожутелим списима.*⁵⁸⁴

Пред нама су битне теме великих светских митова и епова, па и српске јуначке етике, какве су издајство, јунаштво, подвижништво итд. Гулиман их казује свестан своје учености и мудрости у уверењу да то нису теме доступне:

Обичним ушима и неискусним душама.⁵⁸⁵

Вилд је у Гулимановој прекцији по природи постао јунак:

На твој рођењу

Имао је своју богињу судбине Парку. Суђено му је да буде:

Ратни победник вечито и

*Учитељ вештина истовремено.*⁵⁸⁶

Дакле, у њему су сажети дух ствараоца и дух ратника. Из овога следи битан закључак да је Гулиманова поезија заправо једна интелектуална расправа о битним животним, људским и државним питањима. Све је ово он могао казати и у пракси. Међутим, он теме и проблеме диже на ниво песме, јер што у песму уђе постаје вечито и уздигнуто. Тај наш налаз је битан за анализу мисли и дела Франца Гулимана. Зато се друга строфа завршава идејом, сликом Вилда:

*У кући небеској.*⁵⁸⁷

Иако другу Анистрофу отвара стара идеја јунаштво, у средишту певања и мишљења јесте идеја љубави и рођења. Великом јунаку приличе велика љубав и лепоте. И то је тако и у Хомеровим еповима, где се ратује због драге. И овде и сада Гулиман призива ниску Богова и Богиња: од Марса, до Венере, да би апострофирао идеју рађања и наставка врсте. Жена за коју је Вилд везан прстеном судбински, са својим капијама на почетку и на крају живота – дарива живот:

Она која ствара смеши се почецима,

*Сјајно потомство смо обећали.*⁵⁸⁸

---

⁵⁸³ Исто.

⁵⁸⁴ Исто.

⁵⁸⁵ Исто, стр. 4.

⁵⁸⁶ Исто.

⁵⁸⁷ Исто.

Овде смо пред битним сазнањем. Тек сада Гулиман је ушао у поље поетске обраде теме, на терену је етичког, политичког и филозофског мишљења света. Сјајно потомство значи здраво наслеђе: природно и духовно. У ова два стиха уграђена је мотивација и тежишно значење наслова: „У част угледном браку“. Епода II и строфа III настављају ту идеју. Елаборира је песнички и у духу патријархата, јер се у браку прижељкују синови – ратници, али и умни и образовани људи:

*Који правични нису ништа мање човекољубиви и пуни љубави
Који побожност према прецима штите оружјем.⁵⁸⁹*

Порука је јасна, веру и цркву као њену кровну установу која је очувана вековима и коју су поштовали преци, потребно је било чувати свим средствима, па и оружјем.⁵⁹⁰

Гулиманова мисао се своди на библијску истину и породичну традицију, блиску мишљењу и осећању живота код хришћана, а афирмишу је бриљантно прецизни стихови:

*Таква радост часним родитељима због
Ваљаног порода још од дечачког доба.⁵⁹¹*

Дух просветитељства, који ће из Европе у Србију пренети два века касније Доситеј, овде је мерило свих ствари. Дух континуитета идеја о којем ће певати доцније Змај у песми „Светли гробови“,⁵⁹² за Гулимана је већ тада аксиом:

*Да поштена и славна имена
Пренесете на будућа поколења.*

*Следите о одважни, добар глас о потомку пуном живота.
Спознајте особену част задобијену вашим заслугама.⁵⁹³*

Швајцарски касно хуманиста је, дакле, и овде на терену превођења педагошких и хуманистичких норми на песнички језик. Оно што је битно то је чињеница да његове идеје имају одјека у рецепцији модерног читаоца.

Када се тако контекстуализује Гулиманова идеја, она постаје јасна и апсолутно се и данас уклапа у идеал Европске хришћанске културе, што илуструје целином треће

---

⁵⁸⁸ Исто, стр. 5.

⁵⁸⁹ Исто.

⁵⁹⁰ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 11-12.

⁵⁹¹ Franciscus Guillimannus, *Gamelium Mvsicvm, emmetrvm: Viro Illvstri, Palladiisqve artibvs, qva bellicis, qva litterariis, inclito, D. M Ioanni Wild: Cum virginem indole, & virtute praestabie Iem Margaretam Frveyo sibi coniugem solemniritu adiungeret*, 6.

⁵⁹² Упореди са: Јован Деретић, *Историја српске књижевности: четврто проширено издање* (Београд: Просвета, 2004.), 668-669.

⁵⁹³ Franciscus Guillimannus, *Gamelium Mvsicvm, emmetrvm: Viro Illvstri, Palladiisqve artibvs, qva bellicis, qva litterariis, inclito, D. M Ioanni Wild: Cum virginem indole, & virtute praestabie Iem Margaretam Frveyo sibi coniugem solemniritu adiungeret*, 6.

антистрофе. У њој доминирају педагошке и етичке потребе доброг човека: врлине, марљивост, слобода, данас бисмо рекли: демократски избор, узлет људи ка успеху и радости стварања и живота:

*Дајте пример чврстим поверењем, врлинама
Као и причом о марљивости
јавно пред свима који се мора следити.
Допустите да свако за себе затим изабере правило живота.
Тако заиста људски род отргнут од
Тамног подземног света заборава
без бојазни од злокобних канџи зависти,
досеже небеске границе,
не без божанског пића. Јер шта смо ми људи
иначе него сенка дана коју само
јужни ветар потресом крила
и као и лагани облаци
који нестају пред летим временом.⁵⁹⁴*

Епода⁵⁹⁵ три се прелива у неку врсту здравнице и молитве, што показује позицију реторичара Гулимана и истовремено открива како су се раширила крила његовог песничког духа. Он жели Вилду, јунаку коме су божанске силе наклоњене, пород, дуг живот: „Да господари својим животом и смрћу“, хвале вредна добра“ и „наклоност Богова“. Једном речи, да наслеђем и потомством „које се умножава до дубоке старости“, траје и живи, „срећан у великим почастима“. ⁵⁹⁶ У духу српске Његошевске културе та мисао гласи: „Благо томе ко довијек живи имао се рашта и родити.“⁵⁹⁷

Дакле како се анализа структуре „У част угледном браку продубљује, јасна постаје чињеница да Гулиман има песничког дара и да добро у уметничкој форми обликује своје идеје. У овој целини доминирају идеје и знаци над сликама или стилистичким ефектима.

---

⁵⁹⁴ Исто.

⁵⁹⁵ Епода – лирска строфа од два неједнака стиха.: Радомир Јовановић, *Велики лексикон страних речи и израза* (Београд: Алнари, 2007.), 576.

⁵⁹⁶ Franciscus Guillimannus, *Gamelium Mvsicvm, emmetrvm: Viro Illvstri, Palladiisque artibvs, qva bellicis, qva litterariis, inclito, D. M Ioanni Wild: Cum virginem indole, & virtute praestabie Iem Margaretam Frveyo sibi coniugem solemniritu adiungeret*, 7.

⁵⁹⁷ Иако су Гулиман и Петар II Петровић Његош (1813-1851), живели у различитим временима везује их велико дело и кратак животни пут у току којег су написали значајна дела.: Петар II Петровић Његош, *Горски вијенац* (Подгорица: Октоих, Јумедиа монт, 2006.), 33.

Одавде у структури Гулимановог певања почиње рекапитулација основних идеја песме. Поново се призивају Богови и богиње: Минерва, Аполон, божанско биће Феникс, како би се показале брачне везе и вредности Вилдове, као вође и родитеља⁵⁹⁸:

Овде град осећа тугу и натраг позива славног вођу.

Овде подстиче, овде зауставља позната домовина неког свог.

Ретка љубар према обичном свету влада али

Узвишена љубав према Вилдовима влада људима.

Судбина храброг вође је тако везана за судбину.

Његових предака да даје и одређује име.⁵⁹⁹

Гулиман рекапитулира Вилдову личност и вредности и своди их на тројство:

Потомство Вилдово мора се поштовати због троструке врлине,

Борбености, часног духа, карактера Минервиног.⁶⁰⁰

Он, дакле, изједначава карактер, везан за психологију личности, душу, која има божанско порекло јер ју је човеку удахнуо Бог, и темперамент, који се обликује на земљи у сплету земаљских и божанских сила:

Човек душе пуне поштовања узда се у чисту љубав

И у тежњу за њом живи задобијајући је часно.

Она љубким породом, нежном љубављу увесељава читав дом.⁶⁰¹

Ово су стихови који носе универзалне вредности и у психологији и филозофији европске културе и чине њене носеће стубове. Уоквирују их стихови о верности и оданости жене, што није тековина коју је прихватила модерна Европа:

Ускоро, бићеш толико срећна посвећена човеку прелепа жено,

славном мужу да би се браком везали по разборитости слични.⁶⁰²

---

⁵⁹⁸ Драгослав Срејовић, Александра Цермановић-Кузмановић, Речник грчке и римске митологије, 38-40, 265, 432.

⁵⁹⁹ Franciscus Guillimannus, Gamelium Mvsicvm, emmetrvm: Viro Illvstri, Palladiisqve artibvs, qva bellicis, qva litterariis, inclito, D. M Ioanni Wild: Cum virginem indole, & virtute praestabie Iem Margaretam Frveyo sibi coniugem solemniritu adiungeret, 9.

⁶⁰⁰ Исто.

⁶⁰¹ Исто.

⁶⁰² Исто, стр. 10.

2. 1. 3. Још једна песма о љубави и браку

Млади хуманиста на почетку каријере инспирисао се исконским животним вредностима и браком, као светом тајном и симболом наставка живота. Младог Гулимана заноси љубав, али она чиста исконска, оваплоћена кроз брак. Он у песми пева о жени, чедној и вредној која усређује свога брачног друга. Песник улази у поезију надахнут најлепшим људским вредностима, занимају га пријатељство, љубав и брак.⁶⁰³ На овим вредностима настала је и песма посвећена браку фрибуршког племића Петра Грисеа и Магдалене Месело.⁶⁰⁴ У наслову је наведено да је аутор Фрибуржанин Франц Гулиман, који је у то време био управник у Солотурну (овде се мисли на управљање Латинском школом).⁶⁰⁵

Петар Грисе је био Гулиманов пријатељ и угледни грађанин Фрибурга, потицао је из познате племићке породице Грисе. Ова породица је од 14. до 16. века живела у граду Еставајеру на Нојшателском језеру, који је био у саставу Савоје. Породица је оплемењена 1527. године од стране савојског војводе, неколико година пре него што ће Еставајер доћи под управу Кантона Фрибург 1536. године. Ова кућа је дала више истакнутих личности у управи кантона у раном новом веку а њени чланови су били и у служби Француске и Рима.⁶⁰⁶

Грисеова изабраница била је такође из Фрибурга, из породице Месело, која није била племићка, што Гулиман наглашава у песми. Ипак, ова породица је у то време имала истакнутих представника, о чему сведочи швајцарски историчар Бихи, који наводи *Хронику Месело*, чији је власник (не аутор), био Ханс Месело, члан већа у Фрибургу између 1579. и 1581. године.⁶⁰⁷

---

⁶⁰³ Francisco Guillimanno, De nuptiis generis virtute animi, et eruditionis laude clarissimi domini, D. Petri Grisset et spectatissimae virginis Magdalenae Messelo, Carmen, 1.

⁶⁰⁴ Песма у част свадбе, чувеног племића Петра Грисеа, човека снажног духа и великог образовања, и његове верне деве Магдалене Месело. Francisco Guillimanno, De nuptiis generis virtute animi, et eruditionis laude clarissimi domini, D. Petri Grisset et spectatissimae virginis Magdalenae Messelo, Carmen, 1.

⁶⁰⁵ Исто.

⁶⁰⁶ Walter Troxler, „Griset de Forel“, *HLS*, 5 (2002), 824-825

⁶⁰⁷ Помиње и Меселов тестамент од 9. маја 1582. године, као и то да је недуго затим умро.: Albert Büchi, *Die Chroniken und Chronisten von Freiburg im Üeschtländ*, 268.

Песма обилује античком тематиком и алузијама на ликове античке митологије. Гулиман је за посебан мото песме узео речи Диодора Сицилијског, који је писао да је боље имати добру жену без мираза, него богату, а злу жену.⁶⁰⁸

Гулиманови стихови театарски причају причу о искреној љубави двоје младих људи, крунисаној браком, са свим проблемима и искушењима који су их пратили. У стиховима су садржане неке универзалне поруке, о љубави која може све да победи, па тако и да избрише разлике између једног племића и девојке обичног порекла:

Оштроумношћу Партенопејевом⁶⁰⁹ опевам срчане и славне војсковође.

Реци ми, Нимфо мелодију и саопшти мени разлоге

откуда то да је Петар више волео од свог образовања брак

и место у кревету са неком девојком која нема никакво племенито порекло?

Он је у њој видео девојку са врлинама Паладе и сматра је Венером,

док друге младе девојке негованог духа и пуне животне радости

само привлачи и душе им љубомором раздире.⁶¹⁰

Гулиман младожењин успех, да уђе у брак са лепом и добротом дарованом девојком пореди са догађајима из грчке митологије. Он Петра Грисеа пореди са тријумфалним Парисовом успехом када је украо Јелену од краља Менелаја:

Када беше потребно Тројанац,⁶¹¹ задоби златну награду,

у женском облику а зло заметну рат.

Као што сила њега нагна, тако нагна и друге.

Купидоне, подижи буктиње и хватај златне стреле,

које су дотакле намерно Парисова осећања

и које савладаше дивљи дух Херкулов,

те стреле кренуше ка Петру

---

⁶⁰⁸ Francisco Guillimanno, De nuptiis generis virtute animi, et eruditionis laude clarissimi domini, D. Petri Grisset et spectatissimae virginis Magdalenae Messelo, Carmen, 1.

⁶⁰⁹ Партенопеј је син Аргивца Талаја и Лисимахе, један од војсковођа у походу Седморице на Тебу.: Драгослав Срејовић, Александра Цермановић-Кузмановић, Речник грчке и римске митологије, 321-322.

⁶¹⁰ Francisco Guillimanno, De nuptiis generis virtute animi, et eruditionis laude clarissimi domini, D. Petri Grisset et spectatissimae virginis Magdalenae Messelo, Carmen, 2.

⁶¹¹ Тројански принц Парис украо је лепу Јелену, жену спартанског краља Менелаја.: *Мифологическиј словарь* (Москва: Советская энциклопедия, 1990.), 422-423.

*и душу му благом љубављу напунише,
као ка острву Дулихији коме је наклоњена богиња Палада,
где Нимфа непрекидно у пећини благо чува.⁶¹²*

Песник трјумфално пева да су сви противници велике љубави двоје младих људи поражени, њихово пролази и уступа место срећи и радости:

*Већ беспослени и малодушни горе у себи,
попут танких стабљика и књига које прождиру пламен и дим.*

Већ је Палада кренула лаганим кораком и полако одлази.⁶¹³

Гулиман износи своја осећања у стиховима, унутрашњу борбу младог песника који присуствује свадбеном весељу и упија очима девојке које играју и певају. С друге стране он као верник одагнава мисли које га опседају, настојећи да се отме искушењима. Желећи да и он пронађе жену свог живота као његов пријатељ:

*Милина је гледати и упијати влажним очима хорове и кола девојака,
а умом одбијати свакојаке лудорије.*

*Тако се Петру Магдалена, једина од многих девојака допала
и у њу се заљубио.⁶¹⁴*

Песник позива младожењину мајку да се окрене младенцима и буде срећна јер је њен син изабрао праву:

*Приступа се венчању, а ту су они који куде заљубљене
и мајку што венчава јунака дивном девојком.*

*Спајајте срећнике у добром часу, уживајте у радости,
када је срећан дан свануо, кога сте жељно чекали.*

*Право је време да се споје заљубљени и љубављу груди угреју,
и да таква љубав мајку ослободи љутње.⁶¹⁵*

---

⁶¹² Francisco Guillimanno, De nuptiis generis virtute animi, et eruditionis laude clarissimi domini, D. Petri Grisset et spectatissimae virginis Magdalenae Messelo, Carmen, 2.

⁶¹³ Исто, стр. 4.

⁶¹⁴ Исто.

⁶¹⁵ Исто, стр. 5.

Млади песник пева о љубавном заносу двоје младих супружника који су управо ступили у брак и падају у љубавни загрљај. Ту користи прилику да у стихове унесе еротске елементе које вешто уклапа у строге моралне норме којима су се морали придржавати католички верници у оно доба:

*Хитајте да одрешите Херкулов чвор⁶¹⁶,
ноћ у томе проведите, не спавајте.*

*Хиљаду пољубаца нека одзвања, руке нек вам се снажно грле,
и нека се зноје удови уморни од страсти.⁶¹⁷*

Можемо претпоставити да је еротске слике у поезију Гулиман унео по узору на Голдаста, што га још више веже за каснохуманистичко стваралаштво.⁶¹⁸ Но, сва та страст је од Бога дарована људима, да се множе и стварају потомство, а људи су то уклопили у друштвене и духовне норме. Зато се песник враћа стиховима који величају породицу, и улогу мајке као најузвишенијег чина коме свака жена треба да стреми:

*Тако сама Венера заповеда, тако брачна правила захтевају,
тако ће невеста, од девице мајка постати,
бићеш родитељ и родити наследнике
и име своје породице пренећеш на потомке.⁶¹⁹*

Песма се завршава речима Атија (римски трагичар из предкласичног доба), према коме: „Ничији живот није својина, већ судбина влада свачијим животом.“⁶²⁰ Песма се по појединим елементима највише приближава каснохуманистичкој поезији. Песник китњастим стилем, обогаћеним еротским елементима, пева о љубави двоје младих, о светости брачне заједнице и жени као супрузи и мајци која даје нови живот.

---

⁶¹⁶ Младој су струк везивали каишем, што је муж одвезивао на брачном кревету. Каиш је прављен од вуне овна, да би жена била тако повезана, као што су и нити вуне у чворовима заплетене. Каиш је везан Херкуловим чвором, који одвезује муж изјављујући свету жељу, да и он добије толико деце, као и Херкул, који је оставио за собом седамдесеторо деце.: Marija Ignjatović, „Da li rimski svadbeni običaji žive i danas?“, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, 1, br. 1 (2011): 205

⁶¹⁷ Francisco Guillimanno, *De nuptiis generis virtute animi, et eruditionis laude clarissimi domini, D. Petri Grisset et spectatissimae virginis Magdalenae Messelo*, Carmen, 5.

⁶¹⁸ О еротици у Голдастовом делу пише: Ulrich Seelbach, *Mittelalterliche Literatur in der Frühen Neuzeit*, 105-106.

⁶¹⁹ Francisco Guillimanno, *De nuptiis generis virtute animi, et eruditionis laude clarissimi domini, D. Petri Grisset et spectatissimae virginis Magdalenae Messelo*, Carmen, 6.

⁶²⁰ Исто.

2. 1. 4. Елегија Вилхелму Тугинеру - венац швајцарском најамништву

Гулиман је кроз свој поетски опус обрадио још једну битну историјску карактеристику Конфедерације тога времена, спољну војну службу. Швајцарци су се још од успостављања савеза прославили у Европи као непобедиви ратници и у периоду од два века, у више наврата поразили тадашње велике европске силе. Војна слава препоручила их је да буду тражени као најмници на страни француских краљева, Хабзбурговаца и италијанских република а швајцарска гарда више од петсто година чува папу.⁶²¹ Песник у *Монодији*⁶²² поводом смрти Вилхелма Тугинера (1526-1591), официра швајцарских трупа у служби Француске, опева швајцарску војну славу. Тугинер је био нећак и усвојени син чувеног заповедника швајцарских најамника Вилхелма Фролиха (1505-1562), једног од најчувенијих најамника у историји Европе. И сам Тугинер је био један од најуспешнијих швајцарских најамника. Учествовао је са трупама из католичког кантона Солотурн у верским сукобима у Француској против Хугенота.⁶²³

Из овакве контекстуализације теме и генезе *Монодије*, лакше је разумети слојеве њеног значења у теоријској и примењеној критичкој равни. Уводни стихови ове элегије заправо конкретизација њеног историјског контекста. Још је Френсис Бекон (кога многи сматрају оцем емпиризма), поезији приступао као историјској појави. Он поезији прилази и шире, третира је као део опште историје човечанства.⁶²⁴ Гулиман полази од проблема интеграције и моћи да изрази велику мисао и велику тугу.

Да ли имам довољно снаге да певам достојне стихове?

Или радије, пак који то стихови толику жалост исказују?

Потом свог јунака доводи у друштвено-историјски контекст:

Да ли се срушила невиђена слава хелветског рода, галски стуб,

*или нада једног друштва?*⁶²⁵

---

⁶²¹ Jean-René Bory. Les Suisses au service étranger et leur musée, 17-18.

⁶²² Монодија је песма која је првобитно старогрчкој лирској поезији означавала најчешће тужбалицу. Касније у средњем веку припада црквеном појању а од 16. века у оквиру монодије се разваја кантата и опера.: Dragiša Živković, *Rečnik književnih termina: drugo dopunjeno izdanje* (Beograd: Nolit, 1992.), 485.

⁶²³ Charles Studer, *Zwei Solothurner Söldnerführer: Wilhelm Frölich und Wilhelm Tugginer* (Solothurn: Vogt-Schild, 1985.), 3-8.

⁶²⁴ Петар Милосављевић, *Методологија проучавања књижевности*, 280.

⁶²⁵ Francisco Gvilimanno Helvetio, *Monodia in obitum strenvi ac magnifici herois dom. Gvilelmi Tvgineri, eqvitis avrati, Caroli IX. Gall. Regis Christianissimi quodam Dapiferi, Strategi, Helueticum Somatophylacij Praefecti, necnon Senatoris Salodorensis prudentissimi*, 2.

Овим стиховима показује да мисли на његове ратне подвиге у Француској, што означава симбол/метафора „галски стуб“. Песник апострофира и швајцарску војну славу и спољну војну службу Швајцараца стиховима о „невиђеној слави хелветскога рода“.⁶²⁶

Над одром Вилхелма Тугинера, „златног витеза“, песник пева тоном тужбалице; што открива знак „Јао мени“. Дакле, по интонацији, ово је песма супротних расположења у односу на песму о вон Сталу, у којој је завештано славље живота и рађања. Заједничка им је позиција ретора/песника. Гулиман овде држи посмртно слово као опроштајну беседу и у елегији доминира патетичан прозни тон, по начелу: о мртвима само добро:

*Тугинеру, лежиш мртав, ни твоја ватрена храброст,
ни љубав према Богу, ни непоколебљива правичност,
нису ли те могле одбранити од смтоносних стрела?
Тугинеру лежиш мртав, остављаиш нас немоћне,
намерно са толиким разликама,
Које узнемирујућим кретњама потресају читаву земљу.
Јао мени.⁶²⁷*

Песникова муза подиже Тугинера у сфере бесмртности, изражава жал што га је узела Парка, богиња судбине, и радост што је иза њега остала слава и врлина која ће да га:

*После погребa новом хвалом уздигне изнад зависти.
и сачува у сећању и памћењу:
Расутог по читавој земљи.⁶²⁸*

Делом и личношћу ратник се с разлогом одмах на почетку војничке каријере одваја од обичног света и равна не са регрутима већ „са војсковођама“. Било је то у италијанским ратовима између Француске и Хабзбурговаца. Тачно по правилима беседе, у којој ретор бира битне чињенице, у неколико стихова, који имају ритмику прозе и прозног говора, Гулиман саопштава битне чињенице о јунаку које га чине великим:

*Тебе док си ратовао најпре је запамтила област Инсубра,
када је Цезарове орлове Гал, певац, ударајући крилима
разгонио и у бекство отерао.*

---

⁶²⁶ Исто.

⁶²⁷ Исто.

⁶²⁸ Исто, стр. 3.

*Зачудио си све, јер се ниси равнао у бици
са регрутима већ са војсковођама.⁶²⁹*

Стихови приказују још један славни моменат из европске и швајцарске историје, битку код Цересоле у северној Италији из 1544. године у којој је Тугинер учествовао. У бици је Француска војска на челу са Франсоом I, „Галом певцем“, како га назива Гулиман, поразила војску Карла V. У тој бици, швајцарски најамници на челу са Вилхелмом Фролихом, ратовали су на страни Француске и имали велике заслуге за победу.⁶³⁰ Слично Гулиману, војно савезништво Швајцараца и Француске велича анонимни хроничар век касније, он пише да се Француска Швајцарском „...загради као непробојним бедемом, много јачим него што би то биле тврђаве, чија би изградња коштала милионе франака.“⁶³¹ Персонификација те војничке славе, срчаног ратничког духа, борац без мане и страха, онај који изазива судбину и господара вода – то су црте карактера и темперамента Тугинера – реалног и имагинарног јунака. Химнички тон елегике или беседе претаче се у универзалне идеје, које говору дају светачку ауру:

*Нада додаје снагу духа, јача ратничка срца.
Нада је људима увек једина пријатељица,
што у тренуцима пуним бриге доноси утеху
и храбрим срцима подстицај ка узвишеном и тешком
Показује пут врлина.⁶³²*

Из простора реалног земаљског Гулиман читаоца враћа у просторе божанског света тежећи говору који је сложенији и јачи од саме поезије, и позива се на богове и вредности друштва у којем је Тугинер живео:

*Ти Пиетас, ти Ксеиносе, ти сјајна Астреа.
Ако икад видите земљу у опасности,
међу осталим боговима тражите пријатеља и заштитника.⁶³³*

Јасно, Пиетас се односи на једну од римских врлина: верност и љубав; Ксеинос је грчки појам из доба Хомера, у време када није било заштите путника, намернику у

---

⁶²⁹ Исто.

⁶³⁰ Битка код Цересоле, у северној Италији близу Торина, одиграла се 14. априла 1544. године између Хабзбурговаца и Француске. Швајцарци су у бици учествовали на страни Француске са 4.000 војника на челу са Вилхелмом Фролихом. Битка је вођена у Италијанском рату од 1542-1546. године и Карло V је претрпео пораз.: Bruno Amiet, Stephan Pinösch, „Oberst Wilhelm Tugginer, Ritter“, *Jahrbuch für solothurnische Geschichte*, 10 (1937): 27-28

⁶³¹ CH AEF Chroniques 63, 13.

⁶³² Francisco Gvilimanno Helvetio, *Monodia in obitvm strenvi ac magnifici herois dom. Gvilelmi Tvgineri, eqvitis avrati, Caroli IX. Gall. Regis Christianissimi quodam Dapiferi, Strategi, Heluetici Somatophylacij Praefecti, pesson Senatoris Salodorensis prudentissimi*, 4.

⁶³³ Исто, стр. 5.

страној земљи био је неопходан пријатељ – Ксеинос, који пружа помоћ и уточиште; а Астраја је у грчкој митологији богиња заштитница правде.⁶³⁴ Беседа још једном показује суму знања Гулимана, витешки дух времена и јунака, које опева и о којима узвишено беседи. Да елегија клизи са терена поезије на терен прозе показује стих:

*Само прича достојна тебе и заслугама
стечено име и слава дуго трају.
Заштитник те је уздигао са земље
до Божијих храмова.*⁶³⁵

Он одређује позицију песника/наратора и упућује на логос реторичара означен стихом:

*Јао мени колико недаћа
сада стварају наша времена.*⁶³⁶

У рецепцији српског историчара или критичара, а у духу хришћанске културе, овај стих асоцира на тон и дух српске средњовековне књижевности и српске народне епике. Дакле, израз је једне стилске фигуре и расположења духа заснована на моделу хришћанске културе. Гулиман се, међутим, афирмише и као антиратни песник. Његова елегија промовише дух помирења. То је актуелни слој значења његове елегије. Означавају га стихови:

*Главу горе, о Рајно, погледај око себе како војска
испуњава твоје обале до најудаљенијих граница.
Колико хука пешадије и лупе колских точкова,
ослушни душом, колико уништених које су издајнички таласи прогутали.
Погледајте уништене градове ратним пламеном
и пружене руке народа.*⁶³⁷

Гулиман осуђује ратне сукобе који су проистекли из верске борбе а коју су по њему иницирали „издајници“, протестанти. Ови сукоби су узроковали и друштвене ппобуне које су земљу довели у јаколопе стање.⁶³⁸

*Све је изложено кравом рату, хиљаду начина умирања.
Погледајте, вратите најпре несрећницима и царству мир*

---

⁶³⁴ Драгослав Срејовић, Александра Цермановић-Кузмановић, Речник грчке и римске митологије, 341.

⁶³⁵ Francisco Gvilimanno Helvetio, Monodia in obitvm strenvi ac magnifici herois dom. Gvilelmi Tvgineri, eqvitis avrati, Caroli IX. Gall. Regis Christianissimi quodam Dapiferi, Strategi, Helueticici Somatophylacij Praefecti, nespnon Senatoris Salodorensis prudentissimi, 5.

⁶³⁶ Исто.

⁶³⁷ Исто, стр. 6.

⁶³⁸ Исто.

И што је могуће пре убрзајте крај рата.

*Ова казна повлачи последице и нас оптужују као кривце за злочине.*⁶³⁹

На трагу смо, дакле, хуманистичке идеје коју сада настоји да оствари политички и економски, модерна Европа: идеје да на старом континенту не буде више рата.

Илустративни су стихови да су богови намерни:

Да на земљи није толико мржње и да су ратови

*Који воде у пропаст остали закључани иза злокобних врата.*⁶⁴⁰

Наравно, финалном делу беседе наратор/песник слави порекло, лозу и име Тугинера, који носи: „Име дедовско и узданице рода“, и помиње његовог поочима Вилхелма Фролиха као:

Познатог по љубави према Богу

*који се уздиже изнад војске.*⁶⁴¹

Гулиман Тугинера назива достојним потомком својих предака чија ће слава трајати кроз историју:

Нека прича раширена о теби живи дуго изван свих граница,

тако нека нада расте сваког часа и нека ваш дом

*без престанка буде победоноснији.*⁶⁴²

У епитафу доминира рефлексивна „сваком злу мржња је пратилац“. Примерено месту беседе и поводу, Гулиман рекапитулира своје идеје и своди их на религијску догму о животу на оном свету. Песник се опрашта од јунака и упућује му последњу поруку, Тугинерова душа се враћа небу и небеском своду:

Попут птице која тера упрегнута кола украштина драгим камењем,

душа је враћена у палату богова.

И ти, стога лати се било чега што ти је преостало,

*тако да се не кајеш ни ти ни твоји. Збогом.*⁶⁴³

Гулиманова поезија и прича коју нам прича у стиховима, и када је елегична, она је пуна оптимизма. Он када пева, повезује прошлост – историју са осећањима вере.

---

⁶³⁹ Исто.

⁶⁴⁰ Исто, стр. 7.

⁶⁴¹ Исто.

⁶⁴² Исто, стр. 8.

⁶⁴³ Исто, стр. 9.

2. 1. 5. Ода Јакову фом Сталу – певање пријатељству

Гулиман свој поетски опус наставља песмом посвећеном пријатељу Јакову фом Сталу, угледном политичару из Солотурна, једном од водећих интелектуалаца Конфедерације тога доба. Овом песмом наставља своју орјентацију хуманистичког поете који пева о значајним личностима свога времена који су узели учешћа у важним историјским збивањима. Гулиман је каријеру започео у Солотурну као професор а касније и директор Латинске школе. Тамо је дошао у сукоб са Владом кантона око политике према Француској, у којој је буктио верски рат. Солотурн је био центар француске политике у Конфедерацији и у њему је била резиденција француског амбасадора три века. Влада Солотурна је Гулимана протерала из града 1595. године а у току сукоба на његовој страни је био фом Стал који га је штитио. Важно је истаћи да је Стал био велики поборник католицизма и пријатељ Петра Канизија.⁶⁴⁴

То је, дакле, историјска подлога или генеза ове песме, која улази у нашу анализу и открива интелектуалца и његов хуманистички дух. Но, ми се у анализи не задржавамо на позитивистичком методу, што је показано и осветљавањем елегичке Тугинеру, већ желимо да означимо њихову уметничку вредност у времену настајања и рецепцију код модерног читаоца.⁶⁴⁵ Као и претходна шесма, и ова има исти тематски круг: храброст, карактер, врлине јунака фом Стала. Тема је уклопљена у митолошку мрежу грчких и римских богова. Те две особине чине услов разумевања песме као израза ренесансног духа мислиоца Гулимана.⁶⁴⁶

Међутим, у равни модерне интерпретације, песма фом Сталу јесте један хибридни жанр: у њој има елемената оде и панегирика и здравице и реторичке беседе. Стилски она је најлепшавија и целином најближа поезији. Отвара је распевани дух песника, који се позива на музе, и иницијална песничка слика призива пејзаж као оквир расположења наратора песника у простору у којем живи:

*Напокон отишла је зима
Пријатељица црних облака*

---

⁶⁴⁴ Peter Jochan Weber, „Die Brieffreundschaft zwischen Petrus Canisius und dem Solothurner Patrizier Hans Jacob von S. d.Ä.“, *Freiburger Geschichtsblätter*, 74 (1997): 93-96

⁶⁴⁵ Franciscvs Gvillimannus, Genethaliacvm Syncharisticvm virtvtis, et ervditionis lavde, stemmatisqve antiqva nobilitate, clarissimo, et spectatissimo Domino Joani Jakobo vom Staal Archigrammateo Solodarensi: cum V. Nonas Maij filiolo feliciter auctus esset: Beniuolentiae, & obseruationis gratia.

⁶⁴⁶ Исто.

*И ведрим лицем пролеће
Је развеселило хоризонт
У нашем крају.*⁶⁴⁷

Посебно су снажни стихови:

*Расипна земља већ се заодева
Новом лепотом.*⁶⁴⁸

Који показују дух модерног певања и од лепоте природе мисао усмеравају ка лепоти земље за коју се живи и мре. Дух цвећа и тишине долина које се зелене чине конкретизацију земаљског царства у које Гулиман уводи митолошке представе о судбини Итила и Аедоне.⁶⁴⁹

Митолошки слој, међутим, није тежишни слој ове оде лепоти природе и пријатељства, иако су у њој присутни и други богови: вина, рата, лепоте, плодности и шарма Бах, Аполон, Грација и други. У њој доминира дух овоземаљског света и живота, илустрована је у том смислу идеја стихова:

*Више пупољака
Из снажног изданка истерује
У Бахово уточиште
Пријатељица винове лозе
Него песници.*⁶⁵⁰

Они упућују на аркадијски дух уживања, срећу коју доноси рађање деце итд, што ово певање и мишљење земаљске лепоте живота преводи природно у здравицу:

*Здраво дечаче свети,
драги дечаче здраво,
о дечаче.*⁶⁵¹

Наравно, и то је у духу хуманистичке културе на којој почива Гулиманова поетика увезана у свет митова, који представља један цивилизацијски модел културе и живота европског човека, па је упућивање на богове: „који су се заветовали“, да желе рођење нужно и логично.

И као што се призивањем муза у свим песмама Гулиман жели призвати надахнуто мисао, божанског порекла, а увођењем у структуру песме и мрежу идеје мноштва богова желе приказати сви догађаји као нужни, тако се развој ове хибридне

---

⁶⁴⁷ Исто, стр. 2.

⁶⁴⁸ Исто.

⁶⁴⁹ Исто, стр. 3.

⁶⁵⁰ Исто.

⁶⁵¹ Исто.

песничке форме нужно усмерава као ода, не само главном јунаку, већ и његовој породици:

*Запљескај у похвалу
потомству фом Стала.
Музе се саветују и покрећу,
умилно певање лире и како знају
унапред отварају душама.⁶⁵²*

Са позиције песника оде, која подразумева и неутралног песника, Гулиман прелази на позицију ретора, дакле, онога који хвали, и њу илуструју стихови:

Ћутите и слушајте.⁶⁵³

Јунак оде и здравице у перцепцији реторика – песника, постаје: „палмина грана“, „коју сокови хране“, „познат је по храбрости“. Носи дух ствараоца и истраживача који ће: „облетати цео свет“, памтити се по својој срчаности и раду који га чини чвршћим и трајнијим као и по својој скромности, јер:

*Не сматра себе за оног који је
понео име вредно хваљења,
од стране искусних.⁶⁵⁴*

Познато је да су хуманизам и ренесанса у средиште света постављали човека. Тај модел мишљења постао је основа модерне културе. У Гулимановој оди фом Сталу и породици Стал – то се очитује апсолутно. Тиме се показује како поезија као облик сазнања света постаје моћно средство. Песма као: „венац од цвећа, који је теби посвећен“, и „снази која уздиже“, у вечитој хвали домовине пресликава човека као вредност о којој се песмом мисли.⁶⁵⁵

Да би се изразило комплексно човеково биће, нужна је хибридизација песничких форми, али свака представља земаљског човека јунака или вредност:

*Ти ћеш живети у почасти и слави
коју ти указујемо, вини се високо.
Прича о теби ће се уздисати трајнија
од било кога опхрваног завишићу.⁶⁵⁶*

У средишту вредности су породица, наслеђе и отаџбина:

Расти, о умилно дете,

---

⁶⁵² Исто, стр. 4.

⁶⁵³ Исто.

⁶⁵⁴ Исто, стр. 5.

⁶⁵⁵ Исто.

⁶⁵⁶ Исто, стр. 6.

*нека ти је увек дато
да носиш многоструку корист;
сећај се домовине
и родитеља.⁶⁵⁷*

И наравно, као прилази здравици, оно се окончава лепим жељама за дугим животом и под заштитом божијег духа:

*Тако срећан све до дубоке старости
нека живи.⁶⁵⁸*

Према томе, мисаоно – лирска структура посвећена фом Сталу и његовој породици открива хуманистички песнички дух Гулимана, целином је најближа поезији и једнако се разуме у свом времену и у рецепцији модерног читаоца.

2. 1. 6. Преписка са Кристофом Хартманом

У преписци између Гулимана и Кристофа Хартмана налазе се и два писма у стиховима која су упућена ајнзиделншком библиотекару. Прво писмо Гулиман је упутио за Божић, како наводи одговорном Харману, царском библиотекару у манастиру у области Швица. Писмо је требало да саопштава „[...] посвету братске љубави“.⁶⁵⁹ Хартман је рођен у Фројенфелду у Тургауу 1565, а 1583. године замонашио се у Ајнзиеделну. Претходно је боравио у Милану и Болоњи, а студије је завршио 1592. године. Његово перфектно знање латинског и грчког језика препоручили су га за бављење историјском науком. У времену када су стварала изузетна имена историографије, Хартман је остао упамћен као један од највећих талената за проучавање прошлости.⁶⁶⁰

Анализа стихова показује да је Гулиман писмо написао у времену када је био незадовољан односом власти Конфедерације према његовим делима. Било је то око 1605. године, свакако нешто пре публикавања *Историје Хабзбурговаца*. Истовремено се види да је то у времену када су двојица аутора сарађивали на питању историје

---

⁶⁵⁷ Исто.

⁶⁵⁸ Исто, стр. 7.

⁶⁵⁹ КАЕ, А. GB. 2, A3. S. 156, 12, Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 12.

⁶⁶⁰ Gabriel Meier, „Hartmann, Christoph“, у *ADB*, 10 (1879), 681

ајнзиделншке опатије. Стихови сведоче о његовој депримираности, јадању пријатељу и унутрашњој борби да се помири са неразумевањем на које је наишао али и борбом за слободу у стваралачком раду:

*Поред осталог, окови везују људе,
докле год се дају незаслужене награде, то их раздражује?
Тада се чаша пуних отрова дочепаж и ратосиљај их се,
на ћеш бити ослобођен окова.
Онда послах дечака Рункла Хартмановом дому,
да буде вредан и да израсте у честиту особу,
јер ни о чему другоме, сем о томе, не бринем.⁶⁶¹*

Друго писмо у стиховима Гулиман је упутио Хартману, „[...] на његов имендан“. У писму провејава неспоразум између двојице пријатеља који је настао у вези са писањем историје Ајнзиделншке опатије. Из писма закључујемо да двојица сарадника на познатом историографском пројекту, нису дуже били у контакту.

Ова преписка представља један од најважнијих сведочанстава о Гулимановом учешћу у писању Анала и истовремено је доказ о неспорном идентитету овог историчара, који су неки истраживачи довели у питање.⁶⁶²

*А да се посете временом већ много занемарене особе,
и да се јармови скину музама,
које су им дуго времена стављале незналице.
Нека ме орасположи кратка шлезејска песма,
а трска за писање нек се оштри, да би теби писао?
Пишем, а ти си равнодушан и не мариш,
опомињем, а ти ништа не чујеш.*

---

⁶⁶¹ КАЕ, А. GB. 2, A3. S. 156, 12, Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 12.

⁶⁶² Упореди са: Christoph Pfister, Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts.

*Молитве не спутавај, пусти да излазе из дубине душе!*⁶⁶³

Гулиман у стиховима подстиче Хартмана да се лати рада на њиховом заједничком пројекту. Из стихова сазнајемо да је Гулиман ажуран и да озбиљно ради на теми, те да ће ускоро доћи до одговора на неко питање. Но, и поред уложеног напора на расветљавању историје Ајнзиделншке опатије, он неће дочекати да дело изађе из штампе а његово име неће стајати на корици књиге.⁶⁶⁴

Шта да чиним? Зар не сматраш достојним смерност,

и богобојажљиво држање?

Дохвати црвени кожни повез,

ако ти није при руци обична хартија!

Временом можда нешто и постигнеш,

а ја сам у приправности и саопштићу ускоро,

*да ли си радио и да ли си био делотворан.*⁶⁶⁵

Кратким песмама које је пригодно испевао током преписке са Хартманом, Гулиман се вратио форми својих првих поетских остварења, које је посвећивао пријатељима. У стваралачком смислу, био је то његов терен на коме се добро сналазио. У документационом смислу, ове кратке песме су важне јер потврђују да је Гулиман био ангажован на писању дела са Хартманом, те да је у поједним фазама рада био агилнији у истраживањима.

Гулиманово песништво је хришћанско и дубоко религиозно али носи и нови дух времена у коме је настало. Он пева у славу истинских вредности, хришћанског јединства, очувању вере и цркве, пева људима који су по њему на правој страни, верујући да ће победити. Његова поема о Паравичинију обилује уметничким вредностима, одликује је сложена структура, поетске слика, узвишене идеје и историјска тематика. У Гулимановом песништву су изнад свега присутне идеје хуманизма, хуманост, стварање, слобода, образовање. Осећа се и утицај

---

⁶⁶³ КАЕ, А. GB. 2, A3. S. 156, 13, Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 13.

⁶⁶⁴ Упореди са: Christophoro Hartmanno, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti.

⁶⁶⁵ КАЕ, А. GB. 2, A3. S. 156, 13, Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 13.

каснохуманиста, који су китњастим стилем певали о љубави, рођењу, жени као симболу рађања и њеној равноправности. Песма посвећена браку племића и обичне девојке носи и напредне друштвене поруке, уједно обилује еротским елементима, који представљају нови талас у поезији. Све је то оплемењено античким мотивима и параболома које прожимају сваку строфу, песме су историчне, не пева се о митским и измишљеним личностима, ликови су историјски и стварни. Таква поезија га је предодредила за историчара и увела у озбиљност историјске приче.

2. 2. У служби католичке реформе

Антагонизми који су мучили Европу тога времена, везани за верске сукобе, истумачени су у Гулимановим стиховима. Он је, наравно, остао чврсто до краја на становишту да је вера светиња а да је једина права црква Римокатоличка, која треба ту веру да очува. Стога и слави борце за веру и цркву, и уздиже их до небеских висина. Све те елементе: историчност, побожност и оданост цркви, људске врлине, текст обogaћен античком митологијом, уоквирио је у оквире поете касног хуманизма. Таква композиција и структура Гулиманових песама потврђује озбиљност и лепоту његовог песништва.⁶⁶⁶

2. 2. 1. Књига духовне поезије посвећена грофу Алфонсу Касатију

После протеривања из Солотурна, Гулиман је прешао у службу Шпанске амбаскаде у Луцерну, где је десет година био секретар амбасадора грофа Алфонса Касатија. Касатија је јако ценио и спријатељио се са овим познатим дипломатом и племићем. Посветио му је књигу духовне поезије у којој стоји: „славном, изврсном Алфонсу Касатију, некада великом краљевском племићу Ломбардије сада у служби срећног Филипа II Католичког у Швајцарској.“⁶⁶⁷

Обимна књига (73. стране) духовних песама настала у успону Гулимановог стваралаштва и тешком времену његовог живота када је протеран из Солотурна, отворила му је врата службе за шпанску амбаскаду у Луцерну. Не зна се да ли је књига штампана непосредно пре његовог ангажмана за секретара Алфонса Касатија или непосредно након тога. Мишљења смо да је настала раније јер је и само време штампања и објављивања изискивало извесни период. Можемо претпоставити и да је Гулиман књигу дуже времена припремао, те да је њено публикување пало у време

---

⁶⁶⁶ Фолкер Мајд пишући о поезији касног хуманизма закључује: „Поезија је била на чврстим законима риме, духовне песме и народним стиховима у књижевности.“: Volker Meid, *Die deutsche Literatur im Zeitalter des Barock: Vom Späthumanismus zur Frühaufklärung 1570-1740*, 84.

⁶⁶⁷ Franciscus Guillimannus, *Odorum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum*, 1.

његовог сукоба са владом Солотурна, када је он наслућивао лош расплет овог неспоразума. И пре самог протеривања, солотурншки професор је преко својих пријатеља (првенствено фом Стала), тражио други ангажман. Рекло би се да је у том периоду књига и настала. Томе у прилог можемо додати и податак да се на данас једином сачуваном примерку овог дела (које се чува у Централној библиотеци у Солотурну), на првој страни стоји написано на латинском да је књигу од аутора на поклон добио Јохан Јаков фом Стал.⁶⁶⁸

Дело је штампано у измештеном седишту Базелске бискупије у Прунтруту 1595. године. Када је реч о техничким карактеристикама, публикувано је на завидном нивоу за оновремену штампу и пагинација страница је у складу са данашњом праксом, што није случај са другим Гулимановим делима. Наиме, пагинација почиње од насловне стране, па све до последње штампане стране, тако да у делу нема страна са текстом које нису пагиниране.⁶⁶⁹

Дело је репрезентативан пример духовне поезије која се развијала у времену католичке реформе, са свим особеностима Гулимановог стваралаштва. Духовна поезија тражи инспирацију у духовним вредностима које је баштинила Римокатоличка црква, у њеном пропагирању светог писма и светог предања.⁶⁷⁰ Идеја хуманисте почива на двема фундаменталним хришћанским вредностима, порукама Светог Писма и Светог предања које је пропагирала Римокатоличка црква. Свакако, да то није било случајно. Црква је у времену настанка дела настојала да на један конвенционалан начин одбрани своје биће и легитимитет који је био озбиљно пољуљан. Талас стваралаштва католичке реформе био је утемљељн на тим вредностима. Стога је дело носило дух времена и имало своју практичну сврху, одбрану цркве. Књига је део Гулимановог опуса који се односи на религиозну поезију и представља почетак те етапе његовог стваралаштва, која ће бити настављена и крунисана кроз пет година изласком певања о апостолима.⁶⁷¹

---

⁶⁶⁸ До данас је сачуван само један примерак ове књиге који се налази у Централној библиотеци у Солотурну.: Franciscus Guillimannus, *Odorum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum*, 1.

⁶⁶⁹ Исто.

⁶⁷⁰ Упореди са: François Laplanche, „Die intellektuelle Bewegung und die Kirchen“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, прир. М. Venard (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992), 1126-1127; Dieter Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: ein überblick*, 166-167.

⁶⁷¹ Franciscus Guillimannus, *Odorum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum*.

У песми посвећеној Алфонсу Касатију хуманиста успева да унесе и лирске елементе времена у коме је она настала и истовремено укомпонује у стихове античку поетику. Он пева Касатију и његовом племенитом пореклу:

*Моћном и племенитом,
најугледнијем по роду и утицају, уместо да презире,
нлемић овде у Етцелији тражи дубоки мир гора.⁶⁷²*

Поздравља Касатијеву службу Хабзбуршкој династији и његову посвећеност снажењу положаја Римокатоличке цркве⁶⁷³, но, помиње и опасност од Османлија и славу Швајцараца:

*Заштити наш род, од мрачне силе Турске,
зли Татари ће проћи, не знају ни за шта свето и Божије.
Алфонсо буди спокојан, слава швајцарске нације расте,
инсубријска светлост, наједном се уздиже.⁶⁷⁴*

Као у свакој Гулимановој песми, осећа се утицај историје и истинских историјских личности и догађаја. У делу је кроз песме сабрана историја хришћанства, од Исуса Христа и првих хришћанских светитеља који су мученички страдали због вере, до савремених збивања. Нема сумње да је ово обимно певање настајало неколико година, то потврђује и песма посвећена смрти папе Иноћентија IX, који је умро 30. децембра 1591. године, два месеца након преузимања свете столице.⁶⁷⁵ Посебну интересантност представља певање Адаму, „првом праоцу“ и Еви, „прамајки“ којим се дело завршава, кроз њега спознајемо историјски развој хришћанства, од Христа, од кога све почиње и коме су посвећени стихови друге оде:

*Понављајмо оде, дирнути и захвални у спокоју ноћи,
сећајући се детета које је родила радосна девица
у пећини пуној блаженства.*

*Још исте ноћи анђели су светлошћу обасјали
небеска краљевства, горе и шуме*

---

⁶⁷² Исто, стр. 3-4.

⁶⁷³ Ernest Gidey, Agents et ambassadeurs toscans auprès des Suisses sous le règne du grand-duc Ferdinand Ier de Médicis (1587-1609), 268.

⁶⁷⁴ Franciscus Guillimannus, Odarum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum, 6.

⁶⁷⁵ John Kelly, The Oxford Dictionary of Popes, 274-275.

*и својом особито пријатном песмом их обасули.*⁶⁷⁶

У петој оди се пева Светом Стефану, првом хришћанском мученику, чија је улога у раном хришћанству (Христовог времена) била изузетно важна. Он после Христове смрти проповеда отворено хришћанство и због тога бива осуђен и погубљен каменовањем.⁶⁷⁷ Гулиман величајући његово страдање и улогу у почецима ширења хришћанства пева:

Ко је то узнемирен новим јутром у сунчаној коњици (посвећена планети Венери),

лица црвеног као фосфор и ружичасте косе искочио из океана.

На највећем таласу и путује кроз велики мрак

и кроз смрад у испарењима од киша,

настојећи да облаке разбије и желећи да буде више сунца.

*Који је то Спартанац, међу зеленим и бујним мајораном и ружама?*⁶⁷⁸

Гулиман пева и Јовану Богослову, једном од првих апостола и миљенику Христовом:

Бестидан је бес Пелејевог сина Ахила,

који би се могао додати на пету, место његове слабости,

јер је осудио хероје из Аверна (Кампанија),

остављајући њихова јадна тела као плен дивљим псима.

Велики Алумнус (ученик) из Смирне, сањарећи на високом брду Парнаса,

*уз величанствену лиру ће то опевати.*⁶⁷⁹

У књизи је заступљена одређена хронологија у певању првим личностима хришћанства, која је прекинута у делу посвећеном папи Иноћентију IX. Опредељеност да овом папи посвети једно певање у књизи, можемо повезати са Гулимановим настојањима да добије службу у шпанској дипломатији јер је Иноћентије IX био познат као отворени симпатизер шпанске, односно политике Филипа II.⁶⁸⁰ То је вешто

⁶⁷⁶ Franciscus Guillimannus, *Odorum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum*, 13-14.

⁶⁷⁷ Daniel Marguerat, „Jesus von Nazaret“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit des Anfangs (bis 250)*, прир. L. Pietri (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 2003), 41

⁶⁷⁸ Franciscus Guillimannus, *Odorum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum*, 18.

⁶⁷⁹ Исто, стр. 19.

⁶⁸⁰ John Kelly, *The Oxford Dictionary of Popes*, 274.

укомпоновано у дело јер су се многе ствари уклопиле са личношћу Иноћентија IX, његова смрт, неколико година пре настанка дела и прилика за пропаганду шпанске политике.⁶⁸¹

Ода десета, посвећена је папи Силвестру I (314-335), чији је епископат у Риму везан за прво време признавања хришћанства за равноправну религију. Силвестер I је познат и по легенди о активностима у вези са крштењем цара Константина.⁶⁸² Према Гулиману, од Силвестра почиње прави успон хришћанске религије и он му посвећује стихове:

Мудрост захтева да збори првак Ромуловог порекла

који нове нараштаје храбри и чува,

који је пастир хришћанског стада,

и који је Вечном граду дао другачији изглед, пунећи га правоверницима.

Он је створио царство мира, на најмудрији начин је отклонио невољу,

и безбожничку пошаст у целом свету.⁶⁸³

Мартина Римска је једна од првих хришћанских мученица која је страдала за Христову веру 228. године у Риму. Потицала је из породице бившег конзула али је приступила хришћанству и у време прогона хришћана није се одрекла вере зарад спасења живота. Гулиман је мучеништво ове „свете девице“ опевао стиховима:

Часни људи, којима је Бог наклоњен,

теже нежности, плодности, дому, срећи, а не покварености душе.⁶⁸⁴

Посебно певање посвећено је Светом Илариону Великом (291-370), хришћанском аскети, монаху и свецу. Основао је прву заједницу пустињака у Палестини и познат је по ригорозном аскетизму.⁶⁸⁵ Светом Илариону Великом Гулиман пева:

---

⁶⁸¹ Franciscus Guillimannus, *Odarum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum*, 21-25.

⁶⁸² John Kelly, *The Oxford Dictionary of Popes*, 27-28.

⁶⁸³ Franciscus Guillimannus, *Odarum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum*, 31-32.

⁶⁸⁴ Исто, стр. 38.

⁶⁸⁵ Pierre Maraval, „Das Mönchtum im Osten“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Das Entstehen der einen Christenheit (250-430)*, прир. L. Piétri (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1996), 832

Увек су јунаци, који би управо извршили свете дужности,

били опевани у новим хвалоспевима.

Међу њима, славан по учености, непорочности и благој нарави,

највише се истицао Иларион, понос Пиктонаца.⁶⁸⁶

Певање Светом Антонију Великом, представља уствари певање хришћанском монаштву и подвижништву. Антоније Велики се сматра оцем пустињачком монаштва и његов култ је изузетно поштован у источном и западном хришћанству.⁶⁸⁷

Раскош, богатство, моћна имена, похвале и ласкања,

моћ вођа и краљевстава расту и пропадају наизменично вољом моћне Хере

која по ветру шибама маше.

Ништа није постојано на овом великом и несталном свету.⁶⁸⁸

Гулиман се поново враћа времену пре Миланског едикта и пева Светом Себастијану који је пострадао за хришћанску веру у време Диоклецијана. Иако је био у царској служби био је одан вери Христовој, штитећи и учвршћујући хришћане у вери.⁶⁸⁹ Гулиман опевајући жртву Светог Себастијана:

Шта сам по завету обавезан, музичару и свешетениче, да отпевам Себастијану.

Ратови му нису душу укаљали суровошћу,

нити га је дворска разузданост ослабила, остао је у свему умерен.⁶⁹⁰

Певање посвећено Светој Агнеси Римској, говори о хришћанском мучеништву и вери. Света Агнеса је страдала за веру хришћанску као девојчица почетком 4. века у

---

⁶⁸⁶ Franciscus Guillimannus, *Odarum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum*, 42.

⁶⁸⁷ Charles Pietri, Christoph Marksches, „Der Orient“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Das Entstehen der einen Christenheit (250-430)*, прир. L. Piétri (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1996), 115

⁶⁸⁸ Franciscus Guillimannus, *Odarum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum*, 44.

⁶⁸⁹ Luce Pietri, Gunther Gottlieb, „Christenverfolgungen zwischen Decius und diokletian – das Toleranzedikt des Galerius“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Das Entstehen der einen Christenheit (250-430)*, L. Piétri (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1996), 184

⁶⁹⁰ Franciscus Guillimannus, *Odarum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum*, 46.

Риму.⁶⁹¹ Стога је она за песника светли пример страдања невиних.⁶⁹² Гулиман међу *анакхоретама* пева и Светом Мејнарду, заштитнику „Свевије (Швабије) и Швајцарске“.⁶⁹³

*Поздрављам вас брда Етцелије
и токе који кривудају у даљини.
Некада предели Нимфи и Сатира;
а сада храмови посвећени светом Мејнраду.
Некада заштитнику Свевије, сада Швајцарске,
господару долина и сеновитих дубрава.*⁶⁹⁴

Међу хришћанским мученицима из времена прогона хришћана, Гулиман истиче и Светог Вићентија из Сарагосе. Овај мученик је страдао почетком 4. века у време прогона хришћана од стране Диоклецијана.⁶⁹⁵

Књига се завршава певањем прародитељима људског рода Адаму и Еви. Питањем прародитељског греха бавио се и Трентски сабор, који је одредио католички став према овом питању. Суштина тог става је следећа: стварајући човека, Бог му је пружио многе наzasлужене дарове. Прародитељски грех је за Адамово потомство као последицу имао, патњу, смрт и робовање ђаволу. Ипак, помирење између човека и Бога обављено је кроз свету тајну крштења, тако да крштени постаје поново сунаследник Бога.⁶⁹⁶ Стога Гулиман у том духу пева прародитељу Адаму:

*Првом родитељу, особито певају песме даљи рођаци Ураније,
било лепим гласом било на цитри која једина може опевати рај.*⁶⁹⁷

---

⁶⁹¹ Luce Pietri, Gunther Gottlieb, Christenverfolgungen zwischen Decius und diokletian – das Toleranzedikt des Galerius, 184.

⁶⁹² Franciscus Guillimannus, Odarum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum.

⁶⁹³ Wernerkarl Kälin, „Der Dorfbrand von Einsiedeln 1680 und der Wiederaufbau“, *Mitteilungen des historischen vereins des Kantons Schwyz*, 82 (1990): 88

⁶⁹⁴ Franciscus Guillimannus, Odarum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum, 51.

⁶⁹⁵ Luce Pietri, Gunther Gottlieb, Christenverfolgungen zwischen Decius und diokletian – das Toleranzedikt des Galerius, 184.

⁶⁹⁶ Жан Делимо, Католицизам између Лутера и Волтера, 61-62.

⁶⁹⁷ Franciscus Guillimannus, Odarum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum, 59.

И „прамајци“ Еви:

За жену из ребра рођену (Шта заиста друго преостаје него да се слави?)

одмах реците дечаџи, као и ви, неудате девојке,

да ли се честита љубав доживљава, док са црвеним жртвеницима градимо

и света места посвећена њеном рођењу.⁶⁹⁸

Обимна књига религиозне поезије из 1595. године представља део Гулимановог опуса насталог у духу обнове католицизма, односно новог таласа хуманистичког стваралаштва које се јавља са католичком реформом. Поред неспорних уметничких квалитета, у певању је уочљива опредељеност аутора за историју, које намеће посебни хронолошки ред. Структура дела представља хронолошку лествицу хришћанске вере, од стварања света и човека, преко Христовог доласка и страдања првих хришћана, до борбе Римокатоличке цркве за очување и оздрављење у времену католичке реформе. Дело је настало у Порентруу, јаком центру католичке реформе (измештеном седишту базелског епископа), те је тематиком јачало легитимитет и историјску утемељеност Римокатоличке цркве. Снажило је и шпански утицај у Конфедерацији, што се види из посвете грофу Касастију.

---

⁶⁹⁸ Исто, стр. 62-63.

2. 2. 2. Апостолика - певање Христовим апостолима

Гулиманово дело духовне поезије *Апостолика*, настало је у време његовог стваралачког успона, када је иза себе имао највећи део песничког опуса и једно од најпрепознатљивијих историографских остварења *Историју Швајцарске*. Интересантно је, међутим, да је *Апостолика*, иако веома ретка књига, из 1600. године, измакла пажњи истраживача.⁶⁹⁹

У књизи се наслућује ауторово колебање у односу према историји, односно антагонизам једне личности као верника и историографа. Када је реч о првом питању, неспорно је да је Гулиманово схватање историје било научно и да је, како смо показали анализом, ишло у правцу у коме га пројектују модерна историјска филозофија и теорија. Том опредељењу он је посветио цео опус и тако је у делима тумачио прошлост. Исто се може тврдити и када се оцењује његова поезија: и она је исторична, јер песник описује догађаје и личности које лично или добро познаје и у њој нема ничег митолошког. Једном речи, све је засновано на чињеницама, које преовлађују у промишљању опредељеног историчара. Стихови су обогаћени метафорама и алузијама на антику⁷⁰⁰, што је одраз времена у коме су настали.

Прва чињеница, на коју скрећемо пажњу, тиче се настанка, карактера или генезе *Апостолике*, која представља симбиозу поетских форми настајалих у узлету касног хуманизма и духовне поезије коју је изнедрила католичка реформа. Гулиман је познавао нове тенденције у немачком хуманизму, оне су тежиле ка виртуозном начину опхођења према хуманистичким узорима и истицале алузије и стил доступан само кругу образованих људи. Старалаштво каснохуманиста одликују цитати и комбинација са ауторовим текстом. Сматрамо зато да се Гулиманова *Апостолика* најбоље уклапа у тумачење епохе касног хуманизма коју је дао Герит Валтер, који тврди да ова епоха, у

---

⁶⁹⁹Francisci Gvillimanni, *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem.*

⁷⁰⁰ У оди посвећеној апостолу Томи, Гулиман помиње Олимп, стари Јупитер, Херкулов труд.: Francisci Gvillimanni, *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 77.*

суштини, представља „[...] спој краја хуманизма и религије“.⁷⁰¹ Гулиман у једном стиху и сам говори да се, „[...] нова врста и пријатан труд у поезији опет појављују“.⁷⁰²

Обимно дело духовне поезије, на око сто шездесет страна *Апостолика* у себи садржи историјску форму или преглед почетака хришћанства и његовог развоја, ширења и успона у водећу светску религију. И то је иницијална идеја којом би се могао назначити њен настанак. Али, она није само певање Христу и његовим апостолима, већ и израз Гулиманових колебања и дилема. Наиме, познато је да је Гулиман искрени верник, који дубоко верује у Бога и у реч Божију која долази кроз дела апостола. Веровање му је уоквирено кроз црквену догму и вера му је дефинисана кроз симбол вере Римокатоличке цркве.⁷⁰³

Дубоко у себи, као интелектуалац и историчар, он схвата веру на лични начин који није у могућности јавно да искаже. У том смислу, и тада, он није у пуној кореспонденцији са науком којом се бави и положајем који заузима. Настројеност католичког и царског историчара му трасира пут, доминантно независтан и од његовог личног става. Промишљање му је у значајној мери оптерећено и античким наслеђем и филозофским ставовима наметнутим образовањем које је носио дух хуманизма. Сви ти елементи упаковани у личност историчара, нису се могли лако хармонизовати. Гулиман је зато у дилеми и сфери јасног колебања између захтева вере и поимања историје на хришћански начин, насупрот реалности развоја историографије којој је припадао.⁷⁰⁴

У *Апостолици*, посвећеној „[...] пречасном“ Карлу Емануелу I (1562 – 1630)⁷⁰⁵, војводи од Савоје, једном од најконтроверзнијих личности доба, сви ти антагонизми су се нашли заједно. Покушавајући да разоткријемо шта је све младог ствараоца нагнало да књигу посвети савојском војводи, не можемо заобићи историчарево универзалистичко поимање науке и хришћанства. Он размишља о хришћанству као универзалној светској религији и њеној спољној угрожености и унутрашњој консолидацији. Свестан је опасности која хришћанској Европи прети од ислама,

---

⁷⁰¹ Видети: Volker Meid, *Die deutsche Literatur im Zeitalter des Barock*, 129-130; Gerrit Walther, „Humanismus und Konfession“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, прир. N. Hammerstein, G. Walther (Göttingen: Wellstein, 2000), 127

⁷⁰² Francisci Gvillimanni, *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem*, 133.

⁷⁰³ Исто.

⁷⁰⁴ Исто.

⁷⁰⁵ О биографији Карла Емануела I видети: Alain Dufour, „Politique et responsabilité du duc Charles-Emmanuel I de Savoie“, *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte*, 16 (1966): 20-22

оличеног у „[...] отоманској варварској“ сили која је заузела *Панонију*. То се да препознати у већини његових дела, а највише у *Ајнзиделнским аналима*, где даје хронолошки преглед настојања да се организује антитурска коалиција.⁷⁰⁶

Наспрам истраживача односа ислама и хришћанства на медитеранском простору Цереми Џонса, који истиче да је модерна западна историографија у значајној мери занемарила велику опасност која је Западу претила од Османлија између 15. и 17. века, свдећи је на регионалне сукобе,⁷⁰⁷ Гулиман је још у оном времену био супротног мишљења, стога истиче шта Европу може снаћи ако се турска идеологија овладавања светом реализује.

У тој идеји налазимо разлоге због којих је за њега Карло Емануел I узвишени хришћански владар. Он позива народ Савоје да чува успомену на свога владара, јер ће његово име остати упамћено широм света. Његов глас доспео је преко Сицилије, на исток, у „[...] неплодне области“ које је огрејао сунцем, баш као што су то у историји радили велики хришћански владари. Војводина политика, према Гулиману није угрозила државу, која се очувала и у нестабилном простору северне Италије. Гулиманов сликовит израз да се војвода на крају окренуо „[...] орловима“, тешко је објаснити, ако се зна да је Карло Емануел I у спољној политици био превртљив и амбициозан до те мере да је желео француску, енглеску и, на крају, царску круну. Остаје претпоставка да је мислио на приклањање хабзбуршком орлу, пошто је био ожењен кћерком Филипа II.⁷⁰⁸

Карло Емануел I је остао запамћен и у српској историји, као централна личност једног покушаја стварања шире коалиције против Турака. Радован Самарџић пише да је војводина личност и схватање политичког морала најједноставније објашњење његовог наметања у средиште покрета балканских хришћана. Да би остварио амбиције, савојски војвода је покушао себе поставити на чело коалиције против Турске, у којој би били папа, Филип III и надвојвода Фердинанд. Удар на Турке је требало да се догоди на простору Балкана и зато је он ступио у контакт и са Србима. Царски историчар уздиже војводину мисију до највећих висина и сматра да је она требала одјекнути светом. Тај

---

⁷⁰⁶Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 420-444.

⁷⁰⁷Цереми Џонс, „Хришћанство и ислам“, у *Оксфордска историја Хришћанства*, прир. Ц. Макманерс (Београд: Слио, 2004), 220

⁷⁰⁸ Народ Савоје он назива Алоброгима, који су били келтски народ насељен у области између реке Роне и Ломбардије и око Женевског језера, на простору који ће касније обухватати Савоја.: „Allobroger“, *Brockhaus Enzyklopädie, Erster Band A-Ate*, (Wiesbaden: Brockhaus, 1966), 357

одјек се чуо на васколиком српском простору, од Дубровника до Пећи. За чувеног војводу се чак знало и у манастиру Косијереву, одакле су му народни главари писали почетком марта 1608. године.⁷⁰⁹

На комплексност *Апостолике* указује и чињеница да је Гулиман свом великом пријатељу племићу Јохану Јакову вом Сталу, из „реда златних витезова“, осим поеме, посветио и део њеног увода, што сведоче стихови:

*Ако поново треба ценити духове предака и сени покојника,
нека се слави и филозофско учење Питагоре:
природа поправља једне облике из других облика
и не остаје никоме у своме старом облику.*

Песник је инспирисан Хорацијем, римским песником који је писао само песме, познате су му Епосе, које су и Гулиману биле омиљена форма. Хорације себе пореди са поносним лабудом Пиндаром, у другој оди позне четврте књиге песама.⁷¹⁰ Гулиман са Пиндаром пореди вом Стала:

*Пиндар тражи зачетке људскога живота
и моли се да ужива у обичним условима;
Вилхелме, приближаваш се храбрији у телу,
а ово место биће мени стално, како ми је сада прорекнуто.
Тако је село Глана крај извора,
а село Турија крај градских зидина лежи
Глана високо, а Турија ниже на врху посвећеном папи Елеутеру⁷¹¹.*

И наставља:

*Шта је раније Пиндар у своје време био Грцима,
сада је то Вилхелм Светом Римском царству;
од користи је овоме нејакоме
мед пчеле који је текао кап по кап,
а теби Исусовом вољом мед још увек цури.
Пиндар позоришне игре
Олимпијске учеснике је опевао свиравши на лири.*

⁷⁰⁹ Видети: Радован Самарџић, Срби у ратовима Турске до 1683, 327-329

⁷¹⁰ Милан Будимир, Мирон Флашар, Преглед римске књижевности: *De auctoribus romanis*, 366.

⁷¹¹ Елеутерије (174-189), римски епископ и тринаести папа, о коме постоје поуздани историјски извори.: John Kely, *The Oxford Dictionary of Popes*, 11-12; Предговор Јакову фом Сталу: *Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem.*

*Возиш кола са четири упрегнута коња преко неба
и оглашаваш славна знамења победе дружине апостола.*

*Ти уздижеш до звезда труд
и свете тријумфе растуће вере,
ти који прослављаш вером Италију.*

*Млади краљ Пелеј⁷¹² наредио је
да се нетакнути храм пророка у Теби заузме,
који је огњем уништио.*

*Тако преко целог света још се шири прича о овоме безумнику,
али као небитна умире због твојих племенитих дарова.⁷¹³*

Књига садржи и трећу посвету, Јохану Јакову, великом познаваоцу грчке књижевности и историје, професору Фрајбуршког универзитета. Посвета је у рукопису, на грчком језику зато што, претпостављамо, штампар Вилхелм Мас у Фрибургу није имао грчка слова.⁷¹⁴ Овакво песничко опредељење Гулиманово може се разумети у светлу идеје Јарослава Пеликана, који закључује да је Црква била апостолска по свом учењу, а затим и апостолска по свом устројству. Још од најранијих времена, епископско устројство, под претпоставком да припада непрекинутом следу још од апостола, сматрано је за једно од мерила апостолског прејемства, заједно са Светим писмом и исповедањем симбола вере.⁷¹⁵

Гулиман у књизи пева Христовим апостолима и свакоме од њих је посвећена по једна ода. Почиње стиховима посвећеним Петру и Павлу, први је писао: према томе будите умерени и трезни да се можете посветити молитви“. Павле је оснивач хришћанске теологије, у посланици Коринћанима пише: „Ако ко не љуби Господа, нека је проклет! Господе дођи брзо! Милост Господа Исуса Христа нека буде са вама! Љубим вас све у Христу.“ Петар и Павле шире Христову реч и због тога страдају. Црквено предање ће са гоњењем хришћана повезати мученичку смрт апостола Петра и Павла, али извори који прецизније говоре о овим догађајима су оскудни, али се њихово страдање веже за шесту деценију првог века.⁷¹⁶ Гулиман певањем о апостолима, пева

---

⁷¹² Краљ Пелеј је према грчкој митологији син мудрог Еака и Ендеиде, отац највећег јунака Ахила.: Мифологическиј словарь, 426.

⁷¹³ Предговор Јакову вом Сталу: Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem.

⁷¹⁴ Исто.

⁷¹⁵ Јарослав Пеликан, *Хришћанско предање: историја развоја догмата. Том 2. Дух источног хришћанства (од 600 до 1700. године)* (Београд: Службени гласник, 2010.), 200.

⁷¹⁶ Вил Дјурант, *Цезар и Христ: историја римске цивилизације и хришћанства од њихових почетака до 325. године нове ере* (Београд: Народна књига – Алфа, 1996.), 657-663; Василије В. Болотов, *Предавања*

Римокатоличкој цркви, која свој легитимитет црпи из времена првих хришћана. Црква је у његово време угрожена реформацијом. Страдање апостола он приказује у контексту њему савременог страдања Цркве и њених прелата. Као што су хришћани прогоњени у Нероново доба, тако у Гулиманово време католици страдају широм Европе од нових „незнабожаца“. У првој строфи оде посвећене апостолу Петру он пева:

*Једини краљу људи и богова, целокупном божанском моћи све испуњаваши,
јер по самом небескоме своду и по тлу и по таласима Црнога мора у исто време идеш.*

*Па ипак не биваши показан јасно у било каквој ствари сем на небу под плаштом
и са звездама тамо где је стални трон наместио.*

*У овога мноштво душа верује, а нове живихне ствари боље се слажу
и баши сада звуком цитре и песмама које га помињу,
а које хор пева, воде ка пријатности.⁷¹⁷*

У следећим стиховима одсликава се примат Ватикана у хришћанству и проблеми са којима се он сусреће у времену католичке реформе:

*Ако пак земљу под врховним заповедништвом не држи овај горе поменути,
већи од италијанског претка,
ништа светлије на кугли земаљској неће сачувати у граду Риму.*

Ево, толики Ватикан ка небесима полеће!

*Преко препрека и планина кренуо је главе
обавијене троструким победничким венцем.*

Видиш ли како се сам брежуљак Јаникул издваја!

Као да светлим врхом одскаче и опажа се у целом свету!

*Тај планински венац у Ломецији (Калабрија) добро је следио његов пример,
бог Јан⁷¹⁸ је дао свете зидине са посебним начином живота.⁷¹⁹*

из историје древне Цркве. Историја Цркве у периоду до Константина Великог (Краљево, Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2009.), 56; Simon Légasse, Vielfältige Wege der Mission, 173-176.

⁷¹⁷ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 1-2.

У првој еподи Гулиман не одолева искушењу да се позове на римске ауторе, помиње Корнелија Непота⁷²⁰, који је у свом делу „прославио Рим“.⁷²¹

*Ко преброји црнце и драго камење у песку Нубијске пустиње,
нека тежи да теби похвалу напише, знајући твоја дела.*

Судијо небески, Управитељу света и врховни поглавару, вечан и славан био!

*Лично идеш по твојим таласима, којима си наредио
да у свако доба твоје броду буду од помоћи и да те ваљано прате.*

*Нека вечно светом влада његова Милост,
носећи неверницима правило живота.⁷²²*

Гулиман апостола Павла назива творцем Јерусалимског хора,

пошто се једном прихватио лирске поезије,

жртвовао је племена и богове неба

враћајући се са влажних брда у небеско пространство

међу златним лепотама небескога свода

као и међу таласима љубљеног базена Салое, кога треба памтити.

Нови песниче, побрини се да ми подариш касније

на било какав начин знаменитог ученика

и част и захвалног господара убојитог мача.⁷²³

О Павловом подвигу, вери и страдању говоре стихови:

Непрекидно се молиш онима чији се величанствени дар духа,

пре него злато показао и завладао победнички светом,

преко мора и копна, преко беса, гнева, злочина и преваре.⁷²⁴

---

⁷¹⁸ Према римској митологији бог Јанус је бог времена, почетка и краја свега постојећег.: Мифологическиј словарь, 630.

⁷¹⁹ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 2.

⁷²⁰ Корнелије Непот је био скроман стилиста који је написао биографије песника, филозофа, војсковођа и владара римских. Његов највећи прилог римској књижевности била је његова збирка моралистичких анегдота.: Милан Будимир, Мирон Флашар, Преглед римске књижевности: De auctoribus romanis, 270.

⁷²¹ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 3.

⁷²² Исто, стр. 24.

⁷²³ Исто, стр. 25.

После ода Петру и Павлу, долази ода апостолу Јовану Богослову, оном кога је Христ посебно волео. Јован је у градовима Мале Азије, Ефесу, Смирни, Пергаму сматран највишим црквеним поглаваром. Живео је до тако дубоке старости, да су људи говорили да никада неће умрети. Његов чувени увод у Четврто јеванђеље памти се од када постоји хришћанство: „У почетку беше Логос; и Логос беше од Бога, и Логос беше Бог...⁷²⁵

*Богољубље је створило једног Бога
од људи и свим људима исто порекло.
Та прва љубав је уништила стрелама хаос
у свима растерујући помрачину иштићењем порода
и чистога образа позабавила се многоструки лукавством света.
Исти архитекта ускоро је сјединио пријатном милошћу
и погодбом племените ствари сједињавајући се са својим поданицима.
Подражавалац је заволео да положи ногу на земљу
наслањајући се целом тежином тела;
Творац Нереј⁷²⁶ је дао рибама пераја
у водама разливеним око земље створене за људе.
Радосније сунце живахном спољашношћу
и златним зрацима прошло је кроз небеске висове.
Сунце је знаменити управитељ звезданог кола.*

Гулиманови стихови упућују на љубав коју је Бог дао људима, и да је божанска љубав водећа сила неба и земље:

*Да ли ишта љубављу бива јаче и од већег утицаја?
Једино оно потомство врховног оца,
а она једина похвала неба оставила је оштроумним*

---

⁷²⁴ Исто.

⁷²⁵ Вил Дјурант, Цезар и Христ: историја римске цивилизације и хришћанства од њихових почетака до 325. године нове ере, 677.

⁷²⁶ Према грчкој митологији, прастаро божанство мора, Понтов и Гејин син. Нереј живи у дубинама мора, окружен љубављу и поштовањем својих кћери, благ је и не заборавља правду и насупрот ћудљивом мору има добре намере и мисли.: Драгослав Срејовић, Александрина Цермановић, Речник грчке и римске митологије, 285.

*и убедљивим погледом својевољно постојбине љубави на небу,
а живела је славна на земљи, појећи нектаром немоћне смртнике.*

У другој Еподи Гулиман помиње жртвовање, које се практиковало од стране римске власти а којем су први хришћани били изложени: „[...] а било је допуштено да младој мајци усне зашију и да јој се тело жестоких огњем уништи“.⁷²⁷

Прве хришћане је најстрашније прогонила римска власт и оптужени хришћанин би био ослобођен ако би принео жртву на олтару. Познат је пример потврде о приношењу жртава древним боговима коју 250. године тражио цар Деције од свих грађана. Познато је да је свети свети Јован у визионарском откривењу које је доживео у изгнанству у Аптмосу, видео мученике под олтаром да вичу „Докле Господе“? Тако су од 4. века реликвије мученика постављане испод олтара у хришћанским саборним црквама.⁷²⁸ Те реликвије у Гулимановом времену бивају поново на удару, избацају их и скрнавe „новотарци“. Христово стадо опасност вреба и са друге стране, неопходна је Христова љубав и крштење народа, тамо где су апостоли ширили хришћанство, на истоку ка Азији:

*Нека народ покropи вода плодног Јордана,
нека помилује азијска краљевства и Парћане
и дивне пределе дивљег народа Бакрана (град у Персији)
сви они који јединосушно славише и величаше Христа,
чија се љубав и слава пронеше заувек.⁷²⁹*

Гулиман је познавалац античке поезије, допадала му се Катонова поезија, за њега је он „[...] домишљати такмац узвишених старинских песама.“⁷³⁰

Апостола Јакова Зебедејина, Гулиман назива *Старији*, био је брат Јована Богослова и један од дванаесторице којима је Христ рекао да ће на Судњем дану седети

---

⁷²⁷ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 40.

⁷²⁸ Хенри Чедвик, „Рана хришћанска заједница“, у *Оксфордска историја Хришћанства*, прир. Ц. Макманерс (Београд: Clío, 2004), 61, 65

⁷²⁹ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 41.

⁷³⁰ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 48.

на дванаест престола и судити. Зебедејини синови су напустили своје породице и имовину и пошли за Христом,⁷³¹ а Гулиман њиховој искреној вери посвећује стихове:

*Нека јуначко дело натапа очеву зделу за приношење жртве,
на столу где се некада држало скупоцено посуђе,
ако треба у кругу људи од младалачке снаге.
Жртвовати неког младог, неозбиљног потомка
или неког од добрих другова и то једног особитог међу свим грађанима.
Тако пехар са химнама разглашава се музиком,
а нектаром се натапа златна младица винове лозе.
У Зебедији нову славу носим и племенитог,
много блаженијег од себе, друга братом називам.⁷³²*

Апостол Андреј био је први Христов апостол и брат апостола Петра. Проповедао је хришћанство на Понту и у Скитији. Болотов је мишљења да Скитију која се помиње у изворима у вези са проповедањем апостола Андреја треба тражити на источној обали Црног Мора, у близини Севастопоља, недалеко од данашњег града Поти. Према неким изворима место упокојења апостола Андреја је Патра. Податке да је апостол Андреј проповедао у Тракији, Болотов сматра погрешним,⁷³³ но Гулиманови стихови посвећени Андреју обилују алузијама на Грчку, из разлога што је апостол проповедао на грчком простору.

*Каткада сте ви прослављали моћна подручја
ваше старе Хеладе и племена Долопа
и врх Акропоља мелодичном песмом.
Уграду са зидинама и седам капија и стари Коринт,
предворје двора бога Нереја који владаше у два мора
и ваше Патранце и ваше Спартанце, које зовем Микењанима.*

---

⁷³¹ Вил Дјурант, Цезар и Христ: историја римске цивилизације и хришћанства од њихових почетака до 325. године нове ере, 644.

⁷³² Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 49.

⁷³³ Василије В. Болотов, Предавања из историје древне Цркве, 215-216.

Као и оно вредно помена у свету од Дорјана али шта више у исто доба,

као што кажем и веома се веома слажем.

Развалине и рушевине које су сви оплакали,

а без било чега што злочин каља или што треба окајати због тешке кривње.⁷³⁴

Гулиман апостола Тому назива Дидимос – близанац што је доста ретко али познато именоване овог апостола. По предању је проповедао у Едеси, али се превасходно помиње као апостол Индије. Стара сведочанства говоре да се Тома упокојио у Индији и да су његове мошти касније пренете у Едесу.⁷³⁵ Гулиманова знања о апостолима су утицала на стихове који помињу Индију у којој је Тома проповедао.

Кога сада од јунака, кога сада од богова,

већ преко мере, ослободише од жестоког звекета бакра

пријатним звуцима песама певаних уз цитру?

Тако ми Полукса⁷³⁶, достојни су довољно да се помену Олимп,

стари Јупитер, Пиза, Херкул, труд.

Презрети грамзивост Истранску и оне који се песниче,

као и друге беспослене опевати и китити.⁷³⁷

Апостол Тома шири Христово учење међу народима који знају више за оружје, кори их да баце копља и окрену се вери:

Ево, како Тома побеђену главу раздрмава сјајним, сунчевим зрацима?

Како прекорева копље? Здраво да си, оче,

мало окрени ка висова небеским или Тевтонце⁷³⁸ или Индусе

---

⁷³⁴ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 62-63.

⁷³⁵ Василије В. Болотов, Предавања из историје древне Цркве, 217-218.

⁷³⁶ Полукс, Касторов брат близанац према римској митологији синови Леде, кћерке краља Тестија, сина бога рата Ареса.: Драгослав Срејовић, Александра Цермановић-Кузмановић, Речник грчке и римске митологије, 354.

⁷³⁷ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 68-72.

и притајено погледајте похвале твоје,

док побожна светлост помаже да се помињу твоје похвале.

Незахвалног и неваљалог газе добри и доследни ноћу у тами.

За мене не биле дражи најснажнијих јунака, ако ћу престати да говорим.⁷³⁹

Исту идеју окретања правој, истинској вери, песник саопштава у следећим стиховима:

Шта има то Звезда Даница, шта звездано јато Велики и Мали медвед,

шта острво Мерија⁷⁴⁰ да би повезали паметне ствари са позивом на борбу?

Туиско⁷⁴¹ се није уплашио неустрашивог на небесима,

а Манус⁷⁴² који прети копљем међу безбожничким храмовима.

Прошао је границе Харциније и паињаке Трибочана

и са свих страна је умилостивио безбожнике.

Прилика стабла хроста варварског божанства научила је

да се сагне без опасности под ударцем секире са две оштрице.⁷⁴³

Апостол Филип припада према проповедању Азијској групи апостола, проповедао је у по многим азијским земљама где је и страдао.⁷⁴⁴

Твој род нико не воли, ако нема циља,

нити ка теби пружају руке, ако немаш власт.

Све док не даш једну заповест са својих усана,

---

⁷³⁸ Германско племе које је живело првобитно на Јиланду и које је око 120. године пре Христа мигрирало до Италије и западне Европе.: Edward Arthur Thompson, „Teutones“, у *The Oxford Classical dictionary*, (Oxford: Clarendon Press, 1984), 1048

⁷³⁹ Francisci Gvillimanni, *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem*, 77-78.

⁷⁴⁰ Меру, у древној индијској митологији велика златна гора, центар земље и свемира.: Мифологический словарь, 355.

⁷⁴¹ По Тациту земаљско божанство чији је син прачовек.: Мифологический словарь, 540.

⁷⁴² германски бог и прачовек, син Туиска: Мифологический словарь, 336.

⁷⁴³ Francisci Gvillimanni, *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem*, 83-85.

⁷⁴⁴ Василије В. Болотов, *Предавања из историје древне Цркве*, 215.

*превара, опсена, мрачна зла, обмана,
лукавство, лаж и невера на нас се сурвавају.
Завараваће ишчезава са духом који се оком не види,
као и празноверје под шареном, широком хаљином грчких жена.⁷⁴⁵*

Гулиман кроз стихове говори о дугом времену које је прошло од стварања света, о недаћама, ратовима и неприликама у којима су се нашли и верни и они други:

*Твоја слава и част је била велика од самога зачетка света,
јер је некада о теби часном много старих отаца бринуло;
а немилосрдни морски владар мучи до високог Синаја,
оне који преко морских таласа прелазе молећи се,
док небеска поља и блажене домове држаше утешкоћама,
ратови и мањи сукоби следили су једни за другима.⁷⁴⁶*

Друго време је наступило доласком Исуса Христа на земљу, коме приђоше многи ученици (мисли се на апостоле), и следбеници Божије речи:

*Али многи ученици и сјајни следбеници за тебе су најзад рођени,
пошто је на трону наслеђеном од предака,
остао онај створитељ праведног света и уплео се у људски род.
Вођу је прибавио онога који је својом неокаљаном љубављу
дивљаке припитомио у брдима Јерусалима.⁷⁴⁷*

Апостол Јован Праведник био је брат апостола и јеванђелисте Матеја, и епископ Јерусалимски. Примењивао је закон у свој његовој строгости а у аскетизму је био једнак есенима, није јео месо, пио вино, имао је само једно одело и није скраћивао косу

---

⁷⁴⁵ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 87-88.

⁷⁴⁶ Исто, стр. 88.

⁷⁴⁷ Исто, стр. 88-89.

и браду. За време његовог поглаварства хришћане нису узнемиравали, погубљен је 62. године.⁷⁴⁸

Апостол Вартоломеј према областима апостолског деловања припада Понтијској групи апостола. Вартоломеј је проповедао Индијцима и оставио им је Јеванђеље по Матеју на сиријском језику. Његова област делатности била је и даље према истоку, где је страдао у јерменском граду Аштишату (Ашти-шат значи „град жртвоприношења“).⁷⁴⁹

Управо су следећи стихови посвећени његовим путевима ширења Христове вере:

Отворите, о отворите брзо вратнице похвалних песама за мене!

Ево, светли и блистави повратник у пурпурној опреми Персеја⁷⁵⁰

и краљевски потомак Толмаја,

тријумфалним колима победу носи преко звезданих граница.

Видиш ли да украћене главе непријатеља, гусара Зороастарских,

магова, Германских мудраца и свих оних који силом упадају у градове

и планине дугим низовима тешких ланаца повлачиш!⁷⁵¹

Реч Божија која се чула преко апостола, није се више заустављала, зато Гулиман помиње центре хришћанске духовности настале много касније од времена апостола. Он на суптилан начин провлачи кроз стихове свето предање, на којме је почивала Римокатоличка црква:

Нека Вартоломеј помаже,

о нека помаже да победоносни знаци непрестано буду закићени

цветним венцима тријумфа које ни оштра зима, ни немилосрдна киша,

ни зуб времена, ни жестока сила не може да упропасти нити да убије звезде.

---

⁷⁴⁸ Вил Дјурант, Цезар и Христ: историја римске цивилизације и хришћанства од њихових почетака до 325. године нове ере, 659; Василије В. Болотов, Предавања из историје древне Цркве, 215.

⁷⁴⁹ Василије В. Болотов, Предавања из историје древне Цркве, 215-217.

⁷⁵⁰ У грчкој митологији син Зевса и Данаје, који је у Етиопији ослободио Андромеду коју је богиња Атина привезала за стену на милост и немилост морском чудовишту.: Мифологический словарь, 430.

⁷⁵¹ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 106-107.

*Не завидим ни истрајном, слободном корак,
у ни озбиљном говору о висинама Миртонских ученика⁷⁵²
ни како морнари зборе о морским површинама.*

*Управитељу Венузије (град у јужној Италији), вредан помена због очинског порекла,
уздаш се у снажне, а даље од себе држиш кукавице.⁷⁵³*

Апостол Матеј био је цариник и према Светом Писму је на позив Христа оставио све и пошао за њим. Дјурант пише да је ортодоксна традиција Јеванђеље по Матеју поставила као прво.⁷⁵⁴ Матеј је више него остали јеванђелисти описао Христова чуда, стога то Гулиман велича стиховима:

*Пошто из западних крајева најбоља порекла
бакљама обасјавају супарника Титаније⁷⁵⁵.
Нека моја част буде моћна и увећана
и нека вештина заслужи награду стваралачким даром.
Као име Назаретског вође,
и светла дела света на све стране света бивају раздељена.⁷⁵⁶*

Једанаеста ода посвећена је великом апостолу Симону Кананиту, који је деловао у Парти и о чијем месту смрти постоје различита мишљења. Он се према једном предању упокојио у Епифанији или на Киру крај Еуфрата. Постоје и мишљења да је то било у Персији, Колхиди, Грузији, Британији, па чак и у Јерусалиму.⁷⁵⁷ Познато је да је Симону на свадбу дошао Исус и воду претворио у вино, после чега је Симон оставио и невесту и родитеље и пошао за Христом. Његову веру Гулиман описује следећим стиховима:

---

⁷⁵² Ученици духовног центра у Енглеској Мертонског приората, који је основан у 12. веку и који је Римокатоличкој цркви дао многе значајне духовнике. Edith Sylla, „Mertonschule“, *LDM*, 6 (1993), 549

⁷⁵³ Francisci Gvillimanni, *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem*, 107.

⁷⁵⁴ Вил Дјурант, *Цезар и Христ: историја римске цивилизације и хришћанства од њихових почетака до 325. године нове ере*, 636.

⁷⁵⁵ Уранов сателит, мисли на месец.: Мифологический словарь, 529.

⁷⁵⁶ Francisci Gvillimanni, *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem*, 116.

⁷⁵⁷ Василије Васиљевич Болотов, *Предавања из историје древне Цркве*, 214-215.

Ко мени да да обећање ретком верношћу

и слатким језиком помен?

Ко гозбу и свадбене свечаности и сахране

да обележи цереминијално као и нове подухвате, јуначка дела,

чуда и зачетке укорене божанске природе Витлејемскога краља?⁷⁵⁸

Гулиман шаље и поруку моралних вредности заснованих на хришћанским нормама:

Нека буду бакље, славолуци навелико

у рукама здравог дечака рођеног на Кипру:

С оне стране Химен⁷⁵⁹ је начинио девичанске појасеве

преко лаганог чвора који је вредна Хера⁷⁶⁰ одрешила,

да се не би похотљивошћу златна срамежљивост вређала.⁷⁶¹

У првој еподи Гулиман пише да безбожно вештичарење буде што даље, да се „[...] чисти изворе не упрљају црном кугом“.⁷⁶² Лов на вештице је била јако изражена у Гулимановом времену и уопште током раног новог века. Кључну улогу у овој појави је играла Римокатоличка црква.⁷⁶³

Гулиманово певање апостолима доводимо у везу са њиховим мисијама ширења хришћанства. Дванаесту оду посветио је Јуди Искаротском и апостоу Тадеју. Јуда је онај кога је Христ на Тајној вечери отворено прозвао да ће га издати. За апостола Тадеја В. Болотов пише да је у правом смислу речи апостол Месопотамије, са чијим је именом повезано гледиште о ширењу хришћанства у Едеси. Ширење хришћанства у Месопотамији и Едеси разумљиво је јер је Вавилон у време апостолске проповеди био само историјски споменик, који је имао велики значај за Јевреје као важна њихова колонија. Једно предање за апостола Тадеја каже да се упокојио у а) Вириту

⁷⁵⁸ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 124.

⁷⁵⁹ Бог свадбе и брака: Мифологическиј словарь, 155.

⁷⁶⁰ Према грчкој митологији Зевсова жена, заштитница брака и удатих жена.: Мифологическиј словарь, 146.

⁷⁶¹ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem, 124.

⁷⁶² Исто, стр. 124-125.

⁷⁶³ Упореди са: Terzila Gato Kanu, *Veštice: isповести i tajne* (Београд: Clio, 2008.)

феничанском, а друго б) у Остракину, египатском граду, треће в) у Јерменији. Предања се међусобно сукобљавају јер прво каже да се упокојио мирно а по другом мученичком смрћу.⁷⁶⁴

У духу апостолског мисионарског рада на ширењу хришћанства, тумачимо стихове посвећене апостолу Тадеју:

Сам ћу променити храмове Инаха⁷⁶⁵, лугове који се не походе,

а потомство до тврде границе због колебљивог страха.

Остало је невешто у свирању на тебанској цитри,

али се није уплашило тутњаве, племените авантуре.

Дирку, заставу римске легије (орла) и копље за седмолук ћу узнемиравати,

а блажен је онај кога химна слаткоречиво опева.⁷⁶⁶

Гулиман пева и апостолу Матији, који је после издаје Јуде Искаротскога постао апостол. Њега и називају тринаестим апостолома а у складу са том традицијом Гулиман му је посветио тринаесту оду у књизи. Предање говори да је проповедао и ширио хришћанство по Јудеји, а зна се да је проповедао у Етиопији. Страдао је мученичком смрћу у Јерусалиму, где је каменован.⁷⁶⁷ Његову посвећеност хришћанству и страдање илуструју стихови прве строфе:

Земља је била мучена ударима кише,

а твоја милост Оче, утицајем јадних смртника.

Каквим таласима је мој брод, кога је надвисио вал славе твоје, био уздрман?

Да ли да се користи справе за црпљење воде,

док варљиви ветар граби оно што је разбијено?

Сваки час ратови и вође подједнако на озбиљнији начин

---

⁷⁶⁴ Василије В. Болотов, Предавања из историје древне Цркве, 2009, 213-214, 218; Вил Дјурант, Цезар и Христ: историја римске цивилизације и хришћанства од њихових почетака до 325. године нове ере, 652.

⁷⁶⁵ Речни бог: Мифологическиј словарь, 242.

⁷⁶⁶ Francisci Gvillimanni, Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvsem, 133.

⁷⁶⁷ Василије В. Болотов, Предавања из историје древне Цркве, 231.

*сравне са земљом беспосленог, који само очекује част и власт.*⁷⁶⁸

Поговор *Апостолике* посвећен је Пјеру Мајарду, турнонском грофу и барону од Бухета, истакнутом државнику савојском онога времена. Певајући поговор грофу Мајарду, Гулимана мами муза Аузоније,⁷⁶⁹ коју помиње из разлога што се ради о простору Италије али и да покаже своје познавање историје јер је Аузонија древни град у Лацију који се ретко помиње у изворима. Тиме он песму удаљава од обичног читаоца, чинећи је доступном само одабраној ученој публици, у духу касног хуманизма.

Никада не клони духом, буди вечно јак!

Велика је то жртва, јер грешан пут одводи слабе,

недорасли мртав паде у великом подухвату.

Ти би прихватио жртву, страдао би у великом покрету

кога су Венера и Палада започеле са много повољних знакова,

*чаићу богова обасуле су Исток и оросиле га таласима.*⁷⁷⁰

Апостолика представља последње Гулиманово штампано поетско остварење које је уједно и најобимније. Представља симбоиозу његових стваралачких тенденција и жанровских врста конца 16. и освета 17. века. Оно у себи носи једну универзалну хришћанску идеју, кроз певање апостолима, али и идеју Светог предања које Римокатоличкој цркви пружа легитимитет у времену борбе за духовно оздрављење. Страдање апостола песникова је асоцијација на страдање цркве у његовом времену. У концепцију епа Гулиман је уклопио и националне идеје и идеје науке, кроз посвете важним историјским личностима Конфедерације и универзитетске елите. У епу доминирају универзалне и хуманистичке вредности које се огледају кроз хришћанску етику. У античким алузијама и истанчаном стилу препознајемо натрухе нове стваралачке епохе, касног хуманизма; латински језик књиге има елементе усмерености ка ужем кругу читалаца, но ипак је то језик хуманизма чији се успон раније окончао.

---

⁷⁶⁸ Francisci Gvillimanni, *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem*, 137.

⁷⁶⁹ Исто, стр. 145-146.

⁷⁷⁰ Исто, стр. 145-146.

2. 2. 3. Ода кардиналу Отавију Паравичинију

Песму *Кармен*⁷⁷¹, Гулиман је посветио Отавију Паравичинију (1552-1611), ватиканском нунцију у Швајцарској, у време католичке реформе, борцу за јачање католичанства у Конфедерацији. Гулиман као искрени католик у знак захвалности је испевао ову песму Паравичинију. Реториком наслова истиче да је Паравичинија у кардинала произвео папа Гргур XIV. Паравичини је рођен у Риму као потомак племићке породице, Гргур XIII га је 1580. године послао у нунцијатуру у Мадрид. Вратио се после четири године и постао епископ александријски. Рукоположио га је кардинал Боромео. Папа Сикст V шаље га као нунција у Швајцарску, са задатком да ради на јачању католичанства у швајцарским кантонима. Предано је радио на јачању цркве, на линијама Трентског концила, показујући способност и вештину дипломате. Нунцијатуру у Луцерну је 1591. године посетио папа Гргур XIV и произвео је Паравичинија у кардинала. Обављао је и функцију Камерленга Римокатоличке цркве, што је истакнута личност цркве и у случају смрти папе, покрива то место.⁷⁷²

Поезија Гулиманова је у духу величања католицизма и националних вредности његове *Хелвеције*. Кроз њену поетску идеју схватамо све оне различитости и супротности поезије једног истог простора, верски супротстављене једне другој. Док су песници Женева и Лозане у стиховима критиковали политику Рима и указивали на нове погледе на хришћанске исходе, дотле је Гулиман певао једном црквеном великодостојнику.⁷⁷³

И мисаона структура посвећена Паравичинију почиње класичним стилско-реторичким поступком, обраћања муза и упућивањем читаоца на мотивацију и циљ певања, што показује прва строфа:

*Сада ми Музо омотај сјајну главу
Ловоровим венцем дуговечним,
Размишљам да овде уз помоћ
Делотворне лире славим*

---

⁷⁷¹ Кармен – првобитно обредна и религиозна, а касније свака лирска песма у латинској књижевности. Налазимо их код средњовековних латинских песама, а код нас су дубровачки песници 17 и 18. века овим термином називали дуже песме које су писали на латинском језику.: *Rečnik književnih termina*, 91.

⁷⁷² Ernest Giddey, „Le nonce Ottavio Paravicini“, *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte*, 5 (1995): 369-373

⁷⁷³ Olivier Pot, *Poésie et théâtre protestants au XVI siècle*, 138-139.

*Почетак Паравичини.*⁷⁷⁴

Уз помоћ лире, а она је прастари симбол песме и певања, хуманиста – песник слави: људску част, славу стечену врлинама и заслугама.⁷⁷⁵ Овде препознајемо стваралачки темперамент сродан духу који је опевао Јохана Вилда, који се виноу у божанске просторе. Паравичини је, такође, подигнут на пиједестал Титана и својом појавом „неискусне чудним звуком мами.“ У овом стиху сажете су рефлексije, које се носе својом целином, и сугестивност песничке звучне слике у којој су окарактерисани неискусни.⁷⁷⁶ Та песничка слика и мисаона фигура је увод у прву еподу која даље развија песникову идеју уопштавања и сазнавања света. Она је изражена стихом: „Пролазна ствар је слава“, што Гулиман подвлачи, док у другој строфи враћа оновременом човеку битне карактерне особине: врлину и храброст, о којима је певао и у песми посвећеној Вилду:

Премда је сама по себи

Врлина узвишена,

Веома вредна награде и славе

У свему предњачи храброст.

Храброст задобија поред свега

*Оног ко је познат, поштован.*⁷⁷⁷

Из митолошке и божанске сфере наратор/песник у форми имагинарног дијалога прелази на историјски терен, показујући да и тако у своју мисаону структуру уводи и Ериугена (810-970), ирског представника хришћанског неоплатонизма, филозофа и песника који је бранио слободну вољу и остао познат по устрајавању на измирењу разума и хришћанске догме, првог великог филозофа средњовековне хришћанске схоластике.⁷⁷⁸ Исти поступак и ефекат остварује и увођењем у песничку структуру Филипа II (1556-1598), шпанског краља и великог поборника католицизма. Паравичини је у Филипово време био у Мадриду нунције од 1580. до 1584. године.⁷⁷⁹

Топографисање овог места у структури певања битно је из три разлога: 1) Показује колико је овај велики хуманиста ангажован и у поезији, и то на модеран и

---

⁷⁷⁴ Гулиман је у песмама на више места подвукао поједине речи, тако да смо у нашем тексту урадили исто.: Francisco Gvillimanno Helvetio, Carmen Gratvlatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinvm, episcopvm Alexandrinvm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem, 3.

⁷⁷⁵ Исто.

⁷⁷⁶ Исто, стр. 5.

⁷⁷⁷ Исто.

⁷⁷⁸ Richard Barrie Dobson, *Encyclopedia of the Middle Ages, Volume 2* (London: Routledge, 2000.), 527.

⁷⁷⁹ Ernest Giddey, Le nonce Ottavio Paravicini, 370.

уметнички успео начин; 2) Како је афирмисао, као и у случају Вилда, значајна имена своје епохе и њихова дела и личност; 3) Како је, употребљавајући богове из мита и хомерове Илијаде и Одисеје. Какав је Хиперион, своју поезију схватао као културу и заснивао је као модел културе. То га и данас чини значајним и актуелним. Звучи као максима стих да „скромна храброст ... крије ... многе мисли мудрог бића“.⁷⁸⁰

И Паравичини је сав у размерама богова: Титана, Хипериона, Океана, Хеспериде, Танатоса и других, што указује на генезу мисли и координате певања. Ипак, у коначној слици, он је дат реално и помало патетично:

*Али најпре глас који се ширио о твојем имену
Испуњавао је далеке западне земље
Велика краљевска престоница Филипи упознала је
Тебе и Океана.⁷⁸¹*

Посебно је интересно именоване шпанске престонице Мадрида као „Филипи“, што посебно подвлачи, по његовом оснивачу и великом владару свога времена Филипу II.⁷⁸² Песник Филипа II поштује јер је католички краљ, који је сачувао цркву у својој земљи и борио се за њу широм Европе. Гулиман ће за коју годину ступити у дипломатску службу Филипа II, као секретар његове амбасаде у Луцерну.⁷⁸³ Но, истовремено је и сав у знаку звезданих висина и космичког простора:

*Који сам са једним небеским родитељем
Умирујуће светлости
Влада кружењем земље и сунца,
Заласцима сунца, пространством мора.⁷⁸⁴*

Али, дат је у контексту овог света и његовог поретка и вредности. Дакле, тек када се контекстуализује, поезија као култура постаје апсолутно јасна и разумљива, што илуструју стихови којима остварује рељеф карактера лирско – епског јунака. Песник именује све вредности и његово дело:

*Свако храбар те гледа
с поштовањем са обале.*

---

⁷⁸⁰ Francisco Gvillimanno Helvetio, Carmen Gratvatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinvm, episcopvm Alexandrinvm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem, 5.

⁷⁸¹ Исто, стр. 7.

⁷⁸² Филип II је престоницу Шпаније пренео у Мадрид 1561. године.: Nikola Samardžić, *Istorija Španije* (Beograd: Plato, 2005.), 692.

⁷⁸³ Giddey Ernest, *Le nonce Ottavio Paravicini*, 372-373.

⁷⁸⁴ Francisco Gvillimanno Helvetio, Carmen Gratvatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinvm, episcopvm Alexandrinvm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem, 7.

*И сам господар света мирне душе се
радује да се са тобом рукује.
И они који управљају земаљским царством
О теби брину.
Пријатељ са тобом дели размишљања твог
разборитог ума.
Радује се често у твојем друштву.⁷⁸⁵*

Наравно, у хришћанској култури нема безгрешног човека, па зато ни у литератури нема безгрешног јунака. Сетимо се Андрићевог јунака Карађоза из *Проклете Авлије*, који затвореницима иронично каже како нема невиних и како су сви криви „[...] или су се макар очешали о кривца.“ У том смислу и Паравичини има грешака и грехова. „Тако велика нада једном твоје мисли је обманула.“ Или:

*Није лако да Бог испитује тајне,
јер нимало случајно је да на велолом скупу.
Они који подржавају део оног,
што је очевидно касније то одбаце.⁷⁸⁶*

У овом примеру се види како је хуманиста и песник довео свог јунака у контекст са поретком и вредностима свог времена. Исти је случај и са стиховима у којима песничку идеју о разуму и храбрости своди на лапидарни израз:

*Опажамо: част изазива разум,
цену храбрости одобрава.
Али бриге удвостручује
заједно са именом:
све оно чега се тешким радом одричемо.⁷⁸⁷*

И сами дух и метод католичке реформе, после концилске, садржао је у себи неку врсту свих ових антагонизама са којима се суочавала Римокатоличка црква у настојању да се суштински реформише.⁷⁸⁸

Вредност сентенце, али и мисаони оквир времена у којем живе и стварају и јунак Паравичини, и хуманиста Гулиман, имају и стихови:

*Што си прихватио као част
коју је донела сагласност људи и богова.*

---

⁷⁸⁵ Исто, стр. 8.

⁷⁸⁶ Исто.

⁷⁸⁷ Исто, стр. 9.

⁷⁸⁸ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 11-12.

*Издржавао си истрајан жеге Тартара⁷⁸⁹,
Студен Хелвећана још ништа није дотакла.
Сигурно много човек мора да прође,
да би циљ достигао.
Слађи је заиста спокој стечен знојем.⁷⁹⁰*

Дакле Паравичини је прошао многа искушења на служби у Шпанији и Швајцарској а све у служби Римокатоличке цркве. Паравичини је, дакле, као јунак ове поеме имао уметнички и практични дар, и то илуструје пета Епода у којој се указује на књижевност, ратничке и друге вештине:

*Са обала твојих ратоборни народ
диви се умилним оргуљама,
твога лабуда које надалеко
надвладавају погребне тактове!
Као из дивљих груди да избацује!
Тако твоје речи упијају весело ушима!
Подстећају друге на плодносни дух,
негован многоструким занимањем
за књижевност и многе друге вештине.⁷⁹¹*

У епилогу поеме о Паравичинију Гулиман се идентификује са својим јунаком:

*Напајаш се росом реке Меле,
која тече са извора и обилато,
напајајући поља твоје мудрости која се колеба.
Ти домовину једнако очинском душом
грлиш и трудиш се да будеш користан свима.
Радом, речима, поузданим саветима,
о узвишени споменику моје Хелвеције.⁷⁹²*

Гулиман Паравичинија назива спомеником Швајцарске, истичући његове заслуге у овој земљи која је Паравичинију блиска као сама домовина. Свог јунака песник је подигао на ниво божанских вредности. Када каже „моје“, Гулиман првенствено мисли

---

⁷⁸⁹ Тартар – дубоки процеп испод Хада, у који је Зевс бацио побеђене титане. Временом је Тартар изједначен са Хадом, царством мртвих.: Драгослав Срејовић, Александра Цермановић-Кузмановић, Речник грчке и римске митологије, 400.

⁷⁹⁰ Francisco Gvillimanno Helvetio, Carmen Gratvlatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavim Paravicinvm, episcopvm Alexandrinvm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem, 10.

⁷⁹¹ Исто.

⁷⁹² Исто, стр. 11.

на католички део Конфедерације, где је Паравичини деловао и допринео учвршћењу цркве. Пророчанства су му се остварила, троструки венац славе му сплела, понео је кардиналску титулу и зато песму окончава идејом:

Спеваћу песму о теби.

Славићу те, моја лира ће те опевати.

Збогом, буди ми здрав.

*Стога, зато што можеш, што си то увек чинио,
брани наш народ.⁷⁹³*

И реформаторска поезија друге половине 16. века негује духовне теме, протестант Маро пева у духу протестантске доктрине своје *Духовне химне*.⁷⁹⁴ Гулиман позива Паравичинија да брани, како је то увек и радио, своју верну паству од јереси која је разарала ткиво цркве. У славу тих вредности, које су бедем одбране свете цркве, песник и пева, пева и верује у истрајност и мудрост Паравичинија и других, да су на правој страни и да ће победити. У односу на поему посвећену Вилду, иако им је мотивационо језгро сродно, поема о Паравичинију има више уметничких вредности, сложенија је структура и садржи више поетских слика, идеја и историјских сегмената.⁷⁹⁵

---

⁷⁹³ Исто, стр. 12.

⁷⁹⁴ Olivier Pot, Poésie et théâtre protestants au XVI siècle, 140.

⁷⁹⁵ Francisco Gvillimanno Helvetio, Carmen Gratvlatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinvm, episcopvm Alexandrinvm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem, 12.

2. 2. 4. Поглавље у историји Османског царства

У Гулимановом хуманистичком и историографском опусу чита је заинтересованост за питање угрожености хришћанске Европе од турске опасности. Иако се овим питањем није дубински стигао позабавити, да је поживео оно би дошло међу теме његових истраживања, томе би у прилог ишао афинитет аутора али и положај царског историчара и политичке околности, односно османлијска претња хабзбуршким поседима. У познатом делу о Турцима, историчара Јохана Јакоба Бојера,⁷⁹⁶ Гулиман је написао кратко поглавље у форми песме.⁷⁹⁷

У првом делу, стиховима саопштава читаоцу своје виђење озбиљности претње Европи од отоманске силе. Истиче да је хришћански народ погођен османлијском тиранијом, на оним просторима којима су завладали, мислећи првенствено на балканске хришћане. У њиховом налету су уништене многе хришћанске државе у којима је инсталирана освајачка власт која се немилосрдно обрачунавала са свима који су јој се супротстављали. Истакли би смо Гулиманову опаску да је на освојеним просторима посебно угрожена хришћанска вера, те да је форсирана муслиманска религија. Под такав утицај је потпао део становништва, „[...] који се није бојао Бога“. Тиме је нагласио велики проблем који је Европи донео процес исламизације, најугроженијим простором сматра „[...] област Пелазга“ и Малу Азију, који су доживели тешку судбину под влашћу суровог освајача. Песник нам кроз античке називе за један простор говори у ствари о Балкану и Малоазијској регији који су некад били део хришћанске, византијске државе.⁷⁹⁸

Гулиман на више места у својим делима кроз стихове покушава да предочи какву опасност по Европу представља Османско царство. У књизи духовне поезије из 1595. године он пише да су Османлије заузеле Сирију а да су им се Персија и Индија нашла на путу.⁷⁹⁹ Позива на хришћанско јединство, јер је неопходна одбрана од варвара, како би се вековна неправда исправила. Турска тиранија прегазила је „[...]

⁷⁹⁶ Бојер је био познат по особеном приступу настави историје.: Heinrich Schreiber, *Geschichte der Albert-Ludwigs-Universität zu Freiburg im Breisgau* II. Band, 236.

⁷⁹⁷ Francisco Guilimannus, *In clarissimi et doctissimi D. Ioan Iacobi Beueri Librum Angariorum Turcicarum*, 1.

⁷⁹⁸ Исто.

⁷⁹⁹ Franciscus Guilimannus, *Odarum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii apud Insubres F. Philippi II. Catholici, apud Helvetios legatum*, 54.

Ромулову отаџбину“ (мисли на Источно римско царство) и „[...] нова краљевства“, односно друге покорене државе. Ова мрачна сила је притисла и море, односно велики део Медитерана, угрозивши трговину и живот на том простору. Но, то јој није довољно, јер прети и другим земљама и „[...] господарима, сејући страх као немирно море.“⁸⁰⁰

Текст се завршава *кратком песмом*, посвећеном професору Бојреру, која се обраћа Европи, опомињући је каква јој опасност прети. Гулиман повлачи паралелу између раскола у Римокатоличкој цркви (критикујући оне који су се одвојили од старе цркве) и опасности која хришћанству прети од отоманске силе.

Зашто изван себе јуриш у пакленом стању, махнита хришћанко,

а свог Бога заборављаш?

Зашто се мухамеданци окренуше тиранији

а не Римском царству и његовом цару?

Тако неопрезна ћеш погрешити,

неспремна ћеш доћи у опасност, као некада Грчка.⁸⁰¹

Хуманиста изузетно цени Бојрера, он је за њега велики човек и патриота, у његову част је и написао поглавље. Текст завршава стиховима у епиграму којима критикује друштвено и духовно стање у Немачкој које је произвео црквени раскол, али је сигуран да ће се то стање променити.⁸⁰² Епиграм је изменио првобитну форму коју је током дуге историје имао, од грчке, преко римске до хуманистичке поезије, у којој је добио сатиричну а некад и оштрију поруку⁸⁰³.

Теби Бојрере, твојој племенитој светлости велику част муза,

у овом кратком спису указујем.

Твоја отаџбина се налази у немилости,

у њој се не поштује Божја воља,

заобилази се предање и оно што је одавно записано.

---

⁸⁰⁰ Francisco Guilimannus, In clarissimi et doctissimi D. Ioan Iacobi Beueri Librum Angariorum Turcicarum, 2.

⁸⁰¹ Исто, стр. 3.

⁸⁰² Исто.

⁸⁰³ Volker Meid, Die deutsche Literatur im Zeitalter des Barock: vom Späthumanismus zur Frühaufklärung, 208.

*Али такво стање неће потрајати вечно.*⁸⁰⁴

У овом кратком тексту историчар је успео синтетизовати главне проблеме који су притискали ондашњу Европу и Свето римско царство. Његова промишљања су дубинска а поруке снажне и прагматичне, очекивања му се на жалост нису обистинила. Западни хришћани су остали несложни и Европа се никада није ујединила против отоманске опасности.

---

⁸⁰⁴ Francisco Guilimannus, In clarissimi et doctissimi D. Ioan Iacobi Beueri Librum Angariorum Turcicarum, 3.

3. ИСТОРИЧАР ХЕЛВЕЦИЈЕ

3. 1. Хроника града Фрибурга

У историографском опусу Франца Гулимана наша се и једна рукописна хроника из 1598. године, која у оригиналу није сачувана, већ само њен препис из 18. века. Хроника је преписана на папиру, француском хуманистиком а име преписивача остало је непознато. Исти преписивач је у поднаслову нагласио да је аутор хронике Гулиман и да је њен оригинал био на латинском језику. Хроника у преводу носи наслов Историја града Фрибурга у Швајцарској 1179-1481, а даље у наслову стоји: „[...] ову историју на латинском језику написао је првобитно Франц Гулиман у Фрибургу 1598. године“.⁸⁰⁵

Препис хронике није био до сада предмет научне обраде, с обзиром да је настао у времену развијеног штампарства и да не доноси ништа ново у историји Фрибурга. Но, хроника и поред тога има вредност, посебно у контексту сагледавања и тумачења Гулимановог научног опуса и његових погледа на прошлост Швајцарске. Са аспекта кодикологије, спада у последњу фазу рукописних књига западне Европе.⁸⁰⁶

Готово са сигурношћу можемо закључити да је оригинал ове хронике из 1598. године био у рукопису јер нема података да је Гулиман штампао слично дело у овом периоду. То је период његовог стварања везаног за родни град Фрибург и ове историје нема међу његовим делима насталим у то време.⁸⁰⁷ Ова кратка хроника на седам страна, тематски и проблемски, спада у прву фазу његовог историографског стваралаштва. Она је као и сва његова дела написана језиком хуманизма – латинским, а временски уоквирена између два важна датума у историји града, временом оснивања града и уласка у састав Конфедерације 1481. године. Посматрајући временски оквир хронике,

---

⁸⁰⁵ СН АЕФ Chroniques 94.

⁸⁰⁶ Значајан број хроника које су настале у Фрибургу налазио се у приватном власништву и из тог разлога нису биле доступне истраживачима.: Albert Büchi, Die Chroniken und Chronisten von Freiburg im Üeschland, 201-202

⁸⁰⁷ Abraham Horodisch, Die offizin von Abraham Gempferlin dem ersten Drucker von Freiburg (Schweiz), 22-26; Lioba Schnürer, Die Anfänge des Buchdrucks in Freiburg in der Schweiz 1585-1605, 33-36.

схватамо да је она искорак у истраживачком успону младог хуманисте јер се његова историја Швајцарске завршавала с дешавањима с почетка 14. века. Овде је он кроз резиме фрибуршке средњевековне историје дао идеју укупног развоја Конфедерације у средњем веку. У препису дела нису наведени извори које је аутор користио у писању дела, па остаје непознато да ли је тако било и у оригиналу. Но, имајући у виду разноврсност историјских извора које је Гулиман користио у својим делима, мишљења смо да је и овај рукопис у интегралном облику имао напомене.⁸⁰⁸

Слична хроника, анонимног аутора из 18. века, која се у једном одељку бави историјом Фрибурга, конципираном на сличан начин. Обрађује историју града у времену од оснивања преко уласка у Конфедерацију али и каснији период.⁸⁰⁹

Оригинал хронике, а тако ћемо посматрати и њен препис, настао је у времену развијеног штампарства у граду на Сарину,⁸¹⁰ али у исто време и праксе писања рукописних историја, која се дуго одржала у Швајцарској. Посебност швајцарске историографије раног новог века обележиле су илустроване хронике, рукописна дела на папиру или пергаменту, украшена бројним илустрацијама које су читаоцу стварале јаснију слику историјске приче. Поред научне, велика је њихова културна и уметничка вредност а питање илустратора који су на њима радили још није у потпуности расветљено. Поред илустрованих у овом периоду је настао велики број хроника које нису имале илустрације али које такође имају своје место у историографији. „Историјски град“ Фрајбург, стари образовни центар, место је настанка великог броја хроника током раног модерног доба.⁸¹¹

Вредну научну студију која се бави овом проблематиком објавио је још пре једног века историчар Алберт Бихи у којој је осветлио тада познате фрибуршке хронике. Он указује на обиље и вредност ове врсте историографских дела и потребу да се она критички обраде. Утврдивши да је један део ових хроника настао из пера аутора који су остали анонимни, истиче да треба уложити напор и утврдити име аутора и његове биографске податке. Још један проблем се испречио овом истраживачу, сазнање да се знатан део сачуваних хроника налази у приватном власништву, те да из тог разлога нису доступне. Фрибуршке рукописне хронике чувају се у посебном фонду

---

⁸⁰⁸ CH AEF Chroniques 94.

⁸⁰⁹ CH AEF Chroniques 42.

⁸¹⁰ У Фрибургу је штампарија основана 1584. а са штампањем књига се почело наредне године.: Christoph Reske, Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutsche Sprachgebiet: auf der Grundlage des gleichnamigen Werkes von Josef Benrung, 283.

⁸¹¹ Albert Büchi, Die Chroniken und Chronisten von Freiburg im Üeschland, 201

Државног архива у овом граду, чији је фондус обogaћен многим примерцима из приватних колекција у међувремену предатих архиву. Једна од њих је Гулиманова хроника из 1598. године, Бици је не наводи, па она спада у оне које су после његове студије постале доступне стручној јавности и која је као и знатан број других, чекала на стручну обраду.⁸¹²

Ако упоредимо препис Гулиманове хронике историје Фрибурга са једном Хроником насталом у 18. веку која обрађује исту проблематику, утврдићемо очигледне сличности. Није искључено и да је сам аутор ове историје користио Гулиманову хронику у писању одељка у својој историји који се односи на историју Фрибурга.⁸¹³ Хроника даје преглед историје града Фрибурга од оснивања, половином 12. века до приступања Кантона Фрибурга Конфедерацији 1481. године..⁸¹⁴

Гулиман је хронику конципирао као преглед историје Фрибурга од друге половине 12. века до 1481. године када је Фрибург приступио Конфедерацији. Временски оквир рукописа сам по себи сведочи о разумевању периодизације историјског развоја града и концептуалног решења да историју омеђи важним догађајима⁸¹⁵

Хроника почиње подацима о оснивачу града војводи Бертолду IV Церингену⁸¹⁶, сину Конрада, ректора и гувернера Бургундије. Он је наследио имовину свог оца, у исто време као и функцију ректора.⁸¹⁷ Брак Фридриха Барбаросе (1152-1190), и Беатрисе Бургундске 1156. године, потчинио је Бургундију под Барбаросину власт. Бертолд V је тиме доведен у незгодан положај, постао је вазал и цара и царице. Морао се одрећи права на Бургундију, у замену за права суверена над епископијама Сиона, Лозане и Женеве.⁸¹⁸ Гулиман пише да су оснивача града, политичке, војне, географске и

---

⁸¹² Исто, стр. 202

⁸¹³ Хроника је настала крајем 18. века и представља кратку историју света, а један одељак посвећен је историји Фрибурга и писан је немачким језиком.: CH AEF Chroniques 42.

⁸¹⁴ CH AEF Chroniques 94.

⁸¹⁵ Исто.

⁸¹⁶ Церингени су једна од најпознатијих старих немачких породица из Швабије. Током средњег века били су војводе Коруске, Швабије, Церингена, маркгрофови Вероне, ректори и војводе Бургундије. Бертолд IV Церинген (1125-1186), био је војвода Церингенски од 1152. године, а носио је и титулу ректора Бургундије. Оснивач је многих градова, од којих је најзначајнији Фрајбург, а његов наследник Бертолд V основао је Берн.: Eduard Heyck, *Geschichte der Herzoge von Zähringen* (Aalen: Scientia Verlag, 1980.), 328-333.

⁸¹⁷ CH AEF Chroniques 94.

⁸¹⁸ Eduard Heyck, *Geschichte der Herzoge von Zähringen*, 421-425.

економске околности навеле да за изградњу „[...] новог града“, изабере место природне терасе са погледом на реку Сарин.⁸¹⁹

Трагајући за изворима о години оснивања града Гулиман је дошао до закључка, а на основу старих хроника, да је град основан 1179. године.⁸²⁰ Савремена историјска наука прихвата годину 1157. као годину оснивања овог града.⁸²¹ Гулиман се увек држао извора, тако и овог пута он потенцира годину када се, према њему тада доступним изворима, први пут помиње Фрајбург 1179. године. Оно што он наглашава, и што је по њему од особите важности је да је град од тада задржао своје име кроз векове а уз име и углед. Фрибург се налазио на месту где се граниче две европске нације, француска и немачка, где су се преплитали интереси Церингена и Кибурга а касније Хабзбурговаца, швајцарских кантона, Француске и Савоје. Град је од свог почетка имао стратешки значај, који Гулиман илуструје податком да му је цар Фридрих I (1152-1190), доделио значајне привилегије „[...] у 31 години своје владавине“, односно 1183. године.⁸²²

Војвода Бертолд је оставио овај град својим потомцима, сину Бертолду V 1185. године.⁸²³ Град се налазио на западном рубу поседа Церингена и нашао се на удару епископа Лозане и непријатељски настројених савојских грофова.⁸²⁴ Војвода Бертолд V ступио је на власт 1186. године, тако да није јасна ова Гулиманова 1485. година, да ли је његов отац сину доделио град раније или се мисли на преузимање војводства које се узима 1486. година.⁸²⁵ Бертолд V је имао две кћери, Агнезу и Марију. Прва је била удата за војводу Ураха Егина, а друга за Војводу Вернера Кибурга⁸²⁶. Војвода Бертолд је затим основао град Берн и трајно повезао пословним и пријатељским везама ова два града. Фридрих II је Берну и Фрибургу потврдио повластице 10. септембра 1219. године. Гулиман наводи и повељу о слободама, по којима ови градови постају градови

---

⁸¹⁹ CH AEF Chroniques 94.

⁸²⁰ Исто.

⁸²¹ Jean Pierre Dorand, *La ville de Fribourg de 1798 à 1814: Les municipalités sous l'Helvétique et la Médiation, une comparaison avec d'autres Villes-Etats de Suisse* (Fribourg: Saint-Paul, 2006.), 18-21; Hektor Amman, *Freiburg als Wirtschaftsplatz im Mittelalter* (Freiburg: Buchdr. Fragnière Frères, 1957.), 78.

⁸²² CH AEF Chroniques 94.

⁸²³ Исто.

⁸²⁴ Исто.

⁸²⁵ Војвода Бертолд IV умро је 8. децембра 1186. године, када га наслеђује Бертолд V.: Eduard Heyck, *Geschichte der Herzoge von Zähringen*, 415.

⁸²⁶ Гроф Вернер I Кибур погинуо у Шестом крсташком рату 1228. године у Акри.: Louis Carlen, „Der Schweizer Adel und die Kreuzzüge“, *Nachrichten des Schweizerischen Burgenvereins*, 38 (1965): 138

државе.⁸²⁷ Овај податак о статусу града-државе ће се током времена оспорити и данас се сматра нетачним.⁸²⁸

Као битне датуме у културно-историјском развоју града Гулиман наводи градњу градске куће, која је иницирана од стране ритера Рудолфа Хакенберга.⁸²⁹ Поред тога, велики догађај за град био је и долазак витезова Јовановаца у Фрибург који су онде направили своју цркву.⁸³⁰ Када је основан центар Јовановаца у Фрибургу, био је то мали огранак овог реда на Швајцарском простору. Три су важна аспекта доприноса Јовановаца развоју Фрибурга. У првом реду је њихов утицај на духовну сферу у граду, затим њихов утицај на војне прилике у граду и војне успехе Фрибурга у периоду после њиховог доласка у град. Трећи аспект је њихова улога у доласку људи са стране у овај град и њихов утицај на збивања у граду.⁸³¹

У немирном времену сукоба цара Фридриха II и папе Иноћентија IV, није био поштеђен од агитације ни Фрибург, као и многи други градови Швајцарске и Немачке.⁸³² Гулиман се враћа на раније догађаје и каже да је град после Церингена 1218. године предат грофовима Кибурзима на управу. Граду су потврђене старе привилегије и утврђен статут као основа за његов економски и друштвени развој 1249. године. Гулиман каже да је то било „[...] у време грофа Виљема од Холандије“⁸³³, који је био на власти у то време.⁸³⁴

Гулиман пише да се град у наредном периоду снажно развијао и доживео економску експанзију, као занатски центар. У граду је била развијена и трговачка делатност која је узроковала да се формира круг угледних трговаца. Град је у овом

---

⁸²⁷ CH AEF Chroniques 94.

⁸²⁸ Jean Pierre Dorand, *La ville de Fribourg de 1798 à 1814: Les municipalités sous l'Helvétique et la Médiation, une comparaison avec d'autres Villes-Etats de Suisse*, 19-20.

⁸²⁹ Хатенберг или Хаканберг је позната племићка породица из Фрибурга, која је имала свој дворца у граду. Најпознатији представник ове породице у 13. веку био је ритер Рудолф Хатенберг. Он се сматра првим донатором градње дома витезова Јовановаца у Фрибургу 1224. године.: Johann Karl Seitz, „Die Johanniter-Priester-Komturei Freiburg i. Ü.“, *Freiburger Geschichtsblätter*, 17 (1910): 19

⁸³⁰ CH AEF Chroniques 94.

⁸³¹ Опширно о Јовановцима у Фрибургу видети.: Johann Karl, *Die Johanniter-Priester-Komturei Freiburg i. Ü.*, 1-136.

⁸³² Hubert Houben, *Kaiser Friedrich II.: 1194-1250: Herrscher, Mensch und Mythos* (Stuttgart: Kohlhammer, 2008.), 74-77.

⁸³³ Виљем II Холандски био је ривалски немачки краљ (1247-1256), у време када је папа Иноћентије IV екскомуницирао Фридриха II. Виљем је био гроф Холандије и Зеланда (1234-1256).: Hubert Houben, *Kaiser Friedrich II.: 1194-1250: Herrscher, Mensch und Mythos*, 91.

⁸³⁴ CH AEF Chroniques 94.

периоду повећао и број становника, мада се не наводи њихов број. Од грађевина истиче се изградња цркве Нотр Дам 1259. године.⁸³⁵

Династија Кибурга се нашла пред изумирањем и када је последњи Кибург, Херман V умро 1263. године, поставило се питање наследства њихових поседа. У то време је у експанзији била кућа Хабзбурговаца, који су постали утицајни у ширем региону. Рудолф I Хабзбуршки (1273-1291) је отворено претендовао на домене Кибурга а за то је имао и јаке аргументе. Наиме његова мајка Хајлвига или Хедвига, била је кћерка Урлиха III Кибурга и он је ту крвну везу истицао.⁸³⁶

Према Гулиману, 1274. године домен Кибурга је припојен хабзбуршким поседима а у под њихову управу је дошао и Фрибург 1277. године, када је град добио привилегије од краља Рудолфа I. Под управом Хабзбурговаца ће град на Сарину доживети свој пуни економски и друштвени развој. Гулиман наводи 1283. као годину почетка градње Катедрале Светог Николе, грађевине по којој је Фрибург и данас препознатљив.⁸³⁷

Хроника не саопштава пуки хронолошки преглед историјских догађаја, већ суштинске друштвене процесе који су обележили наведени временски период у историји Фрибурга. У хроници се не помињу ни битке код Дорнбила из 1298. године и Лаупена из 1339. године у којима је град Фрибург учествовао са Хабзбурговцима и Бургундијом, против Берна и савезника, и у којима је био на страни поражених.⁸³⁸

За скоро два века, Фрибург је под Хабзбуршком владавином (1277-1452), доживео многе трансформације, војне и политичке, што је обележје овог периода, али у исто време је град на обалама Сарина осетио и просперитет. Заједница грађана узела је судбину у своје руке: град расте, занатлије се организују у корпорације, развија се и образовање. Град је постао познат по производњи коже и текстила у централној Европи.⁸³⁹

Међутим, од средине 15. века, политичка ситуација у Фрибургу је погоршана и град као Хабзбуршки посед бива угрожен од Савоје. Ратни сукоби између две старе

---

⁸³⁵ Исто.

⁸³⁶ Bruno Meier, *Ein Könighaus aus der Schweiz. Die Habsburger, des Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter* (Baden: Verlag für Kultur und Geschichte, 2008.), 50-51; Hugo Hantsch, *Die Geschichte Österreichs, Erster band*, 110.

⁸³⁷ CH AEF Chroniques 94.

⁸³⁸ Arthur Mojonier, *Histoire de la Confédération*, 68, 97.

⁸³⁹ CH AEF Chroniques 94.

европске куће, Хабзбурговаца и Савоје дуго су трајали на територији централне Швајцарске. Град је био приморан да се стави под врховну власт Савоје 1452. године и у том статусу је остао до 1477. године. У исто време Фрибург остварује све јаче везе и савезништво са Берном који постаје моћан кантон. Берн је још од 1353. године ушао у Швајцарски савез и према томе преузео обавезе које произилазе из тога.⁸⁴⁰ Швајцарски савез је у исто време оставрио савезништво са Француском која их увлачи у рат против Бургундије, на чијем челу је био војвода Шарл Смели.⁸⁴¹ Мада није био члан Швајцарског савеза у то време, Фрибург је у овај рат ступио као савезник Берна. После слома бургундске државе, мењају се и односи снага у региону, швајцарски кантони су учврстили савезништво са Француском, те као резултат тих околности Фрибург се ослобађа савојске хегемоније.⁸⁴²

Гулиман је размотрио и односе Фрибурга са суседним Берном који ће постати један од најмоћнијих кантона Конфедерације, којој је приступио 1353. године. Ти односи су били у почетку супарнички и доводили су до ситуације да се у ратним сукобима ова два кантона нађу на супарничким странама. Но, они ће у другој половини 15. века постати савезници, прво у бургундском рату а онда и уласком Фрибурга у Конфедерацију.⁸⁴³

Фрибург је 1478. године добио статус слободног царског града, што је допринело његовом угледу и економском развоју. Гулиман говори и о околностима под којима је Фрибург и Солотурн ушли у састав Конфедерације 1481. године. Он наводи и кључну улогу у придруживању Фрибурга савезу духовника Никлуса од Флиа (1417-1487), који је касније канонизован. Фрибург је уласком у Конфедерацију много добио, војну сигурност приступањем једној од тада војничких сила Европе али и перспективу да се слободно развија у економском и друштвеном погледу.⁸⁴⁴

Највреднија карактеристика хронике јесте у идеји аутора да прикаже историју једног града кроз преглед најважнијих процеса који су обележили његов развој и успон током одређеног периода. Текст не представља хронолошку вертикалу догађаја из историје Фрибурга већ приказ друштвеног прогреса града од настанка, и егзистирања

---

⁸⁴⁰ Исто.

⁸⁴¹ Француска је искористила Швајцарце у обрачуна са бургундским војводом Шарлом Храбрим (1467-1477). Савезници су бургундског војводу потукли најпре код Грансона (1475), затим Муртена (1476), и најзад код Нансија (1477), где је бургундски војвода погинуо а његова држава ликвидирана.: Jean-René Vory, *Les Suisses au service étranger et leur musée*, 55-56.

⁸⁴² Исто.

⁸⁴³ СН АЕФ Chroniques 94.

⁸⁴⁴ Jean Pierre Dorand *La ville de Fribourg de 1798 à 1814: Les municipalités sous l'Helvétique et la Médiation, une comparaison avec d'autres Villes-Etats de Suisse*, 47.

као условно самосталности, до уласка у један нови облик државне заједнице каква је била конфедерација крајем 15. века. Гулиман је хронику написао исте године када је објавио своје капитално дело о Историји Конфедерације и она је у суштини један мали извод из тог дела. Иако хроника спада у дела карактеристична за тај период и ниво историјске науке у њој је Гулиман испољио свој критички однос. Он податке које није имао документоване не наводи, тако не наводи годину оснивања града јер за то нема упоришта у изворима, већ само смешта време оснивања града у доба Бертолда IV. Он наглашава и образлаже предности приступања Кантона Конфедерацији . Оно што се препознаје у тексту јесте Гулиманов став да су у развоју једне заједнице, њених друштвених односа и укупног просперитета најважнији јединство и међусобна сарадња.

3. 2. Историја швајцарског простора

Историја Швајцарске представља једно од Гулиманових најзначајнијих историографских дела и истовремено је дело које се највише познаје и тумачи. Ово обимно дело на нешто више од четиристотине педесет страна обрађује историју швајцарског простора од антике до 16. века. То је углавном и препознатљив стил аутора који углавном своја дела заокружује са приказом њему савремених збивања. За разлику од укупног историчаревог опуса, *Историја Швајцарске* је од самог почетка привлачила пажњу хуманистичке елите и анализирана је њена садржина, тако да се та актуелност задржала до данашњих дана. Интересовање историографије за ово дело иде у прилог квалитету дела у истраживачком и синтетском смислу, стога ће оно бити предмет проучавања и у будућности.⁸⁴⁵

Дело је коципирано у пет глава, односно *књига*. Први део је посвећен настаријој историји Хелвечије, времену Галије и продора Римљана у овај регион. Други део обухвата време од Августа преко времена Рима, Бургундске државе, Франака до оснивања савеза Хелвећана. Трећи део је посвећен појединим местима савезних швајцарских кантона. У четвртом делу се набрајају савезнички кантони, и то Опатија Сен Гален, Граубинден, Вале, Ротвајл, Бјел, Милуз. У петом делу се описују најважнији савези држава Конфедерације са европским земљама, Светим римским царством, Миланом, Француском и Савојом.⁸⁴⁶

На почетку дела се налази кратак предговор, а потом изводи из разних дела која античких и хуманистичких аутора који говоре о Хелвечији. Као у целом опусу Гулиман је у *Историји Швајцарске* користио велики број извора, од оних античких до њему савремених аутора. Незаобилазна су му била дела античких писаца, Тацита, Страбоа, Аристотела, Плинија старијег, Плутарха, Птоломеја, Еутропија и Дионисија. Гулиман је користио и познати извор *Itinerarium Antonini Augusti* које приказује мрежу путева у Римском царству а чији је аутор непознат.⁸⁴⁷

---

⁸⁴⁵ Од истраживача Гулиманове *Историје Швајцарске* истакли бисмо: Alexander Daguët, *Biographie de François Guilliman: auteur des Rebus Helvetiorum, historiographe de l'empereur Rodolphe II et de la maison d'Autriche*; Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts; а од савремених Christoph Pfister, *Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts: Guillimann, Alt, Berchold, Daguët, Mit einem Nachwort von Alain – Jacques Tornare*.

⁸⁴⁶ Francisci Guillimanni, *De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, Index Capitem*.

⁸⁴⁷ Исто, стр. 21.

Када је реч о концепцији дела и његовом структурном решењу, можемо рећи да се ради о препознатљивом Гулимановом методолошком приступу, који је примењен у целом његовом историографском опусу. Дело је засновано на обиљу извора и дела античких и средњовековних аутора који се цитирају у тексту или на маргинама страна. У текст се у великом броју места преносе епиграфски записи или владарске повеље које илуструју питање које се у том сегменту обрађује. Некада су ти цитати несразмерно дуги по неколико страна, тако да се континуитет основног ауторовог текста губи. Од средњовековних аутора Гулиман је косултовао Амијана Марцелина, Страбоа, Зосима, Аима и друге, као и његове савременике Чудија, Штумфа, Зимлера и Глареана кога је изузетно ценио.⁸⁴⁸

Сагледавајући критику Гулиманове Историје Швајцарске издвојили бисмо кратак критички осврт његовог биографа Калина који је извршио компарацију овог дела са Чудијевом хроником. Калин је мишљења да се Гулиман није остварио у потпуности у овом делу, те да је његов претходник „ландаман из Гларуса“ био успешнији. Чудијева хроника је остала непревазиђена у историографији иако није објављена после његове смрти 1572. године.⁸⁴⁹ Само је његово прво дело *Alpisch Rhetia* објављено 1538. године код Себастијана Минстера у Базелу. Чуди је имао у плану да напише обимну швајцарску историју, која до тада није постојала. Увод је требало да почне описом старе Галије, земље и људи, затим Германа, и прелазак ових народа у хришћанство. Стога је овај врсни хроничар предузео путовања по Швајцарској, Француској и Италији, спроводећи обимна истраживања, сакупивши огромну збирку извора о античком времену. Тиме је први у швајцарској историографији проналазио и анализирао списе из римског периода.⁸⁵⁰

Чудијеве материјале је искористио у писању хронике протестантски историчар Штумф, који их је добио од *гларуског ландамана* и на основу њих је написао значајан део своје историје која је изашла из штампе 1548. године. Калин је мишљења да Штумфова хроника не задовољава критеријуме ондашње историографије, распоред материјала је чудан и дело је описно без дубље анализе и критике. Након Штумфа, на сцену за реализацију Чудијевог пројекта поново ступа један протестантски историчар, који је краће дело од планираног издао 1576. године под називом *De Republica*

---

⁸⁴⁸ Исто, стр. 33.

⁸⁴⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 71.

⁸⁵⁰ Christoph Pfister, Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts: Guillimann, Alt, Berchold, Daguët, Mit einem Nachwort von Alain – Jacques Tornare, 86-89; Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 72.

Helvetiorum libri duo. Зимлерова књига је била успешна у делу који се односи на друштвено уређење кантона, савезних земаља и положаја становништва, те је постало најпотпуније издање швајцарског државног права током раног модерног доба. Чуди је за живота у *Међукњизи* описао швајцарски простор у развијеном и позном средњем веку на основу грађе из збирке архива конфедерације у Бадену. Истраживао је архивалије и у Луцерну, Цириху и Урију, као и грађу из више манастира. Вредан извор му је било рукописно благо које су му власти Кантона Тургау дале на увид. На жалост, Чудијев увод о Галији и *Међукњига* касније названа “*Chronicon Helveticum*”, дуго су преписивани, да би тек у 18. веку били штампани.⁸⁵¹

Када је Гулиман сагледао сва ова историографска достигнућа, није се одлучио за опис државног уређења, већ за опис политичке историје. Недостатак проучавања античког периода, који је Чуди био планирао да обради, Гулиман је надокнадио у својој књизи. Тако је задуго остао највећи познавалац античког периода у историји швајцарског простора, истичући важност познавања овог времена због проучавања периода средњег века.⁸⁵² Ондашњи историчари и хуманисти се нису у том погледу слагали са њим иако је са становишта модерне историографије био у праву. У делу је интегрисао резултате дотадашње швајцарске историографије, које је унапредио. Калин закључује да се ослањао исувише на Чудија којему је веровао и када није требало.⁸⁵³

Гулиман је полазио од самог извора, где год је то било могуће, за антику је први посегнуо да тумачи толики број старих римских и грчких географа и историчара. За следећи временски период користио је релевантне средњовековне писце и документа, у оној мери у којој су му били доступни. За употпуњавање и завршавање свога рада користио је писце хуманизма, са којима је често критички полемисао. Дипломатска служба је омогућила Гулиману да на скупштинама и преговорима спозна политички миље Конфедерације и упозна кључне политичке личности свога времена. То се посебно исказало у његовом разматрању међународног положаја кантона у раном новом веку.⁸⁵⁴ Његово пријатељство са познатим ветеранима спољне службе омогућило му је и да боље схвати тај аспект историје овог простора. Дипломатске активности Шпаније, као битног фактора европске политике, отвориле су му видике у

---

⁸⁵¹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 71-73.

⁸⁵² Античком периоду је у Гулимановој историји посвећена посебна пажња, тако да заузима безмало половину дела.: Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 1-206.

⁸⁵³ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 74.

⁸⁵⁴ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 447-457.

утицају спољног фактора на простору Конфедерације, то су према Калину биле значајне предности Гулимановог истраживања.⁸⁵⁵

У првој књизи Гулиман следи шематски приказ Јулија Цезара који у првој књизи *Галских ратова*⁸⁵⁶, пише о четири жупе и дванаест градова. Приказано је време пре римског освајања Хелвечије и доба римске власти на овом простору. Гулиман се није упуштао у дубљу анализу односа између Римљана и становништва овог простора, претпостављамо из разлога што су му стари аутори који су нешто говорили о овом питању били непоуздани. Он помиње жупе Тигурина⁸⁵⁷ (према њему је то источна Швајцарска), Вербигенер или Урбигенер, жупу Авентикум и жупу Антуатен, позивајући се на Глареана. Према Гулиману, жупа Вербигенер и Урбигенер се пружа на истоку преко Безберга, на западу преко Флисшен Сигера и источно од Солотурна. Жупу Авентикум је означио као Ихтланд, односно западну Швајцарску.⁸⁵⁸ Жупа Антуатен представља јужне области око Женевског језера. Као дванаест хелветских центара, Гулиман помиње Авентикум, Виндонису, Турикум или Тигурум, Салодорум, Витодурум, Агуа Хелветиа, Ганодурум, Нојденолех, Ебуродунум, Лаусодунум и Невидунум.⁸⁵⁹

Гулиман покушава да докаже да су Гесати, који су упали у Италију и успели да заузму Рим, уствари Хелвети. Када су онда Кимбри⁸⁶⁰ стигли у Галију, су им се придружили Тигуринци и Тигуни, полакомљени њиховим богатим пленом. Док су први уздуж и попреко харали Шпанијом и Галијом, последњи су ишли право на Италију и уништили у области Алоброга конзула Касиуса и његову армију.⁸⁶¹ Још је Калин демантовао Гулиманове тврдње да су Хелвети извели поход без учешћа Кимбра, како наш аутор доказима из *Цезар против Тацита* потврђује.⁸⁶² Гулиман описује борбу Хелвета са Цезаром и стање у Хелвечији под римском влашћу. У то време пада и

---

⁸⁵⁵ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 76.

⁸⁵⁶ Истакли бисмо Цезаров приказ повољног географског положаја територије Хелвећана. Он пише да су с једне стране били опасани Рајном, која их је делила од Германа, с друге стране високом планином Јуром, која је граница између Секвана и Хелвећана и с трће стране језером Леманом (Женевским језером), и реком Роном. Према Цезару је овакав положај био узрок што су се Хелвећани мање кретали и тиме мање раговали са суседима.: Gaj Julije Cezar, *Galski rat, Građanski rat* (Beograd: Vertisline, 2008.), 8.

⁸⁵⁷ Исто, стр. 14.

⁸⁵⁸ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 6-21 ; Christoph Pfister, Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts, 87.

⁸⁵⁹ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 14-32.

⁸⁶⁰ Германско племе, за које се претпоставља да су били пореклом са свера Јиланда. Крајем 2. века пре Христа почели су се кретати ка југу, односно централној Европи.: Michel Mourge, „Cimbres“ у *Dictionnaire encyclopédique d'histoire, C*, (Paris: Bordas, 1978), 974

⁸⁶¹ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 48-55.

⁸⁶² Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 87-88.

прелазак становништва Хелвечије на хришћанство.⁸⁶³ Калин као занимљиву означава Гулиманову тврдњу да је први апостол Хелвета био Свети Петар, који је Светог Беата именовоао за апостола земље. Овај податак о Светом Беату преузео је од Петра Канизија који је пре неколико година написао биографију свеца. Тако да је Гулиман на овом месту испољио слабост, у којој му је ближе било поштовање према Канизију него критичко сагледавање ствари.⁸⁶⁴

Гулиман посебно истиче чудну транскрипцију античких назива места на швајцарском простору, као што су Урбигенер или Вербигенер. Експлицитно не раздваја називе места на немачке и француске називе, оне који се поклапају са латинским називима места. Описе државе Хелвета Гулиман је написао на основу дела Цезара, Тацита, Страбоа и Диодора. Друга књига обрађује историју швајцарског простора током средњег века до уједињења Валдштата. Приказано је време цара Августа (27. пре Христа-14), као и сукобе Римљана са германским народима. Описује и римску управу над овим простором као и упад Алемана у Хелвечију. Разматра и питање сеобе народа Галије и Хелвечије, као и насељавање територија од стране Бургунђана. Гулиман се осврнуо и на власт бургундских краљева на каснијем швајцарском простору, као и јачање Франачке, која је овладала и Алеманима. Политички положај Хелвечије после битке код Толбиака, која је и важан моменат у ширењу хришћанства. Развијени средњи век означио је поново јачање бургундске државе на простору Хелвечије. На истројијску сцену у региону ступају и Церингени, као ректори и племићка породица зависна од бургундских војвода.⁸⁶⁵

Упоређујући Гулиманово приповедање са протестантским историчарима Симлером и Штумпфом, Калин наглашава. За разлику од ове двојице, који препричавајућим тоном забављају читаоца, Гулиман покушава да га својим истраживањима увери. Он се обраћа само ученом свету (што је карактеристика каснохуманиста), стил му је језгровит и мисаон, просто речено, „Штумпф и Зимлер казују, Гулиман подучава.“⁸⁶⁶

Опширни приказ франачких и бургундских владара у *Историји Швајцарске* настао је у циљу стварања историјске везе између старих и нових Хелвета. Историја старе Конфедерације написана је у трећем делу где има доста описа поједних места на

---

⁸⁶³ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 55-68.

⁸⁶⁴ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 88-90.

⁸⁶⁵ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 143-276 .

⁸⁶⁶ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 89-90.

овом простору. Гулиман је у обради каснороманских двораца, изнео мишљење о овом питању јер су стари хроничари о томе мало писали.⁸⁶⁷

Срж дела представља трећа књига у којој се Гулиман бави тумачењем прошлости тринаест кантона, од најстаријих времена до приступања Конфедерацији. Овај део књиге је изузетно вредан јер представља једну од првих свеобухватних историја швајцарских кантона. Почиње са историјом Урија, Швица и Унтервалдена, нуклеуса будуће Конфедерације. У настојању да осветли најстарију прошлост овог простора историчар је консултовао античке ауторе, Птоломеја, Плутарха, Страбона, Плинија, Тит Ливија, Тацита и друге. Ради се о концизном, некада и конфузном резимеу историје не само швајцарског простора већ и ширег региона.⁸⁶⁸ Гулиман је покушао да је расветли најстарију прошлост кантоноа, међутим, како је добро запазио Калин, у тами прошлости се губио, доносећи неодрживе хипотезе, које су биле резултат интерпретација старих писаца. Међутим, у тексту је по први пут приказао одређени број историјских извора за Валдштате и Фрибург.⁸⁶⁹ Гулиман одбацује и легенде, које оснивање Цириха и Солотурна смештају у тамну прошлост. Слаже се са Чудијем који је одбацио као нетачно, наводно протеривање племства из Валдштата између 1260. и 1277. године. Бави се тумачењем и симбола који су традиционално ушли у хералдику кантона. Тако за прстен у носу бика који се налази у грбу Урија каже да потиче из доба Цезара, и да симболише ратничку немилосрдност бораца из долине Ури. Таква симболика је позната и у другим земљама као што су Пољска, Русија и Литванија.⁸⁷⁰

Гулиман у књизи тумачи важно питање из историје Конфедерације, почетак савезништва с краја 13. века и процес јачања Валдштата и њиховог осамостаљивања. Он схвата да се ради о историјском процесу који је с једне стране кренуо од преображаја поседа које је држала црква (кроз куповине или друге облике трансформације), преко привилегија које су давали немачки цареви како би овај простор задржали у окриљу Царства. Феудална господа у Валдштатима били су власници земље а имали су законску власт над сељацима који су живели на њиховим поседима. Гулиман износи став да је у ствари кључну улогу у формирању савеза три кантона 1291. године имао Рудолф I, који је слободне сељаке Швица ослободио зависности, првенствено судске, од *господе грунда*. Овај храбри став био је у ствари

---

⁸⁶⁷ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 277-311.

⁸⁶⁸ Исто, стр. 312-334.

⁸⁶⁹ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 90.

⁸⁷⁰ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 318-319.

исказ његовог опредељења за хабзбуршку политику, које се рано испољило и које ће га одвести у службу ове династије.⁸⁷¹

Историчар је описао и даље односе Хабзбурговаца са тврдокорним Валдштатима који се нису дали подјармити. Албрехт I (1298-1308) је вештом политиком настојао откупити земље у области Валдштата и укључити их у своје личне територије. Широ је и манастирске поседе у овој области. Међутим, три пракантона су му осујетили план тиме што су краљевском изасланику изјавили да су део Царства а не хабзбуршких поседа. Краљ је затим у овај регион послао државне чиновнике (вогте), који су радили на интеграцији ових непослушних поданика. У овом делу књиге Гулиман се дотиче и легенде о Виљему Телу, коју углавном преноси, уносећи новину податком да је Телово родно место Бурглајн.⁸⁷² Ради се о познатом швајцарском националном јунаку и легенди која је везана за слободу швајцарских кантона.⁸⁷³ Калин износи мишљење да је Гулиман на овом месту „напустио чврсто тло историчности“, на коме је до сада стајао. Међутим, тек неколико година касније опрезно је исказао уверење о неодрживости овог предања. Било је и за очекивати да се није смео усудити, као дипломата шпанске линије куће Хабзбург, да отворено критикује националну легенду. На крају крајева, угрозио би и сопствени живот, јер је често пута са грофом Касатијем посећивао Алдорф (центар Урија). Легенда о Телу ће и у наредним вековима бити најенергичније брањена у Конфедерацији и тешко је било судити о њеној истинитости.⁸⁷⁴

Гулиман је тумачио и етимологију имена *Хелвет*, коју је према њему објаснио Хајнрих Глареан. Транскрипција овог имена *Хелхутери* и *Хелеутери* према њему потврђује да овај назив произилази од Божијег имена. Он покушава да објасни и порекло имена Алемана, које потиче од *Алерлејман*, што значи људи различитог порекла. Друга варијанта порекла имена Хелвета, повезана је са њиховим кнезом Оргеториксом, који се на келтском звао Хореих, због свог богатства, што се доводи у везу са настанком имена Хелвет. Гулиман је одбацио мишљење да је први мисионар међу Хелветима био Свети Беатус⁸⁷⁵. Он сматра да је у време преласка Хелвета у

---

⁸⁷¹ Исто, стр. 294-295.

⁸⁷² Исто, стр. 302-305.

⁸⁷³ Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 35-36.

⁸⁷⁴ Johan Kälin, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 93.

⁸⁷⁵ Свети Беатус (-112) је хришћански пустињак и мисионар из 2. века, кога називају Апостолом Швајцарске. Његова пећина више језера Тун у Кантону Берн била је познато ходочасничко место у средњем веку.: Gérald Morin, „La question se Saint Béat, un Béatus ouquel personne n'a encore songé“, *Annales fribourgeoises*, 16 (1918): 180-184

хришћанство, Свети Петар (који је био на путу за Британију) први мисионар и проповедник хришћанства међу овим народом.⁸⁷⁶

Гулиман у књизи износи сумњу у старост појединих хелветских градова као Солотурна. За Нојденолекс се претпоставља да је један од пет градова Секвана. Гулиман ово загонетно место смешта у област Авентикума и ту види Неаполис или Нојенбург. С друге стране, сматра да је Авентикум веома стар град, и наводи стихове Готфрида од Витербоа, секретара Фридриха I Барбаросе (1152-1190). Преноси у књизи и одломак из саге германског кнеза Вивила који је наводно месту Авенхес, дао немачко име Вифлизбург.⁸⁷⁷

У књизи се описују и детаљи из старог Авентикума, помиње се стуб на коме се настањују роде, и да се у старом делу града могу наћи ковани новчићи и велики број уклесаних натписа. Казивања о Фрибургу представљају посебну драгоценост у историографији. Према његовом мишљењу, град је основао Бертолд IV Церинген 1179. године.⁸⁷⁸ (Исти став износи и у хроници о историји Фрибурга). Мотив за оснивање града био је да се ојача војводство, и из овог центра контролише племство у регији.⁸⁷⁹

Историчар је мишљења да је град настао развојем тврђаве, да би 1219. године од цара Фридриха II (1220-1250) добио привилегију која је издата у граду Хагенау у Алзасу. Рудолф I је 1274. године у Аргауу дао становницима Фрибурга слободу и следеће године узео га под своју власт. Град је затим 1350. године пао под власт савојских грофова. Гулиман преноси и опис града према Мартинијевом плану, пре барокне трансформације. Он помиње два моста која су у старом времену постојала изнад Грабенстала. Помиње и рибљу пијаци, која се налазила у центру града. Тврдио је да је 1283. године постављен темељ цркве Светог Николе у Фрибургу. Гулиман пише и о епиграфским натписима на замку Прангинс.⁸⁸⁰

У четвртој књизи посвећена је пажња савезним земљама које су током дугог времена биле у специјалним односима са Конфедерацијом или неким од кантона. Прво говори о Сен Галену и његовом оснивању, наводи познату причу о монаху Светом Галену који је дошао из Ирске на овај простор, ширећи и учвршћујући хришћанство. Касније ће на томе месту почетком 8. века бити основан манастир Сен Гален. Први је

---

⁸⁷⁶ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 282.

⁸⁷⁷ Исто, стр. 353-357.

⁸⁷⁸ Исто, стр. 367-370.

⁸⁷⁹ СН АЕФ Chroniques 94.

⁸⁸⁰ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 370-374.

од средњовековних хроничара о овоме писао Аимо, кога Гулиман цитира.⁸⁸¹ У овој књизи је описан и Вале (данас швајцарски кантон), који је у раном средњем веку био у саставу Бургундије, а од почетка 15. века је у савезничким односима са швајцарским кантонима. Од почетка 16. века је и Милуз био је савезна земља швајцарских кантона. Град Бил је од 11. века био под јурисдикцијом базелског епископа а од 13. века почиње да ступа у савезе са швајцарским кантонима.⁸⁸²

3. 2. 1. Међународни положај Конфедерације на почетку раног модерног доба

Пету књигу Гулиман је посветио међународном положају Конфедерације, односно дипломатским односима швајцарских кантона у позном средњем и раном новом веку. Фокусирао се на односе са тадашњим моћним државама које су имале утицај на швајцарске кантоне, Светим римским царством и Француском. Иако потпуно независна, Конфедерација је све до Вестфалског мира била *de jure* у саставу Царства. Са Француском је имала посебне односе и традиционално војно савезништво, унапређивано вековима, које Гулиман назива „[...] вечном повезаношћу са француском круном“.⁸⁸³ У овом сегменту дела, Гулиман се осврнуо и на дипломатске односе две суседне државе са којима је Конфедерација имала живе политичке односе, Савоју и Миланско војводство. Дотакао се и живих дипломатских односа швајцарских кантона са Светом Столицом, Енглеском и Мађарском, Бургундијом, Фиренцом и војводама од Виртемберга. Дао је и преглед односа са епископима и градским већима Констанце, Стразбура и других градова.⁸⁸⁴

Овај део *Историје Швајцарске* био је најмање предмет истраживања историчара, који су се фокусирали на Гулиманову опсервацију античке и раносредњовековне прошлости овог простора. Поред тога, нама је овај сегмент био интересантан и из разлога периода који обрађује и схватања ауторовог поимања европских дипломатских односа у времену раног новог века. Гулиману су у првом

---

⁸⁸¹ Исто, стр. 402-404.

⁸⁸² Исто, стр. 414-446.

⁸⁸³ Исто, стр. 454.

⁸⁸⁴ Исто, стр. 447-457.

плану односи са Хабзбурговцима, из историјских и професионалних разлога као историчара Хабзбуршке куће. Он анализу односа почиње са надвојводом аустријским Сигмундом,⁸⁸⁵ који је у наследство добио део старих поседа Хабзбурговаца који су се налазили делом и на простору Конфедерације. Биле су то територије на простору Тургауа, Милуза, Шафхаузена и делом Азласа.⁸⁸⁶

Гулиман исправно наводи 1469. годину, када је надвојвода Сигмунд продао те поседе бургундском војводи Карлу Смелом. Према Гулиману бургундски војвода није поштовао уговорене обавезе и био је стална претња швајцарским кантонима. Он га описује као владара који је владао тиранијом, док је Сигмунд према њему био прави народни човек, који је помагао обичан свет и сиромашне.⁸⁸⁷

Историјске околности које су довеле до рата између Хабзбурговаца и Карла Смелог, након наведене трансакције нису у потпуности јасне. Сумња се и на саме намере продаје ових територија, иза којих је била намера да се испита стварна економска снага бургундске државе и њених аспирација или су то били покушаји успостављања савеза са Бургундијом усмерени ка овладавању целим швајцарским простором.⁸⁸⁸

Епилог је био рат, чији је узрок био јачање бургундске државе, које је сметало Хабзбурговцима а повод одбијање Карла Смелог да сада он прода старе хабзбуршке поседе Сигмунду. Потом су 1474. године швајцарски кантони, склопили савез са Хабзбурговцима о рату против Карла Смелог.⁸⁸⁹ Гулиман наводи тачну годину када је склопљен савез, који је довео до уништења Бургундије 1477. године, после чега су Хабзбурговци и Француска поделили територије које је држао Карло Смели. Према Гулиману, ово је један од најважнијих етапа у успону швајцарске војне моћи и улоге у европским политичким односима.⁸⁹⁰

У времену међународне афирмације швајцарских кантона, важно место имали су односи са Миланским војводством, које је према Гулиману било једно од најважнијих

---

⁸⁸⁵ Сигисмунд (1439-1490), надвојвода Аустријски, једини син војводе Фридриха IV, који је после смрти оца, дванаест година био лишен војводства јер је регентом Аустрије и Тирола био његов стриц Фридрих III, будући цар.: Brigitte Hamann, *Die Habsburger: Ein biographisches Lexikon* (Wien: Ueberreuter, 1988.), 418-419.

⁸⁸⁶ Francisci Guillimanni, *De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V*, 448.

⁸⁸⁷ Исто, стр. 448-449.

⁸⁸⁸ Brigitte Hamann, *Die Habsburger*, 49.

⁸⁸⁹ Arthur Mojonier, *Histoire de la Confédération*, 188; Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 123.

⁸⁹⁰ Francisci Guillimanni, *De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V*, 450-451.

спољних пријатеља Конфедерације. Швајцарска је током француско-хабзбуршких ратова у Италији постала битан чинилац европске политичке сцене захваљујући својој војничкој слави коју су кантони стекли у Бургундском рату. У бурном времену које је следило, швајцарски војници биће ангажовани као плаћеници у ратним сукобима.⁸⁹¹

Односи су пошли узлазном путањом од времена Галеаца Марије Сфорце (1466-1476), миланског војводе и сина Франческа Сфорце.⁸⁹² Гулиман наводи да је Конфедерација осам кантона, постигла одређени споразум о савезништву са Миланом.⁸⁹³ Швајцарци су били оријентисани на Милано и у економском и културном погледу. Гулиман даје и кратак преглед историје Миланског војводства у првој половини 16. века, када се на овом простору сукобљавају око хегемоније Карло V и француски краљеви. Он истиче да је град унапредовао у време Филипа II, који је посебно био наклоњен швајцарским католичким кантонима као заштитник Римокатоличке цркве. Он је са њима склопио Свету лигу, која је свечано проглашена у Миланској катедрали 1582. године.⁸⁹⁴

Незаобилазно поглавље у историји Конфедерације је савезништво са Француском, коме је посвећена посебна пажња. Савезништво швајцарских кантона и Француске датира још од 15. века и унапређивано је јачањем швајцарске војне моћи. Швајцарско војно савезништво са Француском најпре је озваничено споразумом о миру Француске и девет кантона 1444. године. Затим је Луј XI (1461-1483), успео да Швајцарце укључи у своје освајачке планове у бургундском рату 1476. године. Савезништво се наставило и за време Шарла VIII (1483-1498) и Луја XII (1498-1515), према Гулиману савези су обновљени 1499. и 1509. године.⁸⁹⁵

Добри односи су трајали до почетка 16. века и италијанских ратова када је већина швајцарских кантона 1515. године иступила из савеза са Француском. Окренули су се папи и Хабзбурговцима и доживели први велики пораз у војној историји. Поражени су код Марињана и наредне 1516. године склопили вечни мир са Франсоом I (1515-1547).⁸⁹⁶

---

⁸⁹¹ Исто, стр. 451-452.

⁸⁹² Упореди са: Arthur Mojonnier, Histoire de la Confédération, 221-238.

⁸⁹³ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 452.

⁸⁹⁴ Исто, стр. 453.

⁸⁹⁵ Исто, стр. 454.

⁸⁹⁶ Исто, стр. 456.

Швајцарци су се још од успостављања савеза прославили у Европи као непобедиви ратници и у периоду од два века, у више наврата поразили тадашње велике европске силе. Војна слава препоручила их је да буду тражени као најмници на страни француских краљева, Хабзбурговаца и италијанских република а швајцарска гарда више од петсто година чува папу. Први пораз су доживели од Франсоа I у *Бици дивова*, код Марињана 1515. године, који је за последицу имао потписивање вечног мира, између Конфедерације и Француске 29. новембра 1516. године у Фрибургу.⁸⁹⁷ Анонимни швајцарски хроничар пише да је „на спретан начин“, традиционално савезништво, прекинула вешта ватиканска дипломатија, папе Јулија II (1503-1513) и Лава X (1513-1521), који су окренули Швајцарце у италијанским ратовима против Француске.⁸⁹⁸

Гулиман наглашава да се војно савезништво и пријатељски односи настављени и касније у време краљева Анрија II (1547-1559), Шарла IX (1560-1574) и Анрија III (1574-1589), и да су се обе стране придржавале вечног мировног уговора.⁸⁹⁹ Старија швајцарска историографија је спољну војну службу сматрала тамном страницом у историји Конфедерације, штетном за њену националну кохезију и државну афирмацију. Новија историографија различито гледа на ово питање и истиче позитивне вредности ове појаве, рехабилитујући најамништво и уздижући његову улогу до битног елемента националног идентитета. Овај тренд се задржао током 20. века а од седамдесетих година историографија која проучава ово питање више пажње поклања социјално-економском и политичко-дипломатском аспекту најамништва, менталитету, традицији и локалним утицајима.⁹⁰⁰

Опсервација дипломатских односа Конфедерације завршава се поглављем о односима швајцарских кантона са савојским војводством, који су били живи, јер се ради о суседима. У саставу Савоје су биле територије које ће касније постати пуноправни чланови Конфедерације.⁹⁰¹ Савоја је до 1416. године била грофовија, а од тада је уздигнута на ранг војводства у саставу Светог римског царства. Војводство се у

---

⁸⁹⁷ Max Schafroth, *Der Fremddienst: Kurzfassung eines Vortrages vor der Schweizerischen Vereinigung für Militärgeschichte und Militärwissenschaften*, 73-87

⁸⁹⁸ CH AEF Chroniques 63.

⁸⁹⁹ Francisci Guillimanni, *De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V*, 455-456.

⁹⁰⁰ Далибор Елезовић, „Хроника анонимног аутора о швајцарском најамништву. Прилог историји историографије раног модерног доба“, *Зборник радова Филозофског факултета*, 40 (2011): 233

⁹⁰¹ Francisci Guillimanni, *De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V*, 456.

другој половин 15. века нашло на удару француске емперијалистичких амбиција, односно на путу ка продору на италијанске земље.⁹⁰²

Јачање политичког утицаја Савојске династије наступа крајем 15. века, када на чело савоје долази војвода Филиберт II (1597-1504). Гулиман погрешно наводи 1498 као годину његовог ступања на чело војводства. Потом у време Карла III (1504-1553), Савоја уговором из 1509 и 1512. године регулише односе са швајцарским кантонима, Луцерном, Швицом, Уријем, Фрибургом, Тургауом и Цирихом. У књизи се потенцирају и уговори са кантонима које је Савоја склопила у време Карла Емануела 1577 и 1578. године, као и Светом лигом из 1586. године⁹⁰³ у коју су поред Швајцараца ушли, Савоја, папа и Свето римско царство. Гулиман говори о традицији дипломатских односа између Савоје и швајцарских кантона (посебно са Фрибургом и Берном). Он сматра да је први споразум између кантона и Савоје потписан са грофом Едуардом. У то време је Савоја била на нивоу грофовије и Едуард је потписао споразум са Берном.⁹⁰⁴

Филиберт II (1597-1504), звани Лепи, успоставио је нове односе са Берном и Фрибургом који су регулисали различита друштвена питања. Прецизиране су ствари у вези са црквеним питањима на овом простору, затим о положају становништва Лозане и Женеви и пореским системом у овим градовима. Филибертов брат и наследник Карло III (1504-1553) проширио је ово савезништво у неколико наврата, тако да су односи кантона и Савоје ишли узлазном путањом.⁹⁰⁵

Након дугих преговора војвода Емануел Филиберт (1553-1580) је 8. маја 1577. године потписао споразум са католичким кантонима и од тог времена се први швајцарски војници јављају у служби Савоје.⁹⁰⁶ Гулиман наглашава савез који је Емануел Филиберт успоставио са шест католичких кантона: Луцерном, Уријем, Швицом, Унтервалденом, Цугом и Фрибургом, јер је то била прекретница у војним односима две државе.⁹⁰⁷ После смрти војводе Филиберта на сцену ступа његов син Карло Емануел I (1580-1630), једна од најконтроверзнијих личности Европе онога времена. Он је са кантонима склопио савез 1581. године који је унапређен уговором од 1. јула 1609. године, према коме је у савојским трупима могло бити до хиљаду

---

⁹⁰² Jean-Baptiste Pisano, „De l'espace au territoire: le Comté de Nice entre altérité et identité“, *Histoire des Alpes*, 6 (2001):72-75

⁹⁰³ Arthur Mojonier, *Histoire de la Confédération*, 275; Volker Reinhardt, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*, 208-210.

⁹⁰⁴ Francisci Guillimanni, *De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V*, 456.

⁹⁰⁵ Исто.

⁹⁰⁶ Nicole Gysin, „Les troupes suisses dans le royaume de Sardaigne“, *Revue Militaire Suisse*, 59 (1914): 529

⁹⁰⁷ Francisci Guillimanni, *De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V*, 456.

швајцарских гардиста.⁹⁰⁸ Гулиман савезништво између Конфедерације и Савоје завршава уговором у Бадену из 1581. године.⁹⁰⁹

Поред наведених дипломатских односа који су обележили време средњег и почетка новог века и који су утицали на развој Конфедерације, Гулиман даје пресек и односа швајцарских кантона са другим државама. У првом реду је важан однос кантона и Свете Столице који је битно утицао на швајцарско друштво у 16. веку. Он истиче да су многи кантони у посебним односима, краћи или дужи временски период, са многим државама и градовима, првенствено Енглеском, Мађарском, војводама Виртенберга, Фиренцом и Бургундијом. Посебне односе кантони су имали са епископима и градским владама Констанце, Стразбура и Базела. Гулиман говори и о савезу седам католичких кантона са Латинским патријархом Јерусалима, чије је седиште било у Риму. Међутим, истиче да о ово питање није предмет његовог интересовања и да га неће тумачити.⁹¹⁰

Дело историчар завршава констатацијом да му је изузетно задовољство што је старију историју, живот и обичаје Хелвећана истражио и објаснио, те да књигу оставља будућим поколењима. Истакли бисмо идеју коју историчар саопштава а која га је водила у писању, она потенцира промоцију Конфедерације и уједињења свих кантона, као и очување традиције и швајцарског друштва.⁹¹¹ Гулиманово дело о историји Хелвечије, може се сврстати у дела класичне швајцарске историографије. Оно је написано у духу истраживања која одишу верношћу заснованим на подацима до којих је дошао. Пружа слику укупног швајцарског простора. Дело је написано концизно, богато подацима и позивима на изворе и са квалитетним стилским особинама. Књига није класична врста хронике свога времена, већ историјско-географски приказ швајцарског простора. Грађа је добро распоређена, и уочава се да је користио дела аутора 16. века, као што је случај са Штумфом и његовим подацима о четири жупе и тринаест места Хелвета. Иза строге шеме се крије садржај компилације са малим независним појединостима. Тиме је Гулиман заокружио кратак преглед новијих дипломатских односа Конфедерације.⁹¹²

Карактеристика Гулиманове *Историје Швајцарске* јесте одабрана прворазредна историјска грађа, разматрање важних историјских питања и значајан број цитата

---

⁹⁰⁸ Alain Dufour, Politique et responsabilité du duc Charles-Emmanuel I de Savoie, 20-22; Nicole Gysin, Les troupes suisses dans le royaume de Sardaigne, 530.

⁹⁰⁹ Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 456-457.

⁹¹⁰ Исто, стр. 457.

⁹¹¹ Исто.

⁹¹² Francisci Guillimanni, De rebus Helvetiorum, sive antiquitatum libri V, 447-457.

познатих античких аутора. Као и у свим будућим историјским делима Гулиман је у текст унео велики број епиграфских натписа и повеља које илуструју поједина питања из историје швајцарског простора. Ипак, поред позитивних оцена, у савременој историографији су присутни и резервисанији ставови у вези са вредности овог дела. Фистер поред позитивних карактеристика, закључује да дело није у потпуности оригинално, доводећи у питање оцено да је *Историја Швајцарске*, заснована на значајним критичким принципима. Савремена историјска критика као основну слабост овог Гулимановог дела истиче његово тумачење веза између старих и нових Хелвета.⁹¹³ Георг Вис у познатој историји швајцарске историографије, пише о Гулимановом делу као пионирском, када је реч о анализи у швајцарској историографији. Његово мишљење се базира на анализи коју је Гулиман спровео на неколико места у делу о Хелветима.⁹¹⁴ Основна примедба савремене историографије, с којом бисмо се сложили, односи се на Гулиманово укупно тумачење прошлости швајцарског простора, које не сагледава оквирни развој овог друштва. С обзиром на време настанка дела, није дата ни потпуна хронолошка вертикала историје наведеног простора. Томе треба додати чињеницу да поједине момонте из историје швајцарског простора, Хабзбурговаца и европске историје уопште, историчар понавља у већини својих историјских дела. Када је реч о Гулимановом времену и нивоу ондашње историографије, проблематично је говорити о научној анализи, мада је развој историјских истраживања био у пуном замаху. Код Гулимана је присутна анализа одређених историјских питања, односно процеса, у првом плану му је свакако детаљна репродукција садржаја историјских збивања. Његова опсервација о дипломатским односима Конфедерације у касном средњем и раном новом веку залази у домен озбиљније анализе, узимајући у обзир ниво тадашњих историјских проучавања.

---

⁹¹³ Упореди са: Christoph Pfister, Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts, 87-88.

⁹¹⁴ Georg von Wyß, *Geschichte der Historiographie in der Schweiz* (Zürich: Fäsi und Beer, 1895.), 214-216.

4. ГУЛИМАНОВО ТУМАЧЕЊЕ ПОРЕКЛА И СТАРИЈЕ ИСТОРИЈЕ ХАБЗБУРГОВАЦА И САЛИЈАЦА

4. 1. Разматрање порекла Хабзбурговаца

Поред *Историје Швајцарске*, једно од најпознатијих Гулиманових дела, свакако је старија историја Хабзбуршке династије. Дело носи наслов: *Историја Хабзбурговаца*, о стародревном, правом пореклу Аустријске куће, животу и делу виндонижанских и алтенбуршких, односно хабзбуршких грофова. Дело је на латинском језику штампано у Милану 1605. године и конципирано у седам књига са укупно 344 стране.⁹¹⁵

Историја Хабзбурговаца представља један од највећих Гулиманових историографских резултата као и домета ондашње историјске науке. Дело је настало као резултат сублимације дотадашњих текстова о једној од најзначајнијих европских династија, међутим и оних аутору савремених. Гулиман је на једном месту презентовао све податке о прошлости ове династије, обрадивши их и дајући свој суд о овом замагљеном времену. Он се није задржао само на презентацији информација о старијој прошлости династије, већ тумачи питање порекла и непознанице које су до дана данашњега присутне у историографији када је реч о овом питању. Аутор је поред познатих средњовековних аутора и оних епохе хуманизма и касног хуманизма, истражио и непознате изворе које је нашао у току својих истраживања у ризницама старих докумената широм Царства. Студиозно је анализирао фундаментални извор старије прошлости Хабзбурговаца, *Акта манастира Мури (Acta Murensia)*, незаобилазног извора за проучавање ове династије и средњовековне европске прошлости, до данашњих дана.⁹¹⁶

На почетку је предговор у коме се аутор обраћа „[...] императору, цезару Рудолфу II Хабзбуршком и аустријском“⁹¹⁷, коме је књига и посвећена. У предговору је Гулиман дао кратак сиже теме коју је обрадио, од порекла династије и њених првих

⁹¹⁵ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 1.

⁹¹⁶ Хроника *Акта манастира Мури*, чији је пуни назив *Acta foundationis monasterii Murensis*, написао је непознати бенедиктинац у манастиру Мури око 1160. године. Хроника говори о историјату манастира Мури, који се налази у данашњем Кантону Аргау у Швајцарској, а чији су покровитељи били први Хабзбурговци. Сматра се прворазредним извором за проучавање времена ране историје хабзбуршке куће.: Anne Marie Dubler, „Acta Murensia“, у *HLS*, 9 (2010), 90-91

⁹¹⁷ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 2.

познатих представника до Рудолфа I, цара Светог Римског царства и зачетника славе Хабзбуршке куће. Изражава и захвалност Рудолфу II владару чији је официјелни историчар касније постао.⁹¹⁸ Суштински, дело се састоји из три основне целине. У првој се презентују различита мишљења о пореклу Хабзбурговаца и простора где се ова кућа уздигла у средњем веку. У другом делу Гулиман говори о првим познатим Хабзбурговцима, грофовима од Алтенбурга и Виндонисе и њиховом успону у ондашњем царству. Трећи део представља разматрање о биографијама грофова Хабзбуршких, односно надвојвода аустријских у средњем веку.⁹¹⁹

Одлика која краси целокупно Гулиманово историографско дело јесте да је он обрађујући поједине теме, кроз ту призму, дао увид у целокупну историју Европе у времену које је предмет обраде. Тако су и у овој књизи приказане многе сцене из европске средњовековне историје и аутор даје мишљење о многим питањима из прошлости Европе. Посебно богатство дела јесте преглед грбова хабзбуршких грофова и аустријских надвојвода, као и варијанту грба цара Рудолфа II који је у књизи урађен. Гулиман у једном одељку разматра развој хералдичких симбола Хабзбуршке династије, презентујући један од најстаријих грбовника Хабзбурговаца.⁹²⁰

На крају књиге се налази *Ерата*, са интересантно, доста великим бројем исправки, што је била свакако један од основних недостатака ондашње штампарске технике.⁹²¹ Књига је прошла и цензуру црквених власти, што је била обавезна пракса у време када је она штампана у Италији. Потврду на крају књиге, која је сведочила да књига садржајем не излази из оквира које је прописивала Црква потписао је познати милански инквизитор Агостино Галамини.⁹²² Поред њега, валидност дела потврдио је и Алојзије Боси, теолог и каноник.⁹²³

Историја Хабзбурговаца припада историографији католичке реформе, делом доминирају две основне идеје, оне су уједно и темељ хабзбуршке политике, јединство вере и власти. Гулиман пишући о пореклу и старијој историји Хабзбуршке куће, наглашава предодређеност ове династије и њен примат у Европи. Приврженост

---

⁹¹⁸ Исто, стр. 3-4.

⁹¹⁹ Истакли бисмо и чињеницу да је на почетку дела дат прецизан садржај, насловљен као „Индекс књига и глава“, на укупно пет страна: Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae.

⁹²⁰ Исто, стр. 57-63.

⁹²¹ Исто, стр. 344-346.

⁹²² Агостино Галамини (1553-1639), високи црквени великодостојник и комисионер Инквизиције у време Климента VIII. Папа Павле V га је 1611. године рукоположио за кардинала. Обављао је дужност инквизитора у многим градовима, Бреши, Ђенови, Милану и другима. На челу Доминиканског реда налазио се од 1608. до 1612. године.: Daniele Penone, *I Domenicani Nei Secoli: Panorama Storico Dell'ordine Dei Frati Predicatori* (Bologna: Edizioni Studio Domenicano, 1998.), 325-330.

⁹²³ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 344.

династије Римокатоличкој цркви још од најстаријих времена и улога најстаријих Хабзбурговаца као покровитеља и заштитника старих црквених светилишта током средњег века више него јасно упућује на те идеје. Тако Гулиман апострофира да су представници ове куће помагали издашно цркву и у најтежим временима. Будући краљ Рудолф је у најтежем времену, у доба грађанског рата у Немачкој, када су и сами домени Хабзбурговаца претрпели озбиљне штете, обновио Ветингенски манастир.⁹²⁴

Књига је, уствари, била део једног династичког пројекта који је настао на двору Рудолфа II у Прагу а који је имао задатак да Хабзбурговце прикаже као династију која има дубоке корене у европском племенитом естаблишменту. Требало је доказати да су стари Хабзбурговци плаве крви и тако учврстити њихову предодређеност да буду европска и светска династија. Гулиман је као царски историчар одиграо значајну улогу у реализацији овог пројекта.⁹²⁵

Дело је конципирано у седам књига, односно глава, које се даље деле на више поглавља. У првој књизи аутор разматра питање порекла Хабзбурговаца, тумачећи критички све изворе који су раније говорили о овом питању. Овај део књиге је најпристраснији јер је Гулиман покушао да на критички начин дође до одговора о пореклу Хабзбуршке династије, а да у исто време докаже да је ова кућа племенитих корена још од давних времена. Овај његов покушај је разумљив када се има у виду да је он царски историчар.⁹²⁶

Друга књига говори о најстаријој прошлости предака Хабзбуршких грофова и њиховој улози у старим градским центрима Аргауа, Алзаса и Горње Немачке. Трећа књига обрађује Хабзбуршке грофове Алтенбурга, од Отберта до Хунфрида I. Четврта обрађује период од Гутрама II до Ратбота, а пета од Вернера I до Вернера III. Шеста књига прати историјат ове династије од Аделберта III до Рудолфа III и седма од Рудолфа II до Ега, грофа Кибурга, с почетка 15. века.⁹²⁷

Гулиман дели судбину ренесансних уметника, чија дела и стварање нису доживели афирмацију за њиховог живота. Тако и његово дело није схваћено на прави начин у његовом времену а и касније. Оно је остало неистражено и његова вредност и домети су само фрагментарно консултовани. У многим делима савремене историографије која обрађују стару историју Хабзбурговаца, Гулиман није цитиран.⁹²⁸

---

⁹²⁴ Исто, стр. 281-282.

⁹²⁵ Robert J. Evans, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit*, 18-19.

⁹²⁶ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 1-57.

⁹²⁷ Исто, стр. 1-344.

⁹²⁸ Тако Бруно Мајер у запаженој монографији о старијој прошлости Хабзбурговаца не помиње Гулиманову историју Хабзбурговаца. Не помиње га ни Дитер у својој студији, ни Фоцелка у својој

Историја Хабзбурговаца цитирана је велики број пута у историографији, међутим, само када је реч о појединим сегментима дела.⁹²⁹

Гулиман се и код овог дела служио својим препознатљивим историјским методом, који му је омогућавао да у потпуности валоризује обрађивану тему. Његов метод је класичан, историјски, одликује га проналажење свих информација које се тичу његове теме. Вести је проналазио у старим хроникама, средњовековним делима, али и њему савременим делима. Ту су у његовом опусу, незаобилазни оригинални извори, повеље, акта и стари списи из манастирских и других ризница које су у оно време чувале историјске списе. Када је реч о научном апарату, он се читава кроз напомене које се налазе на маргинама страна и у којима он углавном наводи називе дела појединих аутора на које се позива у тексту или само поглавља њихових дела и стране са којих је преузео податке. Но, некада се ради и о експлицитним напоменама, приликом описа историјског догађаја из 11. века, Гулиман помиње више имена, а у напомени појашњава да се ради о католичким епископима у Немачкој.⁹³⁰

Прве трагове о Хабзбурговцима Гулиман тражи у региону где се ова породица развила у средњем веку, Горњој Германији и Алзасу. У тумачењу развоја центара ове регије користи дела Тацита, Вегетијуса и других римских историчара.⁹³¹

Поред основних извора које је Гулиман користио у истраживању предака Хабзбуршке династије, хронике *Акта манастира Мури*, консултовао је широк репертоар историјских извора, првенствено диплома, разних повеља и аката, које је проналазио у архивима манастира.⁹³²

историји Аустрије.: Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter; Heinz-Dieter Heimann, *Die Habsburger* (München: C. H. Beck, 2001.); Karl Vocelka, *Österreichische Geschichte* (München: C. H. Beck, 2011.); Исти, *Die Familien Habsburg und Habsburg-Lothringen: Politik – Kultur – Mentalität* (Wien: Bohlau, 2010.) Упркос томе што је дао изузетан допринос у осветљавању старије историје Хабзбурговаца до крунисања Рудолфа I, Гулиман се не помиње ни у најновијој синтези аустријске историје: *Österreichische geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich. Der Ostalpenraum im hochmittelalter*, прир. Н. Dopsch (Wien: Ueberreuter, 1999)

⁹²⁹ Тако се Гулиманова историја Хабзбурговаца цитира у вишетојној историји Аустрије, на једном месту.: *Österreichische geschichte 1522-1699. Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen Des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter*, Tel 1, прир. Н. Wolfram (Wien: Ueberreuter, 1999), 230

⁹³⁰ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 178.

⁹³¹ Исто, стр. 26-57.

⁹³² Тако на пример цитира један акт који је пронашао у архиви Манастира Ветинген, који је потписао Петар старешина овог манастира 1259. године.: Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 234-240.

4. 1. 1. Теза о пореклу Хабзбурговаца

Једно од оних историјских питања које је наметнуо утицај једне од најзначајнијих европских династија, јесте питање порекла овог рода. Пред Гулимана су се засигурно поставиле две иницијације које су његову историју Хабзбурговаца кренуле од тога питања. Прва је околност да је био официјелни историчар Хабзбуршке династије, а друга је сама чињеница да је ова лоза толико стара, да питање њених корена није расветљено. Тако прва глава, прве књиге, обрађује теорије о пореклу хабзбуршких грофова. Гулиман наводи да има много теорија о пореклу династије и не наводи их све. Апострофира две теорије које се према њему заснивају на чињеницама и које заступају озбиљни историчари. Он истиче да значајна имена хуманистичке историје заступају такозвано римско порекло Хабзбурговаца, али да има и велики број оних који су блиски ставу да ова династија вуче порекло од франачких краљева.⁹³³

Мајер тумачећи теорије о пореклу Хабзбурговаца поставља следеће питање: Како су Хабзбурговци дали легитимитет својој владавини, дали само кроз фактичку моћ или и преко порекла? Закључује да се разматрањем овог питања ипак могу наслутити везе између кнежевских и краљевских немачких кућа.⁹³⁴

Историографија у вези са овим питањем помиње неколико теорија о пореклу Хабзбуршке куће. Прва теорија је она по којој ова кућа има алзашко порекло, од војвода алзашких и она се развила после Гулиманове историје Хабзбурговаца. По тој теорији преци Хабзбурговаца воде порекло од старе средњовековне војводске породице Етихонида. Друга теорија која је била распрострањена је да Хабзбуршки род води порекло од меровиншких краљева. Трећа теорија говори о такозваном римском пореклу Хабзбурговаца, од старе и угледне тосканске породице Колона⁹³⁵. Велики број теорија о пореклу династије настао је у различитим временима и требало је да послужи у различите политичке сврхе.⁹³⁶

Гулиман је темељно истражио све изворе који су говорили о питању порекла Хабзбурговаца. Међу првима који су заступали теорију о римском пореклу био је Алберт Стразбуршки који је писао да Рудолф, хабзбуршки гроф, вуче порекло преко

---

⁹³³ Исто, стр. 1-3.

⁹³⁴ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 20.

⁹³⁵ Једна од најпознатијих италијанских племићких породица која је римског патрицијског порекла. Врхунац моћи достигла је у средњем веку. Сматра се да је родоначелник породице војвода Стефан дошао из Немачке у Италију у првој половини 11. века. F. Simoni Balis-Crema, „Collona“, *LDM*, 3 (1986), 52-54

⁹³⁶ Karl Vocelka, Die Familien Habsburg und Habsburg-Lothringen: Politik – Kultur – Mentalität, 79-80.

старих предака из града Рима. У својој хроници износи причу о двојици браће који су морали да побегну из Рима и повуку у Горњу Германију. Према његовој легенди, старији је куповао земљу и градио утврђења, а млађи се борио као војник вазал настањен у утврђењу Хабзбург. Управо од ове двојице воде порекло грофови Хабзбуршки, зачетници моћне династије.⁹³⁷

После Алберта, Гулиман као присталицу поменуте теорије наводи Рафаела Мафеиа, који је био родом из Италије. Када говори о римском пореклу Хабзбурговаца, Мафеи пише Максимилијану I у осамнаестој књизи своје познате *Антропологије*. Гулиман преноси његове тврдње да су преци Хабзбурговаца Римљани, племићи Перлеони. Неколико породица ових племића је остало и Риму, а два њихова потомка су због побуне побегла из града, стигла до Алпа, где су код језера Луцерна купили земљу и ту подигли утврђење Авенбург, које су неки средњовековни хроничари означавали као Абесбург.⁹³⁸

Ово мишљење су прихватили многи историчари епохе хуманизма. Међу првима је то био Паоло Ђовио у својој петој књизи *Бележака* из времена Максимилијана I. Он тврди да аустријска породица има корене и порекло од племићке римске крви, те да своје старо наслеђе води од породице Перлеона, из које су потицали народни трибуни. Сматра да су се ови настанили код Аусбурга између Рета (народи између Дунава, Рајне и Леха у Тиролској и горњој Италији, северно од Пада), Норика (предео између Дунава и Алпа, садашња горња и доња Аустрија, Корушка, Штајерска, део Баварске и Салцбурга) и Винделица, (народ у Германији на југу од Дунава у источним крајевима Виртемберга и западним делом Баварске, чији је главни град Аугуста Винделикорум, сада Аугсбург) недалеко од Хелвећана и стапали са моћним и јаким аустријским племством.⁹³⁹

Још један италијански историчар Ђироламо Роси у петој књизи своје *Равенске историје*, такође тврди да Хабзбурговци воде порекло од породице Перлеоне. По њему је она међу римским породицама била најугледнија и од ње су потицали најславнији грофови Монтес Авентина. Роси је истраживајући ово питање дошао до података да су неки чланови породице Перлеоне, који су се звали Испрухум и Енипонтем, путовали у Аустрију и Баварску, те да су се стално настанили у регији где су живели Хелвећани. Од њих су касније потекли преци грофова Хабзбуршких⁹⁴⁰

---

⁹³⁷ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 3.

⁹³⁸ Исто, стр. 4.

⁹³⁹ Исто, стр. 4.

⁹⁴⁰ Исто, стр. 5.

Исту тезу подржао је и Рихард Рантхин⁹⁴¹ у другој књизи *О аустријским војводама*. Заговорник ове теорије био је и анонимни аутор *Историје Баварске и Шванске*, који је то потврдио у четвртом поглављу свог дела. И познати хуманиста Јохан Науклер у другом спису *Хронике народа*, истиче да поменути теорија има највише историчности.⁹⁴² Присталица ове теорије био је и Томас Бози, који је у осмом поглављу књиге *О пропастима царстава и народа*, као и у двадесет првом поглављу дела *О обележјима цркве*, устврдио да аустријски племићи, пре свих Хабзбурговци, воде порекло од римских племића.⁹⁴³

Бенедиктинац Арнолд Вион, бавио се истраживањем родослова и историје најстаријих римских породица, Анициа, Проба, Олибриа, Перлеонија. Тако је у предговору и тринаестом параграфу књиге *Lignum Vitae* из 1595. године, изнео тврдње о пореклу Хабзбурговаца, које се подударују са ставовима Мафеија о овом питању.⁹⁴⁴

У историографији је позната наведена теорија о римском пореклу предака Хабзбурговаца, и она је везана за легенде и митове који су настали у времену успона ове племићке породице. Сама та теорија у вези је са традицијом Светог римског царства немачког народа, говори да су они наследници царства Карла Великог и римских царева. Стога, не чуди чињеница да се ова верзија порекла предака хабзбуршке куће појављује око 1300. године. Та прича говори да су преци Хабзбурговаца, пореклом од римске сенаторске породице Колона, која својим коренима има везе са римском јулијанском владарском породицом. Све је то имало за циљ да Хабзбурговце прикаже као кућу која је предодређена да буде на челу царства, а чије племенито порекло то потврђује.⁹⁴⁵

Друга глава ове књиге посвећена је критици поменутог мишљења о римском пореклу предака Хабзбуршке династије. Гулиман критички анализира главне представнике ове теорије, одбацујући њихове наводе као недовољно поткрепљене објективним чињеницама. Ипак, он истиче да су се неки од ових аутора озбиљно позабавили истраживањем овог мита, те да им се мора признати да су дошли до неких контроверзних чињеница. Посебне критике упућује на рачун Мафеијевих ставова, који су имали великог одјека и створили погрешну слику о овом питању код хуманистичких

---

⁹⁴¹ Исто, стр. 5.

⁹⁴² Исто.

⁹⁴³ Исто, стр. 5-6.

⁹⁴⁴ Исто, стр. 7.

⁹⁴⁵ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 27.

историчара. О некритичком преузимању података од Мафеија он наводи пример бенедиктинца Виона, Гулимановог савременика, који је то написао у свом трактату.⁹⁴⁶

У историји је познато да је доктрина Светог римског царства немачког народа била базирана на идеологији која је ову империју дефинисала као наслеђе државе Карла Великог и римских царева. Доказ каролиншког или чак римског порекла Хабзбурговаца, требало је да потврди тај легитимитет. Стога, не чуди што се у хабзбуршкој генеалогiji појављују Римљани у времену око 1300. године. Постојао је покушај да се наметне као реалност, сродство са римском сенаторском лозом Колона. Док су Колоне били у стању да своје порекло доведу у везу све до саме јулијанске куће, што значи до самог Цезара. Та прича је била пропраћена још једном легендом о бегунцима из Троје, који су се наводно повукли у Алпе. Када је реч о поменутој римској породици Колона, код ње се не ради о неком неодређеном временском периоду. Зна се да је у 13. и 14. веку имала велики утицај у Риму, који је снажно користила, поготово када се радило о избору папе. Интересантно је да су контакти између Колона и Хабзбурга стварно потврђени.⁹⁴⁷

Историчар Бруно Мајер наводи и неке ауторе које Гулиман није консултовао приликом проучавања порекла Хабзбурговаца. Један од њих је Матијас Нојенбург⁹⁴⁸, који је своју хронику саставио пред сам крај прве половине 14. века. Он први пут извештава о легенди која говори о томе да су два брата из Рима побегла у Германију. Када им је отац дошао у посету, видео је да је старији син стекао поприличан иметак, па га је због тога похвалио. Након тога је млађи брат, на брегу где је касније саграђен Хабзбург, поставио своје људе и рекао, да је то његова тврђава, због чега је и он добио похвале. Према тој причи млађи брат је праотац Хабзбурговаца. Разни мотиви и традиција учинили су да настане нова легенда, коју је Томас Ебendorфер⁹⁴⁹ пренео средином 15. века. Он је записао причу о два брата из Рима, а Аписа Колону је именовао за њиховог оца. Тако је више легенди о пореклу Хабзбурговаца дочекало почетак 16. века⁹⁵⁰

---

⁹⁴⁶ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 9-11.

⁹⁴⁷ Bruno Meier, *Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 27.

⁹⁴⁸ Матијас Нојенбург (1300-1370), средњовековни хроничар који се бавио питањем времена Рудолфа I Хабзбуршког. Износи веома интересантне податке на основу традиције и старих прича о времену успона Хабзбурговаца.: Paul-Joachim Heinig, „Matthias von Neuenburg“, у *NDB*, 16 (1990), 411

⁹⁴⁹ Томас Ебendorфер (1388-1464), аустријски хроничар који је био саветник хабзбуршким царевима Албрехту II и Фридриху III. Оставио је иза себе велики број књижевних, теолошких и историографских дела. Важно његово дело о историји Аустрије, где је обрадио и питање порекла Хабзбурговаца је *Cronica Austriae*.: Alphons Lhotsky, „Ebendorfer, Thomas“, у *NDB*, 4 (1959), 223

⁹⁵⁰ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 27-28.

Трећи одељак прве књиге посвећен је анализи друге теорије о пореклу Хабзбуршког рода, према којој хабзбуршки грофови воде порекло од француских краљева или племића.⁹⁵¹ Учвршћивање овог мита историографија сматра да датира од времена 16. века, односно епохе успона Хабзбурговаца и њихових аспирација на француску државу.⁹⁵²

Гулиман је консултовао све ауторе који у својим делима расправљају о овој теорији и урадио анализу њихових хипотеза. Пронашао је доста објективних аргумената заснованих на старијим вестима о овом питању. Он истиче да има индиција које иду у прилог тврдњи да преци Хабзбуршких грофова воде порекло од француских краљева и племства. Он у тексту наводи ауторе који су се бавили овим питањем, као и дела у којима се те вести налаза. Међу првима који су се бавили овим питањем је Јохан Тритемиус, у књизи *Сажетак о пореклу француског народа од Хунибалда*.⁹⁵³ И Јакоб Менел је разматрао теорије о пореклу Хабзбурговаца у делу *Хроника Германика*. Затим су ту Јохан Стабиус, Ладислав Сундхајм, Јохан Авентин и Хиероним Гебвилер.⁹⁵⁴

Митом о франачком пореклу Хабзбурговаца и историчношћу те хипотезе подробно се бавио и познати хуманиста Волфганг Лациус, у делима: *Хроника до године 859.*, осмој књизи *О сеобама племена и народа* и *Записима*, књизи првој, глави петој.⁹⁵⁵ Вредна је и анализа овог питања коју је дао познати хуманиста Јакоб Шпигела.⁹⁵⁶ Истражујући теорију о франачком пореклу Хабзбурговаца Гулиман је извршио анализу дела: *Teatrum principum*, Михаела Енцингера, *Књигу о пореклу Хабзбурговаца*, Понтуса Хетеруса, *Књигу о настанку Аустрије*, Јоанеса Ривиуса, и прву књигу *Аустријских летописа*, Герарда де Роа.⁹⁵⁷ Није заобишао ни прву књигу *Каролидума*, Валентина Ротмара, *Синхаристику*, Јохана Енгерда и препис *Хронике Трудбертија*, од Јакоба Кератлита.⁹⁵⁸

Такозвана *Меровиншка теорија* о пореклу Хабзбурговаца једна је од највише помињаних у контексту порекла овог рода. Према тој теорији преци Хабзбурговаца вуку порекло од династије меровиншких војвода Етихонида који су ишчезли у 8.

---

⁹⁵¹ Исто, стр. 12.

⁹⁵² Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 28.

⁹⁵³ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 12.

⁹⁵⁴ Исто, стр. 12-18.

⁹⁵⁵ Исто, стр. 14-16.

⁹⁵⁶ Спигел се овим питањем бавио у делу *Scholiis in Lib.I. Ligurionum et Scholiis ad XII. Lib. Austriados Richardi Bartolini.*: Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 16.

⁹⁵⁷ Исто, стр. 18.

⁹⁵⁸ Исто.

веку.⁹⁵⁹ Гулиман је изворе о пореклу Хабзбурговаца подвргао поновној анализи у четвртој глави, доводећи у питање све њихове опсервације о пореклу династије. Овде је особито испољио критички однос према оновременој историографији, која га је вероватно довела у ситуацију да се његово дело неоправдано не прихвати на начин који је заслуживало од хуманистичке елите.⁹⁶⁰

Особито критикује хуманисте Тритемиуса, Лациуса, Менела, Стабиуса и Хетера де Роа, према којима је Сигеберт, творац и отац Хабзбуршког рода, да се побеђен повукао код рођака у Француску тврдећи да су непоуздане, непознате и лажне.⁹⁶¹ Као главне творце ове теорије означава у првом реду Тритемиуса, Менела и Лациуса, али наглашава да су ову теорију ширили и други. Он наглашава да се са његовом критиком слажу објективни историчари, старије и њему савремене генерације. Међу првима наводи Науклера, писца *Хронике о Бургундћанима*, затим Бернара Жирарда, и Гијома Парадина. Гулиман истиче и Николаса Галуса, који се меровиншком теоријом бавио у делу *Летописи Француске*. Гулиман истиче да је Галус ово дело написао „[...] језиком обичног света“, алудирајући на то да није објављено на латинском језику, језику хуманизма.⁹⁶²

У наставку текста историчар детаљно анализира њихово писање о наведеној теорији о пореклу Хабзбурговаца, указујући на све недостатке. Детаљно подвргнувши анализи сваку чињеницу којом наведени аутори документују своје тврдње, он наводи контра аргументе који то демантују. Гулиман наводи и прецизну хронологију догађаја из наведеног времена, као и главна историјска збивања у којима нема места уклапању приче о франачком пореклу Хабзбурговаца. Ову теорију, према њему, није било могуће поткрепити чињеницама из историјских извора или старих хроника које се односе на оно доба.⁹⁶³

Мајер наглашава да је потрага за пореклом Хабзбурга увек водила кроз хронику *Акта манастира Мури* у Алзасу. Гунтрам Богати се у њој спомиње као праотац оснивача Манастира Мури. Тај Гунтрам се са великом вероватноћом може идентификовати са грофом Гунтрамом, који је године 952. због велеиздаје кажњен од краља Отона I, тако што су му одузета имања у Алзасу и Брајзгау. Гунтрам је потомак лозе алзашких грофова из такозваног Нордгауа, који важе као потомци меровиншких

---

⁹⁵⁹ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 22.

⁹⁶⁰ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 18-25.

⁹⁶¹ Исто, стр. 19-23.

⁹⁶² Исто.

⁹⁶³ Исто, стр. 23-26.

војвода из 7. века. Као праотац тих војвода наводи се Етихо (или Адалрих), војвода у Алзасу, умро крајем 7. века.⁹⁶⁴

И друге чињенице доводе у везу претке Хабзбурговаца са Алзасом. Високо изнад градића Обернаи налази се Одилинберг (Монт Сте-Одил), узвишење и данас указује на монументални, преко десет километара дуг одбрамбено зид, који датира из предхришћанског доба, највероватније из времена Келта. На том брегу (изворно Хохенбург), основала је манастир Одилија, кћи Етихоа (по легенди се родила слепа а на дан крштења јој се повратио вид). Из захвалности је заједно са оцем подигла манастир као задужбину. У оквиру одбрамбених зидина пронађене су меровиншке гробнице. Како нови налази указују, зид су у 7. веку поправили Меровинзи. Света Одилија, је заштитница Алзаса, а манастир је доживео највећи процват у 11. и 12. веку. Брег Одилиен, разаран у више наврата, и данас је најважније ходочасничко место у Алзасу. Чињеницу да Етихониди воде порекло од лозе Меровинга, један историјски податак доводи у везу са питањем порекла Хабзбурговаца. Управо ту чињеницу Мајер потенцира, ради се о податку да је манастир Отмарсхајм, даровао око 1030. године Рудолф, брат Радбота од Алтенбурга. То је нит која повезује Хабзбурговце са Етихонидима.⁹⁶⁵

У другом поглављу књиге Гулиман излаже своје виђење порекла старих Хабзбурговаца, документујући ту тврдњу подацима из извора. Он апострофира своје мишљење о историјској вертикали јачања и уздицања ове династије. По њему је њихова постојбина регион, на коме су они изашли на историјску сцену и одакле су успели да се уздигну до царског трона. Њихови преци су живели у градским центрима који су у овом региону били познати још у антици и раном средњем веку. Управо ту тезу начиње Гулиман у првом одељку овог поглавља. Још у антици је било чувено градско средиште Виндониса⁹⁶⁶, затим у средњем веку Алтенбург и на крају утврђење и град Хабзбург. Тај стари племићки род је давао најпре виндонижанске управитеље, потом алтенбуршке и на крају хабзбуршке грофове.⁹⁶⁷

---

⁹⁶⁴ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 22.

⁹⁶⁵ Исто, стр. 22-23.

⁹⁶⁶ Виндониса је римски војни центар у региону Аргауа у данашњој Швајцарској. Налази се на ушћу Аре у у Роз и недалеко од Рајне. Римска војска се у њој стационира у 1. веку пре Христа и то је била важна гранична тачка према Рајни. Виндонису је римска војска напустила почетком 5. века.: Volker Reinhardt, Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute, 25; Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 101; Arthur Mojonier, Histoire dela Confédération, 14.

⁹⁶⁷ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 26-29.

Траг за прецима Хабзбурговаца, Гулимана доводи у Виндонису, некада моћни центар, у Горњој Германији којим су према њему управљали преци ове моћне династије. Ту је колевка Хабзбурговаца, у региону Аргауа, на простору Конфедерације, где су они наставили да живе и током раног средњег века. Гулиман истиче значај овог града, наводећи да његови први помени датирају из времена римских историчара. Они Виндонису описују да је по важности и значају равна Авентикуму, главном граду Хелвечије у римском времену. Виндониса је имала изванредан положај, у сливу три реке, недалеко од Рајне, благодарећи чему је постала велики трговачки и царински центар, богат и моћан град. Због тога је била на мети многих римских, германских и других непријатељских племена, како пише Тацит у првој књизи *Историје*.⁹⁶⁸

У другом одељку династички историчар тумачи своју тезу о пореклу Хабзбурговаца, говори о разарању Виндонисе, каснијем утврђењу Виндониса, односно Алтенбургу, и активностима римске легије у овом пограничном центру. Ту лоцира и корене хабзбуршких грофова и даје идеје на који начин је могуће сагледати почетке ове знамените породице на том простору.⁹⁶⁹ Описује бурно време историје Виндонисе и региона, коју су угрожавали Германи и Алемани, особито у време владавине Диоклецијана и Максимијана. Проучавајући овај период историје града он консултује Тацита, који у *Историји*, подробно описује непрекидна пустошења и разарања овог утврђења. Тако угрожен, град је имао и солидну одбрамбену посаду. Тацит помиње да је у Виндониси била смештена двадесет прва римска легија. Да је ту постојала легија скоро до краја пропасти царства, говоре чињенице које је Гулиман пронашао у *Путпису* хроничара Константина.⁹⁷⁰

Осим ових старих аутора, и они каснији, из времена хуманизма, потврђују да је у овом римском гарнизону била смештена наведена легија. О римској легији у Виндониси говори и Хиероним Сурита у свом научном коментару, а истим питањем бавио се и Јустус Липсиус, чије је дело Гулиман веома ценио.⁹⁷¹

Гулиман је утврдио једну веома значајну чињеницу у вези са функционисањем римске легије у Виндониси а која би могла да иде у прилог утврђивању порекла Хабзбурговаца. Он истиче да су на челу легије били изасланици Рима, родом из патрицијских и племенитих породица. Такви римски чиновници од настаријих времена обављали су дужност претора, проконзула, челника провинција, помоћника у државним

---

⁹⁶⁸ Исто, стр. 30.

⁹⁶⁹ Исто, стр. 32-34.

⁹⁷⁰ Исто, стр. 34.

⁹⁷¹ Исто.

изасланствима, уопштено, обављали су најважније функције. У складу са тим за заслуге у служби, представници ових породица имали су посебну углед и утицај у градовима провинција. Потврду ових чињеница нашао је код Еузебија у првој глави четврте књиге дела *О животу Константина*, и код Вегетија у деветој глави друге књиге, дела *Закони краља Гундебалда*.⁹⁷²

Исте ставове заступају и Аимо у главама четвртој и шеснаестој, књиге четврте и првој глави пете књиге свога дела. Фламмански хуманиста Петер Дивен у својој књизи *О античкој Белгији*, говори о управитељима римских војних формација у наведеном региону. Вредне податке о овом питању пружа и дело *О Хилперику*, хуманисте Паулуса Емилиуса.⁹⁷³ У дефинисању сопствене тезе о пореклу хабзбуршких грофова, Гулиман је успео да повеже, рекли би смо две кључне карике. Утврдио је да су „[...] виндонижански грофови“, односно управници овог важног градског и војног центра у времену позноримском периоду, били пореклом из Рима. Одатле су на службу слати у периферне делове царства, где су временом пуштали корене. Таква је била судбина и виндонижанских грофова, који су се настанили у Виндониси, а када је она пропала прешли у Алтенбург и на крају у Хабзбург. Ради се о једном истом региону у коме је једна племенита породица успела одржати своје позиције током раног средњег века и касније изаћи у први план европске историјске сцене.⁹⁷⁴

Касније ће историјске околности учинити да се *меровиншка теорија* о пореклу Хабзбурговаца актуелизује. Теза о развоју ове породице од алзашких војвода у 7. веку, одговарала је новим политичким околностима. Била је то последица удаје Марије Терезије (1740-1780), за Франца Стефана I (1745-1765)⁹⁷⁵, војводе од Лорене, идући у прилог тези да се обнавља хабзбуршка власт у Алзасу. Историјске чињенице недвосмислено говоре да су први Хабзбурговци били знаменит род. Отон I је 952. године лишио Гунтрама поседа али је овоме остао надимак Богати. Домени Хабзбурговаца у средњем веку, остали су слободна земља, у њиховом апсолутном власништву, без икакве феудалне ренте. Налазили су се у срцу Европе и средњовековног хришћанства, на простору познатом као раскрсница Европе, што ће их и довести у политички врх.⁹⁷⁶

---

⁹⁷² Исто, стр. 36.

⁹⁷³ Исто, стр. 39.

⁹⁷⁴ Исто, стр. 40-41.

⁹⁷⁵ Walter Pohl, Karl Vocelka, Die Habsburgereine europäische Familiengeschichte, 83-292.

⁹⁷⁶ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 22.

Тумачење порекла Хабзбуршког рода Гулиман је ставио у оквире и данас познатих теорија у вези са овим питањем. Његови закључци одају утисак зрелог историчара, који зна да разлучи историјске реалности, неумањивши славу династије у чијој је служби био. Реална теорија о пореклу Хабзурговаца из региона у коме су се они уздигли одише историчношћу можда и више од осталих.

4. 2. Први познати преци Хабзбурговаца

Гулиманова истраживања појаве првих предака Хабзбурговаца, резултирала су једном реалном повести о овом историјском питању. Старе претке Хабзбурговаца везао је за простор коме су они исконски припадали и на коме су се током векова уздигли до угледног грофовског рода. Тумачење периода „виндонижанских грофова“, изнето је у трећем одељку. Управо у старим управитељима Виндонисе, Гулиман види претке Хабзбурговаца. Посебно истиче то што су преци Хабзбурговаца коренима везани за Виндонису, да су још ту били угледан род и да су касније прешли у Алтенбург. Сведочанство о континуитету успона и значају овог рода проналази и у повељи о оснивању манастира Мури, једног од најстаријих духовних центара региона. Поред тога, он прати изворе везане за Ландола или Ланцелина, названог гроф алтенбуршки⁹⁷⁷, сина Гунтрама Богатог.⁹⁷⁸

Гулиман наглашава да је то право порекло о чему сведоче историјске чињенице које је повезао у једну објективну слику родослова овог знаменитог рода. Један од кључних момената у његовој теорији је податак у изворима, где се Гунтрам у ранијим вестима помиње као алтенбуршки или виндонижански. Била је то, за оно време значајна историјска личност која је још пре цара Отона I (936-973), а касније под њим била толико моћна и угледна.⁹⁷⁹

Гунтрам је поседовао огромно богатство, због чега је добио надимак Богати. Гулиман покушава да реконструише историјску вертикалу Хабзбуршког рода, што се огледа кроз реченицу да тај знаменити род траје преко скоро седамсто година. Кроз тај дуги период, овај племенити род је напредовао, јачао и чувао памћење о својим коренима. Он закључује да у историји човечанства није било рода, који се уздигао као Хабзбуршки, први у историји по слави, који је дао највише племића, краљева и царева.⁹⁸⁰ Историјска је чињеница да се Гунтрам Богати први пут помиње у време Отона I 952 године.⁹⁸¹

---

⁹⁷⁷ Алтенбург је прва позната резиденција првих Хабзбурговаца, односно Ланцелина и његовог сина Рагбота који ће касније у истој регији саградити утврђење Хабзбург.: Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 10.

⁹⁷⁸ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 42.

⁹⁷⁹ Исто, стр. 43.

⁹⁸⁰ Исто, стр. 44-45.

⁹⁸¹ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 22.

Анализе се не односе само на политичку историју и историју појединих личности. Он се у четвртом одељку књиге бави простором, дефинише величину Виндонисе, градског насеља и утврђења. Затим, уоквирује простор који је у политичком и економском смислу зависио од овог центра. Поред тога он на основу извора реконструираше и економију овога града. Оно што је посебно потребно нагласити јесте Гулиманово проучавање менталитета и културе Виндонисе. Он говори и о представницима моћног и угледног виндонижанског племства и набраја његове истакнуте представнике.⁹⁸²

Преци Хабзбурговаца ширили су свој утицај на једном простору који је био њихова постојбина. Управо о томе Гулиман говори у петом одељку, у коме разматра прошлост Горњег Алзаса и историју Секвана. Хабзбуршки преци су рано свој утицај и власт проширили, најпре на делове Алзаса а потом и на регион Брајзаха. У изворима који о томе сведоче, они тај простор називају *Ландграват*, иако се поуздано не зна ко је од старих представника ове породице био на његовом челу.⁹⁸³

О овом питању постоје два мишљења, тако познати хуманистички историчари: Лациус, Ејцингер, Хетерус де Ро, и космограф Себастиан, тврде да је то био Албертус, отац краља Рудолфа.⁹⁸⁴ Међутим, поуздани и сачувани сведоче да је први Рудолф, деда краља Рудолфа, користио у интитулацији термин *ландграф Алзаса*. Гулиман се у даљем тексту бави описом ове регије, њеног стратешког положаја а на основу дела Антонина и Аима. Изузетан стратешки положај омогућавале су региону реке, у првом реду Рајна, али и Ара. Регион је био на граници где се додирују два велика европска народа, Немци и Французи.⁹⁸⁵

И шеста глава се бави простором Алзаса и Секвана у античком периоду. Био је то простор где у наведеном времену није било значајнијих насеља. До овог закључка је дошао анализом дела старих историчара, који таква места не помињу, истоветно као и аутори старих путописа. Ипак у изворима се помињу нека насеља Секвана: Ларга и Врунце, главни град Горњег Алзаса. У њему је одувек боравила десета римска легија, која је вршила функцију одбране царства од германских и варварских упада. Помиње се

---

⁹⁸² Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 45-47.

⁹⁸³ Исто, стр. 48.

⁹⁸⁴ Гулиман наводи дела у који ма се износи ова тврдња, то су: *Хроника Хелвеције и Алзације*, Хетеруса де Роа, и трећа књига *Козмографије*, Себастијана Минстера.: Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 48.

⁹⁸⁵ Гулиман географске податке преноси из Антониновог *Путописа*, и друге и пете књиге Аимове, *Историје*.: Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 48.

још месташце Камбетис, некада град, и Аргенторат, према Гулиману најпознатији од свих градова у то време.⁹⁸⁶

Гулиман потенцира мишљење, да су се први Хабзбурговци уздигли на простору регија Алзаса и Брајзаха⁹⁸⁷. Он у седмој глави говори о Брајзаху, као регији и касније грофовији. Ове две регије Германије, развиле су се на неки начин параалелно, с тим што је грофовија Брајзах млађа али не мање значајнија од Алзаса. За њихов развој су према Гулиману посебну заслугу имали немачки краљеви и цареви. Они су на том простору основали значајне градове и мање тргове који су се брзо развијали. У првом реду, то су чинили Ото I, Конрад II, Хајнрих III али и многи други. Но, посебна заслуга за развој ових грофовија припада Хабзбурговцима, који су онде ширили хришћанство, оснивали манастире и утврђења. То су током средњег века наставиле и војводе из куће Церингена, које Гулиман назива потомцима Хабзбурговаца.⁹⁸⁸

У *Историји Хабзбурговаца*, Гулиман доноси и преглед грбова најстаријих представника овог рода. Он се у осмој глави бави обележјима хабзбуршких грофова и аустријских племића. О обележјима Хабзбурговаца различита су мишљења међу историчарима. Понтус Хујтер у *Књизи о пореклу Хабзбурговаца* наводи да су то три лава у пурпурној боји обавијени тамно плавим венцима, док се предњим канцама усправљају на штиту златне боје. Лацијус тврди да су обележја иста као у француских краљева док Вион уводи златног лава који скаче у тамно плавом испупчењу штита. На хабзбуршким печатима са сликом, на „[...] веома старим справама“, које су стигле до руку аутора, била је ратна опрема Рудолфа, деде краља Рудолфа. Види се јасно, иако од пре четири стотине година, у бојама, само што на истој слици на другој кациги недостаје глава спојених лабудова. Касније је на кациги лаву који је до пола, додато пауново перје.⁹⁸⁹

Гулиман прву главу треће књиге почиње излагањем о Отоберту I Хабзбуршком, који је носио титулу гроф од Алтенбурга, и ланграфа⁹⁹⁰ Алзаса и Брајзаха. Истражујући најстарије Хабзбурговце ширење њихових посела и титулисање, историчар је дошао до Гунтрама Богатог (-956). Он је веома битна личност у проучавању хабзбуршке куће јер

---

⁹⁸⁶ Исто, стр. 52-53.

⁹⁸⁷ Брајзгау је регија, која је у раном средњем веку обухватала простор у Горњој Рајни. Од 12. века овим простором су управљали војводе Церингени.: Thomas Zotz, „Breisgau“, *LDM*, II (1983), 601-602

⁹⁸⁸ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 55-57.

⁹⁸⁹ Исто, стр. 57-58.

⁹⁹⁰ Ландграф (comes provincialis) је титула сувереног кнеза (племића) у Светом римском царству. У почетку је ландграфу титула и лено било додељено од стране императора, тако да они нису били потчињени војводама, грофовима и епископима.: Wilhelm Volkert, *Kleines Lexikon des Mittelalters: Von Adel bis Zunft* (München: C. H. Beck, 1999.), 155.

се на основу извора сасвим поуздано, „[...] без икакве сумње“, зна да до његовог времена досеже племићко порекло овог рода. Старе повеље сведоче да је Гунтрам носио грофовску титулу, а да су његови потомци носили титуле грофова алтенбуршких, потом хабзбуршких, и надвојвода аустријских.⁹⁹¹ Ови наводи се слажу са мишљењем савремених историчара, који Гунтрама Богатог сматрају једним од првих грофова из овог рода у фази њиховог стабилизовања око каснијег утврђења Хабзбург.⁹⁹²

Стари хроничари сведоче о слави овог рода у раном средњем веку, који је свој углед ширио у регионима Виндонисе, Алзаса, Брајзаха, али и околним провинцијама. Била је то регија која је у то време била поприште сукоба између франачких и немачких краљева, бургундске државе као „[...] и других народа“. Према Гулиману у свим тим историјским дешавањима активно су учествовали преци Хабзбурговаца, који су често бивали водећи племићи у том делу Европе. Он цитира историчара Аима који описује ратове у региону где су се касније учврстили грофови од Алтенбурга.⁹⁹³

Старији истраживачи прошлости Хабзбурговаца утврдили су да се отац Отоберта I звао Теодибалд или Велибалд. Тако Аимо Теобалда назива племићем са друге стране Јуре⁹⁹⁴, наглашава његово племићко порекло и богатство које га је уздигло у региону. И историчар Менел је утврдио да је Отоберт највећим делом пребивао у утврђењу Алтенбург, односно Виндониса. Неки извори говоре да је Отоберт, после погибије оца, успео да учврсти свој положај и сам загосподари Алзасом, те да се његова власт проширила и на регион Брајзаха. Аутори износе различите ставове о његовој жени и потомству. Гулиман преноси Менелово мишљење о именима Отобертових синова, према коме су се они звали Ампринкт или Амперт и Ротард.⁹⁹⁵

Као Отобертовог наследника Гулиман наводи Ампринкта, коме је посветио другу главу треће књиге. Носио је титулу грофа од Алтенбурга и ландграфа Алзаса и Брајзах. Изгледа да је кратко био на челу грофовије јер га историчари ретко помињу. Углавном га повезују са временом процвата манастира Свети Трудперт⁹⁹⁶, чему је и он

---

⁹⁹¹ Исто, стр. 64-65.

⁹⁹² Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 22, 24, 25.

⁹⁹³ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 66-68.

⁹⁹⁴ Јура је планински масив у граничној зони Швајцарске и Француске, по коме се назива геолошка ера Јура. Регион Јуре припада сливу река Рајне и Роне.: André Bandelier, „Jura (Region)“, у *HLS*, 8 (2008), 19

⁹⁹⁵ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 69-74.

⁹⁹⁶ Свети Трудперт је бенедиктински манастир у јужном Шварцвалду који потиче из 9. века. Традиција говори да је ирски мисионар Трудперт основао прву заједницу која је касније прерасла у манастир.: Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutschen Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart* (München: C. H. Beck, 1988.), 611.

дао допринос. У близини манастира изградио је тврђаву и основао град Ампрингесбург, захваљујући чему је обезбедио манастир у току ратних сукоба и пљачкања.⁹⁹⁷

Ампринкта је наследио син Хетоберт, који је такође носио титулу алтенбуршког грофа и ландграфа Алзаса и Брајзаха. У излагању о грофу Хетоберту дошао је до изражаја Гулиманов хуманистички став о рату као најгорој пошести човечанства. Он у опису узрока и последица ратова употребљава придеве који на најбољи начин показују његов став о овој појави. Према њему су ратови инспирисани мржњом и похлепом за освајањем, а да су резултат разарања и масовна убиства и пустошења. Такво зло је задесило област Брајзаха у време пре доласка на франачки престо Пипина Малог (752-768), и ратова који су водили његови претходници.⁹⁹⁸ Брајзаха је била потпуно опустошена и разрушена, а страдао је у потпуности манастир Свети Трудперт, који је доживео пуни сјај био баш у време Хетоберта и његовог оца. Гулиман истиче да је Хетоберт учествовао у овом рату али да је био на губитничкој страни, те да је издат од многих остао разочаран. Иза грофа Хетоберта су остала три сина Рамперт, Гебон и Хетон.⁹⁹⁹

Након Хетоберта, титулу алтенбуршког грофа и ландграфа Алзаса и Брајзаха понео је његов најстарији син Рамперт. На чело грофовије дошао је у тешко време, када су на сваком кораку биле последице ратних пустошења. Рамперт је одмах кренуо у обнову и успео је за кратко време манастир Свети Трудперт вратити у пређашње стање. Гулиман настоји да старе Хабзбурговце прикаже као побожне људе посвећене цркви, па истиче да се Рамперт овом манастиру потпуно посветио.¹⁰⁰⁰

У то време Свети Трудперт је био једини манастир у читавом Брајзаху и посећивао га је велики број ходочасника. Из овог манастира се по Гулиману ширила хришћанска вера и мисао по целој регији, преносиле су се божје заповести у скаладу са којима је требало живети. Стога је Рамперт желео да манастир унапреди, развије и учини га приступачнијим верницима. Захваљујући њему, ускоро се о манастиру прочуло, не само као о месту искушеничког и побожног живота, већ и месту где се догађају чуда, и где се опраштају греси онима који га посећују. Од развоја овог светилишта и масовног присуства верника у њему имао је користи читав регион. Његов

---

⁹⁹⁷ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 74-76.

⁹⁹⁸ Овде Гулиман мисли на походе на Баварску и Алемане и Сасе које је водио Пипин и његов брат Карломан између 743 и 746. године.: Ulrich Knefelkamp, *Das Mittelalter*, 63-65.

⁹⁹⁹ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 76-80.

¹⁰⁰⁰ Исто, стр. 80-82.

обновитељ је заслужио да буде поштован и слављен од својих потомака, а када је умро 771. године, син Гунтрам га је сахранио у манастирски храм.¹⁰⁰¹

Време алтенбуршких грофова је замагљено за истраживаче прошлости јер су историјски извори који би значајно осветлили живот и рад ових племића, оскудни. Један од њих о коме се врло мало зна је Гунтрам, син Рамперта, који је као и његов отац носио титулу алтенбуршког грофа и ландграфа Алзаса и Брајзаха. Гулиман о њему говори у петој глави треће књиге. Историчар Менел, који је истраживао време грофа Гунтрама, закључио је да не постоје никакви стари документи који би посведочили о њему. На основу старих списа зна се да је боравио у Алтенбургу, као и његови преци и да је сахрањен у манастиру Свети Трудперт, као и отац. Познато је и да је Гунтрам имао два сина, ставио је Лутхарда и Лутфрида.¹⁰⁰²

Замагљено време је и доба Лутфрида I, сина Гунтрамовог, грофа Алтенбурга и ландграфа Алзаса и Брајзаха. Гулиман његово време описује у шестој глави треће књиге. Утврђено је да је Лутфрид умро 855. године и да је иза себе оставио синове Лутфрида и Уга. Његова кћер Ерментруда, била је удата за грофа Конрада од Бургундије. Значајно је да је она мајка Рудолфа¹⁰⁰³, првог крунисаног владара у овој династији.¹⁰⁰⁴

Лутфрид II, је један од оних алтенбуршких грофова који је био пример побожности и привржености цркви. Гулиман ову нит у лози Хабзбурговаца никада не прекида, напротив, наглашава је, истичући њихову историјску везу са Католичком црквом којој су до краја остали привржени и која је била један од стубова њихове политике. Зато Гулиман наглашава да је Лутфрид наставио трагом предака, помажући цркву. Манастир Свети Трудперт, који је његов деда Рамперт највећим делом развио и учинио славним, унапредио је, претворивши га у један од најзначајнијих црквених центара у региону. Лутфрид II је први онде основао опатију 903. године. Лутфрид је био и велики дародавац ове опатије, уз сагласност синова, сав свој посед и онај наслеђени од брата Уга, оставио је Опатији.¹⁰⁰⁵

Гулиман у целости преноси документ из осме књиге *Сеоба* Волфганга Лациуса, којим је Лутфрид уредио услове завештања свог имања опатији, који је саставио сам. На овој исправи стоје печати знаменитог грофа Лутфрида и његових синова, којим се

---

¹⁰⁰¹ Исто, стр. 83-84.

¹⁰⁰² Исто, стр. 85-87.

¹⁰⁰³ Гулиман мисли на Рудолфа I (888-912), краља Горње Бургундије, који је био син Конрада II маркграфа Горње Бургундије. Очигледно је Рудолфова мајка била од рода алтенбуршких грофова, предака Хабзбурговаца.: Arthur Mojonier, Histoire de la Confédération, 31-32.

¹⁰⁰⁴ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 88-89.

¹⁰⁰⁵ Исто, стр. 90-96,

документ из 903. године о поклону потврђује, као и печат монаха, као поклонопримаца. Гулиман апострофира да је Лутфрид овим чином стекао огромну славу, по чему је остао упамћен. У овој опатији су посебно поштовани његови преци Отберт и Рамперт, као његови утемељитељи, о чему говори епитаф који се чувао у манастиру. Благодарећи великим заслугама за развој манастира, Лутфрид II је после смрти сахрањен у манастиру. А као његов вечни помен урађен је епиграм који стоји на левој страни олтара манастирске цркве.¹⁰⁰⁶

Гулиман је осму главу треће књиге посветио Хунфриду I, грофу Алтенбурга и ландграфу Алзаса и Брајзаха. У то време је Немачка била пустошена од Мађара и претила је стална опасност од њих. Хунфрид је наставио праксу својих предака, и помагао је цркву, посебно се бринући о манастиру Свети Трудперт. Према Гулиману, Хунфрид је стекао глас угледног племића у региону и водио је итекако рачуна о безбедности својих поданика, бринући посебно од мађарске најезде. У настојању да манастир заштити, гроф га је опасао тврдим бедемима, изградивши и утврђење непосредно око ове светиње. У његово време много је уложено средстава и у само наоружање и опрему његових поданика.¹⁰⁰⁷

Остало је забележено да је Хунфрид I имао изражене дипломатске способности, којима је штитио интересе своје грофовије. Успео је да са моћним суседима усклади односе, регулисане уговорима који су прецизирали њихово савезништво и сарадњу, у рату и миру. Но, историјске околности су учиниле да Хунфридове акције на обезбеђењу манастира и града нису постигле циљ. Град и манастир су у ратним сукобима почетком 10. века опустошени и претворени у рушевине.¹⁰⁰⁸ О тим историјским дешавањима Гулиман детаљније говори, документујући своје излагање изворима које је навео у напоменама треће књиге. Хунфрид I је сахрањен у манастиру Свети Трудперт а свој иметак је оставио сину Гунтраму.¹⁰⁰⁹

Један од најпознатијих предака Хабзбурговаца, из времена када су они били грофови од Алтенбурга и ландграфи Алзаса и Брајзаха, јесте Гунтрам II, познатији као Богати. О њему Гулиман говори у првој глави четврте књиге своје историје аустријских надвојвода. Он истиче да је време Гунтрама Богатог истраживао на основу историјских докумената и бележака старих аутора. Опширно даје историјску и географску слику

---

¹⁰⁰⁶ Исто, стр. 97-100.

¹⁰⁰⁷ Исто, стр. 102-103.

¹⁰⁰⁸ Гулиман на овом месту говори о времену владавине Конрада I (911-918), немачког краља. Време његове владавине обележено је сталним упадима Мађара у Немачку и шири регион.: Arthur Mojonnier, Histoire de la Confédération, 32-33.

¹⁰⁰⁹ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 104-105, 127.

тога времена са доста детаља, уредно наводећи године и личности које су издавале повеље које је у истраживању консултовао.¹⁰¹⁰

Читаво дело обилује опсервацијама о важним историјским догађајима онога времена. Гулиман говори о победи цара Хајнриха I Птичара над Мађарима 933. године, наглашавајући да је то била једна од његових најзначајнијих победа.¹⁰¹¹ Он значај ове битке наглашава из разлога што се немачки простор није могао развијати док се Мађари нису зауставили и стали са њиховим упадима. За Гулимана је врло важан моменат да је Гунтрам Богати учествовао у овој бици, предводећи тешко оклопљене витезове.¹⁰¹² Ради се о значајном податку јер се зна да је баш Хајнрих Птичар оформио нове војне јединице, састављене од тешко оклопљених витезова које су му омогућиле ратне победе.¹⁰¹³

Гунтрамово учешће у поменутој бици описује и „хроничар Алзаса“, у тридесет трећој глави, друге књиге поменутог дела. Гулиман разматра и разлог зашто је Гунтрам добио надимак Богати? Он је мишљења да је он стекао значајан иметак после убиства свога брата Лутфрида, када је постао једини наследник алтенбуршке грофовије. Стекавши тако велико богатство и поседе добио је име Богати, по коме је остао познат у историји. Гунтрам је свога сина Ландола, који је као и он био вешт ратник, поставио на чело Алзаса и Брајзаха. Предузео је и обнову разрушеног манастира Свети Трудперт, чији је култ изузетно поштован од његових предака. Историјска наука веома мало зна о његовој породици, тако Гулиман наводи неслагање Менела и Лациус око тога колико је жена имао, нити ко су му била деца. Гулиман истиче да је познато да га је наследио син Ландол, који је био достојан свог оца и предака.¹⁰¹⁴

Гунтрамов наследник Ландол, прозван је од народа Ланцелин и управљао је као и његови преци Алтенбургом, Алзасом и Брајзахом. Као моћан феудалац, остао је у изворима познат по томе да су у прво време његове власти кметови од њега тражили заштиту. Гулиман се у даљем тексту дотиче сложених феудалних односа који су владали у то време, половином 10. века, али и променама и недаћама које су наступиле око 950. године. Он каже да су сељаци до тога времена живели у уређеним односима на поседима алтенбуршких грофова у складу са важећим прописима. У то доба наступила је опасност од ширења немачке империје, па су се сељаци уплашени од новонастале

---

¹⁰¹⁰ Исто, стр. 106-107.

¹⁰¹¹ Хајнрих I (919-936), немачки краљ и оснивач отонске династије. Хајнрих I је 15. марта 933. године победио Мађаре на реци Унструт, код места Риаде у Тирингији.: Ulrich Knefelkamp, Das Mittelalter, 98-100.

¹⁰¹² Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 107-108.

¹⁰¹³ Ulrich Knefelkamp, Das Mittelalter, 100.

¹⁰¹⁴ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 113-115.

ситуације приклањали Ландолу.¹⁰¹⁵ Гроф је имао посебно разумевање за Виндонижане, који су од њега очекивали да их заштити, истовремено му се потпуно покоривши и предајући му свој иметак.¹⁰¹⁶

Његов отац Гунтрам Богати био је познат по добром односу са својим поданицима, он је владао дајући бенефиције и олакшице кметовима. Насупрот оцу, Ландол је на почетку владавине у био благ према кметовима, но ускоро је променио своју политику, наметнувши веће порезе. Оваква политика је Ландолу донела велико богатство и огромну моћ. Историчари се не слажу око основних чињеница из његовог приватног живота, о томе колико је жена и деце имао. Гулиман је током истраживања утврдио да су најпоузданији документи који говоре о приватном животу Ландола, они које је пронашао у богатој ризници манастира Мури. Према тим подацима Ландол је имао четири сина Ратбота, Вернера, Рудолфа и Ландола.¹⁰¹⁷

Ландола је наследио његов најстарији син Ратбот, који је заузео место његових предака на челу Алтенбурга, Алзаса и Брајзаха. Међу историчарима постоје различита мишљења о правом његовом имену. Гулиман је мишљења да је Ратбот, старо германско име, те да је то истински било име овог претка Хабзбурговаца. После Ландолове смрти, синови поделили су домене на четири дела, вукући сваки на своју страну. Гулиман као важну карактеристику времена синова грофа Ландола, истиче да су се женили од најугледнијих племићких породица онога доба. Одвек богати и поштовани, они су моћ и углед ојачали породичним везама.¹⁰¹⁸

Положај алтенбуршких грофова је додатно учвршћен после 1010. године, када умире Алвик, стразбуршки епископ, и када на његово место долази Вернер алтенбуршки. Њега су на тај положај, према Гулиману успела уздићи његова три брата. Био је то врхунац породичне моћи и богатства, пре него је почео да се увлачи раздор међу браћом. Алтенбуршки род је стекао изузетан углед током умиривања побуне у Бургундији. Тамо је избила побуна, па је цар Хајнрих, који се био спремио за поход на Италију, епископу Вернеру поверио да помогне царевог поданика, бургундског краља Рудолфа.¹⁰¹⁹ Вернер је искористио своје, и богатство браће, повео је војску у Бургундију, побуњенике и њиховог вођу у бици код Женеве савладао, вође побуне

---

¹⁰¹⁵ Ради се о времену владавине Отона I (936-973).: Ulrich Knefelkamp, *Das Mittelalter*, 104-107.

¹⁰¹⁶ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 115-118.

¹⁰¹⁷ Исто, стр. 121-123.

¹⁰¹⁸ Исто, стр. 125-129.

¹⁰¹⁹ Исто, стр. 130-131.

казнио и краљу Рудолфу предао умирену земљу. Ова акција је подигла углед и ојачала утицај Вернера у Царству, и наклоност императора Хајнриха.¹⁰²⁰

Гроф Ратбот је један од најпознатијих предака Хабзбуршког рода, и за његову делатност се вежу два изузетна момента у историји ове династије. Познато је да је Ратбот на остацима рушевина неке старије светиње, саградио манастир Мури¹⁰²¹. Гулиман истиче велику улогу у изградњи манастира коју је одиграла Ратботова жена Ита, која је била родом из Лотарингије.¹⁰²²

Друго важно дело Ратбота, јесте изградња утврђења Хабзбург у области Аргау,¹⁰²³ по коме ће овај род понети име, а Ратбота ће историја означити као оснивача династије. Гулиман наводи да су историјске околности утицале на Ратбота да се упусти у градњу овог утврђења. Наиме, у виндонижанској грофовији у то време је било мало утврђења која би могла одолети озбиљнијим нападима. Ратбот је успео да обједини новац са браћом, а зна се да су били изузетно богати, те да тако замак Хабзбург, како Гулиман наглашава, учини неосвојивим. Поред тога, он је успео да уједини домене са својом браћом у један, који ће се у каснијим временима ширити.¹⁰²⁴

Извори које је Гулиман користио у вези са изградњом утврђења Хабзбург, релевантни су и за савремену историографију, која прошлост овог утврђења реконструише на основу *Аката манастира Мури*. Опште је прихваћено да је Хабзбург саградио Ратбот, са својом женом Итом од Лотарингије и браћом, међу којима је био знаменити Вернер, бискуп Стразбура.¹⁰²⁵

Гулиман је у хронологији Ратботовог времена направио једну грешку у навођењу године смрти његове жене Ите, наводећи да је умрла 1026. године.¹⁰²⁶ Но, у историографији је познато да је Ита умрла 1035. године. Како је дошло до ове грешке остаје нејасно, стим што Гулиман тачно наводи да је Ита сахрањена у манастиру Мури. Гулиман греша и код датације смрти грофа Ратбота. По њему, то се десило

---

¹⁰²⁰ Исто.

¹⁰²¹ Манастир Мури је бенедиктински манастир у Кантону Аргау у Швајцарској, познато је светилиште и један је од најстаријих манастира у регији.: Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 14-15.

¹⁰²² Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 129.

¹⁰²³ Хабзбург је утврђење које се налази у Кантону Аргау у Швајцарској, недалеко од ушћа највеће швајцарске реке Аре.: Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 11-16.

¹⁰²⁴ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 136-139.

¹⁰²⁵ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 12, 14.

¹⁰²⁶ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 140.

неколико месеци после смрти Ите, те да је Ратбот умро почетком 1027. године.¹⁰²⁷ Насупрот томе, познато је да је Ратбот умро много касније, односно 1036. године.¹⁰²⁸

Гулиман наводи да је у старим листинама пронашао податке о Ратботовом потомству, иза њега су остали синови Ото, Аделберт, Вернер и кћерка Рихенсам. Гулиман наводи тестамент Ратботовог наследника Вернера, који је сачињен 1027. године. У њему се потенцира велики углед хабсбуршких грофова, као водећих племића у региону, наводи се њихов нови центар, утврђење Хабзбург, као и то да је овај род покровитељ и заштитник манастира Мури.¹⁰²⁹

Познато је да се прва и најважнија теза о пореклу Хабзбурговаца појављује у хроници *Acta Murensia*. Опис овог извора, који до данас није прецизно класификован дао је Жан Жак Сигрис¹⁰³⁰, који је сматрао да је аутор рукописа монах из Мурија, шта више можда чак и опат Куно. У оскудном опису историје манастира, писац пише о нелегитимном преузимању Херенхофа и парохије Мури од Канцелина и његовог сина Радбота од Алтенбурга. Радбот са супругом Итом 1027. године због покајања даровао манастир. Мури је наводно 1082. од својих племићких дародаваца ослобођен и претворен у метох манастира Ст. Бласиена у Шварцвалду, али четири године касније поново је враћен под заштиту фамилије дародаваца. У рукопису је интегрисан препис једног документа, тестамента епископа Вернера од Страсбурга, брата Ите, који датира из 1027. године. Данашње мишљење полази од тога да је документ произведен тек 1086. године. Овим фалсификатом требало се оправдати тадашње стање, слободан избор опата и управљање манастиром од стране хабзбуршких предака. Тестамент сведочи о заједничкој основи манастира и тврђаве. Епископ Вернер се наводи као градитељ Хабзбурга са образложењем, да је манастирско покровитељство повезано са власницима Хабзбурга. Фалсификат из 1086. године био је важан за Хабзбурговце јер је био основа за причу о њиховом пореклу везаном за манастир Мури. Нешто касније ће Албрехт II Хабзбург 1114. године у Базелу искамчити за манастир *краљевско писмо*.

---

¹⁰²⁷ Исто, стр. 141.

¹⁰²⁸ Према генеалогском стаблу старих Хабзбурговаца, које је израдио Бруно Мајер.: Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 25.

¹⁰²⁹ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 141.

¹⁰³⁰ Жан Жак Сигрис (1918-1992), познати је швајцарски историчар и један од највећих проучавалаца историје Аргауа и правних историјских извора Швајцарске. Дао је велики допринос истраживању извора Манастира Мурија.: Anne Marie Dubler, „Der Historiker Jean Jacques Siegrist (1918-1992): ein Leben für die Geschichtsforschung“, *Argovia: Jahresschrift der Historischen Gesellschaft des Kantons Aargau*, 118 (2006): 118-120

Спорни документ је легитимисао право Хабзбурговаца на манастирског имања, на која су они током историје полагали право.¹⁰³¹

Гулиман је као и хуманистички историчари одбацио легенде о пореклу старих Хабзбурговаца. Према једној Хабзбурговци потичу од Цезара, другој од Хектора, сина Пријама из Троје, или од Енеје, бегунца из Троје, легендарног предака Римљана. Цар Максимилијан I је на свом гробном месту у Инсбрушкој дворској цркви, додао породичном стаблу легендарног Артура и готског краља Теодориха Великог, да би потврдио своје витешко порекло. Хуманисти 16. века одбацили су разне приче о пореклу династије, сврставајући их у царство легенди. Већ на почетку 14. века, када су се појавиле прве вести о наводним римским прецима Хабзбурговаца, изгледа да сродство са племићком породицом Церингена није више било довољно. Тражили су еминентније претке и конструисали себи порекло, прво од Римљана, а касније су стигли до теорија о пореклу од Салијаца и Хоенштауфоваца. Везивање хабзбуршког порекла за царске породице настављено је и када су они сами стигли до царског престола. Рудолф I ће пред смрт хитати у Шпајер, својим прецима, почивалишту краљева Салијске династије.¹⁰³² Тако је порекло хабзбуршких предака остало отворено питање, на које ни Гулиман а ни савремена историографија нема потпуни одговор.

---

¹⁰³¹ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 20-21.

¹⁰³² Исто, стр. 26-28.

4. 3. Време установљења породичног имена

Истражујући прошлост хабзбуршке куће, Гулиман је на основу извора утврдио да је први из овог рода, Вернер понео титулу грофа Хабзбуршког. О тим почецима хабзбуршкога имена говори у првој глави пете књиге. Вернер I се титулисао као гроф од Хабзбурга и Алзаса, а доцније је познат и по надимку Свети. Гулиман каже да је он први на лествици хабзбуршког родослова, те да од њега почиње слава имена династије.¹⁰³³ Гулиманов став да је Вернер I (-1096), први од свог рода понео титулу грофа од Хабзбурга, није општеприхваћено. Савремена историографија сматра да је први из ове куће познат по имену Хабзбург Ото II (-1111). Он се у изворима помиње као „Гроф од Хавихсберга“ 1108, на страни цара Хајнриха V, у рату¹⁰³⁴ против Мађара.¹⁰³⁵

Гулиман га описује као потпуно занесеног вером и посвећеног богоугодном животу, због чега је заслужио да га памте по надимку Свети. Мада је живео у тешким и суровим временима, „[...] opakим и безбожним“, посветио је живот богу и духовности. Гулиман XI век назива „[...] крвавим“, премда је код народа била присутна побожност и захваљујући томе је био знатан број ходочасника који су посећивали знаменити Манастир Мури.¹⁰³⁶

Даље говори о Регинболду¹⁰³⁷, старешини манастира, који је поред монаха у манастир доводио децу богатих племића, учећи их и васпитавајући, у за оно време слободном духу. Регинболд је почео и изградњу новог храма у оквиру манастира али није успео да га заврши јер га је смрт спречила, након чега је наступила стагнација манастира јер је на његово место дошао човек који је само радио да разгради оно што је Регинболд урадио.¹⁰³⁸ Ово је један од примера где Гулиман вешто користи прилику да критикује појаве у католичкој цркви, и то оне из старије њене историје. Иако је изразити представник католичке историографије, његове критике имају временску

---

¹⁰³³ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 151-152.

¹⁰³⁴ Хајнрих V (1099-1125), ради се о рату који је Хајнрих покренуо против угарског краља Коломана (1095-1116), да би га свргао а на његово место поставио краљевог брата Алмоша, у чему није успео.: Ferdo Šišić, „Dalmacija i ugarsko-hrvatski kralj Koloman“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 10 (1) 1909: 87-89

¹⁰³⁵ Bruno Meier, *Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 11.

¹⁰³⁶ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 152.

¹⁰³⁷ Ратбот је Регинболда довео из Манастира Ајнзиделна у Мури, предавши му на управу манастир, да би га консолидовао и унапредио.: Bruno Meier, *Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 18.

¹⁰³⁸ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 155-156.

вертикалу и одсликавају његов критички став о слабостима цркве које су довеле до реформе.

Вернер Хабзбуршки је радио на унапређењу манастира Мури и освештао је новоподигнути храм који је Регинбот започео. Поводом освештања, била је направљена свечана прослава на којој су присуствовали многи племићи из региона. Гулиман наводи да је монах Регинбот купио комплекс манастирског имања 1064. године. Храм и манастир били су посвећени Светом Мартину, заједничком заштитнику свих Виндонижана, чији се култ поштовао од давнина. Вернер је потпуно био посвећен вери, бежећи од порока које је носило време у коме је живео. Највише времена је проводио у манастиру, посвећен верским питањима и развоју ове светиње.¹⁰³⁹

Гулиман, који је доста времена провео истражујући богату ризницу манастира Мури, пронашао је повељу у којој Вернер у своје, име своје супруге и синова, манастир Мури предаје папи, као поглавару Римокатоличке цркве. Вернер је умро 1096. године и сахрањен је у манастиру Мури. Гулиман наводи да се неки хуманисти, као Лациус у осмој књизи *Коментара* и Хетерус де Ро, не слажу око детаља из његовог приватног живота, као и имена и порекла његове жене и деце. Гулиман је утврдио да су се Вернерови синови звали Ото и Аделберт а кћерка Ита.¹⁰⁴⁰ *Акта манастира Мури* представљају до данас најстарији и у исто време највреднији извор за проучавање историје првих Хабзбурговаца. Тако и данашња историографија податке о Вернеровом животу наводи на основу овог извора.¹⁰⁴¹

Време Ота II, грофа Хабзбуршког и Ландграфа Алзаса, описано је у другој глави књиге. Према Гулиману, прва значајнија година у његовој владавини била је она када је кренуо у поход на Свету Земљу. Он износи вредно сведочанство о учешћу Ота II у Првом крсташком рату. Гулиман овај историјски догађај дефинише као поход у Азију и прекоморске провинције, које су хришћани заузели, храбро се борећи и ширећи свету хришћанску веру.¹⁰⁴² Познато је да су први Хабзбурговци морали пратити краља на ратним експедицијама, било да се ради о европском простору, или пак о крсташком рату.¹⁰⁴³

Храброст ових бораца за хришћанство огледала се у томе какве су тешкоће морали пребродити само да дођу до свете земље. Путовало се и копном и морем а

---

¹⁰³⁹ Исто, стр. 157.

¹⁰⁴⁰ Исто, стр. 183-184.

¹⁰⁴¹ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 25.

¹⁰⁴² Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 185-186.

¹⁰⁴³ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 30.

сукоби су били свакодневни. Коначно су успели да заузму Јерусалим и из Сирије после четири године похода протерали непријатеље хришћанске вере. Гулиман наглашава да су за првог краља у светој земљи, крсташи поставили Готфрида 1099. године.¹⁰⁴⁴ Он наводи тачну годину освајања Јерусалима али не улази у детаље око титуле Готфрида Бујонског, већ га назива краљем. Гулиман је посебну пажњу посвећивао генеалогiji, па и овде наводи имена синова Ота II, Вернера и Аделхеда.¹⁰⁴⁵

Савремена историографија познаје Ота (1082—1111), као личност која на сцену ступа, када се његов отац Вернер одрекао власти 1082 године у корист својих синова од којих је један био Ото II, поделивши им грофовију. Ото је сигурно један од првих Хабсбурговаца који је носио титулу гроф Хабзбуршки и био је ландграф Горњег Алзаса и управник Мурија, односно покровитељ манастира Мури као и његови преци. Како је већ изнето, Ото се данас сматра првим из свога рода који је понео име Хабзбург.¹⁰⁴⁶

Исторично и занимљиво приповедање о грофу Вернеру II Хабзбуршком, Гулиман саопштава у трећој глави. Када је Ото II убијен, наследио га је Вернер II под старатељством стрица Аделберта. Потенцира Вернерове изузетну политичку вештину, која га је красила више него његове претке. По завршетку крунисања у Риму цар Хајнрих се враћа у Немачку, да би свом оцу, четири године после погибије, организовао свечани погреб којем је присуствовао велики број племства. Пошто је анализирано стање у Немачкој, цар одлази у Мајнц где се венчава са Матилдом, кћерком енглеског краља,¹⁰⁴⁷ а потом се враћа у предео Горње Рајне.¹⁰⁴⁸

Гулиман пише да је вешти Вернер искористио је прилику да се приближи цару, што ни његов отац ни његов деда нису били кадри да учине, што због кратког живота што због одсуства краља. Замолио је цара да манастир Мури, који су његови преци с побожношћу подигли, у своје и име државе стави под заштиту. Цар је овај предлог прихватио, давши да се у царској наредби међу сведоцима наведе и име Вернеровог стрица Аделберта. Тако је 1064. године издат документ којим Вернер манастир и све што иде уз њега, поново предаје цркви.¹⁰⁴⁹

---

¹⁰⁴⁴ Готфрида Бујонског (1060-1110) су после освајања Јерусалима 1099. године крсташи поставили за краља али је он титулу одбио, прогласивши се чуварем Гроба Господњег.: Ulrich Knefelkamp, *Das Mittelalter*, 172-173.

¹⁰⁴⁵ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 187-188.

¹⁰⁴⁶ Bruno Meier, *Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 11-12, 24

¹⁰⁴⁷ Хајнрих V је ожењен Матилдом, кћерком енглеског краља Хенрија I, а венчали су се у Мајнцу, познатом црквеном центру у то време.: Ulrich Knefelkamp, *Das Mittelalter*, 179.

¹⁰⁴⁸ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 189-190.

¹⁰⁴⁹ Исто, стр. 191-193.

У исто време Берхолд III у Брајзаху, „[...] четири хиљаде корака“, од утврђења Церинга оснива отмен и изузетан град који назива Фрајбург¹⁰⁵⁰. Гулиман говори и о *Скупштини у Вормсу*,¹⁰⁵¹ чије одлуке поздравља и сматра напредним у уређењу односа између духовне и световне власти. Међу сведоцима који су се потписали на документ Вормског конкордата Гулиман је прочитао и име Вернера Хабзбуршког.¹⁰⁵²

Гулиман критикује историчаре Менела и Гебвилера, који су у својим делима тврдили да је Вернер II сахрањен у манастиру Ветингену¹⁰⁵³, чији је донатор и заштитник био. Он доказује да је такво тумачење погрешно, што је лако доказати јер је манастир основан много година касније, у време цара Фридриха II (1220-1250). Гулиману је јасно зашто је ова грешка интерпретирана од стране поменутих аутора. Било је то из разлога што су многи каснији хабзбуршки грофови ту сахрањивани. Но Вернер сигурно није, он је сахрањен у манастиру Мури, где су и његови преци почивали, имао је два сина Вернера III и Рудолфа.¹⁰⁵⁴

Данашња историографија грофа Вернера, сина Ота II Хабзбуршког, именује као Вернера II (1111-1167). Када је убијен Ото II, његови синови Вернер и Албрехт су наследили поседе, како овај други није имао деце, после његове смрти Вернер II је дошао у посед домена којим су управљали његови преци. Први је од Хабзбурговаца узео титулу ландграфа Горњег Алзаса. Вернер II је умро у Италији у току похода Фридриха Барбаросе, у чијој је пратњи био.¹⁰⁵⁵

Разматрање око историјске улоге и дефинисања времена и личности Вернера Хабзбуршког, наставља се у четвртој глави. Гулиман апострофира чињеницу да је историчаре збуњивала историјска личност Вернера II односно III. Мишљења је да је у родослову Хабзбурговаца следеће име Вернера III. Али како се мало зна о животу Вернера II, те долази до недоумица о коме се ради, оцу или сину, ово представља замршено историјско питање.¹⁰⁵⁶

За Гулимана су од извора који осветљавају ово питање најпоузданији документи о оснивању Манастира Мури. Пошто је Баварском завладао мир, цар је 1144. године

---

¹⁰⁵⁰ Бертолд III Церинген је основао Фрајбург 1120. године.: Arthur Mojonier, *Histoire de la Confédération*, 40.

¹⁰⁵¹ Ради се о Вормском конкордату који је 23. септембра 1122. године потписан у Вормсу између Хајнриха V и папе Калиста II, којим се цар одрекао инвеституре, права да именује црквене прелате.: Ulrich Knefelkamp, *Das Mittelalter*, 180.

¹⁰⁵² Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 194-195.

¹⁰⁵³ Манастир Ветинген се налази у кантону Аргау у Швајцарској, основан је двадесетих година 13. века.: Elsan Gilomen-Schenkel, „Wettingen“ у *LDM*, IX (1998), 52

¹⁰⁵⁴ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 203-204.

¹⁰⁵⁵ Bruno Meier, *Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 16, 24.

¹⁰⁵⁶ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 205-206.

одржао велики скуп на којем су били углавном сви виђенији племићи, међу којима и Вернер од Хабзбурга. Следеће године епископ Херман освештао је храм у Госвили виндонижанској у присуству монаха манастира Мури и Вернера.¹⁰⁵⁷

Гулиман описујући важне историјске догађаје из средине 12. века, у целости преноси повељу Фридриха I из 1156. године, схватајући њен историјски значај.¹⁰⁵⁸ Њом је решен дугогодишњи спор између Хајнриха Саксонског и Хајнриха Аустријског око баварског војводства. Према том документу, војводство је припало императору, а за првог војводу уједињених области под два заставама, именован је Хајнрих Аустријски. Овај последњи је према изворима био у родбинској вези са царем јер је био полубрат по мајци Фридриха Једнооког¹⁰⁵⁹, унука цара Хајнриха IV (1056-1105). Гулиман у тексту преноси и скицу печата Фридриха I са наведене повеље.¹⁰⁶⁰

Гулиман истиче да царска повеља није увредила ничију „славу и част“, те да је прихватило сво племство а јавно је њен садржај презентовао Владислав, војвода Чешке. Повељом је област Марка аустријска¹⁰⁶¹ уздигнута на ниво војводства, а на њено чело је дошао Хајнрих Аустријски. На крају документа стоји потврда канцелара и надканцелар у Регенсбургу и печат цара Фридриха.¹⁰⁶²

По Гулиману је ово један од најважнијих момената у историји Аустрије, али и историји Хабзбурговаца. Од тога времена аустријско племство стиче назив аустријске војводе и надвојводе.¹⁰⁶³ Ради се сигурно о једном од најважнијих момената у историјском успону Аустрије; *Privilegium Minus* је из марке ову земљу уздигла на ниво војводства, тако да се у изворима у другој половини 12. века Аустрија почиње називати војводством.¹⁰⁶⁴

Гулиман говори о још једном важном историјском догађају из овога периода, крунисању Владислава Чешког за краља. Још док је био „[...] чешки војвода“, красила га је велика храброст и често је боравио у Регенсбургу ради учешћа у припремама за

¹⁰⁵⁷ Исто, стр. 206.

¹⁰⁵⁸ Реч је о познатој повељи „Privilegium Minus“ изdatoј 17. септембра 1156. године, једног од најважнијих правних аката аустријске историје, којим је цар Фридрих I ударио темеље аустријској независности и посебности.: Karl Brunner, König und Fürsten – Der Ostalpenraum im Reich der Staufer, у *Österreichische geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich. Der Ostalpenraum im hochmittelalter*, прир. Н. Dopsch (Wien: Ueberreuter, 1999), 138-139

¹⁰⁵⁹ Фридрих II Једнооки (1090-1147), војвода Швапске од 1105 до 1147. године. Мајка му је била кћерка цара Хајнриха IV.: Hansmartin Schwarzmaier, „Friedrich II“, у *NDB*, 5 (1961), 589-590

¹⁰⁶⁰ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 210-212.

¹⁰⁶¹ Марка Аустријска или источна марка је термин који се у изворима среће од 9 до 12. века и односи се на простор касније Аустрије.: Karl Brunner, *Herrschaftsbildung und Landwerdung im Ostalpenraum*, у *Österreichische geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich. Der Ostalpenraum im hochmittelalter*, прир. Н. Dopsch (Wien: Ueberreuter, 1999), 210-212

¹⁰⁶² Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 212-213.

¹⁰⁶³ Исто.

¹⁰⁶⁴ Karl Brunner, *Herrschaftsbildung und Landwerdung im Ostalpenraum*, 296-297.

ратове у Италији. Наводи да је управо у овом граду 1158. године „овенчан“ краљевском круном и од тога доба Чешка је постала краљевином. Жали што због недостатка података и „[...] несигурних докумената“, не може осветлити учешће Владислава I у ратним походима у Италији. Према Гулиману чешки краљ је умро 1163. године, а наследио га је син Аделберт III и кћерке Гертруда и Рихенса.¹⁰⁶⁵ Хронологија живота Владислава I не одговара подацима познатим историографији. Владислав I је умро 1174. а не 1163. године како Гулиман наводи. Но, то не умањује Гулиманову рецепцију знаменитих тачака у европској историји које он суштински разуме и истиче.¹⁰⁶⁶

Вратимо се Гулимановом поменику првих Хабзбурговаца. Савремена историографија сматра да је наследник Вернера II, Аделберт III и неприхвата постојање Вернера III. Поред тога, за годину смрти Вернера II означава годину 1167. а не 1163. коју Гулиман наводи као годину смрти Вернера III, кога поистовећујемо са Вернером II.¹⁰⁶⁷

Прва глава шесте књиге посвећена је Аделберту III, грофу од Хабсбурга и ландграфу Алзаса. Гулиман приказујући Аделбертову личност истиче његово богатство, које му је донело надимак Богати, исто као некада давно његовом претку Гутраму II. Аделберт III је током свога живота претурио преко главе многе сукобе у региону, но најтежи су свакако били они из крсташког рата и крваве борбе са Сараценима у Светој Земљи. Аделберт је био учесник и великог пораза крсташа од стране Саладина 1187. Када је пао и Јерусалим, а за Гулимана је нарочито трагично било што је „[...] гроб господњи оскрнављен а Часни крст пао у руке безбожника“.¹⁰⁶⁸

Гулиман пружа кратак сиже збивања у Светој земљи крајем 12. века. Позитивно гледа на улогу Готфрида Бујонског, који је по њему покушао да консолидује племство и ради на јачању борбеног духа хришћанских снага. Истовремено је цар Фридрих, вршио агитацију по читавом царству, стајући на чело свих крсташа. Уз њега је стало сво племство Немачке и „[...] западних народа“, а Гулиман истиче да је уз њега стало и највише свештенство. Међу племством које је са Барбаросом кренуло у крсташки рат 1188. године били су и Аделберт Хабзбуршки и Бертолд Церинген. Крсташка војска је напредовала веома брзо ка Светој Земљи и да је ишла бродовима из Италије. Искрцали

---

¹⁰⁶⁵ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 214-216.

¹⁰⁶⁶ Karl Brunner, *König und Fürsten – Der Osalpenraum in Reich der Staufer*, 150.

¹⁰⁶⁷ Bruno Meier, *Ein Könegshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 24-25.

¹⁰⁶⁸ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 217-224.

су се у престоници Феникије Тируму, који је држао Конрад маркграф Монтсфератски.¹⁰⁶⁹

Између Конрада и краља Готфрида постојао је сукоб, а на страни првога је била већина становништва. Краљ је поставио логор испред Тира, пославши гласнике Аделберту с поруком, да новац који доноси јерусалимском краљу и хришћанској држави, мора чувати како би био усмерен ка борби против заједичког непријатеља Саладина. Код Аделберта никаквог оклевања није било, своје чете је усмерио ка одбрани краљевског логора. Видевши навалу *германске војске*, Саладин је успео да заузме краљев логор и заплени сву ризницу.¹⁰⁷⁰

Хришћани су тада кренули на све или ништа и жестоки контранападом, одбили непријатеља и натерали га у бекство, у једној од најкрвавијих битака у крсташким ратовима. Гулиман је ове податке о сукобима у Светој Земљи преузео из дела *Настављач светог рата*, књига друга глава трећа.¹⁰⁷¹

Гулиман наводи да је друга хришћанска војска, на челу са царем Фридрихом и већином немачког племства кренула преко Угарске на исток. Због зиме је царска војска морала да презими у Константинопољу. Барбароса је на пролеће прешао Босфор, и према Гулиману многе азијске градове освојио. Он наводи податак да је цар поражене непријатеље „[...] најчешће убијао“, те да је пребродивши с војском велике тешкоће победнички стигао у Киликију.¹⁰⁷²

Посебно је интересантна Гулиманова опсервација Барбаросине смрти и његовог карактера. Према његовим истраживањима, у оно време нису потпуно биле јасне околности под којима је цар окончао живот. Записи су говорили да се удавио у реци, затим да је умро од последица пада са коња, па до тврдњи да је чак и отрован. Сви су били сагласни у једном, после његове смрти хришћанска војска је била обезглављена.¹⁰⁷³

Гулиман се враћа причи о Аделберту који је наставио да ратује у Светој Земљи а по повратку у Немачку, учествовао је у многим сукобима, побеђујући захваљујући великом ратничком искуству. Износи податак који је пронашао код многих аутора, да је Аделберт био највештији вођа у овом светом рату. Био је то један од најистакнутијих германских племића, са највећим ратничким искуством свога доба. Умро је 1199. године, а наследио га је син Рудолф и кћерка Ита. Гулиман тврди да је највише

---

¹⁰⁶⁹ Исто, стр. 225-226.

¹⁰⁷⁰ Исто, стр. 227-231.

¹⁰⁷¹ Исто.

¹⁰⁷² Исто, стр. 232.

¹⁰⁷³ Исто.

података о животу грофа Аделберта Хабзбуршког оставио Менел. Вредни су његови описи карактера овог племића, који је несебично помагао сиротињу и своје поданике.¹⁰⁷⁴

На лествици старих Хабзбурговаца следеће место према Гулиману заузима Рудолф I, кога савремена историографија познаје као Рудолфа II (1199-1232).¹⁰⁷⁵ Носио је титулу гроф од Хабзбурга, ландграф Алзаса и господар Лауфенбурга. Извори сведоче да је Рудолф „[...] телом и духом био веома налик оцу“. Гулиман истиче да је у реконструкцији генеалогичке старих Хабзбурговаца имао проблема, али је на основу исцрпних истраживања утврдио да је Рудолф син Аделберта II, отац Аделберта III, заиста био деда краља Рудолфа I. То је утврдио првенствено на основу хронике *Акта манастира Мури* али и других извора, првенствено државних аката.¹⁰⁷⁶

Гулиман у доказивању редоследа предака краља Рудолфа I цитира један документ манастира Ветинген, у коме се каже да је гроф Рудолф Хабзбуршки, заједно са тројицом браће од стрица, продао места Дитик и Слир манастиру Ветинген. Гулиман се предано посветио разјашњењу овог питања, као доказ је приложио наведени документ на шест страна, који је оверио папа Александар IV (1254-1261) 1259. године. Даље је наведено да се ради о Рудолфу, сину грофа Аделберта и деди краља Рудолфа. Овом документу је приложен препис старијег документа о потврди куповине, коју је својеручно саставио Петар, игуман Ветингенског манастира 1259. године. Ову тврдњу Гулиман поткрепљује још једним документом из 1326. године.¹⁰⁷⁷

Наиме, Гулиман с правом констатује да је кључни моменат у успону династије, крунисање Рудолфа I за немачког краља. Тиме је уздигао свој род али и „[...] Немачкој вратио некадашњу славу“, својим државничким способностима. Гулиман је у овом сегменту дела показао своје аналитичке способности, обрадом изворне грађе, поуздано утврђује да су се Хабзбуршки грофови и пре Аделберта, краљевог оца, титулисали као ландграфи Алзаса. Он је дошао и до податка у једној повељи из 1210. године према којој се Рудолф, наводи као ландграф Алзаса. Тврди да је до тога времена ова регија у изворима називана Елзас, те да се у наведеном документу први пут помиње као Алзас. Тако Гулиман демантује мишљење аустријских историчара Јохана Куспиниана,

---

¹⁰⁷⁴ Исто.

¹⁰⁷⁵ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 24-25.

¹⁰⁷⁶ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 233-234.

¹⁰⁷⁷ Исто, стр. 234-240.

Волфганга Лацијуса, Михаела Линцингера и Герарда де Роа, да је Алберт, отац краља Рудолфа, први узео титулу ландграфа.¹⁰⁷⁸

Потврду своје тезе, Гулиман је пронашао у једном старом документу који се чувао у манастиру Свети Трудперт, и који потиче из 1186. године. На том документу је постојао печат Рудолфовог оца, Аделберта. На печату је Гулиман прочитао текст: „Аделберт, гроф од Хабзбурга и ландграф Алзаса“. Мишљења је да су поменути аутори који су се бавили овим питањем превидели једну чињеницу. Реч је о томе да су постојала две ландграфије Алзас, поред Доњег Алзаса, који су држали Хабзбурговци, постојао је и Горњи Алзас, који је после смрти Хајнриха од Ландгравије 1238. је године подељен, да би касније припао грофу од Етингена.¹⁰⁷⁹

Гулиманова хронологија догађаја из живота будућег немачког краља, одговара познатим историјским збивањима. Он наводи да су 1218. године Аделберт, син Рудолфа и његова жена Хелвига, кћерка Елизабете Бургундске, добили сина Рудолфа, „[...] оног који ће прославити Хабзбуршки род“. Овде се историчар упушта у један поетски приказ славе будућег краља, речима да ће доживети славу која је доступна само „[...] онима равним боговима“. По њему је пресудан моменат у формирању личности младог Рудолфа, тај што га је запазио цар Фридрих, видевши у њему потенцијал и усмеривши га да се васпитава на његовом двору.¹⁰⁸⁰

Хабзбуршки грофови, као поданици Царства, зависили су од царске политике и воље. Гулиман зато пружа осврт на прилике у царству у доба Фридриха, за кога истиче да је средивши стање у Немачкој, крунисан у Риму за „[...] римског императора“. Цар је био посвећен цркви и заветовао се да ће приступити светом рату 1220. године. Гулиман описује и околности у којима је цар, сина Хајнриха, прогласио краљем, да би у његовом одсуству владао Немачком.¹⁰⁸¹ Гулиман означава 1221. годину као време када је Фридрих прогласио Хајнриха за краља Немачке, што није тачно јер се то збило у априлу 1220. Такође, он наводи да је Хајнрих у то време имао „дванаест година“, а уствари је имао девет година, рођен је 1211. године.¹⁰⁸²

У време тих дешавања Хабзбуршки грофови су, према Гулиману, имали велику моћ и богатство, посебно Вернер и Хартман, грофови од Кибурга. Они су поред три

---

¹⁰⁷⁸ Исто, стр. 240-245.

¹⁰⁷⁹ Исто, стр. 245-246.

¹⁰⁸⁰ Исто, стр. 252-253.

¹⁰⁸¹ Исто, стр. 252-255.

¹⁰⁸² Ulrich Knefelkamp, Das Mittelalter, 235-236.

угледне грофовије: Кибург, Ленцбург и Баде, управљали и господством Бургдорф, које је Вернерова жена донела у мираз.¹⁰⁸³

Хабзбурговци су својим доменима управљали свирепошћу и тиранијом према потчињенима, непоштујући „Бога ни цара“. Међусобно су се трвили око поседа и били у сталним сукобима око дедовине. Ти сукоби и пустошења, посебно су се односили на област Унтераргауа, која је у то време предњачила по богатству и развијености не само за простор Аргауа, већ и целог Алзаса. Услед таквих околности цар Фридрих II је био принуђен да донесе указ, којим свом сину Хајнриху налаже да хабзбуршке грофове казни одузимањем поседа, уколико не прекину сукобе и плате цркви причињене штете током немира. Овај царски указ из 1223. године, у целости је приложен у књизи, као вредан извор за историју Хабзбурговаца.¹⁰⁸⁴

Био је ово један од осудних догађаја у историји Хабзбуршког рода, који се од кризе, изазване међусобним сукобима и опасношћу од царског гнева, окренуо ка консолидацији и уједињењу породице. Рудолф Хабзбуршки је 1228. године одлучио да из „пријатељских и родбинских разлога“, своје поседе уједини са поседима Кибурга. Успео је и да опатији Унтераргау надокнади све штете које су настале у ранијем периоду. Гулиман је у тексту као прилог дао у целости овај документ грофа Рудолфа Хабзбуршког.¹⁰⁸⁵

За Гулимана је од велике важности био и документ којим је син грофа Рудолфа Алберт, потврдио одлуку оца о уједињењу хабзбуршких поседа. Гроф Рудолф је умро 1231. године, као један од најистакнутијих представника свога рода. У изворима се помиње као Рудолф Старији, а наследили су га синови Алберт, Рудолф и Вернер и кћерке Хелвига и Гертруда.¹⁰⁸⁶ Подвлачи да после смрти једне такве личности као што је био Рудолф Старији, није дошло до расула на поседима Хабзбурговаца. Браћа су чувала успомену на оца и наставила његову политику, која је добрим делом била посвећена добрим односима са црквом.¹⁰⁸⁷

Поседи су споразумно подељени, већи део је припао старијем Аделберту а мањи Рудолфу, познатом по надимку Ћутљиви. Било је то време које Гулиман означава као једну од најзначајнијих етапа у успону Хабзбурговаца. Породица се од тада грана, Аделберт и његови потомци се називају грофови од Хабзбурга и ландграфи Алзаса; док се потомци Рудолфа Ћутљивог називају такође Хабзбурговцима и господарима

---

¹⁰⁸³ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 253-255.

¹⁰⁸⁴ Исто, стр. 255.

¹⁰⁸⁵ Исто, стр. 256-258.

¹⁰⁸⁶ Исто, стр. 260-261.

¹⁰⁸⁷ Исто, стр. 262.

Лауфенберга. У каснијем времену ће припадници ове породице носити титулу војвода, односно надвојвода Аустрије. Тумачећи наведене фазе успона ове династије, Гулиман је посебно истакао наведене чињенице у књизи и они су штампани мајускулом.¹⁰⁸⁸ Рудолф Ћутљиви, живео је до 1249. године, оснивач Лауфенбуршке линије Хабзбурговаца, поделио је са братом Аделбертом IV земље свога оца.¹⁰⁸⁹

Трећа глава књиге осветљава време Аделберта III, који је носио титулу грофа од Хабзбурга и ландграфа Алзаса, као и господара Лауфенберга. За њега је везана измена породичних хералдичких симбола, што Гулиман наглашава. Браћа Аделберт и Рудолф су поделили симболе кациге, Алберт је користио лава до пола пресеченог а Рудолф лабуда са удвојеном главом.¹⁰⁹⁰ Историографија овог племића познаје као четвртог хабзбуршког грофа, док је за Гулимана он трећи гроф ове куће.¹⁰⁹¹

У то доба у Царству су после убиства цара Хајнриха, прваци Немачке великом већином одлучили да на његово место дође брат му Конрад, војвода Швабије. Пошто је у Немачкој успостављен ред, цар је повео велику војску у Италију. На поход су кренули најугледнији племићи, међу њима су били и Рудолф и Аделберт, деца Аделберта Хабзбуршког, први од осамнаест а други од седамнаест година. Гулиман пише да је њихов отац хтео да стекну прва ратна искуства у северној Италији. Посебну је наду полагао у Рудолфа, у коме је препознавао заповедничке способности и који је заједно са дечацима најугледнијих племића васпитаван на царском двору. Гулиман до детаља описује битке у којима је млади рудолф учествовао, посебно оне које су вођене у области данашњег Милана.¹⁰⁹²

Различита су мишљења историчара о томе какву је судбину у овом рату имао млађи брат Аделберт. По сведочанствима преживелих учесника битке која се одиграла 1232. године заробљен је у Милану и скончао је у заробљеништву. По другима, погинуо је док се борио у првим борбеним редовима. Гулиман је тврдио да Аделберт није страдао у Италији, он се позива на Менела који демантује наведену годину битке и причу о Аделбертовом заробљеништву. Зна се да је у овој бици учествовао и старији брат Рудолф. После повлачења цара у Напуљско краљевство, Рудолф и Аделберт Хабзбуршки се заједно са већином племства враћају у Немачку.¹⁰⁹³ Данас је познато да

---

¹⁰⁸⁸ Исто, стр. 263.

¹⁰⁸⁹ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 25, 32, 34.

¹⁰⁹⁰ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 263.

¹⁰⁹¹ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 34.

¹⁰⁹² Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 265-266.

¹⁰⁹³ Исто, стр. 267-268.

се Албрехт V вратио из Италије, помиње се у изворима да је септембра 1254. године дошао у Базел заједно са братом Рудолфом, будућим краљем. Био је каноник у Базелу, где је и умро 1254. године.¹⁰⁹⁴

Исте године је велики број племства, нарочито франачког, отишао у Сирију. Руковођено тиме, следеће године је немачко племство кренуло истим путем, међу њима и Аделберт Старији. Пре него што се прикључио походу, уредио је стање на својим поседима и успоставио добру сарадњу са суседним племићима. У Манастиру Мури је организовао пријем, на коме су поред његових синова Рудолфа и Аделберта, учествовале угледне званице. Од синова је затражио да чувају поверене им поседе и праведно њима управљају, одржавајући добре односе са суседима. Посебно је од њих тражио да помажу цркву на своме домену.¹⁰⁹⁵

Целу причу о Аделбертовом одласку у крсташки рат, његовом обраћању синовима и суседима Гулиман је усмерио у величање врлина Хабзбурговаца, које се огледају у верности католичкој цркви и вештини вођења мудре политике коју су примењивали у управљању, најпре грофовијом, а касније државом. Гулиман истиче универзалне вредности хабзбуршке политике, која је по њему усмерена на опште добро свих, без икаквих личних интереса. Аделберт је према Гулиману са крсташком војском из Италије бродом отишао у Сирију, где је умро 1240. године.¹⁰⁹⁶

Гулиман наводи Менелово мишљење, засновано на подацима из *Хронике Хајнриха* бискупа Констанце, да је Аделберт погинуо у борби. Уопште се биографски подаци о Аделберту не слажу код већине хроничара, различито се наводи и број његове деце. Гулиман је био мишљења да је Менел тачно утврдио, како се Аделберт два пута женио, друга жена му је била Хедвига од Кибурга, мајка будућег краља Родолфа. Када је реч о деци, Гулиман даје предност подацима из Аката Манастира Мури, по којима је Аделберт имао синове Рудолфа, Аделберта и Хартмана, као и кћерке Елизабету и Берхту.¹⁰⁹⁷ Познато је да је Албрехт IV отишао у пратњи цара у крсташки рат и да је у Светој Земљи идуће године завршио живот.¹⁰⁹⁸

Важне етапе и моменте у историји Хабзбурговаца које означава Гулиман, апострофира и данашња историографија. Важна карактеристика историје Хабзбурговаца јесте њихово разграновање на неколико огранака, које је почело још у

---

¹⁰⁹⁴ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 42.

¹⁰⁹⁵ Francisci Guillimani, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 268-269.

¹⁰⁹⁶ Исто, стр. 269.

¹⁰⁹⁷ Исто, стр. 270-271.

¹⁰⁹⁸ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 34.

13. веку. Млађа линија, Лауфенбургера, почела је са грофом Рудолфом III (код Гулиман је он Рудолф II). Старију линију је наставио Алберт IV 1408. године и она егзистира до 18. века. Такође, важна линија гранања ове лозе јесте и 1379. година, када Албрехт добија Доњу Аустрију, земље Централне и Источне Европе, мада су припадници ове лозе били у сенци Луксембурговаца. Последње гранање је било у 15. веку, и то на Албертову грану у Доњој и Горњој Аустрији и две Леополдове гране Хабзбуршке куће.¹⁰⁹⁹

---

¹⁰⁹⁹Исто, стр. 153-156..

4. 4. Хабзбург на челу Немачке

У расветљавању старије прошлости Хабзбуршке династије, Гулиман је дошао до времена када се овај род уздиже до места најзначајније европске династије. Истовремено завршава родослов главне гране Хабзбурговаца и бави се проучавањем његових побочних грана које су углавном остале у региону где су од давнина живели њихови преци. Било је то време Рудолфа III (савремена историографија га означава као Рудолфа IV), који је носио титулу грофа од Хабзбурга и Кибурга, и ландграфа Алзаса. Ради се о будућем немачком краљу Рудолфу I, за кога Гулиман наводи да је назван: „Велики, први римски император“. Рудолфа описује као изузетног владара, који је свој род уздигао до највиших висина и успео да обнови „[...] Римско царство, након четиристо година“, царство које само „немачки народ поседује“.¹¹⁰⁰

Савремени истраживач старије историје Хабзбурговаца Мајер пише о ситуацији која је наступила када је 1. октобра гроф Рудолф IV Хабзбург изабран за краља Немачке, апострофирајући да неки савременици нису могли да се начуде овом избору. Један гроф са југозапада, без посебног порекла, није био чак ни кнез, само један територијални господар у успону, да постане краљ? Директно порекло од краљевске лозе, као што је било код династија Отонида, Салијаца, и Штауфоваца, изгледа да у овом случају није било од већег значаја.¹¹⁰¹

Гулиманово приповедање о слави и величини Рудолфа I, излази из оквира његове строго повесне приче, прелазећи у оду овом немачком владару. Епски придеви које приписује Рудолфу, говоре да је био велики државник и још већи војник; од своје младости најбољи у витешком надметању а касније најхрабрији на бојном пољу. Гулиман истиче да је Рудолф у току ране младости боравио у Италији са својим братом.¹¹⁰² Тај податак се односи на Рудолфов боравак у Италији на двору цара Фридриха II (1212-1250) који је био његов кум.¹¹⁰³

Амбиције Рудолфа Хабзбуршког веома рано су се испољиле, кроз његове претензије на поседе суседа, старе племићке породице Тифенштајна.¹¹⁰⁴ Гулиман је у

---

¹¹⁰⁰ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 273.

¹¹⁰¹ Bruno Meier, *Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 20.

¹¹⁰² Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 273-274.

¹¹⁰³ Bruno Meier, *Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 36-38.

¹¹⁰⁴ Тифенштајни су стара средњовековна племићка породица која је имала поседе између Шварцвалда, Беодена и Хицкирха. После сукоба са Рудолфом Хабзбуршким и разуре замка Тифенштајн (1239-1243),

изворима сазнао да је Рудолф Хабзбуршки 1242. године данима безуспешно опседао утврђено седиште ових племића. Међутим, разочаран у почетни неуспех, лично је предузео јуриш на град, што је ситуацију преокренуло у његову корист.¹¹⁰⁵ Познато је да је Рудолф један од првих акција спровео према Тифенштајнима, старој племићкој породици, да би 1243. године поразио Уга III од Тифенштајна и припојио његове поседе.¹¹⁰⁶

Кроз учешће Рудолфа III у сукобима у Царству, Гулиман је истраживао и историјска збивања у време цара Фридриха II. Хуманистичка историографија је овом питању посветила значајну пажњу, посебно хроничари Антонин, Корнариус, Блондо, Платина и Науклер. Они тумаче узроке и последице због којих се цар Фридрих, који је у то време покушавао да среди ситуацију у Италији, морао одрећи титуле. Гулиман преноси и текст цареве изјаве којом се одриче престола 1246. године. Непосредно пре тога, краљ Конрад је био приморан да бежи код оца у Италију.¹¹⁰⁷ У овом делу књиге, историчар је успео да пружи синтезу тих историјских превирања у Немачкој; избор новог краља, сукобе око власти и повратак Конрада у Италију после смрти оца. Његово виђење политичких збивања у Царству и хронолошки преглед догађаја у складу су са оним што су сазнања историјске науке о овом времену.¹¹⁰⁸

Разматрање о политичким превирањима у Царству, вешто је уклопљено у причу о успону грофа Рудолфа III, који је са братом Аделбертом био актер ових збивања. Хабзбуршки поседи су претрпели озбиљне штете, услед боравка царске војске на њима. Особито су били угрожени област Регенсберг и манастир Ветинген, који је требало поправити. Гулиман цитира једну повељу из 1252. године из чијег се садржаја види да је на хабзбуршкој територији био и царски логор. Такође, користи прилику да Хабзбурговце прикаже као људе окренуте вери и цркви. И у тешким околностима, ови племићи су бринули о цркви и њеним светињама и приступили су поправци Ветингена и манастирских имања.¹¹⁰⁹

Аделберт Хабзбуршки је умро нешто после смрти краља Конрада, када је цела Немачка била нестабилна и угрожена грађанским ратом. Гулиман истиче да је

поседи су им ушли у састав хабзбуршких земаља. Мушка линија породице је изумрла 1321. године.: Paul Gillardon, „Tiefenkastel“, у *HBL*, 6 (1931), 788

¹¹⁰⁵ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 273-275.

¹¹⁰⁶ Bruno Meier, *Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 46.

¹¹⁰⁷ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 278-281.

¹¹⁰⁸ Опширније о овом питању видети: Martin Kaufhold, „Die Könige des Interregnum: Konrad IV., Heinrich Raspe, Wilhelm, Alfons, Richard (1245-1273)“, у *Die deutschen Herrscher des Mittelalters. Historische Portraits von Heinrich I. bis Maximilian I.*, прир. Bernd Scheindmüller (München: C. H. Beck, 2003), 314-325

¹¹⁰⁹ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 281-282.

Аделберт углавном боравио у Алзасу и да је сахрањен у Ветингену 1257. године. Одмах након братове смрти Рудолф III је одобрио продају неких посела Берну. Његово племство се састало по овом питању у манастиру Балдегу, што је потврђено и повељом. Рудолф је имао неколико сличних трансакција, што Гулиман потврђује цитатима из неколико повеља.¹¹¹⁰

Гулиманова методолошка вештина учинила је да се историја Хабзбуршког рода може посматрати и као преглед средњовековне европске историје. Тежиште његовог приповедања преноси се на исток, у Чешку у којој је владао један од најмоћнијих владара свога времена Отакар II Пшемисл¹¹¹¹ (1253-1278). Гулиман каже да се у то време, по читавој Немачкој и другим земљама, пронела слава Пшемисла, краља Чешке, који је по деди назван Отакар. Његова војничка храброст и ратни успеси издигли су га на пиједестал славе оног доба. Држава му се простирала од Балтика до Медитерана. За кратко време је покорио целу Аустрију, неке делове освајајући, неке купујући а неке је добио предајом. Гулиман чешког краља описује као човека немирног и неумереног духа, разузданог и незаситог који је своју моћ утврдио захваљујући непобедивој војсци.¹¹¹²

Гулиман је утврдио да је 1260. године Рудолф Хабзбуршки отишао на двор Отокара II Пшемисла, где га је краљ љубазно примио и због његових војничких способности именовано га за једног од заповедника своје војске. Ускоро се пружила прилика Рудолфу да покаже чешком краљу своје ратничке способности. Дошло је до сукоба око Штајерске, између Отокара Пшемисла и мађарског краља Беле IV, кога Гулиман назива „панонским краљем“. Истиче да је ова покрајина претрпела у ранијем периоду велика разарања од стране Татара, те да су је оба краља желела прикључити својим државама.¹¹¹³ Сукоб око Штајерске избио је 1245. године када се дигао устанак против мађарске власти. Устаници су се обратили за помоћ Отокару II Пшемислу и Угарска је у овом рату била поражена и изгубила је Штајерску.¹¹¹⁴

Бела IV, знајући колика је војна моћ Отокара II Пшемисла прижељкивао споразум. Гулиман истиче да су на страни Мађара били и њихови савезници које је

---

¹¹¹⁰ Исто, стр. 282-290.

¹¹¹¹ Отакар II Пшемисл (1253-1278), чешки краљ и један од најмоћнијих владара свога времена. Војвода аустрије постао је 1251. године а истакао је био и кандидатуру за цара Светог римског царства. У таквим околностима, дошло је до супарништва између њега и новог немачког владара, Рудолфа Хабзбуршког.: Karl Brunner, „Erstmals unter einem König – Die Epoche Přemisl Otakars II.“, у *Österreichische geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich. Der Ostalpenraum im hochmittelalter*, прир. Н. Dopsch (Wien: Ueberreuter, 1999), 442-448

¹¹¹² Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 290-292.

¹¹¹³ Исто, стр. 291.

¹¹¹⁴ Karl Brunner, Erstmals unter einem König – Die Epoche Přemisl Otakars II., 453-457.

предводио Белин син Стефан.¹¹¹⁵ У то време, српски краљ Урош I (1243-1276) био је у тесним везама са Угарском. Српски одред пружио је помоћ Бели IV у његовом неуспешном покушају ратовања са чешким краљем.¹¹¹⁶ Гулиман пише да су се војске среле у Моравској и да је чешку коњицу која је започела битку предводио Рудолф Хабзбуршки. Он описује битку као крвави сукоб, у коме су се оклопљени ратници врло тешко кретали због летње врућине. Није могао прецизно утврдити када се битка одиграла, јер је према једним изворима то било у јулу, а по другима у августу. Гулиман наводи да су „Панонци“, мислећи на мађарску војску, на крају морали да се повуку, те да је пао цео војни логор. Гулиман наводи да је главни логор штитио Бела IV са малим бројем „[...] грофова од Хајмбурга“, мислећи на дворјане.¹¹¹⁷

Гулиман износи податке о јачини сукобљених страна, засноване на подацима из хроника које су писали савременици битке. За њега су релевантни подаци историчара Мартина од Тропоа, који је живео у време када се битка одиграла. Према њему, Мађара је било око сто четрдесет хиљада коњаника, а чешке војске сто хиљада, међу којима седам хиљада у оклопима.¹¹¹⁸

Посебно отежавајућа околност, коју наводе извори, представљала огромна прашина, услед летњег времена, услед које се на бојишту ништа није видело. Гулиман износи податак да се у општој паници у реци Морави утопило четрнаест хиљада мађарских војника.¹¹¹⁹ Ради се о бици код Гројсенбруна на реци Морави у јулу 1260. године у којој су Мађари претрпели жесток пораз. Војска Беле IV је претрпела је велике губитке, чије процене иду до тридесет хиљада погинулих. Око самих детаља тока битке и данас у историографији постоје опречна мишљења. У оно време се није поуздано знало да ли се битка одиграла у јулу или августу, но данас се поздано зна да је битка била у јулу 1260. године.¹¹²⁰

Гулиман покушава одредити време одигравања битке, анализирајући изворе који говоре о овом историјском догађају. Сматра нетачним податак чешког историчара из 16. века Епископа Дубравиуса, који описује битку у седамнаестој књизи своје *Историје Бохемије*. Дубравиус мисли, да се битка у којој је засијала Рудолфова храброст, одиграла после смрти Беле IV у време Стефана V. Критикујући ово мишљење, Гулиман

---

¹¹¹⁵ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 291.

¹¹¹⁶ Сима Ћирковић, „Српске и поморске земље краља Уроша I“ у *Историја српског народа, Прва књига. Од најстаријих времена до Маричке битке (1371)*, прир. С. Ћирковић (Београд: Српска књижевна задруга, 1981) 341-356, 351-352

¹¹¹⁷ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 291-292.

¹¹¹⁸ Исто, стр. 291.

¹¹¹⁹ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 292.

¹¹²⁰ Karl Brunner, *Erstmals unter einem König – Die Epoche Přemisl Otakars II.*, 454-455.

је консултовао Бонфинијеву *Историју Угарске*, према којој је Бела умро 1275. године. С друге стране, Рудолф је 1273. године крунисан те није могао бити у то време на двору Отакара II Пшемисла. Из тог разлога, он с правом верује да је тачније оно што бележи средњовековни хроничар Стероне у *Летописима из рата*, да се битка одиграла за време Белиног живота, те да је он умро тек десет година касније.¹¹²¹

Проучавајући даље биографију Рудолфа Хабзбуршког, Гулиман улази у анализу његовог ангажмана у Царству, након повратка у Горњу Немачку. Он у тексту прати успон овог племића до његовог крунисања, приказујући га као личност државника и храброг војсковође. Рудолф Хабзбуршки је учествовао у многим сукобима на територији царства, покушавајући да умири ситуацију и допринесе сређивању стања у држави. Гулиман до детаља описује поједине његове акције, захваљујући којима је стекао велики углед, који ће га и довести на престо. Ова мајсторски написана прича о Рудолфу Хабзбуршком, упућује на закључак да је овај племић био предодређен да стане на чело немачке државе, те да је аутор у својој намери да то на сензационалан али историчан начин прикаже, успео.¹¹²²

Пошто се вратио у северну Немачку, Рудолф је у многим и различитим ратовима, који су у међувремену избијали, учествовао, немире по царству гасио који су много штете доносили. Са доста детаља се описују његово кретање, ратни походи, битке које је водио, начини на којима је градио утицај у градовима и грофовијама, не само ратом већ договорима све до октобра 1273. године када је крунисан за краља. Врло често су до детаља описивана његова путовања, успутна догађања, освајања разних утврђења, његова вештина и ратно лукавство, стање у читавом царству али и његова племенитост, чврстина и пре свега мудрост.¹¹²³

Гулиман је описао период интерегнума, односно времена непосредно пре доласка на престо Рудолфа Хабзбуршког, дајући своје виђење сложене политичке ситуације у којој је била Немачка. Он наводи да је дужи период племство Немачке било несложно и подељено око избора краља. Када је умро један од двојице изабраних краљева, Ричард „Енглески“¹¹²⁴ нико га није наследио. Наде да ће после тога власт

---

¹¹²¹ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 292.

¹¹²² Исто, стр. 293-297.

¹¹²³ Исто, стр. 318-321.

¹¹²⁴ Ричард, краљ немачке у времену интерегнума (1257-1272), из династије Плантагенета, син Џона без Земље. Ричард је био један од најбогатијих људи Европе онога времена. Након смрти немачког краља Виљема II Холандског (1247-1256), годину дана касније долази до избора два краља у исто време. Ричарда бира једна страна а друга кастиљског краља Алфонса X.: Martin Kaufhold, Die Könige des Interregnum: Konrad IV., Heinrich Raspe, Wilhelm, Alfons, Richard (1245-1273), 335-337

преузети, други избрани краљ Алфонсо „Шпански“¹¹²⁵, биле су никакве, што због велике удаљености, што ради заузетости сређивањем стања у својој држави.¹¹²⁶

Историчар приказује ситуацију у Немачкој, као зрелу за промене. По њему је наступило време у коме су многи племићи стекли завидно богатство, те је нестабилност, стални сукоби и обезглављеност државе угрожавала њихов положај. Стога је дошло до атмосфере у којој је већина била за решавање питања краља Немачке. У том моменту се међу кандидатима као најозбиљнији истакао Рудолф од Хабзбуршки.¹¹²⁷

Гулиман је успео да на основу расположивих извора, који су, углавном, и данас актуелни у историографији, реконструише време ступања Рудолфа Хабзбуршког на немачки престо. Излагање о процесу успона будућег краља, од утицајног племића и околностима које су претходиле овом догађају један су од највреднијих сегмената читавог дела. Ако бисмо овај део издвојили у засебну студију и упоредили је са савременим чланцима о овом питању небисмо нашли озбиљнију замерку у Гулимановом тексту.¹¹²⁸

Конкретизацију самог догађања током избора немачког краља, Гулиман осветљава чињеницама из извора. Према њему кључну улогу у избору Рудолфа за краља одиграо је гроф Фридрих III Хоенцолерн.¹¹²⁹ Поред њега ту је био и архиепископ Мајнца Вернер¹¹³⁰, који је седео на трону једног од најугледнијих црквених центара у Немачкој. Вернер је у току избора говорио у најлепшем светлу о Рудолфу Хабзбуршком, о његовој државничкој способности, храбрости, истичући да се у то уверио сарађујући са њим током пута у Италију. Према Гулиману, говор архиепископа

---

¹¹²⁵ Алфонсо X је био краљ Кастиље и избрани краљ Немачке (1257-1273), у току интеррегнума. Био је у крвном сродству са Хоенштауфовцима, пошто му је мајка била кћерка краља Филипа Швапског (1198-1208): Martin Kaufhold, *Die Könige des Interregnum: Konrad IV., Heinrich Raspe, Wilhelm, Alfons, Richard* (1245-1273), 333-335.

¹¹²⁶ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 305-318.

¹¹²⁷ Исто.

¹¹²⁸ Упореди са: Bruno Meier, *Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 38, 40.

¹¹²⁹ Фридрих III Хоенцолерн (1225-1297), бургграф Нирнберга, као представник франконске гране Хоенцолерна. После подршке при избору Рудолфа I за краља, постао је један од најугледнијих његових саветника и посредовао у односима краља са многим племићима. Краљ га је често ангажовао и у дипломатској служби.: Günther Schuhmann, „Friedrich III.“, у *NDB*, 5 (1961), 522

¹¹³⁰ Вернер је био архиепископ Мајнца (1259-1284), и електор цара Светог римског царства. Потиче из старе породице Епштајна која је дала неколико старешина архиепископији у Мајнцу. Одиграо је велику улогу у избору Рудолфа I за краља Немачке. Касније је био један од најугледнијих људи у Немачкој, играјући важну улогу у учвршћивању краљевске власти и јединства земље.: Vockenheimer, „Werner“, у *ADB*, 42 (1897), 28-30

Вернера био је толико убедљив да је засенио друге кандидате, а присутне ујединио у ставу да је Рудолф Хабзбуршки најбољи кандидат.¹¹³¹

Приликом избора краља, цело племство се сагласило да на престо дође Рудолф Хабзбуршки, који је и проглашен је за краља 1273. године. Гулиман овај историјски догађај илуструје цитатима из говора поводом проглашења новог краља. У том свечаном тексту је наглашено да је посебно важно што племство Немачке није никада било јединственије у избору краља. Велике наде су полагане у новог владара јер држава двадесет три године, од смрти Фридриха, није имала „[...] правога владара“. Поменути су и претходни владари Немачке, Отон, Хајнрих, Конрад, Лотар, чија је владавина обележила немачку историју. Изнад свих је упамћен по светлој владавини Фридрих II, који би требало да буде узор будућим владарима. Ова прокламација скупштине племства настојала је да код новог краља пробуди осећање одговорности и да га у исто време охрабри да се ухвати у коштац са проблемима у којима се у том моменту налазила његова држава. Скупштина је упутила јасну поруку, изабрала је личност која је у то време била најбоље решење, и од које су сви очекивали много.¹¹³²

Гулиман није дао осврт на стварну политичку слику Немачке након крунисања Рудолфа I, већ наводи само анархију која је владала пре 1273. године. Но, ово стање политичке разједињености и нестабилности наставило се и за време владавине новог краља. Поред свих напора Рудолфа I да прекине међусобне сукобе племства, они су се наставили. Ситуација у држави је била несигурна, пљачкани су трговачки каравани, долазило је до узурпације државних инструмената од стране самовољних племића и до устанака против централне власти.¹¹³³

Гулиман је дао и своје виђење избора Рудолфа Хабзбуршког за краља Немачке. По њему, то је истински била права личност за владара у тим тешким временима. Био је племенитог порекла, имао је завидно богатство, искуство, био је у зрелим годинама и био је чувен по војничким врлинама. Он истиче и краљево правољубивост и истинољубље, без којих један владар тешко да може обнашати тако важну функцију. Веома важно је било, што је Рудолф Хабзбуршки, после толиких унутрашњих сукоба у Немачкој, успео да уједини племство. Свим тим врлинама додаје родбинске везе новог краља које је остварио удајама и женидбама својих шест кћерки и три сина.¹¹³⁴ Тако се повезао са значајним бројем истакнутих племићких породица у Немачкој, што је

---

¹¹³¹ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 318-320.

¹¹³² Исто, стр. 321.

¹¹³³ Ulrich Knefelkamp, Das Mittelalter, 262-263.

¹¹³⁴ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 321.

утицало на јачање његове политичке моћи. Наводи и чињеницу да је у ондашњој Немачкој било племића, богатијих и по поседима јачих од Рудолфа Хабзбуршког, међутим, није било личности која је била комплетнија за краља од њега. Читаво племство Немачке и владари суседних држава признали су новог краља, осим Отакара II Пшемисла, тако да се међу њима јавило велико супарништво.¹¹³⁵

Последице непризнавања прерасле су у сталну нетрпељивост између Рудолфа и Отакара II. Рудолф је видео прилику да прошири поседе Хабзбурговаца на исток и успео је захваљујући околностима да узме власту у Аустријском војводству, касније стожеру Хабзбурговаца. Рудолф I је коначан ударац задао чешком краљу у бици на Мархфелду код Дирнкрута 1278. године.¹¹³⁶

Повељу о одлуци племства, новом краљу је донео гроф Фридрих III Хоенцолерн, који је дошао у логор Рудолфа Хабзбуршког, недалеко од Базела. Рудолф је из Базелу, одмах по пријему повеље кренуо према Ахену. Гулиман наводи да је Рудолф I примио краљевску круну после празника светог јеванђелисте Луке, 1273. године.¹¹³⁷ Рудолф Хабзбуршки је крунисан за немачког краља 1. октобра 1273. године.¹¹³⁸

Родословно стабло главне гране Хабзбурговаца, која је дала будуће владаре Немачке и Светог римског царства, Гулиман завршава краљем Рудолфом I. Разматрање о старим Хабзбурговцима он наставља од оца и деде краља Рудолфа, односно, од оне гране Хабзбурговаца који су у историји познати као Лауфенбуршка линија. Гулиман у првој глави седме књиге говори *О грофу Рудолфу I, који је носио титулу гроф Хабзбурга и господар Лауфенберга*. Рудолф I, је имао два сина Аделберта и Рудолфа, кога су назвали Ћутљиви јер је ретко говорио. Гулиман у овом делу књиге говори о разгранавану Хабзбуршког рода, наглашавајући да се ради „[...] О славном и бесмртном колену“, од кога је у једно доба потекао краљ Рудолф I, као и све аустријске војводе и надвојводе. Лауфенбуршка грана Хабзбурговаца, која води порекло од Рудолфа Ћутљивог, задржала је титулу грофови од Хабзбурга, и додала титулу грофова од Лауфенбурга, по имену града на Рајни.¹¹³⁹

Грана Хабзбуршке лозе, позната као Хабзбург-Лауфенбург, егзистирала је на историјској сцени од тридесетих година 13. века до гашења 1408. године. Родоначелник

---

¹¹³⁵ Исто.

¹¹³⁶ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 69.

¹¹³⁷ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 321-322.

¹¹³⁸ Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 62.

¹¹³⁹ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 323.

ове куће био је гроф Рудолф Старији који себе називао грофом од Хабзбурга-Лауфенбурга.¹¹⁴⁰

Вести о Рудолфу Ћутљивом су ретке, Гулиман је успео да пронађе неколико података о њему. Имао је шесторицу синова: Готфрида, Рудолфа, Еберхарда, Вернера, Отоа и Хартмана. Рудолф Ћутљиви је сахрањен у Ветингену, као и његови синови Вернер, Ото и Херман. Најпознатији од синова Рудолфа Ћутљивог је био Еберхад, и то по томе што је узео титулу грофа од Кибурга.¹¹⁴¹

Последњи део књиге посвећен је грани Хабзбурговаца која се проширила на простору данашње централне Швајцарске и која је преузела грофовију Кибурга, када су њени последњи мушки потомци изумрли. Грана Хабзбурговаца, познатија као Хабзбург-Кибург или Нови Кибурзи на историјској сцени је постојала од 1273. до 1417. године, када се гаси. Еберхард Хабзбуршки оженио се Аном, кћерком Хартмана V, последњег Кибурга и припојио земље Кибурга хабзбуршким поседима. Важно је нагласити да је Еберхард уз своје име увек стављао старо породично име Хабсбург. Његов син Хартман (1275-1301), није наставио очеву праксу, већ се потписивао само као Кибург.¹¹⁴² Ове податке о кући Хабзбург-Кибурзима које познаје данашња историографија износи и Гулиман.¹¹⁴³

Следећи гроф од Хабзбурга и господар Лауфенбурга¹¹⁴⁴ био је Готфрид I. Гулиман наводи да је његов помен остао сачуван у многим документима који говоре о ратним дешавањима из онога времена. Стога он мисли да се ради о великом ратнику, једном од највећих витезова у Царству, сматра да је Готфрид I, ратовао и за стрица Рудолфа, будућег краља, те да је са њим и стекао војничку славу. Умро је 1271. године и иза себе оставио синове Готфрида и Рудолфа.¹¹⁴⁵

Готфрида је на челу хабзбуршке грофовије наследио син Рудолф II, од кога се према Гулиману шири лоза оне гране Хабзбурговаца који су носили титулу господара Лауфенбурга.¹¹⁴⁶ У историографији је познато да се од Рудолфа II развила млађа линија

---

¹¹⁴⁰ Bruno Meier, Ein Königs- und Grafenhaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 34.

¹¹⁴¹ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 324.

¹¹⁴² Jürg Leuzinger, „Die Kiburger und der Oberaargau, Aufstieg, Herrschaft und Niedergang eines Grafenhauses“, *Jahrbuch des Oberaargaus*, 52 (2009): 99; 102-110, 112, 115

¹¹⁴³ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 324.

¹¹⁴⁴ Лауфенбург је средњовековни град у Кантону Аргау на реци Рајни. Град је дошао у посед Хабзбурговаца крајем 12. века. Град је проширен и дограђен у време грофа Рудолфа II, те се он сматра његовим оснивачем.: Andreas Steigmeier, „Laufenburg“, у *HLS*, 7 (2008), 685

¹¹⁴⁵ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 325-326.

¹¹⁴⁶ Исто, стр. 326-327.

Хабзбуршке лозе, Хабзбург-Лауфенбург.¹¹⁴⁷ Рудолф II је стабилно управљао грофовијом захваљујући заштити свога рођака, цара Рудолфа I. Жена грофа Рудолфа II била је Елизабета, сестра последњег грофа Раперсвилера¹¹⁴⁸, раније удата за грофа од Хомберга¹¹⁴⁹, после чије смрти се удала за Рудолфа II. Када је Елизабета умрла, грофовија Раперсвил је подељена. Нови део и све на десној обали језера добили су Хабзбурговци. Стари део и леву обалу језера добио је Елизабетин син Вернер, гроф од Хомберга. Будући да није имао наследника и то је припало Хабзбурговцима. Гулиман цитира део повеље цара Хајнриха у вези са реституцијом Манастира Свети Гален, из 1310. године, у којој се као ранији добротвори ове светиње помињу Рудолф II и Вернер од Хомберга. Рудолф II је умро године 1293. године оставивши два сина, Јохана и Рудолфа.¹¹⁵⁰

Рудолфа II наследила су оба сина којима су припали једнаки делови грофовије после очеве смрти. Јохан је задржао Лауфенбург, и уз то му је придодат један део грофовије, док је Рудолф добио на управу грофовију Раперсвил. Но, Рудолф је убрзо после тога погинуо у бици код Морагартена¹¹⁵¹, где су Хабзбурговци претрпели жесток пораз од Швајцараца. Брат Јохан га је сахранио поред предака у Ветингену. Након Рудолфове смрти, Јохан је својим земљама припојио и грофовију Раперсвил и тако ујединио све домене које је држао његов отац, поневши титулу Јохан I, гроф од Хабзбурга и господар Лауфенберга и Раперсвила. Податак да је гроф Јохан погинуо у рату 1337. године, Гулиман је пронашао код историчара Шоделера, у првом тому, *Хронике Тигурина*. И Јохан је сахрањен у Ветингену а наследили су га синови Јохан, Рудолф и Готфрид.¹¹⁵²

---

¹¹⁴⁷ Упореди са генеаложским стаблом Хабзбурговаца: Bruno Meier, Ein Königs Haus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 25.

¹¹⁴⁸ Грофовија Раперсвил је стара племићка породица у Кантону Швиц. Елизабета од Раперсвила (1251/1261-1309), била је сестра Рудолфа V, последњег из ове породице. Елизабета је била удата за грофа Лудвига од Хомберга (-1289), са којим је имала сина Вернера. После смрти мужа удаје се за Рудолфа II Хабзбуршког.: Franziska Hälg Steffen, „Rapperswil“, *HLS*, 10 (2011), 96

¹¹⁴⁹ Грофови од Хомберга били су стара племићка породица у Швајцарској. Њен последњи изданак био је Вернер II од Хомберга (1284-1320), син Лудвига од Хомберга и и Елизабете од Раперсвила. Вернер је познат по томе што је био дворски песник, посебног жанра средњовековног песništва које се у региону горње Немачке развило у средњем веку. Вернер је био и ритер у служби немачког цара и тако је завршио свој живот у опсади Ђенове 1320. године. После његове смрти, поседи које је наследио од мајке припали су грофовима од Хабзбурга.: Franziska Hälg-Steffen, „Homburg, von“, *HLS*, 6 (2007), 454-455

¹¹⁵⁰ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 326-328.

¹¹⁵¹ Битка код Моргартена одиграла се 15. новембра 1315. године између швајцарских кантона, Швица, Урија и Унтервалдена и аустријске војске Хабзбурговаца. У бици је жестоко потучена хабзбуршка војска и ударени су темељи швајцарској државности и независности.: Volker Reinhardt, Die Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute, 45-46.

¹¹⁵² Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 329-331.

Пета глава књиге посвећена је Јохану II, грофу од Хабсбурга и господару Лауфенбурга и Раперсвила. Гулиман истиче да о овој тројници браће има врло мало историјских докумената. Поуздано се зна да је Готфрид умро године 1375, а Рудолф 1388. године, и да су обојица сахрањени у Ветингену. Гроф Јохан, који је био најпознатији међу њима, умро је 1387. године. Тада су Раперсвил, као и неки други делови његове грофовоје продати Алберту Аустријском. Незна се поуздано које године је умро Јохан, о томе постоје опречна мишљења. Гулиман наводи Шоделерово мишљење, као и неких других истраживача, да је гроф Јохан умро 1380. године. Гулиман се с тим мишљењима не слаже, наводећи чињенице из извора који сведоче да је заједно са сином учествовао у бици код Семпах¹¹⁵³ која се одиграла 1386. године. Тај нови податак јасно показује да Јохан није умро 1380. већ како Гулиман претпоставља 1387. године. Сахрањен је у Ветингену а иза њега су остали син Јохан и кћерка Аделеида.¹¹⁵⁴

Грана Лауфенбург се са грофом Јоханом III, гаси и он је последњи који је носио титулу господара Хабсбурга и Лауфенбурга. Гулиман је овога племића пронашао у многим старим списима и документима. Са оцем је учествовао у бици код Семпах а затим се помиње као заповедник аустријског племства на двору 1390. године. Извори га помињу као господара Аргауа, Тургауа, и неких градова у суседству ових регија 1398. и 1405. године. Није познато када је умро али се зна да је сахрањен у Ветингену, „[...] поред оца и предака“. Јохан III није имао мушких потомака, зна се да је након њега остала кћерка Урсула. Јохан је град Лауфенбург продао 1386. године свом рођаку Леополду Аустријском. Аустријска грана Хабзбурговаца је наследила земљу Лауфенбурга и припојила их поседима Манастира Зекинген. Јохан III је до смрти живео у замку Балм, којим су наставили да управљају синови његове кћери Урсуле.¹¹⁵⁵

Гулиман у оно време није могао утврдити када се угасила кућа Хабзбург-Лауфенбурга, но, данашња историографија је утврдила да је то било 1408. године, када је умро гроф Јохан IV (за Гулимана је он Јохан III). Тако су домени лауфенбуршке гране, тада прешли у посед главне гране Хабзбуршке куће.¹¹⁵⁶

---

¹¹⁵³ Битка код Семпах се одиграла 9. јула 1386. године између Швајцарског савеза и Хабзбурговаца код Семпах у Кантону Луцерн. Швајцарци су однели победу у бици а међу значајним бројем погинулих био је и заповедник аустријске војске Леополд III (1351-1386), војвода аустријски. Хабзбурговце је овај пораз приморао да *de facto* признају самосталност швајцарских кантона.: Arthur Mojonier, *Histoire de la Confédération*, 128-130; Bruno Meier, *Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 149-153.

¹¹⁵⁴ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 331-333.

¹¹⁵⁵ Исто, стр. 334.

¹¹⁵⁶ Bruno Meier, *Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*, 163.

Седма глава посвећена је Еберхарду I, који се титулисао као гроф од Хабзбурга и господар Лауфенберга. Гулиман истиче да је током истраживања утврдио да су многи историчари мишљења да је Еберхард син грофа Рудолфа Ћутљивога. Управо он се „[...] одрекао очеве и дедовске титуле“ и по жени, кћерки и јединој наследници грофа Хартмана млађег од Кибурга, прогласио себе грофом од Кибурга. Гулиман нема разумевања за овакав потез једног Хабзбурговца, мада разматра историјске околности које су га на то нагнале.¹¹⁵⁷ Истиче да су Кибурзи били угледна и јака племићка породица и да су били господари Бургдорфа¹¹⁵⁸, а касније и делова Бургундије. Еберхард је због наследства његове жене Ане од Кибурга, и богатства које му је оно донело променио своје првобитно породично име и прихватио име жениног рода. Према Гулиману, важно је нагласити да се Еберхард I и после овога називао грофом од Хабзбурга, и да је носио симболе Хабзбурга све до краја живота. Ову чињеницу је утврдио у великом броју извора. С друге стране, значајан број хуманистичких аутора Еберхарда назива само грофом од Кибурга.¹¹⁵⁹ Гулиман с правом истиче чињеницу да је Еберхард у својој интитулацији наводио породично име Хабзбурга, што потврђује и савремена историографија.¹¹⁶⁰

Гулиман цитира познату повељу „[...] са именом и печатом Ане од Кибурга“, из које се јасно види да сва права и привилегије као једина наследница и господарица грофовије преноси на свога мужа. Поред овог извора, прилаже још један акт о Еберхардовом преузимању поседа Кибурга из године 1275. године. Гроф Еберхард I је пренео своје седиште у Бургдорф, што доказују многобројни документи и списи, које је Гулиман консултовао. Еберхард је у Бургдорфу и умро 1284. године, а сахрањен је у фрањевачком манастиру који је основао. Према Гулиману, иза њега су остали синови Хартман и Еберхард, као и кћерке Елизабета и Катарина.¹¹⁶¹

Са смрћу Еберхарда I, ова грана Хабзбурговаца престаје да у својој интитулацији наводи старо породично име. Гулиман је мишљења да је то било из разлога што синови Еберхарда I, Еберхард и Хартман, преко оца од својих предака нису ништа наследили, те да је читав њихов посед потицао од мајчиног наследства. Зато више нису помињали хабзбуршко име, већ су себе називали грофовима од Кибурга и

¹¹⁵⁷ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 335-336.

¹¹⁵⁸ Бургдорф је град у данашњем Кантону Берн у Швајцарској, у 11. веку био је у саставу Бургундије а касније под управом Церингена. Када су Церингени изумрли 1218. године, наследили су га грофови од Кибурга.: Anne Marie Dubler, „Burgdorf“, у *HLS*, 3 (2004), 74-75

¹¹⁵⁹ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 337-338.

¹¹⁶⁰ Jürg Leuzinger, *Die Kiburger und der Oberaargau, Aufstieg, Herrschaft und Niedergang eines Grafenhauses*, 99

¹¹⁶¹ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 338.

ландграфима Бургундије.¹¹⁶² Данас је познато да је Еберхард I који је живео до 1284. године себе титулише у једној исправи из 1276. године као гроф од Хабзбурга а у другој исправи из 1279. гроф од Хабзбурга и Кибурга. Но, његови потомци, од сина Хартмана I (1275-1301), себе називају искључиво Кибурзима.¹¹⁶³

Браћа су у почетку била равноправна у управљању очевим поседима. Гулиман даје предност Еберхарду, мада млађем од Хартмана, јер је од њега остало потомство. Описује га као пустолова, немирног духа, гладног моћи и ратних сукоба. Браћа су боравила у Бургдорфу, и извори Хартмана описују као побожнијег и бољег од брата. Управо је та разлика рађала сталне свађе и сукобе међу браћом, да би на крају прерасла отворену мржњу. Еберхард је 1332. године на превару намамио Хартмана и наредио својим људима да га убију. Овај трагичан потез је Еберхарда још више усмерио на ратне походе, пљачкање и пустошење околних грофовија. Упркос томе што је живео опасним животом и што је учествовао у великом броју ратних сукоба, Еберхард II је доживео дубоку старост, умро је 1361. године и сахрањен је у Бургдорфу. Наследили су га синови: Рудолф, Хартман, Берхтолд, Еберхард и Јохан.¹¹⁶⁴

Поседе Еберхарда II наследио је његов најстарији син Рудолф, који је као и отац боравио у Бургдорфу. Рудолф се титулисао као гроф од Кибурга и ландграф Бургундије. Није га одликовала мудрост и стабилност, него је како закључује Гулиман, био попут оца, немирног духа и склон сталним сукобима, чиме је довео грофовију до руба пропасти.¹¹⁶⁵

Рудолф се упустио у непромишљену и опасну авантуру, покушавајући да савлада свог суседа Солотурн, чиме је изазвао озбиљан ратни сукоб. Снаге Кантона Солотурн извршиле су опсаду Бургдорфа.¹¹⁶⁶ Док је прикупљао помоћ и новац за одбрану, Рудолф II се разболео и умро 1383. године. Над његовом децом Егом, Хајнрихом, Берхтолдом и кћерком Вереном, одређено старатељство мајке и стрица Берхтолда. Гулиман приповеда да је непријатељ толико угрозио грофовију да се становништво Кибурга нашло пред уништењем. У таквим околностима Берхтолд је био приморан, да

---

¹¹⁶² Исто, стр. 339.

¹¹⁶³ Jürg Leuzinger, Die Kiburger und der Obergeraargau, Aufstieg, Herrschaft und Niedergang eines Grafenhauses, 99, 102.

¹¹⁶⁴ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 339-340.

¹¹⁶⁵ Исто, стр. 341-342.

¹¹⁶⁶ Рудолф је због својих договања према Солотурну покушао да војно присили 11. новембра 1382. године овај кантон неби ли му опростио дугове. Ускоро је отпочео сукоб у историографији познат као Бургдорфшки рат (1383-1384). Солотурн је на своју страну придобио моћни Кантон Берн а придружили су им се и шумски кантони, Луцерн, Нојшател и Савоја. Кибурзи су се нашли пред уништењем. Рудолф II је умро пре почетка самог рата а одбрану је преузео његов стриц Берхтолд. Град је издржао четрдесет пет дана опсаде и на крају је постигнут мир 5. априла 1383. године, према коме су Нови Кибурзи морали продати градове Бургдорф и Тун Берну за 37.800 гулдена.: Anne Marie Dubler, Burgdorf, 76.

у своје име и име братовљеве деце, склопи какав такав мир. Последице тог мира биле су предаја непријатељу два кључна града грофовије, Бургдорфа и Туна 1384. године. Историчар је покушао да у изворима пронађе вести и о осталим синовима Еберхарда II, али је само успео да утврди да се помињу 1405. године.¹¹⁶⁷

Родослов ове старе гране Хабзбурговаца Гулиман завршава у десетој глави књиге грофом Егом, који је носио титулу грофа од Кибурга и ландграфа Бургундије. Он наглашава да је Его „[...] био последњи у овом родослову“.¹¹⁶⁸ Ради се о замагљеном времену које је оставило мало писаних трагова о последњим представницима ове гране Хабзбурговаца, грофова од Кибурга. Знао је да је Его имао браћу али њима је врло мало успео сазнати. О њиховој историјској улози сведочили су посредни извори, који су били штур да би приближили живот и политику ових племића. Гулиман је утврдио да је Его, заједно са братом Хајнрихом, учествовао на сабору у Констанци 1414. године. Ово је уједно и последњи забележени помен Ега и његове браће, који се у изворима више не срећу.¹¹⁶⁹

Историографија ни касније није у потпуности расветлила време када је ишчезла породица Нови Кибург, зна се да је то било између 1314 и 1317. године. Последњи њени представници били су, углавном, и црквена лица, Еберхард III био је ректор и каноник цркве Свети Урсен у Базелу, умро је 1395. Јохан Кибуршки је био архиђакон у Базелу, умро је 1414. године а гроф Егон II (1379-1414), био је, такође, каноник у Базелу. Витезови тевтонског реда били су Конрад и Рудолф Кибуршки, први је умро 1402, а други 1404. године.¹¹⁷⁰

Истраживајући историјску улогу старих хабзбуршких грофова и њихове животописе, историчар је опрезно закључио „[...] од тада, чини се гаси се“, ова грана Хабзбурговаца. Тиме је потомство браће, Готфрида и Еберхарда, синова грофа Рудолфа Ћутљивога од Хабзбурга ишчезло. Зла коб је учинила да су њихови потомци млади окончали живот, Гулиман констатује да нико од њихових последњих потомака није доживео двадесету годину живота.¹¹⁷¹ Ова констатација углавном реално описује крај ове грофовске куће. После Егона II, његова браћа, последњи изданци ове породице умрли су млади, Јохан II (1379), Хартман IV (1379-1402), Бертолд II (1397-1399).¹¹⁷²

---

¹¹⁶⁷ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 341-342.

¹¹⁶⁸ Исто, стр. 343.

¹¹⁶⁹ Исто, стр. 343.

¹¹⁷⁰ Albert Büchi, Marie H. Dürr-Baumgartner, „Der Ausgang der Herrschaft Kyburg“, *Revue d'histoire ecclésiastique suisse* 17 (1923): 79

¹¹⁷¹ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 343.

¹¹⁷² Према родослову Кибурга у студији Јирга Лоцингера: Jürg Leuzinger, *Die Kiburger und der Oberaargau, Aufstieg, Herrschaft und Niedergang eines Grafenhauses*, 114.

Историја Хабзбурговаца представља једно од највреднијих дела хуманистичке историографије о овом историјском питању. Под теретом официјелног историчара династије, Гулиман је успео да у значајној мери критички презентује своје мишљење о пореклу ове знамените лозе, и пружи до тада рекли бисмо, најобухватнији приказ историје раних Хабзбурговаца. Његова истраживања су темељна и фасцинантан је број извора које је користио. Када библиографију извора и литературе Гулиманове историје, упоредимо са најновијим историјским делима која обрађују ово питање, не само да по броју извора Гулиман незаостаје, већ и предњачи. Не мање за похвалу је његово разматрање хуманистичке историографије која се бавила овим питањем. Стиче се утисак да није остао ни један аутор из времена хуманизма, који се бавио историјом Хабзбурговаца, на чије се дело Гулиман није критички осврнуо. Одређене мањкавости примећују се у хронологији, ипак треба узети у обзир да је датирање историјских догађаја у складу са тадашњим достигнућима историографије. Око појединих историјских питања Гулиман је изнео став и многа од тих питања су била предмет опречних мишљења дуго после његовог времена. Његово дефинисање историјског проблема превазилази границе времена у коме је живео, он тражи узроке и открива последице фундаменталних догађаја и процеса историје Хабзбурговаца. У првом реду се фокусирао на проучавања историје првих Хабзбурговаца и бочних грана Хабзбуршке куће, јер га је његов осећај историчара упућивао на могућност заборављања тога времена. Гулиман је неколико година пред крај живота, интензивно радио на истраживању и писању нове, проширене историје Хабзбурговаца. Нажалост, нисмо успели доћи до њеног рукописа, те нам то остаје део задатка на припреми будуће монографије о историографском делу царског историчара.

4. 2. Истраживање порекла Салијске династије

4. 2. 1. Преци цара Конрада II

Опус царског историчара, сазрелог кроз обраде звучних тема и обимних дела, прерано је прекинут његовом смрћу. Заокружен је вредним и тематски интересантним, делом о пореклу Салијске династије и времену цара Конрада II. Ово дело је мало познато и није заокупљивало пажњу истраживача, но његовом анализом се отвара простор за схватање Гулимановог историјског поступка и његових домета у тумачењу прошлости. У њему је аутор испољио зрелост врсног историчара, усавршеног у проучавању великих тема. Дело је написано у складу са Гулимановим истраживачким усмерењем – обрада важних тема европске прошлости. Зато се и бави пореклом чувене династије, једне од водећих у европској историји. *Историју о правом пореклу цара Конрада II*, Гулиман је потписао као *саветник и историчар цара аустријског*. Дело је посветио „[...] узвишеном“ Фридриху, канцелару надвојводе Максимилијана III¹¹⁷³, личном саветнику и великом правном канцелару царском. Дело је издато у Фрајбургу Брајзгау 1609. године и обима је педесет шест страна.¹¹⁷⁴ Гулиман је, као што је познато, био у добрим односима са надвојводом Максимилијаном, као династички историчар који је радио на афирмацији хабзбуршке политике и идеологије универзализма.¹¹⁷⁵

Гулиманово интересовање за проучавање прошлости Салијаца може се довести у везу са питањем порекла Хабзбуршке династије, јер су у историографији познате породичне везе Хабзбурговаца са Салијцима. Разматрајући ово питање, Мајер пише о речима краља Рудолфа I Хабзбурга, када је 14. јула 1291. године, дан пред смрт, био на путу ка Шпејеру. Краљ је, према аустријском хроничару, изјавио да у Шпајеру, више

---

¹¹⁷³ Максимилијан III (1558-1618), надвојвода аустријски и син цара Максимилијана II. Био је претендент на пољску круну 1587. године и како је изабран на то место Сигисмунд Ваза, Максимилијан предузима поход на Пољску у коме бива заробљен. Кроз две године се одрекао претензија на пољску круну и постаје великим мајстором Тевтонског реда. Brigitte Namann, *Die Habsburger*, 364-366.

¹¹⁷⁴ Наслов дела у преводу гласи: Од Франца Гулимана, аустријског царског саветника и историографа о истинитом пореклу и родослову цара Конрада II званог Салицијски намењено Фридриху Узвишеном блиском саветнику и дворском канцелару Његовог царског Величанства и умног надвојводе Максимилијана III.: Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*

¹¹⁷⁵ Robert J. Evans, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit*, 90.

његових предака почива, који су такође били краљеви. У храму у Шпајеру је у то време већ почивало пет краљева, четири из салијске краљевске куће, као и Хоенштауфовац Филип Швапски. Мајер поставља питање, како је могао Рудолф или његов савременик хроничар тврдити да иде на место његових предака, како је могао да се позове на салијско порекло? Ипак, нова генеалогска истраживања немачких краљевских кућа довела су до занимљивих индиција. Постоје две ствари које указују на краљевско порекло Хабзбурга. Генеалогска *Nostrorum principum* из предања које је у 14. веку састављено са *Acta Murensia*, наводи као супругу Албрехта III ону Иту од Фулендорфа, једину кћи Велфове сестре. По свој прилици ради се о Елизабети, супрузи Рудолфа од Фулендорфа и сестри Велфа VII¹¹⁷⁶. Велфи, војводе Бајерна и Саксоније, конкуренти и крвни сродници Хоенштауфоваца, били су краљевског порекла од Отонида, а њихова лоза се протезала до Карла Великог.¹¹⁷⁷

И без породичних веза са Хабзбурговцима, питање порекла Салијске династије остало је актуелно у историографији до данашњих дана. Један од водећих истраживача овог питања Стефан Вајнфуртер пише о избору новог немачког краља 4. септембра 1024. године у Камби, локалитет (одавно нестао) на десној обали Рајне. Нови владар, Конрад II, је био потомак племићке породице, чији су чланови касније добили назив Салијци. Ко су били Салијци? Термин *reges salici* сам по себи не пружа прави одговор на ово питање, не појављује се у изворима до почетка 12. века, и тешко да сеже даље у прошлост. Ово ословљавање је могло потећи од речи *sal*, старонемачки израз за “господство”, по претпоставци да су Салијски владари ценили хијерархијске структуре власти, феномен који је био забележен и од оновремених посматрача. Више је вероватно, да тај назив упућује на најпрепознатљивију племенску групу Франака, Салијске Франке. Кроз рани законик Франака, *lex Salica*, ово име је очувано у колективном сећању током векова.¹¹⁷⁸

Гулиманова књига је коципирана на један, можемо рећи, напредан начин за оно време. У њој није применио своју класичну концепцију, поделу на књиге (главе) и главе (поглавља). Он се у овом делу определио за неку врсту одељака који нису нумерисани. Један од разлога који су одредили структуру дела јесте и што је оно мањег обима од

---

¹¹⁷⁶ Велфи су једна од најстаријих европских династија. Познато је да је сестра Велфа VII, Елизабета била удата за Рудолфа од Фулендорфа.: Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 60.

¹¹⁷⁷ Исто, стр. 26.

¹¹⁷⁸ Stefan Weinfurter, *Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit* (Ostfildern: Thorbecke, 1992.), 13.

осталих његових историја. После уводног дела, први део књиге је посвећен пореклу Салијске династије, затим се говори о потомцима цара Конрада II, његовој владавини и законодавству.¹¹⁷⁹

Дело се заснива на истраживањима која је аутор спровео над тада постојећим изворима о историји Салијске династије, делима средњовековних историографа и оригиналним дипломама и актима владара ове куће. Незаобилазно дела у проучавању историје времена Конрада II свакако су Регинова хроника и Випова историја Конрада II, а овим питањем су се у значајној мери бавили и хроничар Херман од Рајхенауа и Ламперта од Херсфелда.¹¹⁸⁰

Када је реч о Салијској династији, и савремена историографија заокружује овим именом неколико владара Немачке и Светог римског царства. Салијски владари су били (Рајнски) Франци; чињеница да Випо, биограф Конрада II, прати породичну материнску лозу до франачких краљевских домова, објашњава зашто се име Салијски односи на династију Конрада II. Ипак, само је део царева од Конрада II до Хенрија V (1024-1125) био од Салијаца. Међутим, научници су одавно проширили овај термин да обухвате и претке из 10. века ове племићке породице. Зна се да Випо никада не помиње термин Салијски у његовој биографији Конрада II, која се отприлике датира око 1044/45. Он описује племићку породицу у настајању као потомке два човека са именом Конрад. Једног су звали Конрад Старији због његових година, док је други био познат као Конрад Млађи.¹¹⁸¹

Гулиман је један од првих историчара који је увео термин Салијска династија. На почетку дела он се обраћа Фридриху, секретару надвојводе Максимилијана III, коме је књига посвећена. Изузетно је ценио Фридрихово образовање и позива га да оцени његову књигу о пореклу Салијске династије. Фридрих је био велики познавалац науке уопште, а као саветник надвојводе Максимилијана III, радио је на усавршавању војне технике. Гулиман не сумња у његову способност да оцени један историјски текст јер Фридрих поседује мудрост и правичност својствену владарима. У уводном делу излаже и проблеме са којима се суочавао током истраживања теме. Тешко је било реконструисати родослов Салијске династије и текст приближити читаоцу, односно његовом „[...] бићу и уму“. Истиче да је све своје тврдње поткрепио грађом и потврдио

---

¹¹⁷⁹ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II.

¹¹⁸⁰ Исто.

¹¹⁸¹ Stefan Weinfurter, Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit, 13.

документима; тако је настало дело које говори о Салијској династији, њеном племену, прецима, али и наследницима.¹¹⁸²

Гулиманова *Историја Салијске династије* дели судбину укупног његовог опуса и није заступљена у каснијим историјским истраживањима у мери у којој је то заслуживала. Истраживачи овог питања су је некако прескакали, идући директно на оскудне изворе и хроничаре који осветљавају ово питање, а које је управо Гулиман међу првима анализирао и упоређивао њихову веродостојност. Светли пример схватања вредности Гулиманове рецепције корена Салијске династије дао је један од највећих умова раног модерног доба Готфрид Вилхелм Лајбниц у писму Јохану Фридриху Пфефингеру јануара 1698. године.¹¹⁸³

Историја Салијске династије почиње образлагањем теме и њеног значаја. Према Гулимановом мишљењу, Конрад II био је један од најистакнутијих владара Светог римског царства. Томе у прилог иду његова ратничка слава и успеси које је постигао као вешт и mudar државник. Поред тога, сматра да је овај владар заслужио велику „милост Божију“, и да му је у духовном смислу особито помогао његов капелан Випо. Све те вредности је носио у себи благодарећи свом пореклу и роду од кога је потекао.¹¹⁸⁴

Гулиман наглашава да је ова важна историјска тема необрађена, те да је порекло Салијске династије до тада било неосветљено, замера Конраду II што није више пажње посветио својим прецима, „[...] запоставио је породичну историју“. Како се у изворима преци Салијеваца мало помињу, мишљења је да их је требало наводити у повељама и другим актима. У критици Конрада II он иде чак до тога да се пита да ли је цар имао довољно државничке мудрости и памети да схвати колико је било потребно да своје претке помиње, због својих потомака. Из овог дела књиге се да закључити да се доста намучио током истраживања, те да је пречешљао царске листине првог Салијевца у којима није било помена његових предака.¹¹⁸⁵

Царски историчар је потпуно сигуран да су преци Салијске династије били племенитог рода и знаменитог порекла. У првом реду ту тврдњу документује подацима које пружа Випо, наводећи да они припадају племену које се разгранало у Европи и

---

¹¹⁸² Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 221-222.

¹¹⁸³ Gottfried Wilhelm Leibniz, *Erste Reihe – Fünftehnter Band* (Berlin: Academie, 1998.), 139-141.

¹¹⁸⁴ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 222-223.

¹¹⁸⁵ Исто.

дуги период је ширило свој утицај. Преци Салијске династије су учинили много у укупном развоју Европе у средњем веку, но о томе постоје само фрагментарни подаци. Иако износи ове тврдње, Гулиман признаје да конкретније вести по овом питању није успео пронаћи у средњовековним хроникама и изворима.¹¹⁸⁶

4. 2. 2. Извори о пореклу Салијаца

Прво поглавље посвећено је питању *оца Салијаца*, које је и у времену касног хуманизма било актуелно. Випо говори о Хезелу или Хезелуоу, док га Херман од Рајхенауа помиње 1015. године као Хајнриха. Гулиман је утврдио и у другим изворима да се тако звао први познати предак Салијаца, и да у то уопште не треба сумњати. У неким изворима се он помиње као Хајнрих, док га старији извори наводе као Хајнца, Хеца или Хазела. Ово питање је анализирао и са становишта лингвистике, покушавајући да одгонетне које је стварно име у питању. Дошао је до закључка да су Германи, речи сводили на једносложне, скраћивањем првих или последњих делова речи, посебно када су питању речи са више слогова. Тако су за Фридриха говорили Фриц, за Конрада Кунц или Куон, за Јохана Ханс, за Филипа Лип, а за Матију Тис, каквих примера је много нашао у историјским изворима и традицији.¹¹⁸⁷

По писању Випоа, првом Салијцу се мајка звала Аделаида, била је сестра Егешајменских намесника Горњег Алзаса, Герарда и Аделберта. О Аделаиди је Гулиман успео пронаћи мало вести у изворима. Прочитао је и епитаф са надгробног споменика првог Салијца и утврдио да је имао сестру Јудиту. У реконструкцији генеалогског стабла Салијских предака утврдио је да је поменути Герард Егешајменски уистину имао брата, о чему сведоче Ламперт од Херсфелда и Випо. Према Ламперту од Херсфелда он је постао епископ, док Херман од Рајхенауа пише да је био само свештеник.¹¹⁸⁸

---

¹¹⁸⁶ Исто.

¹¹⁸⁷ Исто, стр. 223.

¹¹⁸⁸ Исто, стр. 223-224.

Ламперт од Херсфелда пише 1027. године, да је Герард био царев брат, те да је као лаик, постављен за свештеника. Херман од Рајхенауа 1036. године износи други податак. Према њему је, после смрти Герарда II, ретског епископа који је умро 16. маја те године, на његово место именован Герард III, брат цара Конрада II по мајци Аделаиди. Ламперт од Херсфелда наводи да је Герард умро 1060. године. Гулиман је утврдио да је један од првих познатих предака Салијеваца Хајнрих (назива га „војводом“), сахрањен у Вормсу у храму Светог Петра код олтара, те да није успео утврдити које године.¹¹⁸⁹

Савремена историографија тумачи овај приступ пореклу Салијаца кроз хронику о два рођака, који су постали коначни кандидати за престо у Камби. Основни извор до данашњег дана је Випо, који их је описао као познате племените грофове, пореклом из Рајнске Франконије, који су били синови два брата. Њихови очеви су се звали Хајнрих и Конрад, тим редом. Ова два оца, са своје стране, су били синови војводе Отона од Франконије, који је додатно имао још два сина, Бруна и Вилхелма. Бруно је постао папа и узео име Гргур. Вилхелм, као бискуп, је оставио трајан утицај на цркву у Страсбуру (1029-1041).¹¹⁹⁰ Али ова два Конрада нису потекла од највишег племства само са очеве стране, као што сам поменуо раније; њихово материнско порекло је такође узвишено. Мајка Конрада Млађег, Матилда, потекла је од ћерке краља Конрада од Бургундије. Мајка Конрада старијег, имена Аделаида, долази из познате племићке породице из Горње Лотарингије. Била је сестра грофова Герхарда и Адалберта који су су константно сукобљавали са краљевима и војводама и тешко да су били пригушени током владавине њиховог рођака, краља Конрада II. Преци Аделаиде су наводно потекли од античког племићког дома из Троје чији су краљеви морали да потурају свој врат под јарам вере у време исповедника Ремигијуса.¹¹⁹¹

Овом причом су средњовековни хроничари имплицирали на повезаност са славним краљевским дворовима (што је радио и Гулиман), закључујући да Конрад II, преко своје мајке Аделеиде, може да прати своје порекло до Меровинга, франачке династије која је извела своје право на власт од Троје. Оно што је упадљиво код ове генеолошке структуре, чије је порекло повезано са ужим кругом Салијског двора, је одсуство било каквог помена породичних веза са Отонидима, предходном краљевском династијом, не заборављајући чињеницу да је Конрадова прабаба, Луидгард, била

---

¹¹⁸⁹ Исто, стр. 224.

¹¹⁹⁰ Stefan Weinfurter, *Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit*, 14.

¹¹⁹¹ Исто.

кћерка Ота Великог (936-937). Подједнако интересантна чињеница је та да се линија по оцу прати само до војводе Ота од Франконије, али не и до каснијег чувеног оца, Конрада Црвеног, који је, као зет Отона Великог, постао славан и утицајан на двору Отона. Ту нема сумње, ипак, да су ове генеолошке везе биле општепознате у време Випа, с обзиром да су Конрад Црвени и његови потомци покопани у породичној гробници у катедрали у Вормсу, где је сећање на њих неговано и чувано. Ова посматрања упућују на то да су се први салијски владари свесно дистанцирали од Отона.¹¹⁹² Чињеницу да је Конрад II избегавао да помиње претке у документима, констатовао је и Гулиман.

Разматрајући генеологију Салијаца, Гулиман је на становишту да се отац Конрада II Карантанског звао Отон, што потврђују старији историографи Херман од Рајхенауа и Випо. Подвлачи да нико у овај податак није посумњао, па је тако општеприхваћен од историчара. Поменути хроничари који су о томе писали изнели су читав низ историјских докумената који потврђују ово мишљење. Ипак, Гулиман сматра да је све те податке треба систематизовати и обрадити на нов начин. Випо је писао о Конраду Салијском и о Конраду сестрићу – војводи Вормшана. Према њему су постојала два Отона, од којих је први познат као Отон Старији а други Отон Млађи. Рођени су у Франачкој као синови племените браће Хезела и Отона. Гулиман је мишљења да су ова двојица били од рода војводе Отона, и да су имали још два брата – Бруна и Вилхелма. Бруно је постао папа, под именом Гргур, а Вилхелм је касније био стразбуршки епископ.¹¹⁹³

У даљој реконструкцији генеолошког стабла Салијаца, Гулиман наводи податак Хермана од Рајхенауа, који 1015. године пише да је швапски војвода Хајнрих, током лова у Адалберони, био рањен од стране човека из своје пратње, те да је од последица рањавања умро. После овога је његов син Конрад, преузео вођство. Гулиман се потпуно слаже са поменутом два хроничара око имена оца и деде цара Конрада. Без сваке сумње по њему је Конрадов отац Хајнрих, а Хајнрихов Отон. Међутим, главно питање на које треба одговорити јесте како је било име Отоновом оцу, прадеди династије?¹¹⁹⁴

Историчари никада нису били задовољни са Виповим скраћеним генеолошким изводом порекла салијског родоначелника. Бројне студије су закључиле да су салијски

---

¹¹⁹² Исто.

¹¹⁹³ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 224-225.

¹¹⁹⁴ Исто, стр. 225.

владари морали припадати породици Видонен, аристократском клану чије ословљавање се базира на “[...] водећем имену” Видо.¹¹⁹⁵

Крајем 8. века Видонени су се поделили на неколико грана ширећи утицај у Енглеској и Италији. Једна грана остала је ипак у горњој Лотарингији и области горње Рајне, проширивши своју доминацију значајно током 9. века. На западу је контролисала велика газдинства на реци Сар, упркос губитку Метлаха од стране бискупа од Тријера; на истоку су направили значајан искорак ка Рајни према Вормсгау и Шпејергау. Почетком десетог века сусрећемо се са извесним грофом Вернером у Шпејергау, од времена његовог појављивања у изворима, Салијевску лозу историографија прати без прекида. Иако генеолошка повезаност између Видонена и овог Вернера још није чврсто успостављена, чињеница да је држао исте земље и звања, и био повезан са истом задужбином, Хорнбахом, чини породичну повезаност веома вероватном.¹¹⁹⁶

О кључном питању, *праоцу Салијаца*, Лутолу или Лутолду¹¹⁹⁷, Гулиман каже да се у изворима његово име на различите начине интерпретира. Таква пракса је присутна била код свих средњовековних историографа, он наводи пример да неки Арнолда наводе као Арнулфа, а Бертолда и Бертулфа. Лутолф је био син цара Отона I и Едите Енглеске, кћерке краља Едварда Старијег. Од Лутолфа, је по наводима познатог хроничара Хермана од Рајхенауа из 1057. године, после смрти остао син коме је име било Отон. Лутолф, је према њему у свом походу на Италију имао подршку од Краљевине Италије и од свих поданика, али је исте године код Помбије изненада умро,

---

¹¹⁹⁵ Термин “водеће име” – *Wido*, се односи на имена која се често јављају у одређеним породицама и тако постају повезана са њима. Чланови рода Видонена, чије је порекло праћено у области Мосел у горњој Лотарингији, се јављају у изворима као истакнуте присталице Каролинга најраније од 7. века. Они су држали високе положаје у администрацији и на махове преузимали епископску столицу у Триери. Рано су основали задужбински манастир код Метлаха на реци Сар у горњој Лотарингији; друга задужбина, манастир Хорнбах у Блиесгау, је основан истој области средином осмог века и дат је чувеном ирско-франачком мисионару Светом Пирмину, оснивачу таквих славних манастирских центара као што су Рејхенау на језеру Констанс у Швабији и Мурбах у Алзасу. Оригинални центар моћи породице Видонен је смештен у горњој Лотарингији и обухвата горњи ток реке Мозел и вододелницу његове притоке, реке Сар. Први корак ка ширењу на исток се десио са оснивањем манастира Хорнбаха и његовим богатим даривањем краљевским прилозима у Вормсгау. Ове околности су дозволиле Видоненима да прошире свој ауторитет источно преко широког појаса шума на равнице средње рајнске области. Око 760. године мали монашки центар, Св Филип, који је поникао код Зела на реци Пфрим западно од Вормса; као подружница њихове задужбине код Хорнбаха, Св Филип је био такође подређен Видоненима.: Stefan Weinfurter, *Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit*, 14-15.

¹¹⁹⁶ Исто, стр. 15.

¹¹⁹⁷ Данас је он у научној литератури познат као Литгард.: Karl Brunner, *Der Wandel der Dinge* (11. Jahrhundert) у *Herzogtümer und Marken Vom Ungarnsturm bis ins 12. Jahrhundert, u österreichische Geschichte 907-1156*, прир. Н. Wolfram (Wien: Überreuter, 1994), 147

да би му тело било пренето у Мајнц, где је сахрањен. Како је његов син Отон био млад, наследио га је војвода Бурхард III.¹¹⁹⁸

Гулиман наводи 1054. као годину рођења Лутолфовог сина Отона, што се слаже са мишљењем модерне историографије. Када је Отону умро отац имао је само три године, што наводи и хроничар Регино. Хроничар Херман од Рајхенауа је писао да је Бурхард после смрти сахрањен у Капели Светог Еразма у Манастиру Рајхенау на Боденском језеру. Након њега је војводство наследио Отон, син Лутолфов.¹¹⁹⁹

Гулиманова реконструкција родословног стабла Салијске династије одговара оној која данас преовлађује у савременој историографији. Када се упореде родословна таблица које је он саставио и она коју је саставио аустријски медијиста Карл Брунен, исте су у делу о првим Салијцима.¹²⁰⁰

Ово замршено историјско питање савремена историографија ипак није до краја одгонетнула; она на успон предака цара Конрада другог гледа кроз женидбу Вернера, који је узео жену из краљевског дома Конрадина, вероватно сестру краља Конрада I (911-918). Кроз овај брачни савез је ново водеће име, Конрад, ушло у породицу. Али постоје дубљи проблеми који се тичу овог брака. Када су Конрадини изгубили у борби са Отоном Великим 939. године, изгубили су и своје преимућство у области средње Рајне. Велики удео у власти је тада, уз краљев пристанак, пребачен на породицу грофа Вернера, посебно на старијег сина Конрада, који је, поред других предности, могао да се позове и на своје господство.¹²⁰¹ Конраду је надимак био Црвени, и 941. године се јавља као држатељ округа његовог оца у Нахегау, Вормсгау, и Шпејергау. Додатно је држао и округ у Нидагау северно од Франкфурта. Касније је, 947. године, додатно ојачао своју блиску везу са представницима отоновског двора узевши за жену Луидгард, ћерку Отона Великог. Пре његовог венчања, од краља је добио војводство Лотарингију. Ови догађаји јасно показују како су интереси краља и Конрада Црвеног били уско повезани. Отон је промовисао преимућство Салијске породице у области средње Рајне, док је Конрад преузео одговорност за Лотарингију, војводство које је било озлоглашено као политички нестабилни партнер.¹²⁰²

---

¹¹⁹⁸ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 225-226.

¹¹⁹⁹ Исто, стр. 226.

¹²⁰⁰ Karl Brunner, Der Wandel der Dinge (11. Jahrhundert), 147.

¹²⁰¹ Stefan Weinfurter, Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit, 16.

¹²⁰² Исто.

Гулиман цитира и *Августинску хронику* у којој је исте године забележено, да је вођа Буркард умро, а да је Отон, Лутолов син, овладао Швапском. Нешто касније од стране стрица Отона II је постављен за управника Баварске 978. године, што наводи Херман од Рајхенауа.¹²⁰³ Када су баварски војвода Хајнрих, Хајнрих Августински и епископ Хајнрих, ухваћени у побуни против цара, протерани су у изгнанство. Тада је швапски војвода Отон преузео власт и над Баварском, којом је управљао до краја живота. Гулиман истиче да овоме у прилог иду све историјске чињенице, и наводи хроничара Дитмара, који потврђује причу о Отоновом избору за војводу Баварске. Дитмар је ове догађаје описао у својој трећој књизи, у којој пише о Отоновом стрицу, цару Отону II. Наводи и Дитмарову критику упућену Отону II, због његовог организовања двобоја између тадашњих највећих немачких јунака Валдоа и Гера. У том двобоју који је подсећао на гладијаторски обрачун, Отон II је одредио смртну казну Валду.¹²⁰⁴

Ова борба је остала упамћена у немачкој историји, и сви су је осуђивали због беспотребне погибије једног великог јунака. Осуђивао ју је и царев синовац, баварски војвода Отон и његов пратилац Бертолд. Једино су организовање двобоја поздравили архиепископ Аделберт и Теодор Маркиони. Гулиман се поново враћа на проблем имена оца баварског вође Отона, и цитира Хермана од Рајхенауа, који тврди да је Лутолф био Отонов отац, а брат цара Отона II. Херман од Рајхенауа пише у извештају о Калабријском походу, да је цар са сином свог брата Лутолфа, Отоном, пожурио ка граду Таранту, кога су Грци били заузели, освојивши га за кратко време.¹²⁰⁵

Према подацима које је 982. године изнео хроничар Ламперт од Херсфелда, Гулиман пише да је у Калабријском рату војвода Отон погинуо 15. јула. Те године је цар имао опасне борбе са Сараценима у Калабрији. Било је то 15. јула, и том приликом су изгинули многи црквени прелати, епископ Хајнрих Августински, затим најбољи витезови, Удо, Геберхард, Гунтер, Берхтолд, а међу њима и војвода Отон и Фулденски опат Вернер. Отон је пао у првим борбеним редовима, а сам цар је овом приликом једва живу главу извукао.¹²⁰⁶

Хроничар Ламперт од Херсфелда је записао да је са царем одступио и искусни борац Дитмар. Када је цар сазнао да му је погинуо синовац Отон, повукао се са

---

¹²⁰³ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 227.

¹²⁰⁴ Исто.

¹²⁰⁵ Исто, стр. 228.

¹²⁰⁶ Исто, стр. 228-229.

пратњом све до мора. Потом је послао претходницу да би себи обезбедио повлачење. Гулиман цитира Хермана од Рајхенауа, који је у својој хроници забележио да је те године швапски војвода Отон погинуо, те да Конрад након њега преузима Алеманију, а војвода Хајнрих се поново враћа на власт у Баварској.¹²⁰⁷

Сличну причу бележи и *Августинска хроника*, према којој је исте године војвода Отон код Калабрије био потучен од стране Грка и Сарацена. Бежећи са брода Отон је тада погинуо, а на његово место долази Конрад. Гулиман бележи и Дитмарово сведочанство, према коме је годину дана после Отонове смрти, Хајнрих постављен на пређашњу позицију у Баварској. Он закључује да су ове вести тачне и да се не може доводити у сумњу чињеница да је Лутолф био отац војводе Отона.¹²⁰⁸

У даљем разматрању предака Конрада II, Гулиман саопштава податке које је први објавио хроничар Випо. Он сматра да је на основу опсежних истраживања утврдио стварне претке Салијске династије. Описује један важан моменат из историје династије, када је Хајнрих, кога назива стрицем првог Салијског цара, одабрао Бруна, сина војводе Отона, да заузме папску столицу. Гулиман је мишљења да су то без сумње тачни подаци, те да је Бруно постао папа Гргур V (996-999). Цар је у то време боравио у Колоњи и у Риму је приредио прославу за Васкрс. Том приликом је његов рођак и син војводе Отона, Бруно био је устоличен за папу, уместо папе Јована XV (985-996), који је нешто раније умро.¹²⁰⁹

Гулиман објашњава да цар није лично именовао папу, већ је то урађено на вешт дипломатски начин. Он пише о традицији која је у то време била узела маха међу владарским кућама, а која је омогућавала да синовац наследи стрица, уколико се зато јави потреба из различитих разлога. За наследнике су се могла, поред сопствене деце одредити и деца своје браће, чиме се објашњава специфичан однос између цара и његовог синовца Отона швапског и његове деце.¹²¹⁰

Бавећи се питањем предака Салијеваца, Гулиман наводи податке које је пронашао код Хермана од Рајхенауа. Он приповеда да је 997. године Бруно, син војводе Отона, устоличен за сто четрдесет другог папу по реду. У то време је краљ Отон био у Италији, јер је избила оружана побуна против његове власти. Отон долази у Рим, а папа

---

¹²⁰⁷ Исто, стр. 229.

¹²⁰⁸ Исто, стр. 229-230.

¹²⁰⁹ Исто, стр. 230.

¹²¹⁰ Исто, стр. 230-231.

Гргур V, уствари Бруно, син војводе Отона, крунише га за цара Отона III. Гулиман с опрезом закључује да би Отон, којег Херман од Рајхенауа толико помиње, могао бити отац Бруна, односно папе Гргура V.¹²¹¹ Главни део ове приче потврдила је и модерна историографија, Гргур V је био син Отона од Вормса и рођак цара Отона III кога је крунисао у Риму 21. маја 996. године. Имао је противкандидата Јована XVI кога су римски племићи прогласили за папу, пружајући отпор Отону III и његовом рођаку на папском трону. Царске трупе су на суров начин решиле ово питање, казнивши и антипапу и његове покровитеље у Риму. Но, Гулиман о овом догађају ништа не говори.¹²¹²

С друге стране Петрус Дамијани и Глабро, као и већина других хроничара, наводе Гргура V као папу Отона III. У покушајуда одговори на ово питање, Гулиман цитира једну повељу војводе Отона којом је основао манастир Гревенх у Возагу. У њој се помињу тројица његових синова, међу којима није Вилхелм. Гулиман мисли да је он био најмлађи, те да га зато нема у повељи. Он је мишљења да би требало испитати изворе савременог времена, као и оне који ће се пронаћи у будућности како би се пронашао одговор на питање предака Салијаца. Гулиман има осећај за временску дистанцу, каже за Хермана од Рајхенауа да је живео у времену које се истражује и да су његове вести свеже. Но, схвата да ће и будућност открити нове изворе који ће осветлити ово историјско питање.¹²¹³

У предметној повељи, Отон помиње и своју жену Јудиту, која га је саветовала да буде ктитор манастира. Наводи да су одобрење дали и његови синови Хајнрих, Бруно и Куно (Отон), а све је учињено уз одобрење и благослов цара Отона III. Манастир је подигнут у славу Бога и Светих Лампертских мученика, на месту које се зове Гревенх. Место се налазило на литици изнад реке Спире у Васгеу, у селу Спири. Манастир је од почетка предат на управу бенедиктинцима.¹²¹⁴

Оснивачка повеља одређивала је да Отонови наследници штите и помажу манастир. У манастиру је у почетку био један „стогодишњи“ монах, коме је придружена група монаха. Отон саопштава и завет да покровитељи манастира могу бити и они који нису његови потомци, али да морају бити хришћанске вере. Ове

---

¹²¹¹ Исто, стр. 231.

¹²¹² Видети: John Kely, *The Oxford Dictionary of Popes*, 134-135.

¹²¹³ Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 232.

¹²¹⁴ Исто.

одредбе су прецизиране и у мањој повељи која је написана у време Оваплоћења Господњег 977. године.¹²¹⁵

Владавина цара Отона II остала је у историји упамћена у најбољем светлу. Њу је најбоље по Гулиману описао хроничар Линтран Фрост. Ипак, историју Салијске династије и претке владара из ове куће ниједан хроничар није темељно обрадио. Гулиман сматра да су све те хронике неозбиљне и да су допадљиве само простом народу. Једино истиче писца породичног стабла Арнолфа, који се овим питањем бави на озбиљан начин и не може се поредити са другим ауторима. Нада се да ће овај објективни хроничар поживети и осветлити многа историјска питања. Он је по њему дао најјаснију слику генеолошког стабла предака Конрада II. Према том стаблу је цар Отон I, брат епископа Бруна Колоњског и војводе Хајнриха. Отон је био отац Отона II Худике и његове браће, а Худика је отац војводе Отона. Војвода Отон је био отац браће Кунона (Отона) и Хајнриха, оца цара Конрада II.¹²¹⁶ Гулиман сматра да је погрешно навођено име Салијских предака Худика или Јудика, а за Лутолфа Лутолдо. На овом месту Гулиман доводи у везу Салијску династију са Отонидима. Он то тврди на основу вести које је саопштио хроничар Берно. Берно пише да је Хајнрих III, син и наследник Конрада II, пореклом од рода цара Отона I. Гулиман сматра да је ово историјски тачно, и да у то не треба сумњати, јер је Берно био у служби Хајнриха II и познавао је историју Салијаца.¹²¹⁷

Хуманистичко виђење власти, Гулиман је образложио ставом како би владари требали да схватају свој положај, да теже правди, а не тиранији. Цитира и јеванђеља у којима се чује реч Господа, како краљеви тирани сами владају, не поштујући његову вољу. Узвишени идеали владара би требали бити усмерени ка сасвим другом смеру, ка правичности у складу са Божијом правдом. Као светли пример владавине, Гулиман наводи податке које је у „веродостојним“ аналима прочитао о прецима Каролинга. Ова његова илустрација, чија је фабула библијска, има за циљ да успостави аналогију универзалне власти у Европи, коју су представљале различите династије, и која је имала божански легитимитет. Његова прича, мада не експлицитно, нагиње ка

---

¹²¹⁵ Исто, стр. 232-233.

¹²¹⁶ Исто, стр. 233-234.

¹²¹⁷ Исто, стр. 234.

Хабзбурговцима, чији је историчар био и на чијој је промоцији универзалности радио.¹²¹⁸

У вертикали порекла Салијске династије Гулиман износи мишљење да ова династија по женској линији води порекло од Каролинга преко жене Конрада II Гизеле, чија је мајка била родом од Бургундске династије. Такви гени су обједињени према Гулиману са генима династије Отонида, што је учинило да се слава и снага династије учврсти. Тиме је Салијској династији дефинисао најбоље могуће порекло, апострофирајући да све европске династије вуку корене од старих династија и водећих племићких кућа. То се потпуно уклопило и у његову причу и пореклу Хабзбуршке династије, која је према таквој идеологији морала бити најбољег рода.¹²¹⁹

Високо порекло је Салијцима омогућило да овладају већим делом Европе. Гулиман набраја да су припадници ове династије проширили власт на Чешку, Мађарску, Бургундију и целу Италију. Поред ових земаља, помиње и да су потчинили Славонију, што је свакако вредан податак за историју јужнословенских земаља. Гулиман је употребио термин *Slavonia*¹²²⁰, означавајући њиме онај простор који су насељавали јужни Словени, а који је у време Салијаца улазио у састав њихове државе. О вези Салијеваца са Каролинзима преко царице Гизеле, Гулиман је пронашао податке код Берна, који је ово питање јасније објаснио од Випоа, познатог хроничара Конрада II. Његов родослов Салијаца је концизнији и тачнији од свих других, и има укупно четрнаест колена. Гулиман на основу својих истраживања резимира да је Конраду II отац био Хајнрих, деда Отон, прадеда Лутолф а чукундеда цар Отон I. Он је изричит да греше историчари који тврде да се са царем Отоном III породично стабло прекида, као и они који Салијцима одређују друго порекло.¹²²¹

У времену касног хуманизма ово питање је заокупљивало пажњу историчара који су трагали за одговором, ко су били преци Салијеваца? Гулиман своју теорију о пореклу ове династије поткрепљује и мишљењем познатог хроничара Абузијана из Баварске. С друге стране, било је и оних који су износили друге ставове, као Јохан

---

¹²¹⁸ Исто, стр. 234-235.

¹²¹⁹ Исто, стр. 235-236.

¹²²⁰ Име Славонија појављује се у раном средњем веку, означава простор „од реке Сутле на исток“.: Alemko Gluhak, „Име Славоније“, *Миграцијске и етничке теме*, 19, br. 1 (2003): 111-117

¹²²¹ Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 236-237.

Куспинијан. Он пише да је отац првог Салијца био Херман, војвода Франачке, деда о Куно, а прадеда Отон.¹²²²

Гулиман причу о родослову своди, свестан проблема утврђивања имена предака Салијске династије. Долази до закључка да се грешака и сумњи јавља колико има имена у родослову, те да је потребно имати посебан осећај за проучавање овог питања. Враћа се на питање јесу ли деца Конрада, сина Отона I, преживела, и у циљу истраживања овог питања је уложио велики напор, консултујући велики број извора. Документи сведоче да је алзашког племића Теодорика, пошто је његов вођа Егешајменс погинуо у бици код Аугзбурга¹²²³, по Сигебертовом сведочењу примио епископ Бруно, брат Отона Великог.¹²²⁴

На Лешком пољу је погинуо Конрад Црвени, који се нешто раније 953. године био побунио против Отона I, да би пред одлучујућу битку против Мађара поново пришао тасту. У изворима је остала забележена прича о Конрадовој храбрости и погибији. После његове смрти на бојишту, Отон Велики му је одао почаст великом сахраном у Вормсу, његово тело је положено у крипту катедрале, где и даље лежи поред девет чланова своје породице. Избор овог места за сахрањивање био је важан, због тога што сахрањивање у епископалним храмовима била част, која је припадала само епископима или владарима. Стога је ова част и препознатљивост, подарена Конраду Црвеном увећала престиж Салијске породице на дужи стазе.¹²²⁵

Бриљантни успон Салијског дома није био заустављен смрћу Конрада Црвеног. Краљ Отон I је тада усмерио своју пажњу и наклоност на Конрадовог малодобног сина, његовог унука, који је такође носио име Отон. Док је још био малолетан 956. године, Отон се већ јавља као гроф у Нахегау. На крају је од Бормсгауа, Шпејергауа, Нидагауа, и још неких округа између Рајне и реке Некар, створио скоро гранични територијални комплекс у средњем и горњем делу Рајне. Када је Отон II (973-983), ујак војводе Отона од Вормса, постао краљ, желео је да обузда моћ својих салијских рођака у области средње Рајне. Поставивши свог нећака за војводу Карантаније, године 978, надао се да ће он сада преусмерити своју снагу на југоисточни део краљевства. Годину дана касније, на захтев бискупа из Вормса, још више је притиснуо Салијце да се одрекну

---

¹²²² Исто, стр. 237.

¹²²³ Битка на Лешком пољу код Аугзбурга у Баварској, одиграла се 10. августа 955. године. Била је пресудна у заустављању мађарских пустошења Европе. У њој је немачко-чешка војска потпуно разбила Мађаре.: Hugo Hantsch, Die Geschichte Österreichs: erster band, 44.

¹²²⁴ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 238.

¹²²⁵ Stefan Weinfurter, Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit, 17.

одређених права и прихода од царина. Салијски принц се помирио са овим губицима 985. године, током регенства Отона III, када му је званично надокнађена штета са великом шумом у Васгау и важном краљевском палатом Лаутерн. Били су то кључни поседи за ширење салијске доминације према западу. У то време, Отон од Вормса се одрекао војводства у Корушкој, и у замену за то је био награђен имањима са којих је могао да убира порез, као и правом јурисдикције над утицајним манастиром Вајзенбург у Алзасу.¹²²⁶

Гулиман критикује хроничаре да непрецизно наводе године историјских збивања. Према њему Егешајменс није убијен 957 већ 955. године, а тада је Бруно постао његов наследник. Ни Регино, по Гулиману, не наводи правилно годину када Бруна помиње на власти 953. године.¹²²⁷ Но, историјска истраживања су показала да је ипак Регино био у праву, а да је Гулиман погрешно за две године јер Бруно долази на чело Лотарингије 953. године.¹²²⁸ Бруно је наследио архиепископа Вигфрида и прихватио да буде на челу целог Лотариншког краљевства (пошто је Конрад био у рату), а умро је маја 965. године.¹²²⁹

Наш историчар није сигуран када Конрад ступа на власт 943. или 944. године¹²³⁰, а прецизнија је друга варијанта.¹²³¹ Конраду цар даје да води Лотарингију после смрти Отона I, који је био пореклом од Саксонске династије. Њега је као претка Салијске династије, Гулиман нашао у *Региновој хроници*, који га наводи као сина Вернера V.¹²³²

У историји Салијаца је дат вредан преглед потомака Конрада II, осветљено је генеалогско стабло Салијске династије. Ради се о до данас мало познатим подацима и породичним гранама, које и у оно време није било лако реконструисати. Зато је Гулиман овом проблему приступио озбиљно, користећи прворазредне историјске изворе. У повељи којом Конрад II (наводи се као Хајнрихов син), уступа племићу Афалтербаху Ветеравском једно село, помињу се припадници владарске породице. Помиње се Хајнрих III и његова ћерка Беатриса, као и сестра Јудита. Такође, помиње се

---

¹²²⁶ Исто, стр. 18.

¹²²⁷ Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 238.

¹²²⁸ Klaus Gereon Beuckers, *Die Ezzonen und ihre Stiftungen: eine Untersuchung zur Stiftungstätigkeit im 11. Jahrhundert* (Hamburg: Lit, 1993.), 30.

¹²²⁹ Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 238.

¹²³⁰ Исто, стр. 239.

¹²³¹ Конрад Црвени је преузео Лотариншко војводство 944. године, мада има мишљења да је то било годину дана касније.: Alois Gerlich, „K. d. Rote“ *LDM*, 5 (1991), 1344

¹²³² Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 239.

и Конрадов стриц, кога у дипломи именују ујаком. Гулиман цитира наведену диплому у којој се Конрад именује као Римски август и назива *божанским* владарем.¹²³³

Ова повеља је Гулиману послужила као главни извор у прављењу генеалогског стабла потомака Конрада II. Она свакако пружа вредне податке о тадашњим члановима царске породице. Гулиман повељу анализира, настојећи да дефинише статус личности која се у њој помињу. У повељи се исказује жеља да остане забележено име царице Гизеле, жене Хајнриха III, као и име његове кћерке Беатрисе. Наглашава се и обавеза о помену стрица цара Конрада II, коме се не наводи име. Поменуте су и Корцова жена Матилда и кћерка Јудита. Даље се у повељи говори о завештању имовине цркве Светог Петра у Вормсу и именовану епископа Азехона да служи у овој историјској дијацези. Наводи се и то да је царска породица била смештена у селу Ветерајби поред Вормса.¹²³⁴

За савременог тумача овог питања Вајнфуртера, оснивање манастира Св. Ламберт код Шпејербаха 987. године, може бити још значајније. Његова интересантна повеља, очигледно касније направљена на основу ранијих записа, наглашава чињеницу, да је ова институција била успостављена са пристанком цара Отона III. Неколико других права која се помињу изгледа да потичу од царских права. Повеља одређује заштиту тј. јурисдикциони и административни ауторитет над новим манастиром, да ће од тада па на даље, управљање поверава најстаријем члану породице Салијаца, по мушкој линији. Тако да чак ни краљ, нити који други принц или световна власт, не могу да траже било каква јурисдикциона права.¹²³⁵

Гулиман је из наведене повеље изнео још неке детаље. Цар је племићу Афалтербаху доделио имање које је обухватало највећи део села Ветереиби. Помиње и завештање цркви Светог Петра у Вормсу, у којој почивају преци Конрада II, где је направљен олтар у част Часног крста у коме ће се одређеним данима одржавати служба за њихове душе.¹²³⁶ У повељи се наглашава да је служена миса за душу царског оца Хајнриха, те да је обележен његов рођендан, бдењима и свечаним религијским обредима. Служба је држана и у част других чланова владарске породице, а повеља се завршава молитвом да се углед и слава династије продужи. Повељу је Конрад II оверио

---

¹²³³ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 239.

¹²³⁴ Исто, стр. 239-240.

¹²³⁵ Stefan Weinfurter, Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit, 18-19.

¹²³⁶ У повељи се наводи да је имање дато са свим додацима : обрађеном и необрађеном земљом, ливадама, пољима, испашама, виноградима, шумама, водама, брзацима, млиновима, подигнутим зградама, рибњацима, дивљим животињама, купљеним робовима оба пола, приносима, приходима, са свим корисним стварима које могу да се напишу или помену.: Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 240-241.

царским печатом 3. фебруара 1034. године. Издата је у Вормсу, а Конрад се наводи као „[...]десети по реду цар“.¹²³⁷

Гулиман је мишљења да је царев стриц који се помиње у повељи, уствари ујак. Сматра да је то дошло од франачког обичаја да се стриц назива ујаком. Гулиман пише да се у повељи наводи царева сестра Јудита, која је била стасала за удају, те да о њој уопште до тога времена нема помена у изворима. Покушава и да реконструише породично стабло и повезује племиће Рикарда и Герарда Егешајменовца, са поменутиим стриком цара Конрада. Истиче да има много неслагања код историчара око питања, чији је био син племић Герард. Једни га повезују са стриком цара Конрада, док други одбацују то мишљење. Гулиман исправно закључује да су поменуте историјске личности недовољно осветљене и доводи у сумњу њихову везу са Конрадом, који је од почетка присутан у историјским изворима.¹²³⁸

Модерна историографија је утврдила да је моћни утицај, који је Отон од Вормса добио у области средње Рајне, већ био признат од његових савременика и довео је до необичне околности, да му је круна подарила титулу војводе иако он тада није држао војводство. Ово титулатурно војводство, прво икада документовано у историји Немаца, ослањало се на моћном комплексу господских имања и грофовија које су биле концентрисане око Вормса. Назив Франачки војвода од Вормса дат му је у време када Франачко војводство није постојало, а Вормс је практично постао идентичан са породичним именом.¹²³⁹

Покушавајући да утврди потомке Салијске династије, Гулиман је изучавао породичне везе настале женидбама и удајама чланова царске породице. Пише да је принцеза Јудита сахрањена у Вормсу, у храму Светог Петра, испред брата. А Беатриса је била удата за Бонифација Маркионија од Тусције, и она је та која је родила славну Матилду, живела је до 1076. године са ћерком у Италији. Випо је поменуо другу ћерку Салијску – Матилду, која је била обећана франачком краљу Хајнриху, а пред венчање је умрла 1033. године, и сахрањена у Вормсу. Јохан Тилбиус помиње још једну принцезу, Берту, која се према њему удала за Блесенскога вођу Еудона.¹²⁴⁰

---

¹²³⁷ Исто, стр. 241-242.

¹²³⁸ Исто, стр. 242.

¹²³⁹ Stefan Weinfurter, *Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit*, 20.

¹²⁴⁰ Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 242-243.

Гулиман је консултовао и дело „сакупљача велике хронике Белгије“, који говори о сестри цара Хајнриха III, као светој. Утврдио је да су цару Конраду надимак дали првенствено Випо, Берно и Глабер, али и други хроничари. Притом су Випо и Берно сматрали да је надимак добио по утврђењу Салцбург, на реци Сали, где се претпоставља да је рођен или је најдуже живео.¹²⁴¹

Царски историчар пише да је цар Хајнрих III имао две жене, Гунхилду, коју неки називају Хунигунда, она је била кћерка шведског, данског и енглеског краља Гутона. Хајнрих ју је довео 1033., а 1038. године послао у Италију због куге у Лимбуршки манастир, који је његов отац саградио. Из другог брака са кћерком Жијома V¹²⁴², од Аквитаније и Поатуа, Агнесом, рођен је Хајнрих IV 1050. године. Ови подаци су преузети из хронике Хермана од Рајхенауа.¹²⁴³

Кћерка Хајнриха III, Матилда, удала се за Рудолфа од Рајнфелдена¹²⁴⁴, војводу баварског. Гулиман погрешно наводи да је овај преузео војводство 1059. јер се зна да је то било 1057. године. Другу кћерку Хајнриха III назива Софијом, којој је првобитно име било Јудита¹²⁴⁵. Гулиман помиње само њен први брак са Саломоном Угарским, сином краља Андрије. Није знао за податак да је Јудита променила име у Софија, па пише да је пронашао у изворима да се помиње и Јудита. Такође, помињу се у изворима Гизела и Аделаида, о којима није успео ништа детаљније утврдити.¹²⁴⁶

Хајнрих IV имао је две жене – Јевпраксију¹²⁴⁷, која је по Гулиману „кћер руског кнеза“ и „удовица Удолија Марконија“. Како је била нероткиња, цар ју је страховито вређао, па је побегла у отаџбину, где је постављена на чело једног манастира.¹²⁴⁸ Гулиман наводи да је друга царева жена била Берта, „прва кћер Отона II Монфератског“, те да је 1071.год. родила Конрада, који је 2. фебруара 1101. године

---

¹²⁴¹ Исто, стр. 243.

¹²⁴² Жијом V (995-1030), гроф од Аквитаније и Поатуа.: Benôit Cursente, „W[ilhelm] V. D[er] G[roße]“, *LDM*, 9 (1998), 137-138

¹²⁴³ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 243-244.

¹²⁴⁴ Рудолф од Рајнфелдена (1020/30-1080), војвода Баварске, антикраљ Немачке у борби за круну са Хајнрихом IV.: Seibert Hubertus, „Rudolf von Rheinfelden“, у *NDB*, 22 (2005), 165-167

¹²⁴⁵ Јудита Немачка (1054-1105), кћерка Хајнриха III и Агneze од Поатјеа. Удала се за Саломона, краља Угарске а после његове смрти за пољског кнеза Владислава I. Као пољска кнегиња променила је име у Софија.: Karl Brunner, *Der Wandel der Dinge* (11. Jahrhundert), 147.

¹²⁴⁶ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 244.

¹²⁴⁷ Јевпроксија Всеволодовна (1070-1109), на западу позната као Аделаида од Кијева, била је кћерка великог кијевског кнеза Всеволода Јарославића. Удавала се за Хајнриха, маркграфа Саксонске северне марке, а после његове смрти за цара Хајнриха IV.: August Nitschke, „Adelheid“, у *NDB*, 1 (1953), 58

¹²⁴⁸ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 245.

проглашен за цара.¹²⁴⁹ Овде је направио грешку, мешајући Отона Савојског и Отона Монфератског, који су били савременици. Берта је била кћерка Отона Савојског, а Конрад III није 1101. године проглашен за цара, већ је те године умро. Такође, грешки и у години рођења њеног сина Конрада III (краља Италије), наводећи као годину његовог рођења 1071.-у, а зна се да је рођен 1074. године.¹²⁵⁰ Гулиман пише и о сахрани Конрада III у Фиренци, као и о чудима везаним за његов погреб, о чему је податке пронашао код монаха од Шварцаха.¹²⁵¹

Хајнрих V се, према Гулиману, родио 1081. године, мада се око ове године историчари не слажу, у данашњој историографији је најприхватљивија. Био је наследник на краљевском и царском престолу и последњи владар Салијске лозе. Гулиман тачно наводи да му је жена била Матилда, кћерка Хенрија I, краља Енглеске, те да нису имали деце. Матилда се после смрти Хајнриха V удала за Готфрида V Анжујског Плантагенета. Грешком доводи у везу Матилду и Агнезу, жену баварског војводе Фридриха I, мислећи да су сестре.¹²⁵² Фридрих I јесте био ожењен Агнезом, али је она била заова Матилдина а не сестра.¹²⁵³ Гулиман је пронашао помен још једне Матилдине сестре код Птоломеја Тосканског, Птоломеја Римског, Гргура и Петра Касинског.¹²⁵⁴

---

¹²⁴⁹ Исто.

¹²⁵⁰ Конрад III (1074-1101), краљ Италије, био је други син цара Хајнриха IV и Берте Савојске.: Alfred Gawlik, „Konrad, König“, у *NDB*, 12 (1979), 496

¹²⁵¹ Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 245.

¹²⁵² Исто.

¹²⁵³ Hansmartin Schwarzmaier, „Friedrich I.“, у *NDB*, 5 (1961), 588-589

¹²⁵⁴ Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 245.

4. 2. 3. Салијске војводе Корушке

У посебном одељку Гулиман разматра историју Конрада од Корушке (немачки назив за ову покрајину је Kärnten – Карантанија), који је важна карика у реконструкцији родослова Салијаца. Истиче да о овој важној историјској личности није до сада писао, те да је истраживању приступио темељно. Код Випоа је прочитао име Кунона (Отона) као утемељивача лозе, а исто је тврдио и извесни хроничар „отац Отон“. Херман од Рајхенауа, и други хроничари средњег века, наводе Конрада од Корушке. Његовом смрћу титула војводе није била пренета на његовог сина, зато што није био пунолетан у том моменту. Стога, када је Конрад умро 1012. године, Хајнрих II је област дао војводи Аделберону на управљање.¹²⁵⁵

Корушка се у 10. веку, једина од управних јединица франчке државе, спасла мађарских упада, чему је погодовао њен планински положај. Стога је ова покрајина била водећа у одбијању и победи над Мађарима код Аугзбурга 955. године. Период од 10. до 12. века, на овом простору се негативно одразио на словенско становништво, јер насељавањем Немаца и признањем врховне власти Бавараца и Франака, почиње германизација словенског становништва.¹²⁵⁶ Корушка је иначе била словенска кнежевина, настала у 7. веку као област насељена претежно словенским становништвом. Назив Корушка је предсловенског порекла а представља латинизовани облик имена, које су користили словенски становници. Словенски назив покрајине је Корушка, који је и данас задржан код Словенаца.¹²⁵⁷

До 976. године на челу Корушке се налазио баварски војвода, да би после Корушка имала свог самосталног војводу. Формирање засебног Корушког војводства у вези је са баварском и немачком државном политиком у другој половини 10. века. Уједињеном Баварском, Корушком, Веронском и Фурланском крајином од 952. године влада Хајнрих I, брат цара Отона I. После Хајнрихове смрти код Аугзбурга, наследио га је малолетни син Хајнрих II, а фактичку власт је имала његова мајка Јудита. Када је

---

¹²⁵⁵ Исто, стр. 246.

¹²⁵⁶ Милко Кос, *Историја Словенаца од досељавања до петнаестог века* (Београд: Просвета, 1960.), 143-145; Milko Kos, „Slovenska naselitev na Koroškem“, у *Koroški zbornik*, прир. В. Grafenauer (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1946), 58-60

¹²⁵⁷ О имену Корушке види: Hans-Dietrich Kahl, *Der Staat der Karantanen: Fakten, Thesen und Fragen zu einer Frühen Slawischen Machtbildung im Ostalpenraum (7. – 9. Jh.)* (Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2002.), 67-71.

стасао Хајнрих II, он се дволлично водио у односима са новим царем Отоном II, и у једном моменту се придружио побуњеницима против цара. Када је побуна пропала, цар је увидео опасност од велике области на југу, која је била у рукама једног човека, и зато је Корушку одвојио од Баварске 976. године.¹²⁵⁸ У првом веку Корушког војводства (976-1077), на војводском положају смењивали су се чланови различитих немачких феудалних породица. Најзначајнијим војводом овог периода сматра се Адалберон, чији су преци били родом из Баварске, а по граду Епенштајну у Горњој Штајерској, добили су име Епенштајновци. Адалберон је 1011. Године, после смрти војводе Конрада, постао корушки војвода. Син претходног војводе овим се осетио погођеним и када је његов братанац 1024. године постао немачки краљ Конрад II, непријатељство између владара и Епенштајновца је тињало, а касније прешло у побуну Адалберона. Ова побуна је угушена, а непослушни војвода је протеран, и његова породица губи војводство. Кос каже да су се карантанске војводе после чешће мењале и да неке од њих нису ни виделе војводство које име је поверено. Од друге половине 11. века почињу поново да стичу углед одомаћени Епенштајновци, и Адалберонов унук Лиутолд 1077. године постаје корушки војвода.¹²⁵⁹

Гулиман цитира Хермана од Рајхенауа, који је записао да је Конрад од Корушке, син војводе Отона и брат папе Бруна, предао титулу војводе Аделберону, лишавајући малолетног сина, наследства. Жена Конрада Салијског звала се Матилда, о чему сведоче повеље из онога времена, а била је унука по мајци Бургундског краља. Но, Гулиман о њеној мајци, бургундској принцези није могао готово ништа сазнати. Краљ Конрад имао је три кћери: Гербигру, Берту и Гизелу. Прва се удала за војводу Алеманије, Хермана и родила је сина који је понео очево име.¹²⁶⁰

Данас историчари узимају у обзир особености салијског племићког и војводског господства, и њихове династичке самосвести, када разматрају рађање крунисаног господства Салијаца. То је морало бити кључно за начин на који је Конрад II, први салијски краљ, доживљавао себе због чињенице да је његов отац, Хајнрих, био најстарији син Отона од Вормса. Хајнрих од Вормса је преузео вођство у породици, његова жена Аделаида, према Випоу је потицала из породице која је вукла корене од краљевског дома Меровинга.¹²⁶¹ Али Хајнрих је прерано умро, пре свога оца Отона, око

---

¹²⁵⁸ Милко Кос, Историја Словенаца од досељавања до петнаестог века, 177-178.

¹²⁵⁹ Исто, стр. 178-179.

¹²⁶⁰ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 246-247.

¹²⁶¹ Stefan Weinfurter, Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit, 21.

990/991. године, што је значило да су његова наследна права пребачена на његовог малђег брата, Конрада од Корушке. На почетку новог миленијума, ови непредвиђени догађаји, изгледа да су изазвали знатне тензије међу члановима дома Салијаца у Вормсу. Јер се Хајнрихов млађи син, чије је име такође било Конрад (Старији) и који ће постати краљ Конрад II, побунио против овог прекидања његове лозе. Користећи предности ове породичне расправе, епископ Бурхард од Вормса (1000-1025) узео је једанаестогодишњег или дванаестогодишњег Конрада под своје окриље, да би сломио јединствени фронт Салијског дома.¹²⁶²

Гулиман пише да је Гизела жена цара Конрада са њим имала две кћери. Берту је за жену узео Отон Кампанијски, и родила је Отона Млађег који је повео рат због Бургундије. Друга, Гизела се удала за Хајнриха, војводу Баварске, сина Хајнриха I, родила је Хајнриха III, војводу Баварске, Арнулфа, Равенског архиепископа, Бруна, епископа Августинског и Гизелу, жену угарског краља Стефана. Имала је још три кћери од којих се једна, по сведочењу Дитмара, удала за племића Хермана. Дитмар помиње и зетове цара Хајнриха, али не пружа никаква додатна објашњења о њима.¹²⁶³

Историјске чињенице показују да је брак Конрада Старијег са Гизелом 1016. године, морао бити од великог значаја за његово лично уздизање. Она је била кћерка Хермана II од Швабије, који се појавио као достојан противник Хајнриху II 1002. године. Гизелина мајка, Герберга, је била кћерка краља Конрада од Бургундије (937-993), чији су преци, потекли од рода Карломана. Тако се Конрад Старији оженио краљевском принцезом, и тај брак није само унео важна конрадинска имања у Швабији у овај брачни савез, него је могао и допринети при уздизању звања и престижа Салијског дома. Како је присуство Гизеле утицало на позицију Конрада Старијег тешко је утврдити; али ако узмемо у обзир њену кључну улогу током владавине Конрада II, морамо закључити да је њен утицај био значајан.¹²⁶⁴

Враћајући се још даље у прошлост, Гулиман је утврдио да је Матилда из брака са војводом Конрадом родила Бруна, епископа у Вирцербургу, и Конрада кога Випо помиње као Кунона. Сахрањена је у храму Светог Петра у Вормсу, испред олтара посвећеном Часном Крсту. Према старим хроникама, Конрад је био супарник свога стрица, и међу њима су коректни односи трајали док су оба били подједнако војно

---

¹²⁶² Исто.

¹²⁶³ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 247.

¹²⁶⁴ Stefan Weinfurter, Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit, 23.

моћни. Но, на крају је Конрад ударио на стрица и војно га поразио, преуевши војводство, које му је по сопственом мишљењу припадало као легитимном наследнику оца.¹²⁶⁵

Податке о сукобу Салијаца око Корушке, Гулиман је пронашао и код Хермана од Рајхенауа, који је 1019. године записао да је млади Конрад, у бици победио војводу Аделберона, који је побегао. Околности које су наступиле у царству после смрти Хајнриха II, погодовале су Конраду да учврсти власт у војводству. Против Конрада су се дигли Ернест II¹²⁶⁶ војвода швапски и племић Велфон, те је он, како је забележио Випо 1027. године, добровољно предао власт у Корушкој. Випо тврди да Конрада после ових дешавања нико није протерао и да се све завршило укором због његовог поступка.¹²⁶⁷

На крају је Конрад преузео војводство Корушку, када је непопуларни Аделберон био лишен достојанства (према Херману од Рајхенауа 1036. године). У Вормској области званично није било власти, иако Гулиман истиче да Випо помиње војводу вормшког. Тако је Конрад, истичући себе као законитог наследника, успоставио своју власт у овој области. Гулиман је податке о преузимању Вормске области пронашао код опата Тидфрида Максимианија, „[...]најпобожнијег од Равенских отаца цара Отона“. Војвода Конрад се том приликом заветовао да ће у случају да поврати очевину, успоставити власт и на читавом простору Вормса. У томе је према Максимианију имао подршку мајке Аделаиде и супруге Теофане. Помиње се и његов верни сарадник Бертхолд.¹²⁶⁸

Истражујући различите изворе, Гулиман је у једном запису прочитао да је Вилигис, изасланик у служби архикапелана Родберта, забележио податке о крунисуњу Отона I, а помиње и Отона III 992. године. С друге стране, војвода Конрад II је умро 1039. године, што је забележио Херман од Рајхенауа. Гулиман погрешно закључује да се ради о цару Конраду II, за кога је Ламперт од Херсфелда писао да му је Хајнрих II дао управу над Корушком.¹²⁶⁹ Конрад II, који се у наведеном документу помиње, је

---

¹²⁶⁵ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 247.

¹²⁶⁶ Ернст II (1010-1030), војвода швапски из династије Бабенберга.: Karl Brunner, Der Wandel der Dinge (11. Jahrhundert), 153-154.

¹²⁶⁷ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 247-248.

¹²⁶⁸ Исто, стр. 249.

¹²⁶⁹ Исто, стр. 250-251.

војвода Корушке, рођак цара Конрада II. Превид и поистовећивање ове две историјске личности настао је због истог имена и њихове припадности истој породици.¹²⁷⁰

О војводи Конраду III, Гулиман није успео пронаћи више информација, осим податка који је забележио Херман од Рајхенауа, да је умро 1060. године.¹²⁷¹ Савремена историографија за годину смрти Конрада III узима 1061.¹²⁷² Гулиман је тачно утврдио да је Конрад III, титулу војводе Корушке, пред смрт предао Бертолду Церингену, званом Варварин, који је титулу пренео на своје наследнике. Корушка је у то време била поприште унутрашњих сукоба око власти. Хајнрих IV је признао војводство Маркварту, који је Церингена истерао из Корушке. Причу која је у складу са историјском истином, Гулиман је преузео од Ламперта од Херсфелда. Ови подаци су га навели на закључак да је Маркварт, који се нашао на челу Корушке, био син војводе Конрада II.¹²⁷³ Но, тај закључак је био погрешан јер се за Маркварта зна да је био син војводе Адалбера, претходника Конрада II на челу Корушке.¹²⁷⁴

Гулиман је успео да дође до података и о синовима војводе Маркварта, о којима су писали Ламперт од Херсфелда и други хроничари. Написано је да су његови синови Литолд, Марко од Истре и Улрих, кога је цар Хајнрих IV именовано управником манастира Сен Галена у Швајцарској, једне од највећих бенедиктинских заједница у Европи средњег века. Урлих је касније стигао и до положаја патријарха Аквилејске патријаршије. Мада је и сам Гулиман истакао да нема места за ширу причу о деци војводе Маркварта, пажњу нам је привукла чињеница да он Марквартовог сина Хермана, назива Марком од Истре.¹²⁷⁵ У литератури нисмо успели пронаћи никакву везу Хермана од Епенштајна са Истром, јер је он био бискуп Пасауа. Последњи из породице Епенштајноваца Хајнриха, био је корушки војвода од 1090 до 1122. године, а пре тога је био на челу марке у Крањској и Истри.¹²⁷⁶

Гулиман одељак о Салијцима, који су владали Корушким војводством, завршава обраћањем канцелару Фридриху, наглашавајући вредност коришћених историјских извора и теме о једном од највећих владара у историји Европе. И на овом месту тражи

---

¹²⁷⁰ Karl Brunner, *Der Wandel der Dinge* (11. Jahrhundert), 147.

¹²⁷¹ Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 250.

¹²⁷² Karl Brunner, *Der Wandel der Dinge* (11. Jahrhundert), 160.

¹²⁷³ Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 251.

¹²⁷⁴ Karl Brunner, *Der Wandel der Dinge* (11. Jahrhundert), 142.

¹²⁷⁵ Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 252.

¹²⁷⁶ Милко Кос, *Историја Словенаца од досељавања до петнаестог века*, 179.

од Фридриха непристрасну оцену дела, које је написао њему у част али и за будуће генерације.¹²⁷⁷

Модерна историографија сматра да је преломни тренутак успона Салијаца представљао избор краља Хајнрих II (1002-1024). Чим је преузео краљевство, Хајнрих је почео да уздиже свој краљевски ауторитет примењујући програм појачавања контроле унутар свог целокупног домена. Плански концепт посматрања краљевске власти, као од Бога датог, права и отелотворење Божије воље се већ појавио за време Отона Великог, и то је све било живописно формулисано током церемоније крунисања у Мајнцу око 960. Међутим, Хајнрих II је био први краљ који је желео да ојача овај принцип власти систематично у целом краљевству и да подвргне све црквене великодостојнике и принчеве да га се строго придржавају. По први пут у историји немачких владара, краљ се ставио на сам врх хијерархијске пирамиде власти.¹²⁷⁸

Стога Вајфуртера не чуди што владар са тако снажним осећањем узвишеног циља и ауторитета креће против племићких породица (као што су Салијци, који су необично рано почели да стварају независну базу моћи). Да би потопио настојања Салијаца да изграде аутономни домен, Хајнрих II је одлучио да их протера из њиховог центра моћи у Вормсу, где је Отон од Вормса збио своје снаге. Краљ је могао да рачуна на бискупа Бурхарда од Вормса, који је успео убедити Отона од Вормса, да октобра 1002. године преда салијска имања и утврђену породичну резиденцију унутар града Вормса. Позадина оваквог сплета догађаја остала је до данас предмет расправе. Прихватљиво је да је остарели Отон, који је умро две године касније, једноставно био преслаб да би пружио већи отпор. Но, салијски војвода је добио значајна имања у замену за предходне губитке. Краљ му је надокнадио то са важном краљевском палатом у Брукхалу, у чијем саставу су била и велика имања као и краљевска шума Лубхард. Вајнфуртер мисли, да су у материјалном смислу та имања била вреднија од оних којих се одрекао у Вормсу. Отон од Вормса је можда и сахрањен у Брукхалу, као месту који је планирао за нови центар моћи.¹²⁷⁹

Упркос успеху Хајнриха II, Салијци су му и даље остали противници по питању његовог настојања да примени свој концепт краљевске власти током владавине. Они се нису сложили са његовим жељама и тежили су политичким махинацијама, које су

---

¹²⁷⁷ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 252.

¹²⁷⁸ Stefan Weinfurter, Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit, 21.

¹²⁷⁹ Исто.

одговарале више њима самима. Током тог периода Конрад Старији, будући Конрад II, преузео је на себе одговорност за Салијце и њихову политику, а преузео је старатељство свог рођака Конрада Млађег, чији је отац војвода Конрад од Корушке, неочекивано преминуо 1011. године.¹²⁸⁰ Салијци су у овом периоду искусили бројна понижења, као искушење Божије, што је Випо забележио у биографији краља Конрада II. Ова посматрања су кључна јер она још једном потврђују да необична самоувереност Конрада Старијег и изванредни осећај за узвишени циљ Салијске породице, није ни на који начин повезана са господством његовог претка. Према Вајфуртеру је разлог што су имена Отон и Брун, која су усвојена са Отоновског двора, у потпуности нестала из именослова Салијске династије. Ново водеће име, Хајнрих, у контрасту са предходним, вероватно је већ било изведено као салијско име и потекло је од имена оца првог салијског краља, Хајнрих од Вормса.¹²⁸¹

---

¹²⁸⁰ Исто, стр. 22.

¹²⁸¹ Исто, стр. 23.

4. 2. 4. Законодавство Конрада II

Гулиман разматра законодавство Конрада II кроз једно интересантно друштвено питање – сукобе унутар војске. Очито да је у време владавине Конрада II један од државних проблема био положај припадника војне класе. Стабилност државе оптерећивали су и сукоби на релацији редовне војске и ветерана, чији су интереси очито били супротстављени. У циљу смиривања страсти у војсци, цар је донео и закон који регулише то питање.¹²⁸²

Цар у закону наглашава да њиме жели да упозна наведене две категорије, те да помири ветеране и војнике првог позива, све у циљу стабилности државе, како би војници и ветерани сарађивали и били једни другима од помоћи. Закон је стриктно одређивао ко не може бити војник, епископ, опат, монах, и лична пратња истакнутих државних великодостојника. Војници нису могли бити ни земљопоседници или црквени великодостојници који нису добро обављали службу. Они за које би се утврдило да нису обављали службу савесно, губили би поседе и није им било места међу припадницима војничке класе.¹²⁸³

Пошто се често дешавало да се догоди појединачан или масовнији сукоб између војника и ветерана, законе је прописивао, како би се ти спорови решили. Без обзира на то шта је био узрок сукоба, да ли изговорена реч или отворена мржња, закон је прописивао да се починиоцима укаже част. Тужитељ и тужени би били позвани са сведоцима на саслушање и утврдиле би се околности под којима се инцидент догодио. Гулиман је ове примере законских одредаба Конрада II навео као показатељ напретка у законодавству у време владавине првог Салијца.¹²⁸⁴

Приликом отпочињања процеса за ове сукобе, било је прецизирано и време и начин тока суђења. Ветеран или војник који је окривљен, требало би да код државних органа приступи шест месеци пре отпочињања процеса, како би их упознао са свим чињеницама. Ово се односило на сукобе у којима су актери били високи војни заповедници. Сасвим друга ситуација је била приликом утврђивања кривице нижим

---

¹²⁸² Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 253.

¹²⁸³ Исто.

¹²⁸⁴ Исто, стр. 254.

војним заповедницима, јер би се процес у том случају завршавао пред групом ветерана и војника, или према одлуци судских органа. Закон је предвиђао да војници виших чинова оставе у наследство бенефиције својој деци, која би настављала војну службу. Ако такав не би имао деце, онда би његов статус био регулисан у складу са одредбама о поседима виших официра коњице или ветерана. Бенефициј је могао наследити и брат уживаоца. Државни органи су у случају сукоба могли пресудити да уживалац наследног бенефиција преда исти оштећеном ветерану.¹²⁸⁵

Проблем је представљала пракса замене бенефиција између војника и ветерана, због које су и избијали сукоби. Зато је законска одредба забрањивала било какву трампу, тако да ниједан ветеран и војник нису могли мењати поседе без одобрења. Мењање поседа је било забрањено, како писменим уговором, тако и усменим договором или било каквим другим начином. Ово се односило на све врсте поседа, феуде, утврђења и друге бенефиције који су наслеђени. Законска санкција за овај вид преступа је била изузетно строга. Она је у закону сликовито представљена, како би опомињала све који би се усудили да је прекрше. Кад би неко ову законску одредбу прекршио, нека зна колика је казна, на своју страну теразија би морао ставити злата колико је тешка једна лађа.¹²⁸⁶

Гулиман је у прилогу на крају дела пренео и одређене најважније тачке закона Конрада II. Овај вредан споменик европског права преузео је из дела *О феудалцима* Јакоба де Кортеа. Законе је де Корте објавио у петој књизи свога дела. Гулиман износи низ похвала на рачун овога аутора, сматрајући га великим познаваоцем историје права, истовремено критикујући обраду ових законских одредби од стране појединих аутора. Наглашава да је тачке законика пренео у целини, с тим што је на појединим местима додао своје коментаре.¹²⁸⁷

Прва тачка односи се на бенефиције, и представља царске одредбе о бенефицијима и пореским одредбама у држави. Ова законска одредба представља шири спектар других законских прописа које регулишу фискалну политику. Њом су регулисани и порези који се односе на поједина насељена места у земљи. Из пореског

---

¹²⁸⁵ Исто, стр. 254-255.

¹²⁸⁶ Исто, стр. 255.

¹²⁸⁷ Исто, стр. 256.

система су била изузета царска утврђења и трговина, која је била организована од стране круне и њени су приходи улазили у царску касу.¹²⁸⁸

Осврћући се на одредбе у царском законику, које су се односиле на војне ветеране, Гулиман истиче лош избор термина којима се дефинише статус ове категорије. Према њему, термин *ветерани* је „[...] излизана реч“ и у правну терминологију су је увели франачки и немачки феудалци. Овај термин у европским законским споменицима он проналази у изворима из Ломбардије. Средњовековни хроничари Ајмон, Ајнхард, Глабер, Берно и други га први бележе. Последица увођења неадекватних термина у законске прописе јесте што Италијани, Французи и Шпанци из латинског језика узимају корене и од њих формирају лоше термине. Тако је и са овим термином који су поменути народи увели у употребу.¹²⁸⁹

На крају дела је у ствари Гулиман дао своје виђење неких основних термина у законским прописима средњовековне Европе. Он расправља о војној служби и генези дефинисања саме службе и термина који је прописују. Закључује да треба поћи од чињенице да су феудални поседи и бенефицији додељивани људима који су вршили војну службу, а статус им је дефинисала и њихова евентуална служба код виших феудалаца. Тако се долазило до списка феудалних поседа и њихових уживалаца, који су били условљени службом од првога дана. Уређено је било да феуд зависи од војне обавезе и када би она престала и феуд би био угрожен. Због тога је и пронађен погодан термин да се све то уреди, о чему се расправљало и на двору Конрада II. Тако *feudum*, како у старим изворима пише, или *fedum* или *veden* или *feden*, значи да нешто треба ратовањем стећи, односно за њега ратовати.¹²⁹⁰

Врсни медиевиста правилно тумачи етимологију појма феуд, тако у лексикону средњег века, феуд је термин који означава фиксни приход или право на уживање прихода. Реч је настала од латинске речи феудум, верност, посед. Феуд представља награду дату од стране вазаловог господара као наследан посед или условно за вршење војне службе, под управноми судском влашћу сениора. Феуд је као врста земљишног поседа карактеристичан за средњи век у Европи.¹²⁹¹

---

¹²⁸⁸ Исто, стр. 256.

¹²⁸⁹ Исто.

¹²⁹⁰ Исто, стр. 257.

¹²⁹¹ Концизно објашњење појма феуд и феудализам видети у: Wilhelm Volkert, Kleines Lexikon des Mittelalters: Von Adel bis Zunft, 165-167.

Гулиман дело завршава хуманистичким ставом о миру и неопходности већег разумевања међу европским народима. У његовом времену велики европски народи живе на истом простору и њихове односе ремети управо термин *војска*. Ради се о термину који датира од давнина и који није уведен узаконске прописе у време Конрада II, већ се у то доба о њему расправљало. Гулиман демантује поједине хроничаре који су писали да је термин војска уведен у законске прописе у време цара Фридриха I, иако признаје да је у то време законодавство посебно унапредовало. Разматрање завршава инвокацијом и опаском, да је све што је у делу изнето од велике историјске важности и потребно га је било обелоданити.¹²⁹²

Историја Конрада II и Салијске династије, по својој структури и концепцији једно је од водећих Гулиманових дела. Сама тема, која заокупља пажњу медиевиста до данас, говори о ауторовом истраживачком усмерењу. Широки спектар историјских извора који су коришћени у обради теме, показују историчаров темељни истраживачки поступак. Средњовековне хронике којима је аутор дао примат и оценио их као најпоузданије у расветљавању овог питања, на једнак начин третира и модерна историографија. Гулиман је у својој намери успео у степену у којему су то урадили и они који су после њега истраживали ову тему. Варијанте које су одувек биле присутне у проучавању Салијског порекла, и сам је узео у обзир. Стога његов потпис, као царског саветника и историографа на делу, с пуним правом стоји на књизи.

---

¹²⁹² Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 257-258.

5. У СЛУЖБИ ХАБЗБУРШКОГ ИМПЕРИЈАЛИЗМА И ПРОПАГАНДЕ КАТОЛИЧКЕ РЕФОРМЕ

5. 1. Гулиманова историја стразбуршких епископа

Једно од капиталних Гулиманова дела, репрезентативно дело историографије католичке реформе јесте *Историја стразбуршких епископа*. Поставку дела у времену и простору, сагласна је са духом преображаја Римокатоличке цркве. Кроз историју древне Стразбуршке епископије историчар намеће читаоцима вредности континуитета и утемељености Римокатоличке цркве. Супротстављајући чврсте аргументе онима који су „[...] уводили новотарије“ и рушили биће Цркве, а који су у Стразбуру преовладали у то време. Идеја која доминира делом јесте величање великодостојника Римокатоличке цркве која је у времену реформације оспоравана, особито на персоналном плану. Књига је штампана на латинском језику 1608. године у Фрајбургу и обима је 467 страна.¹²⁹³

Дело у преводу носи наслов *О аргенторатумским¹²⁹⁴ епископима, историја посвећена пречасном и пресветлом Леополду, аустријском надвојводи, стразбуршком и пасауском¹²⁹⁵ епископу.*¹²⁹⁶ Гулиман је као официјелни историчар хабзбуршке куће и у овом делу то нагласио у самом наслову, посвети епископу Леополду као једном од водећих представника ове куће свога времена.¹²⁹⁷ Леополд V Фердинанд (1586-1632), надвојвода Предње Аустрије, био је епископ Пасауа а затим Стразбура, најстаријим римокатоличким епископијама у том региону. Син надвојводе Карла II (1540-1590), унук цара Фердинанда I (1556-1564) и најмлађи брат цара Фердинанда II (1619-1637), уживао је велику наклоност цара Рудолфа II који је једно време планирао да га именује

---

¹²⁹³ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius.

¹²⁹⁴ Гулиман користи назив Аргентина, који је био у употреби за време раног средњег века и који налазимо у делима хуманиста. Антички назив града је Аргенторат и тако га називају антички писци. У средњем веку се у званичној употреби користи назив Стразбур. Настојали смо да се у поглављу придржавамо наведене периодизације имена овог града. О етимологији и историјском развоју имена града видети.: Francis Rapp, „Strasburg“, *LDM*, 8 (1997), 214

¹²⁹⁵ Епископија Пасау је најстарија епископија у Немачкој и важан црквени центар у доба реформације. У њему је Карло V 1552. године потписао познати *Уговор из Пасауа* који је представљао увод у Аугзбуршки верски мир.: Michael Kotulla, *Deutsche Verfassungsgeschichte: vom Alten Reich bis Weimar (1495 - 1934)* (Berlin: Springer, 2008.), 44.

¹²⁹⁶ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 1-68.

¹²⁹⁷ Гулиман је на почетку дела написао и посвету Леополду V.: Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, I-III.

за свог наследника. Без монашког чина је постављен за епископа Пасауа 1598 а 1607. године за стразбуршког епископа на којој дужности је остао до 1626. године.¹²⁹⁸

Разлог Гулимановог проучавања историје Алзаса, јесте његова рецепција значаја тог простора у оквирим европске историје. Гулиман се свакако занимао за просторе који су пружали могућност истраживачу да се суштински упозна са одређеним историјским и цивилизацијским кретањима, кроз чију обраду излазе на видело узроци читавих историјских процеса. Ради се о територији која размеђава две велике европске нације и цивилизације, немачку и француску. Гулиман је препознао значај и симболику овог простора као и његову репрезентативност у проучавању европске историје, територије око које су се спориле кроз историју две велике европске нације, Немци и Французи.¹²⁹⁹

Књига се састоји из два основна дела, први разматра историју постанка Стразбура,¹³⁰⁰ чему је посвећено првих десет глава. Град је имао важну улогу у времену Меровинга и Каролинга, пажња је посвећена и продору хришћанства у Алзас, и првим хришћанским мисионарима који су ширили хришћанство на овом простору. Ради се о времену оснивања бискупије као важног центра учвршћивања хришћанства међу германским племенима. Тада су основане и прве монашке заједнице и манастири у области Алзаса.¹³⁰¹

Обимнији део књиге посвећен је историји стразбуршких бискупа, од оних првих, до почетка 17. века. Овај део књиге у методолошком смислу постављен је као биографија стразбуршких бискупа. Састоји се из седамдесет шест глава, од којих је свака посвећена једном епископу. Насупрот оваквом методолошком решењу, текст представља јако стручно склопљено штиво које кроз биографије стразбуршких епископа, осветљава и историју ове епископије, самог града Стразбура и баца светло на важне историјске догађаје који су обележили средњовековну европску историју. Он тако говори о угарском краљу Сигисмунду, који је наследио цара Руперта и 1414. године, прошао кроз Стразбур, путујући на крунисање у Ахен. То су елементи који кресе концепцијско решење дела и чине га методолошки напредним за време када је објављено.¹³⁰²

---

¹²⁹⁸ Hugo Altmann, „Leopold V. Ferdinand“, у *NDB*, 14 (1985), 290-293

¹²⁹⁹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*.

¹³⁰⁰ У тексту ћемо употребљавати назив Стразбур као име града које се ustalilo у средњем веку.: Francis Rapp, *Strasburg*, 14.

¹³⁰¹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 26.

¹³⁰² Исто, стр. 412.

Анализом Гулиманове историје стразбуршких бискупа, закључује се да је дело нека врста прегледа историје Римокатоличке цркве, од њених почетака, преко кризе у позном средњем веку, реформације и њеног цепања у 16. веку. Дело је заокружено епохом католичке реформације, обновом црквене организационе и духовне структуре. Посебану допринос књига даје култури католичке реформе. Он на примеру Стразбуршке бискупије, која је по њему једна од *најславнијих*, говори о рестаурацији цркве и њеном покушају да се врати хришћанским вредностима и избори у борби са *новотарцима*. Стразбуршка епископија је у томе делимично успела, а Гулиман је реализовао своју идеју, стварајући узорно дело историографије католичке реформе. Римокатоличка црква је имала историјско утемељење у овом граду, доживела је кризу и пад у организационом и духовном смислу, била протерана из града али се и вратила. Борбу са протестантима је наставила, консолидовала се али процес реформације је неповратно ослабио. Стога Гулиман на крају дела апострофира да се велике наде полагају у епископа Леополда, који ће као утицајна личност у Царству, повратити стару славу и утицај епископије.¹³⁰³

Гулиман је имао судбину ренесансних уметника, чија су дела доживела пуну афирмацију после њихове смрти; но та судбина се наставила и четири века после смрти овог историчара. Историографија се, на неки начин, оглушила о Гулиманово дело, неоправдано, не сагледавши његове домете у проучавању важних историјских питања европске прошлости. Драстичан пример заобилажења једног вредног историографског штива од стране каснијих истраживача јесте историја стразбуршких бискупа. Фрагменти дела коришћени су од стране извесног броја историчара, од оних старијих до савремених; углавном се ради о кратким изводима, односно, подацима о некој личности или догађају. *Историју стразбуршких епископа*, историографија је из непознатог разлога заобишла, а њен садржај и идеја остали су без стручне анализе. Гулиманово дело остало је у сенци Вимпелинговог каталога стразбуршких епископа, који је старији, неупоредиво мањег обима и тематски ужи.¹³⁰⁴

Не треба занемарити чињеницу да је Гулиманово дело било на извештан начин дисквалификовано јер је предност у Стразбуру имала протестантска историографија. Та околност је фаворизовала Вимпелингову историју на уштрб Гулиманове историје, која припада историографији католичке реформе. Иако је запостављена, историја

---

¹³⁰³ Исто, стр. 462.

¹³⁰⁴ Jacobi Wimphelingi, *Catalogus Episcoporum Argentinensium ad sesquiseculum desideratus* (Argentorati: Johannis Andreae.), 1651.

стразбуршких епископа није била непозната, јер се наводи у свим старим каталозима латинских књига од 17. века до савремених дана.¹³⁰⁵

Гулиманово дело само је фрагментарно цитирано и у старијој литератури о стразбуршкој бискупији,¹³⁰⁶ њега нећемо наћи ни у напоменама савремених синтеза о питању реформације у Стразбуру.¹³⁰⁷ *Историја стразбуршких епископа*, помиње се у појединим сегментима дела која се односе на историју Стразбура, и то ону најстарију.¹³⁰⁸

Анализирајући Гулиманово историографско дело схватамо његову способност, умеће и осећај за најважнијим темама и просторима у проучавању европске прошлости. Алзас је увек био територија спорења између Немаца и Француза. Његов центар Стразбур је град у који су рано продирале нове идеје и вредности. Тако је било и са реформаторским идејама које су у овом граду рано пустиле корење. Тамо се упутио и Калвин али га је судбина одвела у Женеву, од које је направио *нови Јерусалим*. У Алзасу су и идеје слободе и борбе за бољи положај најнижих слојева становништва имале своје упориште.¹³⁰⁹

Број извора које је користио приликом писања књиге, стижемо до једног кратког прегледа историографије од првих хришћанских хроничара до хуманистичке историографије. је у истраживању историје стразбуршких епископа користио оригиналне историјске изворе који су му били на располагању и које он често цитира у делу. Он је извршио претрагу свих до тада познатих историја, тражећи у њима вести о

---

¹³⁰⁵ Paulin Paris, *Histoire littéraire de la France où l'on traite de l'origine et du progrès, de la décadence, Tome VII* (Paris: Victor Palmé, 1867.), 90; Alfred Noe, *Die Präsenz der romanischen Literaturen in der 1655 verkauften Fuggerbibliothek: 1. Bd. Diplomatiscbe Ausgabe des Codes 12.579 der Österreichischen Nationalbibliothek ("Mauchter-Katalog")* (Amsterdam: Rodopi, 1994.), 103.

¹³⁰⁶ Louis Laguille, *Histoire se la province d'alsace depuis Jules César jusqu'au mariage de Louis XV*, Strasbourg: Jean Renauld Doulssecker, 1727; Philippe-André Grandidier, *Histoire de l'Eglise et des évêques princes de Strasbourg: depuis la foundation de l'Évêché jusqu'à nos jours*, Strasbourg: De l'imprimerie de Francois Levrault, 1777.

¹³⁰⁷ У савременој историографији, историчар Френсис Рап је највише радио на истраживању историје Стразбуршке бискупије и реформације у Стразбуру.: Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg* (Paris: Editions Beauchesne, 1982.); Francis Rapp, *Reformes et reformation a Strasbourg. Eglise et societe dans le diocese de Strasbourg (1450-1525)* (Paris: Ophrys, 1974.); Francis Rapp, „Klerus und Illegitimität in der Diocese Straßburg (1449-1523)“, у *Schriften des Historischen Kollegs Kolloquien 29. Illegitimität im Spätmittelalter, ur. Ludvig Schmutge*, прир. L. Schmutge (München: Oldenburg, 1994.), 227-238; Francis Rapp, *Christentum: Zwischen Mittelalter und Neuzeit (1378-1552), IV* (Stuttgart: W. Kohlhammer, 2006.); René Bornet, *La Réforme Protestante du Culte à Strasbourg au XVI siècle* (Leiden: Brill, 1981.)

¹³⁰⁸ Jean-Jacques Hatt, *Argentorate, Strasbourg* (Lyon: Presses Universitaires, 1993.); Robert Forrer, *Strasbourg-Argentorate préhistorique gallo-romain et mérovingien* (Strasbourg: Istra, 1927.); Georges Livet, *Histoire de Strasbourg des origines à nos jours. Strasbourg des origines à l'invasion des Huns* (Strasbourg: Istra, 1980.); Bastien Gissinger, *Recherches sur le site fortifié de Strasbourg durant l'antiquité tardive. Le castrum d'Argentoratum* (Oxford: BAR, 2002.)

¹³⁰⁹ О сељачким устанцима и немирима у Немачкој уочи реформације видети.: Thomas Winkelbauer, „Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen Des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter, Teil 1“, у *Österreichische Geschichte 1522-1699*, прир. H. Wolfram (Wien: Ueberreuter, 2003), 41-44

стразбуршкој епископији и њеним управитељима. Претресао је дела касноримских аутора. Вредне секвенце из историје стразбуршке дијацезе, Гулиман је нашао у делима средњовековних историчара, углавном западне Европе али и византијске историографије. Дело је обogaћено архивском грађом, цитатима из повеља и других аката, европских владара средњег и раног новог века. Некада се повеље у којима се помињу стразбуршки епископи наводе у целини у тексту.

Он истражује католичку историографију из времена реформације, и њене истакнуте представнике, али и протестантске историчаре. Анализи је подвргао дело његовог претходника на истој теми, Вимперлинга, темељније обрађујући ово историјско питање. Гулиманова историја је неупоредиво обимнија од Вимпелинговог *Каталога стразбуршких епископа* и броји близу четири стотине и седамдесет страна. Тиме је ово импозантно дело, утемељено на истраживањима којима би позавидела и савремена историјска наука, на релевантан начин одговорило задатку, али није наишло на афирмацију, његов аутор је извршио свој задатак, а његову објективност и искрену намеру наслућујемо још у посвети на почетку дела, коју је потписао „[...] побожни Франц Гулиман“¹³¹⁰

---

¹³¹⁰Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, III.

5. 1. 1. Гулиманово тумачење настанка Стразбура

Гулиман у првом делу књиге разматра најстарију историју Стразбура и изворе који говоре о том питању. Концепција дела и критичка обрада извора реализовани су у потпуности са врхунским методолошким достигнућима ондашње историографије. У том духу је и насловио прву главу књиге: *Вишеструко име Аргентине, одкуда потиче и зашто се сматра најстаријим?* Он на почетку прве главе наглашава да је било неопходно, да пре него је почео историју стразбуршких епископа, морао истражити историју самог места, односно града по којем је епископија и добила име. Наводи да је сама „[...] материја“, од њега то захтевала. Неопходно је било осветлити где је било прво и најстарије епископско седиште, као и порекло и значење самог имена тог места.¹³¹¹

Историчар у овој глави, која је и својеврстан увод у дело, образлаже значај теме коју је обрадио. Извори су му омогућили да сагледа његову најстарију прошлост, време процвата, промене историјских околности, страдања и рушења која је овај град доживео али и обнављања и напредовање и ширење града. Поред историјских околности Стразбур се развијала благодарјећи одличном географском положају, који јој је омогућио „[...] лепоту, богатство и моћ“, какву је мало градова достигло у Римском царству.¹³¹²

Гулиман је у истраживању најстаријег помена имена града консултовао велики број извора, који су му свакако били доступни као царском историчару и који су углавном и данас познати извори за античку и историју раног средњег века. Открио је да је први аутор који помиње име града *Аргентората*, Птоломеј, који је Аргенторат лоцирао у Горњој Германији, односно у њеном делу који су насељавали Алемани¹³¹³.

Треба нагласити да је Гулиман врло јасно правио разлику између Алемана и Свева, иако у многим средњовековним изворима ова два имена народа представљају синониме. Иде и даље, набраја поједина германска племена као Вангионе, пружајући одговор на важно питање, о старости назива града и о његовом првом помену у познатим изворима.¹³¹⁴

---

¹³¹¹ Исто.

¹³¹² Исто.

¹³¹³ Алемани су у суштини савез германских племена и први њихов помен датира с краја 3. века пре Христа. Опширније видети: Hermann Ament, „Alamannen, Alemannen“, у *LDM*, I (1980), 263-266

¹³¹⁴ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 2.

Каснији аутори који помињу овај антички град су Антонин, аутор *Путописа*, Амијан Марцелин, Етико, Еутропије, и низ других чије се белешке о граду суштински нису разликовале. Гулиман истиче један битан податак у вези са писањем поменутих аутора о овом граду, то су три варијанте имена овог града која се помињу у њиховим делима. Једни град називају *Аргенторатум*, други *Аргенторатус* а помиње се и назив *Аргенторакус*, који код Гулимана изазива чуђење.¹³¹⁵

Гулиман је темељно истражио историјске изворе везане за прошлост Стразбура, што потврђује изношење више варијанти назива овог града у различитим изворима. Он те називе, са којима се сусретао у грађи и наводи. Сви ти називи су у исто време коришћени од стране разних аутора. Тако он наводи различите називе старог Стразбура: *Бреукомакс*, *Торнакус*, *Могунтиакус* и *Медиоланус*. Ипак констатује да се у већем делу извора град назива *Аргенторатум* и *Стразбур*.¹³¹⁶

Када је реч о етимологији назива Стразбур, истиче да је то германски назив, а да назив Аргентина користе Италијани, Франузи и Шпанци. Он не пориче да је у „[...] прастарим“ документима пронашао да се град помиње као Стразбургам. Код старијих историчара је преовлађујуће мишљење да се ради о једном те истом граду који различити аутори пишу на два начина; међутим, било је и оних који су тврдили да се ради о два различита града. Гулиман је своје истраживање о пореклу имена града Стразбура заокружио критичким освртом на историчаре који су у 16. веку писали о овом питању. Тиме је на један свеобухватан начин обрадио ово научно питање консултујући изворе, оне најстарије, као и дела савремених аутора. Од савремених аутора који су стварали, како он каже, *шездесет* година пре њега Гулиман је анализирао дела: Беатуса Ренануса, Јакоба Спигела, Хиеронима Гебвилера.¹³¹⁷ У истраживањима је дошао до податка о најстаријем помену назива Стразбур у историјским изворима. Он тај резултат ексклузивно открива у делу, тврдећи да су најстарији аутори који употребљавају име Стразбур, Нитард, а после њега Регино, ограђујући се да се тај назив може наћи и у старим законима и повељама.¹³¹⁸

Историчар је другу главу књиге посветио историји формирања града и расветљавању питања његових оснивача; глава је тако и насловљена *Настанак града и његови оснивачи*. На месту некадашњег Аргентората било је, претпоставља се, мање сеоско насеље које се са римским продорима у долину Рајне ширило и прерасло у

---

¹³¹⁵ Исто, стр. 2-7.

¹³¹⁶ Исто.

¹³¹⁷ Исто.

¹³¹⁸ Исто, стр. 4-5.

градско насеље. Гулиман око овог питања консултује античке историчаре и настоји доћи до одговора. У трагању за поменом неког градског насеља проналази код Тацита тврдњу да, Германи у то време нису имали ниједан значајнији град. Он пише да ни Јулије Цезар (100-44 пре Христа) не помиње никакав град на обали Рајне, до које се и сам често спуштао на више различитих места и коју је два пута прелазио.¹³¹⁹

Гали су мало градских насеља градили на Рајни, притом су и Гали и Германи живели и на једној и на другој обали, и то у раштрканим селима. Према расположивим подацима Гулиман сматра да је највеће и најстарије село у овој регији било Аргенторат, по којему је читава област названа. Отуда се и у изворима помиње „[...] гроф Аргенторатумски“ који је управљао овим местом.¹³²⁰

Аутор надаље поставља кључно питање овог сегмента дела: „Ко је први ово место саградио?“ Анализом извора он долази до закључка: „[...] да мора бити један од ове двојице“: Јулијан (361-363) или Валентинијан I (321-375). Он Јулијана доводи у везу са оснивањем Стразбура због његове познате победе над Алеманима о чему су писали многи историчари, међу њима издваја Марцелина, Зосима и Еутропија. Сматра се да први Аргенторат опасан градским бедемима помиње Велики Асиније на почетку песме о реци Мозел (река у западној Европи). Из његових стихова се види да пораз који је Јулијан Апостата у бици код Аргентората задао Алеманима није исто што и онај други који су код Аргентората претрпели од цара Грацијана (375-383).¹³²¹

Битка код Аргентората представља важан историјски догађај из позног римског царства. Битка се одиграла у августу 357. године када је Јулијан победио Алемане који су прешавши раније Рајну били заузели читаву регију. Римска војска од 13.000 војника потукла је 60.000 Алемана које је предводио самоуверени Хнодомар. Била је то једна од најубедљивијих римских победа над варварским непријатељима.¹³²²

Очигледно је да је у то време још живео цар Валентинијан I, отац Грацијанов, тако да је у епилогу поеме јасно да је победа приписана Грацијану после очеве смрти. Тако да је ипак могуће да је Валентинијан I оснивач града. Старо утврђење и замак нису само обновљени, већ је све изграђено наново, о чему је и Амиан Марцелин говорио. Зосим потврђује да је град обновљен, штавише ојачан због заштите од сваке врсте напада. На основу ових извора Гулиман закључује да је Валентинијан извршио трансформацију Аргенторатума из села у град; ојачао је бедеме, изградио, односно

---

¹³¹⁹ Исто, стр. 5-7.

¹³²⁰ Исто, стр. 8-11.

¹³²¹ Исто, стр. 11-13.

¹³²² Стивен Мичел, *Историја позног Римског царства 284-641: преображај античког света* (Београд: Слио, 2010.), 115; Jean-Jacques Hatt, *Argentorate, Strasbourg*, 27-29.

дозидео утврђење, због све чешћих продора германских племена у Галију.¹³²³ Ову тврдњу подупиру чињенице јер се зна да је Валентинијан после склапања мира са Алеманима, неколико година провео у овој регији, градећи утврђења и ојачавајући линију разграничења са Германима.¹³²⁴

У трећој глави *О пустошењу и рушиоцима града*, говори се да је Аргенторат за време Валентинијанове владавине значајно добио на свом обезбеђењу и сигурности, али је и поред тога био угрожен. Гулиман истиче да је након њега, његов наследник (Валенс 364-368) достојно следио оца у вођењу империје.¹³²⁵

Алемани су имали сталне аспирације према Галији и били уверени да ће је освојити. Они у том периоду често наваљују на беведе и тврђаву Аргентората али неуспевају га заузети. Због тога су се одлучили за другу тактику, постављају своје јединице у појасу према Галији, односно Рајни код Аргентарија или Аргентурија¹³²⁶, удаљеног осамнаест хиљада корака од Аргентората. Гулиман ове податке документује изворима преузетим од анонимног хроничара који је то забележио у свом путопису. Грацијан је против њих предузео поход и поново их поразио у зони у којој су се утврдили. Гулиман износи податке да је тада побијено тридесет хиљада Германа, док је мањем делу који је заробио, Грацијан дозволио да се остане у селима те области. Овом приликом Римљани су покорили велики део германских племена на територији преко Рајне.¹³²⁷ Позната је провала Алемана у Галију 378. године и Грацијанов поход на њих, када их је успео поразити и приморати на примирје под наметнутим условима.¹³²⁸

Гулиман потом описује познате историјске догађаје из тога времена. Прелаз Вандала преко Рајне, под заповедништвом Гундерића, кога он наводи као краља Крокуса Вандалског¹³²⁹. Он истиче да је Гундерић поред Вандала придобио већину народа из Сарматије, Паноније и Германије, те да су му се Гепиди, Херули, Сакси, Бургунди и други суседни народи. Посебно је значајна његова констатација да су „[...] Алемани, увек похлепни за Галијом“, што се може довести у контекст вековних борби

---

¹³²³ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 12-14.

¹³²⁴ Christine Delaplace, Jérôme France, *Histoire des Gaules (VI siècle av. J.-C. – VI siècle ap. J.-C.)* (Paris: Armand Colin, 2005.), 149-150.

¹³²⁵ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 14-21.

¹³²⁶ Исто, стр. 14-16.

¹³²⁷ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 10-11.

¹³²⁸ Christine Delaplace, Jérôme France, *Histoire des Gaules (VI siècle av. J.-C. – VI siècle ap. J.-C.)*, 150-151.

¹³²⁹ Гундерић (406-429) краљ Вандала и Алана, познат по томе што је прешавши са Рајну упао на простор Западног римског царства и покушао да насели свој народ на простору Хиспаније. Заузео је и важан центар онога времена Севиљу али је тамо 429. године умро.: Felix Dahn, „Guntherich, asdingischer Vandalenkönig“, у *ADB*, 49 (1904), 635-636

Немаца и Француза у области Алзаса.¹³³⁰ Прецизно наводи да су Вандали на самом концу 406. године, уочи првог јануара нове године, прешли Рајну, и у првом налету опустошили Предњу Германију, а затим остали део Галије. Након овог упада дошло је до дугог пустошења Галије, односно, како аутор истиче, „[...] Галија је дуго уништавана и мучена“. Готово сви градови на галској обали Рајне из основа су порушени или окупирани од стране Германа, о чему сведоче Јероним, Орозије и Салвијан, који су у то време живели „и те поразе оплакивали“.¹³³¹ Гулиман Прелазак Рајне приказује веродостојно и на основу старих хроничара којима су овај догађај описали. Аутор се надаље позива на Јеронима који је писао да је „[...] Аргенторат пао под варварску власт и самовољу“, да су пустошења и уништавања града наступила по његовом паду а његово становништво је претрпело тешка мучења.¹³³²

Варварским пустошењима Алзаса није се називао крај. После Вандала, Хуни су на челу са моћним Атилом 449. године освојили читаву Германију и Варварију. Атила је прешао Рајну и у бесном вихору уништавао све пред собом. Гулиман овај поход Хуна илуструје стиховима Сидонија Аполинара. Према Гулиману, Атила је у повратку преко Германије, покорио Белгију и Франачку, поразио Алемане и стигао до приморске Галије.¹³³³

Историчар цитира Тритемиуса, који бележи да је Аргенторат често трпео поразе и од Франака. Алемани 453-454. године поново освајају део Германије, док Франци незадовољни, 496. године побеђују Алемане код Толбиака,¹³³⁴ преузимајући власт у Галији. Та битка је била пресудна за Франке јер су њоме потврдили своју хегемонију у северном делу старе Галије. Према легенди се тада Хлодовех I (481/2-511) крстио, што је допринело ширењу хришћанства. Као и многи други градови и Аргентина је трпела последице ових ратова, остала је у рушевинама, опустошена и напуштена много година. Ипак није доживела судбину Виндонисе и полако чак враћала стари сјај.¹³³⁵

Зна се да је Стразбур претрпео знатна пустошења 355. године од стране Алемана, затим почетком 5. века поново од германских племена, да би на крају 451. године град разорио Атила.¹³³⁶ Сматра се да је насеље на месту данашњег Стразбура

---

¹³³⁰ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 16.

¹³³¹ Исто, стр. 16.

¹³³² Исто, стр. 18-19.

¹³³³ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 19-20.

¹³³⁴ О бици код Толбиака или Цилпиха видети.: Claire Sotinel, „Rom und Italien am Übergang vom Römischen Reich zum Gotenreich“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Der Lateinische westen und der Byzantinische osten*, прир. L. Pietri (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 2001), 357-358

¹³³⁵ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 21.

¹³³⁶ Jean-Jacques Hatt, Argentorate, Strasbourg, 29-31.

основао римски генерал Друз између 12 и 10. године пре Христа. Претпоставља се да је утврђење Аргенторат саграђено 12. г. пре Христа, те да је у наредна два века постало значајно насеље у региону. Срце насеља је представљао каструм површине од двадесет хектара, где је прво била смештена само једна легија (друга), а касније и осма. Након напредовања граничних утврђења далеко иза Шварцвалда Аргенторат постаје седиште служби за снабдевање и команду. Због постојања значајног гарнизона, јачају привредне функције и ствара се предграђе, које је брзо попунило простор између два рукавца реке Ил. Тако да трговци и занатлије почињу сачињавати већину становништва новог насеља које је имало двадесет хиљада становника. Развој града одвијао се захваљујући положају Аргентората на изузетно важном саобраћајном чвору Римског царства¹³³⁷

Повлачење римске војске, која је 260. године одустала од Лимеса и Рајну опет утврдила као главну одбрамбену линију, променило је положај града из корена јер се нашао на удару. Утврђења су ојачана и побољшана али су 352. године Алемани успели да их пробију, одлучујући пробој. У познатој бици код Аргентората 357. године Јулијан Отпадник је потиснуо Алемане али не задуго. Већ 366. године они су поново прешли реку, и упркос поразима од Валентинијана I и касније Грацијана 378. године, наставили су насељавање на левој обали Рајне. Када су Алемани упали на простор Римског царства у зиму 406-407. године страдао је и Аргенторат, у којему је остао само мали војних јединица. Слом римског одбрамбеног система на Рајни, и разарање Аргентората наступило је упадом Хуна 451. године.¹³³⁸

Поред тога што Гулиманово тумачење настанка Аргентората има одређених празнина, ако узмемо у обзир изворе који су му били доступни, његов резултат је вредан пажње. Гулиману примарно није било расветљавање настанка Стразбура, делимично је у томе успео, но његова анализа извора који садрже вести о овом питању и његови закључци, превазилазе време у коме је живео и стварао.

---

¹³³⁷ Georges Livet, Francis Rapp, *Historire de Strasbourg des origines à nos jours: Strasbourg de grandes invasions au XVIe siècle* (Strasbourg: Dernières Nouvelles de Strasbourg, 1981.), 3-5; Jean-Jacques Hatt, *Argentorate, Strasbourg*, 11; Christine Delaplace, Jérôme France, *Histoire des Gaules (VI siècle av. J.-C. – VI siècle ap. J.-C.)*, 162-167.

¹³³⁸ Исто.

5. 2. Стразбур као црквени и духовни центар

Својом рецепцијом прошлости Стразбура, Гулиман настоји да дефинише духовну вертикалу која повезује стари Стразбур, као један од пунктова ширења хришћанства, преко значаја овог црквеног центра у средњем веку, до времена католичке реформе и настојања дијацезе да поврати свој углед у овом граду. Дело прожима и визионарска нит историчара која претпоставља перспективе овога града у европској будућности. Акцент је дат на континуитету развоја града као духовног центра од његових почетака до реформација која је прекинула тај историјски ток. Католичка реформација је успела да тај процес деструкције донекле заустави, рестауришући католичку цркву у овом граду.¹³³⁹

Континуитет духовности, дијацеза је црпила још из времена првих хришћанских мисионара у Алзасу, познатих духовника и аскета који су живели пустињачким животом, путујући од места до места и ширећи хришћанство и црквену организацију. Извори међу првима наводе Аманда, Елигиуса (-660), Куниберта (-663) и друге. Међу њима су били и оснивачи и први управитељи стразбуршке бискупије.¹³⁴⁰

О утврђивању хришћанства и зачецима црквеног живота говори се у четвртој глави, која носи наслов *О обнови Аргентине, и оснивачу манастира Св. Стефан*. Ови историјски процеси су и повезани са обновом Стразбура и његовог успона у значајни црквени центар.¹³⁴¹

Гулиман као обновитеља Стразбура, после варварског пустошења, наводи војводу Аделберта Алзашког, што је вредан податак јер је време овог алзашког војводе замагљено. Аделберт је обнову почео тако што је саградио манастир, *светињу* Св. Стефана међу рушевинама старог Стразбура. Аутор цитира повељу цара Лотара I (840-855)¹³⁴² о подизању манастира, сачињену 848. године из које се види да у време Аделберта I у Аргенторату сем рушевина и остатака старих бедема ништа није преостало, ништа што би подсетило на град, само пустош и празнина. Војвода је пронашао усамљено место поред реке на свом делу наслеђеног имања, и ту је изградио

¹³³⁹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 20.

¹³⁴⁰ Karl Bihlmeyer, *Kirchengeschichte, Band II* (Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1996.), 13-15.

¹³⁴¹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 21.

¹³⁴² Лотар I (840-855), цар Светог римског царства немачког народа био је најстарији син Лудвига Побожног. После смрти оца Верденским уговором из 843. године поделио је државу са браћом Карлом Ђелавим и Лудвигом Немачким.: Ulrich Knefelkamp, *Das Mittelalter*, 83-93.

манастир.¹³⁴³ Историјске чињенице говоре да је гроф Аделберт Алзашки, најстарији син легендарног грофа Етиха основао манастир Светог Стефана. Његова сестра, света Отилија, била је прва игуманија овог манастира. Поуздано се не може утврдити када је рођен гроф Аделберт, а зна се да је умро између 720 и 723. године.¹³⁴⁴

Време градње манастира може се видети из приложеног акта, јер Лотар I даље у тексту помиње двојицу француских краљева Хилперика I (561-584) и Хилперика II (719-721). Гулиман на основу неких детаља из њиховог живота закључује да би манастир требао бити изграђен између 669. године и 680. године. Пошто му се чинило да је манастир на сувише повољном и привлачном месту и да би могао пасти у невољу, Аделберт је променио мишљење и остаци старог Аргентората су очишћени и стари изглед читавог града обновљен: изграђени су бедеми и врата, затим унутар града празан простор дуж читавог бедема, јер је Стразбур годинама касније прошириван и дограђиван.¹³⁴⁵

Зато када је епископ Вернер причао о Аделбертовом завештању и донацијама, помињао је обим Стразбура, једну од три градске капије, пространу улицу, као и лепоту града из Аделбертовог времена. Све што је било потребно за живот и све градске зграде налазиле су се унутар бедема. Град је доживљавао препород, велики број угледних људи посећивао га је, а у наредном времену су владари у њему градили своје палате. Стразбур је почео да носи епитет град краљевских палата, а Лотар I у својим документима наводи: „Сачињено у име државе у краљевској палати у Аргенторату“. Његов брат Лудвиг,¹³⁴⁶ Гулиман га назива „[...] краљем Германије“, наставио је са истом праксом завршавања својих аката: „Сачињено у краљевској палати у Стразбургу“.¹³⁴⁷

Познати савремени истраживач прошлости Стразбура, Франсис Рап, пише је утврђено постојање хришћанске заједнице у граду још 343. године. Да ли су раније хришћани живели у Стразбуру, не може се на основу оскудних археолошких налаза (чији религијски идентитет није потпуно јасан), са сигурношћу утврдити. Средином 6. века епископ Арбогаст делимично је преузео остатке римских установа, тако да је ранији назив насеља остао у титули *епископ Аргентински*. Назив града који се

---

¹³⁴³ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 22-23.

¹³⁴⁴ Ludwig Spach, „Adelbert“ у *ADB*, 1 (1875), 61-62

¹³⁴⁵ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 24-25.

¹³⁴⁶ Лудвиг Немачки (805/6-876), један од тројице синова Лудвига Побожног и унук Карла Великог. Верденским споразумом 843. године постао је први краљ Немачке.: Ulrich Knefelkamp, *Das Mittelalter*, 83-93.

¹³⁴⁷ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 26.

појављивао у документима позног римског царства био је *Стратебург*, а помиње га и Гргур Турски (539-594).¹³⁴⁸

У петој глави, Гулиман пише *О осталим добротворима манастира Св. Стефана и Аргентората*. Цар Лотар I није само потврдио Аделбертово завештање и донације, већ је приложио многа друга добра у Алзасу, а велики дародавац манастира била је и његова жена. Текст је илустрован и документом „[...] који је сам цар сачинио“; до детаља су набројане поклоњене цркве, базилике, читава имања, земљиште, шуме, поља, пашњаци, летњиковци са имањима, села и утврђења. Како би ово, што је у приложеном документу, било неповредиво и испуњено, наложено је да буде потврђено својеручно утискивањем печатног прстена испод текста који је размотрио и потврдио царски канцелар Риналд 848. године.¹³⁴⁹

О неколико ранијих добротворних манастира Св. Стефана сазнајемо из сличног документа који је саставио Лотаров брат Лудвиг, а који је Гулиман навео у тексту. У овом документу из 865. године говори се о манастиру Св. Стефана унутар зидина града Аргентората или Стразбурга. Именују се сви добротворитељи, од грофа Аделберта, који је одредио место и основао манастир, краља Хилдерика III (до 751) који је наредио да се утврђење ојача и осигура, краљевог заступника Пипина Малог (751-768), који га је много даривао. У повељи се наглашава улога цара Лотара I (840-855) и царице Дезидерате (жена Карла Великог) који су учинили да овај град процвета и који су му подigli и углед и моћ, помиње се и улога цара Лудвига Побожног¹³⁵⁰ у развоју града. Оваквих примера позивања на повеље, цитирања делова повеља или целог садржаја повеље у тексту има на великом броју места код Гулимана. Он тиме потврђује своје опредељење за реконструкцију прошлости на основу прворазредних историјских извора, као историчар са наглашеном фактографским елементом у својим делима.¹³⁵¹ Френсис Рап пише да је сигурно пре 8. века, у унутрашњости римског утврђења изграђена грађевина за богослужење, налазила се на месту где се данас налази манастирска црква.¹³⁵²

Шесту главу Гулиман је насловио *О настанку аргентинске епископије, њеним границама и првом аргентинском апостолу*. Он каже да највећи број историчара као

---

¹³⁴⁸ Georges Livet, Francis Rapp, *Historire de Strasbourg des origines à nos jours: Strasbourg de grandes invasions au XVIe siècle*, 5-6.

¹³⁴⁹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 26-32.

¹³⁵⁰ Лудвиг Побожни (814-840), син и наследник Карла Великог и цар Светог римског царства немачког народа.: Ulrich Knefelkamp, *Das Mittelalter*, 77-80.

¹³⁵¹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 32-37.

¹³⁵² Georges Livet, Francis Rapp, *Historire de Strasbourg des origines à nos jours: Strasbourg de grandes invasions au XVIe siècle*, 6.

првог оснивача Стразбуршке епископије истиче Дагоберта Великог¹³⁵³, франачког краља. Подсећају да је он сматрао да је Амандус Трајектански¹³⁵⁴, због побожног живота, најдостојнији да постави основе епископије. Не слажу се око године оснивања. По Вимпелингу то је 596. година, док је по Сигеботу, Дагоберт поставио Амандус Трајектанског 633. године на чело епископије, јер је поред свих својих најближих пријатеља и саветника у њега имао највише поверења. Због тога га је поставио за епископа под чијом надлежношћу је била читави доњи Алзас, затим област која се пружала са друге стране Рајне: уопште, четрнаест хиљада корака дужине кроз Германију, део између реке Екенбах, Базилинсема и Лутре који је досезао до Шпајера и седам хиљада корака ширине, до врхова Вогеца (планински масив на истоку Француске). То су биле сталне границе епископије.¹³⁵⁵

Ништа се није променило ни тада, ни много година касније јер је Стразбур био срушен. Ово место које су епископи уздигли највише што је могло у читавој регији и некада држало примат, од тада је све мање вредело. Историчар не може тачно да потврди, када је епископ стразбуршки постао подређен оном из Мајнца.¹³⁵⁶ Од почетка епископије у Мајнцу, која је била међу онима које су подређене папи Захарију (741-752), на стразбуршког епископа се не рачуна у папином писму које је писао епископима разних провинција. Аутор то оставља неразјашњеним.¹³⁵⁷ Међутим, не заборавља да има историчара који тврде да су постојале две епископије, једна у Стразбуру на обали Рајне и друга у Хохбергу са друге стране Рајне. Првим стразбуршким апостолом, који је донео хришћанску веру у Алзас сматра се Божански Матернус¹³⁵⁸ који је по заповести Рима послат у Галију. Он је заједно са друговима Еухаријем и Валеријем био

---

¹³⁵³ Дагоберт I (629-639), франачки краљ из династије Меровинга и последњи франачки краљ који је имао фактичку власт на територији своје државе. Био је присиљен од стране племства да подели земљу својим малолетним синовима Сигеберту и Хлодвигу.: Ulrich Knefelkamp, *Das Mittelalter*, 51-53; Frantisek Graus Volk, *Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger* (Praha: Nakladatelstvi Ōeskoslovenské akademie věd, 1965.), 399-401.

¹³⁵⁴ Свети Аманд (око 600 - око 675), родио се у племићкој породици у Аквитанији. Врло млад се замонашио упркос противљењу родитеља. После посете Риму одлучио је да се посвети мисионарском позиву. Хлотара II га је послао на север франачке државе да шири хришћанство у Фландрији. После повратка сукобио се с Дагобертом I и био прогнан из државе. Ширио је једно време хришћанство међу Словенима на дунаву, па се сматра првим хришћанским мисионаром међу Словенима. Поново се враћа у Фландрију и као бискуп мисионар оснива епископију у Мастрихту (отуда га Гулиман назива Трајектански). Као бискуп мисионар сматра се и првим епископом Стразбура.: Karl Bihlmeier, *Kirchengeschichte*, Band II, 15.

¹³⁵⁵ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 38-41.

¹³⁵⁶ Исто.

¹³⁵⁷ Исто, 40-41.

¹³⁵⁸ Свети Матернус из 4. века, сматра се првим архиепископом Келна. Ширио је хришћанство у регији Алзаса и извори сведоче да је боравио у градовима Келну, Триру, Мецу, Мајнцу и Стразбуру.: Karl Bihlmeier, *Kirchengeschichte*, Band I (Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1996.), 65-66.

први који је у Алзасу проповедао култ хришћанства.¹³⁵⁹ Саградио је неколико мањих храмова, заједно са својим сарадницима основао седиште епископије у Триру, окупљао и просвећивао Белге у северној Галији. Маријан Скот је забележио да је 128. године обишао четрдесет епископија.¹³⁶⁰

Пратећи историјску хронологију свог излагања историје старог Стразбура, Гулиман у седмој глави пише о томе *Када и како је Стразбур стављен под управу епископа?* После преурађене смрти цара Отона III (983-1002), Хајнрих II (1002-1024), војвода баварски, будући цар, по крвном сродству присваја највећи део царства, много више него што је била воља осталих племића. Многи одмах устају против њега. Међу њима, свакако најмоћнији је био Херман¹³⁶¹, војвода Алзаса и Алеманије који је био ожењен Гебургом, Хајнриховом тетком. Раздори, немири и сукоби дижу се царством. Херман врло брзо, пошто је сакупио војску креће на Хајнрихове присталице. Изненада опседа Стразбур, покорава, руши, пустоши и пали град. Ово разарање помиње и галски монах Хепидан, с тим што је код њега година погрешна, не 1008, већ 1003.¹³⁶²

Ради се о времену епископа Вернера I¹³⁶³ који се до ових сукоба, као првосвештеник манастира Свети Стефан, налазио на челу Стразбура и свих његових посета. Вернер који је био веома моћан и угледан и који је био у сродству са грофовима Виндонисе, Алтенбурга и Алзаса, много је учинио и за цркву и за царство и допринео својим утицајем да се епископији и Стразбуру врати сјај и достојанство после ратног пустошења. Један од најважнијих момената у дугој историји стразбуршке дијацезе десио се у то време. Ради се о предаји града Стразбура под управу стразбуршких епископа. Гулиман наводи да је то тражено од цара Хајнриха, да се лакше и ефикасније управљало манастиром Светог Стефана и самим градом. Иницијатива се одвијала уз сагласност и подршку најугледнијих племића, међу којима су били Бернад Хилдесхајмски,¹³⁶⁴ и архиепископ Мајнца. Посебну пажњу привлачи документ из 1005.

---

¹³⁵⁹ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 41.

¹³⁶⁰ Исто, стр. 42.

¹³⁶¹ Херман II (-1003), војвода швапски а носио је и титулу војводе Алзаса. После смрти Отона III, истакао се међу главне сукцесоре.: Otto Gerhard Oexle, „Hermann II.“, у *NDB*, 8 (1969), 641

¹³⁶² Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 43-44.

¹³⁶³ Вернер је један од првих познатих предака Хабзбуршке династије.: Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 25.

¹³⁶⁴ Бернад Хилдесхајмски (†1022), бискуп, политичар, теолог и уметник, први је канонизовани Саксонац и једна од најзначајнијих личности Цркве свога времена. Био је велики познавалац више научних дисциплина и уметности. Основао је познату хилдесхајмску уметничку школу из које су касније изашли водећи уметници.: Pierre Riche, Jean-Marie Martin, Michel Parisse, „Die westliche Christenheit im 10. Und in der ersten Hälfte des 11. Jahrhunderts“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Bischöfe, Mönche und Kaiser (642-1054)*, прир. G. Dagron, P. Riche, A. Vauchez (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1994), 810-814

године, сачињен том прикликом. Тако је од тога времена обједињена власт над градом и манастиром Светог Стефана, а на њеном челу је био епископ.¹³⁶⁵

Након прерастања Стразбура у епископско седиште, долази до њеног развоја, о чему Гулиман пише у осмој глави *О лепоти и сјају града Стразбура и његовом проширењу*. О свему овоме врло кратко, али речито и врло сликовито, забележио је Силвиус Еније¹³⁶⁶ говорећи о овом граду пуном сјаја и славе. Попут Венеције био је испресецан каналима, али много моћнији и угоднији. Стразбуром је протицала бистра и слатка вода рукавца Рајне и још три друге реке. Била је осигурана троструким одбрамбеним бедемима.¹³⁶⁷ Манастир се уздизао у свој својој величини, осигуран и украшен двома високим кулама. Ипак та величина и лепота нису настале одједном. Град се изграђивао, развијао и непрестано ширио, посебно док су њим управљали епископи. Гулиман је у средњовековним хроникама пронашао да се помињу три проширења града: прво око 1205. године, друго око 1300. године и треће 1374. године.¹³⁶⁸

Гулиман је девету главу посветио опису Стразбура као духовног центра *О катедрали, црквеним заједницама, манастирима и осталим светим местима града Стразбура*. Поред обнављања манастира Св. Стефан, на шта подсећа Силвиус, јасно је да град сјај и славу дугује и другим величанственим светим местима, манастирима, заједницама подизаним у различитим временима, којима се прославио пре других германских градова и код других народа изазивао не мало дивљење и славу.¹³⁶⁹

Као творац катедрале помиње се Хлодовех I, франачки краљ који је оснивајући и освештавајући храмове широм своје државе ширио хришћанску веру. Сви се слажу да је ова грађевина, у почетку била скромна, мала и од дрвета. Прве основе њеном садашњем изгледу, њеној велелепности и величанственом изгледу дао је епископ Вернер Хабзбуршки 1015. године по сведочењу анонимних навода који се појављују те године.¹³⁷⁰

У наредном периоду ова светиња је била дограђивана, проширивана и естетски дотеривана. Карактеристично је да су најчешће за време или између обнове ову грађевину погађали пожари који су одлагали њену градња, но она се „[...]“ увек уздизала

---

¹³⁶⁵ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 45-50.

¹³⁶⁶ Мишљења смо да се ради о папи Пију II (1458-1464), који је рођен као Енеа Силвио Пиколомини. Познато је да је завршио Сиенски универзитет и да је као млад хуманиста писао, посебно тражећи узор у римском песништву.: John Kelly, The Oxford Dictionary of popes, 247-249.

¹³⁶⁷ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 51.

¹³⁶⁸ Исто, стр. 52-55.

¹³⁶⁹ Исто, стр. 56-57.

¹³⁷⁰ Исто, стр. 58.

попут феникса, лепша и дуговечнија“¹³⁷¹. Први и најстарији храм који је подигнут у Стразбуру је био храм Светог Петра, кога су називали Старијим да би се разликовао од другог, основаног много касније. За црквену заједницу Светог Томе се не зна тачно ко је њен творац, али се зна да је то једна од првих освештаних зграда у граду, неки то дело приписује Светом Флоренцију¹³⁷¹, трећем епископу који је ту први сахрањен. По тврдњама Јеронима, Свети Тома је био међу првих дванаест апостола у Германији. Црквену заједницу Светог Петра Млађег је основао епископ Вилхелм. Поред четири црквене заједнице, постојало је исто толико парохија (Светог Аурелија, Светог Андреја, Светог Мартина, Светог Николе и друге), седам мушких манастира и једанаест женских.¹³⁷²

Десета глава посвећена је манастирима, црквеним заједницама и светим местима епископије. По Гулиману је, у области која је гравитирала Стразбуру, хришћанство пустило дубоке корене. Не само у граду већ и „[...] ван градских бедема, у насељима уз сам град, међу епископима, племством и првацима, ватрена љубав према Богу ширила се широм епископије.“ На том невеликом простору било је једанаест бенедиктинских опатија, од којих је највећи део био веома угледан и јак. Мањи део њих, живео је по правилима црквених заједница, док су остали били другог црквеног реда и закона. У региону је било више манастира, разних црквених заједница, а монашки ред је био јак и утицајан. Женски манастири су били пуни монахиња, најугледнији су примали девојке отменог рода, а било је и оних скромнијег угледа, чак и дневних прихватилишта.¹³⁷³

Идеје које историчара воде кроз историју епископије у складу су са програмом црквене обнове из доба католичке реформе, односно реформе по угледу на *стару цркву*. Он те идеје пропагира и истиче њихову неопходност у процесу духовне обнове, доказујући имплицитно да је Црква у том старом времену уистину била у складу са апостолским начелима. Светли пример такве црквене заједнице била је стара Стразбуршка епископија, вођена од стране великих духовника и каснијих светитеља, у складу са јеванђеоским вредностима. Гулиман у значајној мери идеализује првобитну дијацезу, њене управитеље, и укупни црквени живот. Према њему, епископија је

---

¹³⁷¹ Флоренц је био епископ Стразбура (прва половина 7. века) био је родом из Ирске одакле је дошао у Алзас као мисионар. Постоји предање по коме је он исцелио кћерку краља Дагоберта и од њега као награду добио велику земљу на којој је основао Манастир Нидераслах, да би касније био именована за епископа Стразбура.: Georges Livet, Francis Rapp, *Historire de Strasbourg des origines à nos jours: Strasbourg de grandes invasions au XVIe siècle*, 6-7.

¹³⁷² Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 60-65.

¹³⁷³ Исто, стр. 66-67.

егзистирала посебном „[...] хришћанском духу, незаинтересована за привилегије“ које је феудални друштвени систем омогућавао црквеним великодостојницима.¹³⁷⁴

5. 2. 1. Стразбуршки епископи средњег века

Древна стразбуршка бискупија играла је у раном средњем веку важну улогу у ширењу, односно, учвршћивању хришћанства у том делу Германије. Када је основана, хришћанство је било раширено у тој области али није пустило корене и у томе је значај првих епископија и њених челника који су били мисионари и носиоци хришћанске речи и вере. У дугој историји дијацезе, период средњег века несумњиво је доба њеног највећег успона и угледа, чему су посебно допринели њени управитељи.¹³⁷⁵

Дуг је поменик стразбуршких епископа, од оснивања ове древне бискупије, до времена када је Гулиман написао њихову историју. Познато је да су бискупију у Аргенторату основали бискупи мисионари, односно свети Аманд, који се узима за првог бискупа ове дијацезе. Око његових наследника и дугог низа имена ове старе катедре током средњег века, постоје опречна мишљења. Редослед бискупа који су управљали Стразбуршком бискупијом није усаглашен код Гулимана, његовог претходника Вимпелинга и савремене историографије. Гулиман за оснивача и првог бискупа Аргентората сматра Аманду, који је на ту позицију дошао 640. године у време краља Дагоберта I.¹³⁷⁶ Хронологија се овде не поклапа јер је познато да је Дагоберт I умро годину дана раније, односно 639. године.¹³⁷⁷

За његовог наследника Гулиман наводи светог Арбогаста¹³⁷⁸, који је био родом из Шкотске и један од првих мисионара у Алзасу и регији. притом даје осврт на прве бискупе које је навео Вимпелинг, демантујући његове наводе. Вимперлинг после Аманду наводи бискупе: Јуста, Максимиана, Валентина и Солара, а тек иза њих долази

---

¹³⁷⁴ Исто, стр. 67-68.

¹³⁷⁵ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg* (Paris: Editions Beauchesne, 1982.), 10.

¹³⁷⁶ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 69-70.

¹³⁷⁷ Frantisek Graus, *Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger*, 399.

¹³⁷⁸ Арбогаст Стразбуршки је католички светац који је живео у 7. веку. О његовом пореклу и животу вести су противречне, највероватније је рођен у Ирској. Као мисионар је дошао у Алзас да шири хришћанство и настанио се у месту Агно. Према предању васкрсао је сина Дагоберта II својим молитвама. Зато га је краљ именовао епископом Стразбура. Предања му приписују чудотворне моћи а црква га сматра најважнијим утемељитељем хришћанства у Алзасу.: Thomas Zotz, *Arbogast*, у *LDM*, I (1980), 888-889

Арбогаст.¹³⁷⁹ Вимпелингово истраживање је старије више од пола века од Гулимановог и то говори да је Гулиман имао прилику да ово питање расветли на систематскији начин. Но, савремена историографија углавном у навођењу првих стразбуршких епископа држи се Вимпелинговог мишљења.¹³⁸⁰

После Арбогаста на столици стразбуршких епископа налазио се Свети Флоренц родом из Ирске, по Гулиману трећи епископ ове епископије; о коме постоје легенде везане за његове исцелитељске моћи. Гулиман се позива на хронику анонимног аутора о Алберту стразбуршком који наводи да је Арбогаста на бискупској столици наследио Флоренц, у време краља Дагоберта II (676-679). Та хроника анонимног скриптора је према Гулиману написана 688. године.¹³⁸¹

Када говори о времену првих епископа, Гулиман наглашава да се ради о заборављеном времену о коме се мало зна, али да су историчари углавном сагласни да је следећи стразбуршки бискуп био Ансоалд, те да је то било у време краља Хилдерика.¹³⁸² Наследио га је Биулф о коме се готово ништа не зна, осим да се помиње као стразбуршки бискуп. Биулфа је наследио Магно о коме се такође врло мало зна.¹³⁸³ О наредном стразбуршком епископу Алду, нема никаквих података. За његовог наследника Гарина се зна да је у Алзас дошао из Шварца и да се замонашио у неком манастиру. Помиње се у једној исправи краља Хилперика II (715-721) из 720. године. О његовом наследнику Ландеберту, Гулиман је успео пронаћи само помен да је био епископ.¹³⁸⁴

По Гулиману је следећи на епископској катедри био Ратболд,¹³⁸⁵ а не Ротар, како то наводи Вимперлинг.¹³⁸⁶ Гулиман мисли да Вимпелинг није био у праву, те да се ради о једној истој историјској личности. Након њега епископ је био Магноберт о коме постоји само помен, а после њега Убелин, кога су називали и Лабиол или Лејблин. Затим је епископ био Гундоалд, а наследио га је Гандо, што је прихваћено у историографији. Вимпелинг за разлику од Гулимана за наводи како је Гундоалд наследио Ганда а не овај њега.¹³⁸⁷

---

¹³⁷⁹ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 87-88; Jakobi Wiphelingi, Catalogus Episcoporum Argentinensium ad sesquiseculum desideratus, 7-10.

¹³⁸⁰ Francis Rapp, Le Diocèse de Strasbourg, 335.

¹³⁸¹ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 91.

¹³⁸² Исто, стр. 94.

¹³⁸³ Исто, стр. 95.

¹³⁸⁴ Исто, стр. 96-97.

¹³⁸⁵ Исто, стр. 97.

¹³⁸⁶ Jakobi Wiphelingi, Catalogus Episcoporum Argentinensium ad sesquiseculum desideratus, 15.

¹³⁸⁷ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 97-98; Jakobi Wiphelingi, Catalogus Episcoporum Argentinensium ad sesquiseculum desideratus, 16.

Ово је време деловања великих хришћанских мисионара који су ширили хришћанство на једном простору који је био покрштен, али хришћанство није било у потпуности инкорпорирано у живот. Слично је било и са црквеном организацијом и динамиком оснивања црквених заједница и првобитних дијацеза.¹³⁸⁸

Епископ Ванделфрид успео је да значајно повећа број монашких заједница, односно, монаха на територији епископије. Ванделфрида је наследио Хилдолф, о чијем се животу готово ништа незна.¹³⁸⁹

Наредни бискуп стразбуршке епископије Едо, дошао је из Алеманије, прво је био игуман манастира Рајхенау, а касније га је Карло Мартел (688/9-741), поставио за стразбуршког епископа. Едо је унапредио епископију и посредовао у ондашњим верским расправама светог Бонифација¹³⁹⁰ и светог Пирмина¹³⁹¹ с једне, и надбискупа Хродеганга од Меца¹³⁹² с друге стране.¹³⁹³ Гулиман наводи и помен Еда код Валафрида Страбоа, средњовековног латинског писца и теолога који је био сабрат манастира Рајхенау.¹³⁹⁴ И савремена историографија углавном наводи ове податке, као и то да је Едо био на епископској столици од 734 до 776. године.¹³⁹⁵

Бискуп Ремед долази за епископа после Хеда, и према Гулиману, Вимпелинг није у праву када за Хедовог наследника наводи Алидулфа.¹³⁹⁶ Његов наследник, како пише Гулиман, у манастиру и на епископској столици је био Рато, кога је Вимпелинг

---

¹³⁸⁸ Franz Felten, „Zur Einführung in die Vortragreihe: Mission und Christianisierung vom 8. bis ins 20. Jahrhundert“, у *Bonifatius - Apostel der Deutschen: Mission und Christianisierung vom 8. bis ins 20. Jahrhundert*, прир. F. Felten (Wiesbaden: Franz Steiner, 2004.), 13-16

¹³⁸⁹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 98; Jakobi Wiphelingi, *Catalogus Episcoporum Argentinensium ad sesquiseculum desideratus*, 16.

¹³⁹⁰ Свети Бонифације се родио између 672 и 675 године у Енглеској. Био је мисионар и ширио је хришћанство у Франачкој у 8 веку. Бонифације се сматра првим архиепископом познатог црквеног центра Мајнца и постао је заштитник Немачке. Неуморно је радио на ширењу и учвршћивању хришћанства међу Германима. На том задатку је и страдао заједно са пратњом 754. године.: Lutz E. v. Padberg, „Bonifatius – Missionar und Reformier“, у *Bonifatius - Apostel der Deutschen: Mission und Christianisierung vom 8. bis ins 20. Jahrhundert*, ур. F. Felten (Wiesbaden: Franz Steiner, 2004.), 34.

¹³⁹¹ Пирмин је један од најистакнутијих духовних личности свога времена, „апостол Алемана“. Још је неосветљено његово порекло, деловао је у складу са јужногалском манастирском културом, и уочљивим шпанским обележјем. Према ирском обичају је примио бискупску посвету а вероватно је био из Шпаније или Септиманије. Уз подршку Карла Мартела основао је 724. године опатију Рајхенау, познати духовни центар, али је из ње био протеран због сукоба са алеманским војводом. Прелази у Алзас и наставио деловање у Стразбуру и Мецу, где је 753. године и умро у опатији Хорнбах.: Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 20-22.

¹³⁹² Хродеганд је био надбискуп Меца и позната црквена личност. Био је у служби код Карла Мартела и од њега је добио епископију Мец 742. године, умро је 766. године.: Karl Bihlmeyer, *Kirchengeschichte*, Band 1, 115.

¹³⁹³ Едо је био Пирминов ученик, а Пирмин је постао духовник монаха и у манастиру Ортенау који је припао Стразбуршкој бискупији као надокнада за Сунгдау.: Hubert Jedin, *Velika povijest crkve*, III/1 (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1971.), 21.

¹³⁹⁴ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 99-100.

¹³⁹⁵ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 21.

¹³⁹⁶ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 113-114.

навео као Рехо.¹³⁹⁷ Према мишљењу савремене историографије епископа Рахиа (783-790?),¹³⁹⁸ који је био најпре монах у Минстеру, наследио је Реми.¹³⁹⁹ Око наредног стразбуршког епископа Ута, Гулиман и Вимпелинг су сагласни. Гулиман цитира једну исправу цара Лудвига Побожног из 819. године у којој се Уто помиње.¹⁴⁰⁰

Следећи познати епископ стразбуршки је Ерлехард, чије управљање епископијом неки историчари смештају између 815. и 822. године.¹⁴⁰¹ У доба Лудвига Побожног дијацезу је водио Адалох, који се помиње први пут у царским исправама 817. године. Помиње се и у једној исправи Лудвига Немачког (817-843), „пречасни Адалох Аргенторатски“, коју такође цитира Гулиман.¹⁴⁰² После њега за епископа долази Берналд, који се помиње у једној исправи цара Лудвига из 831. године као „[...] пречасни Берналд, епископ стразбуршки“.¹⁴⁰³ Данашња историјска наука сматра да је Берналд на епископску столицу дошао 820 и на њој остао до 832. године.¹⁴⁰⁴

Према Вимперлингу Берналда је наследио Уто II, што се не слаже са Гулимановим истраживањима, према коме је то био Ратолд. Он ту тврдњу документује цитатом из једне повеље Карла Ћелавог (840-877) од 6. августа 870. године у којој се помињу епископије и манастири шире регије, а међу њима и епископ Ратолд.¹⁴⁰⁵ Но, оба аутора демантује данашња историографија, према којој је Ратолд на епископској столицу, наследио Ута II, и био епископ од 840 до 874. године.¹⁴⁰⁶

Као Ратолдовог наследника и Гулиман и Вимперлинг наводе бискупа Гримолда, притом не документујући тај податак нити једном једином реченицом. Помен о овом бискупу је свакако пронашао Вимпелинг, Гулиман је оценио да је за то имао аргумената и пренео тај податак. О Гримолду се ни касније ништа није сазнало, тако да га у новијој литератури не налазимо.¹⁴⁰⁷

Гулиман је утврдио да је Регенхард водио епископију у доба цара Карла Дебелог (879-887), а помиње га анонимни стразбуршки хроничар у тексту из 987.

---

¹³⁹⁷ Исто, стр. 115.

¹³⁹⁸ Познато је да је епископ Рахис 787. године преписао велики шпански зборник црквеног права, познат као *Collectio Hispana*, што је допринело јачању шпанске духовне и културне струје у Франачкој, присутне још од Пирмина.: Hubert Jedin, *Velika povijest crkve*, III/1, 22.

¹³⁹⁹ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 23.

¹⁴⁰⁰ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 116.

¹⁴⁰¹ Исто, стр. 117.

¹⁴⁰² Исто, стр. 118-119.

¹⁴⁰³ Исто, стр. 121.

¹⁴⁰⁴ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 335.

¹⁴⁰⁵ Jakobi Wiphelingi, *Catalogus Episcoporum Argentinensium ad sesquiseculum desideratus*, 25; Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 123.

¹⁴⁰⁶ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 335.

¹⁴⁰⁷ Jakobi Wiphelingi, *Catalogus Episcoporum Argentinensium ad sesquiseculum desideratus*, 25; Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 124.

године.¹⁴⁰⁸ Данас се зна да је он епископ био између 874. и 888. године.¹⁴⁰⁹ Њега наслеђује Балдрам, за кога историчар није могао прецизно утврдити када је био епископ, мада се данас зна да је то било између 888 и 906. године. Гулиман цитира један акт из 905. године у коме стоји да га је на катедри наследио Отберт.¹⁴¹⁰ Отберт је био бискуп од 906. до 913. године, а наследио га је Готфрид, за кога Гулиман пише да је био епископ само два месеца. Након њега долази Рихвин, чију биографију Гулиман илуструје кроз једну исправу о црквеним поседима у Алзасу за време епископа Рихвина из 926. године.¹⁴¹¹ Новија и савремена историографија је одредила време Рихвиновог епископата, а то је од 913. до 933. године.¹⁴¹²

Гулиман пише да је његов наследник Рутард, дошао из Швапске на столицу стразбуршких бискупа 933. и на њој остао до 950. године. Он је био активан учесник у сукобу када се против Отона I побунио војвода Франконски Еберхарт¹⁴¹³. Војвода од Лорене је стао такође против Отона и пришао француском краљу. Током опсаде Брајзаха, где се утврдио Еберхарт, бискуп Рутард напушта Отонову војску заједно са надбискупом Мајнца. Надбискуп се удружује са Отоновим братом Хајнрихом Баварским, који је покушао да убије Отона I. Отон је у бици код Андернаха 2. октобра 939. године угушио побуну и тада гину Гиселберт од Лорене¹⁴¹⁴ и Хајнрих Франконски. После ове победе Отон I је прогнао Рутарда из Стразбуршке епископије, али га је следеће године помиловао.¹⁴¹⁵

На епископској столицу је Рутарда 950. године наследио епископ Удо III, који је био грофовског порекла, и према Гулиману епископ петнаест година.¹⁴¹⁶ Следећи епископ стразбуршки је Ерманболд, о чијем се пореклу не зна скоро ништа, осим да је био из племићке куће. Био је активан у цркви и пре рукоположења за епископа,

---

¹⁴⁰⁸ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 125-126.

¹⁴⁰⁹ Francis Rapp, Le Diocèse de Strasbourg, 335.

¹⁴¹⁰ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 126-127; Francis Rapp, Le Diocèse de Strasbourg, 335.

¹⁴¹¹ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 128, 133, 138-139.

¹⁴¹² Ernst Mooyer, *Onomasticon chronographikon hierarchiae germanicae: Verzeichni der deutschen Bischöfe seit d. J. 800 n. Chr. Geb. nebst einem Anhang, die Würdenträger einiger Abteien und Ritterträger enthaltend* (Minden: Im Selbstverlage des verfassers, 1854.), 105; Francis Rapp, Le Diocèse de Strasbourg, 335.

¹⁴¹³ Еберхард (-после 938), војвода Баварски кога је 938. године победио и свргао с власти Отон I и тиме потчинио Баварску. Његова судбина је остала нерасветљена, постоје претпоставке да је умро одмах након 938. године али и да се склонио у Лорену или Мађарску.: Kurt Reindel, „Eberhard“ у *NDB*, 4 (1959), 227

¹⁴¹⁴ Гиселберт од Лорене (890-939), војвода од Лорене, удавио се у Рајни 2. октобра 939. године у бици код Андернаха, када је Отон I поразио побуњене немачке великаше.: Eduard Hlawitschka, „Giselbert“ у *NDB*, (1964), 414

¹⁴¹⁵ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 140-152; Legl, Frank, „Ruthard“, у *NDB*, 22 (2005), 304

¹⁴¹⁶ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 155-157.

Гулиман наводи помене Ерманболда у изворима 963, 964. а као епископа 965. године. Управљао је епископијом све до 991. године, проширио је епископску библиотеку и обогатио њен фонд документима и књигама. Радио је и на подизању нових капела у својој епископији за шта је имао подршку и царске власти.¹⁴¹⁷

Као следећег епископа стразбуршког Гулиман наводи Балда, позивајући се на Вимпелинга, мада о њему нема података.¹⁴¹⁸ Савремена истраживања нису узела за релевантно ово неаргументовано мишљење, па се за Ерманболдовог наследника сматра Вилдеролф (991-999).¹⁴¹⁹ Гулиман цитира један документ из времена Отона III (983-1002) у коме пише да је 1000. године у Италији умро епископ стразбуршки, а да га је наследио епископ Алавик, који је према Гулиману био епископ три године. Он цитира једну вест из 997. године, где се за опата Алавика каже да је био на концилу у Павији¹⁴²⁰ у време Гргура V (996-999) и антипапе. Како се помиње као монах, значи да још није био епископ.¹⁴²¹ Око времена његовог епископата историографија није сагласна, она старија је мишљења да је он био епископ од 999 до 1001. године, с чиме је сагласна и новија,¹⁴²² док савремена истраживања показују да је он на челу стразбуршке дијацезе био 1000. и 1001. године.¹⁴²³

Почетак новог миленијума донео је на епископску столицу Вернера I, који је био од рода Хабзбурговаца. Он је свакако један од првих познатих личности, куће која ће постати једна од највећих европских династија. Вернера је за епископа поставио цар Отон III. После смрти цара Отона, Херман, син Конрада I претендује на немачки престо и улази у сукоб са баварским војводом Хајнрихом¹⁴²⁴. Хајнриха је подржао архиепископ Мајнца а тиме и епископ Вернер. После победе, Хајнрих се крунисао у Мајнцу 1002. године и после тога одлази у Швапску. Херман то користи, заузима и разара Стразбур. Сукоб се завршио превагом Хајнриха II, коме се Херман покорио. Хајнрих је повратио контролу над Алзасом, а по завршетку сукоба, краљ је Вернера

---

¹⁴¹⁷ Исто, стр. 159-167.

¹⁴¹⁸ Jakobi Wiphelingi, *Catalogus Episcoporum Argentinensium ad sesquiseculum desideratus*, 36; Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 168.

¹⁴¹⁹ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 335.

¹⁴²⁰ Павија је била место у коме је заседао низ црквених сабора у средњем веку. Један од њих је био 997. године који је сазвао Гргур VII због проблема са магденбуршким архиепископом и француским епископима који су признали брак Робера II (996-1031), са рођаком.: Ulrich Knefelkamp, *Das Mittelalter*, 117.

¹⁴²¹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 172-173.

¹⁴²² Ernst F. Mooyer, *Onomasticon chronographikon hierarchiae germanicae*, 105.

¹⁴²³ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 335.

¹⁴²⁴ Хајнрих II Свети (1002-1024), цар Светог римског царства, победио је своје супарнике у сукобу око престола и крунисао се у Мајнцу 7. јуна 1002. године за цара. Успео је донекле смирити ситуацију у држави, тако да су га сви признали за владара наредне године.: Ulrich Knefelkamp, *Das Mittelalter*, 121-125.

наградио тиме што је обновио Манастир Светог Стефана у Стразбуру. Вернер је био побожан и желео је да посети Свету земљу, па је из тог разлога кренуо на пут преко Константинопољ, где је према Гулиману стигао 1027. године. Но ту се његов пут завршио, умро је идуће 1028. године у престоници Источног римског царства.¹⁴²⁵

Наредни стразбуршки епископ био је Вилхелм, који је према Гулиману обављао ту дужност укупно деветнаест година. Био је најмлађи син Ота од Вормса (948-1004)¹⁴²⁶, војводе Франачке, Алеманије и Баварске. Гулиман наводи и његове породичне везе са тадашњим водећим европским породицама. Данас знамо да је Вилхелм био епископ у Стразбуру од 1029 до 1047. године, а Гулиман наводи и тачан датум његове смрти, 7. новембар 1047. године.¹⁴²⁷

Наследио га је Хецел, који је на епископској дужности био од 1047. до 8. фебруара 1065. године. Њега је наследио Вернер II од Ахалма, пореклом из племићке породице која је држала замак Ахалм¹⁴²⁸ у Виртембергу. Сам Вернер је био гроф од Ахалма, а Гулиман цитира један извор који каже да је 1065. године стразбуршку епископију наследио Вернер, пређашњи гроф Анхалма. Гулиман цитира изворе према којима је Вернер умро 1078. године, али саопштава и Вимпелингово мишљење, засновано на анонимном хроничару, да је умро 1079. године.¹⁴²⁹ Данас историјска наука сматра да је Вернер умро 1077. године.¹⁴³⁰ Његов наследник Теобалд, према Гулиману је био епископ пет година, и у познатом сукобу између папе Гргура VII и цара Хајнриха IV (1084-1105), Теобалд је био изопштен из цркве 1080. године.¹⁴³¹ Мујер је мишљења да је Теобалд био епископ од 1079. до 1084, док Рап његово време управљања стразбуршком дијецезом ограничава годинама 1078-1082. године.¹⁴³²

И наредни епископ стразбуршки Ото, био је на страни цара Хајнриха IV у борби против папа Гргура VII. Ото је потицао од чувене куће Хоенштауфоваца и према Гулиману је епископ био шеснаест година. У време папе Урбана II он успева да се покаје и бива враћен под окриље цркве. Придружио се Готфриду Бујонском (1060-1100), у походу на Свету Земљу, да би се после пада Јерусалима вратио назад.

---

¹⁴²⁵ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 175-186.

¹⁴²⁶ Seibert Hubertus, „Otto von Worms“, у *NDB*, 19 (1998), 688

¹⁴²⁷ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 186-193.

¹⁴²⁸ Утврђење Ахалм је подигнуто око половине 11. века у време грофова Егина и Рудолфа. Први пут се помиње 1098. године, што је време после грофа Вернера јер је он раније преузео стразбуршку бискупију. О томе времену и његовом управљању грофовијом скоро да нема података. Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutscher Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 5.

¹⁴²⁹ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 193-207.

¹⁴³⁰ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, Paris: Editions Beauchesne, 1982, 335.

¹⁴³¹ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 208-209.

¹⁴³² Ernst F. Mooyer, 105; Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 335.

Забележено је његово учешће у познатим сукобима око Никеје и Антиохије. Ускоро по повратку из Свете Земље, Ото је умро 1100. године.¹⁴³³

Ота је наследио Балдуин, који је на столици стразбуршких епископа остао само месец дана. После њега, исте године, на чело Стразбуршке епископије долази Куно, који је према Гулиману ту остао укупно двадесет две године. Гулиман наводи неколико исправа у којима се Куно помиње као стразбуршки епископ. Наводи и две вести о његовом силаску са епископске столице, прва је из 1123. а друга из 1122. године, обе наводе да је Куно бивши епископ а да га је заменио Бруно који је на том положају остао пет година.¹⁴³⁴ Гулиман наводи податак Јохана Тритемиуса да је на епископској столици 1127. године био Еберхард.¹⁴³⁵ Следећи стразбуршки епископ је Гебхард, који је био на челу дијацезе од 1131. до 1141. године. Био је родом из познате куће грофова од Ураха¹⁴³⁶, син Егина II, од Ураха, једног од првих познатих чланова ове куће. Гулиман цитира анонимног хроничара који наводи да је Гебхард управљао епископијом до 1141. године, али и другог анонима који наводи да је Гебхард био епископ до 1140, са чим се слаже и Тритемиус.¹⁴³⁷

Први помен епископа Бурхарда (1141-1162), Гулиман проналази у једној исправи цара Конрада III из 1144. године, у којој се наводи „[...] Бурхард, стразбуршки епископ“.¹⁴³⁸ Гулиман је погрешно навео да се ради о цару Конраду II, уствари била је то исправа Конрада III, који је владао у то време.¹⁴³⁹ Бурхард је био епископ и 1161. године када се помиње у једној исправи цара Фридриха Барбаросе (1155-1190), коју Гулиман у целости цитира. Анонимни хроничар, кога Гулиман цитира написао је да је Бурхард умро 1162. године.¹⁴⁴⁰

Гулиман цитира Вимпелинга, према коме је наредни епископ био Рудолф а управљао је епископијом од 1162 до 1179. године. У хроници анонимног аутора Гулиман је нашао податак да је стразбуршки епископ Рудолф, присуствовао сабору

---

¹⁴³³ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 210-213.

¹⁴³⁴ Исто, стр. 216-222.

¹⁴³⁵ Исто, стр. 230-231.

¹⁴³⁶ Грофови од Ураха су племићка породица која је ојачала у 12 и 13. веку у области Виртемберга.: Gerhard Köbler, Historisches Lexikon der deutscher Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart, 732.

¹⁴³⁷ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 231-233, 238-239.

¹⁴³⁸ Исто, стр. 240-242.

¹⁴³⁹ Конрад III био је немачко-римски краљ (1138-1152), први из династије Хоенштауфоваца. Конрад II је живео читав век раније, био је римски цар (1027-1039), први из Салијске династије.: Gerd Althoff, „Konrad III (1138-1152). Mit Heinrich (1147-1150)“, у *Die deutschen Herrscher des Mittelalters: historische Portraits von Heinrich I. bis Maximilian I. (919-1519)*, прир. В. Schneidmüller (München: C.H. Beck, 2003), 217-220

¹⁴⁴⁰ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 244-245.

папе Александра III (1159-1181) 1179. године, што је последњи његов помен у изворима.¹⁴⁴¹

Након њега на чело Стразбуршке епископије долази Конрад I, који је епископ био само годину дана. Гулиман цитира анонимног хроничара који наводи да је 1180. године стразбуршког епископа Конрада после годину дана наследио Хајнрих.¹⁴⁴² Он је епископ био од 1181. до 1190. године а потицао је од знаменитог, и „[...] старог баронског рода“. Према анонимном хроничару на кога се Гулиман позива епископ Рудолф је умро 1190. године. Гулиман је истражујући ово питање консултовао и дело Јохана од Севиље, познатог хроничара.¹⁴⁴³

Следећи стразбуршки епископ био је Конрад II, који је на том положају остао дванаест година. Његов први помен Гулиман налази у хроници анонимног аутора од 1193. године. Био је у пратњи цара Хајнриха VI (1169-1197), на његовом путу у Рим код папе Иноћентија III (1198-1216), и од цара је добио значајну помоћ за своју епископију. Према наводима анонима Гулиман пише да је умро 1202. године.¹⁴⁴⁴

Гулиман се позива на податак непознатог хроничара да је наредни епископ био Хајнрих II, те да је почев од 1202. године, на положају остао двадесет једну годину. Био је племенитог рода, од познате породице Веринген. У току сукоба Филипа Швапског и Отона IV,¹⁴⁴⁵ епископ Хајнрих II је у прво време био на страни Отона IV. Следио је папску политику јер је Иноћентије III подржавао Отона IV. Касније је прешао на другу страну обезбедивши повластице за Стразбур од Филипа Швапског. Хајнрих II је био 1202. године изабран од локалног свештенства и народа за епископа Стразбура али је рукоположен тек 1207. године, када се и Иноћентије III помирио са Филипом Швапским. Гулиман цитира Тритемиуса, према коме је Хајнрих II умро 1223. године а на катедри стразбуршких епископа наследио га је Бертолд.¹⁴⁴⁶

---

¹⁴⁴¹ Исто, стр. 247-248.

¹⁴⁴² Исто, стр. 248.

¹⁴⁴³ Исто, стр. 249-258.

¹⁴⁴⁴ Исто, стр. 253-258.

¹⁴⁴⁵ Сукоб је настао после смрти Хајнриха VI (1169-1197), када је део кнежева изабрао Филипа Швапског за краља 9. јуна 1198. године. Други део кнежева није хтео да прихвати династију Хоенштауфен и даје подршку династији Велф, и бира Отона IV за краља 12. јула 1198. године. Почео је рат у коме је Филипа Швапског подржавала Француска а Отон IV Енглеска. Иноћентије III је пружио подршку Отону IV који је папи понудио помоћ његовој политици у Италији. Отонова ситуација се погоршава после пораза Енглеске од стране Француске. Филип Швапски је поразио Отона у бици код Васенберга 27. јула 1206. године, где Отон бива рањен. Ситуација се преокреће када је Филип Швапски убијен 21. јуна 1208. године. Отон се мири са папом и кнежевима изборницима који га 11. новембра 1208. године бирају за краља а папа га крунише за цара 4. октобра 1209. године.: Klaus van Eickels, „Otto IV. (1198-1208) und Philipp (1198-1208)“, у *Die deutschen Herrscher des Mittelalters: historische Portraits von Heinrich I. bis Maximilian I. (919-1519)*, прир. В. Schneidmüller (München: C.H. Beck, 2003.), 272-292

¹⁴⁴⁶ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 259-269.

Према Гулиману, Бертолд I је био стразбуршки епископ од 1228. до 1244. године. Он се позива на анонимног хроничара који је записао да је Бертолд од Тека¹⁴⁴⁷ 1228. године био стразбуршки епископ.¹⁴⁴⁸ Данас се поуздано зна да је Бертолд I био стразбуршки епископ од 1223. до 1244. године.¹⁴⁴⁹ Бертолд I је покушао да прошири територију своје епископије али је наишао на отпор Хоенштауфоваца и у томе га је спречио краљ Хајнрихом VII (1220-1235). Када је папа Гргур IX 1239. године екскомуницирао цара Фридриха II (1220-1250), Бертолд је био на страни папе у овом сукобу.¹⁴⁵⁰ Гулиман у овом делу књиге, користећи податке Тритемиусове историје, говори и о епилогу сукоба цара Фридриха II са сином Хајнрихом VII. Цар је 18. септембра најбрже што је могао стигао из Италије у Мајнц. Затим му је у Вормсу дошао његов син Хајнрих, према Гулиману по наговору Хермана, мајстора Тевтонског реда.¹⁴⁵¹ Хајнрих је ту ухваћен и пребачен у Италију, где је остао заточен до краја живота.¹⁴⁵²

Поред политичке активности, које су донекле смањиле његов углед код народа, Бертолд је оставио значајног трага у духовности и организационом епископије. За време Бертолда, доминиканци¹⁴⁵³ се први пут настањују у Стразбуру, по Гулиману 1244. године. У то време је у целој Европи било много јеретика, који су се раширили по „[...] Алеманији, Италији, Ломбардији“, особито у Галији, тако да је и Стразбур био у опасности од те пошасте. Гулиман цитира Тритемиуса и анонимног хроничара који наводе да се 1230, односно 1231. године, организује Римокатоличка црква у борби против јеретика¹⁴⁵⁴ широм Европе. Стога је долазак доминиканаца у град сигурно

---

¹⁴⁴⁷ Тек је замак у Виртембергу који је у 12. веку био у поседу Церингена, а први пут се помиње 1152 године. Од 1187. године наследила га је споредна линија ове војводске куће.: Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutschen Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 702.

¹⁴⁴⁸ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 272-273.

¹⁴⁴⁹ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 335.

¹⁴⁵⁰ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 274-279.

¹⁴⁵¹ Херман од Залца (1170-1239), велики мајстор Тевтонског реда постао је 1211. године. Био је човек од великог поверења цара Фридриха II. Посредовао је у сукобу између цара и папе Гргура IX а као што видимо и у сукобу цара са сином Хајнрихом.: Kurt Forstreuter, „Hermann von Salza“, у *NDB*, 8 (1969), 638-640

¹⁴⁵² Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 280.

¹⁴⁵³ Мада Гулиман то не наводи, претпостављамо да се ради о Јохану Тевтонику (1180-1252), који је био четврти велики мајстор Доминиканаца од 1241. године. Био је и босански епископ од 1233 до 1237. године. Познато је да је умро у Стразбуру 1252. године.: Gieraths OP, Paul-Gundolf, „Johannes Teutonicus“, у *NDB*, 10 (1974), 571

¹⁴⁵⁴ Овде се говори о оснивању инквизиције од стране папа Гргура IX (1227-1241), 1231. године. Он је посебно подржавао Доминиканце, укључивши их у борбу против јеретика.: Karl Bihlmeyer, *Kirchengeschichte*, Band II, 327-329.

много значао за Католичку цркву и њену сигурност. У време Бертолда се у епископији обнављају манастири и унапређује општа црквена организација.¹⁴⁵⁵

За Хајнриха III, Гулиман наводи да је епископ био укупно двадесет једну годину. Каже да је Хајнрих био по националности Свев,¹⁴⁵⁶ од старе грофовске породице Штахлака (замак у Палатинату Рајна). У изворима га проналази тек 1248. године, док је касније утврђено да је Хајнрих III био епископ крајем 1244. или 1245. године.¹⁴⁵⁷ Хајнрих је водио политику против династије Хоенштауфен и због тога и покушаја реформи у граду добио опозицију у грађанству и већу Стразбура. Гулиман је тачно утврдио годину његове смрти, цитира један извор где се каже да је 1260. године умро стразбуршки верски поглавар.¹⁴⁵⁸ Хајнрих је као стразбуршки епископ био на познатом Лионском сабору¹⁴⁵⁹ који је сазвао папа Иноћентије IV (1243-1254), 1245. године. Међу присутнима Гулиман истиче латинске патријархе Константинопоља и Антиохије.¹⁴⁶⁰

Након Хајнриха на епископској столици у Стразбуру седела су два епископа из племићке куће Геролдсек¹⁴⁶¹. Први је, према Гулиману, био Валтер I, који је стразбуршком дијацијом управљао од 1260 до 1263. године. Његов брат Хајнрих, гроф од Геролдсека, управљао округом Ортенау. Валтерово управљање епископијом обележио је сукоб са грађанством Стразбура, у коме је био побеђен. Гулиман наводи да је Валтер I умро 12. фебруара 1263. године.¹⁴⁶²

Епископијом после Валтера управља Хајнрих IV од 1263. до 1273. године; родом од баронског рода Васихен, гране куће Геролдсек. Водио је политику различиту од свог претходника и помирио епископију са градским већем Стразбура, урадио је доста на унапређењу организације и добротворном раду.¹⁴⁶³

---

¹⁴⁵⁵ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 282-286.

¹⁴⁵⁶ Свени су германско племе. У средњем и раном новом веку овим именом се називају становници Швапске и немачких кантона Швајцарске. Људи са тога простора су у оно време доживљавани на осталом немачком простору као странци, чак и као су сматрани другим етничким елементом, како то наводе извори а Гулиман истиче на више места.: Hermann Ament, Sueben, у *LDM*, 8 (1997), 285-288

¹⁴⁵⁷ Francis Rapp, Le Diocèse de Strasbourg, 335.

¹⁴⁵⁸ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 295-296.

¹⁴⁵⁹ Лионски сабор сазвао је 1245. године Иноћентије IV против цара Фридриха II. На сабору је учествовао велики број епископа.: Klaus van Eickels, „Friedrich II. (1212-1250) Mit Heinrich (VII.) (1222-1235)“, у *Die deutschen Herrscher des Mittelalters: historische Portraits von Heinrich I. bis Maximilian I. (919-1519)*, прир. В. Schneidmüller (München: C. H. Beck, 2003), 312-313

¹⁴⁶⁰ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 288.

¹⁴⁶¹ Геролдсек је племићка породица у области Виртемберга која се први пут помиње у 11. веку. Управљали су округом Ортенау где је било развијено рударство у средњем веку.: Gerhard Köbler, Historisches Lexikon der deutscher Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart, 216-217.

¹⁴⁶² Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 296-299.

¹⁴⁶³ Исто, стр. 300-302.

Епископ Конрад III управљао је епископијом од 1273. до смрти 1299. године. Био је од рода Лихтенберг¹⁴⁶⁴, традиционално приврженог папској политици. Захваљујући својим добрим односима са Рудолфом I (1273-1291) дошао је на место епископа Стразбура. Током свог епископата активно је подржавао политику Хабзбурговаца, и захваљујући томе унапредио своју епископију, градећи цркве и манастире. У његово време почиње се и са изградњом стразбуршке катедрале,¹⁴⁶⁵ једног од најважнијих црквених објеката у дијацези. Однос са Рудолфом I учинио је да игра кључну улогу у политици града Стразбура. Брат Конрада III био је гроф Фрајбурга Брајзгау и против њега је у том граду дигнута побуна. Конрад III је похитао у помоћ брату али је рањен близу самог града и на повратку у Стразбур је умро. Гулиман је из епитафа на његовом гробу у Стразбуру сазнао да је умро августа 1299. године.¹⁴⁶⁶

После Конрадове смрти на епископску столицу у Стразбуру долази његов брат Фридрих I од Лихтенберга. Епископијом је управљао према Гулиману од његовог рукоположења 1300 до смрти децембра 1306. године, и сахрањен је поред свог брата.¹⁴⁶⁷ Савремена истраживања показују да је он за епископа био изабран одмах после смрти свог брата Конрада III 1299. године, и био је на том положају до 1305. године.¹⁴⁶⁸

Следећи стразбуршки епископ био је Јохан I, који је према Гулиману управљао епископијом двадесет пет година. Пре тога обављао је функцију канцелара краља Албрехта I (1298-1308), и имао је јаку подршку Хабзбурговаца. Наводи податак из његовог епитафа, према коме је „[...] пречасни господин Јохан, епископ стразбуршки“, умро новембра 1328. године.¹⁴⁶⁹

Епископ Бертолд II управљао је Стразбуршком дијацезом од 1328 до 1353. године. Био је родом од швајцарске грофовске куће Бухег из Солотурна¹⁴⁷⁰. Његов отац Хајнрих био је ландграф од Бургундије а мајка Јохана била је ћерка грофа Отоа од

---

¹⁴⁶⁴ Лихтенберзи су позната алзашка племићка породица која је ојачала у касном средњем веку и доминирала је у региону Стразбура и Хагенауа. Дала је неколико стразбуршких епископа.: Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutschen Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 375.

¹⁴⁶⁵ Стразбуршка катедрала је дуго времена, после доградње у првој половини 15. века била највеће здање на свету. Њена градња започета је почетком 12. века а настављена је током средњег века.: Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 56.

¹⁴⁶⁶ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 303-316.

¹⁴⁶⁷ Исто, стр. 318-320.

¹⁴⁶⁸ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 336.

¹⁴⁶⁹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 321-329.

¹⁴⁷⁰ Видети: Meyer Bruno, „Der Bruderstreit auf dem Schloss Thun“, *Zeitschrift für schweizerische Geschichte*, 29 (1949): 449-493

Страсберга¹⁴⁷¹. Именован је за команданта и епископа Тевтонског реда у Аргауу а касније је управљао огранком реда за Швапску. Током свечаног уласка у Стразбур, новог епископа је пратило шест стотина Тевтонаца. У епископији је завео строгу црквену дисциплину а исто је покушао и са градом Стразбуром, због чега је наишао на јаку опозицију.¹⁴⁷²

Гулиман пише да су у доба епископа Бертолда живели и умирали „[...] најславнији владари: Хајнрих VII, затим најодважнији Леополд I Хабзбург¹⁴⁷³ и пресветли Фридрих I Хабзбург¹⁴⁷⁴, који је себе прогласио за краља.“¹⁴⁷⁵ Гулиман наводи да је цар Лудвиг IV (1328-1347)¹⁴⁷⁶ у Риму „[...] од стране римског народа био овенчан као цар“. Тамо је са својом женом добио сина и изабрао антипапу због мржње према папи Јовану XXII (1316-1334), кога је прогласио за јеретика. Лудвиг IV се вратио из Италије у Алеманију и тамо сместио седиште Царства. Папа Јован XXII се вратио на папску столицу и трудио се преко аустријских војвода и својих епископа да цара Лудвига свргне.¹⁴⁷⁷

Бертолд је саградио капелу посвећену светој Катарини 1340. године у јужном делу Саборне цркве у Стразбуру. У његово време је 1349. године дошла куга из Швајцарске, која је однела трећину становништва Стразбура. Учествовао је и у погрому над Јеврејима у овом граду, када је погубљено око две хиљаде припадника овог народа. Бертолд је умро у Молесхајму 1353. године а сахрањен у капели свете Катарине у Стразбуру.¹⁴⁷⁸

Бертолд је пре смрти, за свог наследника на епископској столици одредио Јохана, из познате алзашке куће Лихтенберга. Јохан II је према Гулиману био епископ од 1353. до 1365. године. Рукоположен је за стразбуршког епископа децембра 1353.

---

¹⁴⁷¹ Грофови од Страсберга су средњовековна швајцарска племићка породица која је изумрла око 1200. године.: Franziska Steffen Haelg, „Strassberg, von“, *HLS*, 12 (2002), 144-145

¹⁴⁷² Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 330-331,

¹⁴⁷³ Леополд I Хабзбург (1293-1326), војвода аустријски, био је трећи син краља Албрехта I Хабзбуршког.: Koch, Walter, „Leopold I.“, у *NDB*, 14 (1985), 285-287

¹⁴⁷⁴ После смрти Хајнриха VI, наступила је борба око немачког престола и у исто време изабрана су два краља. За Лудвига Баварског је гласало четири а за Фридриха Хабзбуршког три од седам кнежева изборника. Сукоб се на крају завршио договором у Улму 7. јануара 1326. године према коме је Лудвиг крунисан за цара Светог римског царства а Фридрих Хабзбуршки је требало да преузме немачки престо. Фридрих Хабзбуршки је од круне одустао и наследио је војводство Аустрију.: Michael Menzel, „Ludwig der Bayer (1314-1347) und Friedrich der Schöne (1314-1330)“, у *Die deutschen Herrscher des Mittelalters: historische Portraits von Heinrich I. bis Maximilian I. (919-1519)*, прир. В. Schneidmüller (München: C. H. Beck, 2003), 394-398

¹⁴⁷⁵ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 332-334.

¹⁴⁷⁶ Лудвиг је био у сукобу са папом Јованом XXII после крунисања у Риму, прогласио је папу јеретиком и на папску столицу довео антипапу Николу V који је после Лудвиговог напуштања Рима свргнут.: Michael Menzel, *Ludwig der Bayer (1314-1347) und Friedrich der Schöne (1314-1330)*, 397-399.

¹⁴⁷⁷ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 343.

¹⁴⁷⁸ Исто, стр. 368-374, 377-378.

године а папа Иноћентије VI (1352-1362) је то потврдио у јануару наредне године. Јохан Лихтенберг је обављао функцију царског викара Карла IV (1346-1378), али упркос његовом искуству, епископија није водила политику усклађену са централним државним органима. Гулиман цитира један документ о царским привилегијама из јануара 1357. године, где се међу племством помиње и „[...] пречасни Јохан стразбуршки“.¹⁴⁷⁹

Јохан II је успео да прошири територију епископије на грофовију Етлинген, и купио је неколико замкова и места. Дошао је у сукоб са Градским већем Стразбура које је покушало да ограничи утицај црквеног суда, чему се он одупро. Познат је као велики добротинитељ и радник на хуманитарним пословима. Гулиман цитира Вимпелинга који је утврдио да је Јохан II умро 14. децембра 1365. године.¹⁴⁸⁰

Након смрти Јохана II на чело Стразбуршке епископије дошао је Јохан III, родом од гране Лигни, Луксембуршке куће. Гулиман наводи да је епископ био од 1366. до 1371. године, а водио је пореклом од грофова Луксембурга и Брабанта.¹⁴⁸¹ Јохан је био интересантна историјска личност, као изданак чувене куће рано је добио државну службу у Триру 1355. године. У изворима је описан као мали и не баш способан човек, којим је манипулисала царска власт. На тим крилима је постао епископ Стразбура, а настојао је да добије надбискупију у Триру и Келну. Уз помоћ Карла IV успео је на крају да преузме архиепископију у Мајнцу 1371. године а рукоположио га је Гргур XI (1370-1378). На архиепископској столици у Мајнцу, остао је познат као Јохан I а поред тога био је гувернер области Ветероа. У Мајнцу није дуго остао, умро је после две године а причало се да је отрован.¹⁴⁸² Гулиман цитира епитаф са његовог гроба на коме је писало да је месеца априла 1373. године умро архиепископ Мајнца, Јохан Луксембуршки.¹⁴⁸³

Утицајна личност, дипломата и царски саветник Ламберт од Бруна, дошао је на чело епископије 1371. године и ту остао до 1374. Пре тога, Ламберт је био епископ Бриксена и Шпејера, богат човјек који је финансијски подржавао и цара. За његову каријеру није заслужно његово порекло, већ његова лична способност. Он прелази на место епископа у Бамбергу 1374. године а Гулиман наводи да је 15. фебруара 1375. године Фридрих постављен на место стразбуршког епископа.¹⁴⁸⁴ Ламберт је у

---

¹⁴⁷⁹ Исто, стр. 382-384.

¹⁴⁸⁰ Исто, стр. 391-392.

¹⁴⁸¹ Исто, стр. 396.

¹⁴⁸² Anton Ph. Brück, „Johann I. von Luxemburg-Ligny“, у *NDB*, 10 (1974), 496

¹⁴⁸³ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 398

¹⁴⁸⁴ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 399-400.

Стразбуру имао сукоб са аристократијом, те се одлучио да пређе у Бамберг, где се у потпуности афирмисао као епископ и постао једна од најзначајнијих фигура на двору Карла IV, умро је у Бамбергу 17. јула 1399. године.¹⁴⁸⁵

Фридрих II је, према Гулиману, званично дошао на чело епископије 20. децембра 1375. године. Поттицао је из угледне племићке породице која је живела у регији Ајфел, образовао се у Паризу. Затекао је доста лоше стање у епископији која је била потресена унутрашњим сукобима и ратним пустошењима. Успео је да среди стање, побољша финансијску ситуацију и прикључи епископији руднике сребра у Генгенбаху¹⁴⁸⁶. Фридрих је на иницијативу цара и папе Бонифација IX (1389-1404), именован за епископа Утрехта 1393. године, где је остао до смрти 1423. године.¹⁴⁸⁷

Око наследника Фридриха II на трону стразбуршких епископа постојала су различита мишљења. Каснији аутори и савремена историографија сматрају да је између Фридриха и Буркарда, краће време 1393. године бискуп Стразбура био Лудвиг. Лудвиг је иначе само неколико месеци био епископ и због лошег односа са црквом и неспособности је смењен након општег незадовољства народа у епископији.¹⁴⁸⁸

И његов наследник Буркарт II није се дуго задржао на епископској столици, кратко је трајало његово управљање у току 1393. године, када га је потиснуо конкурент Вилхелм II. Према Гулиману он је на епископској столици остао четрдесет четири године. Гулиман је настојао бар хронолошки осветлити ово нестабилно време Стразбуршке епископије када се она нашла у кризи изазваној сукобима око епископске катедре.¹⁴⁸⁹

Познато је да је епископија у то време преживљавала дубоку кризу, коју је требао окончати избор новог епископа. Та очекивања није испунио Вилхелм II, поттицао је из племићке породице Дист, победио је 1393. године конкурента Буркарта и на челу епископије остао до 1439. године. Дакле четрдесет шест година а не како Гулиман тврди четрдесет четири. Вилхелм II није најпре рукоположен и остао је у суштини световњак током свога управљања дијацијом. Доста је незадовољства и протеста било на његов рад, код верника и грађанства уопште. Тужбе против Вилхелма II разматране су и на Сабору у Констанци, али се он успео извући и испословати да се од грађана

---

¹⁴⁸⁵ Alfred Wendehorst, „Lamprecht von Brunn“, у *NDB*, 13 (1982), 463

¹⁴⁸⁶ Град у Виртембергу у коме се налази познати бенедиктински манастир Генгенбах. У региону је током средњег века било развијено рударење.: Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutscher Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 214.

¹⁴⁸⁷ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 402-406.

¹⁴⁸⁸ Ernst F. Mooyer, *Onomasticon chronographikon hierarchiae germanicae*, 106; Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 336.

¹⁴⁸⁹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 408.

Стразбура затражи помирење са епископом. Вилхелм II је тек 1420. године рукоположен за епископа у складу са црквеним канонима.¹⁴⁹⁰

Са средњим веком се завршава период успона и славе стазбуршке епископије, времена које је дијацезу, како то Гулиман на више места наглашава, сврстало у ред најславнијих. Са временом хуманизма и ренесансе, мењаће се и однос града према епископији, а у исто време ће наступити неки вид персоналне кризе на њеној катедри. Све те околности водиће ову дијацезу једним неизвесним путем и довешће у питање саму њену егзистенцију, на простору где је трајала хиљаду година.

---

¹⁴⁹⁰ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 64, 336.

5. 3. Стразбуршки епископи у доба реформације и католичке реформе

Период реформације у Стразбуру има свој посебни развој и треба га посматрати од развоја реформационих идеја током 15. века када овај град постаје значајан центар развоја хуманизма и науке. Плејада хуманиста какви су били Вимпелинг, и други, отворили су време нових идеја и видика у Стразбуру. Успону Стразбура у хуманистичкој епохи допринео је и Гутенберг који је делао у овом граду, једном од првих центара развоја штампарства у Европи. У Стразбуру је у 15. веку владала таква духовна клима која је његовом становништву наметнула посебан однос према цркви и духовности уопште. Тако је у овом граду реформациони покрет самоинициран, од стране његових становника, није имао спољне факторе који су га покренули, што представља посебан пример реформације у Европи.¹⁴⁹¹

Хуманистичке идеје продирале су у све значајније градске центре Европе. На делу је била критика црквених девијација које су током 15. века биле изражене и које ће утицати на стварање јавног мишљења које је тражило да се црква реформише. Обични грађанин је гледао како се места за молитву и црквене обреде претварају у грађанске институције. Лица која су обнашала духовне функције удаљила су се од својих заветних задужења а обичном грађанству је остало да само брине о свом духовном усмерењу, појединац је постао побожнији од цркве, институције која га је требала усмеравати у тој побожности.¹⁴⁹²

Гулиман се у *Историји стразбурских епископа* није бавио овим суштинским питањима, изузев на неким појединачним местима у делу, у којима није могао сакрити критику понашања неких прелата. У тексту је требало бити оних других примера, који нису служили на част ни епископима ни црквеном поретку уопште, а били су најдрастичнији у периоду реформације. Његово избегавање тема које су ишле у прилог реформацији је очекивано, јер он припада једном другом хуманистичком покрету, који је касније за реформаторским хуманистима и који је настојао да реформише Римокатоличку цркву у духу Трентског сабора. Стога је Гулиман и одлучио да дело постави тако да избегне једну проблематику која Цркви не иде у прилог, већ да кроз

---

¹⁴⁹¹ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 66-69; Benoit Jordan, *Histoire de Strasbourg* (Paris: Editions Jean-paul Gisserot, 2006.), 47-48.

¹⁴⁹² Тај особени период пре оног званичног почетка реформације све је више интересантан за историографију, јер су ту корени реформе цркве.: Francis Rapp, *Christentum IV: Zwischen Mittelalter und Neuzeit (1378-1552)* (Stuttgart: Kohlhammer, 2006.), 139-141; Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick*, 18-19.

преглед биографија стразбуршких епископа, прикаже историју дијазезе и учврсти легитимитет Римокатоличке цркве у њој.¹⁴⁹³

Највећи део Гулимановог опуса припада историографији католичке реформе. Но, овај историчар је успео остати у великој мери објективан и веродостојан истраживач прошлости и када је реч о овако репрезентативним темама које су му наметали, време, његова убеђења и позиција царског историчара. Обрађујући историју Стразбуршке епископије он није бежао од навођења слабости и појединих не светлих епизода које су оптерећивале Римокатоличку цркву у времену реформације.¹⁴⁹⁴

Ипак, уочљиво је његово дистанцирање од коментарисања лоших појава у епископији и активности појединих епископа. Анализирајући дело, закључили смо да је Гулиман на посебан начин пласирао критику која се да препознати на појединим местима. То свакако није поента овог сегмента дела, порука је сасвим друга, афирмација угрожене Римокатоличке цркве у Стразбуру, и допринос њеној обнови на духовном, организационом, и укупном друштвеном плану. Гулиманово дело има основну поруку, да покаже зашто је и како Стразбуршка епископија, постала како он наглашава „[...] најчувенија епископија“. Гулиман пише о Стразбуру као важном центру епохе реформације, у коме су живели и стварали, краће и дуже боравили, многе истакнуте личности онога времена. Ту је пре крунисања у Ахену боравио почетком јуна 1414. године цар Сигмунд (1410-1437), краљ Угарске који је наследио цара Рупрехта (1400-1410). У Стразбуру је Гутенберг почео пројекат усавршавања штампарске технике, а своје историјске епизоде у овом граду имали су и велики реформатори Калвин, Фарел и други, које Гулиман није ни поменуо.¹⁴⁹⁵

Овај особени период историје Стразбуршке епископије у Гулимановом делу можемо условно почети епископом Конрадом IV, коме је посвећена шездесет девета глава књиге. Са Конрадом почиње и једна буран период историје епископије, испуњен унутрашњим сукобима, поделама и њеним цепањем. Конрад је потицао из породице која је поседовала замак Буснанг¹⁴⁹⁶ у области Тургау, на левој обали реке Таури; где су они, како аутор наглашава, живели од давних времена, као веома угледни и чувени

---

¹⁴⁹³ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 427.

¹⁴⁹⁴ Такав пример су околности око избора епископа Роберта 1440. године и биографија истог, за кога Гулиман наводи: „имао је бурну, расипничку и раскалашну младост.: Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 421-422.

¹⁴⁹⁵ Исто, стр. 412.

¹⁴⁹⁶ Буснанг је место у кантону Тургау у Швајцарској, у средњем веку седиште барона од Буснанга који су изумрли у другој половини 15. века.: Charlotte Gschwind-Gisiger, „Konrad von Bussnang“, у *NDB*, 12 (1979), 526

барони. За Гулимана је било битно доказати племенито порекло епископа, те да су сви одреда били бирани из најбољих породица. Такво је порекло имао и Конрад, који је у почетку обављао функцију надзорника коморе стразбуршке цркве.¹⁴⁹⁷

Ова стара титула угледних црквених великодостојника је према Гулиману егзистирала још од формирања првих хришћанских заједница на овом простору. А извори које је консултовао доказују да се та стара хијерархијска терминологија задржала све до доба Царства, односно до доба Отона III (983-1002). Гулиман је, истражујући првобитне монашке обитељи у региону Алзаса, утврдио да је у њима црквени живот био организован попут оног у каснијим манастирима са савршеним црквеним поретком.¹⁴⁹⁸

Трагајући за извориштима духовности и њиховим континуитетом са њему савременом Црквом, Гулиман је дошао до закључка да се у Стразбуру та традиција старих црквених дужности одржала дуже него у другим центрима, односно да нова црквена хијерархијска терминологија и сами црквени обред у овој дијацези нису прихваћена одмах, и укоренили су се тек у време Хајнриха IV (1056-1106). Он тиме показује да је Стразбур као духовни и црквени административни центар, баштинио традиционалне црквене вредности и титулисање из времена епископа мисионара, што је доказ утемељености старих црквених вредности у овом граду, којима је тежила и *нова побожност*.¹⁴⁹⁹

Конрад је био једна од најугледнијих личности епископије свога доба, и као такав је дошао у сукоб са моћним свештеним круговима који га као таквог нису желели видети на епископској столици. Све околности његовог избора за епископа нису у потпуности расветљене. Оновремени историчари су имали различита тумачења овог догађаја, али је већина била сагласна да је за епископа био изабран од већег дела свештенства. Ипак, у моменту самог рукоположења, када је био испред самог олтара и када му је свечаним чином указивана највећа почаст, један део свештенства се није сложио са његовим избором. Тај део је био утицајнији и богатији и несумњиво је имао јаку подршку, па је Конрад одбачен под изговором да је *Свев* (то се односило на његово швапско порекло), односно дошљак и странац. Његовим противницима није одговарала

---

¹⁴⁹⁷ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 416-417.

¹⁴⁹⁸ Исто, стр. 417.

¹⁴⁹⁹ Исто.

јака личност на челу епископије па су на то место поставили Јохана од Осхенштајна¹⁵⁰⁰, који је био у годинама, „[...] немоћан и наглув.“¹⁵⁰¹

Ова историјска прича имала је наставак у Конрадовом немирењу са узурпаторима, а у томе је добио подршку Сабора у Констанци,¹⁵⁰² чиме је његов супарник пропао. Конрад се и сам повукао уз доживотну пензију од 3.000 гулдена, али је пре тога за стразбуршког епископа препоручио Роберта. Црквени великодостојници и пфалцграф су ово постављење потврдили у Базелу 18. августа 1440. године, као и антипапа Феликс V (1439-1449).¹⁵⁰³

Гулиман, аферу избора стразбуршког епископа описује као, Конрадову борбу за напредак епископије и спремност да се одрекне бискупске столице како би се ситуација разрешила. Он је тражио да се нађе друго персонално решење за упражњено епископско место али да то буде неко достојан тог положаја. С тим предлогом су се морали сложити и његови противници, па је за епископа именован Роберт, који је био млад али веома способан и утицајан. Робертово именовање, по Гулиману „замена“, догодило се 1440. године и одобрено је по црквеним и државним законима посебном уредбом, а тиме потврђено и прихваћено. Потом се Конрад повукао на свој феуд у Руфаху,¹⁵⁰⁴ да би Роберт преузео епископску функцију, на којој је остао тридесет једну годину и „[...] поживео у миру, побожан и поштован од свих до 1471. године“.¹⁵⁰⁵

Гулиман наводи један изузетно вредан податак везан са епископа Конрада, који је вероватно први пут објављен. Конрадов гроб у капели стразбуршке катедрале је „[...] отворен мало пре овог помињања“, што се може протумачити да се ради о години објављивања књиге 1608. или претходној. Током отворања гроба епископа Конрада, они који су видели његово тело били су изненађени, „[...] није само тело било

---

¹⁵⁰⁰ Осхенштајн је замак у Алзасу, југозападно од Саверна, седишта стразбуршких епископа. Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutscher Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 488.

¹⁵⁰¹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 418-419.

¹⁵⁰² Сабор у Констанци сазвао је папа Јован XXIII од 1414 до 1418. године. На њему је успостављено јединство Римокатоличке цркве.: Francis Rapp, „Die Kirchenprovinzen des Deutsches Reiches“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit der Zerreißproben (1274-1449)* прир. М. Mollat (Freiburg, Basel, Wien : Herder, 1991), 693-697

¹⁵⁰³ Феликс V је био последњи антипапа у околностима када је папа Еуген IV 1439. године преместио Сабор из Базела у Ферару. Дошло је до поделе сабора, црквени великодостојници који су остали у Базелу изабрали су антипапу Феликса V, који је иначе био кнез Амадео VIII Савојски. Феликс V је боравио у Швајцарској (Базелу, Лозани и Женеви), на позив папе Николе V одрекао се папске титуле и прихватио се кардиналског чина 1449. године.: Marie-Helene Congourdeau, Jean Richard, „Die Beziehungen zwischen den Kirchen des Ostens und des Westens: Die Probleme der Vereinigung“, у *Die Zeit der Zerreißproben (1274-1449)*, прир. М. Mollat (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1991), 828-830

¹⁵⁰⁴ У 5. веку град је био резиденција Меровинга. Који су га касније дали стразбуршким епископима те је постао њихов феуд.: Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutscher Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 1988, 691-692.

¹⁵⁰⁵ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 420

неокрњено и читаво, већ и одело и опрема, што је био доказ његове огромне побожности и блажености“.¹⁵⁰⁶ Гулиман се није дубље упуштао у коментар овог догађаја који је свакако репрезентативан за Цркву онога времена. Но, послао је јасну поруку да су овакви светли примери борбе за црквене, а не личне интересе, били неопходни римокатоличкој цркви, али и да је она и у времену кризе у својим редовима имала истакнуте духовнике. Персонална решења у цркви у 15. веку јесу један од главних узрока слабљења њеног угледа, и насушне потребе за њеном реформом.¹⁵⁰⁷

Конрадов наследник Роберт, мада изабран за епископа, у град је ступио после девет година, након силних покушаја и посредовања Градског већа, свештенства и Сената. На крају, када је напослетку ушао у Стразбур, то је према Гулиману био величанствен догађај. Епископ је ишао у пратњи оца, војводе Стефана, брата Лудвига, двадесет шест грофова и барона, и осамсто коњаника.¹⁵⁰⁸ Роберт је рођен око 1420. године као други син Стефана од Палатината Зимерн.¹⁵⁰⁹ Од 1432 до 1436. године био је каноник у Триру, а те године је прешао у Мајнц, да би између 1436 и 1438. године служио у цркви св. Гвида у Шпајеру. Студирао је 1439 и 1440. године у Хајделбергу а епископ Конрад га је 1440. године именово за свог заменика.¹⁵¹⁰

Роберт је био сушта супротност Конраду, који га је именово. Гулиман пише: „После бурне, раскалашне и расипничке младости, претворио се у узорног и великог епископа који је изврсно управљао епископијом, увећао је, обогатио и заслужио славу изузетног управитеља.“¹⁵¹¹

Четири године после његовог рукоположења за епископа, Роберт учествује у рату против Луја XI (1461-1483)¹⁵¹². Гулиман каже да је француски краљ „[...] у бици са Хелвећанима код Базела“¹⁵¹³ победио, затим Алзас сурово опустошио и већину градова освојио. Свуда су били „[...] трагови галске свирепости и гнева“, а онда су се против

---

¹⁵⁰⁶ Исто.

¹⁵⁰⁷ Исто.

¹⁵⁰⁸ Исто, стр. 421-424.

¹⁵⁰⁹ Палатинат Зимерн је огранак палатината Вителсбах и његов оснивач је пфалцграф Стефан син краља Рупрехта, рођен око 1385. године, чији је син био епископ Роберт.: Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutschen Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 519-521.

¹⁵¹⁰ Volker Rödel, „Ruprecht von Bayern“, у *NDB*, 22 (2005), 291

¹⁵¹¹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 421.

¹⁵¹² Првим споразумима су се стране обавезале о ненападању и дозволи проласка њихових војски преко територије обе потписнице. Исти споразум ратификовали су амбасадори наведених кантона и Луј XI (1461-1483), у Абервилу 27. новембра 1463. године, док је наредни споразум из 1470. године допуњен одредбом да ниједна страна неће пружати помоћ заједничком им непријатељу војводи од Бургундије.: *CH AEF Chroniques* 63.

¹⁵¹³ Ради се о бици код Бирса која се одиграла 26. августа 1444. године у којој је дофен Луј XI поразио швајцарске кантоне. Ова битка представља светли моменат у историји швајцарске војничке храбрости у којој су вишеструко бројнији Французи успели да поразе швајцарске кантоне али уз велике губитке.: Arthur Mojonier, *Histoire de la confédération*, 169-172.

најезде Француза дигли бискуп Роберт и остали суседни племићи. О овим ратовима је доста тога забележено у писању о аустријском војводи Алберту VI.¹⁵¹⁴

Роберт је учествовао и у бургундском рату, а са њим су били и управитељи манастира из Алзаса. Био је то широк савез, „[...] против моћи и охолости војводе Шарла“, у којему су били надвојвода Сигмунд¹⁵¹⁵, затим епископ базелски, швајцарски кантони и слободни грађани Алзаса. Роберт је учествовао у свим походима, биткама и победама над Бургунђанима и отуда донео вредан ратни плен. Гулиман вешто истиче да је о Робертвом врлинама, управљању епископијом, умерености, и укупном његовом животу, писао и Вимпелинг, мада је припадао реформаторској историографији. Роберт је умро 1478. године у Саверну, где је и сахрањен, а на споменику му је уклесан посебан епитаф у његову част. Гулиман наводи велико Робертво богатство које је завештао цркви.¹⁵¹⁶

Посебно интересантан и вредан сегмент дела описује откриће Гутенбергове штампарије, који је за Гулимана становник Стразбура. Податке о Гутенбергу преузео је од Вимпелинга који је записао да је у то време један становник Стразбура, Јохан Генфлајш, звани Гутенберг, открио, „[...] мада непотпуну“ али веома значајну вештину штампања.¹⁵¹⁷

Гулиман наглашава да је Гутенберг живео у Стразбуру, што је историјска чињеница, јер је познато да је он као техничар и кујунџија радио у Стразбуру од 1434 до 1444. године. Ту је, изгледа, и овладао техником штампања с покретним словима. Наиме он се 1438. године удружио с тројицом Стразбуржана како би производили огледала утиснута у ливене калупе и продавали их ходочасницима у Ахену. Оваква производња изискивала је овладавање техником рада у металу, што је посредно водило ка техници штампања с покретним словима. Из тог периода се помиње у документима у јесен 1438. године још један њихов посао, који је строго чуван у тајности, па се сумња да је то у вези са штампањем.¹⁵¹⁸

---

¹⁵¹⁴ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 422.

¹⁵¹⁵ Сигмунд (1427-1496), надвојвода аустријски и припадник аустријске гране хабзбуршке куће. Он је продао део својих земаља у реону Рајне бургундском војводи Карлу, да би затим тражио од њега да купи древне поседе својих предака, што је бургундски војвода одбио. Потом је Сигмунд склопио савез са швајцарским кантонима 1474. године против бургундског војводе, уз одредбу да Хабзбурговци заувек неће имати претензије на швајцарски савез. У овом рату је бургундска држава ликвидирана.: Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 208-210.

¹⁵¹⁶ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 423-425.

¹⁵¹⁷ Исто, стр. 425.

¹⁵¹⁸ Benoît Jordan, Histoire de Strasbourg, 41-42.

Гутенберг се 1448. године вратио у Мајнц и ступио у контакт са неколицином других штампара који су примењивали сличну технику под вођством извесног Јохана Фуста, где раде на штампању прве библије која се како се претпоставља појавила 1455. године. У Мајнцу је Гутенбергова техника савладана у потпуности, што Гулиман оцењује као „[...] вечиту заслугу германскога народа“.¹⁵¹⁹ Гулиман наводи и извор из кога је преузео податак о години изума Гутенбергове штампарске технике, пронашао га је у кратком изводу *Германске историје*, где стоји да је године 1440. за време владавине цара Фридриха III (1440-1493) неко велико, готово генијално дело за читав свет откривено, да је Јохан Гутенберг из Стразбура „[...] открио нов начин писања, заправо пронашао вештину штампања“. Гулиман је на основу својих истраживања тврдио да је Гутенберг до открића дошао у Стразбуру, те да је потом, по преласку у Мајнц, успешно усавршио своју технику штампања.¹⁵²⁰

Гулиманов осврт на Гутенбергову штампарију поставља нас у дилему. Да ли је он својом тврдњом, да се откриће десило у Стразбуру, а да је довршено у Мајнцу, хтео да нагласи значај Стразбура у времену хуманизма и ренесансе? Међутим, он прецизно наводи извор на основу кога износи ту тврдњу, а о томе има речи и у савременим делима која обрађују ово питање. Зато Гулиманова тврдња има утемељеност, и део је мозаика који историографија покушава сложити у намери да се ово епохално откриће у потпуности расветли.¹⁵²¹

Епископ Роберт је био изузетно утицајан и моћан, па је свог синовца Алберта, поставио за старешину катедрале, а касније је он био једногласно изабран за његовог наследника 1478. године. У Стразбуру је то дочекано са великом радошћу и одобравањем а потврђено је и посебном уредбом градских власти. Алберт је одмах прешао у епископско седиште Саверн, где је следеће године служио прву службу, чиме је званично постао епископ. У Стразбур је ушао у пратњи своје браће, највиших званичника града и многих племића. Био је скромна тиха и блага личност, према свима саосећајан и добронамеран, па је задобио велику љубав и поштовање. Разликовао се у духовном смислу од стрица и претходника Роберта, а Гулиман пише да му „[...] по побожности и љубави према Богу нико није био раван“. Стога је огромна туга и жалост код свих завладала када је умро 1506. године и сахрањен у Саверну, малој капели коју

---

¹⁵¹⁹ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 425

¹⁵²⁰ Исто, стр. 426.

¹⁵²¹ Исто, стр. 426.

је сам саградио. Његов живот и дело детаљно је описао Вимперлинг који му је био савременик.¹⁵²²

Хуманистичка критика цркве и реформационе идеје ширили су се Стразбуром и налазећи у њему плодно тло као мало где у Европи. Реформацију су подржале широке народне масе, градска управа, и делови свештенства као што је то био Матеус Цел, управник катерале. Он је заједно са својом женом Катарином, личност која је обележила реформацију у Стразбуру и која је прихватила све проповеднике и хуманисте који су долазили у град.¹⁵²³

У Стразбур долазе Волфганг Капито,¹⁵²⁴ Мартин Буцер¹⁵²⁵ и Каспар Хедо.¹⁵²⁶ Пресудну улогу у реформацији Стразбура одиграо је познати државник и првак из Стразбура Јакоб Штурм¹⁵²⁷. Градски магистрат је 1. децембра 1523. године донео одлуку да се проповедници држе Јеванђеља. На тај начин су реформатори преузели све градске парохије. Цел је постао свештеник у градској катедрали, Буцер у цркви св. Аурелије, Капито, свештеник цркве Сен-Пјер-ле-Жен, Фирн, цркве св. Томе а Теобалд

---

¹⁵²² Исто, стр. 427-435.

¹⁵²³ Матеус Цел (1477-1548), родио се у региону Горња Рајна, а школовао на универзитетима у Мајнцу, Ерфурту и Фрајбургу. Прихватио је реформаторске идеје и био близак Лутеровим ставовима. Као управник Стразбуршке катедрале, одиграо је кључну улогу у реформацији града. Био је омиљени проповедник Стразбуржана, чак и после доласка у град великих реформатора и проповедника. Био је велики хуманиста и помагао је сиромашнима са својом супругом Катарином. Када је умро, за њим је туговао цео Стразбур.: Emil Leonar, *Opšta istorija protestantizma* (Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2002.), 150.

¹⁵²⁴ Волфганг Капитон (1487-1541), родио се у Алзасу а школовао на универзитетима у Инголштату и Фрајбургу. Студирао је право, медицину и теологију која га је усмерила на реформаторски пут. Најпре је постао свештеник а онда професор богословије на Базелском универзитету где је упознао Цвинглија. Дописивао се и са Мартином лутером. Од 1523. Године је виши пастор у Стразбуру где активно учествује у реформацији. Са Буцером је издао „Confesio Tetrapolitana“, које претставља протестантско учење са елементима цвинглијанства и лутеранства.: Emil Leonar, *Opšta istorija protestantizma*, 151.

¹⁵²⁵ Мартин Буцер (1491-1551), учио је грчки и хебрејски језик на Универзитету у Хајделбергу. Упознао се са Лутером и постао ватрени следбеник реформације. Постао је пастор у Висенбургу а 1523. године прелази у Стразбур где учествује у реформацији. По својим теолошким ставовима једнако је близак и Цвинглију и Лутеру. Иако је одиграо једну од кључних улога у стразбуршкој реформацији, 1549. године је дошао у сукоб са градским властима и прелази у Енглеску, где га је позвао Томас Кранмер, архиепископ кентерберјски. Буцер је умро у Енглеској 1551. године.: Emil Leonar, *Opšta istorija protestantizma*, 151-152;

¹⁵²⁶ Каспар Хедо (1494-1552), рођен је у области Виртемберга, као син богатих родитеља и похађао је чувену латинску школу у Форцхајму, где су учили каснији познати реформатори. Започео је студије у Фрајбургу а дипломирао теологију у Базелу 1519. године. Касније је докторирао на Универзитету у Мајнцу. У Стразбуру је са Капитоном и Буцером, одиграо главну улогу у реформацији. Био је надарени проповедник и неке проповеди су му штампане. Активно је помагао реформацију у региону Алзаса и учествовао у расправама на територији целе Немачке. Хедо је био заинтересован за историју и превео је многе текстове из црквене историје. Саставио је и светску хронику која је цењена у реформаторској историографији онога времена.: Emil Leonar, *Opšta istorija protestantizma*, 152.

¹⁵²⁷ Јакоб Штурм (1489-1553), стразбуршки политичар и реформатор, потицао је из стразбуршке патрицијске породице. Студирао је право на универзитетима у Хајделбергу и Фрајбургу. По доласку познатих реформатора у Стразбур, окреће се протестантизму и као члан градског већа утиче на ширење реформације у Стразбуру. Као једна од најугледнијих личности у граду имао је кључну улогу у учвршћењу реформације у Стразбуру.: Emil Leonar, *Opšta istorija protestantizma*, 152-153.

Шварц¹⁵²⁸ Сен-Пјер-ле-Вје, где је служио прву мису на немачком језику. Католичка служба се упражњавала у неколико цркава до 1529. године када је забрањена а тиме је *de facto* протерана из града. Стразбур је од некадашњег црквеног центра постао центар протестантизма и уточиште анабаптиста и присталица различитих секти који су као прогнаници стизали у град.¹⁵²⁹

Реформација је у Стразбуру спроведена у време епископа Вилхелма III који је „водио порекло“ од грофова Хонштајна¹⁵³⁰, и изабран је једногласно од великог броја црквених старешина 1506. године. Рукоположење и инаугурација су обављени следеће године у Саверну, уз велику свечану процесију од стране архиепископа магденбуршког и уз присуство угледних црквених личности. Посебан тон свечаности дало је присуство цара Максимилијана I (1493-1519) и највишег племства а што је по Гулиману доказ великог значаја и угледа стразбуршке дијације и њених епископа у Царству. Том приликом је епископ Вилхелм добио и царско одликовање.¹⁵³¹

Идуће, 1507. године приређен је свечани и „велелепни“ улазак новог епископа у град Стразбур, где га је дочекао одушевљени народ честитајући му. У дочеку је учествовало највише свештенство и државни службеници, племство, царски изасланици, шест стотина четрдесет ритера, углавном под оклопом. Гулиман се позива на Вимпелинга као сведока тога догађаја, а који је записао да је то био најсвечанији догађај тога времена. Историја ће учинити да се исти они који су уприличили такву добродошлицу Вилхелму окрену против њега и протерају га из града.¹⁵³²

Гулиман, новог епископа, описује као образованог и способног човека који је од ране младости одгајан код ујака Бертолда од Хенеберга¹⁵³³, архиепископа Мајнца, који је важио за мудрог и часног човека. Вилхелм је имао најбоље школовање онога времена, у Италији је стекао разноврсно образовање; а то је опотпунио обављајући

---

¹⁵²⁸ Теобалд Шварц родио се у Алзасу и у раним годинама ступио у Доминиканце. Студирао је у Бечу и долази у манастир св. Стефана у Алзасу где је и потпао под утицај реформаторских идеја. Од 1523. године постаје Целов помоћник у Стразбуру када се први пут у стразбуру одржава миса на немачком језику. Постао је пастор старе парохије Светог Петра и ту остао двадесет година. Послат је 1534. године из Стразбура у Аугзбург на девет месеци. Шварц је посетио 1538. године Витемберг где га је љубазно примио Лутер.: Richard Zoepffel, „Nigrinus, Theobald“, у *ADB*, 23 (1886), 698-699; Emil Leonar, *Opšta istorija protestantizma*, 153.

¹⁵²⁹ Emil Leonar, *Opšta istorija protestantizma*, 150-155; Marc Leinard, „Die Wiedertäufer“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, прир. M. Venard (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992), 129-133

¹⁵³⁰ Грофови од Хонштајна су стара немачка племићка породица из области Харца у Тирингији која се у изворима помиње од 12. века.: Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutscher Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 295.

¹⁵³¹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 236-237.

¹⁵³² Исто, стр. 437-438.

¹⁵³³ Бертолд од Хенеберга (1441/42-1504), архиепископ Мајнца.: Ernst Bock, „Berthold von Henneberg“, у *NDB*, 2 (1955), 156

разне државне послове захваљујући препорукама свог ујака. Касније му је Јакоб од Либенштајна,¹⁵³⁴ који је у архиепископату наследио Бертхолда, поверио бригу и управљање свим пословима и именовао га замеником.¹⁵³⁵

Тако је Вилхелм имао све предиспозиције да заузме место стразбуршког епископа. Схватао је сву кризу коју је пролазила Римокатоличка црква и имао амбицију да у својој дијацези изврши корените реформе. Гулиман га описује као младог, „скромног и непорочног“ човека који је одмах по преузимању катедре изнео свој програм рада. Обећао је да неће зарад очувања положаја толерисати блудни живот свештенства дијацезе. Тиме је означио почетак духовне обнове епископије и бескомпромисне борбе против корумпираног свештенства и оних свештеника који су водили развратан живот а таквих није било мало. Вилхелм се залагао и за утврђивање целибата у вишим црквеним редовима.¹⁵³⁶

Амбиције младог стразбуршког епископа биле су унапред осуђене на пропаст јер је Црква у то време била у дубокој кризи из које се није назирао излаз. Схвативши сву тежину ситуације Вилхелм је почео да оклева са планираним реформама. Није имао снаге да се супростави моћним црквеним круговима и укорењеним правилима, тако да је мало шта постигао од свог првобитног програма. Био је приморан да се повуче у Саверн и посвети некој врсти дипломатске борбе за идеје које су према њему требале да спасе Римокатоличку цркву од пропасти. Притом је често доводио себе у опасност, мешајући се у државне и црквене послове а без икаквих резултата.¹⁵³⁷ Гулиманове констатације око улоге Вилхелма у дијацези у овом тешком времену углавном интерпретира и савремена историографија, с тим што је његов поглед оптерећен погледом из перспективе историчара католичке реформе.¹⁵³⁸

У Стразбуру су надвладала „они који су прокламовали новине“, и који су прешли у отворену критику Цркве. Гулиман процес реформације у Стразбуру описује софистицирано, не помиње никаква имена и вулгаризује све активности хуманиста. Но, између таквих редова открива се права суштина догађања у овом граду. Историчар јавне проповеди, познати метод борбе реформатора, описује као „свакодневне говоре“ који су стално „понављани“. По њему су се „новотарци“ борили „виком, галамом и окупљањима“, и наступали су много смелије од свештенства. Бескруполозно су

---

¹⁵³⁴ Јакоб од Либенштајна (1462-1508), био је архиепископ Мајнца.: Anton Ph. Brück, „Jakob von Liebenstein“, у *NDB*, 10 (1974), 315

¹⁵³⁵ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 442-444.

¹⁵³⁶ Исто, стр. 444-445.

¹⁵³⁷ Исто, стр. 446-448.

¹⁵³⁸ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 68.

постизали циљеве своје борбе и тако дошли до њима жељеног циља.¹⁵³⁹ У то време су у Стразбуру проповедали и водили библијске течајеве познати хуманисти Буцер, Хедо и други, који су знали да у својим теолошким обраћањима задовоље и потребе грађанства за јеванђеоским темама и алзашки менталитет.¹⁵⁴⁰

Кључни моментат у реформацији Стразбура према Гулиману је одлука Сената да „дозволи потпуну самовољу“ у вези са верским питањима у граду, што је довело до слома Цркве.¹⁵⁴¹ Ради се о одлуци Магистрата од 1. децембра 1523. године да се проповедници држе Јеванђеља. На тај начин су реформатори преузели градске парохije и кључне градске храмове у којима је почела служба на немачком језику.¹⁵⁴²

Како смо нагласили у Стразбуру је реформација нашла одговарајућу климу јер су широки слојеви грађанства били расположени да мењају Цркву. Гулиман то расположење намерно избегава и својом причом читаоца наводи на сасвим други закључак. Он пише да је се реформација учврстила „пошто је народ надвладан“, те да су *новотарци* тек тада превагнули, што не одговара историјским чињеницама. Касније је то потврђено декретом од марта 1529. године, којом је католичка служба забрањена у стразбуршким храмовима. Гулиман износи и податак да су „[...] документа и списи старе римске цркве“ после такве одлуке забрањена и уништена.¹⁵⁴³

Време успостављања реформације у Стразбуру ишло је у корак са великим немирима и побунама нижих слојева становништва у ширем региону. Све те околности допринеле су да друштвене прилике у Стразбуру буду сложене. Гулиман потенцира везу између ових процеса и даје осврт на побуне које су погодиле и Стразбур. Он пише да је нешто пре црквене кризе у Стразбуру у области Виртенберга 1514. године дошло до побуне сељака под вођством „[...] неког Конрада“, ¹⁵⁴⁴ по којем је она и названа. Ова буна се проширила и на стразбуршку дијацезу и угрозила манастире и црквени живот уопште.¹⁵⁴⁵

---

¹⁵³⁹ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 448.

¹⁵⁴⁰ Emil Leonar, Opšta istorija protestantizma, 151-153.

¹⁵⁴¹ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 446.

¹⁵⁴² Francis Rapp, Le Diocèse de Strasbourg, 77.

¹⁵⁴³ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 446.

¹⁵⁴⁴ Бедни Конрад је име тајног друштва које је у Виртембергу дигло устанак 1514. године, у време немира изазваних реформацијом и сељачким немирима. Устаници су били сељаци хришћани који су се дигли против феудалне експлоатације и наметања додатних пореза. Устанак је био уперен против војводе Урлиха Виртембершког (1534-1550), и његове администрације. Неколико градова је пало у руке устаника па је војвода морао да сазове ландга и ступи у преговоре са устаницима. Резултат је био уговор у Тибингену који је војвода потписао са грађанством и који је ограничавао његову власт. Биргери су издали сељаке и ови нису ни примљени на преговоре.: Andreas Schmauder, „Der Arme Konrad in Württemberg und in badischen Bühl“, у *Bundschuh: Untergrombach 1502, das unruhige Reich und die Revolutionierbarkeit Europas*, прир. P. Blickle, T. Adam (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 2004), 183-190

¹⁵⁴⁵ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 446.

У гушењу буне која је угрозила епископију укључио се епископ Вилхелм и њему суседни епископ Констанце Хуго.¹⁵⁴⁶ Они су стали на чело својих јединица, а помоћ су им пружили и суседни племићи, тако да је побуна у овом региону угушена. По Гулиману је много суровија била побуна из 1515. године¹⁵⁴⁷ која је захватила и опустошила читаву Немачку. Била је то побуна део ширег покрета сељака, а према Гулиману подстицана од стране „[...] заговорника новина“. У Алзасу се скупило око тридесет хиљада побуњеника, који су створили хаос у региону.¹⁵⁴⁸ Гулиман помиње оне сељачке устанке који су имали непосредног утицаја на друштвене прилике у Стразбуру и региону Алзаса.¹⁵⁴⁹

Наводи да су у то време владали „[...] свирепост, несигурност и безбожност.“ Приказује устанике као руљу и разбојнички организовану гомилу којој ништа није било свето, оскрнавили су манастире, тако да су многе опустошили и запалили. Илуструјући свирепост побуњеника, истиче како „[...] нису поштедели ни гробове њихових патрона“, њихове су кости вадили из гробова, бацали их и спаљивали. У таквим околностима, десило се и оно најгоре за дијачезу, побуњеници су заузели Саверн, резиденцију бискупа и разрушили је. Затим су ту направили центар у коме се окупио велики број сељака из Лотарингије, а онда су те велике устаничке хорде наставиле са чињењем срамних дела.¹⁵⁵⁰ Побуњеницима супроставио војвода Антон Лоренски,¹⁵⁵¹ коме су се по заповести епископа Вилхелма прикључили многи племићи из Алзаса.

---

¹⁵⁴⁶ Хуго Хохенланденберг (1457-1532), био је кнез-епископ Констанце из познате племићке породице Ланденберг у Кантону Цирих. За епископа Констанце изабран је 1496. године али због сукоба са градским већем преноси седиште епископије у Мерсбург. Хуго је тражио да у посед епископије уђе и познати духовни центар, манастир Рајхенау, што је изазвало незадовољство. Хуго је био познат и по разним аферама и продаји индулгенција у епископији. То је довело до ширења реформационих идеја и посете Еразма Ротердамског граду 1522. године. Због пропасти цркве у епископији дао је оставку 1529. године али се за кратко вратио на место епископа пре смрти 1531 и 1532. године.: Hans Springinklee, „Hugo von Hohenlandenberg“, у *NDB*, 24 (2010), 762

¹⁵⁴⁷ Гулиман мисли на Устанак ципеле или Савез ципеле, устанци и борба сељака југозападне Немачке крајем 15. и почетком 16. века. Био је то низ устанака који су били увод у Сељачки рат 1524-1526. године. Покрет је захватио Алзас 1495. а Брајзгау 1513. године.: Claudia Ulbrich, „Der Untergrombacher Bundschuh 1502“, у *Bundschuh: Untergrombach 1502, das unruhige Reich und die Revolutionierbarkeit Europas*, прир. P. Blickle, T. Adam (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 2004), 31-36

¹⁵⁴⁸ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 446.

¹⁵⁴⁹ Ради се о устанцима сељака: 1513 у Брајзгау; 1514 Виртембергу; 1515 у Штајермарки, Кернтену и Краину; 1517 у Шварцвалду и великим сељачким устанцима из 1525/1526. године, који су захватили и Алзас.: Karl Vocelka, *Geschichte der Neuzeit 1450-1918*, 407-410.

¹⁵⁵⁰ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 447.

¹⁵⁵¹ Антон II, гроф Лорене (1509-1544), био је противник Лутеранског покрета и учествовао је у гушењу сељачких устанака почетком 16. века. Када су алзашки сељаци напали на седиште епископа у Саверну, Антон је био један од првих који их је разбио 1525. године, зато је касније добио значајну аутономију од Карла V.: Looz-Corswarem, Otto Graf von, „Anton der Gute“ у *NDB*, 1 (1953), 316

Успео је да порази устанике и поврати Саверн, притом је према Гулиману погубио велики број побуњеника, чак се помиње број од двадесет хиљада.¹⁵⁵²

Приближно у исто време, гроф Лудвиг V од Пфалца 1508-1544¹⁵⁵³ код Федерсхајма убио је преко тридесет хиљада завереника, чак читав Вајсенбург ослободио њихове тираније. Поред свих ових великих патњи, превирања и превара противника, епископ Вилхелм је захваљујући својој бризи и опрезности својим потомцима оставио никако исту и јаку епископију, али свакако већу и бољу. Умро је у резиденцији у Саверну 1541. године, а сахрањен је у цркви поред олтара, с десне стране предходника Роберта.¹⁵⁵⁴ Било је то оно време када је Стразбур био центар протестантизма, и отворен за све оне који су ширили реформатореске идеје. Баш тада је у њему, између 1539. и 1541. године, боравио Жан Калвин, где је радио на критици Новог Завета.¹⁵⁵⁵

Гулиман пише да су четрдесет четвртог дана од смрти епископа Вилхелма, црквене власти наложиле да његово место заузме Еразмо, који је био не амбициозан човек и није вољно прихватио положај. Био је личност каквих је мало било у оно време на високим црквеним положајима, благе нарави, мирољубив, зазирао је од учешћа у сукобима. Еразма је красила вредноћа, био је јако образован, познавао је математику и друге дисциплине, школован је на најбољим образовним институцијама онога времена. Изнад свега је волео књиге којима је био више посвећен него осталим пословима. Свечано богослужење у његову част обављено је тек после осам година од његовог постављења.¹⁵⁵⁶

Време епископа Еразма донело је одређени напредак у дијацији и његове иницијативе на обнови Римокатоличке цркве у значајној мери су уродиле плодом. Донео је многе одлуке које су унапредиле црквену организацију и утицале на делимично враћање поверења у Цркву. Гулиман истиче његове сталне апеле становницима Стразбура да се врате цркви својих предака, светим храмовима и правој вери. Проповедао је грађанству да је неопходно обновити црквене олтаре, истакнути у храмовима иконе и друге реликвије. Еразмо се жалио Карлу V, доказујући оправданост својих тражења, на тај начин је успео повратити три храма у граду, катедралу и

---

¹⁵⁵² Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 447.

¹⁵⁵³ Лудвиг V био је гроф Пфалца од 1508 до 1544. године из династије Вителсбах. У току реформације се показао као одан Римокатоличкој цркви и учествовао је у походу на Франца Зикингена 1523. године и у гушењу других протестантских устанака.: Luttenberger Albrecht, „Ludwig V. der Friedfertige“, у *NDB*, 15 (1987), 412

¹⁵⁵⁴ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 448.

¹⁵⁵⁵ Volker Reinhardt, Die Tyrannei der Tugend. Calvin und die Reformation in Genf, 106-109.

¹⁵⁵⁶ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 449-450.

заједнице Св. Петра Млађег и Св. Петра Старијег. У тим храмовима епископ Еразмо је у потпуности обновио ентеријер и довео их у пређашње стање, прилагођено потребама католичких канона, а служба је у њима одржавана свакодневно. Гулиман истиче да је у Стразбуру после двадесет једну годину, „[...] од када су га новотари присвојили и оскрнавили“ одржано прво католичка богослужба 1550. године.¹⁵⁵⁷ Стразбур је 1550. године постао град у који се вратила Римокатоличка црква и који је од тада егзистирао као мултиконфесионални центар.¹⁵⁵⁸

Повратак Римокатоличке цркве у Стразбур била је велика тековина борбе епископа Еразма, за кога Гулиман има само најлепше речи. Описује га као правдољубивог, био је од ретких који је тражио скромне прилоге за Цркву, али је од свештенства захтевао пуну посвећеност раду. Материјално богатство, према Гулиману, за Еразма није имало никаквог значаја. У околностима које су довеле до повратка Цркве у Стразбур Гулиман помиње личност Кристофера Велсингера, канцелара стразбуршког епископа, „посвећеног католичкој вери“, чије су заслуге за црквену обнову биле велике.¹⁵⁵⁹

Но, Еразмо је како пише Гулиман, неизбежно био учесник сукоба у којима је и сам страдао. Била је то друга страна личности бискупа онога времена, војничко ангажовање. Еразмо је на територији Алзаса доживео несрећу, у сукобима са војводом Волфгангом од Цвајбрикена,¹⁵⁶⁰ који је ишао у помоћ француским хугенотима 1568. године. После повреде, Еразмо је остао везан за постељу и исте године умро. Гулиман наводи и сведочење неких учесника похода, који су тврдили да је бепископ Еразмо био изузетно суров према непријатељу, те да је показао своју осветољубиву нарав, узроковану пустошењима која су присталице реформације чињели у његовој дијацези.¹⁵⁶¹

Но, Гулиман такве наводе демантује, истичући да је консултовао све изворе који говоре о поменутих сукобима и да у њима тако нешто нигде не пише. Такве наводе помиње и, такође, демантује савремени стразбуршки хроничар, који је описао тугу у Стразбуру после гласа да је епископ Еразмо 1568. године умро. Као и сви одреда

---

¹⁵⁵⁷ Исто, стр. 451

¹⁵⁵⁸ Francis Rapp, *Le Diocèse de Strasbourg*, 103.

¹⁵⁵⁹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 453.

¹⁵⁶⁰ Волфганг од Цвајбрикена (1526-1669), гроф палатин и војвода Палатината Цвајбрикена од 1532. а војвода Палатината Нојбург од 1559. године. Учествовао је у Француској у верским ратовима 1569. године на страни Хугенота са 14.000 плаћеника, које је финансирала Елизабета I. Погинуо је у Бургундији 1569. године.: Lothar Berndorff, *Die Prediger der Grafschaft Mansfeld. Eine Untersuchung zum geistlichen Sonderbewusstsein in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts* (Potsdam: Universitätsverlag, 2007.), 288.

¹⁵⁶¹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 454.

стразбуршки епископи, Еразмо је водио порекло од старих лимбургијских барона,¹⁵⁶² отац му је био Кристофер а мајка Агнета родом из Верденберга,¹⁵⁶³ такође, грофовског порекла.¹⁵⁶⁴

Следећи на трону стразбуршких епископа био је Јохан, пореклом од грофовске куће луксембуршког војводства¹⁵⁶⁵, познате по богатству и слави у Европи. Гулиман пише да је Јохан, као стразбуршки свештеник, 1557. године присуствовао церемонији крунисања цара Максимилијана II (1564-1576), заједно са архиепископом Фридрихом.¹⁵⁶⁶ Изабран је и постављен за епископа 1569. године у катедрали, „[...] по старом обичају“. Од самог почетка његов избор је изазивао неслогу и сукобе у дијацији. Свештенство Римокатоличке цркве подржало је његов избор и било му је лојално, поштујући устројство епископије и вршећи службу у складу са епископовим наређењима. С друге стране, *присталице новина*, настојале су на све могуће начине да оспоре Јоханов избор и направе хаос, па чак и оружане сукобе.¹⁵⁶⁷

Било је то време настојања да се обнови црквена организација и поврате изгубљена места која су заузели протестанти. Перјаница католичке реформе био је, без сумње, Језуитски ред који је ширио своје пунктове у свим деловима Европе где је Римокатоличка црква била угрожена. За време Јохановог епископата, на његову иницијативу, у Стразбуршку епископију стижу језуити. Био је то један од важних момената у хронологији католичке реформе алзашког региона. Гулиман ту чињеницу наглашава, констатујући да се његови напори да обнови снагу и утицај католицизма, најбоље виде кроз „[...] заједницу Друштва Исусовог или језуитског реда“ коју је учврстио у Молесхајму. На тај начин је опоравио читаву епископију, што му је донело

---

¹⁵⁶² Грофовија Лимбург је била током средњег века део војводства Доње Лотарингије, да би у 11. веку постала војводство Лимбург. Крајем 13. века војводство Лимбург је припојено војводству Брабант. Све време је било у саставу Светог Римског царства а 1477. године је браком Максимилијана I и Марије од Бургундије дошло у посед Хабзбурговаца: Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutschen Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 378-379.

¹⁵⁶³ Верденберг је средњовековна грофовија у саставу Светог римског царства која је обухватала обе обале Рајне у данашњем граничном подручју Аустрије и Швајцарске.: Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutschen Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 775.

¹⁵⁶⁴ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 452-456.

¹⁵⁶⁵ Грофовија Луксембург датира из 10. века а у 14. веку је уздигнута на ниво војводства. У 15. веку је био у поседу Бургундске куће, да би после смрти Шарла Смелог 1477. године постао наслеђе његове кћерке Марије удате за Максимилијана I. После 1555. године Луксембург се нашао у саставу поседа Филипа II Шпанског.: Gerhard Köbler, *Historisches Lexikon der deutschen Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 400.

¹⁵⁶⁶ Фридрих IV, архиепископ-електор Келна од 1562. до 1567. године. Познат је по одбијању да прихвати све одредбе Трентског сабора, те га због тога Ватикан није потврдио када је 1562. године изабран за архиепископа, сматрајући га тајним присталицом протестантизма.: August Franzen, „Friedrich IV. Graf von Wied“, у *NDB*, 5 (1961), 512

¹⁵⁶⁷ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 457.

огромну славу и почаст.¹⁵⁶⁸ Познато је да је епископ Јохан језуите довео у Молесхајм 1580. године, што савремена савремена историографија сматра једним од најзначајнијих момената у католичкој обнови епископије.¹⁵⁶⁹

После изненадне Јоханове смрти 1592. године, дуго је трајао сукоб између две завађене стране око избора новог епископа, што је „[...] умањивало утицај римске цркве“. Тај сукоб је цео град довео у хаотичну ситуацију и регуларан избор се није назирао. Пошто ниједна страна није хтела да учини уступак, за кратко време изабрана су двојица епископа, Јохан од Бранденбурга¹⁵⁷⁰ и Карло од Лотарингије.¹⁵⁷¹ Други је званично изабран од стране стразбуршког свештенства и сматрао је да је он једини легитимни епископ. Сукоб је прерастао у рат који је јако разорио и ослабио епископију. Гулиман тврди да се „[...] није никада са већом мржњом ратовало између зараћених страна“.¹⁵⁷²

Након десет година сукоба, склопљен је мир у подељеној епископији, према коме је Карло био једини и законити епископ. Према уговору морао се заветовати свештенству, верницима и становницима Стразбура да неће сарађивати и склапати савезе са противницима и њиховим присталицама. Гулиман тако дефинише протестанте, чијег се утицаја на новог епископа плашило свештенство и верници. Карло је у потпуности испунио тај услов и водио је епископију у тешком времену на најбољи могући начин. Стразбуршка епископија је у његово време ојачала и поправила своје финансије. Према Гулиману Карло је епископији у извесној мери вратио њену стару славу, управљајући до 1607. године, када је умро у Нансију.¹⁵⁷³

Време на прелазу из 16. у 17. век било је доба католичке реформе и веома важан период у историји стразбуршке епископије. Гулиман као савременик догађаја из времена сукоба око епископског трона веродостојно је приказао сва та дешавања у својој књизи. Карло Лотариншки је још 1592. године био изабран за епископа

---

¹⁵⁶⁸ Исто, стр. 458.

¹⁵⁶⁹ Dieter J. Weiss, *Katholische Reform und Gegenreformation: ein überblick*, 154-155.

¹⁵⁷⁰ Јохан од Бранденбурга (1513-1571), маркграф Бранденбурга и други син кнеза Јоакима Бранденбуршког, био је лутеранске вероисповести.: Johannes Schultze, „Johann“, у *NDB*, 10 (1974), 476

¹⁵⁷¹ Карло Лотариншки (1567-1607), рођен у Нансију, где је и сахрањен. Био је бискуп Стразбура и Меца, као и кардинал католичке цркве. Потичао је из изузетно угледне куће, отац Шарл III био је војвода лотариншки, а сестра му је била удата за Максимилијана I војводу Баварске. Његова тетка Рената од Лотарингије поштује се као света. Као млад је именован за епископа Меца али је на дужност ступио када је постао пунолетан. У епископији је радио на обнови цркве у дух Трентског сабора у сарадњи са језуитима. Папа Сикст V именован га је кардиналом 1589. године.: Anton Brück, „Kardinal Karl von Lothringen (1567-1607) als Mainzer Domherr“, *Archiv für mittelrheinische Kirchengeschichte*, 19 (1967): 335-340

¹⁵⁷² Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 460-461.

¹⁵⁷³ Исто, стр. 461-462.

стразбуршког али је потврђен после мукотрпних борби. Супарник му је био Јохан од Бранденбурга кога је подржавало протестантско становништво Стразбура.¹⁵⁷⁴

Карло је дошао у резиденцију епископа у Саверну и прогласио себе јединим законитим епископом, што није потврдила и Света столица. Стога, није могао да управља епископијом јер је онемогућен од супарника и протестаната. Дошло је до сукоба који је завршен 1593. године компромисом, према коме су супарници задржали ингеренције над деловима епископије где су имали утицај. На крају је цар Рудолф II морао да реагује, дајући предност Карлу. Ни притисак цара и папе није поколебао Јохана Бранденбуршког који је тек 1604. године пристао да се одрекне аспирација на стразбуршку катедру али уз контрибуцију од 130.000 златника и пензију од 9.000 гулдена годишње. Карло је после преузимања епископије спровео реформе које је започео још раније 1596. године. Усмеравао је свештенство епископије у правцу учења кардинала Боромеа. Епископски синод је одржао 1605. године и на њему укључио језуите у обнови дијацезе ослабљене сукобима, која је егзистирала под притиском протестаната.¹⁵⁷⁵ Исте године када је Карло умро, језуити су у Молесхајму основали малу богословску школу, а касније и колеџ. Њихов ангажман у епископији у 1605. и 1607. години као и неколико година касније, није донео очекиване резултате на обнови Цркве.¹⁵⁷⁶

Лествица стразбуршких епископа окончава се Леополдом, који је на челу дијацезе био у време када је завршено писање ове историје. Гулиман на литераран начин своди историју стразбуршких епископа, завршавајући је онде где је и почео, код Леополда V, коме је књига и посвећена. Посвету с почетка дела, утврђује реченицом: „Стижемо до тебе пресветли Леополде, и код тебе као у најмирнијој луци одмарамо, а заједно са нама и чувена епископија.“¹⁵⁷⁷ И поред тога што је последњу главу књиге посветио Леополду Аустријском, Гулиман се ниједном реченицом није упустио у анализу стања епископије у времену његовог управљања. Критику таквог приступа, донекле ублажава чињеница да је седамдесетшесту главу књиге претворио у својеврстан поговор, показујући тако оданост хабзбуршкој кући, као царски и официјелни династички историчар.¹⁵⁷⁸

У таквим околностима Гулиману је преостало само да се упусти у субјективну констатацију, како епископију чека светла будућност због чињенице да на њено чело

---

¹⁵⁷⁴ Исто, стр. 462.

¹⁵⁷⁵ Anton Brück, Kardinal Karl von Lothringen (1567-1607) als Mainzer Domherr, 340-346.

¹⁵⁷⁶ Dieter J. Weiss, Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick, 155.

¹⁵⁷⁷ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 462.

¹⁵⁷⁸ Исто, стр. 462-463.

долази таква личност. Те да је поред тешког периода који је прошла, захваљујући Леополдовој „[...] умерености, правичности и побожности“, чекају најбоље године. Ипак, иза овог наизглед хвалоспева, откривамо Гулиманову вешто маскирану поруку наде али и опомене, да би нови епископ морао вредно радити на обнови цркве и њеном јачању. Леополд је свакако имао и инструменте и могућности за то, потребна је била само воља, а ње је одмах понестало. Као стразбуршки епископ, Леополд је време проводио на двору стрица Рудолфа II у Прагу, надајући се да ће наследити престо. Био је далеко од епископије, свештенства и верника; празна резиденција га је чекала у Саверну, старом седишту стразбуршких епископа. У исто време, празна је била још једна резиденција, она у Пасауу, јер је истовремено обављао дужност пасауског епископа.¹⁵⁷⁹

Гулиманова *Историја стразбуршких епископа* није класично биографско дело, већ у значајној мери представља преглед европске историје средњег и почетка новог века. Историчар је на бриљантан начин успео да кроз биографије стразбуршких епископа уклопи најважније секвенце европске историје, не нарушавајући хармонију дела и његову основну историјску вертикалу. Друга битна карактеристика дела јесте што се у њему огледа развој историографије раног новог века, односно стваралаштва католичке реформе. Дело је углавном писано језгровитим, историчним стилем али се на појединим местима дају леписи, Гулиман за Стразбур пише да је „[...] испресецан каналима као Венеција“.¹⁵⁸⁰

Познато је да је Гулиман сматрао да *Историја стразбуршких епископа* поседује најмање научне и истраживачке вредности, међу његовим делима. Но, и поред ове критичности, квалитет књиге је очит, настала је за само годину дана, што говори о несвакидашњем таленту аутора. Посебна стилска одлика која обогаћује и краси дело, јесте цитирање појединих песама у тексту, као и цитирање епитафа са споменика знаменитих црквених великодостојника. Није било лако уклопити овакав историографски модел у захтеве оновремене историографије католичке реформе, којој је Гулиман припадао. Дело почиње посветом једном Хабзбурговцу и католичком прелату, али се у појединим деловима, на суптилан начин, критикују појаве које су довеле до слабљења Римокатоличке цркве. Но, Гулиман је без сумње историчар који припада историографији католичке реформе, и у његовом делу нема никаквог разумевања за протестанте, који су за њега *новотарци* и јеретици.

¹⁵⁷⁹ Hugo Hantsch, Die Geschichte Österreichs, Erster band, 315.

¹⁵⁸⁰ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 51.

5. 4. Панегирик Филипу II

Врата Хабзбуршког двора Гулиман је отворио историјом Хабзбурговаца 1605. године, што му је приуштило поверење ове моћне династије. Пројектом приређивања и превођења на латински језик књиге о Филипу II Шпанском, краљевског саветника и историчара Антонија Сервера де ла Тореа¹⁵⁸¹, он је постао официјелни историчар Хабзбуршке династије. Сервера је био доктор наука и потицао је из угледне племићке породице, члан највишег племићког реда Калатрава. Након краљеве смрти, одабран је од стране шпанског двора да напише књигу о смрти Филипа II, у којој је синтетизована цела суштина његовог живота и владавине. Представља својеврстан панегирик Филипу II, у оном изворном смислу, када је овакав јавни говор посвећиван мртвима.¹⁵⁸²

Раномодерниста Карлос Еире, анализирајући феномен односа према смрти у Шпанији, који се посебно јавља у време светог Френсиса и Карла V, полази од изворишта овог питања у шпанској литератури. Шпански феномен „смрти и сунца“, Еире проналази код Франциска Борџије. Када је маја месеца 1539. године Борџији смрт неочекивано однела једног од његових најдражих пријатеља, царицу Изабелу, жену Карла V и мајку будућег краља Филипа II, он се придружио поворци која је испратила Изабелине остатке из Толеда до Гранаде, где је сахрањена заједно са Карловим прецима у краљевској капели.¹⁵⁸³

Због учешћа у овој сахрани, Борџија се одрекао својих титула и огромног богатства и постао језуита. Када је поворка стигла у Гранаду после путовања од петнаест дана по врелом шпанском сунцу, Изабелин оловни ковчег је морао да се отвори, да би по закону и обичају, присуство њеног тела било потврђено од стране сведока. Овај задатак се показао кобним по Борџију, који је веома волео царицу и био врло ожалашћен због њене смрти. Леш је био ужасан приказ и нападао је сва чула, јер

---

¹⁵⁸¹ Антонио Сервера де ла Торе био је професор Универзитета у Саламанки и капелан Филипа II. Његово најпознатије дело је *Testimonio auténtico, y verdadero de las cosas notables que passaron en la dichosa muerte Rey nuestro señor Don Phelipe segundo*, које је изашло у Валенсији 1599. а 1600. године и друго издање: „Cerverade la Torre (Antonio)“, у *Enciclopedia universal ilustrada Evropeo – Americana, Tomo XII Cas-Cg*. (Madrid: Espasa Calpe), 1395-1396

¹⁵⁸² Franciscvs Gvillimannvs, *De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III*.

¹⁵⁸³ Франциско Борџија (1510-1572), један од најбогатијих и најмоћнијих људи у Шпанији и Европи; изданак озлоглашених италијанских Борџија, маркиз од Ломбаја, војвода од Гандије, вице-краљ Каталоније, близак пријатељ Карла V. Постао је трећи генерал Језуитског реда, и 17. веку је проглашен за свеца.: Volker Reinhardt, *Aleksander VI. Borgia: der unheimliche Papst* (München: C. H. Beck, 2007.), 248; Carlos M. Eire, *From Madrid to Purgatory, The art and craft of Dying in Sixteenth Century Spain* (Cambridge: University Press, 1995.), 1.

је врелина сунцем испеченог ковчега убрзала процес труљења; сведоци су узмакли са осећајем мучнине, осим Борције, који је остао сталожен. За њега, распадајуће тело Изабеле је било, колико ужас, толико и откровење. Овај тренутак се сматра пресудним у Борцијином животу; од тога момента он није служио „[...] смртном господару“, већ се окренуо Богу.¹⁵⁸⁴

На овим принципима настало је Серверино дело које приказује смрт Филипа II, настојећи да га кроз веру отргне од телесног краја. Еире сматра да је у тумачењу менталитетског феномена *смрти и сунца*, Серверино дело незаобилазно. С друге стране, Бродел пишући о смрти Филипа II, међу књигама које описују тај догађај не помиње Серверину историју.¹⁵⁸⁵

Дело се убраја у Гулиманов опус јер га је он превео и приредио латинско издање. Поред тога, урадио је измене у композицији текста, чиме је књига била доступна за читање целокупној европској јавности. Историја смрти Филипа II настала је у времену католичке реформе и у том духу је представљена, није то никаква политичка историја или хроника која хронолошки приказује животни пут, односно крај једног моћног владара. Ради се о делу које на посебан, рекли бисмо суштински начин, даје целу вертикалу Филиповог владања кроз његов животни крај.¹⁵⁸⁶

У њеним сегментима можемо да сагледамо и политичка питања, али кроз посебну форму текста, као што је обраћање Климента VIII¹⁵⁸⁷ поводом смрти краља, краљеву посвећеност католицизму, читању ондашњих хришћанских писаца и поимању његових идеја, каква је то држава коју је хтео створити. Континуитет те политике, која долази од његових предака, јасан је у његовом обраћању наследнику Филипу III и порукама које су у њему садржане. Дело је, дакле, у сагласју са ондашњим пробуђеним католичким духовним, литерарним и историјским стварањем. Не треба заборавити да је писано у времену када се захуктао барок, који је нераскидиво у то време везан за Шпанију.¹⁵⁸⁸

Како пише савремени шпански историчар Пећероман, личност Филипа II је предмет противречних тумачења у шпанској историографији, као ниједна друга. Национална струја наглашава његов интегритет, првенствено као искреног католика,

---

¹⁵⁸⁴ Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III.

¹⁵⁸⁵ Carlos M. Eire, From Madrid to Purgatory, 303; Fernan Brodel, Mediteran i mediteranski svet u doba Filipa II, 26, 535.

¹⁵⁸⁶ Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III.

¹⁵⁸⁷ Папа Климент VIII (1592-1605), у време његовог понтификата су ослабили односи Рима и Шпаније.: John Kely, The Oxford Dictionary of Popes, 275-276.

¹⁵⁸⁸ О Шпанији Филипа II у доба католичке реформе видети: Diter Weiss, Katholische Reform und Gegenreformation: Ein überblick, 24-25.

прегаоца, заговорника визије планетарне мисије римокатоличке монархије. За разлику од тога, протестантска историографија га назива *дневним демоном*, фанатиком, окрутним и осветољубивим владаром који је био кадар да нареди и погубљење свог сина.¹⁵⁸⁹

Смрт Филипа II је према Броделу била такав догађај: „[...] о коме је вест обишла море и свет.“ Његова смрт, достојна дивљења, разоткрива загонетну краљеву личност, а тај много препричавани догађај обилује патетиком. Бродел, Филипов успон везује за католичку реформу, која је од њега створила водећег борца католицизма и браниоца вере.¹⁵⁹⁰ Никола Самарџић закључује да је смрћу Филипа II земља „[...] задуго остала без владара који би својом снагом, утицајем и преданошћу“ знали да надвисе главне токове њене историје.¹⁵⁹¹

Особеност шпанске ренесансе било је прилагођавање ране европске модерности поставкама хришћанског хуманизма. Њени значајни припадници били су припадници високог клера, какав је био и Сервера. Шпанска ренесансна књижевност и писана култура остала је, поред осталог, оптерећена доминацијом латинског у мисаоној прози, стога је и Историја смрти Филипа II требало да буде у латинском издању. Историја смрти Филипа II је дело које припада линији шпанске националне историографије и сигурно је претеча таквог схватања историјске улоге *мудрог краља*. У то доба, пасторалну прозу писали су Хорхе де Монтемајор, али и сам Сервантес, као и најплоднији шпански писац Лопе де Вега. Религиозну прозу писали су Хуан де Авила, доминиканац фра Луис де Гранада и песник Луис де Леон.¹⁵⁹² Ово врхунско дело из времена католичке реформе, не би било то што јесте, да није преведено и приређено на латинском језику. Био је то језик комуникације међу хуманистима, учењацима и књижевницима, без кога хуманизам није могао да буде у потпуности остварен. Иако је *Историја смрти Филипа II* за кратко време доживела два издања на шпанском језику, јавила се потреба за њеним латинским издањем. Хабзбуршка кућа је била веома заинтересована за приређивање овог дела на латински и било је потребно пронаћи неког ко би то реализовао. Он је морао да буде изабрани, најбољи, јер се радило о пројекту који је био споменик једном од највећих Хабзбурговаца. Одлука је пала на

---

¹⁵⁸⁹Хулио Хил Пећероман, *Историја Шпаније* (Београд, Слио, 2003.), 122.

¹⁵⁹⁰Fernan Brodel, *Mediteran i mediteranski svet u doba Filipa II*, 26, 535.

¹⁵⁹¹Nikola Samardžić, *Istorija Španije*, 262.

¹⁵⁹²Исто, стр. 256-258.

младог Гулимана, који је исте године именован од стране цара за официјелног историчара династије.¹⁵⁹³

Хабзбурговци су били познати покровитељи науке и уметности, што је дошло до нарочитог изражаја у време Рудолфа II. И царев брат, надвојвода Максимилијан III (1558-1618), био је личност заинтересована за развој културе. Надвојвода Максимилијан III био је син Максимилијана II и Марије Шпанске, сестре Филипа II. После смрти свог ујака и стрица Филипа II, он је у његову част наложио Гулиману да обради и преведе на латински језик дело краљевског саветника и историчара Сервера. Максимилијан је познат по томе што је постао велики мајстор Тевтонског реда¹⁵⁹⁴ 1590. године и од тада је та част постала везана за Хабзбурговце све до 20. века.¹⁵⁹⁵

Књига носи наслов: *О блаженој смрти Филипа II Аустријског, краља Шпаније, књиге III*, или о околностима које су довеле до његове смрти: истинито сведочанство написао на шпанском по заповести велечасног архиепископа из Толеда: Сервера де ла Торе, краљев саветник. По налогу велечасног и пресветлог надвојводе Максимилијана, из племићког реда Тевтонаца: превео на латински Франц Гулиман.¹⁵⁹⁶

Идеје које воде аутора кроз ово посебно историјско штиво јесу намера да се Филип II прикаже као владар који је цео свој физички и умни потенцијал посветио хришћанству, односно католицизму, и држави. То је, у ствари, идеологија на којој је егзистирала Хабзбуршка династија вековима, која се огледала у јединству власти и вере. Основни стубови на којима дело почива јесу, у ствари, жртвовање, вера и владавина, а тако је дело и конципирано у три књиге: о краљевој патњи, побожности и мудрости. Дело је написао познати интелектуалац и историчар тога времена, Сервера, и књига коју је неколико година након његове смрти приредио и превео на латински Гулиман, није претрпела велике измене. Захтев Максимилијана III да се она преведе на латински, потврђује познату чињеницу да је језик хуманизма, па и његове касне фазе – латински. Тако да је било природно да се дело објави на латинском, како би могло да буде доступно интелектуалној елити онога времена.

---

¹⁵⁹³У том смислу се Гулиман захваљује Максимилијану III у предговору.: Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 2.

¹⁵⁹⁴ Тевтонски витешки ред је немачки римокатолички ред основан у Палестини у 12. веку. Ред је играо запажену улогу на Блиском истоку у току крсташких ратова, а поразом Крсташа они прелазе у у Ердeљ одакле су протерани 1225. године. После овога они крећу у Пруску крсташки поход и формирају монашку државу која је постала поморска сила на Балтику. Слава и моћ Тевтонског реда сломљена је у бици код Гринвалда 1410. године када га је поразила Пољско-Литванска војска. Надвојвода Максимилијан III постао је велики мајстор Тевтонског реда 1590. и отада је та част постала везана за Хабзбурговце све до 20. века.: Rudolf Hiestand, „Ritterorden“, у *LDM*, 7 (1995), 878-879

¹⁵⁹⁵ Brigitte Hamann, *Die Habsurger*, 364-366.

¹⁵⁹⁶Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 1.

Гулиман је изузетно ценио политику Филипа II и његову посвећеност борби против протестаната, а једно време је био у његовој дипломатској служби. Он веома узвишеним стиховима, у песми кардиналу Паравичинију, говори о краљевој новој престоници Мадриду, називајући је *Филипи*.¹⁵⁹⁷ И у песми посвећеној амбасадору Касатију, Гулиман велича владавину католичког краља Филипа II.¹⁵⁹⁸ Иако представља ремек дело историографије краја 16. века, овај посебан историографски облик није свеобухватно обрађен. Поједине цитате налазимо у различитим делима која описују крај владавине Филипа II. Раномодерниста Карлос Еире уврстио га је у сам врх ове врсте стваралаштва.¹⁵⁹⁹

Дело је замишљено као пројекат који је настао на крилима моћи славе умрлог краља и покушаја да се нарушени контитнутет снаге шпанске гране Хабзбурговаца одржи. То је приређивач на најбољи начин схватио, зато у наслову Филипа II назива Аустријским, настојећи да направи чвршћу везу шпанске са централном граном Хабзбуршке династије. Покушава да представи Филипа III као достојног наследника, храбрећи га да се од њега очекује да настави стопама оца.¹⁶⁰⁰

Серверин истраживачки метод разрађен је кроз једну врсту компарације усмених изјава краљевих најближих сарадника, службених аката, заокружених делима савремених теолога и илустрованим одабраним деловима из јеванђеља. На тај начин дело излази из оквира историографског штива и представља посебан жанр, историјско-теолошке расправе дефинисане да испуни задатак постављене теме. Сервера цитира и свога савременика, познатог италијанског историчара Томаса Бозија.¹⁶⁰¹ Од савремених теолога, аутор у делу на више места цитира једног од најпознатијих онога времена Луја де Блоа и шпанског језуиту Рибаденеиру.¹⁶⁰² Сходно духу времена у делу налазимо и

---

¹⁵⁹⁷Francisco Gvillimanno Helvetio, Carmen Gratvlatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinvm, 7.

¹⁵⁹⁸Franz Guilliman, Ad nobilissimun et praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, 1.

¹⁵⁹⁹Carlos M. Eire, From Madrid to Purgatory, 303.

¹⁶⁰⁰Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 2.

¹⁶⁰¹Томасо Бози (крај 15. века -1539), фрањевац и италијански хуманиста и историчар.: Gaspare De Caro, „Bosio Tomaso“, у *Dizionario biografico degli Italiani, 13 Borremans – Brancazolo*, (Roma: Istituto della Enziklopedia Italiana, 1971), 266-267

¹⁶⁰²Луј де Блоа (1506-1566), фламански свештеник и теолог. Бавио се теолошким питањима, писао је о објашњењу страсти, молитви и правилу живота и огледало душе. Иначе је био у пријатељским односима са Карлом V који је рођен у Фландрији; Педро де Рибаденеира (1527-1611), шпански историчар и писац житија светих. Био је језуита и Лојола га је послао у мисију у Енглеску где је настало његово познато дело о историји Англиканске цркве, *Historia Ecdesiastica del scisma del Reyno de Inglaterra.*: Louis of Blois, *Spiritual Works* (London: Washbourne, 1903.), III-IV.

одређени број аналогична на догађаје из антике и позивања на античке ствараоце. У првом реду Сервера цитира дела Филона Јудејца и Плинија Млађег.¹⁶⁰³

У делу је примењен специфичан истраживачки метод који је наметнула околност да се проучава савремени догађај. Пажљиво су одабране личности које су својим познавањем и ауторитетом најбоље могле да посведоче како су се стварно одвијали последњи месеци краљевог живота. Стога су на почетку дела дата имена информатора који су пружили податке аутору, неопходне за реконструкцију краљевог животног краја. У консултацији са државним врхом, Сервера се одлучио да му податке дају дванаесторица информатора, са јасном алузијом на дванаест апостола. Ради се о дванаесторици (чији број симболизује дванаест апостола), највиших државних и црквених великодостојника Шпаније онога времена.¹⁶⁰⁴

Имена наведених дванаест информатора у кратким напоменама је дао и Еире, наводећи само њихове титуле и функције, не улазећи дубље у биографске податке. Први међу њима био је Андреас Камудио де Алфаро, лекар; Дон Антонио де Толедо, виши краљевски ловац; Гарсиа де Онате, лекар; Хуан Гомес де Санабрија, лекар; Енрике де Гузман, дворски племић; Хуан Руис де Веласко, краљев секретар; Франциско де Рибера, дворјанин; Дијего де Јепес, из Реда светог Јеронима – краљев исповедник; Гарсиа де Санта Марија, игуман краљевског манастира Светог Лаврентија; Хуан де Гузман, краљевски капелан; Хернандо де Толедо, дворјанин и Педро де Кастро Бобадиља, дворјанин.¹⁶⁰⁵

Гулиман се у предговору дела обраћа пречасном и пресветлом Максимилијану III Аустријском надвојводи, великом мајстору Тевтонског реда. Он у први план истиче династичку линију Хабзбурговаца, наводећи да је Филип II стриц надвојводи Максимилијану, иако му је он био крвно ближи као ујак, јер је рођени брат његове мајке, мада истовремено и брат од стрица његовог оца. Поред тога Филип II је 1571. године оженио кћерку Максимилијана II Ану од Аустрије, што је био његов четврти брак. Тако је наручиоцу овог издања књиге, надвојводи Максимилијану, Филип истовремено био ујак, стриц и зет. Гулиман кроз предговор, који је својеврсно писмо

---

¹⁶⁰³Филон Јудејац (око 25 п. н. е.-40), хеленски и јудејски филозоф, теолог и мислилац. Стварао је у Александрији. Први је међу филозофима покушао дати одговор на питања из односа филозофије и објављене теологије, која ће кулминирати у средњем веку. Филон је ранохришћанским мислиоцима олакшао спајање грчке филозофије са хришћанством. Плиније Млађи (63-113), био је римски државник и филозоф. Дружио се са великим римским историчарем Тацитом. Његова писма су значајан извор за рисмку историју.: Маја Poljak, *Filon Aleksandrijski kao spona između Antike i srednjeg vijeka*, 657; Гај Цицелије Секунд Плиније, *Писма*, I-XIX.

¹⁶⁰⁴Franciscvs Gvillimannvs, *De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III*.

¹⁶⁰⁵Carlos M. Eire, *From Madrid to Purgatory*, 303.

обраћања надвојводи, појашњава суштину задатка, пружајући му на латинском језику описану смрт Филипа II. Дело је приредио по његовој заповести, што је према Гулиману, доказ његове побожности, поштовања стрица, чију ће славу и успомену, захваљујући овом делу пронети широм света. Стога је дело и написано на такав начин да пружи обиље података о последњим данима великог владара.¹⁶⁰⁶ Гулиман је био свестан важности повереног му задатка, који ће јако утицати на његову каријеру и уздицање у официјелног историчара Хабзбуршке династије. Он потврђује да је приређивање дела на латински, најбољи начин да оно буде презентовано јавности јер је латински језик био најбољи медиј онога доба.¹⁶⁰⁷

У предговору, Гулиман истиче да књига описује оно највредније код краљеве личности, мислећи на жртвовање и побожност. Задатак који му је поверен, приређивање дела на латинском језику, прихватио је „[...] оран и чио“. То прво из разлога поштовања према наручиоцу књиге, али и због оданости династији. Сматра да је дело уредио и приредио на најбољи могући начин, тако да ће га у овом обиму најбоље упознати цела јавност. Уједно се захваљује на указаном поверењу, јер ће га овај посао уздићи у ред најугледнијих стваралаца онога времена. Гулиман апелује на Максимилијана да настави са својим културним и научним пројектом, на коме ће му он бити верни сарадник. Ово је један од момената у књизи који показује цео значај ангажмана надвојводе у ширењу хабзбуршког утицаја на културу и науку, чему је дао велики допринос.¹⁶⁰⁸

Дело је за Хабзбурговце било нешто посебно, оно је било приоритет. Недвосмислена је снага његове поруке која на читаоца оставља посебан утисак. Анализирајући његов садржај поимамо суштину ауторове поруке која сама постаје јасна када се цела књига прочита. Дело има и јаку теолошку и филозофску нит, која се провлачи од почетка до краја. Тако конципирано, оно је морало да испуни строге захтеве двора наследника престола, Филипа III. Да прикаже његовог оца као мученика који је живео страдалнички ради очувања Римокатоличке цркве и шпанске државе, које су се међусобно прожимале и чувале једна другу.¹⁶⁰⁹

Поред несумњиве историјске и литерарне вредности дела, кроз које се сагледава прошлост са више аспеката, политичког, црквеног, теолошког, медицинског и другог, оно има и особину која је свакако за критику, али коју истовремено морамо да

---

¹⁶⁰⁶Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 2.

¹⁶⁰⁷Исто.

¹⁶⁰⁸Исто, стр. 2-3.

¹⁶⁰⁹Исто.

разумемо у контексту времена и околности у којима је настало, то је некритичност. У делу се велича лик и дело европског владара чија владавина јесте контроверзна за историографију, али сигурно није светла и мученичка каква је приказана. Концепција књиге оставља утисак специфичног методолошког приступа, који је примењен у писању. На почетку је Гулиманов предговор, затим говор архиепископа Гарсије де Лоајса,¹⁶¹⁰ о околностима које су довеле до смрти Филипа II, и неопходности да се оне забележе, и на крају слово аутора шпанског издања Сервере.¹⁶¹¹

Значај целог пројекта писања књиге о смрти великог краља схвата се из уводног слова секретара Филипа III, Карила. Он изјављује да је Гарсија де Лоајса, архиепископ Толеда, високи канцелар Кастиље и краљев саветник у дирљивом говору нагласио, да се све што се догодило у време последњих дана живота Филипа II, мора сачувати од заборава.¹⁶¹²

Говор открива идеју о настанку једног оваквог дела и избору писца који би то најбоље реализовао. Стога се архиепископ Толеда обраћа доктору наука, Сервери де ла Тореу, краљевом саветнику из реда Калатрава¹⁶¹³, за кога су сви сагласни да ће тачно и верно приказати крај владара. На састанку посвећеном писању књиге, Лоајса задужује Серверу да детаљно испита све околности у вези са темом и да испита све релевантне сведоке. Такође, обавезан је краљев секретар да писцу достави службене белешке које се односе на краљеву смрт. Он сматра да ће грађе бити сасвим довољно и да неке непотребне ствари аутор треба да избаци. По завршеним истраживањима, аутор је требало да текст преда најугледнијим државним чиновницима, који би га прегледали и одобрили објављивање.¹⁶¹⁴

Сервера је, дакле, имао одговоран и сложен задатак, да прикупи податке и опише овај значајни догађај, од особа које ће да „[...] истинито сведоче“ као и из извора које ће му доставити краљев секретар. На крају је текст требало да прегледају исти они који су му и дали задатак. Од њега су тражили објективност, а то је значило, о краљу све најбоље, грешака није смело да буде.

---

¹⁶¹⁰Гарсија де Лоајса био је старешина доминиканаца и архиепископ Толеда. Значајна је личност инквизиције у време Филипа II, деловао је против иноверних покрета (илумината и протестаната) и жаришта вештичарења. Настојао је и да реши проблем мориска.: Beatris Komelja, *Španska inkvizicija* (Beograd: Clio, 2003.), 51.

¹⁶¹¹Franciscvs Gvillimannvs, *De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III.*

¹⁶¹²Исто.

¹⁶¹³Ред Калатрава је католички војни ред који је настао у Шпанији у 12. веку.: Sigrid Schwenk, „Calatrava, Ritterorden v.“, у *LDM*, 2 (1983), 1389-1391

¹⁶¹⁴Документ о овлашћењима Сервере да приступи истраживању потписао је у Мадриду, 22. септембра 1598. године, секретар Филипа III.: Franciscvs Gvillimannvs, *De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III.*

Сервера је текст предговора потписао као доктор наука и саветник, а у њему се обраћа Филипу III, где апсолвира суштину самог дела. У предговору који има изузетан научни и литерарни значај, аутор се обраћа Филипу III, настојећи да га на посебан начин охрабри и доведе у раван његовог оца, иако је и сам знао да је овај скромних могућности. Обраћајући се краљу, он истиче да је у књизи изложено истраживање врлина које су „[...] засијале“ током последњих месеци живота Филипа II. Сервера поздравља младог краља, али га и упозорава да мора да настави тамо где је стао његов отац.¹⁶¹⁵

Надаље објашњава концепцију самог дела, његову веродостојност и савремен стваралачки приступ, наглашавајући да је књигу сачинио по заповести архиепископа Толеда. Он је личност која је била присутна током последњег времена краљевог живота. Тако је Сервера забележио сва сведочанства, како би овај догађај за сва времена био отргнут од заборавља. Саопштава и одређене информације које се односе на методологију истраживања. Из њих сазнајемо да су високи званичници који су били одређени да сведоче о последњим данима краљевог живота исказе давали под заклетвом. Сервера наглашава да је поред сводечанстава, одређене делове текста сам стилски обогатио, како би на најбољи начин приказао догађаје. Поред тога, унео је и делове текста који се односе на одређене моралне поуке који су према њему најбоље илустровали краљеву личност.¹⁶¹⁶

Дело има циљ да уздигне краљеве врлине у верском и државничком смислу. Стога, аутор цитира моменте из Светог писма који, по њему, одговарају личности Филипа II. Тако Свети дух заповеда и учи: „[...] величајмо славне људе и наше претке свом нараштају“. Апостол Павле каже: „[...] памтите ваше старије, гајите наду док гледате њихов одлазак“, а Јован Богослов је говорио: „[...] блажени су они који умиру као Господ“. Требало је уздићи католичког краља до пиједестала мученика, до места које му свакако није припадало.¹⁶¹⁷

Сервера наглашава да је и раније било примера, у складу са хришћанским вредностима, писања о смрти великих људи, оправдавајући овакав чин и наглашавајући да се он не коси са црквеном догмом. Наводи да је Гргур XIV писао о смрти мученика Ернимигилдија, шпанског племића, сина готског краља. Поред тога и епископ астенски Крола, писао је о смрти кардинала Боромеа.¹⁶¹⁸

---

¹⁶¹⁵Исто.

¹⁶¹⁶Исто.

¹⁶¹⁷Исто.

¹⁶¹⁸Исто.

Дело је у целости прожето јаком теолошком цртом и афирмацијом католицизма, чији је Филип II био поборник. Тако аутор наводи поруке из говора папе Климента VIII, поводом смрти краља. Папа апострофира да је смрт краља била узвишена и служи за пример, те да се нико сем праведника није могао поредити са њим. Из тог разлога, и он се заложује за писање књиге о хришћанским врлинама Филипа II, које су се испољиле током његових последњих дана, и да оне морају да буду пример на који ће се сви угледати.¹⁶¹⁹

Сервера истиче позитивне критике, које су личности позване да говоре о околностима смрти краља, изречене о његовој књизи. Наводи људе сјајног образовања, који су оценили да је књига написана коректно и да верно приказује догађаје. У првом реду су позитивно мишљење о књизи дали они који су требало и да одобре њено штампање, архиепископ Толеда, Диего де Јепес, краљев исповедник, Гарсија де Онате, Хуан Гомез де Санабрија, краљеви дворски лекари и учени људи. Били су ту и Стефан Гаривао, краљев хроничар Бајило, краљев свештеник и Диего де Ајила из реда Тринитата.¹⁶²⁰

Писац се на изванредан начин ограничава, да остаје у оквирима оних норми које црква прописује, и на изузетно сликовит начин описује своје покушаје да говори о хришћанском, односно, краљевском моралу. Наглашава да је њему у првом плану да веродостојно прикаже последње дане живота Филипа II, те да за свој рад налази упориште у Светом писму и учењу цркве са којим је и ускладио текст. Он своје писање пореди са радом сликара који некада само врховима прстију дају контуре ликовима. Дело посвећује младом краљу Филипу III, јер му оно припада као наследнику и сину покојног краља, благосиљајући сваки његов рад. Но, овај благослов де ла Тореа се неће услишити.¹⁶²¹

Као што смо већ навели, књига је конципирана у три дела (књиге), а прва носи наслов *О краљевој снази*. Овај део, у ствари, представља неку врсту интитулације и инвокације дела, односно централне фигуре. У њој је постепено описано краљево страдање, све болести и муке од чијих је последица на крају умро. Аутор тако настоји да објасни и нагласи „[...] колико ретка храброст је из њега избијала и која је служила као велики пример“.¹⁶²²

---

¹⁶¹⁹Исто.

¹⁶²⁰Исто.

¹⁶²¹Сервера је предговор написао у Валенсији 10. марта 1599. године. Филипу III Аустријском, католичком краљу Шпаније и Индије: *Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III.*

¹⁶²²Исто, стр. 1-2.

Прва глава у првој књизи носи наслов *О краљевом трпљењу*, и она представља сажетак дела књиге у којој је описано страдање краљево. Конципирана је тако да се у уводном делу, некој врсти апстракта, даје порука коју овај део књиге носи. Ту су дати и извори који су коришћени у реконструкцији страдања, односно краљевог боловања.¹⁶²³

Веродостојан сведок краљевог страдања био је дворски лекар, Хуан Гомез де Санабрија. Он је, као и други сведоци краљевог краја, под заклетвом потврдио чињенице у вези са тим догађајем. Сервера наглашава да су сведоци навели све оно што је говорио током читаве болести и непосредно пред њу. Сви су потврдили да је било нечег необичног у свему томе, веома ретког, те да је то узвишени пример правог верника каквог до тада нико није видео ни чуо.¹⁶²⁴

У тексту се, надаље, велича вера и страдање краљево, који је пре смрти испољио толике врлине и љубав према Богу, заслужујући славу достојну Бога и највећу почаст која се може одати једној крунисаној глави. Зато је наређено да се те врлине обелодане и да морају свима да буду познате, како би се ценила држава и њен владар као прави католик и хришћанин. Поред ових врлина које су дошле до изражаја током краљевог живота, краљ је поседовао и све друге вредности којима се може похвалити један човек. Но, оне су се у најсветлијем смислу исказале током његове болести и патње, што особито наглашава карактер великог владара.¹⁶²⁵

Сервера истиче да су краљеве врлине биле препознатљиве током целог његовог живота, и да их је он својом владавином и бригом о државним пословима неговао до краја живота. Такав живот му је и омогућио славу и мучеништво какво би пожелео сваки хришћанин и верник, а та му је вера и дала снаге да издржи све то страдање. Сервера истиче да је теже померити наковањ него чекић, ко се осмели на противника, значи да је пун самопоуздања, храбрији и пре мора да победи.¹⁶²⁶

Краљеве државничке поступке покушава оправдати тумачењем погледа католичких теолога и аутора. Цитира Тому Аквинског који је писао да је теже и истовремено деликатније телесно реаговање и није исто што и душевно преживљавање и борба. Сервера потом цитира хроничара Амброзија¹⁶²⁷, који је писао о страдању светих мученика Макавеја¹⁶²⁸, које је погубио свирепи краљ Антиох. Био је то

---

¹⁶²³Исто, стр.1.

¹⁶²⁴Исто.

¹⁶²⁵Исто, стр. 2.

¹⁶²⁶Исто, стр. 3.

¹⁶²⁷ Амброзије, нормански скриптор с краја 12. века: Alfredo Jeanroy, „Ambroise“, у *Enciklopedia Italiana, di scienze, lettere ed arti, II Agro – Ammi*, (Milano: Istituto Giovanni Treccani, 1929), 801

¹⁶²⁸ Седам мученика Макавеја су јеврејски светитељи који су страдали у 2. веку пре Христа, бранећи Мојсијев закон, и одбијајући паганску веру коју им је наметнуо освајач Јудеје Антиох Епифан (115/113-

изванредан библијски пример мучеништва и борбе за веру који је требао да одслика живот Филипа 2. Он се на крају живота мучи и страда, као седам Макавеја, а целог живота се борио за католицизам и чишћење Европе од јереси, као што је то случај са побуном Јуде Макавејског у Јудеји.¹⁶²⁹ Оваквим и другим примерима Амброзије једнако доказује особиту снагу храбрости која лежи у подношењу жртве. Управо ова врлина, достојна краљева, је она којој је пре свих осталих у светим списима посвећена круна, по сведочењу Г. Јакоба, чије су речи: „[...] блажен је човек који подноси искушење, јер када буде био искушан, круну живота ће примити“. Додаје Апостол Павле: „[...] ако ћемо се уздржавати, онда ћемо и господарити“.¹⁶³⁰

Сервера пише да је из свега изнесеног јасно, да је врлина подношења патњи засијала, и да је ово једини од свих путева да се круна добије. Сервера пише да је и Филип II при крају живота издржавао све муке и искушења истрајући у вери, што показује да је био достојан положаја.¹⁶³¹ Да би се схватила краљева велика вера, морају да се прикажу његова страдања. Стога, Сервера почиње причу о болестима од којих је краљ боловао и сведочанствима најугледнијих дворских лекара, који су у то време били уз краља. Да би нагласио њихову објективност, појашњава да су се они заклели да ће веродостојно пренети све што су знали, а у томе их је обавезала и Хипократова заклетва.¹⁶³²

Глава друга носи наслов *О пореклу краљеве болести и болови који су је пратили*. У њој аутор износи хронологију догађаја који су претходили краљевој болести. Све је почело краљевим самовољним одласком јула 1598. године из Мадрида у манастир Светог Лаврентија, „звани Краљевина“. Мисли се на краљеву нову престоницу Ел Ескориал у оквиру које је био манастир св. Лаврентија. Не помиње да је то нова престоница, само њен неслужбени назив *Краљевина*, чиме наглашава духовни карактер нове престонице, не износећи њену праву намену, јер је та намена у сврху овоземаљског, а краљ није живео за овоземаљско већ вечно.¹⁶³³ Уистину, њега називају краљевским манастиром Свети Лаврентије де Ел Ескориал, чију је градњу Филип II наредио у славу победе над Французима у Сен Кантену 1557. године.¹⁶³⁴

---

92). Њихово страдање је покренуло побуну у Јудеји која је имала за циљ чишћење храма од паганских симбола.: Атанасије Јевтић, *Књиге Макавејске* (Требиње: Видослов, Никшић: Јасен, Бијели Павле, Врњци: Св. Симеон Мироточиви, 2002.), 11-45.

¹⁶²⁹Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 4.

¹⁶³⁰Исто, стр. 4-5.

¹⁶³¹Исто, стр. 5-6.

¹⁶³²Исто, стр. 7-8.

¹⁶³³Исто, стр. 8.

¹⁶³⁴Хулио Хил Пећероман, *Историја Шпаније*, 131.

Краљ је био лошег здравља и дворски лекари су му саветовали да не иде на пут, а ову чињеницу су Сервери потврдили многи извори. Одмах по доласку у Ел Ескориал, добио је терцијалну грозницу, која се јавља сваког трећег дана. Грозница га је држала недељу дана, затим је престала, да би 26. јула, усред ноћи, краљ поново пао у грозницу.¹⁶³⁵

Лекари су констатовали да је узрок грознице био у краљевом претераном кретању, како у самом Ел Ескориалу¹⁶³⁶, тако ван њега. Сервера наводи да је Филип II имао обичај да сваког другог или трећег дана напушта манастир и обилази околину. Сервера наводи да је: „[...] Седмог дана болести краљу израстао чир на мишићу десног колена, где се скупило опасно загнојење, и поред употребе свих лекова није сазрео; због тога су лекари страховали да ће бити неопходно начинити отвор на том злоћудном месту.“¹⁶³⁷ Ово су били кључни моменти краљеве болести, чији детаљи се износе због последица које су проузроковали. Познато је да је Филип II умро од сепсе, те да је јављање ових рана на његовом телу био увод у агонију болести која му је дошла главе.¹⁶³⁸

У наводима о даљем току овог обољења, аутор наводи да је по хируршком захвату рана сазрела, те да је одатле маса, којом је цео мишић био испуњен, процурила. Лекарски захват је био стручан, али су се јавила још два одлива „[...] опасна по живот, чак и да други разлози нису постојали.“ Такво стање трајало је тридесет дана, након којих се „толика нечистоћа прочистила“, а дешавало се да преко четрдесет пута у једном дану течност истече. Ово тешко стање задржало се до краја краљевог живота. Поред тога, краљ је имао почетак *јевтике*, и много накупљене течности испод коже, у листовима на ногама, стомаку и мишићима који су видно отицали. Краљ је описан „као кост и кожа“, против кога су се удружиле опаке болести, страшне и за лекаре и дворске учитеље медицине.¹⁶³⁹

Трећа глава носи наслов: *Разнолик и тачан опис краљевих болести и слабости*, описује краљеву историју болести. Костобоља је била болест која је хронично морила краља и која није пролазила, износи и дилеме ондашње медицине и њена достигнућа у дијагностици болести. Уочљиво је коришћење достигнућа античке медицине као и ставова које је још она поставила око тражења узрока појединих обољења и њихове

¹⁶³⁵Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 9.

¹⁶³⁶ Ел Ескориал, краљевски манастир Сан Лоренцо де Ел Ескориал јесте најчувеније архитектонско дело шпанске ренесансе, градњу је наредио сам Филип II. Манастир је настао у знак сећања на прву победу код Сен Квентина.: Хулио Хил Пећероман, Историја Шпаније, 131; Nikola Samardžić, Istorija Španije, 259.

¹⁶³⁷Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 9.

¹⁶³⁸Carlos M. Eire, From Madrid to Purgatory, 300-301.

¹⁶³⁹Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 9-10.

узајамне везе. Наводи и античког медицинара Галена¹⁶⁴⁰ и његову расправу са Архигеном.¹⁶⁴¹

Сервера овде износи и једну смелу констатацију која се противи мишљењима да је краљево тело било потпуно оболело и да је бол био присутан у свим деловима тела. Он истиче на првом месту костобољу и чир на десном колону „[...] који је заударао изнад свега“ као и друге чиреве по телу. Краља је мучила и *јектика* као и водена болест, и поједини делови тела са „[...] готово трулим кожом и костима које су се једва држале спојено“. Краљеве болести су „[...] били гвоздени чекићи који су као по наковњу ударили и мучили краља“. Све то даје сада за право и Архигенесовој теорији супротној Галену, по којој читаво тело може да оболи, што је краља у ствари и задесило.¹⁶⁴²

У даљем разматрању краљеве болести и њених појединих сегмената, говори се о краљевој костобољи. Та болест: „Код Шпанаца, Гала и Италијана значи кап, јер кап по кап у зглобове ногу и руку капље штетна течност која овим деловима, зато што су веома осетљиви, наноси велику муку.“ Значајне су поједине формулације у вези са овом болешћу које сведоче о оновременим достигнућима медицине. Наиме, аутор пише: „Та течност раставља везе међу зглобовима, попут земље која належа на врата, најпре се одбија и одмах затим проваљује.“¹⁶⁴³

Из текста схватамо и једно уврежено мишљење човека и медицине с краја 16. века о томе да ова болест болест „[...] погађа краљеве и племиће“. Ту је неизоставна паралела са античким или библијским ликовима, наводи пример краља Аса, кога је костобоља „[...] довела до краја живота“. По аутору, Свети Дух каже: „У тридесет деветој години владавине, Аса је патио од веома јаким болова у ногама и умро је у четрдесет првој години владавине“. Овде је јасан покушај аутора да Филипа II истакне на пиједестал библијских личности и да му да значај бесмртности и непролазности коју оне имају, кроз приче о његовом страдању.¹⁶⁴⁴

Краљево страдање, аутор упоређује са страдањем библијског Јова, коме су болови у костима били неподношљиви. Од свих јаким болова које је Јов подносио, на костобољу се посебно жалио, упоређујући је са оковима. Јер, сматрао је да „[...] нема

---

¹⁶⁴⁰Гален из Пергама (130-200), римски лекар и филозоф, грчког порекла, најплоднији и најмногостранији писац из области медицине. Познати римски научник Архигенес (75-129) родом из Апаме у Сирији, који је у Риму радио у време Трајана (98-117). Бавио се између осталог и медицином.: Wolfgang Buhwald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka, 106.

¹⁶⁴¹Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 10-11.

¹⁶⁴²Исто, стр. 11-12.

¹⁶⁴³Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 12-13.

¹⁶⁴⁴Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 13.

разлике између костобоље и притиска гробног камена или окова за ноге“. Од ове болести је патио краљ много година и због ње трпео највеће болове.¹⁶⁴⁵ „И умори га боловима на постељи његовој, тешком болешћу, тако да му се гадио хлеб и души његовој јело најмилије.“¹⁶⁴⁶

Опису „чирева на рукама и ногама“, који су највише муке нанели краљу, посвећено је пето поглавље, биле су то „злоћудне и опасне ране“, као оне „којима је бог казнио Египат“. Овде имамо један од многобројних примера позивања на моменте из Библије, којима је аутор сликовито приближио своју причу читаоцу и вернику, коме је ово штиво и било намењено. Он се одлучио за најбољи пример поређења са местом у Старом завету када је Мојсије изабрао казну за оне који крше и презиру законе.¹⁶⁴⁷

Најискуснији међу краљевим лекарима говорили су да треба извести хируршки захват да би се исцедила течност чира и затим привиле облоге од вреле мокраће којом се овако обољење лечи. О каквој се болести радило, аутор илуструје старим списима Филона Јудејца и Плинија, који наводе да су од исте болести патили египатски краљеви и обично умирали. Библијски Јов се, према аутору, жалио да су због костобоље „[...] удови његови у ништавило отерани“. Дакле, аутор *мудрог краља*, упоређује са египатским фараонима, којима је као и њему Бог одредио да их мучи и ломи костобоља.¹⁶⁴⁸

Посебне муке краљу је причињавао чир на мишићу десне ноге коме је посвећена шеста глава прве књиге. Била је то рак рана Филипа II која га је морила до самртног часа и која је допринела „труљењу мишића десног колена до костију“. По аутору је то било довољно да угрози живот краља. У даљем излагању, аутор наводи пример краља Езехије који је од једног таквог чира умро, а пророк Исаија је записао да га ни сам Бог није могао спасити.¹⁶⁴⁹

Аутору је важно да се утврди како се ради о истој врсти обољења, како би се показало да краљеви умиру од те болести, те да је то у неку руку Божја воља. Све те муке је био кадар да истрпи Филип II и да издржи што нико до тада није, ни личности из Старог завета, ни фараони, камоли обични смртници. На латинском је овај чир назван *Hebraici Sechin*, што су Пагани превели као запаљење, јер је чир пратила упала какву Гален назива *Cacoethes*. Један учени краљев лекар применио је мелем од смоквава који је препоручивао пророк Исаија, успевши да привремено залечи чир, али

---

¹⁶⁴⁵Исто.

¹⁶⁴⁶Књига о Јову, 33. *Библија – Свето писмо Старог и Новог завета* (Београд, Глас цркве 2005.), 534.

¹⁶⁴⁷Franciscvs Gvillimannvs, *De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III*, 14.

¹⁶⁴⁸Исто.

¹⁶⁴⁹Исто, 15-16.

није га у потпуности излечио, „[...] толика је његова подмуклост била“.¹⁶⁵⁰ „Имао је сличну врсту чира и веома трпеливи Јов.“, каже аутор. Он краљеве муке упоређује са Јововим, јер је то библијски пример страдања праведника и верника, наводећи да је записано како је Сатана прекорачио Божје допуштење и Јова казнио најгорим приштом. Без сумње, обојица су имали исте чиреве и Јов и Езехијас на колону, будући да писмо каже: „Нека те Господ казни opakим чиром на коленима и листовима ногу тако да не можеш да се излечиш“.¹⁶⁵¹

У седмој глави аутор наставља излагање о краљевом страдању и „непрекидној грозници“ која га је мучила. Он наводи да грозница није престајала и да је постала готово уобичајена, да би касније прешла у *јектику* која је краља непрестано исцрпљивала и изједала, тако да се претворио у кост и кожу.¹⁶⁵²

Сервера поново упоређује краљеве муке са Јововим, наводи да је он *јектику* називао *Cauma*, због које су му „[...] кости биле суве“. Пише да су грозницу Пречасни Беда и свештеник Филип¹⁶⁵³, називали *Marasmus*, а Гален „[...] грозницом *јектиком*“. Од посебног су значаја хронолошки подаци који се наводе у тексту, а везани су за краљеву биографију, грозница се нарочито погоршала 22. јула 1598. године и прешла је у дуплу терцијарну грозницу.¹⁶⁵⁴

Болови које је краљ трпео од „[...] Водене болести“, описане су у осмој глави прве књиге. Она, и друго штетно скупљање течности, нападало је краљеву утробу и изазивала несносну температуру и жеђ, једино упоредиву са Танталовим мукама. Аутор на овом месту износи једно занимљиво поређење када каже да су краљеве муке упоредиве са „[...] похлепом датом Епулону.“¹⁶⁵⁵ Ово је свакако један од ретких и вредних помена истарског краља Епулона¹⁶⁵⁶ који се борио у Истарском рату против Римљана 177. године пре Христа, и одлучио се за самоубиство да не би пао у руке непријатеља.¹⁶⁵⁷

---

¹⁶⁵⁰Исто.

¹⁶⁵¹Исто.

¹⁶⁵²Исто, 16.

¹⁶⁵³ Филип од Хервенгта (-1183), приор а касније игуман у манастиру Бон Есперанс, био је познати стилиста који је мајсторски владао стилизованом прозом. Написао је трактат *De institutione clericorum*, неколико животописа светаца и писама.: Wolfgang Buhvald, Armin Holveg, Oto Princ, Leksikon pisaca, filozofa, teologa antike i srednjeg veka, 99.

¹⁶⁵⁴Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 17.

¹⁶⁵⁵Исто.

¹⁶⁵⁶Robert Matijašić, „Starija povijest Istre i neki njeni odrazi na novije razdoblje“, *Društvena istraživanja*, 6-7, br. 2 (1993): 573

¹⁶⁵⁷Mate Križman, *Antička svjedočanstva o Istri: izbor iz djela* (Pula: Čakavski sabor: Istarska naklada, Rijeka: Otokar Keršovani: Edit, 1979.), 189.

Овде као и на многим другим местима, Сервера упоређује краљево страдање са библијским причама, и Аврамовом жеђу, за које апостол Лука каже да Аврам није тражио ништа друго, сем кап воде да расхлади језик. Жеђ је била највећа казна којом је Бог казнио Јевреје, који су лутали пустињом без воде, у којој су биле дипсаде. Дипсада је из рода змија која је насртала слично онима који болују од водене болести. Најжеднија међу змијама, чији отров убија у врелини и суши. Зато су они, које она рани, будући да им је сву телесну течност исцрпила, толиком жеђу измучени, велику количину воде пили, изазивајући код себе водену болест. Због тога је чак водена болест названа *dipsacos* што значи жедан, чак је и жеђ називана овим именом. Од ових змија многи су Јевреји у тој пустињи изуједани и погођени воденом болешћу у најокрутнијим мукама умирали. „Таква је била краљева исушеност и жеђ, било од грознице или водене болести, да се речима не може описати.“¹⁶⁵⁸

И девета глава је посвећена страдањима од грознице која се јављала сваког трећег дана и у чијем опису аутор цитира Плинија, који је писао да је њом Бог кротио лавове. Као илустрација, помињу се страхоте терцијарне грознице, Мојсијеву клетву, којом је проклињао оне који су претерано грешили: „[...] да их Господ казни грозницом и хладноћом“.¹⁶⁵⁹

Аутор је у намери да што верније и сликовитије прикаже мучеништво краљево, хронолошки приказао развој његове болести. У том набрајању свих обољења држао се исказа лекара и других сведока, тако да ниједну болест није прескочио. Десету главу посветио је *дизентерији*, која се „[...] појавила после тридесетог дана болести, а завршила се кад и краљев живот“. О дизентерији су писали и стари писци Плиније и Гален, који су је описали као болест која се завршава великом патњом. Кроз ауторов даљи опис ове болести, може се сагледати домет ондашње медицине и њено познавање патологије појединих болести. Ондашња медицина је сматрала да дизентерија почиње са колером, која напада утробу, а то прати течност из чирева које лекари називају *cacoethes*. Он наводи да је било и оних који дизентерију тумаче као чишћење стомака: *tenasmus*. Међутим, утврђено је да дизентерија од које је краљ патио није била исто што и *tenasmus*.¹⁶⁶⁰

Опет су ту примери библијских страдалника који се кроз цело дело повезују са краљевим страдањем. Истом болешћу, коју неки називају дијареја, казнио је Бог Јова током читаве две године. Има ли бољег примера мучеништва од библијског Јова, чији

¹⁶⁵⁸ Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 18.

¹⁶⁵⁹Исто, стр. 19.

¹⁶⁶⁰Исто.

примери страдања прожимају цело дело. Он је најбоља паралела краљу, вернику и страдалнику који је до краја остао верник подnoseћи сва искушења.¹⁶⁶¹ О Јововим мукама су писали Пречасни Беда и свештеник Филип. Сервера наводи сведочење дворског лекара Гарсије де Онате, који је истицао велике краљеве муке са дизентеријом, која му је због немогућности кретања, нарочито представљала проблем. Краљ је био толико слаб у последњем времену да га је било немогуће окренути, те је стога, морао да лежи у „нечистоћи“ која је производила труљење коже леђа.¹⁶⁶² Управо је *Немогућности померања на страну*, посвећена једанаеста глава прве књиге. Ту страшну ситуацију аутор поистовећује са Египћанима који су три дана у оковима тамнице, лежали а да нису могли да се окрену на другу страну, што је записано у Светом писму.¹⁶⁶³ Пишући о таласу хришћанског херојства који је наступио после Трентског сабора, Делимо наводи пример кардинала Боромеа. Када је овај црквени учитељ 1584. године умро, скинули су га да би га окупали пре сахране, тада су открили колико је његово кајање било велико. Цело тело му је било „преорано“ од бичевања и кажњавања.¹⁶⁶⁴

Тиме је краљева болест представљена као покајање искреног верника, са њом је дошла несаница и дуга бдења која су од њега направила правог сужња. Ноћу је бивао пробуђен „[...] оним немирима који су га изненада опкољавали и мучили“, а свакако је ту било и психичких тегоба за која аутор наглашава да „[...] избегава да помиње узбуркане мисли којима је краљ мучен“.¹⁶⁶⁵ У дванаестој глави се описују краљева *инсомнија и бдења*, до детаља се говори о несаници која је мучила краља и боловима који му нису допуштали да заспи, „[...] а када би понекад сан долазио, све се завршавало јаким лупањем срца, изненадним страхом, тренуцима сете и јаке меланхолије који су наступали заједно“. Несаница је мучила и Јова, који је говорио: „Плашићеш ме у сну“.¹⁶⁶⁶

Причајући о краљевој инсомнији, аутор нам нехотице открива и неке вредне податке о свакодневном животу владара. Наиме, Јоанес Гомез де Санабрија, сведочио је да је краљ док је био здрав имао добар сан, и да је спавао чак и превише по дану. Нормално је да је једном Филипу II све било дозвољено, али да ли су због његовог претераног спавања у току дана трпели државни послови, није тешко закључити. Док је

---

¹⁶⁶¹Исто, стр. 20.

¹⁶⁶²Исто, стр. 20-21.

¹⁶⁶³Исто, стр. 21.

¹⁶⁶⁴Жан Делимо, *Католицизам између Лутера и Волтера*, 113.

¹⁶⁶⁵Gvillimannvs, *De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III*, 21.

¹⁶⁶⁶Исто, стр. 22.

он спавао, његов рођак Рудолф II се у својој галерији дивио ренесансним сликама, а да га, притом, нико није смео прекидати. Аутор наводи да су краљевом буђењу често присуствовала краљева деца и већина дворског племства и краљеви помоћници, од којих посебно помиње Лудовик Кабрер. Све је било усмерено да се краљу угоди, па је у ту сврху позван и архитекта Франциско де Мора, како би прилагодио архитектонске детаље, неопходне да се створе бољи услови за краљево одмарање.¹⁶⁶⁷ Завршавајући описивање краљевих болести, аутор наглашава да их је веродостојно приказао на основу извора који су му били на располагању. На истом месту се ограђује реченицом: „Оно што је сигурно, то је да су његове патње биле веће него што сам могао да схватим или речима опишем.“¹⁶⁶⁸

Крај прве књиге, сублимира краљево трпљење и веру, која га је одржала у животу. Циљ дела је био јасан, приказати краља као мученика који је у највећим мукама остао верник, католик и државник. Посебно је од вредности један вид хронолошког прегледа краљевог трпљења, на основу исказа сведока и других извора. Сервера истиче да је ову главу посветио, „[...] краљевим патњама, боловима, његовој снази и јединственим особинама, о којима смо говорили онако како су његови лекари сведочили, а да би се боље разумело колико је трпео, износим тачно све појединости у овом одељку које су потврдили аутори својим казивањима“.¹⁶⁶⁹

Кроз приказ његових болести приказује се не само трпљење, већ и краљеве врлине. Посебну тешкоћу представљало је то што „[...] између трећег и педесетог дана, колико је болест трајала,“ краљ није могао да устане из кревета, а притом је ту извршавао физиолошке потребе. То је краљу најтеже падало, доктор Андреас Замудиус де Алзар, сведочећи да краљ у својој спаваћој соби и у дому ни кончић, а на себи ни пегу ни брадавицу није подносио.¹⁶⁷⁰

Краљев самртни час је требало приказати као посебан моменат. Краљ је са великом живошћу отворио очи и уперио их ка распећу, које је носио Фердинанд де Толедо (било је то распеће са којим је његов отац умро). Пошто га је од њега узео, одмах га је више пута пољубио са највећим посвећењем, ништа мањим него слику која је била на воштаници коју је држао у другој руци.¹⁶⁷¹ Овај моменат у књизи сведочи о важности одлуке трентског заседања, које је одбацило лутерански поглед, који су прихватили сви протестанти да између осталог, Христа не треба шетати на процесацијама

---

¹⁶⁶⁷Исто, стр. 23.

¹⁶⁶⁸Исто, стр. 23.

¹⁶⁶⁹Исто, стр. 23-24.

¹⁶⁷⁰Исто, стр. 24.

¹⁶⁷¹Исто, стр. 27-28.

и носити га болеснима. Чинило се да је овај чин толико знаменит, како сведочи Дијега де Јепес, његов исповедник, да је Гарсија де Лоајса закључио, као и сви остали присутни, да се ради о чуду. Сагласили су се да је немогуће да се сам од себе тако изненада и неочекивано врати и прибере, расположен, са таквом живом и делотворном промишљеношћу. По њима, радило се о Божјем промислу, неком посебном небеском заносу, чуду које га је вратило и опоравило.¹⁶⁷²

Ово је један од оних карактеристичних момената у делу који у себи садржи јаку теолошку ноту, која има за циљ да представи везу краља са небом. „Јер се тако нешто никада пре није догодило.“ Аутор уверава читаоца да „[...] тај чин није немогућ, ако наше схватање усмеримо ка души“, а краљева душа је одлазила на небо. Бог је краљу уделио ретку и дивну милост, као свом добром и побожном владару. Ту милост није лако добити од Бога, и за то, „нису довољни само надљудски, страшни и тешки болови и муке о којима смо говорили“.¹⁶⁷³

Краљ је све те муке поднео, не скрећући са тог страшног пута, тих „да ни једном речју и покретом“, не покуша да се супротстави вољи Творца, желећи да Божја воља буде испуњена. Као доказ тога, морао је више пута да прђе безбројна искушења у врту Искупитеља нашег. „Оче, нека буде твоја воља, не моја“. Невероватном добротом и благошћу тешио је све око себе, љутила га је и стварала му нелагоду пожртвованост оних који су се трудили да промене његово стање. Стога је, често онима који су га неговали и лекарима „[...] наређивао да иду да спавају и да се одморе“.¹⁶⁷⁴

О краљевој прихватању Божје воље и мучеништва, сведочио је и Антонио де Толето, истичући да владар све време болести никада ништа од њега и осталих дворана није тражио. Све време болести понашао се као да није краљ и господар, који је могао да наређује и тражи. Биле су то вредности које су католичком краљу обезбедиле вечну награду и небеско насеље.¹⁶⁷⁵ Једна од њих је била, како су сведочили дворски племићи Енрике де Гузман и Бобадиља, што је узвишеним молбама од Бога тражио да у смрти која се приближавала, буде ослобођен болова, како би се смирен могао боље предати и посветити разумевању вере и спасењу. Сервера се позива и на племића Енрикеа де Гузмана који је описао како је краљ са посебном радозналешћу и пажњом очекивао да ли ће му Бог ту милост уделити. Сви присутни дворјани и лекари су били сагласни да

---

¹⁶⁷² Жан Делимо, Католицизам између Лутера и Волтера, 68.

¹⁶⁷³ Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 28.

¹⁶⁷⁴ Исто, стр. 29.

¹⁶⁷⁵ Исто, стр. 29-30.

му је Бог уделио тражену милост.¹⁶⁷⁶ Било је то духу ставова према смрти које су према Карлосу Еиреу, делили Франциско Борџија и Карло V и који су допринели формирању јединственог менталитета.¹⁶⁷⁷

Краљ је на крају „[...] један и по дан“, био ослобођен свих болова и смирен. По Хуану Руизу де Веласку, Бог је учинио и друго, ништа мање милосрђе, дао је краљу дух, разум, срце, душу, како би могао да се припреми за одлазак у вечност. Краљ је успео да свима покаже да се није уморио и исцрпио, говорио је и одговарао свима са којима је разговарао, а њих је било много, духовних и световних лица.¹⁶⁷⁸

Сервера успева у намери да опише краљев крај, као достојанствен и побожан, у складу са вољом Свевишњег. Сведочанства дворјана потврђују, првенствено Веласка, који је био двадесет четири године у служби на двору, да је краљ достојанствено боловао. Никада није ни на кога од присутних повисио тон или исказао револт због мука које су га мориле. Веласко је тврдио да је такав био целог живота. Андреа де Алтаро је изнео један посебан податак, како је краљ увек у време слављења Часног Крста био посебно побожан и осетљив. У молитви је гледао у реликвију, честицу Часног Крста коју је поседовао у манастиру св. Лаврентија у Ел Ескориалу. Све је требало да прикаже посебну хришћанску вертикалу и побожност која је красила краља, његов однос према Часном Крсту, била је утеха његовог страдања и представљала је посебну симболику, јер је у време празновања Часног Крста умро.¹⁶⁷⁹

Сам чин краљеве смрти описан је на посебан начин, све у циљу покушаја да се овом догађају припишу божанске вредности и провиђења. Аутор нам на сликовит начин приказује краљеву самртничку постељу и цео амбијент из којег је он требало да напусти овај свет. Он је био у складу са краљевом побожношћу и католичком религиозношћу. Читаоцу је јасна та сцена, цео тај амбијент био је претворен у неку врсту капеле, са мноштвом икона, нарочито оних које приказују Распеће Христово, које су висиле на свим странама. На било коју страну да се овај мученик окренуо, желео је да угледа Распеће и непрестано изговарао молитве.¹⁶⁸⁰ Делимо пише да су се у доба трентског католицизма, свети људи, „[...] више него раније, бавили физичком бедом“.¹⁶⁸¹

---

¹⁶⁷⁶Исто, стр. 30.

¹⁶⁷⁷ Carlos M. Eire, *From Madrid to Purgatory*, 2.

¹⁶⁷⁸Franciscvs Gvillimannvs, *De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III*, 31.

¹⁶⁷⁹Исто, стр. 31-32.

¹⁶⁸⁰Исто, стр. 32.

¹⁶⁸¹ Жан Делимо, *Католицизам између Лутера и Волтера*, 130.

Посебан утисак остављају сведочанства о краљевом целивању иконе Распећа које је трајало сатима пре смрти. То је радио „[...] са таквим изливима кајања и Божанске љубави у очима, да се чинило да жели да се сједини са овом светом иконом“. Дворјанин Јаков је сведочио о краљевом поштовању Часног Крста, и о томе да је наложио у опоруци да велики новац буде приложен у част Часног Крста, али и других светиња које је за живота поштовао. Краљев крај приказан је као један прворазредни религиозни догађај који је самог владара требало да представи као правог католика, кога је Бог болешћу искушавао и који се доказао као верник. Догађаји везани за његове последње дане, требало је да афирмишу улогу Римокатоличке цркве у животу сваког верника, краља и просјака. Његов смиран и миран крај живота, однос према потчињенима, слао је јасну поруку обичном човеку да су сви пред Богом једнаки и да је вера једино спасење, али вера у складу са начелима Рима.¹⁶⁸²

---

¹⁶⁸²Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 32-33.

5. 5. 1. О побожности и жртвовању Филипа II

За Серверу су краљеви болови представљали начин којима је Бог искушавао краља, како би му је пружио прилику да се докаже у вери. Објашњење краљевих патњи покушава да пронађе у теолошкој литератури. Цитира Луја де Блоа који је приметио, да и поред тога што су патње и мучења које подносе краљеви и остали смртници исте, ипак су краљевске личности више погођене.¹⁶⁸³ Због нежнијег и брижљивијег одгајања, чула добијају снажнију и много ширу осетљивост. Пример је у ватри која је примакнута лану и гвожђу, на којем се ништа или премало десило, док се лан за тренутак претворио у пепео, због различитог састава лана и гвожђа. Овоме треба додати благостање кралева, такође моћ сопствене воље, најзад послушност и покорност коју од многих траже и примају. Отуда проистиче да и мали болови онима који су моћни и уживају срећу, срећу изненада ускраћују и мењају.¹⁶⁸⁴

С циљем да сликовито опише краљеве патње аутор се позива на теолога Алонса Тостада¹⁶⁸⁵, који је писао о истим патњама и мукама египатског краља. Сервера је мишљења да су краљеви болови били већи, јер је био нежније одгајан од осталих краљевих поданика, у већем блаженству живео и већу послушност и покорност уживао. Друго, оно што је морало бити примећено је да болести нашег краља нису биле оне врсте које стварају неосетљивост у оболелим деловима, због чега укочени и одузети мање осећају бол. Такође, не ускраћују осетљивост и коришћење разума као што су *cordialis arthritis*, парализа, лудило.¹⁶⁸⁶

Сервера пише да је Бог учинио да краљ сачува осећај, потпуно здрав разум, да веома тешке болове због упале зглобова, водене болести, рана, грозница и осталих неугодности, осети. и због тога себи већу заслугу прибави.¹⁶⁸⁷ Описујући краљево трпљење Сервера цитира Хипократа, који је написао: „Док се гној ствара болови и грозница су већи него кад је ваћ створен“. Као доказ за све ово су огромни краљеви болови. То што код толиких и тако жестоких болова он није пуштао никакве уздахе, јауке ни кукање, као што већина смртника има обичај, сматрам најређим примером од свих, издржљивости и трпљења који се могу показати. Јер уздаси и јауци делимично

---

¹⁶⁸³Исто, стр. 33-34.

¹⁶⁸⁴Исто, стр. 34.

¹⁶⁸⁵Алонсо Тостадо (1401-1455), епископ Авиле и истакнути теолог који је у једном моменту био оптужен за јерес. У својим делима о Светом писму и тумачењима јеванђеља расправљао је о догматским питањима.: Dietrich Briesemeister, „Madrigal, Alonso de“, у *LDM*, 6 (1993), 67-68

¹⁶⁸⁶Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 34-35.

¹⁶⁸⁷Исто, стр. 35-36.

ублажавају болове као што је детаљно доказао Тома Аквински.¹⁶⁸⁸ Сличан поглед даје и Аристотел у својим списима „[...] болове, тврди, сигурно све, или највећи део ватра потпомаже, коју свакако увећава онај који свој дах задржава“. Јасан доказ ове филозофије је у војничком мучењу војника, чија уста ако запушиш и ватру изазовеш, без сумње ће се бунити. Што је ватра бивала јача, спас је био све тежи. Тако већина унесрећених, којима ватра у плућа улази и са самим болом расте, због неопходности да устима која горе отворе пут, а јауцима и јадиковањем ослабе ту ватру, се поколеба.¹⁶⁸⁹

Сервера пише да си и „безбожници“ писали о томе када је Крезов син, када је видео војника како ножем напада краља, толико нарастао бол и пошто срце није могао задржати, језик је покидао окове и узвикнуо је гласно: „Човече не убијај Креза“. Исто тако, колики је био Јовов скупљени бол, када није било допуштено да уздах пусти, нити глас подигне извесно време, сам је признао: „Ставио сам узду на моја уста“. Ове речи на исти начин тумачи Филип свештеник кога смо помињали.¹⁶⁹⁰

Међутим, много изражајније и необичније у истој изреци казује пророк Давид: „Рекао сам, чувам путеве своје да не погрешим језиком својим“, или када у неподношењу патњи видим себе да падам, ипак мој језик мора бити обуздан како не бих проговорио у невољи, због чега ћу се касније кајати. Када баш много причања и јаукања због невоља буде, значи да тешку нарав језик има. И после: „Поставио сам на своја уста стражу“, или да Јевреј има тканину. “Ставио сам улар или плетену корпу на своја уста“, ставио сам улар, рече, свом језику као животињи не верујући, да не би рекао нешто неприкладно.¹⁶⁹¹

Концепција књиге је у коегзистенцији са њеним основним задацима и порукама. Мада се основни постулати који су носиоци читавог дела преплићу и уткани су у свакој страници, они имају одрешени начелни редослед. Након разматрања краљевог мучеништва, замисао аутора је била да прикаже његову чврсту религиозност. Кроз краљеву религиозност, односно краљево схватање католицизма, приказане су основне догматске вредности реформисане Римокатоличке цркве у времену после Трентског концила. Друга књига представља својеврстан *симбол вере*, како краљеве тако и католичке, постављене су основне вертикале и свете тајне у складу са којима је, по аутору, краљ живео и којих би сваки добар католик морао да се придржава. Књига анализира краљева духовна бављења током болести, поштовање светиња, духовни

---

¹⁶⁸⁸Исто, стр. 36.

¹⁶⁸⁹Исто, стр. 36-37.

¹⁶⁹⁰Исто, стр. 37.

¹⁶⁹¹Исто, стр. 38-40.

разговори, читања на глас и беседе, промишљања, као све оно што је у религиозном смислу везано за крај живота Филипа II.¹⁶⁹²

Анализирајући садржај друге књиге, схватамо и неке њене поруке, које су тесно повезане с учвршћивањем Римокатоличке цркве, њене реформе и осуде протестантизма. Тако прва глава носи наслов *О поштовању светиња*, што је био један од највећих предмета расправа у току реформације. Аутор приказује краља као побожног католика, који је у „[...] свом божанском и верском заносу поштовања Часног Крста и светиња био предмет дивљења“. Тиме пружа јасну поруку свим хришћанима, да поштују светиње и реликвије које су јеретици одбацили.¹⁶⁹³ Протестанти су одбацивали веровања која су представљала суштину свакодневних верских исповедања, особито раскошних визуелних представа и реликвија свих врста.¹⁶⁹⁴

Сваки католик је требало да чује како је велики владар поштовао реликвије и да подстакнут тиме поступа једнако. Све је то поткрепљено сведочанствима угледних људи, као што је Андрес Камудио де Алфаро, који је навео да је краљ скоро сваког дана наређивао да му приносе светиње. Посебно је поштовао реликвије оних светаца које је уважавао и поштовао, реликвије је љубио и клањао им се са великом побожношћу и понизношћу. Особито сликовито сведочење је пружио Хуан Гомез де Санабриа, који је присуствовао једном својеврсном „краљевом преображењу“ приликом сусрета са реликвијама. Он наводи: „Чинило се да је краљ хтео да се приближи светима, и придружи им се у њиховој небеској слави“.¹⁶⁹⁵

У наредној глави, разматра се *Благодат поштовања светиња*, и закључује да је Филип II као ниједан други владар поштовао светиње, односно реликвије. Овај вид његове религиозности правио је разлику између њега и других хришћанских крунисаних глава. Тиме је краљ задобио не само божанску љубав већ и народну која је знала то да поштује. Ове врлине је истицао и Аристотел, тврдећи да су се сви народи уверили: „Да никада неправду неће чинити краљ који поштује Бога и свеце“.¹⁶⁹⁶

Краљ је у наредној глави приказан из угла војника, борца за веру који је поштовао реликвије и у томе тражио покајање и утеху. Велику духовну утеху, краљ је црпио из говора док је приносио светиње, чије су речи биле узвишене, о чему често сведочи његов духовник Диего де Јепес. Један од његових примера је Сибонис, војник

---

¹⁶⁹²Исто.

¹⁶⁹³Исто, стр. 41-42.

¹⁶⁹⁴ Патрик Колинс, „Црква касног средњег века и њена реформација (1400-1600)“, у *Оксфордска историја хришћанства: од настанка до 1800. године*, прир. Џ. Макманерс (Београд: Клио, 2004), 335

¹⁶⁹⁵Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 42.

¹⁶⁹⁶Исто, стр. 43-46.

зато што је Христа у оно време када је био највише нападан и вређан, као Бога и свог Господара препознао, заузео је положај сам и засигурно имао помоћ и снагу је добио од светаца чије светиње је са толико труда неговао и поштовао док су га истовремено језуити презирали и газили.¹⁶⁹⁷

5. 6. Величање краљеве посвећености вери и цркви

Сервера у књизи вешто компоује хришћанске врлине, црквену догму и особине Филипа II, настоји да краља представи као верника и заштитника цркве, који и у најтежим тренуцима не губи наду у Бога, истовремено исповедајући своју веру у духу католицизма. Наводи сведочанства према којима је краљ посебно био посвећен употреби благословене воде, коју је редовно користио. Овај моменат на посебан начин настоји да интегрише краљеву веру и оданост цркви. Света вода је сакраменталија коју је благословом увела Римокатоличка црква, има задатак да краљу очисти грехе и истовремено штити од паклених непријатеља, који су краљу сигурно били на уму јер му се смрт ближила. Зато никада не би легао, а да се најпре светом водом није очистио од греха, као и освештао, јер су многи теолози доказивали њено благотворно дејство.¹⁶⁹⁸ Делимо пише да је трентски католицизам улио сигурност верницима, штитећи их светим тајнама.¹⁶⁹⁹

Последњу фазу живота једног суровог владара, какав је био Филип II, требало је приказати у другом светлу, као време у коме се краљ окренуо вери. Стога Сервера говори о краљевом интересовању за теолошке књиге и расправе које су, према његовом наређењу, морале да се читају и тумаче. Према сведочењима савременика, краљ је Божјом вољом ослобађан од великих болова и испуњаван самопоуздањем кроз читање теолошких дела. Првенствено примерима из живота Исуса Христа, који су описани у јеванђељима. Тиме је направљен покушај да се краљева побожност и мудрост прикаже кроз различите сегменте. Што је бивао ближе смрти, све се више код њега распаљивала жудња да слуша о мукама људског рода, тако да се није умарао ни ноћу ни дању. На захтев присутних да се мало одмори, одговарао је да духовне ствари не могу никада да га уморе, нити засите. Ова глад и жеђ за божјом речју коју је краљ показивао, према

---

¹⁶⁹⁷Исто, стр. 47-49.

¹⁶⁹⁸Исто, стр. 49-50.

¹⁶⁹⁹ Жан Делимо, Католицизам између Лутера и Волтера, 319.

Сервери су сјајна потврда Христових речи: „Ко је од Бога, речи Божје чује, стога ви не чујете, јер од Бога нисте. Ко од Бога, није не чује нас“.¹⁷⁰⁰

Посебно је интересантан покушај да се опрезно саопшти краљево покајање и његов осећај грешности. То је аутор покушао кроз причу краљевог духовника о грешном сину, Марији Магдалени и истицању наклоности коју је Христос показивао према грешницима. Апострофира се библијски моменат када Христос помиње грех, који раније није помињао, за разлику од милости и праштања. Марији Магдалени: „Нека ти греси буду опроштени“ и на другом месту: „Нека су јој опроштени многи греси“. Када би ово пред краља износио, како и сам сведочи, није било препрека да се даље настави. Јасно је да је краљ себе снажио примерима заблуделог сина и Марије Магдалене. Због дубоке понизности коју је у себи носио и огромног кајања које је чинио, чинило се да је краљ себе ипак гледао као великог грешника, и да је сву своју наду оваквим примерима подупирао.¹⁷⁰¹

Требало је приписати краљу што више врлина, приказати га не само као верника, већ и као образованог владара који је био посвећен и књижи. То је најбоље могло бити остварено кроз наводно његово познавање теолошке литературе, чиме се обједињавао приказ краљеве вере, духовности и образовања. Стога се у књизи истиче дело које је краљ највише читао и које му је причињавало духовни мир. Било је то дело познатог теолога 16. века Луја де Блоа. Потврду да је то била истина дао је краљев духовник Диего де Јепес, који је изјавио да је краљ непрекидно читао ову књигу, као и да му је он лично често читао.¹⁷⁰² Каже се и да је наведено дело недавно преведено са латинског на шпански језик. Поред краљевог духовника, књигу му је најчешће читала кћерка Изабела.¹⁷⁰³

Краља су пред крај живота највише узнемиравала исконска животна питања; на који начин ће га Бог прихватити и да ли ће га одредити за вечно блаженство раја, или ће бити послан у чистиште од греха. Овај моменат је приказао краља као обичног хришћанског верника који је у последњим данима живота у вечној дилеми. Желео је божанску милост за себе, истински се кајући као верни божји слуга. Филип II је био свестан и предано је прихватао и божју правду коју спознаје онај који испашта грехе.¹⁷⁰⁴ Велики католички духовници тога времена имали су дилеме у вези са окончањем живота. Лојола је за себе говорио да је грешник и да моли Господа да га

---

¹⁷⁰⁰Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 50-52.

¹⁷⁰¹Исто, стр. 52-54.

¹⁷⁰²Исто, стр. 54.

¹⁷⁰³Исто.

¹⁷⁰⁴Исто, стр. 55-56.

када умре баци на сметлиште. И Света Тереза је у току једног привиђења изјавила да иде у пакао и да је то заслужила.¹⁷⁰⁵

За разлику од њих, Филип II је био тешен од стране његових духовника, причом да људи његове величине лакше могу окајати грехе пред Богом. И о каквом год да се греху ради, пред милостивим искупитељем су спремни да оду, не само у чистилиште, већ и у пакао, ако је то Божја правда захтевала. Тако је аутор у осмој глави књиге, католичког краља представио као верника који се искрено каје и који је спреман да прихвати Божји суд којему се ближио. Овај део текста је обогаћен духовним порукама које поткрепљују причу о краљевој побожности. Он најискреније верује Господу, и нада се вечном спасењу. Његова вера и искрени богоугодни поступци, без сумње су се допадали Богу, и зато је очекивао милост. Спреман је био да издржи гнев Господа, свестан грешности, зато се предаје Божјем суду и казни. Нада у Бога је била јача од свега, био је сигуран да ће га на светлост извести и да ће спознати Божју правду.¹⁷⁰⁶

Божја правда је за краља била нешто најсветије, њој се потпуно препустио и веровао у своје покајање. Сервера пише да је духовник најчешће читао поглавље из дела Луја де Блоа, које је посвећено питању потпуног препуштања Божјој вољи, а чија је главна порука била: „Оче, не моја, већ твоја воља нека буде“. Тиме се настојала утврдити краљева вера и покајање; он је из наведеног дела црпео велику жељу за покајањем и препуштао се Божјој вољи. Толика вера га је наводила на помисао да жели одмах да умре и осети Божју милост. Поред тога, краљ је читао и Свето писмо, и то оне делове који су говорили о покајању и крају овоземаљског живота.¹⁷⁰⁷

Краљу су често читали и јеванђеље по Матеју, што га је посебно учвршћивало у вери, у њему је налазио утеху и схватао смисао овоземаљског живота. Иако је у животу Филипу II мањкало вере у људе и у Божију правду, Сервера његов крај описује у другом светлу. Краљ схвата величину човека и његове вере у Христа, најузвишеније дело је страдање Спаситељево, које је људе кроз историју у најтежим мукама храбрило и учвршћивало у вери. У тешким моментима човек се сети Христовог страдања, тада престаје да мисли на своје муке и наступа му велико олакшање.¹⁷⁰⁸

Према сведочењу краљевог духовника, владар се у последњим данима живота обраћао Христу, неком врстом молитве, као грешник, свестан грехова, кајао се и молио

---

¹⁷⁰⁵ Жан Делимо, Католицизам између Лутера и Волтера, 109.

¹⁷⁰⁶Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 58-59.

¹⁷⁰⁷Исто, стр. 60.

¹⁷⁰⁸Исто, стр. 61-64.

за милост. „Најпонизније падам пред Твоје ноге, понизно молим за милост. Опрости ми Христе надо моја, спаси ме у славу твоју.“¹⁷⁰⁹

Није било довољно да се образложи краљева преокупација духовним књигама на крају живота и да се документује изјавама његовог духовника и других дворјана. Сервера је учврстио причу о краљевој посвећености књизи тако што је заокружио светлим примерима из историје. Нису само Филипу II духовне књиге биле уточиште вере. Сервера износи светле примере поштовања књига кроз историју, радећи то на интересантан начин и пружајући на посредан начин информације о развоју библиотекарства у ондашњој Шпанији. Он пише о примеру Алфонса V (1416-1458) краља Арагона, који је за време своје владавине припојио Напуљ, имао је обичај да каже да верније и поузданије духовнике и саветнике није имао од књига.¹⁷¹⁰

Сервера, у настојању да нагласи објективност, није презао да наведе пример расколника Хенрија VIII (1509-1547). Он цитира шпанског хагиографа Рибаденеиру, који у својим истраживањима бележи да је енглески краљ, као човек близак сили и оружју, ипак схватао значај књига и њихову духовну и образовну вредност. Тражећи примере из даље прошлости о вредности књиге, Сервера пише и о Јулију Апостати, који је као отпадник уништавао хришћанске књиге схватајући њихову вредност. Египатски краљ Птоломеј (367-283)¹⁷¹¹, био је познат по томе што је све свете књиге са хебрејског превео на грчки. Управо са Птоломејем и његовом љубављу према књизи, аутор пореди Филипа II. Према њему, краљ је у Шпанији оформио две библиотеке, а једну од њих је преселио у Ел Ескориал, највећу и најбогатију библиотеку у Шпанији.¹⁷¹²

Но, стварност је била сасвим друга, Филип II као присталица радикалних метода у католичкој реформи, поступао је у складу са одлукама Трентског сабора, настојећи да их спроведе широм земље. Његов однос према књизи најбоље илуструје податак да је 1559. године задужио инквизицију да цензурише, поред црквених, и световне књиге.¹⁷¹³

У низу краљевих врлина која Сервера описује, долази до милосрђа. Он за Филипа II пише да је увек показивао велику бригу према онима који немају. То се посебно исказало у времену док је боловао, чинио је дела милосрђа у знак љубави према Богу. Девојкама без родитеља помагао је давајући им новац за девојачку спрему,

---

¹⁷⁰⁹Исто, стр. 64-69.

¹⁷¹⁰Исто, стр. 69-71.

¹⁷¹¹Птоломеј I, владар Египта и оснивач династије Птоломејида. Основао је Александријску библиотеку, најзначајнију и највећу библиотеку античког света.: Frederik Barbije, Istorija knjige, 33-34.

¹⁷¹²Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 71-74.

¹⁷¹³Beatris Komelja, Španska inkvizicija, 50, 56; Frederik Barbije, Istorija knjige, 192-193.

помагао је гладне и издавао наређења да се организују прославе у Божју част. Сервера писање заснива на сведочанствима краљевог благајника Хуана Руиза де Веласка. Он је краљу био при руци у хуманитарном раду, дајући новац из државне благајне. Поред тога, краљ је хиљаде дуката давао за оснивање нових манастира и њихово одржавање. Његова помоћ се односила и на подршку у отварању нових занатских радионица. Велика средства је издвојио за прихватилишта у којима су боравили бескућници и за болнице. Значајна средства је Филип II давао за успостављање градског осветљења, које је онда функционисало у виду бакљи распоређених дуж улица.¹⁷¹⁴

Сервера вешто тражи примере добротинства код Филипових претходника на шпанском престолу. Истиче да су хуманитарни рад и добротинство увек били својствени шпанским католичким владарима. Одувек је шпанска круна помагала несрећне и сиромашне, и ктиторски се односила према манастирима и светим храмовима. Но, према њему, нико у историји Шпаније није могао да се упореди у милосрђу са Филипом II.¹⁷¹⁵

За краља, који је патио од несанице, велики лек и утеху представљало је читање књига. Сервера пише да је једне од последњих ноћи, док га је мучила несаница, уз њега био његов верни Хуан де Гузман, који је с великом бригом и љубављу настојао да краљу олакша муке. Питао је краља да ли жели да му чита неку књигу посвећену хришћанској вери, јер су такве књиге имале благотворно дејство на краља и обично би му помогле да заспи. Филип II је потврдно климањем главе, а Гарсиа де Онате је изабрао једну од књига шпанског теолога Гранантеа. Књига се односила на критику тумачења смрти, као нечега што је крај од стране слабих, и на ослобађање од мука кроз веру. Сервера пише да је Онате у једном тренутку прекинуо са читањем да не би повредио краља, који је био на самрти, али му је краљ дао знак да настави. И не само то, следећег дана је тражио да му се прочитају исти делови књиге. Тако аутор, на различитим примерима, покушава да читаоцу прикаже краља на умору као верника, који и у највећим искушењима и мукама дубоко верује.¹⁷¹⁶

Према логичком реду, након приказа краљеве посвећености књизи и теолошким расправама, долази прича о краљевим промишљањима и беседама. Његова инспирација и надахнуће у промишљању, била је према Сервери слика распећа, што сведочи о краљевој побожности и оданости цркви. Свуда по одајама имао је различите светиње, испред којих је обично беседио и себе Богу препоручивао. Пре болести, када би се

---

¹⁷¹⁴Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 74-76.

¹⁷¹⁵Исто, стр. 77.

¹⁷¹⁶ Исто, стр. 91-92.

посетиоци његових одаја удаљавали, остајао је сам са Хуном Руизом де Веласком, испред распећа и других икона. Са огромним посвећењем, неретко са сузама, изговарао је молитве, тражио од Веласка своје молитвене књижице и тужбалице и никада није имао обичај да прекида молитву. Сведочанство о овим краљевим врлинама, Сервери је пружио и Хуан Камудио де Алфаро, који је сваког пута, када би улазио у краљеве одаје, владара затицао самог, удубљеног у слику распећа, у посебном духовном стању молитве.¹⁷¹⁷

Друга књига заокружује приказ краљеве личности у духу великог покровитеља Римокатоличке цркве. Сервера, као да покушава да сакрије сва спорења Филипа II и папства, пишући да је поштовање према цркви код краља најјаче засијало у најтежим данима његовог живота. Стога је краљ пожелео да на крају живота покаже истински однос према цркви и вери, хтео је да се исповеди и на то се обавезао. Краљ је исказивао поштовање Римокатоличкој цркви и укупној њеној организацији, од локалног свештенства, до Рима. Након овог описа, Сервера износи тврдњу да је краљ током живота имао овакав однос према цркви, због чега ће остати упамћен у историји као светли пример хришћанског владара.¹⁷¹⁸

Иако историја познаје једну сасвим другу слику краљевог односа према цркви, Сервера за то не мари, наставља да набраја хришћанске врлине Филипа II, да би на крају цитирао Симбол вере који је краљ изустиио у последњима данима живота.¹⁷¹⁹ Тако је читаоцу створена слика личности краља кога историја није познавала као таквога, владара који се у оно време могао пронаћи само у књигама.

---

¹⁷¹⁷Исто, 89-90.

¹⁷¹⁸Исто, 93-99.

¹⁷¹⁹ Исто, 100-101.

5. 7. Приказ краљевог покајања

Трећа глава (књига) написана је да сублимира краљеве врлине, кроз опис последњих дана његовог живота и поштовања које је уследило након смрти. Писац настоји да прикаже Филипа II као истинског верника, кога ни сазнање да му је крај тако близу није могло да поколеба у вери. Друга поента овог дела књиге, јесте краљево искрено покајање и исповест, кроз коју се огледава његова вера и посвећеност хришћанству. Знајући да је дошло време да се растаје од живота, краљ тражи да му се чита Свето писмо и друга духовна литература. Он не мари за живот, његов живот је посвећен Богу, цркви и држави, тако и саветује свог наследника.¹⁷²⁰

Овај део књиге обилује хиперболама које описују личност Филипа II, његову хришћанску мудрост, „ [...] која никада није виђена или забележена у историји“. Све то аутор покушава да докаже исказима угледних сведока, који су то потврђивали. Краљева мудрост и побожност посебно су дошли до изражаја 22. јула 1598. године, када је пао у грозницу која га није напустила до смрти. У таквој ситуацији, према сведочанству духовника Диега де Јепеса, краљ је питао колико је његово стање критично, јер је желео да се за последњи час живота припреми. Лекари су се устезали, неусуђујући се да кажу истину, због туге, али и страха. Сервера те тешке моменте описује као оне који су показали краљеву величину и веру. Исповедник Хуан Гомес де Санабрија, је ту ситуацију доживео тако што је код краљевих најближих људи страх постајао јачи, истовремено краљев дух храбрији и чвршћи. Иако на самртничкој постељи, краљ је био добре воље, љубазан, са речима пуним доброте и љубави.¹⁷²¹

Хроничар краја Филипа II враћа се поново на опис почетка краљеве самртне агоније. У тешком стању, наредио је 16. августа да у Ел Ескориал доведу Камила Каетана¹⁷²², доведу патријарха александријског и апостолског нунција. Краљ је био у изузетно лоше, али према сведочењима, смирен и разборит. Хтео је да у разговору са александријским патријархом нађе духовни спокој, да од њега прими благослов и исповеди се.¹⁷²³

---

¹⁷²⁰ Исто, стр. 102.

¹⁷²¹ Исто, стр. 103-105.

¹⁷²² Камило Каетани је био апостолски нунције у Шпанији (1592-1600). Потписао је из италијанске племићке породице, а 1588. године је именован за патријарха александријског.: Burkhard Roberg, „Verhandlungen Herzog Philipp Sigismunds mit der Kurie und dem Kaiser über seine Anerkennungs als Bischof von Osnabrück (1591-1598)“, *Osnabrücker Mitteilungen*, 77 (1970): 39

¹⁷²³ Franciscvs Gvillimannvs, *De felici excessu Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III*, 106-107.

Сервера посебно наглашава краљеву побожност кроз свету тајну причешћа, које је обавио четири пута у току педесет и три дана болести. Апострофира да се неколико дана пре смрти, 8. септембра, два пута причестио. У њему се јавила жеља да само дан пре смрти, 12. септембра присуствује миси и да се причести. Краљев духовник и лекари су молили краља да то не чини јер ће тиме угрозити живот. Краљево инсистирање на причешћу је одлагано с образложењем да се морају са тим сложити лекари.¹⁷²⁴ Инсистирање на опису краљевог причешћа, може се довести у контекст са одлукама Трентског сабора, који је светим тајнама посветио значајну пажњу, одређујући се супротно од мишљења Лутера, Цвинглија и других реформатора. Међу њима је причест (уз крштење и заређивање), означено као неизбрисиво и није се могло понављати.¹⁷²⁵

Сведоци краја Филипа II, посебно су нагласили значај и поруку великог причешћа које је краљ примио двадесет дана пре смрти. Како није знао шта се у овом послу посвећивања чини, послао је код архиепископа, који је требало ову службу да обави, Фернанда де Толеда, да се код њега распитају шта значи чин помазања, као и код његовог духовника, који је требало да донесе приручник и да му прочита шта се чини и говори овом приликом. Тако је, 12. септембра, у девет сати увече, примио посебно причешће, уз највећу љубав према Богу, пошто се најпр исповедио и очистио од греха. Краљ је тражио да поред његовог исповедника, архиепископа толедског, буде присутан и његов наследник Филип.¹⁷²⁶

Хроничару је овај податак од особите важности, јер он одсликава сву државничку мудрост краља, који и у најтежим тренуцима није заборављао на државу и династију. Краљ саветује наследника како да настави да управља државом и како да учврсти положај династије. Бригу о држави, пренео је на папир, лично исписавши последњу поруку будућем краљу, коју је два дана пре смрти предао своме духовнику. Идеје које је покушао да пренесе сину, краљ је према сазнањима Сервере, заснивао на саветима које је француски краљ Луј XII (1498-1515), на самртном часу оставио свом сину. Филип II је био мишљења да су такав тестамент и порука требало да биду узор свим монарсима који су водили рачуна о будућности своје државе.¹⁷²⁷

Тестамент Луја XII био је у оно време познато и поштовано штиво, тако да аутор књиге наводи његове главне идеје. У тестаменту, краљ саветује сина да поштује људе и воли Бога, без чије љубави нико не може да влада. Поред тога, краљ саветује сина да се

---

¹⁷²⁴Исто, стр. 110-112.

¹⁷²⁵ Жан Делимо, Католицизам између Лутера и Волтера, 66.

¹⁷²⁶Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 113.

¹⁷²⁷Исто, стр. 114-115.

никада не упусти у смртни грех и да све невоље које га снађу подноси с вером у Бога и достојанствено. Веома је важно да будући краљ пронађе мудрог духовника који ће знати да га у вери поучи и упути на исправне одлуке. Текст је пун духовних поука и хришћанских принципа, што је у складу са временом у коме је настао.¹⁷²⁸

Део који највише залази у демагошку причу, јесте онај када краљ своје сину саветује да воли сиромашне и да им помаже. Текст се завршава благословом умирућег краља, пуном наде у спасење душе. Божју вољу испуњавај, поштуј Бога, тако ћеш заслужити Царство Небеско. Краљева опоруха требало је да илуструје његову духовну и државничку величину и да послужи као пример и другим монарсима да тако поступају.¹⁷²⁹ Церемонији састављања и форми тестаментa Филипа II придаје велики значај и Карлос Еире, пишући о феноменологији смрти кроз тумачење приказа овог догађаја у шпанској књижевности раног новог века.¹⁷³⁰

У *Историји смрти Филипа II* било је неопходно приказати неку врсту провиђења које је краљ доживео на самрти. Сервера је то представио кроз причешће, које краља који је на самрти, крепи. Он се обраћа духовнику речима да никада у животу није био смиренији и да осећа дејство тог светог чина. Краљеви помоћници су дошли и видели позитивну промену код краља, који им је рекао да је нашао мир. Сервера пише да је причест покренула краља, да је почео да разговара о приватним и државним пословима, верујући да је постигао блаженство душе.¹⁷³¹

Хроничар описује још један важан тренутак, поздрављање краља са својом децом, сином и кћерком. Било је то 11. септембра, само два дана пре смрти краља. Сина и наследника је благословио и предао му тестамент. Сведоци говоре да је то био тужан догађај и да се краљ од деце растао као и сваки обични смртник. Серверу је овај догађај посебно интересовао, па је у том циљу молио једног дворјанина да му запише принцезин исказ о том догађају, што је овај и урадио. У том исказу је, такође, описан дирљив растанак, који се завршио благословом, што је било последње виђење оца и кћерке. Аутор је у овом делу књиге покушао да Филипа II прикаже као брижног оца, кога су красиле и родитељске врлине. Требало је на свеобухватан начин да се заокружи слика о краљу као изванредној личности у сваком погледу.¹⁷³² Његов наследник Филип

---

¹⁷²⁸Исто.

¹⁷²⁹Исто, стр. 115-116.

¹⁷³⁰ Carlos M. Eire, *From Madrid to Purgatory*, 283-285.

¹⁷³¹Franciscvs Gvillimannvs, *De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III*, 118-119.

¹⁷³²Исто, стр. 119-121.

III није био способан да влада, бавио се ловом и у молитвама и обредима тражио је уточиште од одговорности.¹⁷³³

Краљ је, према Сервери, био толико чврст у вери, да је постигао потпуни душевни мир и био је расположен. Причао је о свом погребу и заповедао како ће се организовати, тражио је да буде положен у ковчег од олова, који ће бити чврсто затворен да се задах не би ширио. Потом, требало је да се тај ковчег стави у други, који је изнутра требало да буде пресвучен белом, а споља прекривен златноцрном тканином. Наредио је да крст на ковчегу буде скерлетне боје, боје царева, са златним клиновима, положен тако да читав ковчег обухвата.¹⁷³⁴

Четири дана пре него што ће отићи, показао је Фернанду Толедском где ће пронаћи неколико воштаница: „Ову воштаницу и то распеће даћеш ми када дође моје време“. По сведочењу Хуана Руиза де Веласка¹⁷³⁵, било је то распеће које је његов отац док је умирао држао у руци, потпуно посвећен Богу. Тада је обећао себи да ће исто учинити. Краљ је наложио да се после његовог одласка распеће врати у кутију, где ће бити сачувано за његовог сина.¹⁷³⁶

Краљ је поверио Фернанду Толедском, да му у часу смрти у руку стави воштанице. Када је у дванаест сати ноћу донео воштаницу, краљ је одговорио: „Није још време“. У три сата ујутро, краљ је радостан подигао очи ка њему, пошто је узео свећу смешећи се: „Заиста одлазим, рече, јер време је“. Када су дворски лекари рекли Кристофору де Мора да је сигурно да ће болесник умрети, краљ је то саслушао са узвишеном мирноћом и прихватањем.¹⁷³⁷

Одмах је заповедио да позову његовог духовника, архиепископа Толеда, духовнике, сина и кћерку, као и старешину манастира. Започео је тада архиепископ диван говор, истичући пре свега његову католичку веру, љубав према римској цркви и потпуну потчињеност вери. Пошто је говор завршен, краљ је наложио да архиепископ чита о Христовом страдању, објаснио неколико примера жртвовања, од којих је неке и сам прихватио.¹⁷³⁸

---

¹⁷³³ Nikola Samardžić, *Uvod u istoriju Španije: periodizacija i hronologija* (Beograd: Naučna KMD, 2004.), 13-14.

¹⁷³⁴Franciscvs Gvillimannvs, *De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III*, 122-124.

¹⁷³⁵Хуан Фернандез де Веласко, био је шпански племић и дипломата. Једно време био је војвода Милана (1592-1600; 1610-1612): Friedrich Meyer, „Andreas Ryff (1550-1603)“, *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 72 (1972): 115

¹⁷³⁶Franciscvs Gvillimannvs, *De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III*, 125-126.

¹⁷³⁷Исто, стр. 127-128.

¹⁷³⁸Исто, стр. 129-131.

Пишући о поимању смрти Френциса Боције, Карлос Еире преноси трагања будућег католичког светитеља за одговором, шта је смрт, шта је вера и Бог? Пред суштинским питањем, да ли би било боље умрети за живота, да би живели са Богом после смрти? Кардинал Борција се потпуно посвећује вери и моли се: „Подари ми Господе, твоје светло, твој дух, води ме, заклињем ти се да ако учиниш тако, никада нећу служити поново господара који је смртник.“¹⁷³⁹

Последње ноћи краљевог живота, један сат после поноћи духовник је читао јеванђеља, краљ је слушао са великом пажњом, без умора говорећи: „Оче, читајте даље“. У једној руци је држао свећу, у другој распеће, и са највећим жаром и нежношћу онога који жели да умре их је љубио. Последње речи које је изговорио биле су: „Умирем као католик, у вери, покоран римској цркви, вредној сваког поштовања“. Тако је полако скончао, скоро без икаквог покрета и уздаха, дао је душу Господу, 13. септембра 1598. године, у четири сата ујутру, остављајући ноћ и одлазећи обасјан светлошћу сунца које се рађало.¹⁷⁴⁰

Када је католички краљ умро, требало је неко достојан његове величине да му одржи посмртни говор. Једини ко је био достојан тога чина, био је папа Климент VII, који је 11. октобра, одржао говор о личности краља. Преносећи овај говор, аутор посебно истиче његов духовни део и поруку да је умро краљ, који је био истински хришћанин и заштитник цркве, као и то да је то велики губитак за државу. Папа је својим обраћањем описао све особине које су красиле краља, и које су га приказивале као једну од највећих историјских личности. Сервера је посебно истицао његове духовне врлине, које је требало да одрже његов култ и онда када га није било међу живима.¹⁷⁴¹ Цитира Томаса Бозија, који је написао историју кастиљских краљева, којих је, по њему, било педесет и два. Говорећи о њиховој величини, утврдио је да ниједан није погинуо на бојном пољу, упркос великом броју ратова у којима су учествовали. Све то указује на Божју наклоност према шпанској круни, за разлику од „[...] малобројних јеретика и тирана“ који су на најгори начин скончали.¹⁷⁴²

Према Сервери, краљ није случајно умро у току мисе, 13. септембра 1598. године. Будући да је краљ издахнуо, старешина манастира Светог Лаврентија и остали верници, поверили су одговорнима да уреде обред при богослужењу. Оно на шта је старешина обратио пажњу, било је да је краљ умро баш у време мисе, коју су му уз

---

¹⁷³⁹ Carlos M. Eire, *From Madrid to Purgatory*, 2.

¹⁷⁴⁰Franciscvs Gvillimannvs, *De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III*, 132.

¹⁷⁴¹Исто.

¹⁷⁴²Исто, стр. 133-135.

црквене песме служили ученици богословије. Ова миса, служена за здравље док је живео, била је као лек за његову душу. У том посебном тренутку жалости, чинило се као да гласовима дечака све оно узвишено и свето извлачи и слави у том дану који свиће. Следећег дана, 14. септембра, одређено је да се обави погреб, онако како је краљ желео. Спроводу, који је ишао из сакристије, присуствовали су знаменити људи и титулари, племство целог двора, помоћници чија су имена наведена.¹⁷⁴³ Краља су вратили у Мадрид, у манастир Светог Јеронима, 16. септембра, где је било неопходно уредити много ствари, између осталог и церемонију свачаног погребца. Око свега су се побринули најугледнији представници шпанске државе, на челу са наследником престола и представницима црквеног кора.¹⁷⁴⁴

Гулиман је преводом на латински и приређивањем *Историје смрти Филипа II* учинио да ово вредно дело католичке реформе постане доступно европској јавности. Његова порука је била изузетна, читалац никада није могао заборавити морбидне реченице које су описивале најтеже болести и краљеве муке. У таквој поставци дела, провукле су се и друге слике на основу којих историчар може реконструисати многе сегменте друштвеног, првенствено дворског живота. Свакако да то није била намера аутора књиге, али су се ти сегменти наметали, откривајући многе слике краљевог свакодневног живота. Те слике из ове књиге, данас читамо између редова, отимајући их супротно вољи писца. То даје на значају делу и оправдава анализу свих одељака књиге у којима се крију сцене живота једне од најзнаменитијих личности раног новог века.¹⁷⁴⁵

Идеја приређивања *Историје смрти Филипа II* била је у циљу класичне хабзбуршке пропаганде која се диктирала из центра, чија је глава био надвојвода Максимилијан III. Његова улога у учвршћивању хабзбуршке идеологије у Европи, позната је, и оставила је значајне корене у идеји европског јединства. Уз ову идеју, паралелно је ишла идеја католичке реформе у коју се *Историја смрти Филипа II* изванредно уклапала. Царство и папство су у оваквој кампањи били у добром сагласју и зато су подржали приређивача који је ово ремек дело представио ученој европској јавности. Касни хуманизам је носио идеју представљања ограниченом кругу учених читалаца, но латински је био у широкој употреби на Западу и био је још увек језик научне и религијске комуникације. Гулиман је током целог живота био на том становишту, као оштро перо пропаганде хабзбуршке идеологије и политике, којом је руководио Максимилијан III. Појава књиге није имала циљ поштовање према младом

---

¹⁷⁴³Исто, стр. 136-137.

¹⁷⁴⁴Исто, стр. 154.

¹⁷⁴⁵ Исто.

Филипу III, коме је формално посвећена, и чије је владарске квалитете наручилац дела и његов рођак добро знао. Циљ је био да се учврсте пољуљани темељи Хабзбуршке куће, стубови једног европског поретка који је морао да траје и чије ће се гране изгубити у будућности, али неће пресахнути, наставивши да егзистирају прилагођене новим историјским околностима и временима.

5. 7. Лествица ајнзиделншких игумана

Манастир Ајнзиделн и Ајнзиделншка опатија, која има статус територијалне опатије, представљају најзначајније ходочасничко место католика немачког говорног простора. Још од средњег века ова опатија Бенедиктинаца је под директном јурисдикцијом папе а њени управитељи изједначени су у ингеренцијама са настојатељима епископија.¹⁷⁴⁶ Манастир се налази у Кантону Швиц у Швајцарској, његовим оснивачем се сматра Свети Мајнрад који је у 9. веку онде основао испосницу. Након њега су други аскети боравили у том крају а међу њима, Бено, епископ Меца. Оснивачем се сматра Еберхард Стразбуршки, који је 934. године сам пошао у испосништво, окупљајући пустињаке из региона у једну монашку заједницу која је прерасла у манастир. Тако се Еберхард сматра првим игуманом манастира. Оснивању је значајно помогао швапски војвода Херман I (919/22-955) а цар Отон I је 27. октобра 947. године дао манастиру привилегије и право слободне опатије. Тиме је добио имунитет и одређене земљишне поседе међу којима и познато острво Уфенау.¹⁷⁴⁷

Писање историје манастира Ајнзиделна (који је позната ризница историјских извора Европе), запало је на почетку 17. века у део Христофа Хартмана и Франца Гулимана. За првога се говорило да је био један од најталентованијих истраживача историје кога је ондашња Европа дала. Други је био афирмисани историчар, царски историограф, који је иза себе имао волуминозни опус. Дакле, били су то ствараоци дорасли постављеном задатку. Гулиман је нешто пре изласка књиге из штампе, исте године умро, па се Хартманово име нашло само на насловној страни. Познато је да је Гулиман имао највећи утицај на настанак *Анала*, да је сарађивао са Хартманом на том пројекту и да га сви сматрају коаутором наведеног дела. Наша анализа, узимајући у

---

¹⁷⁴⁶ Hanna Böck, Georg Holzherr, *Einsiedeln: das kloster und seine Geschichte* (Zurich-München: Artemis, 1989), 7-12.

¹⁷⁴⁷ Hanna Böck, Georg Holzherr, *Einsiedeln: das kloster und seine Geschichte*, 10-28; Leo Helbling, „Die älteste vita“, у *Sankt Meinrad, Zum elften Zentenarium seines Todes 861-1961: Die Quellen zu seinem Leben/Die Stätten seines Wirkens/ Das Weiterleben*, прир. Benediktinern des Kloster Maria Einsiedeln (Einsiedeln, Zürich, Köln: Benziger, 1961), 25-41; Germain Morin, „La légende de l' "Engelweihe", à Einsiedeln“, *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 37 (1943): 1-2; Rudolf Henggeler, „Die Einsiedler Engelweihe“, *Zeitschrift für Schweiz. Kirchengeschichte*, 40 (1946): 1-30

обзир целокупно Гулиманово историографско дело, показује да се *Анали*, потпуно уклапају у све методолошке принципе и концептуална решења којих се он држао.¹⁷⁴⁸

У вези са ауторством *Анала* доћи ће до сукоба између великих пријатеља и сарадника, Гулимана и Хартмана. О томе сведочи и писмо из 1792. године које чува у манастиру. Написао га је Гулиманов први биограф, царски архивар Гаслер и у њему пише да у документима има својеручних потписа Гулимана као и Хартмана. У писму се говори и о сукобу између два пријатеља у вези са ауторством над делом. Стога нема сумње да су у писању овог дела бар равноправно учесвовала оба историчара.¹⁷⁴⁹

Историјски извори сведоче да је манастир страдао у пожару 1029. године. Манастирски комплекс настао је у етапама током средњег века и барока. Најпре је након пожара, у времену од 1031. до 1039. године, изграђена тробродна базилика са криптом, која је била основа за каснију доградњу у времену барока. Доња Катедрала саграђена је 1230. године изван оквира утврђеног комплекса. Цар Хајнрих II (1002-1024), приложио је манастиру 1018. године значајна имања. Манастир је у почетку имао покровитеље у грофовским кућама јужне Немачке и швајцарских кантона, грофовима од Неленбурга, Устера и Раперсвила;¹⁷⁵⁰ касније су њихова права прешла на Хабзбурговце.¹⁷⁵¹

Почетком 12. века манастир је дошао у сукоб са локалним племством Швица око земље, спор је тињао до почетка 14. века када је после смрти Албрехта I 1308. године кулминирао. После пљачкања манастира 1314. године Леополд I Хабзбуршки је као покровитељ Ајнзиделна покушао да умири шумске кантоне, но доживео је чувени пораз код Мортгартена 15. новембра 1315. године.¹⁷⁵² Манастир је после овога изгубио значајне поседе, а доживео је и неколико пожара у другој половини 15 и током 16. века. Најтеже је било у доба реформације, а једно време је у њему боравио и Улрих Цвингли. Последњи бенедиктинац је напустио манастир 1525, а 20. јула 1526. године манастир је

---

¹⁷⁴⁸Наслов дела у преводу гласи: „Анали аскетскога манастира Вазнесења Богородице у Швајцарској, под управом реда Светог Бенедикта; светиње чувене у целом свету по старинским обичајима, побожности, ходочашћу и чудима. Написао познати хроничар Христов Хартман, монах и библиотекар; штампано у штампарији Фрајбуршке надбискупије у области Брајзгау 1612. године.“: Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti.

¹⁷⁴⁹КАЕ, А. GB. 2 А 3. S. 156, Писмо монаха Ајнзиделна Францу Гаслеру јула 1792.

¹⁷⁵⁰Ове грофовије су узеле учешћа у широј антихабзбуршкој кампањи половином 13. века, да би ускоро постале жртве ширења хегемоније Хабзбурговаца. Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 82.

¹⁷⁵¹Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 3-4.

¹⁷⁵²Упореди са: Bruno Meier, Ein Königshaus aus der Schweiz: Die Habsburger, der Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter, 105-106, 108.

запустео. Швиц је затим позвао Лудвига II Бларера да стане на чело манастира, што је овај прихватио и Ајнзиделн је поново оживео. Рим га је признао за законитог опата тек 1533. године.¹⁷⁵³

Кристоф Хартман сматран је за изузетног познаваоца прошлости у своме времену, та чињеница је нагнала Августина Хофмана, ајнзиделншког игумана (1600-1629), да Хартману да благослов за бављење историјом и књигом, што су у оно време имали само повлашћени.¹⁷⁵⁴

Тако је Хартман постао први манастирски библиотекар, једне од највећих манастирских библиотека онога времена. Задатак је обавио на најбољи начин, библиотека је унапређена а грађа је сређена и документована. Видећи знање и ентузијазам настојатеља библиотеке, игуман му је наложио да напише манастирску историју 1601. године. Од тада је Хартман почео да прикупља грађу и обавештења о овом центру писмености и духовности. У писању *Анала* сарађивао је са Гулиманом који је проучавао ајнзиделшке листине и Хартману је пренео знања о писању историје. Тако је Гулиманова улога у писању *Анала* била велика, а мишљења смо да је концепција дела засигурно његово решење.¹⁷⁵⁵

Да би се схватила Гулиманова улога у настанку *Анала*, потребно је познавати целокупни опус историчара. Евидентна је његова улога у дефинисању структуре дела и методолошких решења примењених у књизи. Компарацијом Гулиманових дела, *Историје Хабзбурговаца*, *Историје стразбуршких бискупа* и *Историје Конрада II*, закључујемо да су ова дела у потпуности слична са наведених аспеката са *Аналима*. Структура дела је подударна, документациони апарат који је примењен у *Аналима*, исти је и у другим Гулимановим делима. Извори који су коришћени, заступљени су у Гулимановим делима. Посвета дела Максимилијану III, јасно показује утицај царског историчара на такву одлуку, јер је био његов близак сарадник на хабзбуршкој пропаганди.¹⁷⁵⁶ О сарадњи Гулимана и Хартмана на писању дела речито сведочи њихова преписка, која је трајала од самих почетака рада на књизи. Прво писмо у вези

---

¹⁷⁵³ Hanna Böck, Georg Holzherr, Einsiedeln: das kloster und seine Geschichte, 37; Mathilde Tobler, „Maria Einsiedeln: Nachbildungen seit dem ausgehenden 15. Jahrhundert“, *Der Geschichtsfreund: Mitteilungen des Historischen Vereins Zentralschweiz*, 144 (1991): 161-162

¹⁷⁵⁴Rudolf Henggeler, „Fürstabt Augustin I. Hoffman von Eisedeln 1600-1609“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kanton Schwyz*, 68 (1976): 65-91

¹⁷⁵⁵Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti.

¹⁷⁵⁶Robert J. Evans, Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit, 90.

са Аналима датира из 1600¹⁷⁵⁷, а последње је написано непосредно пре штампања 1611. године.¹⁷⁵⁸

О вредности *Анала*, немачки историчар из 19. века Мајер, пише да је дело достојно да буде хроника познатог манастира, те да оно значајно говори о историји Швајцарске и Царства. Хартман је поред овог главног дела написао још један необјављени спис *Commentarius Helveticarum rerum*, топографски и историјски опис швајцарских кантона. Хартман је исте године по објављивању *Анала* из здравствених разлога отишао у бању Гризбах, да би кроз две године постао игуман Светог Геролда у Ворарлбергу, где је умро 12. априла 1637. године. Мајер за његове хронике наводи да су веома ретке и да су историчари 19. века за *Анале*, писали да би их сваки љубитељ историје требао прочитати.¹⁷⁵⁹

Дело је штампано 1612. године у Фрајбургу и изванредног је техничког квалитета. Насловну страну књиге урадио је познати штампар Јохан Геснер¹⁷⁶⁰ 1610. године, што се види из његовог потписа. Ради се о изванредној композицији у чијем централном делу стоји наслов књиге, изнад је приказ светог Бенедикта, оснивача Бенедиктинског реда, који је Ајнзиделном управљао. У доњем централном делу је мања композиција која приказује свештенство манастира које се моли Богородици заштитници манастира, чувеној скулптури *Црне Мадоне*. У десном доњем углу је приказан блажени Алдарик а насупрот њему свети Фридерик, опат манастира. На композицији се препознаје и папа римски као поглавар цркве и неколико светитеља као и једно лице из реда лаика које симболизује покровитеље и заштитнике манастира. Ту су и грбови, Ајнзиделншке опатије и надвојводе Максимилијана.¹⁷⁶¹

Извори који су коришћени у писању *Анала* углавном се у потпуности подударају са изворима свих Гулиманових дела, што неспорно потврђује заједнички рад на истраживању Хартмана и Гулимана. Незаобилазни извори за тему били су средњовековни хроничари Регино, Валафрид Страбо, Дитмар, Сигеберт, Херман од Рајхенауа и Фродоард од Ремса. Од познатих хуманистичких историчара у делу је

---

¹⁷⁵⁷ КАЕ, А. GB. 2, А3. S. 156, Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman, 1600. година.

¹⁷⁵⁸ Исто.

¹⁷⁵⁹ Gabriel Meier, Hartmann Christoph, 682.

¹⁷⁶⁰ Породица Геснер добила је грађанство Цириха почетком 16. века. Били су пореклом из Солотурна и најпре су се бавили златарством а касније су били познати штампари.: Katja Hürlimann, „Gessner“, *HLS*, 5 (2002), 538-542

¹⁷⁶¹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*.

заступљен Тритемиус, Лудовик Балбус, Арнулфи и Тезаре Баронио. Примарни извори у обради теме налазили су се у самом манастиру, где се вековима чувају, и до данашњих дана закупљају пажњу научника. Најбољи познавалац те грађе био је свакако Хартман, који је и оснивач ајзинделшке библиотеке у њеној систематизованој форми. У тој области није много заостајао ни Гулиман који је у више наврата истраживао у манастирској ризници. Ради се о великом броју манастирских листина, као и повеља и разних аката европских владара, и докумената које је издала папска канцеларија. Најзначајнији извори су цитирани у делу а поједини изузетне вредности су пренети у потпуности, као повеља Рудолфа I издата манастиру 7. фебруара 1273. године. Благодаревши томе што је једна од најбогатијих ризница историјске грађе била потпуно на располагању Хартману и Гулиману, настало је ово капитално дело али и низ других историјских дела.¹⁷⁶²

Током 16. века истраживањем архивалија у богатој ајнзиделншкој ризници бавио се познати историчар Чуди, који је објавио неколико хроника на основу манастирске грађе, *Antiquitates monasterii Einsidlensis* 1540, *Liber Heremi* 1550, и напоскон обимно дело *Chronicon Monasterii Einsidlensis*, завршено после његове смрти 1600. године. Чудијева хроника манастира Ајнзиделн представља значајно дело о прошлости овог познатог центра, но остало је у рукопису и тиме мање доступно јавности. Стога ће штампање Хартмановог дела, представљати прву свеобухватну историју манастира.¹⁷⁶³

Анали су били незаобилазни у каснијим истраживањима историје манастира. На њима се у значајној мери заснива познавање прошлости овог значајног црквеног центра, тако да је цитирано у многим студијама модерне историографије, а добило је углавном позитивне оцене као једно од највреднијих историографских дела свога времена.¹⁷⁶⁴

Највећи део *Анала* посвећен је историји манастира од његових почетака у 9, па до почетка 17. века. Историја манастира је приказана кроз хронолошки преглед управитеља манастира почев од светог Мајнрада. Лествицу опата која је презентована у

---

¹⁷⁶² Исто, стр. 260.

¹⁷⁶³ Christian Sieber, „Aegidius Tschudi und seine Beziehung zu Kloster und Wallfahrtsort Einsiedeln“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kantons Schwyz*, 84 (1992): 57-85

¹⁷⁶⁴ Упореди са: Hanna Böck, Georg Holzherr, Einsiedeln: das kloster und seine Geschichte, 162; Jürg Schneider, „Genealogie der Grafen von Alt-Homberg, Alt-Tierstein und Neu-Homberg“, *Argovia*, 89 (1977): 260; Richard Feller, Edgar Bonjour, *Geschichtsschreibung der Schweiz. Vom Spätmittelalter zur Neuzeit*. 1, 392.

делу општешрихваћена је у историографији.¹⁷⁶⁵ Свако поглавље о игуманима почиње приказом њихових грбова, што је такође једна од препознатљивих карактеристика свих Гулиманових дела. Приказ грбова знаменитих европских племићких породица од великог је значаја за хералдику и генеалогiju. Дело се завршава поглављем о краљици Аделхаиди.¹⁷⁶⁶

Као и сва Гулиманова дела, на почетку је посвета, и то коме другом него Максимилијану Аустријском, који је са Гулиманом радио на јачању династичке максималистичке политике и идеологије. Њему се у посвети обраћа опат Августин, полазећи од разлога који су га нагнали да започне пројекат писања летописа овог познатог манастира. Наглашава да је на то више утицала Божија воља, и брига да се на најбољи начин као старешина односи према светињи. Из овог обраћања сазнајемо да раније свеобухватне хронике манастира није било, те да је било неопходно написати и штампати историју тог познатог црквеног центра. Писању оваквог дела ишло је у прилог што се много старих докумената чува у ризници манастира, те да је све то требало објединити. Ово наслеђе је било угрожено више пута, пожарима и нападима *непријатеља*, како опат именује протестанте, који умало нису сву заоставштину у буктињу претворили.¹⁷⁶⁷

У другом делу посвете игуман представља Хартмана као човека кога је задужио за реализацију пројекта, истиче изузетну способност библиотекара који је дао велики допринос сређивању грађе у манастиру. Хартманова заслуга је била велика за прикупљање и сређивање „[...] заветних слика великог потопа“, које су ходочасници приложили манастиру. Посвета се завршава порукама које су у складу са временом католичке реформе, што је незобилазна идеја у делима католичких историчара онога времена, и одлика Гулиманових дела. Августин пише да се цело време управљања манастиром борио против непријатеља „[...] старе и праве вере“, и био одани слуга

---

¹⁷⁶⁵ Видети хронологију историје манастира Ајнзиделн коју су дали Хана Бек и Георг Холцер.: Hanna Böck, Georg Holzherr, *Einsiedeln: das kloster und seine Geschichte*, 204-205; Gallus Morel, *Die Regesten der Benedictiner-Abtei Einsiedeln* (Chur: G. Hitz, 1848.), 99.

¹⁷⁶⁶ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 489.

¹⁷⁶⁷ Предговор, посвећен Максимилијану III је насловљен: Пречасном и умном господару Максимилијану, надвојводи Аустрије, војводи Бургундије, регенту Тирола, мајстору моћног тевтонског реда; Августин, милошћу Божјом и милошћу апостолске столице, опат ајнзиделнских монаха, веома угледних у Царству, моли се за надвојводу.: Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*.

цару. Зато књигу посвећује једном од највећих људи онога времена, великом вернику и државнику.¹⁷⁶⁸

Августин пише својеврсну посланицу надвојводи аустријском у којој истиче значај манастира као познатог духовног центра, где се неговала стара побожност. Опат апострофира подршку и помоћ коју је надвојвода, као верник давао манастиру, а која је према њему била честа. Његово име као дародаваца и покровитеља трајно ће остати забележено, наставио је пут којим су дуго ишли његови преци, стари покровитељи ове светиње, како бележе и ранији настојатељи Ајнзиделна.¹⁷⁶⁹

Суштински преглед односа између Хабзбуршке династије и манастира Ајнзиделна Августин приказује кроз сажет историјат, који почиње краљем Рудолфом I, по њему једним од највећих владара, и главом династије. Он је изабрао Улриха II, осамнаестог по реду манастирког опата, једног од најугледнијих свештеника у Царству. Персонална решења која су извршили Хабзбурговци имала су кључни утицај на развој манастира. И цар Албрехт I, наставио је однос према манастиру који је започео његов отац, утицао је на избор опата Јована који је у његово време управљао овим црквеним центром. Велики успон Хабзбурговаца није их удаљио од Ајнзиделна, већ су наставили да брину о манастиру и да га даривају, како мушки, тако и женски представници ове куће. С друге стране, манастир је својим утицајем подржавао хабзбуршку политику, помагали су хабзбуршке владаре војском, а Августин помиње и помоћ при грађењу утврђења. Сигурно да је највећа подршка Хабзбурговцима из Ајнзиделна стизала у форми савета и лобирања за њихову политику у том делу државе. Стога Августин истиче да су управитељи Ајнзиделна често били „поштене судије“ у споровима око унутардржавних питања али и „послушни“ за молбе које су стизале са царског двора.¹⁷⁷⁰

Посвета надвојводи аустријском се завршава величањем дуге традиције односа између Ајнзиделна и Хабзбурговаца, која је према Августину прожета, добротинствима, жртвама и најтоплијим односом владара ове династије према манастиру. Стога је такав дубоки траг требало забележити и оставити будућим поколењима. Летописе посвећује Богу и ставља их на увид и коришћење царској породици, првенствено надвојводи, који је продужио традицију своје куће која је увек

---

¹⁷⁶⁸Исто.

¹⁷⁶⁹Исто.

¹⁷⁷⁰Исто.

бринула о манастиру. Игуман завршава обраћање надвојводи, молитвом упућеном Богу и Мајци Божијој, за цара Рудолфа II, који је „[...] достојан да се на том положају непрекидно одржава“. Ова опаска дискретно провучена кроз текст односи се на кризу у царству која је настала због односа Рудолфа II и брата му Матије у том времену.¹⁷⁷¹ Жеље за дуговечношћу и продужење владавине Рудолфа II нису биле услишене, предговор *Анала* је написан 13. јануара 1612. године, а цар је умро само седам дана касније.¹⁷⁷²

Друго поглавље књиге представља *Увод* у летопис, сачињен у форми обраћања игуману Августину, који управља једном тако значајном светињом. Текст представља изванредно уклопљену историјску слику манастира у духовни значај и углед који ужива у свету. Обилује порукама које се односе на значај проучавања прошлости, односно на хуманистичко поимање важности проучавања историје. Написати дело које приказује историју светиње, која је играла важну улогу у црквеном и друштвеном животу Европе и која представља једну од најзначајнијих духовних и ходочасничких места није било лако.¹⁷⁷³

Централна фигура овог поглавља је игуман Августин, који је иницијатор писања историје и настојатељ тако важног духовног средишта. Писци *Анала* потенцирају и племенито порекло игумана, које је у оно време било неопходан услов да би се неке поверила управа над једном таквом институцијом. Ухватити се у коштац са тако озбиљном темом није било лако, тога су били свесни аутори. Стога наводе да је потребно осветлити настанак манастира и његов развој, управитеље и њихово делање. Чуда која верници вековима везују за овај манастир такође су морала бити обрађена.¹⁷⁷⁴

Криза коју је донео талас реформације и покушај Римокатоличке цркве да се реформише наметнули су суштинска питања у вези са духовношћу и монашким животом. Реформа је донела нови начин живота црквених људи који се косо са принципима заснованим на светом предању о првобитној цркви. Претерано форсирање „[...] страхопоштовања“ имало је негативне последице у односу верника и обичног

---

¹⁷⁷¹Рудолф II је 26. маја 1611. године предао власт у Чешкој брату Матији, који је приграбио сву власт за себе, тако да је цару само формално остала титула.: Hugo Hantsch, Die Geschichte Österreichs, erster band, 329.

¹⁷⁷²Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti.

¹⁷⁷³Поглавље у преводу гласи, „Увод у анале аскетског манастира Вазнесења Богородице, посвећен манастирском опату, пречасном Августину I.“: Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti.

¹⁷⁷⁴Исто.

свештеника према цркви као установи. Зато су се јавиле неке последице, према Хартману узроковане наметањем „[...] претеране побожности“, празноверицом и таштином. Обичан свет је прихватио лукавство, лицемерје, презирао је свакодневицу и постао дрзак и бестидан.¹⁷⁷⁵

Аскетском животу су тежили први Христови следбеници, и највећи црквени духовници кроз историју, тако је настала Ајнзинделшка опатија, на месту где су се подвизивале чувене аскете средњег века. Било је то по узору на прве хришћанске аскете који су живели у египатској пустињи, налазећи мир од прогонитеља хришћанства. Таквим животом у пустињи је живео и Павле Препрости, и друге аскете, доцније светитељи Антоније, Хиларион и Онуфрије Велики.¹⁷⁷⁶

Августин је у предговору настојао да кроз историју хришћанског аскетизма прикаже вредности на којима је настала ајнзиделншка монашка обитељ. Биле су то најсветлије вредности хришћанског монаштва, простота, одвојеност од овоземаљског живота и потпуна посвећеност молитви. Те је вредности први промовисао Јован Крститељ, молећи се у јудејској пустињи и једући само пустињско биље. И први хришћани су живели одвојено од овоземаљских искушења, бивајући тако ближи Богу. Одлазили су у пећине и врлети, „[...] далеко је од сваког рђавог утицаја смртника“, молећи се и тежећи савршенству живота.¹⁷⁷⁷

У тексту се апострофира организовање Римокатоличке цркве у редове и јачање веза међу аскетама и духовницима који су до тада живели углавном сами. Управо ове аскете које су живеле на неприступачним местима, удаљени од свих световних прљавштина, утицале су на оснивање нових црквених заједница и манастира. Таквом послу се предао и свети Бенедикт,¹⁷⁷⁸ оснивач Бенедиктинског реда, који је монахе и испоснике окупио под посебним правилима. Овај нови приступ, црквеној организацији допринео је јединству, бољој учености и већој посвећености верницима.¹⁷⁷⁹

---

¹⁷⁷⁵Исто.

¹⁷⁷⁶Исто.

¹⁷⁷⁷Исто.

¹⁷⁷⁸ Свети Бенедикт (480-око 555), се сматра оснивачем Бенедиктинског реда, а за годину оснивања узима се писање његовог Правила 529. године у Монтекасиноу. Састављајући своје Правило није био у потпуности оригиналан, већ се позивао на Августина, Касијана, Базилија и Житија светих. После његове смрти, његово правило и култ ће се проширити у целој Европи а бенедиктинци ће постати први ред у Римокатоличкој цркви.: Slavko Kovačić, „Sveti Benedikt i njegovo djelo u crkvi i našem narodu“, *Crkva u svijetu*, 15, br. 4 (1980): 328-329

¹⁷⁷⁹Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*.

Надаље се даје пресек историје ширења бенедиктинаца по западној Европи. Најпре су се почели ширити по Италији, затим у Енглеској и Франачкој, да би се ред напосле учврстио у Немачкој. Опат вешто повезује ајнзиделншку монашку заједницу са најстаријим монашким насеобинама овог дела Европе, учвршћујући тиме њен значај и дуго трајање. Пише да су се прве монашке обитељи на западу Европе настаниле на граници „[...] Бургундије и Хелвечије“, на месту које је касније названо по Светом Клоду, који се ту подвизивао. Први је ту дошао „[...] Римљанин Лупициније“, познати светитељ и зачетник будуће познате монашке насеобине.¹⁷⁸⁰ Ради се о историјским чињеницама које говоре о познатом центру монашког живота у Конди у региону Жура у Фреш Контеу. Почетком 5. века онде је манастир основао римљанин из Галије Лупицин, да би касније у 7. веку ту живео Свети Клод. Место је још од средњег века познато по ходочашћима верника.¹⁷⁸¹

Познато је да су бенедиктинци на територији данашње Швајцарске почели своју мисију у 8. веку. Прва места где се бенедиктинско правило почело ширити јесте у испосницама у области Цазис у Граубиндену. Затим око Боденског језера у Сен Галену, Рајхенау, Рајнау и Луцерну у централној Швајцарској. Време Карла Великог донело је продор бенедиктинског правила на овом простору, а касније је ширено од 10 до 12. века у време монашке реформе.¹⁷⁸²

Као први бенедиктинац који је мисионарио на швајцарском простору наводи се Германин Урсициније, који је са сабраћом пронео хришћански глас до извора Сене. Франачки бенедиктинци су заузели западне делове а Пирмин алпске пределе. Августин пише да је мисија ишла у Ретске Алпе, означавајући простор Трентина и Алто-Адиђеа, где су живели антички Рети. Тако су бенедиктинци оформили лепа места у којима су живели испосници или мале монашке заједнице. Једно од најпознатијих таквих места било је оно на коме се подвизивао свети Мејнрад, где ће касније настати манастир Ајнзиделн.¹⁷⁸³

Августин даље пише о зачецима ајнзиделншке монашке заједнице која се почела заматати после духовникове смрти. Каснији монаси испосници почели су поштовати

---

¹⁷⁸⁰ Исто.

¹⁷⁸¹ René Tournier, „Rapprochements entre des églises du Haut Moyen Age et du Moyen Age en Franche-Comté et en Suisse occidentale“, *Revue suisse d'art et d'archéologie*, 19 (1959): 2; Ernst Tremp, „Weltflucht und Verwandlung der Welt: monastische Bewegungen in der Westschweiz im Früh und Hochmittelalter“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 92 (1998): 129-132

¹⁷⁸² Heinrich Büttner, „Christentum und fränkischer Staat in Alemannien und Rätien während des 8. Jahrhunderts“, *Revue d'histoire ecclésiastique Suisse*, 43 (1949): 24-26

¹⁷⁸³ Исто.

његов култ и подигли су у његов помен на месту где је обитавао капелу Вазнесења Богородице. На томе месту касније старе хронике и традиција бележе разна чуда која су приписана култу светог Мејнрада. То ће временом довести до изузетног поштовања овог места на коме ће настати манастир Ајнзиделн. Августин на сликовит начин описује манастир као најсветлије место, каквог нема нигде у хришћанском свету, места где се Богородичино присуство и топлина најлепше осећају. Манастир ће постати један од духовних центара Европе који су унапређивали најзначајнији духовници и управитељи а даривали су га највећи европски владари током средњег века. Ајнзиделн је тако постао највеће место ходочашћа немачког етничког простора, у које су сваке године долазиле реке верника. Постао је познат и по свом чувеном монашком правилу и начину живота.¹⁷⁸⁴

Игуман истиче да су га интересовале све околности настанка ајнзиделншке монашке заједнице. Све је то до покретања рада на овој књизи било недовољно осветљено и објашњено. Међутим, сада су наступила „[...] луда времена“, у којима се потиру све црквене вредности; мислећи на реформацију која је угрозила и сам манастир. Све је то имало за последицу заборављање правих хришћанских вредности и дугог трајања цркве која је духовни стожер на овом простору била вековима. Био је то један од кључних разлога настанка дела, требало је показати ко има легитимитет у духовности, реформатори који су „од јуче“ или стара црква која је ту вековима.¹⁷⁸⁵

Даљи текст скреће са критике ка хришћанској етици и величању Бога који је својом милошћу помогао да се овај пројекат реализује а све у славу Богородице којој је у опатији све подређено и чији је она заштитник. Стога се треба окренути богоугодном раду и знањем ширити праву веру, у тешким временима раздора, само вера и побожност могу помоћи.¹⁷⁸⁶

Текст пролога писан је у духу католичке реформе и закључака трентског концила, вешто уклапа хришћанску етику и критику протестантског раскола који је довео до занемаривања манастира и светиња. Протестанти су уништили и црквену службу и забранили посећивање светих места која су основали велики духовници и која су кроз историју подржавали највећи владари. Поред ових „[...] наopakих људи“, народом је завладао општи пад морала, те је ајнзиделншка светиња скрнављена. Нису

---

¹⁷⁸⁴Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti.

¹⁷⁸⁵Исто.

¹⁷⁸⁶Исто.

имали обзира ни према монаштву, људима који су изабрали побожан и скроман живот у молитви и оскудици, одредивши се за вечни живот. Угледајући се на прве испоснике и светитеље који су у молитви живели на овом месту.¹⁷⁸⁷

Поглавље се завршава похвалом цару Хајнриху V, који је Ајнзиделн значајно унапредио, и уопште водио рачуна о јачању положаја цркве у његовој држави. Тим путем треба да иде сваки верник, те да се надахњује поукама и духовним васпитањем угледних духовних лица. Апосторфира се једна од заповести да треба занемарити телесна задовољства а окренути се вери и Господу Исусу Христу, управљајући се ка духовности и вери у будућем времену. У том правцу најављују и да ће се кретати поента *Анала*, које ће на објективан начин, без хвалоспева и субјективних хвалисања приказати прошлост манастира.¹⁷⁸⁸

Прва систематизована историја опатије, била је полазиште свих информација о прошлости овог центра. Представљала је импресиван пројекат за оно време и остала пример историографије католичке реформе. Лествицу ајнзиделншких управитеља коју она презентује, нико није оспоравао, она је општеприхваћена у историографији.

---

¹⁷⁸⁷ Исто.

¹⁷⁸⁸ Исто.

5. 7. 1. Идеја хришћанског јединства у *Аналима*

Тумачећи основну мисао на којој почива дело, улога Ајнзиделншке опатије у европској историји и духовности, долазимо и до побочних идеја које прожимају текст. Своје исходиште имају из хришћанства као универзалне религије и Римокатоличке цркве која је за ауторе истински баштиник изворне цркве. Тај легитимитет се читава кроз историју трајања цркве и државе на Западу. Стога је кроз тему обрађена историја европског средњег века, према матрици карактеристичној за Гулиманова дела. Те идеје настале су на принципима покрета католичке реформе, цркву је требало одбранити од јереси, и то је једна од снажнијих црта. Друга важна идеја јесте хришћанско јединство, његова угроженост од Османлија, што је почело падом Византије. Ипак, највећа опасност по ајнзиделншку светињу и хришћанско јединство представљали су протестанти, у овом случају „[...] Цвинглијева секта“.¹⁷⁸⁹

Вредан моменат у књизи је навод из манастирских анала од децембра 1453. године, у време опата Геролда I. Тада је забележено да је отомански владар Мехмед II заузео Константинопољ, и погубио последњег грчког цара Константина Палеолога. Ова вест је са великом забринутости примљена на Западу, па је то забележено и у манастиру који је те године посетио папа Никола V, покушавајући да организује „[...] антиварварску“ хришћанску коалицију. Када га је 1455. године наследио Калист III (1455-1458) наставио је покушаје да се организује антитурска лига.¹⁷⁹⁰

Османлије су у међувремену до половине 15. века заузеле знатан део Балкана, а у *Аналима* се помиње и заузеће „Грчке Албаније“. Вредан је опис опсаде Београда¹⁷⁹¹ из 1456. године, коме је посвећено неколико редова. У њима се каже да је кључни за одбрану града био Јанко Хуњади (1387-1456) као и фрањевац Јован Капистран (1386-

---

¹⁷⁸⁹ Исто.

¹⁷⁹⁰ Исто, 420-421.

¹⁷⁹¹ Јанош Хуњади, регент Угарске у време краља Ладислава V, остао је упамћен у нашој традицији као Сибињанин Јанко, велики јунак и борац против османлијске најезде. Свакако је највећи траг оставила његова херојска одбрана Београда 1456. године, када је зауставио султана Мехмеда Освајача у даљем продору ка северу и одложио пропаст угарске краљевине а Београд је остао хришћански још 65 година. Велику улогу у одбрани Београда одиграо је и фрањевац Јован Капистран, проповедник и борац против хусита. Предлагао је деспоту Ђурђу да Срби пређу на католичанство. Оба су умрли од куге непосредно после победе под Београдом.: Момчило Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба* (Београд: Српска књижевна задруга, 1994.), 479-484; Anđelko Mijatović, “Ivan Kapistran i borbe za Beograd 1456. godine”, *Croatica Christiana Periodica*, 11, br. 19 (1987): 156-164

¹⁷⁹¹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 422-424, 428, 444.

1456). Капистран се наводи као његова „светост“, што доказује његово велико поштовање у Римокатоличкој цркви, мада је канонизован много касније 1690. године. У делу о одбрани Београда помиње се крсташка војска из швајцарских кантона и гроф од Раперсвила, који су са крсташима учествовали у одбрани Београда од Османлија.¹⁷⁹² Ова победа је снажно одјекнула на Западу, Момчило Спремић пише да се победа код Београда разлегала на европском Западу. Папа Калист III сматрао је пораз Турака најсрећнијим догађајем свога живота.¹⁷⁹³

Најозбиљнији покушај да се формира лига предузео је Пије II (1458-1464), који је сазвао сабор у Мантови 1459. године, на коме су се појавили и швајцарски кантони. Папа Павле II, наведен је у *Аналима* као папа Петар, у складу са његовим световним именом Петар Барбо. Његов наследник Сикст IV је развио дипломатију против Османског царства која није дала резултате. И папа Лав X је радио на стварању шире хришћанске коалиције против османлијске опасности 1517. године.¹⁷⁹⁴

Кроз *Анале* је зналачки провучена идеја католичке реформе, и критика реформаторских идеја које су Европу захватиле од 14. века. Приказан је Сабор у Констанци и борба против јеретика, односно процес Јану Хусу и Јерониму Прашком. Збивања у Констанци и спаљивање Хуса 18. јула 1415. године, приказана су верно, с тим што имају јасну поруку да се ради о јеретцима. Наглашено је да генезу реформационих идеја треба тражити још у раду Џона Виклифа, претече реформације. Приказане су штетне последице које је по хришћанство имала реформација и раскол. Вредност приче о Хусовој епопеји значајна је и из разлога што се кроз њу може схватити однос католичке историографије с почетка 17. века о овом питању.¹⁷⁹⁵ Тумачење хуситске јереси и њеног утицаја на развој реформационих идеја у Европи зналачки је протумачено, као и околности које су довеле до ликвидације Хуса и Јеронима Прашког.¹⁷⁹⁶

Даља хронологија развоја реформационих идеја приказана је на историчан начин, уз констатацију да је све кулминирало од Мартина Лутера, теолога из Витенберга, те да се одатле пошаст проширила целом Европом. Но, ајнзиделншку

---

¹⁷⁹² Исто, стр. 421-422.

¹⁷⁹³ Момчило Спремић, Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба, 485.

¹⁷⁹⁴ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 422-424, 428, 444.

¹⁷⁹⁵ Исто, стр. 378-379.

¹⁷⁹⁶ Видети: Душан Сурма, „Личност Јана Хуса у светлу историјске истине“, *Теолошки погледи*, 19, бр. 3-4 (1987): 227-234

светињу је угрозио други правац реформације цвинглијанство. Прецизна дефиниција цвинглијанства као секте, показује угроженост Ајнзиделна од стране церишке вероисповести.¹⁷⁹⁷ Цвингли је у Ајнзиделну боравио између 1516. и 1518. године и у времену реформације доведен је у питање и опстанак манастира, ипак на крају се све добро завршило.¹⁷⁹⁸

Анализом *Анала* закључујемо да је дело у јеку реформских настојања Римокатоличке цркве, потенцирало легитимитет римске цркве и њене историјске улоге. Тај легитимитет је озбиљно нарушила јерес реформације, чију генезу аутори зналачки посматрају током дужег временског периода од Хуса и Виклифа, преко Лутера, до „[...] Цвинглијеве секте“. Све је то умешно склопљено у хронику која носи хришћанску и универзалну поруку, о очувању и неговању хришћанства, које је у томе времену угрожено са више страна. Поред зла које су Римокатоличкој цркви донели расколници, аутори су на прави начин препознали и опасност, коју Запад никада није препознао на адекватан начин. Била је то опасност од ислама, који је отргао један део старог континента. Стога је у делу наглашена порука хришћанског јединства, као апел за уједињење.

---

¹⁷⁹⁷ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*.

¹⁷⁹⁸ Hansjörg Schneider, „Zwinglis Zürich: das perfekte Alibi“, *Du: die Zeitschrift der Kultur*, 63 (2003-2004):

6. ГРБОВИ У ДЕЛУ ФРАНЦА ГУЛИМАНА

6. 1. Гулиманов допринос развоју помоћних историјских наука

Гулиманов полихисторски приступ проучавању прошлости изискивао је сложено методологију истраживања. Временски оквир који је истраживао обухвата период од Античког доба до савремених збивања (почетак 17. века). У проучавању се користио оригиналним историјским изворима различите провенијенције. Скоро да нема значајније помоћне историјске науке, које се овај истраживач није дотакао.¹⁷⁹⁹ Пре више од једног века Калин је закључио како је Гулиманов практични допринос развоју помоћних историјских наука огроман, те да је он био свестан свог практичног доприноса, али не и теоријског, тј., методолошког.¹⁸⁰⁰ Овом историчару није било странао да на терену обрађује епиграфе из римског периода, истражујући на познатом локалитету Виндониса.¹⁸⁰¹ Гулиманова истраживачка свестраност најбоље се може сагледати кроз његово проучавање оригиналних средњовековних историјских извора различитих канцеларија. Проучавао је средњовековне хронике целог европског простора и детаљно је анализирао хронику *Acta Murensia*¹⁸⁰² (Правилник манастира Мури у којем се налазе подаци о раној историји Хабзбурга, који су били ктитори манастира). Подједнако је приступао изворима, како немачког, тако и франачког порекла, тумачећи хроничаре Випа и Регина.¹⁸⁰³

Гулиманово дело представља важан извор са аспекта кодикологије, помоћне историјске науке која проучава рукописне књиге.¹⁸⁰⁴ Проучавајући техничку опремљеност Гулиманових књига, у којима су поједини делови у рукопису (као нпр.

---

¹⁷⁹⁹ У најзначајније помоћне историјске науке спадају: латинска палеографија, словенска палеографија, дипломатика, хронологија, хералдика, сфрагистика, нумизматика, историја метрологије, филигранологија, генеалогичка, топономастика, вексикологија.: Марко Атлагић, *Помоћне историјске науке у тропији и пракси* (Београд: Центар за митолошке студије, 2007.), 5.

¹⁸⁰⁰ Johan Kälén, Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts, 163.

¹⁸⁰¹ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 35.

¹⁸⁰² Исто, стр. 42-43.

¹⁸⁰³ Francisci Guillimanni, De vera origine et stemmate Cunradi II., 224, 238.

¹⁸⁰⁴ Andrea Giovannini, „La conservation de biens culturels écrits et imprimés“, *Revue suisse d'histoire*, 47 (1997): 367-374

посвета у *Апостолики* из 1600.) може се схватити развој књижевства и штампарства у доба касног хуманизма.¹⁸⁰⁵

Целокупни Гулиманов опус може се тумачити и као својеврсна хрестоматија извора европске средњовековне историје. Дипломатске изворе, у великом броју случајева, преноси у целини. Стиче се утисак да такав приступ некада оптерећује структуру дела, но с друге стране ради се о изузетно важним повељама великих европских владара. Тако у целини преноси повељу цара Лотара I из 848., као и Конрада III из 1144. г.¹⁸⁰⁶ Објављивањем владарских повеља и других аката Гулиман је дао велики допринос развоју дипломатике¹⁸⁰⁷, сачувавши значајно историјско наслеђе.

Допринос развоју хронологије¹⁸⁰⁸ у Гулимановом опусу може се пратити кроз облике различитог навођења година у његовим делима. Ради се о више варијанти навођења година, од којих нека решења представљају проблем за датирање. Један од примера је навођење броја педесет као (LC), или (CLC), као броја хиљаду. Ови примери су важни, не само за хронологију већ и за праћење развоја штампарства у Европи.¹⁸⁰⁹

Гулиманово занимање за хералдику и схватање значаја хералдичких симбола као историјских извора, присутно је у свим његовим делима. Његови прикази владарских грбова од изузетног су значаја за хералдику, посебно грбови Рудолфа II и Филипа III, који представљају једне од најранијих приказа грбова ових владара.¹⁸¹⁰

У реконструкцији прошлости Гулиман је често користио и печате¹⁸¹¹ као историјске изворе. Тако приликом тумачења развоја хералдичких симбола Хабзбурговаца он приказује и анализира печат са повеље из 13. века на коме је представа Рудолфа II, деде краља Рудолфа I.¹⁸¹² Гулиман у тексту на више места преноси и монограме појединих владара или племића, као нпр. монограм Фридриха Барбаросе на повељи из 1156. г.¹⁸¹³ Поред наведеног, у оквиру својих истраживања

---

¹⁸⁰⁵Francisci Guillimanni. Apostolica. Sive Apostolorum gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimum Sabavdiae Ducem.

¹⁸⁰⁶ Francisci Gvilimanni, De episcopis Argentinensibus liber commentarius, 22-23, 244-245.

¹⁸⁰⁷ Дипломатика је помоћна историјска наука која проучава исправе и повеље, њихов правни и историјски садржај.: Марко Атлагић, Помоћне историјске науке у теорији и пракси, 247.

¹⁸⁰⁸ Хронологија је помоћна историјска наука која проучава разне системе рачунања времена у прошлости.: Марко Атлагић, Помоћне историјске науке у трорији и пракси, 301.

¹⁸⁰⁹ Francisci Guillimanni, De Rebus Helvetiorum sive Antiquitatum libri V., 457.

¹⁸¹⁰ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 1; Franciscus Gvillimannvs, De felici excessu Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III., 1.

¹⁸¹¹ Помоћна историјска наука која проучава печате назива се сфрагистика или сигилиографија.: Стјепан Антолјак, *Помоћне историјске науке* (Краљево: Istorijski arhiv, 1971.), 115-120; Марко Атлагић, Помоћне историјске науке у трорији и пракси, 431-466.

¹⁸¹² Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 59.

¹⁸¹³ Исто, стр. 212.

консултовао је и налазе старог нумизматичког¹⁸¹⁴ материјала, који је користио у реконструкцији старе прошлости Авентика и Виндонисе.¹⁸¹⁵

Када бисмо мерили Гулиманов допринос појединим гранама историјске науке, закључили бисмо да је његово унапређење генеалогije¹⁸¹⁶ заиста изузетно. У *Историји Хабзбурговаца*, *Историји стразбуришких епископа* и *Историји Салијске династије* унапредио је сазнања из генеалогije европских династија и великог броја племићких породица. Но, без сумње су најзначајнија његова истраживања генеалогije Хабзбурговаца и Салијеваца, чиме је допринео расветљавању најинтересантнијих питања из области генеалогije у историографији.¹⁸¹⁷

Гулиманов допринос топономастици¹⁸¹⁸ не заостаје за његовим истраживањима других историјских дисциплина; његова дела обилују, како макро, тако и микротопонимима великог географског простора, швајцарских кантона – Алзаса, Баден Виртемберга, Бургундије, Савоје, Ломбардије, као и Светог римског царства уопште. Треба нагласити његов изузетан допринос развоју ономастике. Наиме, Гулиман се бавио питањима развоја имена појединих важних европских центара као нпр. Стразбура.¹⁸¹⁹ Гулиманова дела, која су посебно значајна за проучавања историјске географије, су *Историја Швајцарске*, *Историја Хабзбурговаца*, *Историја стразбуришких епископа* и *Историја Салијске династије*. Кроз ова дела се може пратити мењање граница средњовековних држава, али и граница феудалних домена европских племићких породица.¹⁸²⁰

Импресиван репертоар историјских извора које је користио, теренска истраживања, као и бележења сведочанстава актера савремених историјских збивања чине Гулимана свестраним историчарем. Такав метод проучавања прошлости сврстава га у врло значајне личности европске историографије, које су се знале носити са темама свих периода и широком лепезом извора који реконструишу прошлост. За Гулимана се

---

¹⁸¹⁴ Помоћна историјска наука која се бави постанком, развојем и употребом новца назива се нумизматика.: Марко Атлагић, *Помоћне историјске науке у теорији и пракси*, 531.

¹⁸¹⁵ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 212.

¹⁸¹⁶ Генеалогija је помоћна историјска наука која проучава постанак и развој породица, родова и племена и израђује о њима историјске приказе који се темеље на родословима.: Марко Атлагић, *Помоћне историјске науке у теорији и пракси*, 469.

¹⁸¹⁷ Гулиманова генеалогшка таблица предака цара Конрада II представља врхунски домет у проучавању генеалогije раног новог века.: Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 222.

¹⁸¹⁸ Топономастика је помоћна историјска наука која проучава географске називе – топониме.: Марко Атлагић, *Помоћне историјске науке у теорији и пракси*, 565-582.

¹⁸¹⁹ Francisci Gvilimanni, *De episcopis Argentinensibus liber commentarius*, 2-10.

¹⁸²⁰ Видети вести о поседима предака Салијске династије.: Francisci Guillimanni, *De vera origine et stemmate Cunradi II.*, 222-225.

сигурно може рећи да је својим свеобухватним историјским истраживањима значајно унапредио већину помоћних историјских дисциплина.

6. 2. Гулиман као представник другог периода у развоју хералдике

Посебну вредност Гулимановог историографског опуса представљају прикази грбова и хералдичких симбола у његовим делима. По правилу, грбове ставља на насловну страну сваке књиге, и то грб личности о којем се у делу говори, или којем је књига посвећена. Такав приступ је применио у готово свим својим делима, на чијим се корицама налазе грбови појединих историјских личности. Ти грбови и хералдички симболи данас представљају једне од најстаријих приказа грбова одређених владара и племића. Развој хабзбуршке хералдике, који је приказао у *Историји Хабзбурговаца*, и преглед грбова ајнзиделншких игумана, односно њихових племићких породица, представљају праву ризницу за изучавање европске хералдике. Гулиман у својим делима доноси и неке од најстаријих варијанти грбова појединих владара и племића.

Као помоћна историјска наука, хералдика проучава појаву, развој и употребу грбова.¹⁸²¹ Она објашњава начин ликовног и описног приказивања грбова, и као свака научна дисциплина има предмет проучавања. Предмет проучавања хералдике јесу грбови, трајни симболи појединих особа, породица, корпорација, установа и земаља. Примена грба је вишеструка, у архитектури и уметничким предметима грб има (осим декоративне функције), и генеалогску јер упућује на власника предмета, грађевине, и може послужити за датирање споменика. Грбови се јављају на печатима, новцу,

---

¹⁸²¹ У стручној и научној литератури постоји неколико дефиниција хералдике. Тако Стјепан Антољак пише: „Хералдика је помоћна историјска наука која се бави проучавањем постанка и развоја грбова, те према утврђеним правилима одређује начин ликовног и описног приказивања грба“: Stjepan Antoljak, *Ромоћне историјске науке*, 123. Сличну дефиницију одређује и Бартол Змајић, најбољи познавалац хералдике на јужнословенском простору у 20. веку.: „Хералдика је знаност која се бави постанком, развојем и уметничком израдом грбова од њихове прве појаве у почетку 11. века до данас“.: Bartol Zmajic, *Heraldika, sfragistika, genealogija* (Zagreb: Školska knjiga, 1971.), 11. Марко Атлагић даје следећу дефиницију ове дисциплине: „Хералдика је помоћна историјска наука која проучава постанак, развој и уметничку обраду грбова од њихове прве појаве у 11. вијеку до данас“.: Марко Атлагић, *Помоћне историјске науке у теорији и пракси*, 375; Отфрид Нојбекер пише да је „...хералдика комплекс знања и уметности о грбовима“.: Otfrid Neubecker, John Philip Brooke-Little, *Heraldry: sources, symbols and meaning* (Maidenhead: McGraw Book, 1976.), 7; Аутор познатог лексикона хералдике, Герт Освалд, пише да је „...хералдика наука о грбовима, односно, помоћна историјска наука“.: Gert Oswald, *Lexikon der Heraldik* (Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1984.), 5.

исправама, и у тим случајевима грб са својим елементима може послужити научном истраживању. Исто тако, проучавајући грбове можемо пратити и миграције појединих породица. Уједно напомињемо да је хералдика у уској вези са више научних дисциплина: историјом, историјом уметности, сфрагистиком, нумизматиком, дипломатиком, генеалогском, правним наукама и другим.¹⁸²²

Прва појава грба датира из 12. века, а у вези је са крсташким ратовима¹⁸²³, у којима су поједини феудалци посебним бојама и знаковима обележавали своје војнике да би се разликовали од војника других феудалаца. Ти су знакови мало касније постали трајни симболи тих војника, тј. њихови грбови. Касније су грбове прихватили сви слојеви становништва: племство, грађанство, црквена лица и представници корпорација појединих места.¹⁸²⁴

У почетку је хералдика била дескриптивна¹⁸²⁵, њене темеље утврдио је Бартоло де Саксоферато (1313-1357) у делу *De insigniis et armis*, које је изашло око 1350. године. Прва хералдичка правила утврдио је Клемент Принсол 1416. године. Као науку хералдику је систематизовао 1677. године. Клод Франсоа Менестриер. У 19. веку значајно је настојање на сакупљању и објављивању грбова у Европи. У наше време долази до појачаног интересовања за хералдику, посебно у тзв. реалсоцијалистичким земљама, па тако и на подручју бивше Југославије. Све бивше југословенске републике деведесетих година 20. века враћају се традиционалним националним државним грбовима и симболима.¹⁸²⁶

Развој хералдике можемо поделити на два периода: први обухвата раздобље од појаве првих хералдичких симбола, па све до 15. века. Тај период називамо раздобљем живе хералдике, у којем се грбови израђују тачно према утврђеним правилима. Тада су се употребљавале само следеће боје: жута (златна), бела (сребрна), црвена, модра и зелена. Други период обухвата време од 16. века до данас, и називамо га периодом мртве хералдике. Ради се о времену када се строга хералдичка правила из првог периода лагано напуштају, грбови добијају све богатије и раскошније облике. Код

---

¹⁸²² Otfried Neubecker, *Großes Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz* (Augsburg: Battenberg, 1993.), VIII-X; John Philip Brooke-Little, *Boutell's heraldry* (London, New York: Frederick Warne, 1978.), 13-18.

¹⁸²³ У предхералдичком периоду постојали су симболи слични грбовима, стари Грци су на своје штитове стављали различите симболе, а своја обележја су имале и римске легије.: John Philip Brooke-Little, *Boutell's heraldry*, 3.

¹⁸²⁴ Bartol Zmajić, *Heraldika, sfragistika, genealogija*, 14-15.

¹⁸²⁵ Марко Атлагић, *Помоћне историјске науке у теорији и пракси*, 375-376.

¹⁸²⁶ Stjepan Antoljak, *Pomoćne istorijske nauke*, 123.

црквених великодостојника грбови се разликују по броју кита које висе с клобука на гајтанима, тако да уоквирују грб десно и лево (код кардинала у пет редова, петнаест кита са сваке стране, код надбискупа четири реда и осам кита, код бискупа у три реда шест кита).¹⁸²⁷ У другом раздобљу грб се састоји од штита, шлема, круне и накита. У накит улазе: украс на врху шлема, плашт на шлему, фигуре које држе штит, траке са девизама и бојним поклицима, ордени, грбовни плашт и друго. Франц Гулиман се, историјски, налази на почецима другог периода развоја хералдике.¹⁸²⁸

---

¹⁸²⁷ Mirko Šeper, „Heraldika“, у *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, 2, *D-Ini*, прир. Ž. Domljan (Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1962), 526

¹⁸²⁸ Otfried Neubecker, *Großes Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz*, V.

6. 3. Гулиманово тумачење развоја хабзбуршке хералдике

Посебну вредност представља преглед грбова у Гулимановој *Историји Хабзбурговаца*, који је својеврсна анализа старије хералдике ове европске династије. У делу су представљени грбови од времена хабзбуршких грофова старије генерације, када су најзначајнији представници ове куће носили титуле хабзбуршких грофова, алзашких ландграфа и аустријских војвода. Почетак хабзбуршке хералдике сеже до времена цара Рудолфа II, чија је варијанта грба представљена на насловној страни *Историје*. Гулиман је темељно истраживао грбове и хералдичке симболе Хабзбурговаца, о чему сведочи његова анализа у тексту, и опис стања старих печата и листина на којима се ти грбови налазе.¹⁸²⁹

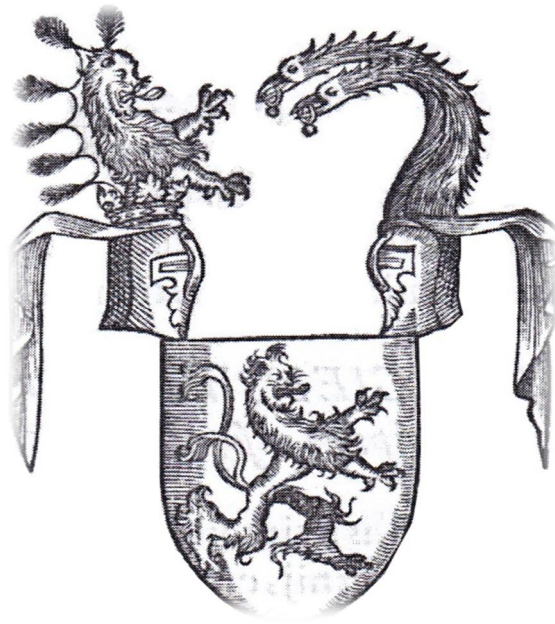
Може се претпоставити који су извори историчару послужили у истраживању старије европске хералдике. Ради се о најзначајнијим хералдичким изворима као што је *Züricher Wappenrolle*, настале између 1335. и 1345. године, једне од најстаријих збирки грбова средњовековног племства. Затим *Österreichisches Wappenbuch*, који је настао између 1445 и 1457. године и *Wappenbuch von St. Gallen* из друге половине 15. века. Нема сумње да је консултовао и *Wappenbuch des Reichsherolds*, дело царског херолда Каспара Штурма (1475-1552), као и *Großes Wappenbuch*, који се почео израђивати за време Рудолфа II 1583. године. У време када је изашла Гулиманова *Историја Хабзбурговаца*, објављен је и значајни хералдички извор *Siebmachers großes Wapenbuch*.¹⁸³⁰

Гулиман у осмој глави *Историје Хабзбурговаца* разматра питање „обележја“, односно грбова и хералдичких симбола хабзбуршких грофова и аустријских племића. Истражио је сву литературу, старије и савремене историографије о овом питању. Сложено историјско питање о грбовима Хабзбурговаца изазивало је и код ондашњих историчара опречна мишљења. Па тако познати истраживач хабзбуршке историје Хујтер у *Књизи о пореклу Хабзбурговаца* наводи да главни хералдички симбол ове куће представљају три лава пурпурне боје, обавијени тамноплавим венцима, док се предњим

¹⁸²⁹ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 57-58.

¹⁸³⁰ О хералдичким изворима видети: Otfried Neubecker, *Großes Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz*, V-VII; Otfried Neubecker, John Philip Brooke-Little, *Heraldry: sources, symbols and meaning*, 268; Gert Oswald, *Lexikon der Heraldik*, 416-417, 456-458.

канцама усправљају на штит златне боје.¹⁸³¹ С овим ставом се није сложио историчар Лацијус, који је на основу својих истраживања утврдио да су хералдички симболи хабзбуршких грофова исти као симболи француских краљева. Гулиман мисли да је у хералдику Хабзбурговаца новину унео историчар Вион, који поред осталог наводи златног лава који скаче у тамноплавом испупчењу штита.¹⁸³² Првобитни грб Хабзбурговаца се налази и у *Циришком грбовнику*, који је између 1335 и 1345. године саставио анонимни хроничар на ролни пергамента.¹⁸³³

Грб грофа Рудолфа Хабзбуршког који Гулиман приказује у Историји Хабзбурговаца.¹⁸³⁴ Опис грба: У плавом полуокруглом штиту налази се златни лав који усправно стоји на две задње ноге а предње је подигао у вис; изнад штита налазе се две кациге, из десне расте црвени лав а из леве два лабудова врата са две главе који у кљуновима држе златне прстенове. Иначе лав као хералдички лик јавља се од када постоје грбови. Најчешће је приказан како усправно стоји на једној или две ноге а остале је подигао у вис. Обично се у грбовима је обојен златном бојом али се јавља и у другим, најчешће сребрној или црвеној као у овом грбу.¹⁸³⁵

¹⁸³¹ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 58.

¹⁸³² Исто.

¹⁸³³ Gert Oswald, *Lexikon der Heraldik*, 456-457.

¹⁸³⁴ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 58.

¹⁸³⁵ Bartol Zmajić, *Heraldika, sfragistika, genealogija, veksikologija*, 33. Marko Atlagić, *Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918* (Čakovec: Zrinski, 1982.), 134.

Гулиман је истражујући хералдичке симболе хабзбуршких грофова, тражио најстарије примере тих симбола на старим печатима, како наглашава „са сликом“. Он истиче да се ради о „веома старим исправама“, на којима су очувани печати са јасно видљивим симболима. Пише да је успео да дође до тих исправа, те да их је лично анализирао. Ради се о представи грофа Рудолфа (-1232), деде цара Рудолфа, у ратној опреми. Гулиман наглашава да се на печату јасно виде сви симболи, иако је исправа стара четири стотине година. Радило се о исправи из 13. века, на чијем се печату могу утврдити боје симбола. Утврдио је да на истој слици, на другој кациги недостаје глава спојених лабудова, стога тврди да је тек у каснијем периоду на кациги лава, чији је приказ до пола, додато пауново перје.¹⁸³⁶

Печат Рудолфа, грофа Хабзбуршког и ланграфа Алзаса.¹⁸³⁷ Печати се у хералдици сматрају једним од најстаријих извора на којима се налазе прве представе грбова.¹⁸³⁸ Опис печата: Легенда: Рудолф гроф Хабзбург и ландграф Алзаса; У средини печата налази се сребрени коњ на којему јаше коњаник у оклопу, који у десници држи мач ау левици штит у којему се налази уздигнути лав, симбол Хабзбурговаца.

¹⁸³⁶Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 59.

¹⁸³⁷ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 59.

¹⁸³⁸ John Philip Brooke-Little, Boutell's heraldry, 6-7.

Печат грофа Рудолфа Хабзбуршког, ландграфа Алзаса.¹⁸³⁹ Легенда: Рудолф гроф Хабзбург и ландграф Алзаса; у средини печата налази се коњ у трку на којему јаше оклопљени коњаник, са главом лава, који у десници држи мач а у левици срцолики штит у којему се налази лав; испод коња налазе се два а изнад три крина (љиљана).

---

¹⁸³⁹ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 60.

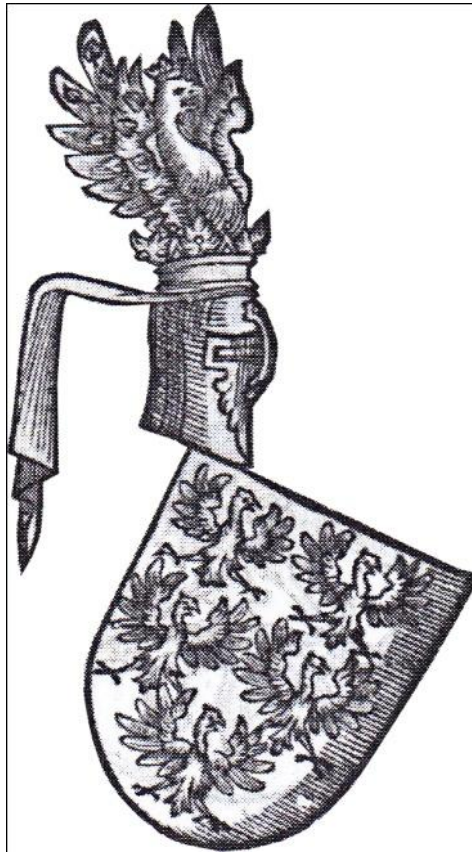

Хабзбурговци су после узимања титуле војвода аустријских, узели нов хералдички симбол, двоглавог црног орла.¹⁸⁴⁰ Ради се о познатом симболу Хабзбурговаца, који су преузели престо Светог римског царства.¹⁸⁴¹ У полуокружном плавом штиту налази се црни двоглави орао узигнутих крила; у срцу орла налази се штитић који је квадриран; у горњем десном и доњем левом налази се лав, а у горњи леви и доњи десни је косо раздељен на два дела. Изнад и испод косе греде налазе се по три грофовске круне; изнад штита налази се златна грофовска круна.

---

¹⁸⁴⁰ Исто, стр. 61.

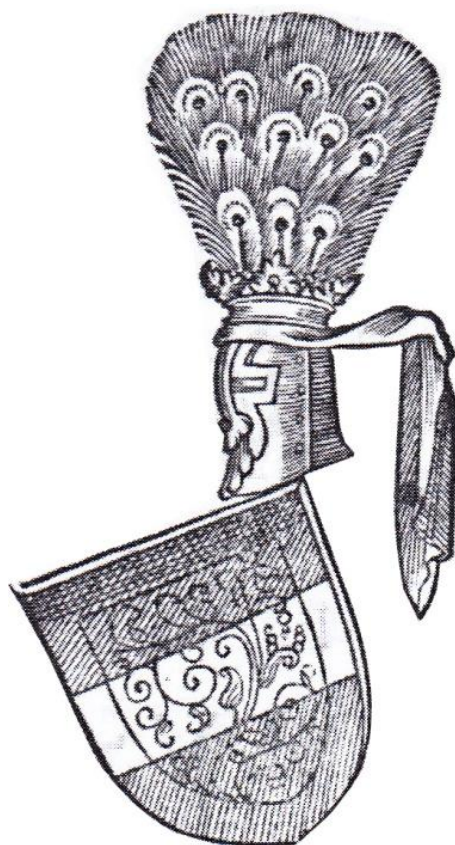
¹⁸⁴¹ John Philip Brooke-Little, *Boutell's heraldry*, 76.

Гулиман разматра даљи развој хералдичких симбола Хабзбурговаца и цитира Хујтера, који наводи да је гроф Леополд V у грб унео нове хералдичке симболе.¹⁸⁴² Опис грба: у полукружном гримизном штиту налази се пет једноглавих орлова уздигнутих крила (2, 2, 1); изнад штита је кацига из које извире једноглави окруњени орао уздигнутих крила.

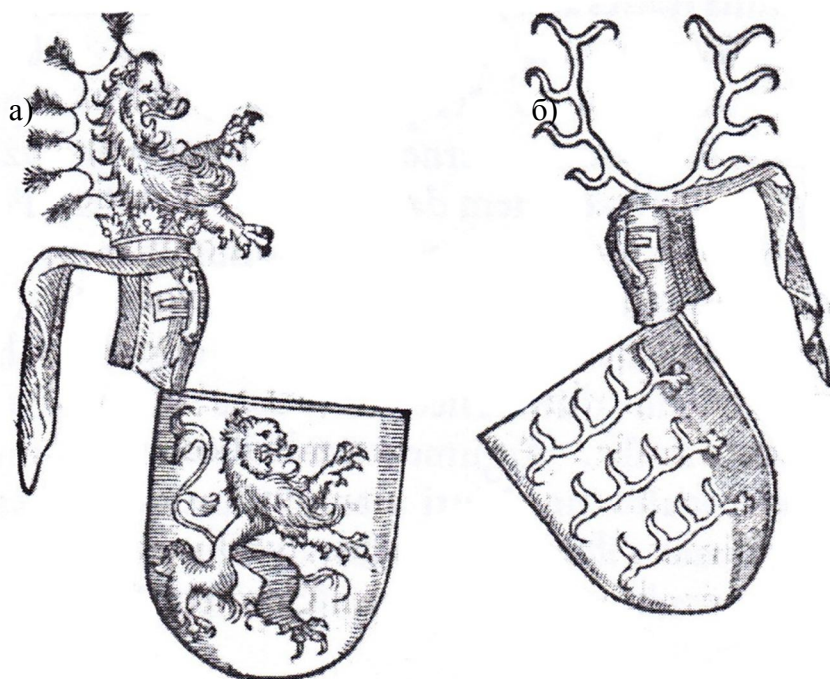
¹⁸⁴² Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 62.

Аустријске војводе касније у своја хералдичка знамења уносе и паунова пера.¹⁸⁴³
Опис грба: у полукружном гримизном штиту налази се бршљан; штит је водоравно подељен са сребрном гредом; изнад штита је кацига из које расту паунова пера.

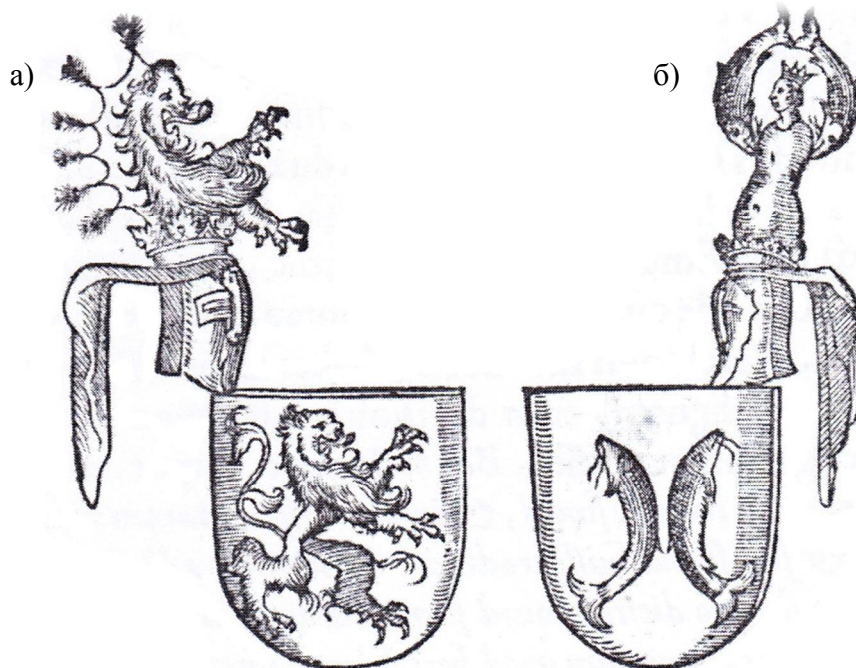
¹⁸⁴³ Исто, стр. 63.

Грб Ота II (-1056), грофа Хабзбуршког и ландграфа алзашког.¹⁸⁴⁴ Опис грбова:
 а) у полукруглом гримизном штиту налази се црвени лав са уздигнутим предњим ногама, а изнад штита је кацига из кје расте црвени лав. б) у полуокруглом гримизном штиту налазе се три јеленова рога; изнад штита се налази кацига из које расту два јеленова рога. Иначе, рогови су често украс кациге а ређе штита као што је овде, обојени су црвено, црно или златно као овде.¹⁸⁴⁵

¹⁸⁴⁴ Исто, стр. 184.

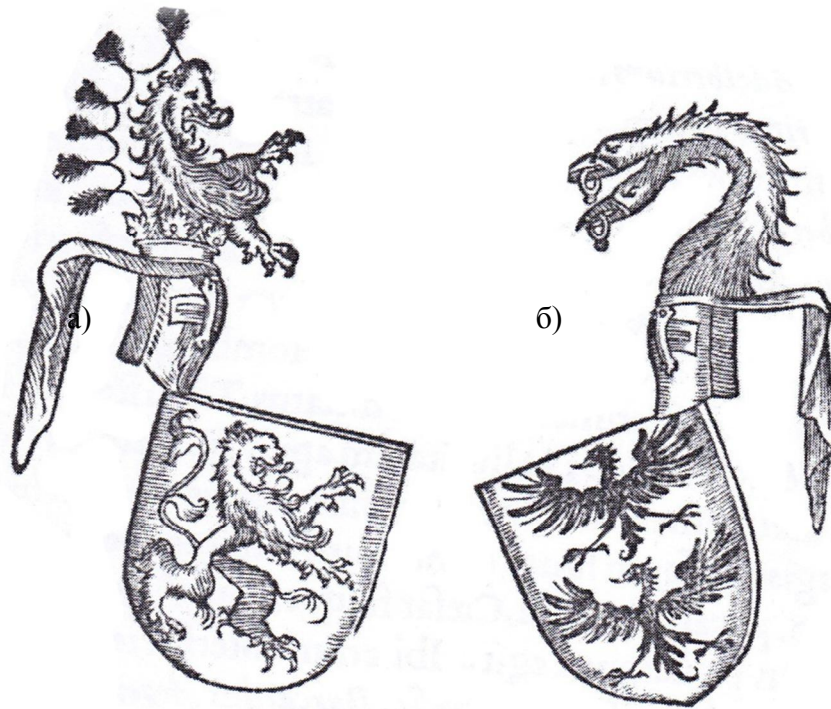
¹⁸⁴⁵ Bartol Zmajić, Heraldika, sfragistika, genealogija, veksikologija, 35; Marko Atlagić, Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918, 134.

Грб Вернера II (-1096), грофа Хабзбуршког и ландграфа алзашког.¹⁸⁴⁶ Опис грба: а) у полукруглом гримизном штиту налази се црвени лав са уздигнутим предњим ногама, а изнад штита је кацига из кје расте црвени лав. б) у полуокруглом црвеном штиту налазе се две рибе окренуте једна од друге; изнад штита је кацига из које извире тело окруњеног човека чије су руке у облику рибе. Посебно има много риба комбинованих с људским телима или комбинованих са ликом животиња. Тако комбинованих ликова нема у грбовима на јужнословенском простору.¹⁸⁴⁷

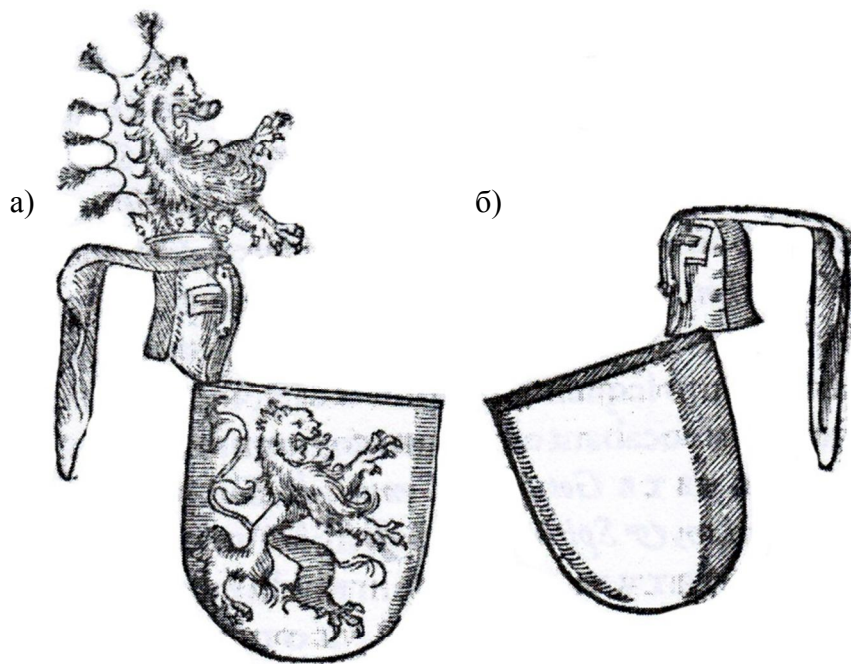
¹⁸⁴⁶ Francisci Guillimanni, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae*, 189.

¹⁸⁴⁷ Bartol Zmajić, *Heraldika, sfragistika, genealogija, veksikologija*, 53.

Грб Ота III (-1111), грофа Хабзбуршког и ландграфа алзашког.¹⁸⁴⁸ Опис грба: а) у полукруглом гримизном штиту налази се црвени лав са уздигнутим предњим ногама, а изнад штита је кацига из кје расте црвени лав. б) у полуокруглом плавом штиту грба налазе се два црна једноглава орла раширених крила, спремних за полетање (1,1); изнад штита је кацига из које извиру два лабудова врата са две главе, у чијим кљуновима се налазе златни прстенови.

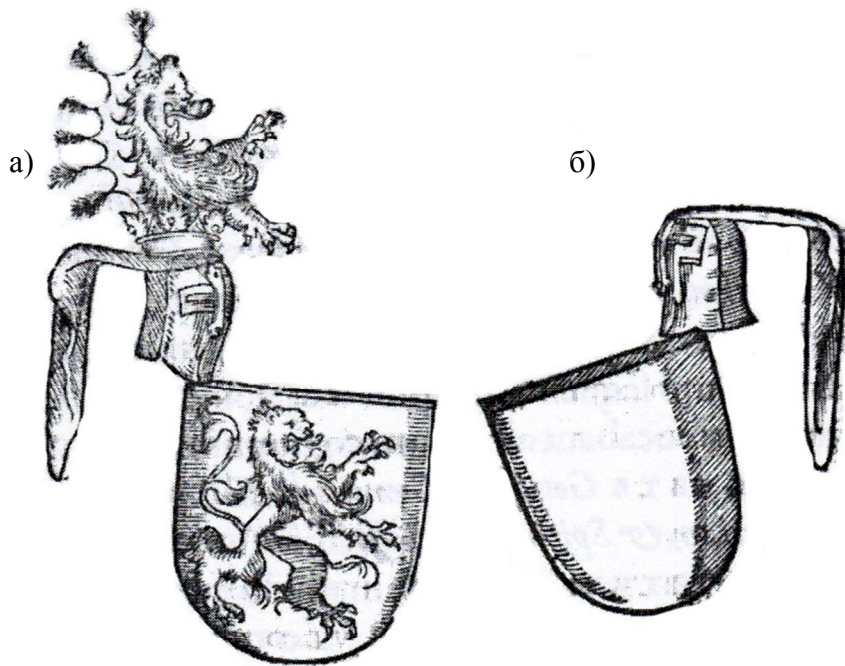
¹⁸⁴⁸ Francisci Guillimanni, Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae, 205.

Грб Аделберта III (-1199), грофа Хабзбуршког и ландграфа алзашког.¹⁸⁴⁹ Опис грба: а) у полукруглом гримизном штиту налази се црвени лав са уздигнутим предњим ногама, а изнад штита је кацига из кје расте црвени лав. б) полуокругли гримозни празан штит; изнад штита је кацига.

---

¹⁸⁴⁹ Исто, стр. 216.

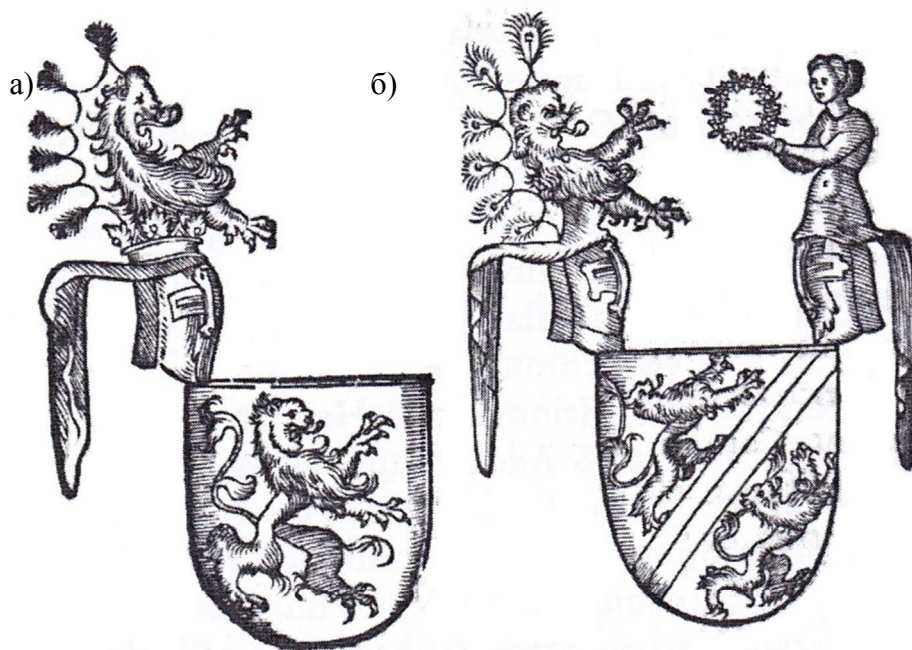

Грб Рудолфа I (-1232), грофа хабзбуршког, ландграфа алзашког и господара Лауфенберга.¹⁸⁵⁰ Он је баштинио грб свога оца Аделберта.

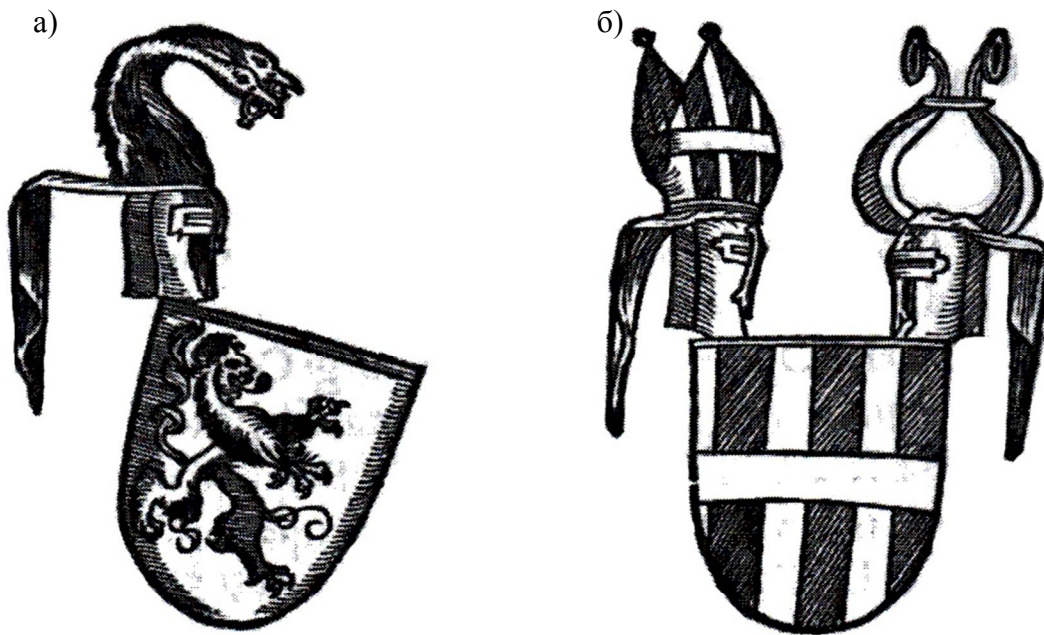
¹⁸⁵⁰ Исто, стр. 233.

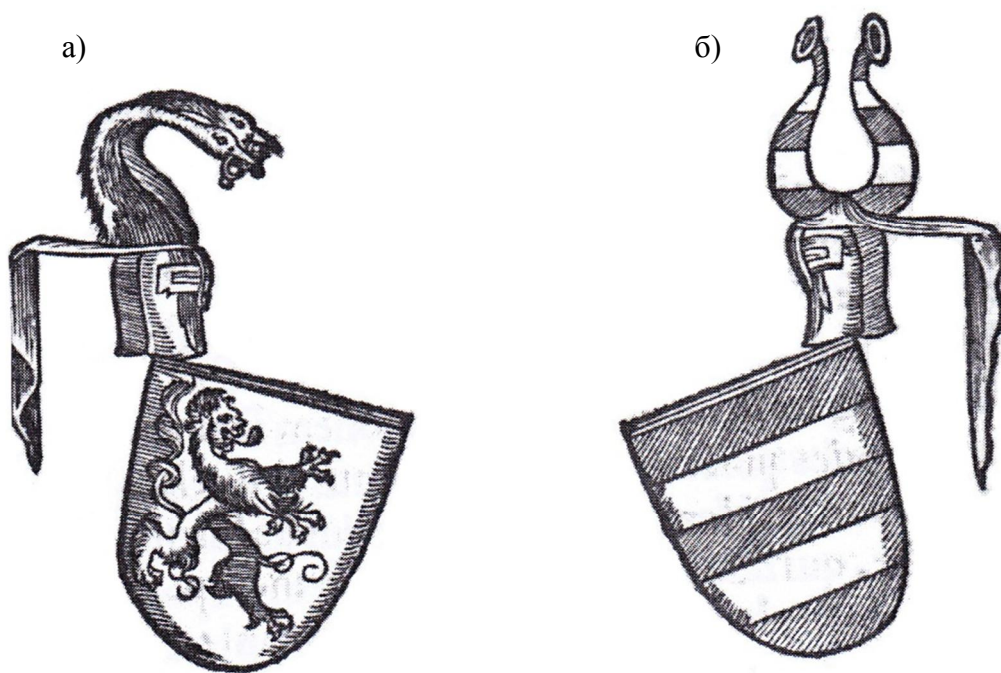
Грб Рудолфа III (1218-1291), грофа хабзбуршког и кибуршког, ландграфа алзашког и краља Немачке.¹⁸⁵¹ Опис грба: а) у полукруглом гримизном штиту налази се црвени лав са уздигнутим предњим ногама, а изнад штита је кацига из кје расте црвени лав. б) полуокругли плави штит је левокосо раздељен двема сбрним гредама; у десном и левом пољу налазе се два лава у лету; изнад штита су две кациге, из десне извире црвени лав симбол куће Хабзбурговаца; из десне кациге извире лик жене која у рукама држи зелени лоров венац, симбол победе.

¹⁸⁵¹ Исто, стр. 271.

Грб Готфрида I (1239-1271), грофа хабзбуршког и господара Лауфенберга.¹⁸⁵²
 Опис грба: а) у полуокруглом плавом штиту налази се црвени лав; изнад штита је кацига из које извиру два лабудова врата са две главе који у кљуновима држе златне прстенове. б) полуокругли гримазни штит је вертикално подељен двама сребрним гредама (колац), а водоравно подељен једном сребрном гредом.Изнад штита су две кациге; из десне кациге извири епископска митра. Осим митре у грбовима црквених достојанственика јављају се и остала црквена покривала главе (папинска тијара, митра, шешири кардиналски, надбискупски, бискупски и нижих црквених достојанственика). Из леве кациге извиру две трубе.

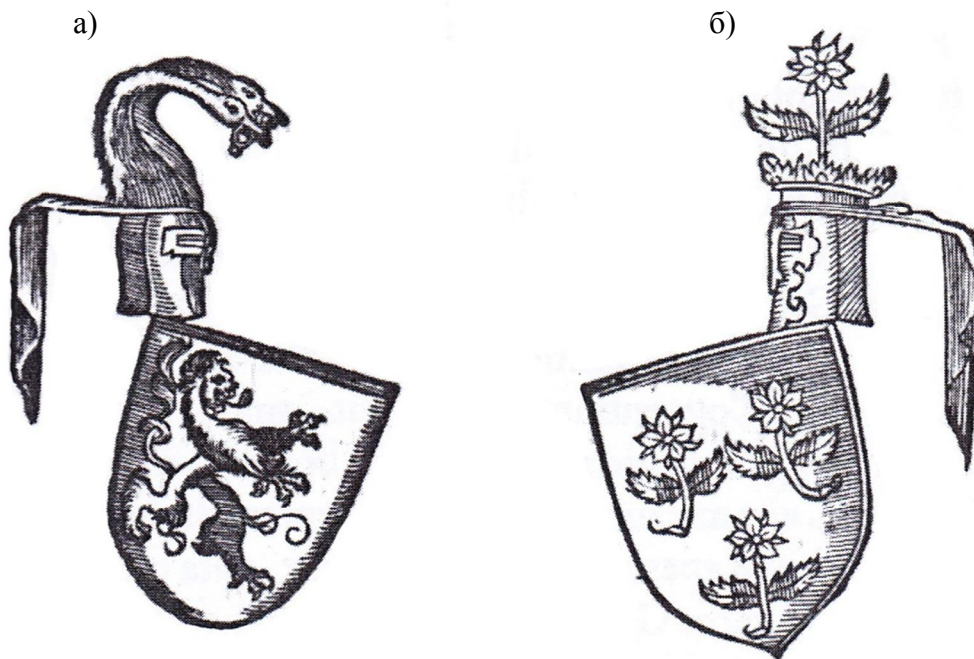
¹⁸⁵² Исто, стр. 324.

Грб Рудолфа II (1270-1314), грофа хабзбуршког и господара Лауфенберга.¹⁸⁵³
Опис грба: а) у полуокруглом плавом штиту налази се црвени лав; изнад штита је кацига из које извиру два лабудова врата са две главе који у кљуновима држе златне прстенове. б) грмазни полуокругли штит је два пута водоравно подељен са две сребрне греде; изнад штита је кацига из које извиру две трубе сребрно грмазне боје.

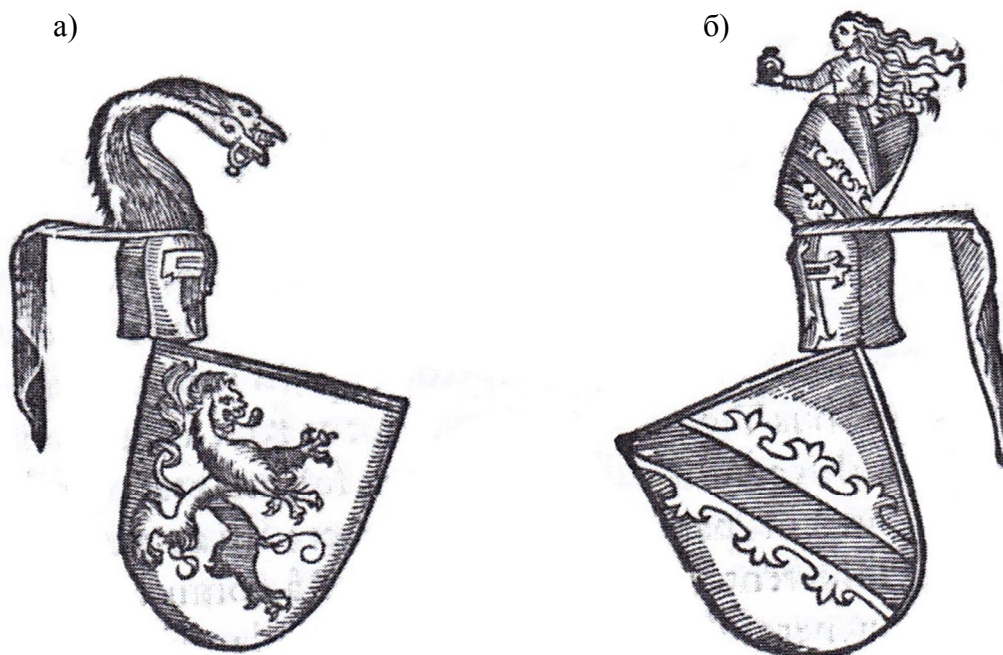
---

¹⁸⁵³ Исто, стр. 326.

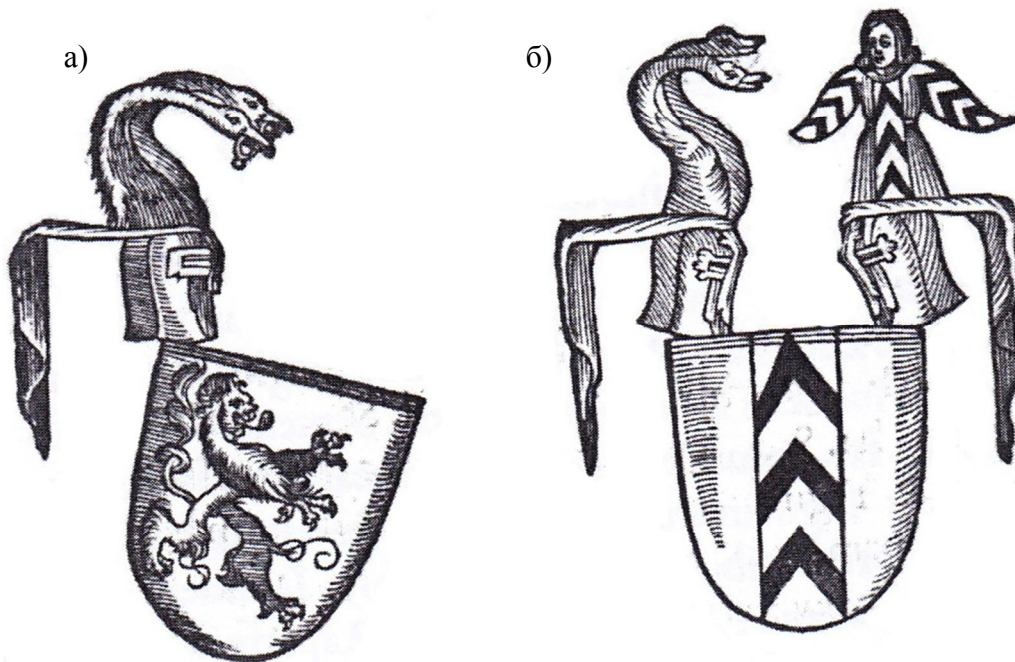
Грб Јохана I (1297-1337), грофа хабзбуршког и господара Лауфенберга и Раперсвила.¹⁸⁵⁴ Опис грба: а) у полуокруглом плавом штиту налази се црвени лав; изнад штита је кацига из које извиру два лабудова врата са две главе који у кљуновима држе златне прстенове. б) у полуокруглом плавом штиту су три цвета-руже (2: 1), изнад кациге налази се круна из које извире цвет-ружа.

¹⁸⁵⁴ Исто, стр. 329.

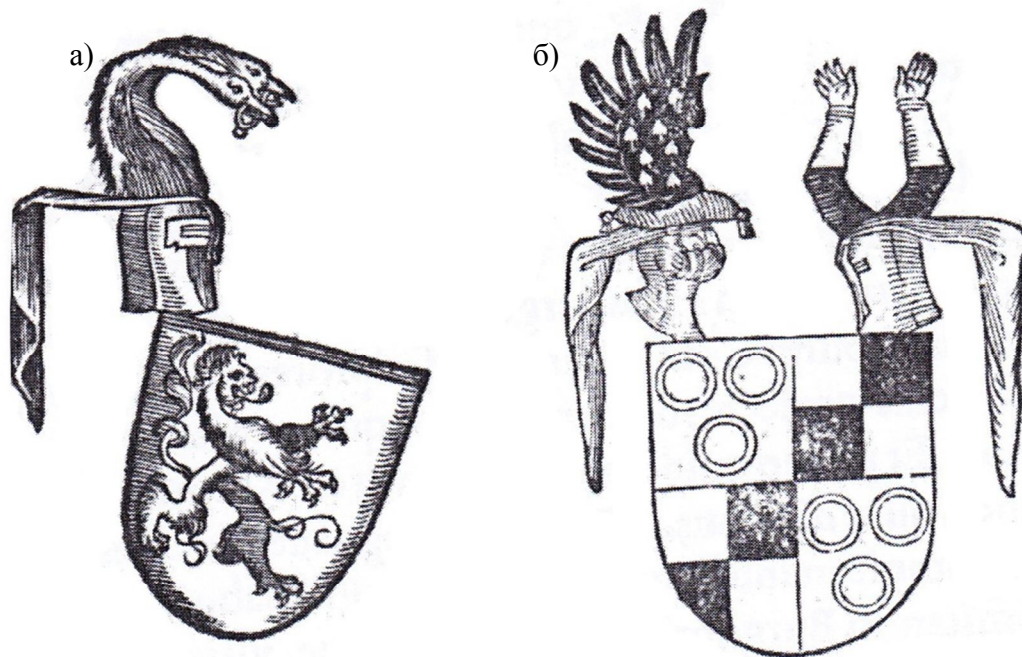
Грб Јохан II (-1380), грофа хабзбуршког и господара Лауфенберга и Раперсвила.¹⁸⁵⁵ Опис грба: а) у полуокруглом плавом штиту налази се црвени лав; изнад штита је кацига из које извиру два лабудова врата са две главе који у кљуновима држе златне прстенове. б) полуокругли плави штит је косо раздељен украшеном зеленом гредом; изнад штита је кацига на којој је митра из које извири жена, дуге расплетене косе, а у испруженој десници држи златни прстен, а левицу је наслонила на врх митре.

¹⁸⁵⁵ Исто, стр. 331.

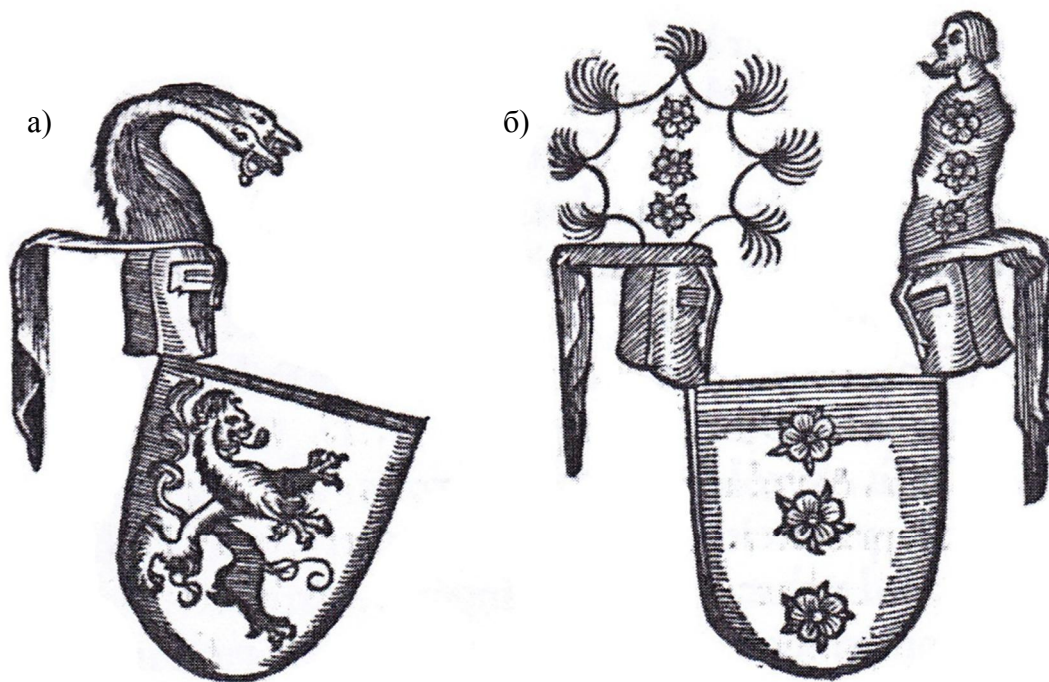
Грб Јохана III (-1392), грофа хабзбуршког и господара Лауфенберга.¹⁸⁵⁶ Опис грба: а) у полуокруглом плавом штиту налази се црвени лав; изнад штита је кацига из које извиру два лабудова врата са две главе који у кљуновима држе златне прстенове. б) плави полуокругли штит је окомито раздељен гредом (колцем); у греди се налазе три снижена рога црне боје (1, 1, 1); изнад штита су две кациге, из десне извиру два лабудова врата са две главе, који у кљуновима немају златне прстенове, за разлику од грба *а*; из десне кациге извири жена која је вертикално подељена гредом у којој се налазе три снижена рога; исто тако се и на рукама налазе три снижена рога.

¹⁸⁵⁶ Исто, стр. 334.

Грб Еберхарда I (-1284), грофа хабзбуршког и господара Лауфенберга.¹⁸⁵⁷
 Опис грба: а) у полуокруглом плавом штиту налази се црвени лав; изнад штита је кацига из које извиру два лабудова врата са две главе који у кљуновима држе златне прстенове. б) полуокругли сребрни штит је квадриран; у горњем десном и доњем левом сребрном пољу налазе се три прстена-витице (2, 1); горње лево и доње десно поље је квадрирано у облику шаха (сребрно-црне коцке); изнад штита су две кациге; из десне извири црно орлово крило, а из леве две уздигнуте руке плаво сребрне боје.

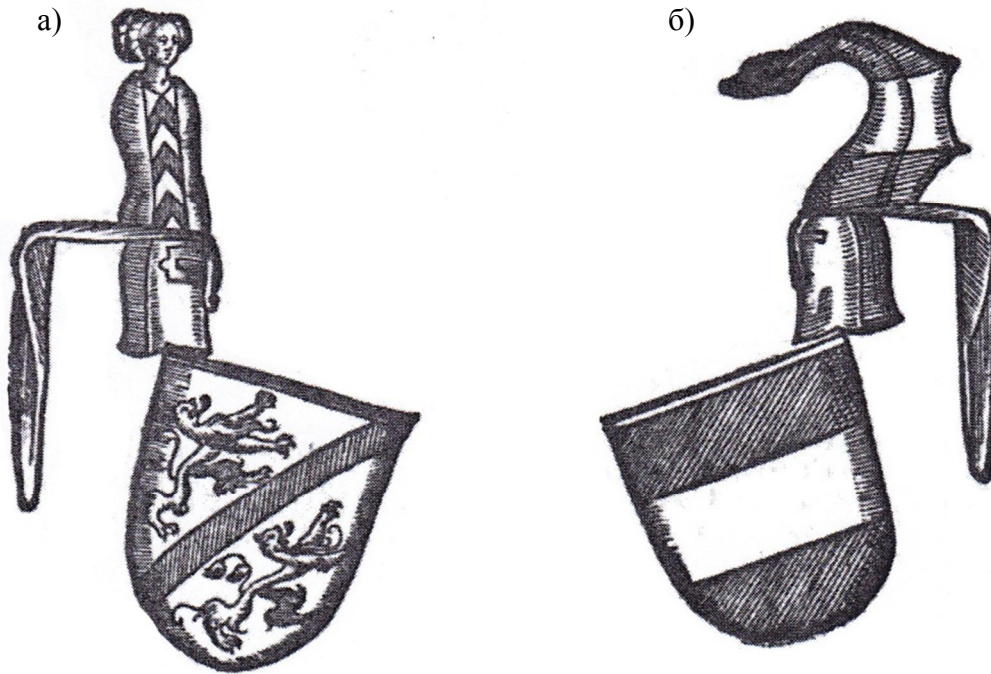
¹⁸⁵⁷ Исто, стр. 335.

Грб Еберхарда II (1299-1357), грофа кибуршког и ландграфа Бургундије.¹⁸⁵⁸ Опис грба: а) у полуокруглом плавом штиту налази се црвени лав; изнад штита је кацига из које извиру два лабудова врата са две главе који у кљуновима држе златне прстенове. б) у полуокруглом плавом штиту налазе се три руже (1, 1, 1); изнад штита су две кациге, из десне извири платно на којем су вертикално постављене три руже; из леве кациге извири човек окренут у десно, без руку а вертикално су на њему постављене три руже (1, 1, 1).

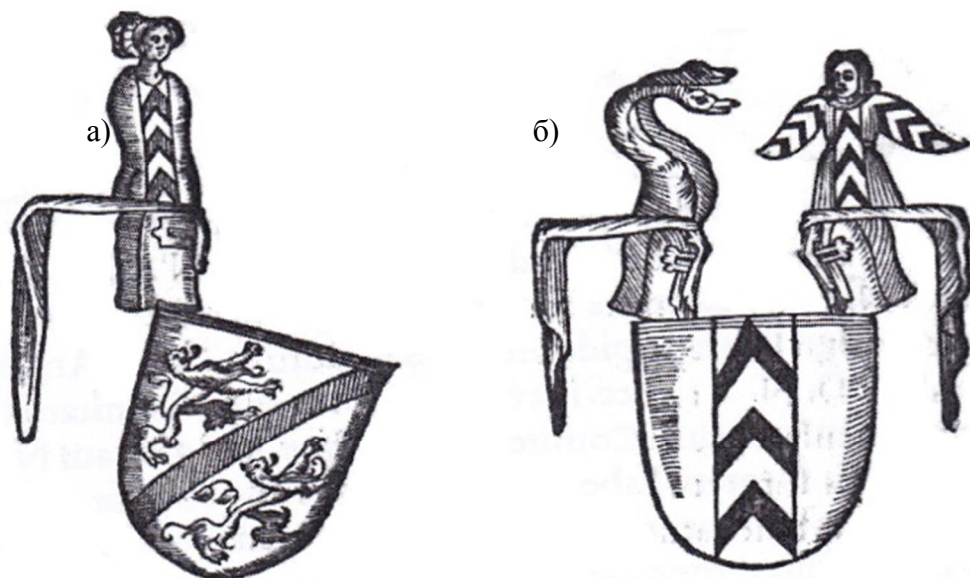
¹⁸⁵⁸ Исто, стр. 339.

Грб Рудолфа (1362-1383), грофа кибуршког и ландграфа Бургундије.¹⁸⁵⁹ Опис грба: а) полуокругли штит је левокосо подељен црвеном гредом; у горњем и доњем пољу налази се лав; изнад штита је кацига из које извире жена која је окренута у лево а с предње стране налази се вертикално постављена греда у којој се налазе три снижена рога. б) полуокругли гримизни штит подељен је сребрном гредом; изнад штита је кацига из које извиру два лбудова врата са две главе плаво сребрне боје, у чијим се кљуновима не налазе прстенови.

¹⁸⁵⁹ Исто, стр. 341.

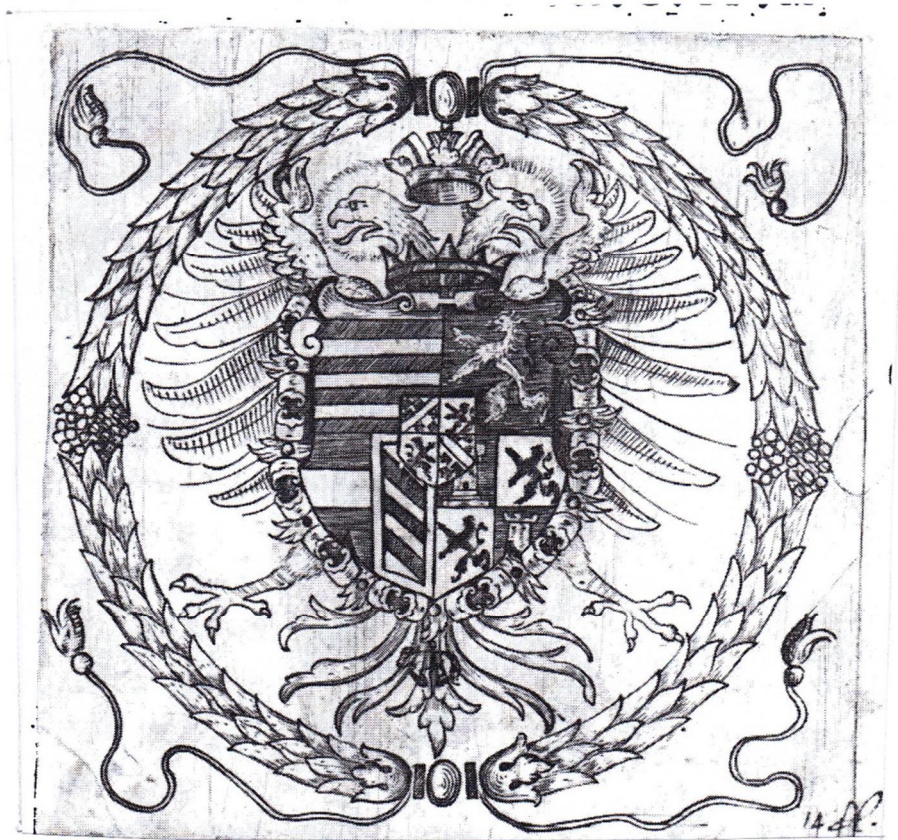

Грб Ега (1395-1414), грофа кибуршког и ландграфа Бургундије.¹⁸⁶⁰ Опис грба:
 а) полуокругли штит је левокосо подељен црвеном гредом; у горњем и доњем пољу налази се лав; изнад штита је кацига из које извире жена која је окренута у лево а с предње стране налази се вертикално постављена греда у којој се налазе три снижена рога. б) плави полуокругли штит је окомито раздељен гредом (колцем); у греди се налазе три снижена рога црне боје (1: 1: 1); изнад штита су две кациге, из десне извиру два лабудова врата са две главе, који у кљуновима немају златне прстенове, за разлику од грба *а*; из десне кациге извире жена која је вертикално подељена гредом у којој се налазе три снижена рога; исто тако на рукама се налазе три снижена рога.

¹⁸⁶⁰ Исто, стр. 342.

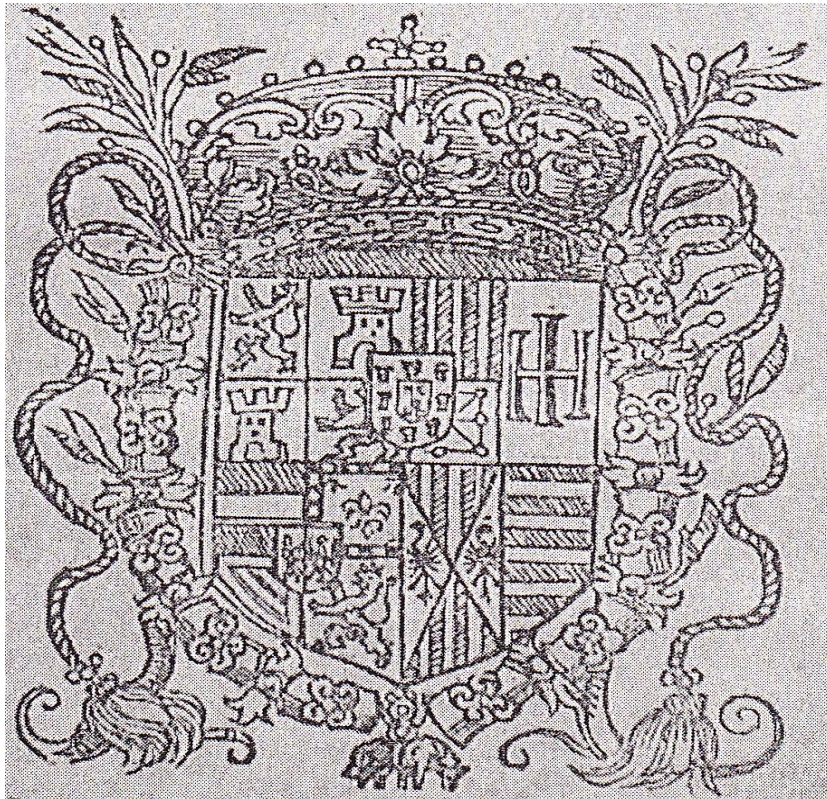
6. 3. 1. Грбови цара Рудолфа II и краља Филипа III

Приказ грба цара Рудолфа II који је дат на насловној страни *Историје Хабзбурговаца* из 1605. године, представља једну од варијанти грба овог владара.

Грб цара Рудолфа II Гулиман је приказао на насловној страни *Историје Хабзбурговаца*, коме је ово дело и посветио. Грб је скромних ликовних карактеристика и интересантно је да се Гулиман одлучио за неког скромног сликара тога времена који му је урадио грб на делу посвећеном цару.¹⁸⁶¹

¹⁸⁶¹ Исто, стр. 1.

Приказ грба шпанског краља Филипа III из 1609. године, изузетно је вредан и дат је на насловној страни *Историје смрти Филипа II*.¹⁸⁶² Опис грба: полуокругли сребрни штит је квадриран; у срцу горњег дела штита налази се штитић; горње десно сребрно поље је квадрирано, у десном горњем и левом доњем пољу налази се лав а у левом горњем и десном доњем пољу сребрна кула; лево горње сребрно поље је вертикално подељено, у десном делу су три вертикално постављене гримазне греде, а у левом иницијали Исуса Христа; доње десно сребрно поље је квадрирано; у горњем десном зеленом пољу је водоравно постављена сребрна греда, а у доњем левом сребрном пољу је лав; у левом горњем сребрном пољу је љиљан а у десном доњем су косо постављене три греде; доње лево сребрно поље грба је окомито раздељено; у левом зеленом пољу су пет водоравно постављених сребрних греда; десно сребрно поље је косо расчтетворено; у горњем и доњем сребрном пољу су четири вертикално постављене гримазне греде, а у десном и левом сребрном пољу налазе се два једноглава црна орла у лету; изнад штита је златна краљевска круна; штит грба је обавијен зеленим венцем, око кога је љубавни конопац¹⁸⁶³ испреплетен.

¹⁸⁶² Franciscvs Gvillimannvs, De felici excessv Philippi II. Avstriaci Hispaniarvm regis Libri III, 1.

¹⁸⁶³ Хералдичка фигура љувани конопац је заступљена у одређеним грбовима.: Gert Oswald, Lexikon der Heraldik, 255.

6. 4. Грбови племићких породица

У Гулимановим делима дати су прикази грбова неколико значајних племићких породица Конфедерације. Грбови представљају приказе оригиналних Гулиманових варијанти и у одређеној мери се разликују од других приказа. Њиховом анализом схватамо почетке другог хералдичког периода у хералдичкој пракси швајцарског простора.

Гулиман на насловној страни спева посвећеног Јохану Јакобу вом Сталу (1540-1615), доноси грб вом Стала.¹⁸⁶⁴ Породица вом Стал добила је племство 1577. године од француског краља Анрија III (1574-1589). Њихов грб је одобрен раније, 1487. године од Максимилијана I, али је његова коначна форма установљена 1577. године. Ова племићка породица из Солотурна дала је неколико важних политичара. Први из ове породице Ханс Стал, дошао је из Вангена у Баден Виртембергу и примљен је у грађанство Солотурна 1455/1456. године.¹⁸⁶⁵ Грб вом Стала који доноси Гулиман у својој књизи разликује се од варијанте истог грба у делу савременог европског хералдичара Отфрида Нојбекера. Код Нојбекера је штит грба представљен исто али без кациге и фигуре човека изнад штита.¹⁸⁶⁶ Опис грба: у полуокруглом златном штиту је постављена паунова златна нога са канџама; изнад штита је кацига из које расте човек; са десне и леве стране штита налази се златно црни плашт.

---

¹⁸⁶⁴ Franciscvs Gvillimannus, Genethaliacvm Syncharisticvm virtvtis, et ervditionis lavde, stemmatisqve antiqva nobilitate, clarissimo, et spectatissimo Domino Joani Jakobo vom Staal Archigrammateo Solodarensi: cum V. Nonas Maij filiolo feliciter auctus esset: Beniulontiae, & obseruationis gratia, 1.

¹⁸⁶⁵ Marcel Godet, „Staal, vom“, у *DHBS*, 6 (1932), 485

¹⁸⁶⁶ Otfried Neubecker, Großes Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz, 413.

На насловној страни елигије написане поводом смрти чувеног швајцарског најамника Вилхелма Тугинера, Гулиман је приказао грб овог племића.¹⁸⁶⁷ Грб Тугинера је код Нојбекера представљен различито од варијанте коју Гулиман доноси у свом делу, и односи се на грб племићке породице Тугинер. Нојбекер приказује грб Тугинера као квадратни штит, који је квадриран на четири поља у којима се дијаметрално у левом горњем и десном доњем пољу налазе симболи грозда, док је у десном горњем пољу шестокрака звезда а у десном доњем пољу златни појас. Код Нојбекера нема плаштева, кациге и женске фигуре у грбу Тугинера.¹⁸⁶⁸ За разлику од Нојбекера, Фридрих Јени у прегледу грбова племства града Солотурна доноси грб Тугинера идентичан оном који је приказао Гулиман.¹⁸⁶⁹ Опис грба: полуокругли штит је квадриран, у горњем десном пољу налази се звезда петокрака; у горњем левом и доњем десном пољу је вертикално постављен грозд грожђа; изнад штита је кацига из које извире Фортуна у лику младе жене, која у десници држи вео а у левици штап; са десне и леве стране налазе се сребрни плаштеви.

¹⁸⁶⁷ Francisco Gvilimanno Helvetio, *Monodia in obitvm strenvi ac magnifici herois dom. Gvilelmi Tvgineri, eqvitis avrati, Caroli IX. Gall. Regis Christianissimi quodam Dapiferi, Strategi, Heluetici Somatophylacij Praefecti, necnon Senatoris Salodorensis prudentissimi*, 1.

¹⁸⁶⁸ Otfried Neubecker, *Großes Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz*, 1071.

¹⁸⁶⁹ Friedrich Jenni, *Wappen der anno 1857 lebenden Geschlechter der Stadt Solothurn: nach den verschiedenen, von P. U. Winistörfer angegebenen Quellen gesammelt und gezeichnet* (Zürich: Verlag der lith. Anstalt v. J. Kull, 1857.), 9.

У књизи посвећеној племићу Петру Грисеу, Гулиман на насловној страни доноси грб племићке породице Грисе¹⁸⁷⁰, која је племство добила од савојског војводе 1527. године.¹⁸⁷¹ У познатом фрибуршком грбовнику Делиона и Мандроа, грб Грисеа је приказан на црном штиту сребрни козорог с подигнутим предњим ногама.¹⁸⁷²

Опис грба: полуокругли штит је квадриран; у горњем десном и доњем левом сребрном пољу је козорог, који стоји на задњим ногама а предње је подигао у вис; горње лево и доње десно поље штита је водоравно подељено; у горњем левом и доњем десном пољу подељеног штита налази се козорог у скоку; доње лево и доње десно поље штита је вертикално подељено двома плавим гредима; изнад штита је кацига из које извире лабуд; са десне и леве стране штита налазе се црно сребрни плаштеви.

---

¹⁸⁷⁰ Francisco Guillimanno, *De nuptiis generis virtute animi, et eruditionis laude clarissimi domini, D. Petri Grisset et spectatissimae virginis Magdalenae Messelo*, Carmen, 1.

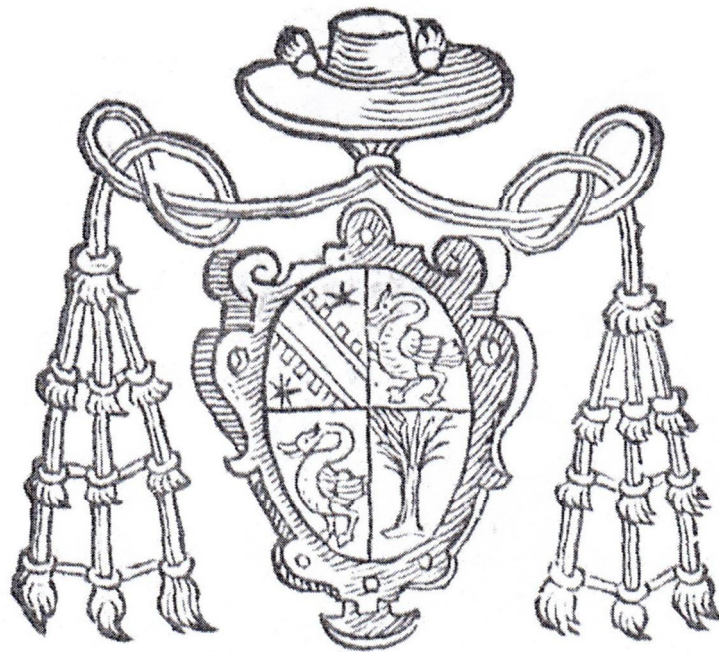
¹⁸⁷¹ Walter Troxler, *Griset de Forel*, 824-825.

¹⁸⁷² Apollinaire Dellion, *Louis-Alphonse de Mandrot, Armorial historique du canton de Fribourg* (Neuchatel: Furrer, 1865.), 8.

6. 5. Грбови црквених великодостојника

Гулиман је дао вредан допринос проучавању црквене хералдике. У његовом делу се налазе грбови кардинала Паравичинија, Стразбуршке епископије и других црквених личности.

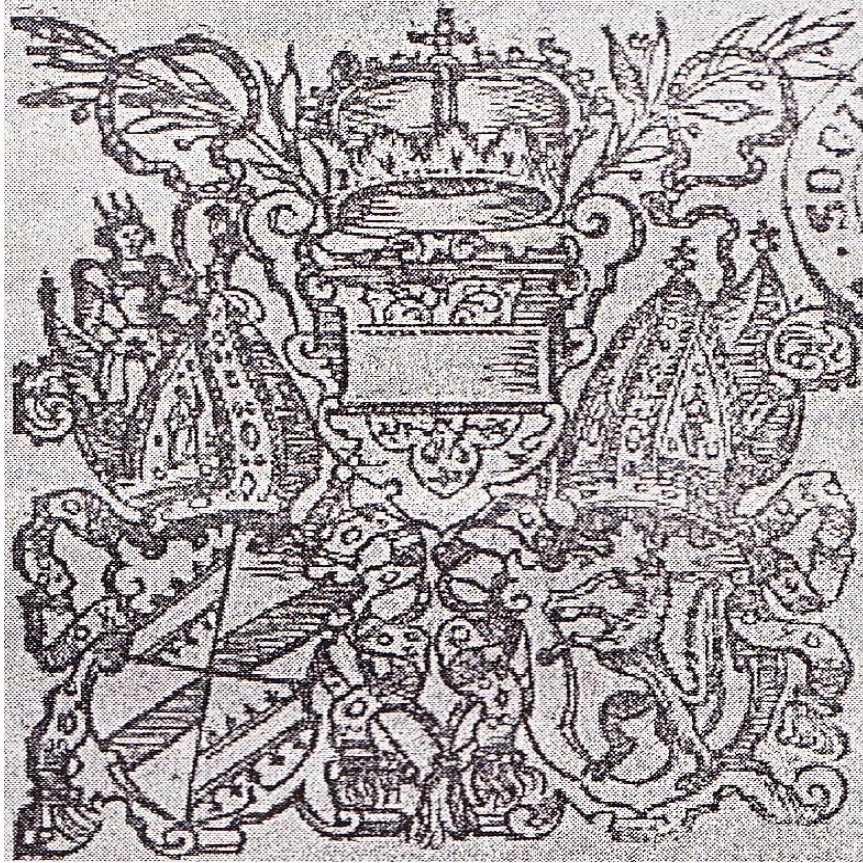

Гулиман је на насловној страни свега посвећеног кардиналу Паравичинију приказао грб овог истакнутог црквеног великодостојника.¹⁸⁷³ Грб представља надбискупски Паравичинијев грб, што показују елементи грба који се односе на надбискупске грбове.¹⁸⁷⁴ Опис грба: јајолики сребрни штит је квадриран; горње десно поље је косо подељено, изнад и испод греде налази се по једна звезда петокрака; у доњем левом црвеном пољу је стабло; у горњем левом и доњем десном сребреном пољу налази се по један лабуд;¹⁸⁷⁵ изнад грба је надбискупски шешир из којег са обе стране грба извире по десет зелених кита.

¹⁸⁷³ Francisco Gvillimanno Helvetio, *Carmen Gratvlatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinv, episcopvm Alexandrivm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem*, 1.

¹⁸⁷⁴ Упореди са: Gert Oswald, *Lexikon der Heraldik*, 121.

¹⁸⁷⁵ Bartol Zmajić, *Heraldika, sfragistika, genealogija, veksikologija*, 39, 154.

Грб надвојводе и епископа Леополда V приказан је на нсловној страни *Историје стразбуришких епископа*.¹⁸⁷⁶ Опис грба: грб је сложен, састоји се од два грба; а) полуокругли штит је квадриран, у горње десно и доње лево сребрно поље штита је левокосо раздељено гредом опточеном резом љиљана; горње лево и доње десно сребрно поље штита је левокосо подељено плавом гредом; изнад штита се налази бискупска митра, а из њене десне стране извире бискупски штап. б) у полукруглом сребрном пољу је вук; изнад штита је бискупска митра, а из њене леве стране извире бискупски штап; оба грба повезује надвојводска круна.

---

¹⁸⁷⁶ Francisci Guillimanni, De episcopis Argentinensibus liber comentarius, 1.

6. 5. 1. Грбови ајнзиделншких игумана

У историји ајнзиделншеких игумана Хартман и Гулиман су приказали грбове свих настојатеља овог познатог манастира од оснивања до почетка 17. века, односно времена Августина I. У делу су представљени и грбови првих игумана који су живели у претхералдичком периоду, тако да су то у ствари грбови племићких породица из којих су потицали.

Грб светог Мајнрада.¹⁸⁷⁷ Опис грба: у полуокруглом штиту налази се вертикално постављен лав (попут колца), који стоји на задњим ногама а предње је подигао у вис у којима држи камени стуб; изнад штита је кацига из које извире камени стуб; са леве и десне стране штита су црно-сребрни плаштеви.

---

¹⁸⁷⁷ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 7.

Гулиман на другом месту приказује грб Светог Бена (1010-1106)¹⁸⁷⁸, био је епископ Мајзена у Баварској, његов култ се изузетно поштовао у Баварској и он је у 16. веку проглашен за свеца.¹⁸⁷⁹ Опис грба: полуокругли сребрни штит је водоравно подељен; доње (2, 1) и горње (1, 2), поље штита су вертикално подељена са две уже и једном широм црном гредом; изнад штита са леве стране је кацига на којој се налази златна круна, а са десне стране је епископска митра и штап; са леве стране штита је плашт.

---

¹⁸⁷⁸ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 27.

¹⁸⁷⁹ Harald Schieckel, „Benno“, у *NDB*, 2 (1955), 52

Грб првог опата Еберхарда (934-958), за кога се у Аналима наводи да је био племенитог порекла а тако је наведено и у царским исправама Отона I.¹⁸⁸⁰ Опис грба: полуокругли штит је подељен са три скраћена клина; са леве стране штита се налази кацига из које извиру две трубе у облику рога; а са десне стране је опатски штап; са леве стране штита налазе се плаштеви.

---

¹⁸⁸⁰ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 40.

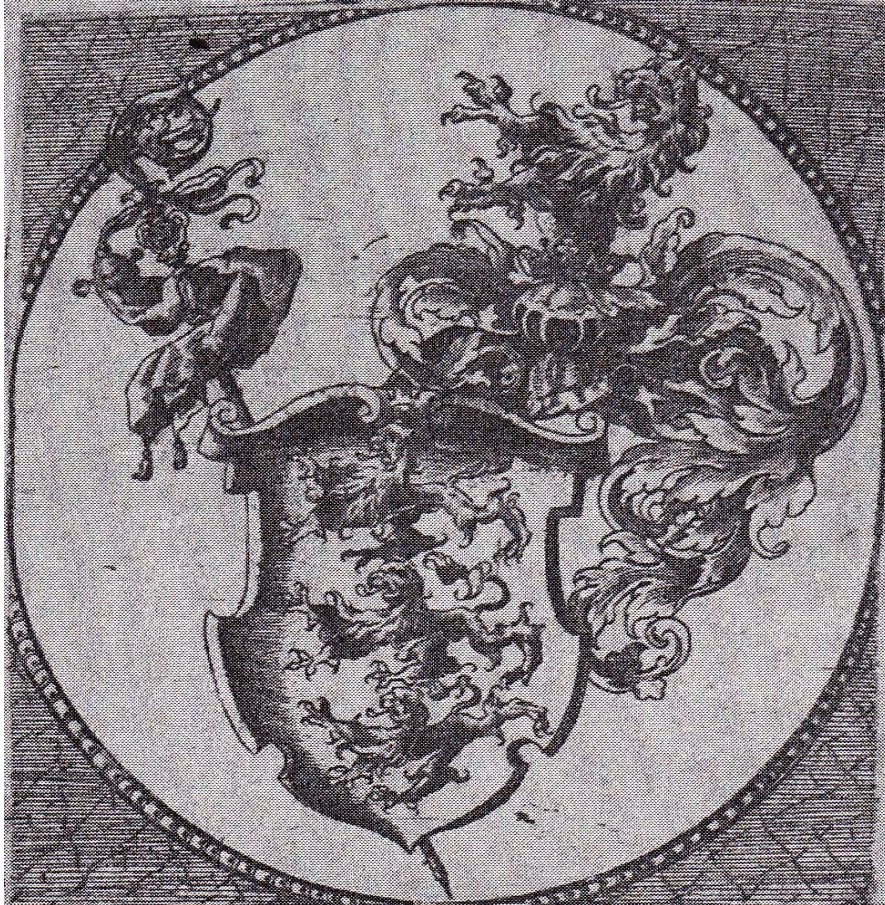

Други игуман Ајнзиделна је Дитланд (958-964),¹⁸⁸¹ који је био брат војводе Бурхарта од Алеманије.¹⁸⁸² Опис грба: у полуокруглом сребрном штиту налазе се три лава у трку (1, 1, 1); изнад штита са леве стране је кацига на којој се налази црни једноглави орао раширених крила, спреман за полетање, а са десне стране опатски штап; с леве стране штита налази се плашт.

---

¹⁸⁸¹ Исто, стр. 61.

¹⁸⁸² „Historisches über den Kanton Schwyz: E – J“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kantons Schwyz*, 93 (2001): 71

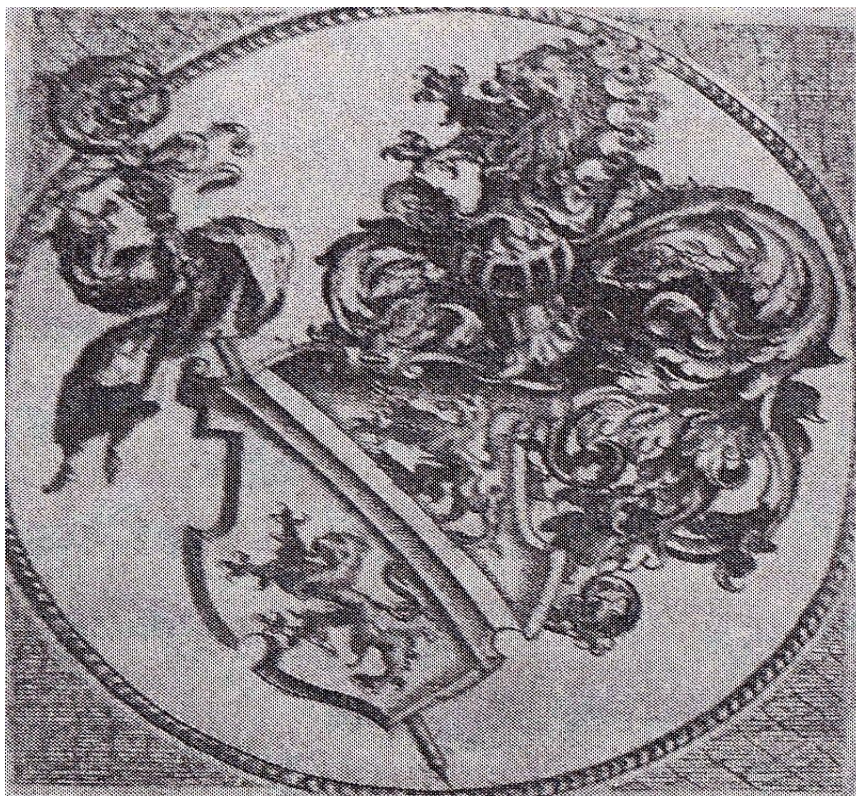

Гргур је био игуман Ајнзиделна од 964 до 996. године,¹⁸⁸³ син је енглеског краља Едварда II Мученика (975-978). У Риму је према традицији добио визију да оде у пустињу Светог Мејнрада.¹⁸⁸⁴ Опис грба: у полуокружном сребрном штиту налазе се три лава у трку (1, 1, 1); изнад штита са леве стране је кацига из које извире лав са уздигнутим предњим ногама, а са десне стране је опатски штап; с леве стране штита налази се плашт.

---

¹⁸⁸³ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 68.

¹⁸⁸⁴ Historisches über den Kanton Schwyz: E – J, 71.

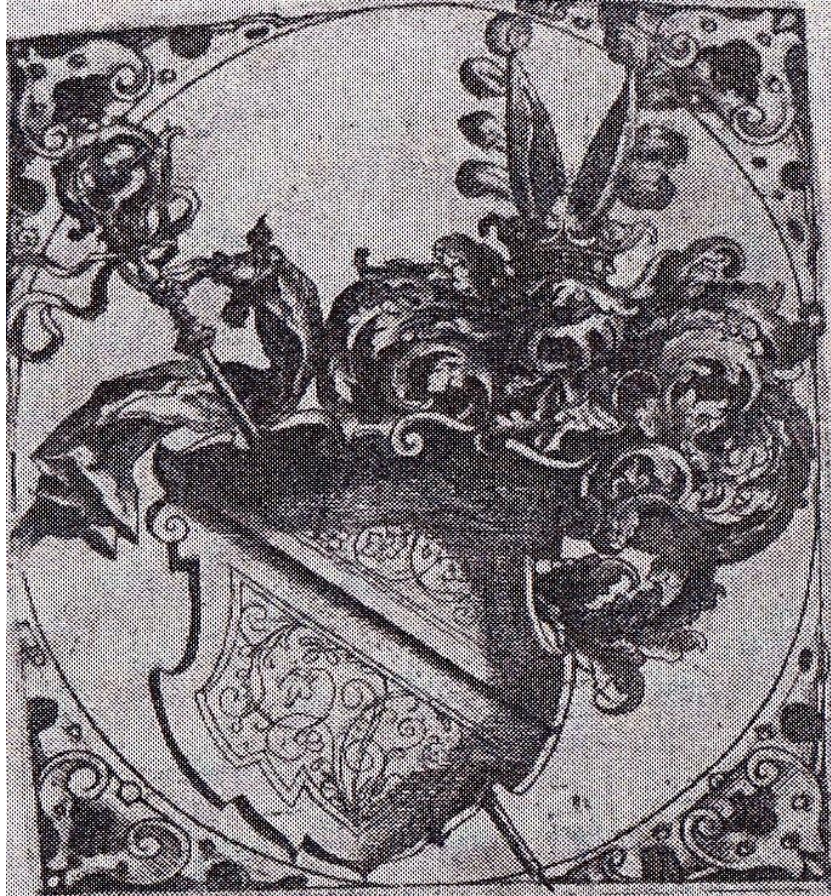
Игуман Вирунт (996-1026)¹⁸⁸⁵, је био родом од грофова од Раперсвила, традиционалних заштитника опатије.¹⁸⁸⁶ Опис грба: полуокругли штит је косо раздељен гредом; изнад и испод греде у сребрном пољу налази се лав са подигнутим предњим ногама; изнад штита са леве стране је постављена кацига из које извире лав са подигнутим предњим ногама, а са леве стране се налази опатски штап.

---

¹⁸⁸⁵ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 108.

¹⁸⁸⁶ Historisches über den Kanton Schwyz: E – J, 71.

Ембрих (1026-1051) је био први игуман Ајнзиделна који је дошао из реда лаика, није био монах пре ступања на дужност. Родом је био од баронске куће Абенсберга у Баварској. Цар Конрад II му је 19. августа 1027. године потврдио постављење и привилегије а исто је урадио и његов наследник Хајнрих III, 4. фебруара 1040. године.¹⁸⁸⁷ Грофови од Абенсберга су средњовековна племићка породица родом из Рангауа у Франконији, јавља се у изворима од почетка 11. века. Касније управља Абенсбергом у Баварској и током средњег века је дала неколико истакнутих црквених личности.¹⁸⁸⁸ Опис грба: полуокругли сребрни штит је косо подељен; изнад штита је кацига из које вире два украшена магарећа уха, а са десне стране је опатски штап; са леве стране штита је плашт.

---

¹⁸⁸⁷ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 122-123.

¹⁸⁸⁸ Erich Freiherr von Guttenberg, „Abenberg, Grafen von“, у *NDB*, 1 (1953), 15-16

Игуман Херман (1051-1065)¹⁸⁸⁹, био је родом од грофовске породице Винтертур, чији се први представници јављају у 10 и 11. веку у области Брегенца. Примио је од Лава IX (1049-1054) бискупску митру и штап, што је представљено и у његовом грбу.¹⁸⁹⁰ Опис грба: полуокругли штит је косо раздељен гредом; изнад и испод греде у сребрном пољу налази се лав подигнутих предњих ногу; изнад штита са леве стране је постављена кацига из које извире лав са подигнутим предњим ногама, а са леве стране се налази епископска митра иза које је постављен епископски штап.

---

¹⁸⁸⁹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 136.

¹⁸⁹⁰ Historisches über den Kanton Schwyz: E – J, 71.

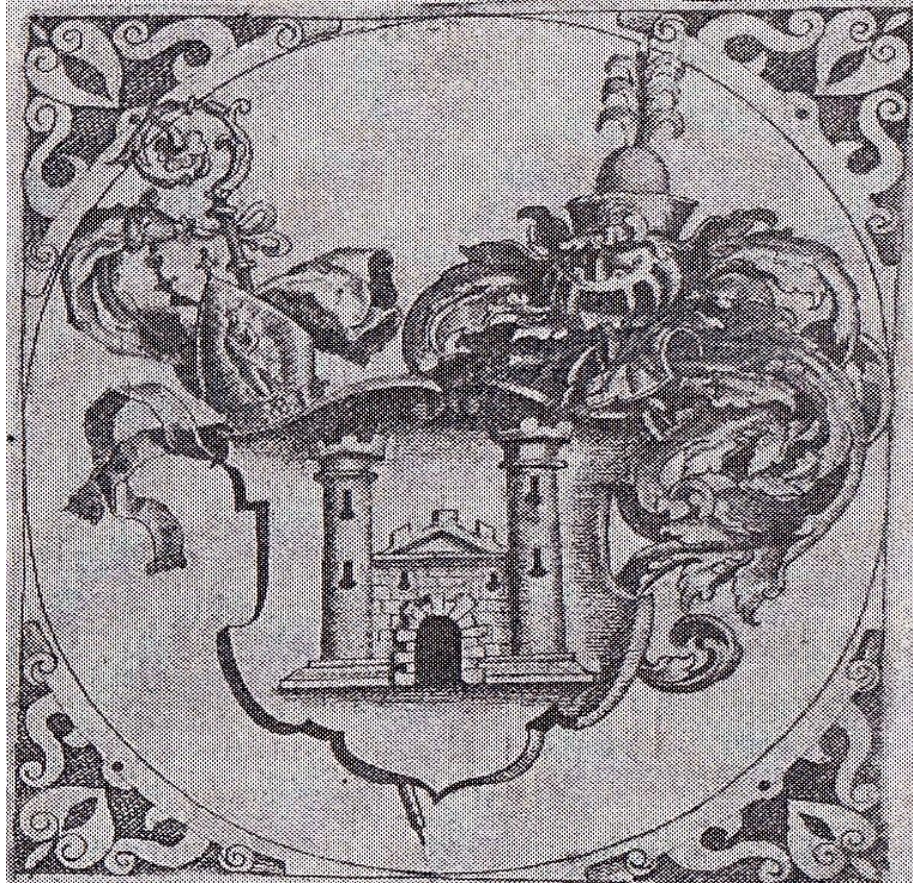

Гулиман је приказао идентичне грбове игумана Хајнриха I (1065-1070), и игумана Рудолфа II (1142-1171).¹⁸⁹¹ Оба су били родом од швапске грофовске куће Луфена, која је у 13. веку преузела ландграфијат Штилинген.¹⁸⁹² Опис грба: полуокругли сребрни празан штит; с леве стране, изнад штита је лабуд; а са десне стране је митра иза које је опатски штап; с леве стране грба је плашт.

---

¹⁸⁹¹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 141, 201.

¹⁸⁹² Martin Leonhard, „Lupfen, von“, у *HLS*, 8 (2002), 85-86

Игуман Вернер (1022-1042)¹⁸⁹³, био је родом од грофовске куће Лензбурга из Аргау.¹⁸⁹⁴ Идентично је представљен и грб Петра II (1376-1386), ајнзиделншког игумана, који је био од племићке породице Волузен.¹⁸⁹⁵ Ова баронска породица била је једна од најугицајнијих у региону старог језгра Швајцарске. Крајем 13. века дошли су под власт Хабзбурговаца.¹⁸⁹⁶ Ове племићке породице имале су исте корене. Опис грба: у полуокруглом штиту се налази кула са два круништа; изнад штита са леве стране је кацага на којој се налази ваза са стабљила, а са десне стране митра иза које се налази штап; с леве стране штита је плашт.

---

¹⁸⁹³ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 184.

¹⁸⁹⁴ Franziska Hälg-Steffen, „Lenzburg, von“, у *HLS*, 7 (2002), 633-635

¹⁸⁹⁵ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 357.

¹⁸⁹⁶ Fritz Schaffer, „Die habsburgische Landesherrschaft im heutigen Kanton Luzern vom Beginn des 14. Jahrhunderts bis zum Uebergang an die Stadt Luzern“, *Der Geschichtsfreund: Mitteilungen des Historischen Vereins Zentralschweiz*, 95 (1940-1941): 128

Игуман Рудолф 1 (1090-1101)¹⁸⁹⁷, био је родом од куће Раперсвил.¹⁸⁹⁸ Опис грба: у полуокруглом штиту се налази вертикално постављена ружа са пет латица, и стабљиком са два листа; изнад штита с леве стране је кацига на којој је постављена круна из које расте ружа; са десне стране је митра иза које је постављен штап; са леве стране штита налази се плашт.

---

¹⁸⁹⁷ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 161.

¹⁸⁹⁸ Historisches über den Kanton Schwyz: E – J, 71.

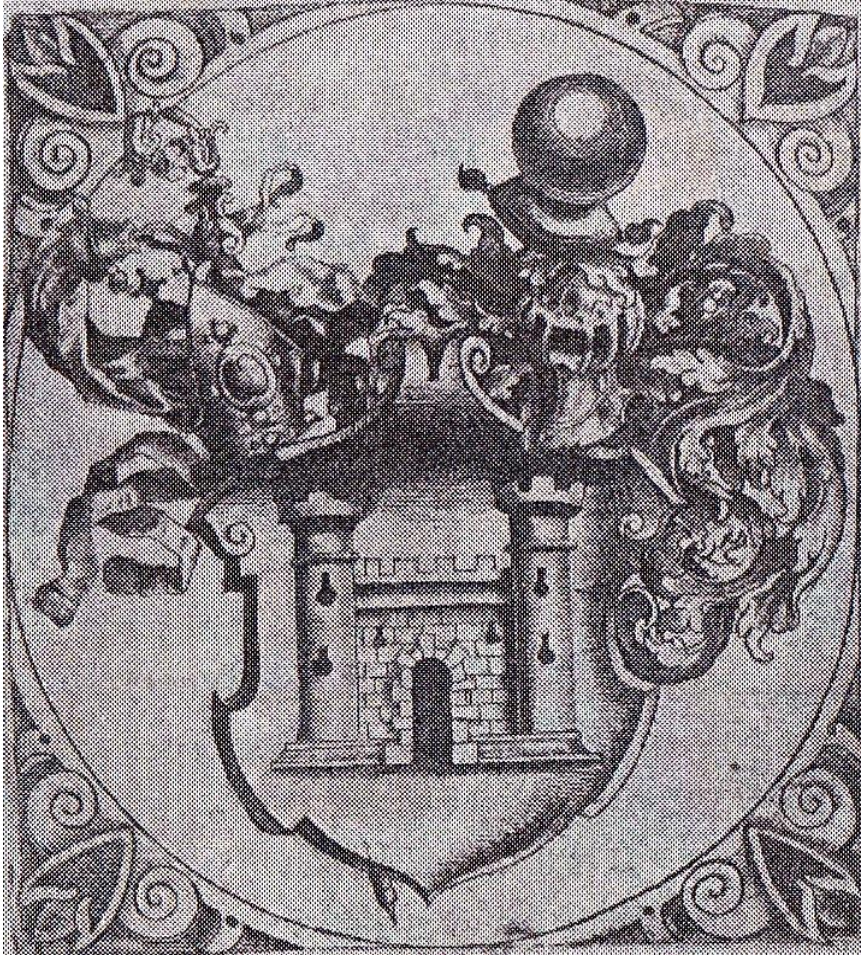

Геро је био настојатељ Ајнзиделна од 1101 до 1122. године,¹⁸⁹⁹ потицао је од познате средњовековне племићке породице Фробург.¹⁹⁰⁰ Опис грба: у полуокруглом штиту налази се окомито постављен (у облику колца), црни једноглави орао раширених крила, спреман за полетање; изнад штита са леве стране је кацига из које извире лабуд, а на десној страни је митра са епископским штапом; са леве стране грба налази се плашт.

---

¹⁸⁹⁹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 167.

¹⁹⁰⁰ *Historisches über den Kanton Schwyz: E – J*, 71.

Вернер I је био игуман Ајнзиделна од 1122 до 1142. године. Његово порекло није до краја осветљено али су аутори Анала мишљења да је од племићке породице Ленцбург.¹⁹⁰¹ Опис грба: у полуокруглом штиту налази се кула са два круништа; изнад штита са леве стране је кацига на којој је постављена камена кугла; а на десној страни је митра са епископским штапом; са леве стране грба налази се плашт.

---

¹⁹⁰¹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 184.

Ајнзиделншки игуман је од 1173 до 1192. године био Вернер,¹⁹⁰² био је од племићке породице Тогенбург из Сен Галена, чији су први барони забележени у изворима у 11. веку а касније почетком 13. века добијају грофовску титулу.¹⁹⁰³ Сличан грб (у полуокружном штиту налази се пас), приказује и Нојбекер.¹⁹⁰⁴ Опис грба: у полуокружном штиту налази се десно окренут пас у ходу са уздигнутим репом, а око врата му се налази колир (колут); изнад штита је кацига из које извире десно окренут пас; а на десној страни је митра са епископским штапом; са леве стране грба налази се плашт.

---

¹⁹⁰² Исто, стр. 217.

¹⁹⁰³ Ervin Eugster, „Toggenburg, von (SG)“, у *HLS*, 12 (2002), 530-531

¹⁹⁰⁴ Otfried Neubecker, *Großes Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz*, 288.

Када је игуман Вернер напустио положај, наследио га је Улрих I Раперсвил (1192-1206). Гулиман истиче његово лоше управљање манастиром.¹⁹⁰⁵ Потичао је од племићке породице Раперсвил.¹⁹⁰⁶ Опис грба: у полуокружном штиту налазе се три руже (2,1); изнад штита са леве стране је кацига из које извиру два лабуда; а на десној страни је митра са епископским штапом; са леве стране грба налази се плашт.

---

¹⁹⁰⁵ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 222.

¹⁹⁰⁶ *Historisches über den Kanton Schwyz: E – J*, 72.

Бертолд је управљао манастиром Ајнзиделн од 1206 до 1213. године, када се повукао са овог места. У изворима је забележен као способан и угледан игуман који је учествовао у арбитражи у многим споровима у региону. Није потпуно осветљено због чега је поднео оставку на место игумана али је то урадио после боравка на бечком двору.¹⁹⁰⁷ Био је родом од племићке породице Валдзе из Витемберга, која је била пореклом из Швапске и уздигла се крајем 13. века у служби Хабзбурговаца.¹⁹⁰⁸ Опис грба: полуокругли штит је квадриран; десно горње и лево доње поље штита је левокосо подељено са валовитом гредом; лево горње и десно доње поље штита је водоравно подељено сребрном гредом; изнад штита са леве стране налази се кацига из које извире орлово крило, а са десне стране кацига на којој је постављен лав; између њих је постављена епископска митра са штапом; са десне и леве стране штита је постављен плашт.

---

¹⁹⁰⁷ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 226-233.

¹⁹⁰⁸ *Historisches über den Kanton Schwyz: E – J*, 72.

Конрад од Туна био је настојатељ Ајнзиделна од 1213 до 1234. године.¹⁹⁰⁹ Био је из племићке породице Тун која је имала замак Тун у области Берна. Једни од првих представника ове породице у изворима се јављају у првој половини 12. века. Браћа Бурхард, Конрад (игуман Ајнзиделна) и Херман су били последњи из ове лозе.¹⁹¹⁰ Опис штита: полуокругли штит је косо раздељен сребрном гредом у чијем је горњем врху греде постављена шестокрака звезда; изнад штита са леве стране налази се кацига из које извире орлово крило, а са десне је постављена епископска митра са штапом; са леве стране штита је постављен плашт.

---

¹⁹⁰⁹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 234.

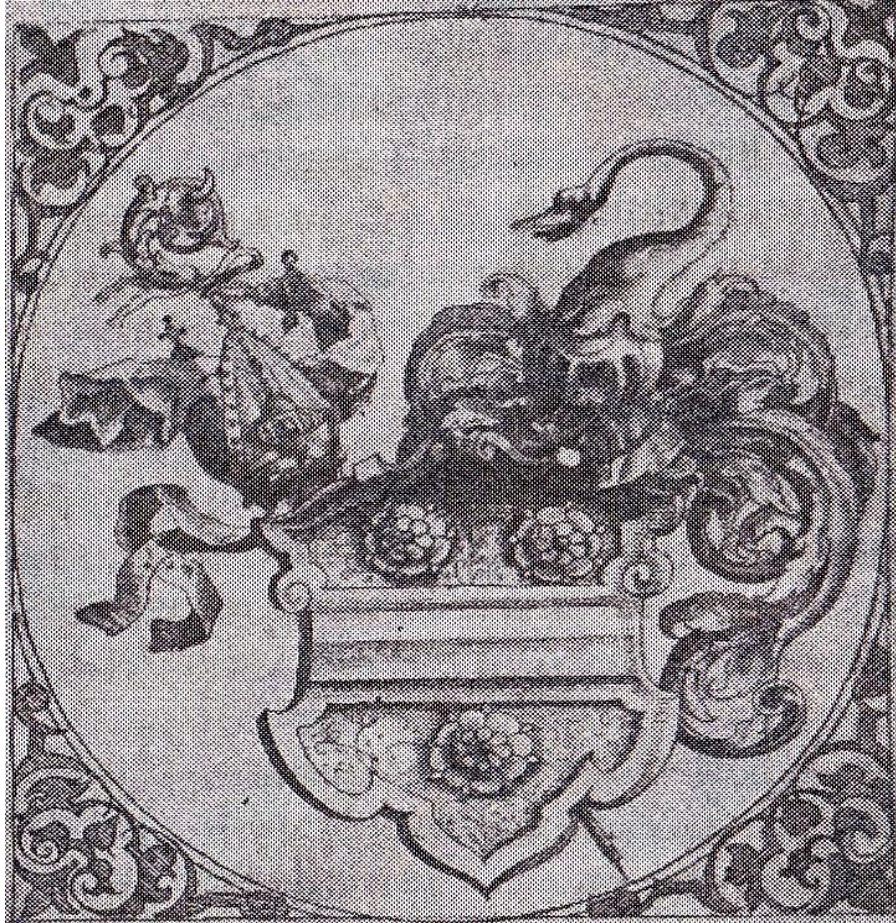
¹⁹¹⁰ Franziska Hälg Steffen, „Thun, von (Freiherren)“, у *HLS*, 12 (2002), 220-221

После повлачења Конрада, за игумана Ајнзиделна је постављен Анселмо од Швандена (1234-1266), угледни духовник. Гулиман наводи да су игуман Петар I (1277-1280), и Јохан I (1299-1327) били такође из исте породице. Стога им приказује идентичне грбове, који у ствари представљају породични грб племића Шванден.¹⁹¹¹ Ова племићка породица је била родом из Кантона Берн и дала је грофа Бурхарда великог мајстора Тевтонског реда (1283-1290), последњег који је боравио у Акри.¹⁹¹² Опис грба: у полуокруглом штиту су левокосо постављене три шестокраке звезде; изнад штита са леве стране је кацига из које извиру два лабуда; а на десној страни је митра са епископским штапом; са леве стране грба налази се плашт.

¹⁹¹¹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 242-243, 263, 274.

¹⁹¹² Упореди са: Kurt Forstreuter, „Burchard von Schwanden“, у *NDB*, 3 (1957), 27

Настојатељ Ајнзиделна је од 1267 до 1277. године био Улрих II. Гулиман приказује његов грб, односно грб племића Винедена од којих је био родом.¹⁹¹³ Винедени су племићка породица из области Венедеха у Витембергу која се јавља у 13 и 14. веку на овом простору.¹⁹¹⁴ Опис грба: полуокругли штит је водоравно подељен сребрном гредом; испод греде у доњем пољу налази се ружа, а изнад у горњем пољу две руже (1, 1); изнад штита са леве стране је кацига из које извире лабуд; а на десној страни је митра са епископским штапом; са леве стране грба налази се плашт.

---

¹⁹¹³ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 257.

¹⁹¹⁴ Stefan Uhl, „Die Herren von Wenedach (Wineden)“, *Heimatkundliche Blätter für den Kreis Biberach*, 9, no. 1 (1986): 60-62

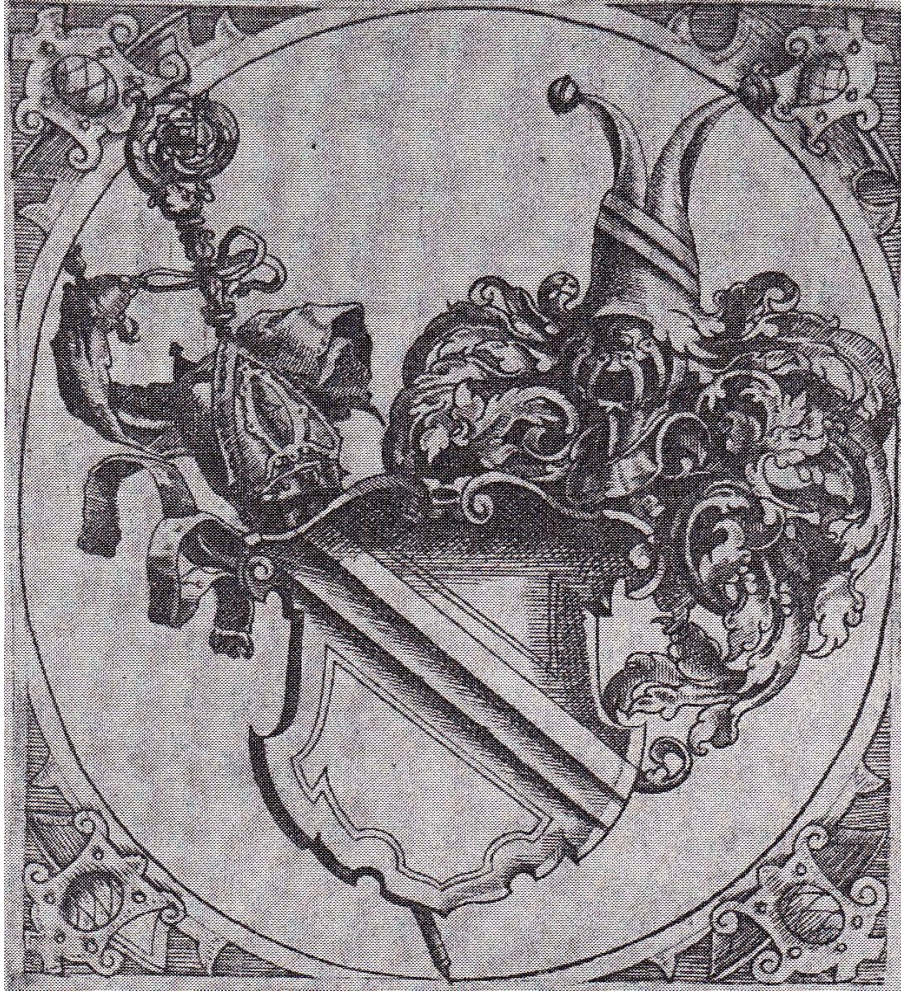

Следећи игуман Ајнзиделна био је Хајнрих II Гитинген (1280-1292), те Гулиман приказује грб племићке породице Гитинген.¹⁹¹⁵ Ова племићка породица је потицала из Кантона Тургау где је имала свој замак. Дала је у средњем веку неколико истакнутих црквених личности од којих је најпознатији Рудолф Гитинген, који је био игуман Сен Галена и епископ Хура, умро је 1226. године у Риму.¹⁹¹⁶ Опис грба: у полуокруглом штиту је окомито постављена ружа са стабљиком; изнад штита с леве стране је постављена кацига на којој се налази десно окренута кокошка, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹¹⁵ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 265.

¹⁹¹⁶ Magdalen Bless-Grabher, „Güttingen, Rudolf von“, у *HLS*, 6 (2002), 133-134

Након Јохана Швандена, ајнзиделншки игуман је био Јохан II (1327-1334),¹⁹¹⁷ родом од грофова Хасенбурга који су у то време били на територији Бургундије (данас је то Кантон Јура у Швајцарској), где су поседовали замак Ајел.¹⁹¹⁸ Опис грба: полуокругли штит је косо подељен сребрном гредом; изнад штита с леве стране налазу се кацага из које извиру две трубе окренуте једна од друге, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹¹⁷ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 305.

¹⁹¹⁸ Franziska Hälg-Steffen, „Hasenburg, von“, у *HLS*, 6 (2002), 258

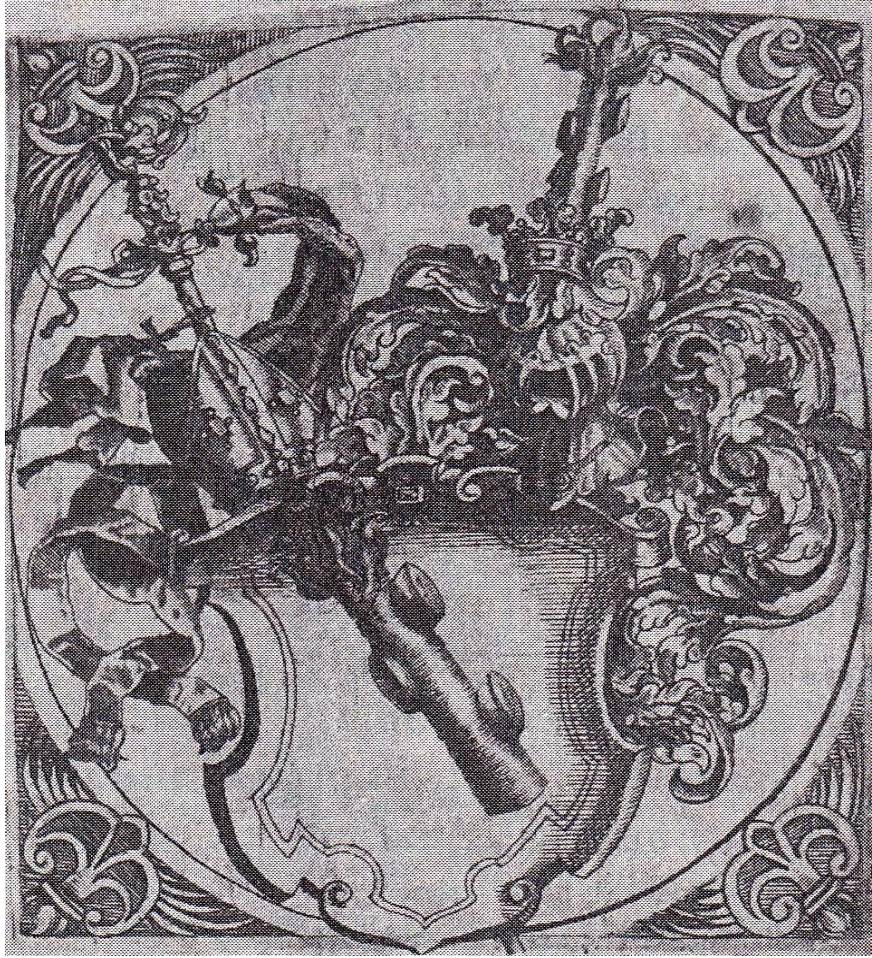
Ајнзиделншки игуман Конрад II (1234-1248), био је родом од племићке породице Гезген.¹⁹¹⁹ Ради се о познатим племићима из Кантона Солотурн који се у изворима помињу још у 10. веку. У време успона Рудолфа Хабзбуршког и његовог кунисања за немачког краља, припадници овог племства су му били лојални и учествују у његовом походу на Чешку.¹⁹²⁰ Опис грба: полуокругли штит је косо подељен сребрном гредом; изнад штита с леве стране је кацига из које извире орлово крило, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹¹⁹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 312.

¹⁹²⁰ Hans Brunner, „Gösgen, von“, у *HLS*, 5 (2002), 689-690

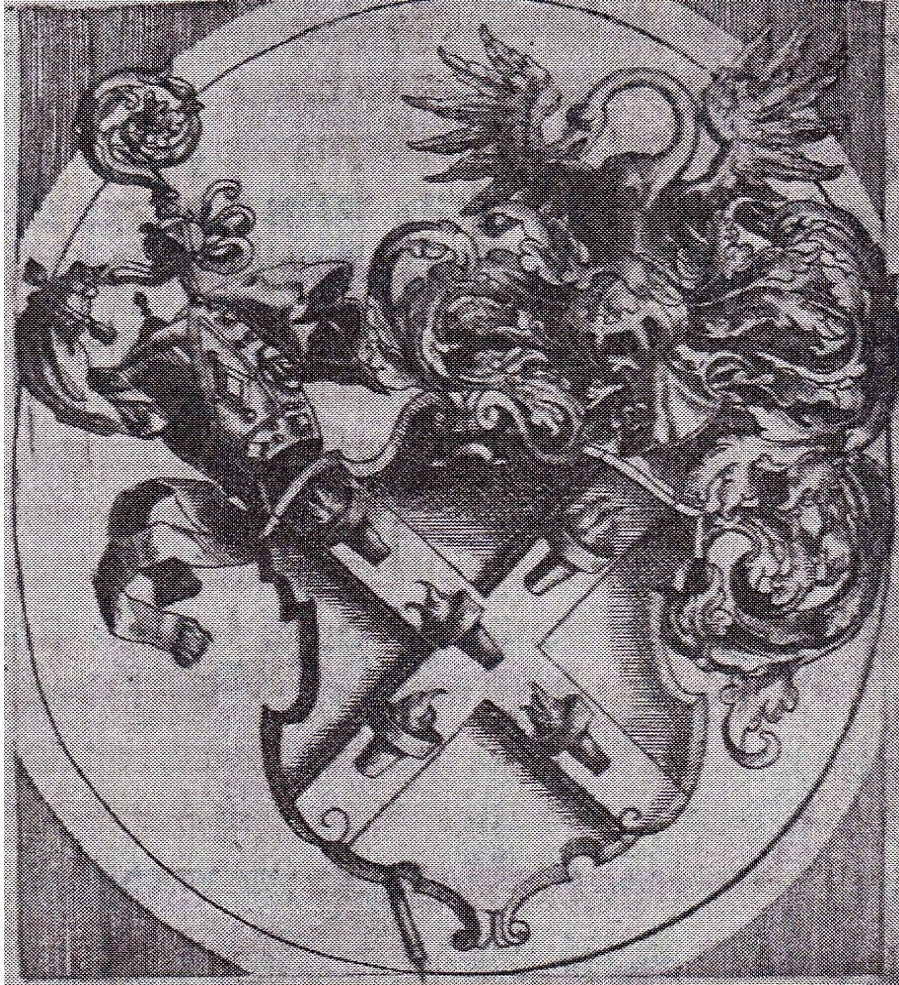

Наредни настојатељ Ајнзиделна био је Хајнрих III (1348-1357), који је био из племићке куће Брандис.¹⁹²¹ Ради се о племићима чија је постојбина у Ементалу у Кантону Берн, где се помињу још у 13. веку, мада постоје претпоставке и о ранијем њиховом помену у 12. веку. Породица је током 14 и 15. века стекла велико богатство и утицај у Конфедрацији.¹⁹²² Опис грба: у полуокружном сребрном пољу штита је косо постављено дрво; изнад штита је постављена кацига на којој се налази круна из које извире дрво у облику колца, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹²¹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 330.

¹⁹²² Martin Leonhard, „Brandis, von“, у *HLS*, 2 (2002), 561-563

Никола I (1357-1364), био је монах у манастиру Рајхенау када га је папа Иноћентије VI (1352-1362), именовало за игумана Ајнзиделна.¹⁹²³ Потицао је из племићке породице Гутенбург, која је имала замак у Витембергу у Немачкој. Грб који је приказан у аналима представља најстарији приказ њиховог грба.¹⁹²⁴ Опис грба: полуокругли штит је подељен у облику Андрејина крста на којем се налази пет бакљи (2, 1, 2); изнад штита с леве стране је кацига на којој је лабуд раширених крила, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹²³ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 344.

¹⁹²⁴ Historisches über den Kanton Schwyz: E – J, 71.

Марквард од Гриненберга био је ајзинделшки игуман од 1364 до 1376. године.¹⁹²⁵ Потписао је од угледне племићке породице Гриненберг распрострањене на ширем швајцарском простору, као и у Брајзаху и Алзасу. Први представници породице јављају се у изворима крајем 12. века.¹⁹²⁶ У грбу Гриненберга у дну штита стоји шест зелених планина и исто тако на врху кациге. Планине симболишу њихово породично презиме, а истовремено и порекло. Опис грба: у полуокруглом штиту, у подножју налази се шест брда (3, 3); изнад штита налази се кацига на којој је постављена круна из које извире шест брда (3, 3); а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

¹⁹²⁵ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 350.

¹⁹²⁶ Daniel Gutscher, „Die Burganlage Grünenberg in Melchnau“, *Mittelalter: Zeitschrift des Schweizerischen Burgenvereins*, 1 (1996): 77

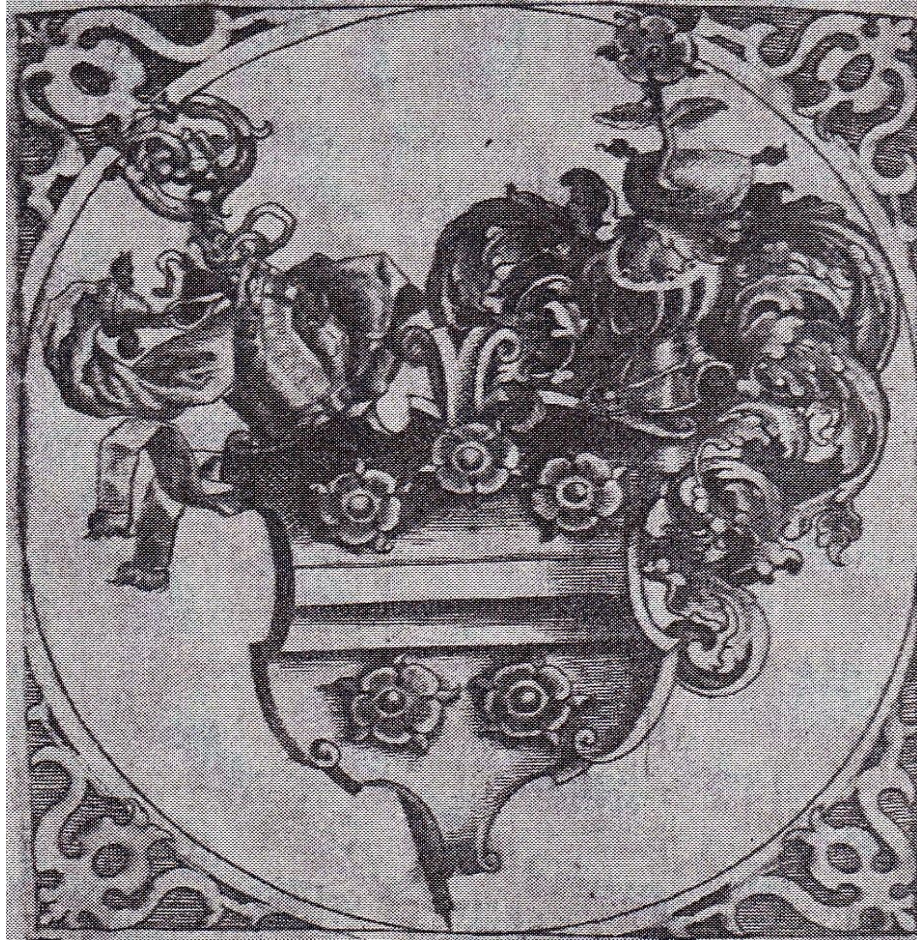

Настојатељ манастира Ајнзиделн од 1387 до 1402. године био је Лудвиг I.¹⁹²⁷ Потписао је из племићке породице Тирштајн чији су корени у Аргауу, први пут се помињу крајем 11. века. Касније су прешли у Кантон Солотурн где су основали нови замак Тирштајн.¹⁹²⁸ Гулиман је пренео једну варијанту грба Тирштајна, у којој је на златном штиту црвена срна. Опис грба: у полуокруглом штиту налази се на тробрегу десно окренута срна у ходу; изнад штита са леве стране је постављена кацига, на којој се налази покривало главе а на њему камена кугла, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹²⁷ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 366.

¹⁹²⁸ Упореди са: August Burckhardt, „Untersuchungen zur Genealogie der Grafen von Tierstein“, *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 11 (1912): 231-236

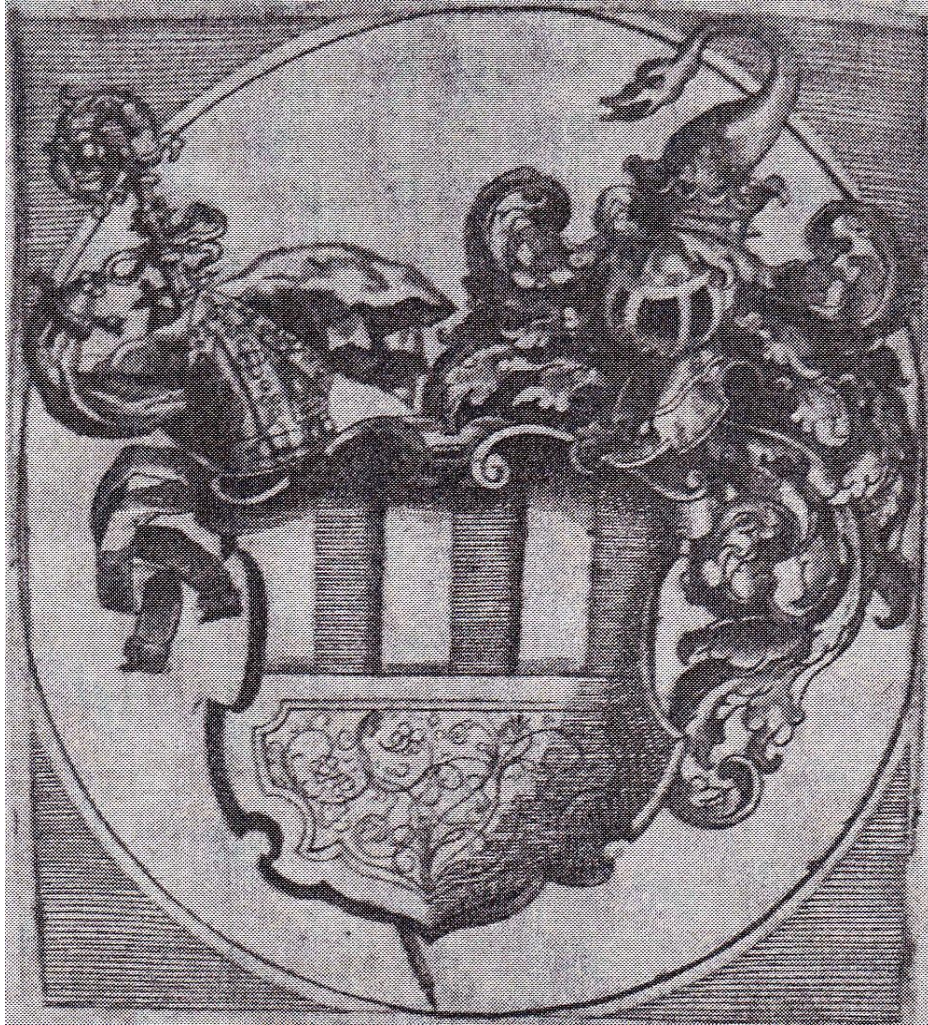

Игуман Хуго Розенег управљао је манастиром Ајнзиделн од 1402 до 1418. године.¹⁹²⁹ Племићка породица Розенег је из Бадена, где је поседовала замак Розенег током позног средњег века. Њихови поседи се шире у приобаљу Рајне, у Шафхаузену, Тургау и региону Аргау.¹⁹³⁰ Опис грба: полуокругли штит је водоравно подељен сребрном гредом; у доњем пољу штита налазе се две (1, 1) а у горњем три руже (1, 2); изнад штита са леве стране је кацига на којој је постављен бусен земље из кога расте ружа са стабљиком, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹²⁹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 370.

¹⁹³⁰ Martin Leonhard, „Rosenegg, von“, у *HLS*, 10 (2002), 590-591

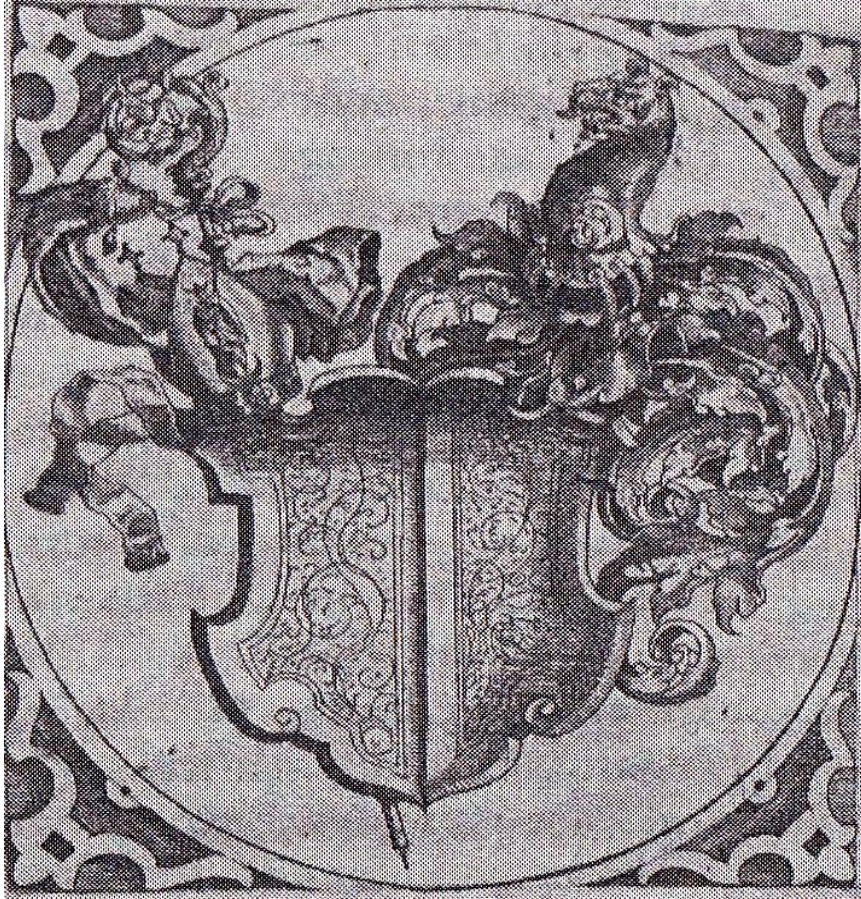

Наредни на лествици ајнзиделншких игумана био је Бурхард (1418-1438).¹⁹³¹ Потичао је од ритерске и племићке породице Кренкинген из Ландгрофовије Клетгау, која је дала више истакнутих црквених личности током средњег века.¹⁹³² Опис грба: полуокругли штит је водоравно подељен сребрном гредом; горње поље је вертикално подељено са две плаве греде; изнад штита с леве стране је кацига на којој је лабуд, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹³¹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 382.

¹⁹³² Gustaf Braun von Stumm, „Noch einmal Tiengen“, *Schweizer Münzblätter*, 4-6 (1953-1956): 16-23

Рудолф III био је на челу ајнзиделншке монашке обитељи од 1438 до 1447. године.¹⁹³³ Његов брат Геролд био је игуман од 1452 до 1480. године.¹⁹³⁴ Били су синови племића Улриха Еберхарда Сакса. Ови племићи су током средњег века имали поседе у Сен Галену, Граубиндену и Тичину, први пут се јављају у изворима у 12. веку. Конфедерацији су дали неколико истакнутих духовника и политичара.¹⁹³⁵ Гулиман приказује грбове игумана Рудолфа III и Геролда, који су идентични, односно представљају грб племића Сакса. Опис грба: полуоркугли штит је вертикално раскољен сребрном гредом; изнад штита са леве стране налази се кацига из које извире десно окренуто попрсје с главом вука, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹³³ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 399.

¹⁹³⁴ Исто, стр. 420.

¹⁹³⁵ Historisches über den Kanton Schwyz: E – J, 73.

Након Рудолфа III, манастиром Ајнзиделн управљала су двојица игумана из племићке породице Рехберг.¹⁹³⁶ Први је био Франц Рехберг (1447-1452), да би након њега место игумана заузео синовац му Конрад III (1480-1526).¹⁹³⁷ Основни грб племићке породице Рехберг (у полуокруглом штиту златне боје су вертикално постављена два црвена лава окренута један од другог, са дугим узигнутим и испреплетеним реповима), познат је у европској хералдици.¹⁹³⁸ Грбове ових настојатеља Ајнзиделна Гулиман је приказао у једном те истом облику, односно као грб племића Рехберга. Опис грба: у полуокруглом штиту су вертикално постављена два лава окренута један од другог, са дугим узигнутим и испреплетеним реповима; изнад штита са леве стране је кацига из које извире вертикално постављен јелен, окренут у десно, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹³⁶ Исто, стр. 73-74.

¹⁹³⁷ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 416, 432.

¹⁹³⁸ Gert Oswald, Lexikon der Heraldik, 17.

На челу ајнзиделншке монашке обитељи у најтежем времену реформације налазио се Лудвиг Бларер (1526-1544).¹⁹³⁹ Потичао је из познате племићке породице Бларер из Сен Галена, која је дала истакнуту личност католичке реформе, базелског епископа Јакоба Бларера.¹⁹⁴⁰ Опис грба: у полуокруглом штиту налази се десно окренут певац; изнад штита с леве стране је кацига из које извире, вертикално постављен певац, окренут у десно, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹³⁹ Исто, стр. 454.

¹⁹⁴⁰ Paul Staerkle, „Zur Familiengeschichte der Blarer“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 43 (1949): 101-104

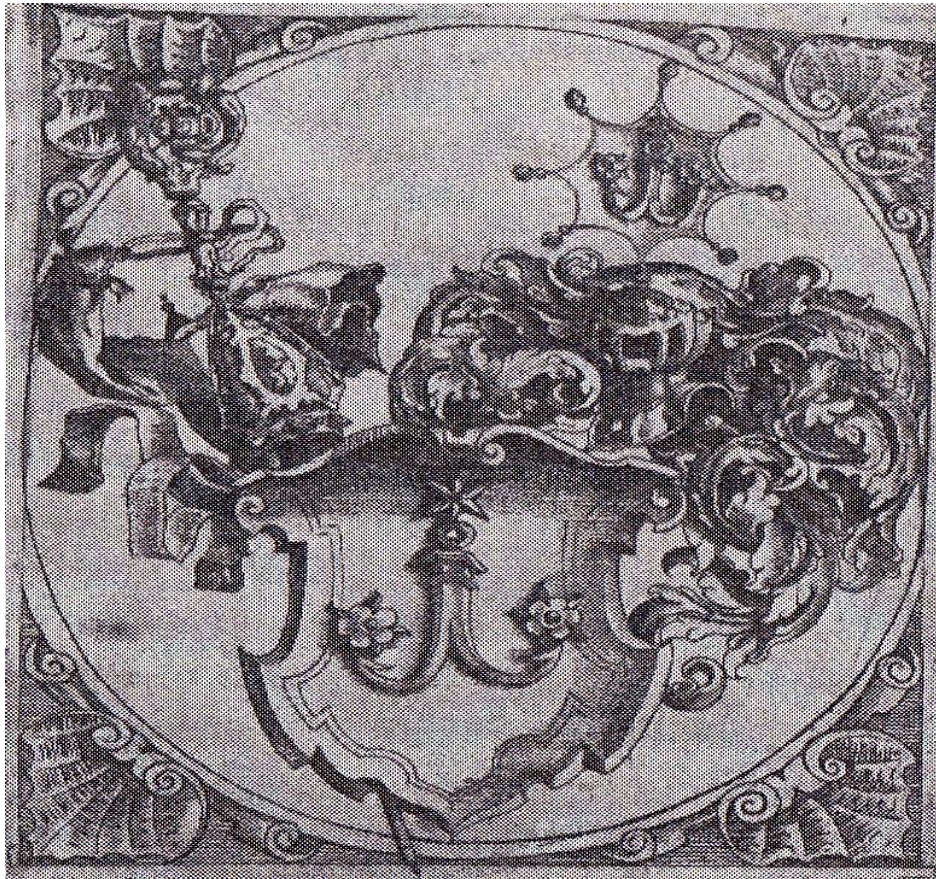

Настојатељ Ајнзиделна између 1544 и 1562. године био је игуман Јоаким Ајхорн.¹⁹⁴¹ Потписао је из града Вила у Кантону Сен Гален, у који су рано продрле реформационе идеје. Јоаким је био угледан духовник и успео је уредити манастир и успоставити чврсту монашку дисциплину. Био је предложен за учесника Трентског сабора али је због лошег здравственог стања одустао од одласка.¹⁹⁴² Опис грба: у полуокруглом штиту, у подножју се налази тробрег, на коме је вертикално постављена веверица окренута у десно; изнад штита са леве стране је кацига на којој је постављена круна, из које извире десно окренута веверица, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹⁴¹ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 458.

¹⁹⁴² *Historisches über den Kanton Schwyz: E – J*, 74.

Адам од Раперсвила био је игуман Ајнзиделна од 1569 до 1585. године.¹⁹⁴³ Потицао је из познате грађанске породице из Раперсвила, отац му је био игуман манастира Мури.¹⁹⁴⁴ Опис грба: у горњем делу (врху) полуокруглог штита је постављено сидро чији врхови завршавају са ружом, а на алци сидра налази се шестокрака звезда; изнад штита са леве стране је кацига на којој се налази сидро чији врхови завршавају са ружом, а на алци сидра налази се шестокрака звезда, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹⁴³ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 462.

¹⁹⁴⁴ Wernerkarl Kälin, „Der Dorfbrand von Einsiedeln 1680 und der Wiederaufbau“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kantons Schwyz*, 82 (1990): 93

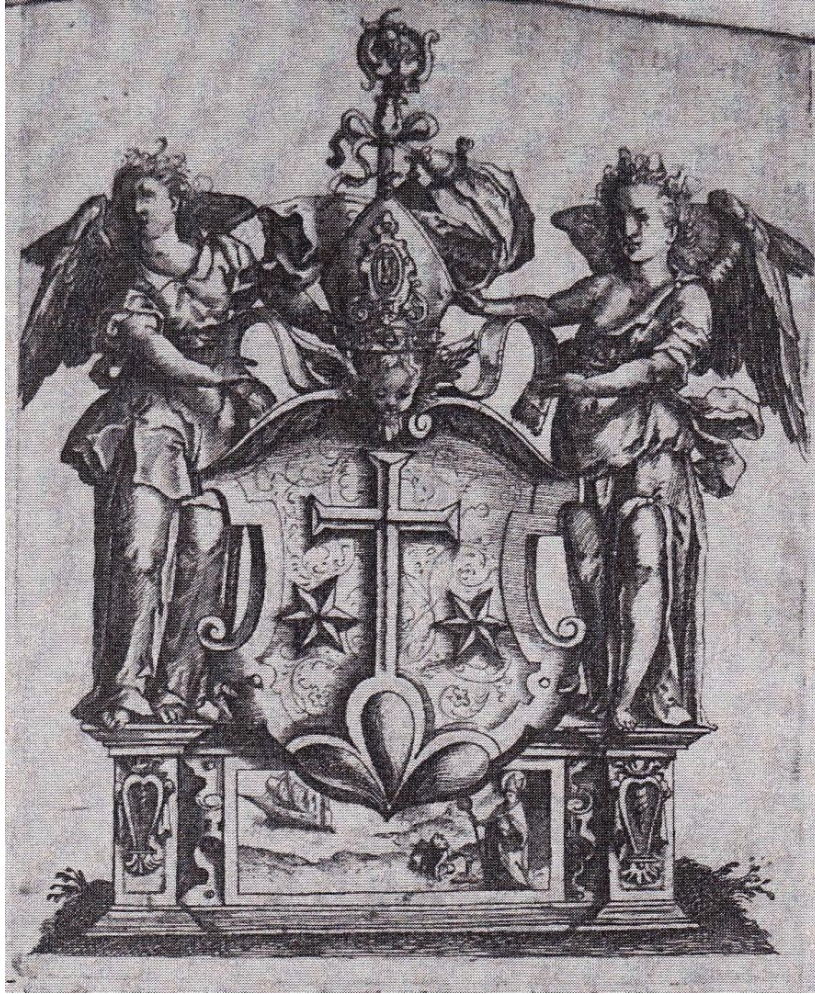

Улрих Витвилер био је игуман Ајнзиделна од 1485 до 1600. године.¹⁹⁴⁵ Потицао је из Рошаха, од племићке породице. Унапредио је образовање свештенства у времену католичке реформе, шаљући га на школовање у швајцарске, немачке и италијанске католичке образовне центре.¹⁹⁴⁶ Опис грба: полуокругли штит је левокосо подељен сребрном гредом у којој су поређане три орлове главе (1, 1, 1); изнад штита са леве стране је постављена кацига из које расте вертикално постављен, десно окренут козорог, а са леве стране је епископска митра са штапом; с леве стране штита постављен је плашт.

---

¹⁹⁴⁵ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 472.

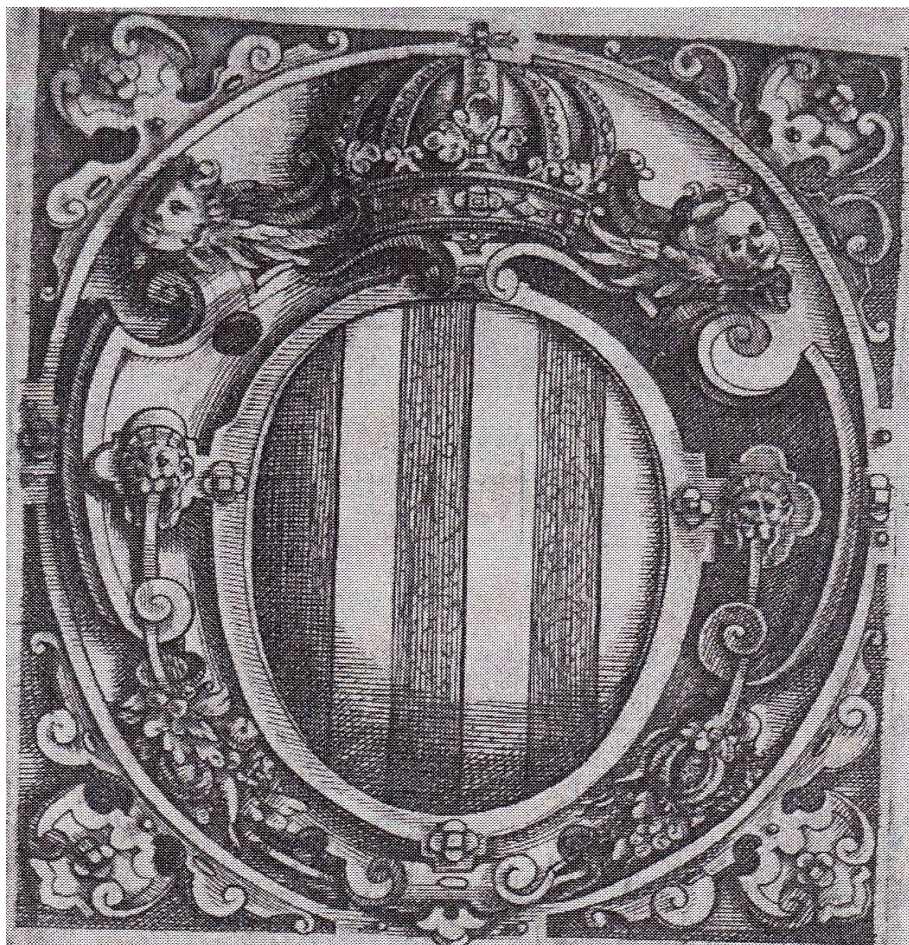
¹⁹⁴⁶ Historisches über den Kanton Schwyz: E – J, 74.

Приказ грба игумана Августина Хофмана (1600-1629)¹⁹⁴⁷ Опис грба: у подножју полуокруглог штита се налази тробрег из кога вертикално извире крст, кога са десне и леве стране опслужује шестокрака звезда; изнад штита се налази епископска митра са штапом; постоље грба сачињава камена плоча коју опслужују с десна и лева два камена стуба, на којима се налазе два анђела као чувари грба.

---

¹⁹⁴⁷ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti, 472.

Грб Свете Аделеиде (931-999), жене цара Отона I, приказан је на крају историје ајнзиделншких игумана.¹⁹⁴⁸ Царица Аделаида је рођена у Орбу у Кантону Во, а умрла је у Селцу у Алзасу, значајно је помогла цркву на овом простору.¹⁹⁴⁹ Опис грба: сребрни овални штит је вертикално подељен са три црвене греде; изнад штита се налази царска круна; око штита се налази украс.

---

¹⁹⁴⁸ Christophoro Hartmanno, Francisco Guillimanus, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti*, 489.

¹⁹⁴⁹ Günther Binding, „Adelheid“, у *LDM*, 1 (1980), 146

6. 6. Хералдичка анализа грбовних симбола

Сви хералдички симболи, који не припадају геометријској деоби, зову се природни ликови и они у грбовима могу бити: 1) живи ликови; 2) Небески елементи и појаве; 3) Митолошка бића и 4) Вештачки ликови. Према Змајићу живи симболи у грбовима могу бити: 1) људски ликови; 2) четвороножне животиње; 3) птице; 4) рибе; 5) гуштери; 6) мекушци; 7) кукци и 8) биљке.¹⁹⁵⁰ Сличну поделу наводи и Атлагић,¹⁹⁵¹ тако да смо се у анализи хералдичких симбола у Гулимановом опусу држали ове поделе.

1. Живи ликови

а) људски ликови: од људских симбола најчешће су приказани мушкарци (било да су у оклопу, одевени или ратници на коњу)¹⁹⁵², па су на тај начин у грбовима приказани: Рудолф, хабзбуршки гроф, ландграф Алзаса и племића вон Стала. Поред мушкараца, од људских симбола појављује се и симбол жене (било да држи прстен или лаворов венац), као у грбовима Рудолфа III, Јохана II, Јохана III (грб *б*), грофа Ега и племића Тугинера.

б) четвороножне животиње. Од четвороножних животиња најчешће се као грбовни симбол у Гулимановом делу налази *лав*, као краљ животиња. Симбол лава, јавља се у хералдици одкад постоје грбови. Често се јавља као двореп; језик и шапе су му обично истакнути. Најчешће је обојен црвеном или златном бојом. Приказан је често како усправно стоји на једној или две задње шапе, а остале је подигао у вис. У грбовима на јужнословенском простору врло често држи сабљу (кривошију), на којој је набодена одрубљена турска глава.¹⁹⁵³ На грбовним симболима у Гулимановом делу налазимо лава код Отона III, грофа хабзбуршког; Вернера II; Адалберта II; Рудолфа I, грофа хабзбуршког; Рудолфа III; Готфрида I; Рудолфа II; Јохана I; Јохана II; Јохана III; Еберхарда I; Ега; Светог Мејнрада; ајнзиделншких игумана, Дитланда, Гргура, Хермана, Рехберга, Вирунта и других. *Лас* је приказан како стоји или седи, а налазимо

¹⁹⁵⁰ Bartol Zmajić, Heraldika, sfragistika, genealogija, 22.

¹⁹⁵¹ Marko Atlagić, Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918, 13.

¹⁹⁵² Bartol Zmajić, Heraldika, sfragistika, genealogija, 32-33.

¹⁹⁵³ John Philip Brooke-Little, Boutell's heraldry, 63-68; Marko Atlagić, Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918, 134; Gert Oswald, Lexikon der Heraldik, 17

га у грбу игумана Вирунта. *Вук* се јавља само у једном грбу¹⁹⁵⁴, и то само његово попрсје, код ајнзиделншког игумана Геролда. *Коњ* је у хералдици врло чест симбол, исто као и коњаник у седлу. Коњ је често приказан како се пропиње или каска. Јавља се у грбу грофа Рудолфа Хабзбуршког. *Јелен* се често јавља у грбовима у различитом положају, у стојећем, корачајући, усправном, лежећем и пасућем. Чест симбол у грбовима су и јеленски рогови.¹⁹⁵⁵ Јелен се јавља у грбу игумана Ембриха. *Магаре* се јавља само у грбу игумана Ембриха. *Козорог* се као симбол у грбовима најчешће приказује како стоји, седи или трчи. Јавља се у грбовима Лудвига Тирштајна и Урлиха Витвилера, ајнзиделншких игумана. *Веверица* обично седи на задњим ногама и глође, држећи у шапама лешник и обојена је обично у црвено. Јавља се у грбу ајнзиделншког игумана Јоакима Ајхорна. *Срна* је обично приказана како пије или корача и јавља се у грбу ајнзиделншког игумана Јоакима Тирштајна.

в) птице. Јављају се врло често у грбовима, и то различите врсте птица. *Орао* је најчешћи хералдички симбол из реда птица, као једноглави се јавља одкада постоје грбови. Једноглави орао је постао грбовни симбол немачких царева. Велики је број грбова (посебно породичних), у којима је орао приказан као хералдички симбол. Најчешће је приказан како стоји раширених крила.¹⁹⁵⁶ Јавља се и као двоглави, обојен разним хералдичким бојама, најчешће црном. Често се у грбовима јављају орловска крила или орловске главе, нпр. у грбовима Хабзбурговаца; епископа Леополда V; Отона III (грб *б*); ајнзиделншких игумана, Гера, Бертолда, Конрада од Туна, Конрада II. *Лабуд* је често представљен отворених крила, врат му је елегантно закривљен, кљун отворен, а језик исплажен. Понекад има круну на глави и често у кљуну држи прстен.¹⁹⁵⁷ Лабуд се као симбол налази у грбовима грофа Рудолфа, Отона III, Рудолфа II, Јохана II, Еберхарда I, Ега, Тугинера, ајнзиделншких игумана, Улриха Раперсвила, Петра I, Улриха II и Николе I. *Паун* у грбу обично стоји, ширећи у полукругу перје, увек је приказан у природној боји. Пауново перје је често приказано као украс уз шлем (кацигу) грба. Јавља се у грбу племића вом Стала. *Петао* се ретко приказује у грбовима, налазимо га у грбу игумана Бларера. *Рибе* се у грбовима ређе јављају него

---

¹⁹⁵⁴ John Philip Brooke-Little, *Boutell's heraldry*, 73.

¹⁹⁵⁵ Исто, стр. 69.

¹⁹⁵⁶ Bartol Zmajić, *Heraldika, sfragistika, genealogija*, 40; Marko Atlagić, *Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918*, 135; John Philip Brooke-Little, *Boutell's heraldry*, 74-76.

¹⁹⁵⁷ John Philip Brooke-Little, *Boutell's heraldry*, 77.

сисари, а деле се на речне и морске.¹⁹⁵⁸ Приказане су у грбу Вернера Хабзбуршког (грб б).

г) биљке су веома заступљене у хералдици, најчешће ружа и љиљан. *Ружа* је у хералдици строго стилизована, састоји се од пет латица, углавном црвене боје, док су петељка и дршка златне.¹⁹⁵⁹ Јавља се у грбовима игумана Јохана I, Еберхарда II, Рудолфа I, Улриха I, Улриха II, Хајнриха Гилингена и Хуга и Франца Розенега. *Грозд* је обично плаве боје и има по који лист, налази се у грбу племића Тугинера.

2. Небески елементи и појаве се често јављају у грбовима. *Месец* се као симбол јавља у комбинацији са људским ликом (нос, очи, уста).¹⁹⁶⁰ Некада је представљен као полумесец. *Звезда* се јавља често као петокрака или шестокрака у многим грбовима и најчешће је обојена црвено.¹⁹⁶¹ Петокрака обојена у црвено се налази на грбовима племића Тугинера, кардинала Паравичинија и ајнзиделншких игумана – Конрада од Туна, Анселма Швандена и Августина Хофмана.

3. Митолошка бића су обично из античке митологије. *Двоглави орао* је најчешће представљен као слика две орлове главе окренуте у супротном смеру. Тело двоглавог орла хералдички представља спој два орла окренута у супротном смеру.¹⁹⁶² Налазимо га као симбол у грбу Хабзбурговаца.

4. Вештачки ликови. *Музички инструменти* се, такође, јављају као хералдички симболи; а међу најстаријима је рог.¹⁹⁶³ Приказан је у полуокруглом облику у подигнутом положају и налази се у грбу ајнзиделншког игумана Јохана II. *Симболи световне власти* приказани су у грбовима у облику владарске јабуке, кугле од ковине, обложене обручем и крстићем на врху. *Круна* је ретка у грбовима, средњовековна има три љиљана, или још две куглице између њих. *Крст* је најкарактеристичнији симбол у хришћанству, и у грбовима се налази у најразличитијим варијантама. Обичан крст слободно лебди у грбовима не додирујући рубове штита. Тај крст није само симбол црквене власти и установа, него и симбол држава (Швајцарска), и градова (Истра). Ако кракови крста додирују рубове штита настаје „крст на летви“, а ако му се кракови

---

¹⁹⁵⁸ Bartol Zmajić, Heraldika, sfragistika, genealogija, 42-43; John Philip Brooke-Little, Boutell's heraldry, 79.

¹⁹⁵⁹ Marko Atlagić, Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918, 135; John Philip Brooke-Little, Boutell's heraldry, 86-88.

¹⁹⁶⁰ Bartol Zmajić, Heraldika, sfragistika, genealogija, 48; John Philip Brooke-Little, Boutell's heraldry, 83.

¹⁹⁶¹ Marko Atlagić, Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918, 135.

¹⁹⁶² Bartol Zmajić, Heraldika, sfragistika, genealogija, 51; Marko Atlagić, Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918, 136.

¹⁹⁶³ Marko Atlagić, Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918, 136.

проширују према рубу штита, такав крст се зове „у облику шапе“. Ако је средња греда крста из средине према горњем рубу штита, такав се крст зове „крст муке“, или латински.¹⁹⁶⁴ Крст је као симбол приказан у грбу Августина Хофмана.

Инфула или *митра* је висока капа католичких и англиканских бискупа, обложена украсима и ретка је у грбовима.¹⁹⁶⁵ Има је у грбу епископа Леополда V и Готфрида I Хабзбуршког, као и ајнзиделншких игумана: Бена, Хермана, Хајнриха I, Вернера, Рудолфа I, Гера, Вернера I, Улриха I, Бертолда, Конрада, Анселма, Улриха II, Хајнриха II, Јохана II, Конрада II, Хајнриха III, Николе I, Маркварда, Лудвига I, Хуга, Бурхарда, Рудолфа III, Франца, Лудвига Бларера, Јоакима, Адама, Улриха Ватвилера и Августина.

Грађевине су у хералдици заступљене у великом броју. Кула или торањ на врху обично имају круниште, а у највећем броју случајева и врата.¹⁹⁶⁶ Приказана је у грбу игумана Петра II и Вернера I. *Камени стуб* се јавља са подножјем или без њега, са или без капе и налазимо га у грбу Светог Мајнрада. *Камена кугла* је врло је ретка у грбовима и означава будност. Има је у грбовима Фестетића и Јанковића у Славонији.¹⁹⁶⁷ Јавља се и у грбовима игумана Отона I Тирштајна, Вернера I и Лудвига I. *Круна* се ретко јавља у пољу штита, а врло често у накиту и углавном означава сувереност.¹⁹⁶⁸ Круна се налази у грбу цара Рудолфа II, краља Филипа III, царице Аделаиде, грофова Хабзбурговаца, али и нижих црквених великодостојника, ајнзиделншких игумана Бена, Ембриха, Рудолфа I, Хајнриха III, Маркварда и Јоакима.

На крају можемо закључити да су грбовни симболи у Гулимановим делима углавном симболи западне и средњоевропске хералдике. Кроз приказе грбова у делима овог историчара можемо схватити развој европске хералдике, посебно хабзбуршке. Важно је истаћи да су управо ти хералдички симболи, који се јављају у грбовима Хабзбурговаца и мађарског и немачког племства на простору Хабзбуршке монархије, извршили снажан утицај на хералдику јужнословенског простора у новом веку.

---

¹⁹⁶⁴ Bartol Zmajić, Heraldika, sfragistika, genealogija, 62; Атлагић, Marko Atlagić, Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918, 137.

¹⁹⁶⁵ John Philip Brooke-Little, Boutell's heraldry, 224; Bartol Zmajić, Heraldika, sfragistika, genealogija, 62.

¹⁹⁶⁶ Bartol Zmajić, Heraldika, sfragistika, genealogija, 53; John Philip Brooke-Little, Boutell's heraldry, 92.

¹⁹⁶⁷ Marko Atlagić, Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918, 65.

¹⁹⁶⁸ Исто, стр. 137; John Philip Brooke-Little, Boutell's heraldry, 183-186.

ЗАКЉУЧАК

Захваљујући систематском образовању у ондашњим водећим католичким образовним институцијама Франц Гулиман се развијао у хуманисту и интелектуалца путем који је обећавао успех. Анализирајући његов образовни пут уочавамо вредности ондашњег западноевропског друштва и напредак образовања, који је донела католичка реформа. Такво друштво давало је шансу свима који су били вредни и жељни знања. Међу њима је био и Гулиман, који је потекао из обичне грађанске породице, а успео је да се образује у најпрестижнијим образовним центрима онога времена и стигне до положаја царског саветника. Истим основним вредностима једнаких шанси за све тежи и савремена Европа. Франц Гулиман је образовање започео на колеџу Сен Мишел у Фрајбургу, језуитском образовном центру којим је управљао један од водећих римокатоличких теолога Петар Канизије, што је имало пресудан утицај на формирање личности младог католика. Наставак школовања на *Collegium Helveticum* у Милану и језуитском Универзитету у Дилингену, у Немачкој, учинили су да овај млади интелектуалац, не само добије редовно образовање, већ и да упозна ондашњу Европу. Гулиманове студије у Паризу су биле прилика да млади хуманиста, поред образовања, доживи и грађански рат у Француској. Школовање му је отворило видике и учврстило га у вери и намери да своје интелектуалне способности стави у функцију реформе Римокатоличке цркве, која је у време његовог стасавања покушавала да се обнови организационо, духовно и интелектуално. Професионални рад младог хуманисте значајно ће утицати на његово стваралаштво. Наиме, кроз службу наставника и управника Латинске школе у Солотурну почеће да схвата ондашња друштвена збивања. Његова служба секретара амбасадора Шпаније у Луцерну упознала га је са политиком коју је спроводио „католички краљ“ Филип II на овом простору. У Луцерну је схватио суштину и значај нунцијатура у католичкој реформи и напора које је ватиканска дипломатија улагала на терену, у циљу консолидације цркве и њеног угледа. Следећу степену успеха означавао је положај професора на једном од водећих универзитета ондашње Европе, у Фрајбургу, у Немачкој, као и именовање за историографа и саветника цара Рудолфа II. Гулиман је заступао чврсто становиште да је питање цркве изнад свих осталих друштвених питања, и да су легитимитет Римокатоличке цркве и папске политике нешто у шта се не сме сумњати. Најзначајнији узрок довођења у питање Гулимановог идентитета јесте што његово дело није било проучено и научно

валоризовано. Наша истраживања су показала да је Гулиман живео и стварао у време које је назначено од стране највећег броја истраживача; што се у преовлађујућем делу историографије може означити општеприхваћеним. Иако смо анализом оригиналних Гулиманових писама лако закључили да их је писала једна иста особа, најбољи доказ да је он стварна историјска личност, иза које се не крије никакав каснији историчар или више њих, су његова дела. Како смо се први упустили у анализу целокупног опуса овог хуманисте, са валидном аргументацијом тврдимо да су дела наведеног опуса настала из пера једног човека.

Гулиман је живео и стварао у време католичке реформе, која представља период корених промена у Римокатоличкој цркви. Црква се реформисала изнутра паралелно са последицама процеса Реформације, којима се покушавала супротставити. Научно посматрано, назив овог процеса (иако га је као термин првенствено наметнуо онај део западне историографије који називамо католичким), данас је општеприхваћен у историографији. Реформа цркве особито јача после Трентског сабора, који је конципирао нови верски, духовни и културни покрет, усмерен ка консолидацији цркве. Под утицајем мера, које називамо католичком реформом, долази до развоја теологије, културе и новог таласа хришћанског хуманизма. Овај процес је успео да у значајној мери обнови углед Римокатоличке цркве и оснажи њено биће. Уведена је општеприхваћена побожност, подигнут је образовни, односно интелектуални ниво свештенства, и унапређена пракса богослужења. Једна од битних карактеристика католичке реформе је потпуни раскид са протестантима и не остављање могућности за евентуално помирење, што је за последицу имало даље разједињење хришћана. Римокатоличка црква је у периоду католичке реформе успела покренути нов талас у науци и култури; и управо ту идеју смо препознали у Гулимановом покушају да у ондашњој историографији Конфедерације наметне утицај дела која су била привржена вредностима старе цркве.

Хуманисти су својим деловањем, на резмеђи 16. и 17. века, створили климу толеранције, у којој је култура била изнад свих друштвених и конфесионалних посебности. Стога данас питање односа касног хуманизма и конфесионализације све више привлачи пажњу истраживача. Ово питање отвара пут разумевању једног ширег културног и научног напретка, који су ова два процеса, која се временски поклапају, отворила. И поред свих тешкоћа, касни хуманизам је заживео као појам у науци и све више улази у општу научну употребу. Немачка историографија га је увела у европску историографију, иако смо ми конкретно мишљења да не обилује количином атрибута

који га учвршћују у дефиницији посебне историјске епохе. Анализом Гулиманове улоге у процесу католичке реформе дошли смо до закључка да је његово опсежно дело проблемски и садржајно уткано у овај процес. Гулиман је оком историчара препознавао кључне проблеме које је Римокатоличка црква морала превазићи како би вратила позицију у европском друштву. У *Историји стразбуришких епископа* Гулиман намеће читаоцу идеју о историјском континуитету и легитимитету Римокатоличке цркве у том граду. Супротстављајући јаке аргументе онима који су уводили како каже „новотарије“ и рушили биће цркве, а који су у Стразбуру преовладали у то време. Идеја која доминира делом јесте величање великодостојника Римокатоличке цркве, која је у време реформације оспоравана, посебно на персоналном плану. Мада је Гулиман последњу главу књиге посветио Леополду Аустријском, ниједном реченицом се није упустио у приказ стања епископије на почетку 17. века. Открили смо да је то вешто избегао, претварајући последњу главу у неку врсту поговора. Тако је и почетак и крај дела посвећен Леополду Аустријском, тада епископу Стразбура, који је време проводио на двору Рудолфа II у Прагу. Отворене критике није било и није је могло бити, али се назире Гулиманово схватање озбиљности проблема неборавка епископа у дијацијама. У последњој глави књиге, у ствари, опомиње, и нада се да ће се ове појаве, које су и угрозиле функционисање цркве, елиминисати.

Репрезентативно дело историографије католичке реформе је историја смрти Филипа II Шпанског. Идеја која је водила приређивача, кроз ово посебно историографско штиво, јесте намера да се Филип II прикаже као владар који је цео свој физички и умни потенцијал посветио хришћанству, односно католицизму и држави. Гулиман истиче неопходност да се ово дело објави на латинском језику, како би било доступно интелектуалној елити, што је и била замисао једног хуманистичког пропагандног круга у служби Хабзбурговаца. Дело осликава идеологију на којој је Хабзбуршка династија егзистирала вековима, а која се огледала у јединству власти и вере. Основне мисли на којима дело почива су у ствари жртвовање, вера и владавина, а дело је тако и конципирано, у три књиге: о краљевој патњи, побожности и мудрости. Наглашавамо Гулиманов допринос католичкој реформи кроз његову службу и јавне наступе. Закључујемо да је овај дипломата и професор једног од најугледнијих универзитета Европе онога времена, кроз јавне наступе на универзитету снажио углед Римокатоличке цркве. Гулиман је дела штампао у центрима католичке реформе и образовања, од којих су неки као нпр. Милано били и центри касног хуманизма. Тиме је његов опус постао доступан ондашњој интелигенцији, али и образованој грађанској

публици. Гулиман је својим историографским делом покушао тематски дати допринос реформи цркве; готово све његове теме проблемски припадају питањима католичке реформе. Оваквим приступом није битно нарушио своју стваралачку објективност у тумачењу прошлости, зналачки је уклопио историјске садржаје у време црквене реформе и отварао полемике са реформаторским ставовима. У тим полемикама није увек поентирао, не из разлога што је имао слабију аргументацију, већ зато што је хуманистичка елита онога времена већински била опредељена за Реформацију. Ту налазимо узроке што је Гулиманово дело остало по страни, и што није до данашњих дана доживело научну валоризацију.

Иако је Ерих Трунц касни хуманизам везао за културу коју су наметнули протестантски хуманисти на размеђу два века, ову епоху су подједнако задужили и католички хуманисти. Та чињеница Гулимана уско повезује са каснохуманистима, који су углавном у вези са радом универзитета, као водећих центара образовања и науке. Његови контакти са једним од водећих каснохуманиста, Мелхиором Голдастом, представљају неспорну везу са каснохуманистичким стваралаштвом. Анализом Гулиманове поезије закључили смо да су њене основне вертикале у кореспонденцији са хришћанским врлинама и доказивањем легитимитета Римокатоличке цркве. Песништво му је исторично иако не улази у сегменте историјских догађаја и живота појединих личности. Та историчност се огледа у томе што он не пева о митским, него о историјским личностима. Гулиманова поезија у најширем оквиру се може сврстати у почетке барокне књижевности, у њој налазимо и китњасти стил и значајан број стилских фигура. Оно чиме Гулиманова поезија обилује, а што је барокна одлика, јесу религиозни елементи иницирани католичком реформом; и снажна духовна порука. Ту су свакако и елементи патетичности, сувишне реторике и наглашавање божанских вредности. Гулиман је своје песме посветио значајним личностима: Јохану Вилду, Јакобу фон Шталу, Отавију Паравичинију, Вилхелму Тугинеру, Алфонсу Касатију. Сервантес стихове посвећује Матеу Васкезу, секретару Филипа II, а Гулиман пева Алфонсу Касатију, амбасадору Филипа II. Док Сервантес пева *Непобедивој армади*, Гулиман у елегiji посвећеној Тугинеру велича швајцарску војничку славу. Он пева у славу истинских вредности, хришћанског јединства, очувања вере и цркве; пева људима који су по његовом мишљењу на правој страни верујући да ће победити. Поема о Паравичинију обилује уметничким вредностима, одликује је сложена структура, поетска слика, узвишене идеје и историјска тематика. У Гулимановом песништву су изнад свега присутне идеје хуманизма, хуманости, стварања, слободе и образовања.

Осећа се и утицај каснохуманиста, који су китњастим стилем певали о љубави, рођењу, жени и њеној равноправности. Битна је чињеница да његове идеје налазе одјек и у рецепцији модерног читаоца. Доминирају педагошке и етичке потребе доброг човека: врлине, марљивост, слобода, узлет људи ка успеху и радости стварања и живота. Младог хуманисту заноси љубав, али она чиста, исконска, оваплоћена кроз брак, која не познаје границе међу друштвеним категоријама. Он у песми о браку пева о жени, чедној и вредној, која усређује свог брачног друга. Песник улази у поезију надахнут најлепшим људским вредностима, занимају га пријатељство, љубав и брак. Песма се у појединим елементима највише приближава каснохуманистичкој поезији. Песник китњастим стилем, обогаћеним еротским елементима, пева о љубави двоје младих, о светости брачне заједнице и жени као супрузи и мајци која даје нови живот. Гулиманова поезија представља симбиозу поетских форми настајалих у узлету касног хуманизма и духовне поезије коју је изнедрила католичка реформа. Познавао је нове тенденције у немачком хуманизму, које су тежиле виртуозном начину опхођења према хуманистичким узорима и истицале алузије и стил доступан само кругу образованих људи. Најобимније Гулиманово поетско дело *Апостолика* уклапа се у тумачења епохе касног хуманизма, према којима ова епоха, у суштини, представља спој краја хуманизма и религије. Дубоко у себи, као интелектуалац и историчар, он схвата веру на лични начин, но није у могућности да то јавно искаже. У том делу, хуманиста није у пуном складу са науком којом се бави и службом коју обавља. Положај католичког и царског историчара јасно му одређују пут, доминантно независтан и од његовог личног доживљаја. Промишљање му је у значајној мери оптерећено и античким наслеђем и филозофским ставовима, наметнутим образовањем. На Гулимана су утицале и вредности које је носио дух хуманизма, а сви ти елементи сакупљени у личност историчара се нису могли лако хармонизовати. Стога је у дилеми и сфери јасног колебања између крутих норми католицизма и хришћанског поимања историје, и реалитета развоја историографије којој је припадао. Он размишља о хришћанству као универзалној светској религији, њеној спољној угрожености и унутрашњој консолидацији. Свестан је опасности која хришћанској Европи прети од ислама, оличеног у варварској сили која прети Европи. Гулиманово поетско остварење представља симбиозу његових стваралачких тенденција и жанровских врста конца 16. и почетка 17. века. Оно у себи носи једну универзалну хришћанску идеју кроз певање апостолима, али и идеју Светог предања које Римокатоличкој цркви пружа легитимитет у време њене борбе за духовно оздрављење. Страдање апостола је песникова

асоцијација на страдање цркве у његовом времену. У епу доминирају универзалне и хуманистичке вредности које се огледају кроз хришћанску етику. У њему, кроз античке алузије и истанчани стил, препознајемо натрухе нове стваралачке епохе, касног хуманизма; латински језик у делу усмерава ка ужем кругу читалаца, но ипак је то језик хуманизма, чији се успон завршавао. Тековине касног хуманизма огледају се у нивоу толеранције међу научним круговима који су стварали у овој епохи. Ово се особито испољило у центрима касног хуманизма, где су равноправно делали хуманисти, протестанти и католици. Гулиман јесте изразито католички историчар, али мора му се признати и јак хуманистички набој који је испољио у делима, чувајући се од оштријих квалификација на рачун протестантизма. У његовом делу нисмо нашли моменте који би подгрејавали верску мржњу и утицали на ремећење односа међу припадницима *старе* и *нове* вере. Полемике јесте отварао, али се трудио да оне остану строго на стручном пољу, не уносећи емоције у своје текстове. Наша истраживања су показала да се Гулиманово место у културном миљеу времена у коме је стварао налази негде између круга стваралаца културног покрета који је донела католичка реформа, и каснохуманисте. Његово стваралаштво и рад осликавају особине припадника оба ова покрета, која су се одвијала паралелно. У Гулиману су се као хуманисти објединиле све вредности онога времена. Он их је као истински хуманиста пренео у своје дело, чинећи искорак у култури епохе којој је припадао.

Гулиманови домети у науци могу се наслутити већ кроз избор тема које је обрађивао; оне су универзалне, односно европске теме, чијом обрадом су ширена знања о прошлости. Важна одредница стваралаштва јесте место швајцарског простора у његовом обимном опусу. Није то била последица само чињенице да је то његов завичај, већ схватања стратешког положаја ове територије у ондашњим европским збивањима. Битан елемент који заузима једну од централних позиција у Гулимановом делу јесте проучавање Хабзбуршке династије, коју посматра као једну од најзначајнијих династија у историји Европе, чврсто повезану са Римокатоличком црквом. Била је то и династија која је уважавала његово научно дело, дајући му положај официјелног династичког историчара 1609. године. Гулиман примењује класични историјски метод, односно ону нит у историјским истраживањима која се одржала од средњег века до данас, а која је временом дограђивана и унапређивана. Његов истраживачки поступак можемо пратити од избора теме, увек су то актуелне и звучне теме које ће одјекнути, али и које представљају и тежак задатак за сваког проучаваоца прошлости. Најбољи пример Гулимановог хватања у коштац са историјом јесте његова *Историја*

Хабзбурговаца у којој је показао сво своје истраживачко и аналитичко умеће. Фокус Гулиманових истраживања био је усмерен на изворе као примарне носиоце информација. Полихисторски приступ проучавању прошлости и Гулиманово опредељење за емпиризам одредили су широку базу информативних врела, које је овај историчар користио. Теме од античке прошлости до савремених друштвених збивања на европском простору подразумевале су широк спектар историјских извора. Ако кренемо од Гулимановог обимног поетског опуса, који у значајној мери обилује грчком и римском митологијом, схватамо да су у Гулиманове стихове utkани најзначајнији елементи античке поезије. У истраживању су Гулиману незаобилазна била дела античких писаца: Тацита, Страбона, Аристотела, Плинија Старијег, Плутарха, Птоломеја, Еутропија, Вегетија, Гај Јулија Цезара, Гаја Асинија Полиона, Јеронима, Орозија, Салвијана, Филона Јудејца, Јулија Флора, Плинија Млађег, Амијана Марцелина, Дионисија и других. Од хроничара раног и развијеног средњег века консултовао је: Зосима, Пречасног Беду, Регина, Ајнхарда, Випоа, Берна, Мартина од Тропоа, Виргила, Нитарда, Сигебота, Флодоарда од Ремса, Хермана од Рајхенауа, Петра Дамијанија, Ламперта од Херсфелда, Дитмара, Гргура од Катина, Аима, Глабера и других. Када је реч о хуманистичким ауторима, можемо рећи да Гулиман готово није изоставио ниједно име ренесансне историографије. Анализирао је дела талијанских, шпанских, немачких, француских и енглеских хроничара. Посебно је тумачио и критички сагледавао историографију 16. века. Импресиван репертоар историјских извора које је користио, преко теренских и епиграфских истраживања, до бележења исказа актера савремених историјских збивања чине Гулимана свестраним историчарем. Дао је велики допринос развоју низа ужих научних дисциплина, а Гулиманово занимање за хералдику и схватање значаја хералдичких симбола као историјских извора унапредило је статус ове научне дисциплине. Његови прикази владарских грбова од изузетног су значаја за хералдику. Ово се посебно односи на грбове Рудолфа II и Филипа III, које је Гулиман приказао у својим делима и који представљају једне од најранијих приказа грбова ових владара. Познато је да је Гулиман истраживао на местима где се чувала историјска грађа, од царске ризнице, преко манастирских архива до приватних збирки. Анализа извора му је напредна, прави јасну разлику између примарних и секундарних извора, користи и компаративну методу, упоређујући различите изворе који садрже информације о истим питањима. Научна апаратура која је примењена у свим делима, с обзиром на време је врло напредна. Архивалије су документоване напоменама које се налазе на маргинама

књига, док се подаци и анализе савремене историографије цитирају углавном унутар основног текста. Пажњу заслужује и Гулиманово истраживање савремене историје и критичка анализа савремене историографије. Својим опусом и специфичним методом, који је искристалисао у делима, Гулиман с правом носи епитет полихистора. Његово умеће дефинисања историјског проблема и проналажења узрока који су до њега довели превазилази границе времена у коме је живео.

Гулиманова *Историја Швајцарске* представља једно од његових најзначајнијих историографских дела и истовремено је дело које је највише тумачено. *Историја Хабзбурговаца* представља једно од највреднијих дела хуманистичке историографије о овом историјском питању. Носећи терет официјелног историчара династије, Гулиман је ипак успео да у значајној мери критички презентује своје мишљење о пореклу ове знамените лозе, и пружи до тада, рекли бисмо, најобухватнији приказ историје раних Хабзбурговаца. Гулиманова истраживања су темељна и фасцинантан је број извора које је користио. Стиче се утисак да није остао ниједан аутор из времена хуманизма, који се бавио историјом Хабзбурговаца, на чије се дело Гулиман није критички осврнуо. Одређене мањкавости примећују се у Гулимановој хронологији, али треба узети у обзир да је његово датирање историјских догађаја у складу са тадашњим достигнућима историографије. Око појединих историјских питања Гулиман је изнео став и многа од тих питања су била предмет опречних мишљења дуго после његовог времена. У првом реду се фокусирао на проучавања историје првих Хабзбурговаца и бочних грана Хабзбуршке куће јер га је његов осећај историчара упућивао на могућност заборављања тога времена. Гулиман је успео да кроз биографије стразбуршких бискупа прикаже најважније делове европске историје, не нарушавајући хармонију дела и његову основну историјску вертикалу. Друга битна карактеристика дела јесте што се у њему огледа развој историографије раног новог века. Гулиман у истраживању користи као изворе ранохришћанске историчаре, млађе скрипторе, као и радове својих савременика, односно историчара који су стварали мало пре њега. Превођењем на латински језик историје смрти Филипа II и њеним приређивањем, Гулиман је постао официјелни историчаром Хабзбуршке династије. У таквој поставци дела провукле су се и неке друге слике на основу којих историчар може реконструисати многе сегменте друштвеног, али првенствено дворског живота. Данас их из ове књиге читамо између редова, на неки начин их отимајући супротно вољи писца. То даје на значају делу и оправдава анализу свих одељака књиге у којима се крију све те сцене живота једне од најзнаменитијих личности раног новог века. Књига је требало да буде нека врста

панегирика Филипу II и реализацији овог пројекта се приступило врло озбиљно. У њега су се укључили водећи људи шпанске државе, изабравши Серверу као најпогоднију личност да обави задатак. Гулиман је тај посао заокружио преводом и приређивањем издања на латинском, које је постало доступно целој Европи. Идеја приређивања историје смрти *католичког краља* била је у циљу класичне хабзбуршке пропаганде, која се диктирала из центра чија је глава био надвојвода Максимилијан III. Његова улога у учвршћивању хабзбуршке идеологије у Европи позната је, и оставила је значајне корене у идеји европског јединства. Повод за књигу није било исказивање поштовања према младом Филипу III, коме је формално посвећена, и чије је квалитете наручилац дела и његов рођак добро знао, већ је имала за циљ да учврсти пољуљане темеље Хабзбуршке куће, стубове једног европског поретка који је морао да траје и чије ће се гране изгубити у будућности, али неће пресахнути, наставивши да егзистирају прилагођене новим историјским околностима и временима. Опус царског историчара заокружен је вредним и тематски интересантним делом о пореклу Салијске династије и времену цара Конрада II. Гулиманово интересовање за проучавање прошлости Салијаца доводимо у везу са питањем порекла Хабзбуршке династије, јер је позната прича о породичним везама Хабзбурговаца са Салијцима. Историја Конрада II и Салијске династије по својој структури и концепцији је једно од водећих Гулиманових дела. Сама тема, која заокупља пажњу медијиста до данас, говори о ауторовом истраживачком усмерењу. Широки спектар историјских извора различите провенијенције који су коришћени приликом обраде теме показују Гулиманов темељни истраживачки поступак. Средњовековне хронике, којима је аутор дао примат и оценио их као најпоузданије у расветљавању овог питања, на једнак начин третира и модерна историографија. Варијанте које су одувек биле присутне у проучавању Салијског порекла узео је у обзир и Гулиман. Стога се потпуно легитимно потписао на делу као царски саветник и историограф. Познато је да је Гулиман имао највећи утицај на настанак *Анала*, да је сарађивао са Хартманом на том пројекту и да га модерна историографија сматра коаутором дела. Узимајући у обзир целокупно Гулиманово историографско дело закључујемо да се *Анали* потпуно уклапају у све методолошке принципе и концептуална решења којих се, иначе, држао. Анализом *Анала* закључујемо да је дело успело да одговори постављеном задатку, осветљена је историја овог важног црквеног центра и приказана лествица његових управитеља и духовника. Поред тога, на зналачки начин су приказане важне секвенце европске историје јер је овај црквени центар током историје играо значајну улогу у духовном и световном животу немачког

етничког простора. У духу времена у коме је написано, у јеку реформских настојања Римокатоличке цркве, оно апострофира њен легитимитет и историјску улогу у развоју Запада. Тај легитимитет је озбиљно нарушила јерес Реформације, чију генезу аутори зналачки посматрају током дужег временског периода од Хуса и Виклифа, преко Лутера, до *Цвинглијеве секте*. Све је то умешно склопљено у хронику, која носи хришћанску и универзалну поруку о очувању и неговању хришћанства, које је тада било угрожено са више страна. Поред зла које су Римокатоличкој цркви донели расколници, аутори су на прави начин препознали и опасност коју западна историографија никада није дефинисала на адекватан начин. Била је то опасност од ислама, који је отргао један део старог континента. Иако Гулиманов историографски опус некада изгледа као напредна компилација дотадашњих резултата проучавања вредних тема европске историје, вешто преобликована и уклопљена у ново штиво, он то суштински није. Гулиман је емпириста и темељни истраживач постављене теме, консултује све раније истраживаче, истражује читаву лепезу извора (од епиграфских споменика, преко официјелних аката, нумизматичког и сфрагистичког материјала), и све сублимира у ново оригинално виђење одређеног историјског питања. Његов историографски текст се не своди само на описивање засновано на делима ранијих аутора и пуком набрајању информација из извора. Он критикује ауторе и анализира све носиоце информација, тумачи процесе и догађаје и настоји да све то уклопи у један облик историјске синтезе, који није увек на завидном нивоу, али свакако напредан за његово време. Но, као што ниједну Ван Гогову слику париска авангарда, којој је и он припадао, није видела као генијално дело, тако ни Гулиманови савременици нису посматрали његова дела као ремек дела, а то се пронело до данашњих дана. Рекли бисмо— то се мишљење преносило с колена на колена, без суштинске анализе његових истраживачких и методолошко-синтетских домета. Историјској науци је без сумње дао велики допринос, који се првенствено огледа у обради важних тема, критичком односу према изворима и објективности.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Архив манастира Ајнзиделн Швајцарска (Klosterarchiv Einsiedeln)

Фасцикла: *Korrespondenz zwischen Christoph Hartmann und Franz Guilliman.*

Државни архив Солотурн Швајцарска (Staatsarchiv Solothurn)

Фондови: *Protokoll des Stiftskapitels*

Ratsprotokoll

Државни архив Фрибург Швајцарска (Archives de l'Etat de Fribourg)

Фондови: *Geistlichen Sachen*

Les Diplômes

Stadtsachen

Chroniques

ДЕЛА ФРАНЦА ГУЛИМАНА

Gvillimanno, Francisco, *Adclamatio Epica Reverendo d. Clotio Falio inscripta, cum ante diem VII. Calend. Ivias primitias svas deo opt, max. Ofeferet.* Fribvrgi: Anno Domini 1589.

Gvillimanni, Francisci, *Apostolica. Sive Apostolorvm gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimvm Sabavdiae Dvcem.* Friburgi Helueticorvm: Apvd M. Wilhelmum Maess, 1600.

Gvillimannvs, Franciscvs, *Gamelium Mvsicvm, emmetrvm: Viro Illvstri, Palladiisque artibvs, qva bellicis, qva litterariis, inclito, D. M Ioanni Wild: Cum virginem indole, & virtute praestabie lem Margaretam Frveyo sibi coniugem solemniritu adiungeret.* Friburgi: Typis Abrahami Gemperlin, 1590.

Gvillimannvs, Franciscvs, *Genethaliacvm Syncharisticvm virtvtis, et ervditionis lavde, stemmatisqve antiqva nobilitate, clarissimo, et spectatissimo Domino Joani Jakobo vom Staal Archigrammateo Solodarensi: cum V. Nonas Maij filiolo feliciter auctus esset: Benivolentiae, & obseruationis gratia.* Friburgi Heluetiorum: Ex officina Typographica Abrahami Gemperlini, 1591.

Guillimanni, Francisci, *De vera origine et stemmate Cunradi 2. imp. Salici syntagma. Ad Fridericum Altstetterum, S. Caes. maiestatis. et sereniss. Archiducis, Maximiliani III, Consiliarium Intimum, i Amplissimum Aulae Cancellarium, Cum Sac. Caes. Majestatis Privilegio perpetuo.* Friburgi Brisgoiae: apud Joannem Strasserum, 1609.

Guillimanni, Francisci, *De episcopis Argentinensibus liber comentarius: quo super episcoparum seriem, gesta, & quamplurum veras genealogias: opidorum, urbium, in primis amplissimae civitatis Argentinae, Iteq monasteriorum, collegiorum, aliorum locorum sacrorum episcopatus, origines, incrementa, conversiones.* Friburgi Brisgoiae: apud Josephum Langium, 1608.

Gvillimanni, Francisci, *De Rebus Helvetiorum, siue Antiquitatvm libri V. Ex varijs scriptis. Tabulus, monimentis, lapidibus, optimis plurium linguarum auctoribus.* Fribvrgi Aventicorvm: ex officina Typographica M. Wilhelmi Maess, 1598.

Gvilimanni, Francisci, *De felici excessu Philippi II. Austriacio Hispaniarum regis libri 3: sive de rebus memorabilibus quae in eius morte acciderunt, testimonium.* Friburgi Brisgoiae: apud Josephum Langium, 1609.

Gvillimanno, Francisco, *Eidyllia melica, Virtvte at qve Ervditione conspicvis Dominis candidatis, cvm ante diem V. Calend. Ivliar. In Catholica celebri Academia Dilingana, suprema in Philosophia laurea condecorarentur.* Dilingae: Excudebat Ioannes Mayer, 1588.

Gvillimanno, Francisco, Helvetio, *Carmen Gratvlatorivm AD Amplissimvm et illvstrissimvm Dominvm, Dominvm Octavivm Paravicinvm, episcopvm Alexandrivm, apud Heluetios Apostolicum Legatum: Recens Vero A S. D. N. Gregorio XIII Pont. Max. Creatum S. R. E. Cardinalem.* Fribvrgi Helvetiorvm: Ex officina Typographica Abrahami Gemperlini, 1591.

Gvilimanno, Francisco, Helvetio, *Monodia in obitvm strenvi ac magnifici herois dom. Gvilelmi Tvgineri, eqvitis avrati, Caroli IX. Gall. Regis Christianissimi quodam Dapiferi, Strategi, Heluetici Somatophylacij Praefecti, necnon Senatoris Salodorensis prudentissimi.* Friburgi Heluetiorum : Ex officina Typographica Abrahami Gemperlini, 1591.

Guillimannus, Franciscus, *Odorum, Sive Hymnorum Natalitiorum Libri duo: Ad Nobilissimum, et Praecellentissimum D. Alphonsum Casatum, regii quondam magni Thesaurii...* Pruntrut: Apud Ioannem Fabrum, 1595.

Guillimanni, Francisci, *Habsburgiaca sive de antiqua, et vera origine domus Austriae vita et rebus gestis Comitum Vindonissensium sive Altenburgensium in primis Habsburgiorum libri septem.* Mediolani: ex officina regia Pandulphi & M. Tullii Malatestae, 1605.

Hartmanno, Christophoro, Guillimanus, Francisco, *Annales Heremi Dei parae matris Monasterii in Helvetia ordinis S. Benedicti.* Friburgi Brisg: ex Typographio Archiducali, 1612.

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Vasella, Oskar, *Das visitationsprotokoll über den Schweizerischen klerus des Bistum Konstanz von 1586*. Bern: Stadt und Universitätsbibliothek, 1963.

Wimphelingi, Jacobi, *Catalogus Episcoporum Argentinensium ad sesquiseculum desideratus*. Argentorati: Johannis Andreae, 1651.

Gallus, Morel, *Die Regesten der Benedictiner-Abtei Einsiedeln*. Chur: G. Hitz, 1848.

Gaßler, Franz, *Abhandlung über Guillimanns Leben und Schriften*. Wien: Sonnleithnerischen, 1783.

Grandidier, Philippe-André, *Histoire de l'Eglise et des évêques princes de Strasbourg: depuis la foundation de l'Évêché jusqu'à nos jours*. Strasbourg: De l'imprimerie de Francois Levrault, 1777.

Dellion, Apollinaire, *Louis-Alphonse de Mandrot, Armorial historique du canton de Fribourg*. Neuchatel: Furrer, 1865.

Jenni, Friedrich, *Wappen der anno 1857 lebenden Geschlechter der Stadt Solothurn: nach den verschiedenen, von P. U. Winistörfer angegebenen Quellen gesammelt und gezeichnet*. Zürich: Verlag der lith. Anstalt v. J. Kull, 1857.

Laguille, Louis, *Histoire se la province d'alsace depuis Jules César jusqu'au mariage de Louis XV*. Strasbourg: Jean Renauld Doulssecker, 1727.

Leibniz, Gottfried, Wilhelm, *Erste Reihe – Fünfzehnter Band*. Berlin: Academie, 1998.

Mirbt, Carl, *Quellen zur Gescichte des Papsttums und des Römischen katholizismus*. Tübingen: Mohr, 1911.

Neubecker, Ottfried, *Großes Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz*. Augsburg: Battenberg, 1993.

Schmidt, Kurt, Dietrich, *Die katholische Reform und die Gegenreformation*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1975.

Schröder, Alfred, *Die Matrikel der Universität Dilingen I*. Dilingen: Selbstverlag, 1909-1911.

ЛИТЕРАТУРА

Alborg, Luis Juan. *Historia de la literatura Espanola. Edad Media y Renacimiento*. Madrid: Gredos, 1997.

Алварес, Фе Бахо, Пећероман, Хулио Хил, *Историја Шпаније*. Београд, Клио, 2003.

Althoff, Gerd. „Konrad III (1138-1152). Mit Heinrich (1147-1150)“, у *Die deutschen Herrscher des Mittelalters: historische Portraits von Heinrich I. bis Maximilian I. (919-1519)*, приредио В. Schneidmüller, 217-231. München: C.H. Beck, 2003

Ammann, Hektor, *Freiburg als Wirtschaftsplatz im Mittelalter*. Freiburg: Buchdr. Fragnière Frères, 1957.

Amiet, Bruno. „Stephan Pinösch, Oberst Wilhelm Tugginer, Ritter“, *Jahrbuch für solothurnische Geschichte*, 10 (1937): 25-89

Antoljak, Stjepan, *Pomoćne istorijske nauke*. Kraljevo: Istorijski arhiv, 1971.

Anton Ph. Brück, „Kardinal Karl von Lothringen (1567-1607) als Mainzer Domherr“, *Archiv für mittelrheinische Kirchengeschichte*, 19 (1967): 340-346

Atlagić, Marko, *Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918*. Čakovec: Zrinski, 1982.

Атлагић, Марко, *Помоћне историјске науке у теорији и пракси*. Београд: Центар за митолошке студије, 2007.

Barbije, Frederik, *Istorija knjige*. Beograd: Clio, 2009.

Benedict, Philip. „The wars of religion, 1562-1598“, у *Renaissance and Reformation France 1500-1648*, приредио М. Holt, 147-176. Oxford: University Press, 2002

Berndorff, Lothar, *Die Prediger der Grafschaft Mansfeld. Eine Untersuchung zum geistlichen Sonderbewusstsein in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts*. Potsdam: Universitätsverlag, 2007.

Berchold, Daguet, *Mit einem Nachwort von Alain – Jacques Tornare*. Norderstedt: Demand, 2008.

Berchtold, Jean, *Histoire du Canton de Fribourg I*. Fribourg: Joseph-Louis Piller, 1852

Bihlmeyer, Karl, *Kirchengeschichte, Band I*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1996.

Bihlmeyer, Karl, *Kirchengeschichte, Band II*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1996.

- Bloch, Marc, *Apologija historije ili zanat povjesničara*. Zagreb: Srednja Europa, 2008.
- Bobzin, Hartmut. "Theodor Bibliander und die Sprachen der Welt", *Etudes asiatiques: revue de la Société Suisse - Asie*, 61 (2007): 5-18
- Бојовић, Злата, *Поезија Дубровника и Боке Которске*. Нови Сад: Издавачки центар Матице српске, 2010.
- Bolzern, Rudolf. „Das höhere katholische Bildungswesen der Schweiz im Ancien Régime (16.-18. Jahrhundert): eine Zeit ohne eigene Universität“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 83 (1989): 7-38
- Болотов, Василије, *Предавања из историје древне Цркве. Историја Цркве у периоду до Константина Великог*. Краљево, Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2009.
- Boner, Georg. „Der Aargau in den Verhandlungen über die Errichtung des Priesterseminars der Diözese Basel 1828-1861“, *Argovia: Jahresschrift der Historischen Gesellschaft des Kantons Aargau*, 66 (1954): 99
- Bory, Jean-René, *Les Suisses au service étranger et leur musée*. Nyon: Courrier de La Côte, 1965.
- Bornet, René, *La Réforme Protestante du Culte à Strasbourg au XVI siècle*. Leiden: Brill, 1981.
- Böck, Hanna, Holzherr, Georg, *Einsiedeln: das kloster und seine Geschichte*. Zurich-München: Artemis, 1989.
- Брајзах, Ернст, *Историографија: стари век, средњи век, ново доба*. Београд: Clio, 2009.
- Bremer, Kai, *Literatur der Frühen Neuzeit*. Paderborn: Fink, 2008.
- Brodel, Fernan, *Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od XV do XVIII veka: Igre razmene*. Београд, Нови Сад: Službeni list SRJ, Stylos, 2007,
- Brodel, Fernan, *Mediteran i mediteranski svet u doba Filipa II, Tom II*. Београд, Геопоетика, 2001.
- Brooke-Little, John Philip, *Boutell's heraldry*. London, New York: Frederick Warne, 1978.
- Brunner Karl. „Herrschaftsbildung und Landwerdung im Ostalpenraum“, у *Österreichische geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich. Der Ostalpenraum im hochmittelalter*, приредио Н. Dopsch, 209-440. Wien: Ueberreuter, 1999
- Brunner, Karl. „Der Wandel der Dinge (11. Jahrhundert)“ у *Herzogtümer und Marken Vom Ungarnsturm bis ins 12. Jahrhundert, u österreichische Geschichte 907-1156*, приредио Н. Wolfram, 137-331. Wien: Ueberreuter, 1994

Brunner, Karl „Erstmals unter einem König – Die Epoche Přemisl Otakars II.“, y *Österreichische geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich. Der Ostalpenraum im hochmittelalter*, прир. H. Dopsch, 441-483. Wien: Ueberreuter, 1999

Brunner Karl. „König und Fürsten – Der Ostalpenraum im Reich der Staufer“, y *Österreichische geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich. Der Ostalpenraum im hochmittelalter*, прир. H. Dopsch, 117-208. Wien: Ueberreuter, 1999

Brunner, Kurt. „Gletscherdarstellungen in alten Karten der Alpen“, *Cartographica Helvetica*, 1-2 (1990): 9-19

Brück, Anton. „Kardinal Karl von Lothringen (1567-1607) als Mainzer Domherr“, *Archiv für mittelhessische Kirchengeschichte*, 19 (1967): 335-346

Bruckmiller, Ernst, *Sozialgeschichte Österreichs*. München: Oldenburg, 2001.

Buat, Nikolas, Van den Neste, Evelin, *Dictionnaire de paléographie Française: Découvrir et comprendre les textes anciens (XV-XVIII siècle)*. Paris: Les Belles lettres, 2011.

Будимир, Милан, Флашар, Мирон, *Преглед римске књижевности: De auctoribus romanis*. Београд: Научна књига, 1978.

Bukovinska Beket, „Arts and Crafts at the court of Rudolf II“, y *Rudolfine Prague 1576-1612*, уредио I. Muchka, 41-47. Prague: treoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006

Bukovinska Beket, „Rudolf's Kunstkammer“, y *Rudolfine Prague 1576-1612*, уредио I. Muchka, 48-50. Prague: treoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006

Burgy, François Marc. „L'affaire des engraisseurs de 1545 à Genève“, *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte*, 37 (1987): 33-64

Burkhard, Roberg. „Verhandlungen Herzog Philipp Sigismunds mit der Kurie und dem Kaiser über seine Anerkennung als Bischof von Osnabrück (1591-1598)“, *Osnabrücker Mitteilungen*, 77 (1970): 31-93

Burckhardt, August. „Untersuchungen zur Genealogie der Grafen von Tierstein“, *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 11 (1912): 231-243

Burckhardt, Paul. „Johannes Bauhin und Sebastian Castellio“, *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 48 (1949): 37-44

Büttner, Heinrich. „Christentum und fränkischer Staat in Alemannien und Rätien während des 8. Jahrhunderts“, *Revue d'histoire ecclésiastique Suisse*, 43 (1949): 1-27

Bücking, Jürgen. „Die Visitationen im Bistum Basel am Ende der Regierungszeit von Bischof Jakob Christoph Blarer (1602-1604)“, *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 62 (1968): 366-367

Büchi, Albert. „Die Chroniken und Chronisten von Freiburg im Üeschland“, *Jahrbuch für Schweizer Geschichte*, 30 (1905) : 197-326

Büchi, Albert, Dürr-Baumgartner, Marie. „Der Ausgang der Herrschaft Kyburg“, *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 17 (1923): 1-164

Vauchez, Andre. „Heiligung“, y *Die Zeit der Zerreihsproben (1274-1449)*, приредио M. Mollat, 517-564. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1991

Weber, Peter Jochan. „Die Brieffreundschaft zwischen Petrus Canisius und dem Solothurner Patrizier Hans Jacob von S. d.Ä.“, *Freiburger Geschichtsblätter*, 74 (1997): 93-96

Weinfurter, Stefan, *Herrschaft und der Salier: Grundlinien einer Umbruchzeit*. Ostfildern: Thorbecke, 1992.

Weiss, Dieter, *Katholische Reform und Gegenreformation: ein überblick*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2005.

Venard, Marc. „Die Katholische Kirche“, y *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, приредио M. Venard, 239-308. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992

Venard, Marc. „Frankreich und die Niederlande“, y *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, приредио M. Venard, 447-523. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992

Wiedemann, Conrad. Fortifikation des Geistes. Lipsius der *Cento* und die *prudentia civilis*, y Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche, N. Hammerstein yредио, Geritt Walther, Göttingen: Wellstein, 2000, 183-207

Wind, Siegfried. „Der hl. Karl Borromäus und die Einführung der Kapuziner in die Schweiz“, *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 29 (1935): 213-219

Vogler, Bernard. „Die deutschen, schweizerischen und skandinavischen Gebiete“, y *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die zeit der Konfessionen (1530-1620/30)* приредио M. Venard, 391-446. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992

Vischer, Eduard. „Kantongeschichte und Schweizergeschichte“, *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte*, 14 (1964): 505-520

Volkert, Wilhelm, *Kleines Lexikon des Mittelalters: Von Adel bis Zunft*. München: C. H. Beck, 1999.

Vocelka, Karl, *Geschichte der Neuzeit: 1500-1918*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau, 2010.

Vocelka, Karl, *Geschichte Österreichs: Kultur – Gesellschaft – Politik*. Graz: Styria, 2000.

Vocelka, Karl, *Die Familien Habsburg und Habsburg-Lothringen: Politik – Kultur – Mentalität*. Wien: Bohlau, 2010.

Vocelka, Karl, *Österreichische Geschichte*. München: C. H. Beck, 2011.

Wyß, Georg von, *Geschichte der Historiographie in der Schweiz*. Zürich: Fäsi und Beer, 1895.

Gaj Julije Cezar, *Galski rat, Građanski rat*. Beograd: Vertisline, 2008.

Garrisson, Janine, *Henri IV Le roi de la paix*. Paris: Tallandier, 1999.

Gasser, Konrad. „Johannes Stumpf“, *Zeitschrift für schweizerische Geschichte*, 11 (1931): 428-451

Gato Kanu, Terzila, *Veštice: ispovesti i tajne*. Beograd: Clio, 2008.

Giddey Ernest, *Agents et ambassadeurs toscans auprès des Suisses sous le règne du grand-duc Ferdinand Ier de Médicis (1587-1609)*. Zürich: Verlag Leemann, 1953.

Giddey, Ernest. „Le nonce Ottavio Paravicini“, *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte*, 5 (1995): 369-375

Gioffredo, Pietro, Barelli, Herve, Marcelle Prève, *Histoire des Alpes maritimes: une histoire de Nice et des Alpes du sud et des origines au 17 siècle. Deuxième partie de 1301 à 1528*. Nice: Musées, 2008.

Giovannini, Andrea. „La conservation de biens culturels écrits et imprimés“, *Revue suisse d'histoire*, 47 (1997): 367-374

Gysin, Nicole. „Les troupes suisses dans le royaume de Sardaigne“, *Revue Militaire Suisse*, 59 (1914): 529-552

Gissinger, Bastien, *Recherches sur le site fortifié de Strasbourg durant l'antiquité tardive. Le castrum d'Argentoratum*. Oxford: BAR, 2002.

Gluhak, Alemko. „Ime Slavonije“, *Migracijske i etničke teme*, 19, br. 1 (2003): 111-117

Graus, Frantisek, *Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger*. Praha: Nakladatelstvi Československé akademie věd, 1965.

Gross, Mirjana. „Dekonstrukcija historije ili svijet bez prošlosti“, *Historijski zbornik*, 62, br. 1 (2009): 165-195

Gross, Mirjana, *Suvremena historiografija: korijeni, postignuća, traganja*. Zagreb: Novi liber, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2001.

Gutscher, Daniel. „Die Burganlage Grünenberg in Melchnau“, *Mittelalter: Zeitschrift des Schweizerischen Burgenvereins*, 1 (1996): 77-82

Daguet, Alexander, *Biographie de François Guilliman: auteur des Rebus Helvetiorum, historiographe de l'empereur Rodolphe II et de la maison d'Autriche*. Fribourg: Schmid, 1845.

Delaplace, Christine, France, Jérôme, *Histoire des Gaules (VI siècle av. J.-C. – VI siècle ap. J.-C.)*. Paris: Armand Colin, 2005.

Delgado Mariano, Ries Marcus. „Vorwort“, у *Karl Borromäus und die katolische Reform: Acten des Freiburger Symposiums zur 400. Wiederkehr der Heiligsprechung des Schutzpatrons des katolischen Schweiz*, приредили М. Delgado, М. Ries, 9-11. Fribourg: Academic Press, 2010

Делимо, Жан, *Католицизам између Лутера и Волтера*. Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 1993.

Delumeau, Jean, *Une histoire du monde aux temps modernes*. Paris: Bibliothèque historique Larousse, 2013.

Deonna, Waldemar. „A l'Escalade de 1602: les billets du Père Alexandre“, *Archives suisses des traditions populaires*, 41 (1944): 74-105

Деретић, Јован. *Историја српске књижевности: четврто проширено издање*. Београд: Просвета, 2004.

Desaing, Maria Petra, *Die Ursulinen*. Freiburg: Paulusverlag, 1968.

Diaz Pablo Jimenez. „Spain, Prague and the Habsburg ideology: some Aspects of the Architecture of Rudolf II“, у *Rudolf II, Prague and the World. Papers from the International Conference Prague, 2-4 September, 1997*, приредио L. Koneöny, 11-15. Prague: Artefactum, 1998

Difendorf, Barbara, Reinburg, Virginia. „Catholic reform and religious coexistence“, у *Renaissance and Reformation France 1500-1648*, приредио М. Holt, 176-201. Oxford: University Press, 2002

Джурант, Вил, *Цезар и Христ: историја римске цивилизације и хришћанства од њихових почетака до 325. године нове ере*. Београд: Народна књига – Алфа, 1996.

Dorand, Jean Pierre, *La ville de Fribourg de 1798 à 1814: Les municipalités sous l'Helvétique et la Médiation, une comparaison avec d'autres Villes-Etats de Suisse*. Fribourg: Saint-Paul, 2006.

Dubas, Jean, Feldmann, Hans-Uli. „Die erste Karte Des Kanton Freiburg von Wilhelm Techtermann 1578“, *Cartographica Helvetica*, 9-10 (1994): 33-40

Dubler, Anne Marie. „Der Historiker Jean Jacques Siegrist (1918-1992): ein Leben für die Geschichtsforschung“, *Argovia: Jahresschrift der Historischen Gesellschaft des Kantons Aargau*, 118 (2006): 118-130

Dürr Renate. „Seit 1517: Religion und Politik“, у *Frühe Neuzeit*, приредила А. Völker-Rasor, 11-34. München: Oldenburg Verlag, 2006

Dufour, Alain. „Politique et responsabilité du duc Charles-Emmanuel Ier de Savoie“, *Revue suisse d'histoire*, 16 (1966): 20-33

Eberhard, Winfried, Michilek, Franz, *Kirchliche Reformimpulse des 14./15. Jahrhunderts in Ostmitteleuropa*. Köln: Böhlau Verlag, 2006.

Evans, Robert, *Rudolf II. Ohnmacht und Einsamkeit*. Graz: Styria, 1980.

Eire, Carlos, *From Madrid to Purgatory, The art and craft of Dying in Sixteenth Century Spain*. Cambridge: University Press, 1995.

Eickels van Klaus. „Otto IV. (1198-1208) und Philipp (1198-1208)“, у *Die deutschen Herrscher des Mittelalters: historische Portraits von Heinrich I. bis Maximilian I. (919-1519)*, приредио В. Schneidmüller, 272-292. München: C.H. Beck, 2003

Eickels van Klaus. „Friedrich II. (1212-1250) Mit Heinrich (VII.) (1222-1235)“, у *Die deutschen Herrscher des Mittelalters: historische Portraits von Heinrich I. bis Maximilian I. (919-1519)*, приредио В. Schneidmüller, 293-314.. München: C.H. Beck, 2003

Елезовић, Далибор. „Хроника анонимног аутора о швајцарском најамништву. Прилог историји историографије раног модерног доба“, *Зборник радова Филозофског факултета*, 40 (2011): 231-238

Живојиновић, Драгољуб, *Успон Европе 1450-1789*. Београд: Службени лист, 2003.

Zimmermann, Price, *Paolo Giovio: the historian and the crisis of sixteenth-century Italy*. New Jersey: Princeton University Press, 1995.

Zmajčić, Bartol, *Heraldika, sfragistika, genealogija*. Zagreb: Školska knjiga, 1971.

Zöllner, Erich, Schüssel, Therese, *Povijest Austrije*. Zagreb: Barbat, 1997.

Ignjatović, Marija. „Da li rimski svadbeni običaji žive i danas?“, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, 1, br. 1 (2011): 201-207

Im Hof, Ulrich, *Geschichte der Schweiz: Mit einem Nachwort von Kaspar von Greyerz*. Stuttgart: Kohlhammer, 2007.

Јевтић, Атанасије, *Књиге Макавејске*. Требиње: Видослов, Никшић: Јасен, Бијели Павле, Врњци: Св. Симеон Мироточиви, 2002.

Jedin, Hubert, *Velika povijest crkve, III/1*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1971.

Jedin, Hubert, *Katholische Reformation oder Gegenreformation? Ein Versuch zur Klärung der Begriffe nebst einer Jubiläumsbetrachtung über das Trienter Konzil*. Luzern: Josef Stocker, 1946.

Jurić, Šime. „Nepoznata izdanja „Logike i Etike“ Fausta Vrančića“, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 4 br. 7-8 (1978): 289-296

Kaiser, Gerhard, *Grenzverwirrungen - Literaturwissenschaft im Nationalsozialismus*. Berlin: Akademie, 2008.

Kälin, Wernerkarl. „Der Dorfbrand von Einsiedeln 1680 und der Wiederaufbau“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kantons Schwyz*, 82 (1990): 88-107

Kälin, Johan. „Franz Guillimann: ein Freiburger Historiker von der Wende des XVI. Jahrhunderts“, *Freiburger Geschichtsblätter*, 11 (1905): 1-210

Kahl, Hans-Dietrich, *Der Staat der Karantanen: Fakten, Thesen und Fragen zu einer Frühen Slawischen Machtbildung im Ostalpenraum (7. – 9. Jh.)*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2002.

Kaufhold Martin. „Die Könige des Interregnum: Konrad IV., Heinrich Raspe, Wilhelm, Alfons, Richard (1245-1273)“, y *Die deutschen Herrscher des Mittelalters. Historische Portraits von Heinrich I. bis Maximilian I.*, приредио В. Scheindmüller, 315-339. München: C. H. Beck, 2003

Kely, John, *The Oxford Dictionary of Popes*. Oxford: University Press, 1986.

Keller, Martin. „Zur Herkunft der Fam. G. (Gschmus) von Basel“, *Jahrbuch der Schweizerischen Gesellschaft für Familienforschung*, (1974): 108-110

Kirschbaum, Bernd, *Gerhard Kleinsorgen (1530-1591): Ein Geschichtsstreiter im Westfalen der Frühen Neuzeit*. Norderstedt: Demand, 2005.

Klueting Harm. „Tridentischer Katholizismus – Katholizismus nah dem Konzil von Trient“, *Schweizerische Zeitschrift für Religions und Kulturgeschichte*, 103 (2009): 13-26

Колинс, Патрик. „Црква касног средњег века и њена реформација (1400-1600)“, y *Оксфордска историја хришћанства: од настанка до 1800. године*, приредио Џ. Макманерс, 307-351. Београд: Клио, 2004

Koller-Weiss, Katharina. „Aegidius Tschudis grosse Manuskriptkarte des schweizerischen Raums und der angrenzenden Gebiete, um 1565“, *Cartographica Helvetica: Fachzeitschrift für Kartengeschichte*, 31-32 (2005): 3-16

Krauter-Dierolf, Heike, *Die Eschatologie Philip Jakob Spencers*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005.

Krieg, Paul. „Das Collegium Helveticum im Mailand nach dem Bericht des Nuntius Giovanni Battista Santonio“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 25 (1931): 112-125

Križman, Mate, *Antička svjedočanstva o Istri: izbor iz djela*, Pula: Čakavski sabor: Istarska naklada. Rijeka: Otokar Keršovani: Edit, 1979.

Köbler, Gerhard. *Historisches Lexikon der deutscher Länder. Die deutschen Territorien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*. München: C. H. Beck, 1988.

Kovačić, Slavko. „Sveti Benedikt i njegovo djelo u crkvi i našem narodu“, *Crkva u svijetu*, 15, br. 4 (1980): 327-339

Колинс Патрик. „Црква средњег века и њена реформација (1400-1600)“, у *Оксфордска историја хришћанства*, приредио Џ. Макманерс, 307-351. Београд: Clio, 2004

Komelja, Beatris, *Španska inkvizicija*. Beograd: Clio, 2003.

Кос, Милко, *Историја Словенаца од досељавања до петнаестог века*. Београд: Просвета, 1960.

Kos Milko. „Slovenska naselitev na Koroškem“, у *Koroški zbornik*, приредио В. Grafenauer, 101-142. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1946

Kotulla, Michael, *Deutsche Verfassungsgeschichte: vom Alten Reich bis Weimar (1495 - 1934)*. Berlin: Springer, 2008.

Kurelac Miroslav. „Sisačka bitka u svjetlu suvremenih hrvatskih i europskih događanja“, у *Sisačka bitka 1593*, приредили I. Goldstein, M. Kruhek, 11-17. Zagreb, Sisak: Zavod za hrvatsku povijest filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Institut za suvremenu povijest u Zagrebu, Istorijski arhiv u sisku, 1994

Landolt, Elisabeth. „Die Fenster-und Wappenschenkungen des Standes Basel 1556-1626“, *Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte*, 34 (1977): 113-136

Landolt, Elisabeth. „Materialien zu Felix Platter als Sammler und Kunstfreund“, *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 72 (1972): 245-306

Lanzinner, Maximilian. „Das römisch-deutsche Reich um 1600“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, приредили N. Hammerstein, G. Walther, 19-45. Göttingen: Wellstein, 2000

Laplanche François. „Die intellektuelle Bewegung und die Kirchen“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, приредио М. Venard, 1108-1172. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992

Лебрен Франсоа. „Реформе: приврженост вери у оквиру заједнице и лична побожност“, у *Историја приватног живота*, приредили: Ф. Аријес, Ж. Диби, 67-99. Београд: Clio, 2002

Leinard Marc. „Die Wiedertäufer“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die zeit der Konfessionen (1530-1620/30)*, приредио М. Venard, 123-190. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992

Lejsková-Matyášová, Milada. „Schweizerische graphische Vorlagen in der Renaissancekunst der böhmischen Länder“, *Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte*, 27 (1970): 44-58

Leonar, Emil, *Opšta istorija protestantizma*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2002.

Leuschner Immanuel. „Von der Reformation ins Zeitalter der Ökumene“, *Argovia: Jahresschrift der Historischen Gesellschaft des Kantons Aargau*, 97 (1985): 247-268

Leuzinger, Jürg. „Die Kiburger und der Oberaargau, Aufstieg, Herrschaft und Niedergang eines Grafenhauses“, *Jahrbuch des Oberaargaus*, 52 (2009): 83-118

Livet, Georges, Rapp, Francis, *Histoire de Strasbourg des origines à nos jours: Strasbourg de grandes invasions au XVIe siècle*. Strasbourg: Dernières Nouvelles de Strasbourg, 1981.

Livet, Georges, *Histoire de Strasbourg des origines à nos jours. Strasbourg des origines à l'invasion des Huns*. Strasbourg: Istra, 1980.

Lietzmann Hilda, „War Jacopo Strada als Antiquar Rudolfs II. In Prag tätig?“, y *Rudolfine Prague 1576-1612*, уредио I. Muchka, 236-238. Prague: tredoevropska galerije a nakladatelstvi, 2006

Luckhardt Jochen. „Kunst im Dienste des Reiches: Herzog Heinrich Julius von Braunschweig-Lüneburg und Prag“, *Rudolf II, Prague and the World. Papers from the International Conference Prague, 2-4 September, 1997*, приредио L. Koneöny, 81-88. Prague: Artefactum, 1998

Maissen Felix. „Die ältesten Druckschriften über den Erzpriester Nicolò Rusca“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 54 (1960): 211-239

Maraval Pierre. „Das Mönchtum im Osten“, y *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Das Entstehen der einen Christenheit (250-430)*, приредио L. Piétri, 816-847. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1996

Marguerat Daniel. „Jesus von Nazaret“, y *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit des Anfangs (bis 250)*, приредио L. Pietri, 1-53. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 2003

Martino, Alberto, *Lektüre und Leser in Norddeutschland im 18. Jahrhundert: Zu der Veröffentlichung der Ausleihbücher der Herzog-August-Bibliothek Wolfenbüttel*. Amsterdam: Rodopi, 1993.

Маршал, Питер. „Магијски круг Рудолфа II“, *Градац*, 36, бр. 169-170 (2009): 14-79

Matijašić, Robert. „Starija povijest Istre i neki njeni odrazi na novije razdoblje“, *Društvena istraživanja*, 6-7, br. 2 (1993): 569-585

Maurenbrecher, Wilhelm, *Geschichte der Katolischen Reformation*. Nördlingen: C. H. Beck, 1880.

Маут, Николет. „Двор Рудолфа II и хуманистичка култура“, *Градац*, 36, бр. 169-170 (2009): 80-82

Maclean Ian. „Humanismus und Späthumanismus im Spiegel der juristischen und medizinischen Fächer“, y *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, приредили N. Hammerstein, G. Walther уредили, 227-244. Göttingen: Wellstein, 2000

Meyer, Bruno. „Der Bruderstreit auf dem Schloss Thun“, *Zeitschrift für schweizerische Geschichte*, 29 (1949): 449-493

Menzel Michael. „Ludwig der Bayer (1314-1347) und Friedrich der Schöne (1314-1330)“, y *Die deutschen Herrscher des Mittelalters: historische Portraits von Heinrich I. bis Maximilian I. (919-1519)*, приредио В. Schneidmüller, 393-407. München: C.H. Beck, 2003

Meid, Volker. *Die deutsche Literatur im Zeitalter des Barock Vom Späthumanismus zur Frühaufklärung (1570-1740)*. München: C. H. Beck, 2009.

Meier, Bruno, *Ein Könighaus aus der Schweiz. Die Habsburger, des Aargau und die Eidgenossenschaft im Mittelalter*. Baden: Verlag für Kultur und Geschichte GmbH, 2008.

Meyer, Friedrich. „Andreas Ryff (1550-1603)“, *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 72 (1972): 5-136

Mertens Dieter. „Die Instrumentalisierung der *Germania* des Tacitus durch die deutschen Humanisten“, y *Zur Geschichte der Gleichung germanisch-deutsch*, 37-101. Berlin: Walter de Gruyter, 2004

Mijatović, Anđelko. „Ivan Kapistran i borbe za Beograd 1456. godine“, *Croatica Christiana Periodica*, 11, br. 19 (1987): 156-164

Milić, Vojin, *Sociološki metod*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1996.

Милосављевић, Петар, *Методологија проучавања књижевности*. Београд: Требник, 2000.

Мичел, Стивен, *Историја позног Римског царства 284-641: преображај античког света*. Београд: Cliо, 2010.

Mooyer, Ernst, *Onomasticon chronographikon hierarchiae germanicae: Verzeichni der deutschen Bischöfe seit d. J. 800 n. Chr. Geb. nebst einem Anhang, die Würdenträger einiger Abteien und Ritterträger enthaltend*. Minden: Im Selbstverlage des verfassers, 1854.

Mojonnier, Arthur, *Histoire dela Confédération*. Zürich: Stauffacher S. A., 1967.

Morin, Germain. „La légende de l' Engelweihe, à Einsiedeln“, *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 37 (1943): 1-7

Morin, Gérald. „La question se Saint Béat, un Béatus ouquel personne n'a encore songé“, *Annales fribourgeoises*, 16 (1918): 180-184

Mout Nikolette „Dieser einzige Wiener Hof von Dir hat mehr Gelehrte als ganze Reiche anderer: Späthumanismus am Kaiserhof in der Zeit Maximilians II. und Rudolfs II. (1564-1612)“, y *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, приредио N. Hammerstein, G. Walther, 46-64. Göttingen: Wellstein, 2000

Muchka Ivan, „Architecture of Rudolfine Prague“, у *Rudolfine Prague 1576-1612*, уредио I. Muchka, 51-54. Prague: treoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006

Muhlack Ulrich. „Der Tacitismus – ein späthumanistisches Phänomen?“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, приредио N. Hammerstein, G. Walther, 160-182. Göttingen: Wellstein, 2000

Neubecker, Otfried, Brooke-Little, John Philip, *Heraldry: sources, symbols and meaning*. Maidenhead: McGraw Book, 1976.

Novak, Slobodan Prosperov, *Slaveni u Renesansi*. Zagreb: Matica hrvatska, 2009.

Noe, Alfred. *Die Präsenz der romanischen Literaturen in der 1655 verkauften Fuggerbibliothek: 1. Bd. Diplomatische Ausgabe des Codes 12.579 der Österreichischen Nationalbibliothek ("Mauchter-Katalog")*. Amsterdam: Rodopi, 1994.

Nordmann, Achilles. „Vom Ende des 14. bis zum Ende des 18. Jahrhunderts, Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde“, 13 (1914): 1-190

Notker Hammerstein. „Eingleitung“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, приредили N. Hammerstein, Geritt Walther, 9-17. Göttingen: Wellstein, 2000

Oechli, Wilhelm, *History of Switzerland 1499-1914*. Cambridge: University press, 1922.

Oswald, Gert, *Lexikon der Heraldik*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1984.

Pavlović-Samurović, Ljiljana, *Španska književnost: (srednji vek i renesansa)*. Knj. 1. Sarajevo: Svjetlost, Beograd: Nolit, 1985.

Padberg Lutz E. „Bonifatius – Missionar und Reformier“, у *Bonifatius - Apostel der Deutschen: Mission und Christianisierung vom 8. bis ins 20. Jahrhundert*, приредио F. Felten, 33-53. Wiesbaden: Franz Steiner, 2004

Panek Jaroslav. „Prague in the Time of Rudolf II“, у *Rudolfine Prague 1576-1612*, уредио I. Muchka, 5-23. Prague: treoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006

Penone, Daniele, *I Domenicani Nei Secoli: Panorama Storico Dell'ordine Dei Frati Predicatori*. Bologna: Edizioni Studio Domenicano, 1998.

Paris, Paulin, *Histoire littéraire de la France où l'on traite de l'origine et du progrès, de la décadence, Tome VII*. Paris: Victor Palmé, 1867.

Пеликан, Јарослав. *Хришћанско предање: историја развоја догмата. Том 2. Дух источног хришћанства (од 600 до 1700. године)*. Београд: Службени гласник, 2010.

Петровић, Петар II Његош, *Горски вијенац*. Подгорица: Октоих, Јумедиа монт, 2006.

Petrić, Hrvoje. „O Katoličkoj obnovi i obrazovanju na prostorima Senjske, Modruške i Zagrebačke biskupije u 17. stoljeću“, *Podravina*, 4, br. 8 (2005): 147-166

Petrić, Hrvoje. „Katolička obnova i konfesionalne tolerancije/netolerancije na širem prostoru Triplexa Confiniuma do oko 1630. godine: primjer grada Koprivnice“, *Croatia Christiana Periodica* 26 (2006): 55-63

Pietri Luce, Fontaine Jacques. „Die Stärkung des Katholizismus in Gallien und Spanien“, y *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Der Lateinische westen und der Byzantinische osten*, приредио L. Pietri, 343-417. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 2001

Pietri Luce, Gottlieb Gunther. „Christenverfolgungen zwischen Decius und Diokletian – das Toleranzedikt des Galerius“, y *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Das Entstehen der einen Christenheit (250-430)*, L. Piétri, 156-190. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1996

Pietri Charles, Marksches Christoph. „Der Orient“, y *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Das Entstehen der einen Christenheit (250-430)*, приредио L. Piétri, 55-117. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1996

Pisano, Jean-Baptiste. „De l'espace au territoire: le Comté de Nice entre altérité et identité“, *Histoire des Alpes*, 6 (2001): 71-85

Плиније, Гај Цицелије Секунд, *Писма*. Београд: Српска књижевна задруга, 1982.

Polišensky V. Josef. „Tolerance and Intolerance in Rudolfine Prague“, y *Rudolfine Prague 1576-1612*, уредио I. Muchka, 9-10. Prague: tredoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006

Poljak, Maja. „Filon Aleksandrijski kao spona između Antike i srednjeg vijeka“, *Filozofska istraživanja*, 29, br. 4 (2009): 657-668

Pot, Olivier. „Poésie et théâtre protestants au XVI siècle“, y *Histoire de la Littérature en Suisse romande. I. Du Moyen Age à 1815*, приредио R. Francillon, 128-141. Lausanne: Payot, 1996

Pohl, Walter, Vocelka, Karl, *Die Habsburgereine eurpäische Familiengeschichte*. Graz: Styria, 1996.

Pronguè Bernard, „Der Humanismus in Freiburg zu beginn des 16. Jahrhunderts“, y *Geschichte des Kantons Freiburg, 1*, приредили Н. Schwab, R. Ruffieux, 302-341. Freiburg: Kommission zur Publikation der Freiburger Kantongeschichte, 1981

Pronguè Bernard. „Katholische Reform und Freiburgs Aussenpolitik im 16. Jahrhundert“, y *Geschichte des Kantons Freiburg, 1*, приредили Н. Schwab, R. Ruffieux. 344-376. Freiburg: Kommission zur Publikation der Freiburger Kantongeschichte, 1981

Pfister, Christoph, *Beiträge zur Freiburger Historiographie de 18. Und 19. Jahrhunderts: Guillimann, Alt, Berchold, Daguet, Mit einem Nachwort von Alain – Jacques Tornare*. Norderstedt: Demand, 2008.

Rapp Francis. „Die Kirchenprovinzen des Deutsches Reiches“, y *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit der Zerreißproben (1274-1449)* приредио M. Mollat, 683-716. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1991

Rapp, Francis, *Le Diocèse de Strasbourg*. Paris: Editions Beauchesne, 1982.

Rapp, Francis. „Klerus und Illegitimität in der Diözese Straßburg (1449-1523)“, y *Schriften des Historischen Kollegs Kolloquien 29. Illegitimität im Spätmittelalter*, приредио L. Schmutge, 227-238. München: Oldenburg, 1994.

Rapp, Francis, *Reformes et reformation a Strasbourg. Eglise et societe dans le diocese de Strasbourg (1450-1525)*. Paris: Ophrys, 1974.

Rapp, Francis, *Christentum: Zwischen Mittelalter und Neuzeit (1378-1552), IV*. Stuttgart: W. Kohlhammer, 2006.

Reverdin, Olivier. „Le Platon d'Henri Estienne“, *Museum Helveticum*, 13 (1956): 239-250

Reinhardt, Volker, *Aleksander VI. Borgia: der unheimliche Papst*. München: C. H. Beck, 2007.

Reinhardt, Volker, *Geschichte der Schweiz: Von den Anfängen bis heute*. München: C. H. Beck, 2011.

Reinhardt, Volker, *Die Tyrannei der Tugend: Calvin und die Reformation in Genf*. München: C. H. Beck, 2009.

Reinhardt, Volker. „Krieg um die Erinnerungs-Hoheit – die Heiligsprechung Carlo Borromeos“, *Schweizerische Zeitschrift für Religions- und Kulturgeschichte*, 103 (2009): 63-71

Reinhardt, Wolfgang. „Konfessionalisierung“, y *Frühe Neuzeit*, приредила A. Völker-Rasor, 299-303. München: Oldenbourg Verlag, 2006

Reske, Christoph, *Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutsche Sprachgebiet: auf der Grundlage des gleichnamigen Werkes von Josef Benrung*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2007.

Riche, Pierre, Martin, Jean-Marie, Parisse, Michel. „Die westliche Christenheit im 10. Und in der ersten Hälfte des 11. Jahrhunderts“, y *Bischöfe, Mönche und Kaiser (642-1054)*, приредио G. Dagron, P. Riche, A. Vauchez, 778-879. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1994

Roemer, Andre. „Die Hochschulen der Schweiz“, *Archiv für das schweizerische Unterrichtswesen*, 40 (1955): 83-94

Ружмон, Дени де, *Швајцарска: или историја срећног народа*. Београд: Трпезе, 2004.

Ruse, Žan, *Književnost baroknog doba u Francuskoj: Kirka i Paun*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1998.

Samardžić, Nikola, *Istorija Španije*. Beograd: Plato, 2005.

Samardžić, Nikola, *Uvod u istoriju Španije: periodizacija i hronologija*. Beograd: Naučna KMD, 2004.

Самарџић Радован. „Срби у ратовима Турске до 1683“, у *Историја српског народа. Трећа књига. Први том*, уредио Р. Самарџић, 117-424. Београд: Српска књижевна задруга, 1993

Seitz, Karl Johann. „Die Johanniter-Priester-Komturei Freiburg i. Ü.“, *Freiburger Geschichtsblätter*, 17 (1910): 1-136

Selderhuis Herman. „Späthumanismus und reformierte Konfession: Theologie, Jurisprudenz und Philosophie“ у *Heidelberg an der Wende zum 17. Jahrhundert. Beiträge zum internationalen Symposium vom 19. bis 21. November 2004 in der Johannes a Lasco Bibliothek Emden*, приредили С. Strohm, J. Freedman, H. Selderhuis 227-254. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006

Sieber, Cristian. „Aegidius Tschudi und seine Beziehungen zu Kloster und Wallfahrtsort Einsiedeln“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kanton Schweyz*, 84 (1992): 57-85

Спремић, Момчило, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*. Београд: Српска књижевна задруга, 1994.

Срејовић, Драгослав, Цермановић-Кузмановић, Александра, *Речник грчке и римске митологије*. Београд: Српска књижевна задруга, 1979.

Stadler, Peter. „Vom Eidgenössischen Staatsbewusstsein und Staatensystem um 1600“, *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte*, 8 (1958): 1-20

Staerke, Paul. „Zur Familiengeschichte der Blarer“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 43 (1949): 100-131

Steiner, Alois. „Heribert Smolinskx (Hg.). Die Erforschung der Kirchengeschichte. Leben, Werk und Bedeutung von Hubert Jedin (1900-1980), Reihe: Katholisches Leben und Kirchenreform im Zeitalter der Glaubensspaltung, Heft 61, Münster, Aschendorff Verlag. 2001. 116 S.“ *Revue d'histoire ecclésiastique suisse*, 96 (2002): 219-220

Streicher Heribert, *Geschichte des Buchhandels in Italien*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 2003.

Strohmeyer Arno. „Geschichtsbilder im Kulturtransfer. Die Hoshistoriographie in Wien im Zeitalter des Humanismus als Rezipient und Multiplikator“, у *Metropolen und kulturtransfer im 15./16. Jahrhundert*, приредили А. Langer, G. Michels, 65-84. Stuttgart: Steiner, 2001

Strohmeyer, Arno, *Konfessionskonflikt und Herrschaftsordnung: Widerstandsrecht bei den österreichischen Ständen (1550-1650)*. Mainz: Philipp von Zabern, 2006.

Schärer, Irene *Der französische Botschafter Marquis de Bonnac und seine Mission bei der Eidgenossenschaft 1727-1736*. Bern: Maurer, 1948.

Schafroth, Max. „Der Fremddienst: Kurzfassung eines Vortrages vor der Schweizerischen Vereinigung für Militärgeschichte und Militärwissenschaften“, *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte*, 23 (1973): 73-87

Stihniman, Heinrich. *Niklaus von Flüe*. Freiburg: Universitätsverlag, 2001.

Studer, Charles, *Zwei Solothurner Söldnerführer: Wilhelm Frölich und Wilhelm Tugginer*. Solothurn: Vogt-Schild, 1985.

Stumm, Gustaf Braun von. „Noch einmal Tiengen“, *Schweizer Münzblätter*, 4-6 (1953-1956): 16-23

Schaffer, Fritz. „Die habsburgische Landesherrschaft im heutigen Kanton Luzern vom Beginn des 14. Jahrhunderts bis zum Uebergang an die Stadt Luzern“, *Der Geschichtsfreund: Mitteilungen des Historischen Vereins Zentralschweiz*, 95 (1940-1941): 126-163

Schläppi, Daniel. „In allem Übrigen werden sich die Gesandten zu verhalten wissen: Akteure in der eidgenössischen Aussenpolitik des 17. Jahrhunderts: Strukturen, Ziele und Strategien am Beispiel der Familie Zurlauben von Zug“, *Der Geschichtsfreund: Mitteilungen des Historischen Vereins Zentralschweiz*, 151 (1998): 5-90

Schnürer, Lioba, *Die Anfänge des Buchdrucks in Freiburg in der Schweiz 1585-1605*. Freiburg: Paulusdruckerei, 1944.

Schneider, Jürg. „Genealogie der Grafen von Alt-Homberg, Alt-Tierstein und Neu-Homberg“, *Argovia*, 89 (1977): 256-270

Schmauder Andreas. „Der Arme Konrad in Württemberg und in badischen Bühl“, y *Bundschuh: Untergrombach 1502, das unruhige Reich und die Revolutionierbarkeit Europas*, прирешили P. Blickle, T. Adam, 183-190. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 2004

Schneider, Hansjörg. „Zwinglis Zürich: das perfekte Alibi“, *Du: die Zeitschrift der Kultur*, 63 (2003-2004): 32-36

Schnürer, Lioba. „Die Drucke“, *Freiburger Geschichtsblätter*, 37 (1944): 61-148

Schreiber Heinrich, *Geschichte der Albert-Ludwigs-Universität zu Freiburg im Breisgau II. Band*. Freiburg: Wangler, 1868.

Schlumpf, Emil. „Die Biographen der hl. Wiborada“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 20 (1926): 161-167

Schulze, Winfried. „Von den grosen Anfängen des neuen Welttheaters. Entwicklungen, neuere Ansätze und Aufgaben der Frühneuzeitforschung“, *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, 44, (1993): 3-18

Schulze, Winfried, *Deutsche Geschichte im 16. Jahrhundert 1500-1618*. Frankfurt: Suhrkamp, 1987.

Schulze Winfried. „Einladung in die Frühe Neuzeit“, у *Frühe Neuzeit*, приредила А. Völker-Rasor, 9-12. München: Oldenburg Verlag, 2006

Сурма, Душан. „Личност Јана Хуса у светлу историјске истине“, *Теолошки погледи*, 19, бр. 3-4 (1987): 227-234

Tobler, Mathilde. „Maria Einsiedeln: Nachbildungen seit dem ausgehenden 15. Jahrhundert“, *Der Geschichtsfreund: Mitteilungen des Historischen Vereins Zentralschweiz*, 144 (1991): 160-253

Tönnemann Andreas. „Gab es eine späthumanistische Kunst? Zur Skulpturenausstattung der Piazza della Signoria in Florenz“, у *Späthumanismus: Studien über Das Ende einer Kulturhistorischen Epoche*, приредили N. Hammerstein, G. Walther, 263-286. Göttingen: Wellstein, 2000

Tournier, René. „Rapprochements entre des églises du Haut Moyen Age et du Moyen Age en Franche-Comté et en Suisse occidentale“, *Revue suisse d'art et d'archéologie*, 19 (1959): 1-16

Тош, Џон, *У трагању за историјом. Циљеви, методи и нови правци у проучавању савремене историје*. Београд: Cliо, 2008.

Tremp, Ernst „Weltflucht und Verwandlung der Welt: monastische Bewegungen in der Westschweiz im Früh und Hochmittelalter“, *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*, 92 (1998): 125-163

Trunz, Erich. „Der deutsche Späthumanismus um 1600 als Standeskultur“, *Zeitschrift für Geschichte der Erziehung und des Unterrichts*, 21 (1931): 17-53

Thomas Winkelbauer, „Der zusammengesetzte Staat der Habsburger in Mitteleuropa“ у *Österreichische Geschichte 1522-1699. Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter*“, приредио Н. Wolfram 25-310. Wien: Ueberreuter, 2003

Ћирковић, Сима „Српске и поморске земље краља Уроша I“ у *Историја српског народа, Прва књига. Од најстаријих времена до Маричке битке (1371)*, приредио С. Ћирковић, 341-356. (Београд: Српска књижевна задруга, 1981)

Ćutić Gorup, Maja. „Dekret nadvojvode Ferdinanda iz 1599 o izgonu protestanata“, *Croatia Christiana Periodica*, 33, br. 63 (2009): 77-85

Ulbrich Claudia. „Der Untergrombacher Bundschuh 1502“, у *Bundschuh: Untergrombach 1502, das unruhige Reich und die Revolutionierbarkeit Europas*, приредили P. Blickle, T. Adam, 31-36. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 2004

Uhl, Stefan. „Die Herren von Wenedach (Wineden)“, *Heimatkundliche Blätter für den Kreis Biberach*, 9, no. 1 (1986): 60-62

Feller, Richard, Edgar Bonjour, *Geschichtssreibung der Schweiz: vom Spätmittelalter zur Neuzeit, Tom, 1*. Basel: Schwabe, 1962.

Felten Franz. „Zur Einführung in die Vortragreihe: Mission und Christianisierung vom 8. bis ins 20. Jahrhundert“, y *Bonifatius - Apostel der Deutschen: Mission und Christianisierung vom 8. bis ins 20. Jahrhundert*, приредио F. Felten, 13-31. Wiesbaden: Franz Steiner, 2004

Fiala, Friedrich, *Geschichtliches über die Schule von Solothurn, I.* Soloturn: Kantonsschule, 1875.

Fink Urban. „Der Griff über den Gotthard: Carlo Borromeo als „Bischof der Schweiz“ und Gründer der Luzerner Nuntiatur“, y *Karl Borromäus und die katolische Reform: Acten des Freiburger Symposiums zur 400. Wiederkehr der Heiligsprechung des Schutzpatrons des katholischen Schweiz*, приредили M. Delgado, M. Ries, 108-143. Fribourg: Academic Press, 2010

Foerster, Hans. „100 Jahre bischöflich-basler Bündnispolitik“, *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 43 (1944): 48-55

Forrer, Robert, *Strasbourg-Argentorate préhistorique gallo-romain et mérovingien.* Strasbourg: Istra, 1927.

Fueter, Eduard, *Geschichte der neueren Historiographie.* München: Oldenbourg, 1936.

Fučikova Eliška. „Painting and Sculpture at the Court of Rudolf II“, y *Rudolfine Prague 1576-1612*, уредио I. Muchka, 30-40. Prague: treoevropska galerie a nakladatelstvi, 2006

Häberle, Alfred. „Ritter Melchior Lussys angeblicher Diener“, *Argovia: Jahresschrift der Historischen Gesellschaft des Kantons Aargau*, 72 (1960): 195-202

Häberlein Mark. „Nach 1609: Frei Meere als Aktionsfeld“, y *Frühe Neuzeit*, приредила A. Völker-Rasor, 87-106. München: Oldenbourg Verlag, 2006

Хајдегер, Мартин, *Путни знакови.* Београд: Плато, 2003.

Hamann, Brigitte, *Die Habsburger: Ein biographisches Lexikon.* Wien: Ueberreuter, 1988.

Hammerstein, Notker, *Bildung und Wissenschaft vom 15. bis zum 17. Jahrhundert.* Oldenbourg: Wissenschaftsverlag, 2003.

Hantsch, Hugo, *Die Geschichte Österreichs, Erster band.* Graz: Styria, 1994.

Hatt, Jean-Jacques, *Argentorate, Strasbourg.* Lyon: Presses Universitaires, 1993.

Хаупт, Херберт. „У име Бога: Верски сукоби у царству 1555-1648“, *Градац*, 36, бр. 169-170 (2009): 6-13

Haussherr, Reiner. „Überlegungen zu spätgotischen Bildzyklen mit Szenen aus der öffentlichen Wirksamkeit Christi“, *Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte*, 43 (1986): 124-134

Hegner, Benedikt. „Rudolf von Redings Verdienste um die katholische Reform“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kantons Schwyz*, 59 (1966): 100-118

Heimann, Heinz-Dieter, *Die Habsburger*. München: C. H. Beck, 2001.

Heinrich Wüthrich, Lucas. „Ein Tafelgemälde des Urner Glasmalers Peter Bock von 1584“, *Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte*, 24 (1965-1966): 163-170

Heyck, Eduard, *Geschichte der Herzoge von Zähringen*. Aalen: Scientia Verlag, 1980.

Helbling Leo. „Die älteste vita“, y *Sankt Meinrad, Zum elften Zentenarium seines Todes 861-1961: Die Quellen zu seinem Leben Die Stätten seines Wirkens Das Weiterleben*, уредиле Benediktinern des Kloster Maria Einsiedeln, 25-41. Einsiedeln, Zürich, Köln: Benziger, 1961

Henggeler, Rudolf. „Die Einsiedler Engelweihe“, *Zeitschrift für Schweizerische Kirchengeschichte*, 40 (1946): 1-30

Henggeler, Rudolf. „Fürstabt Augustin I. Hoffman von Eisedeln 1600-1609“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kanton Schwyz*, 68 (1976): 65-91

„Historisches über den Kanton Schwyz: E – J“, *Mitteilungen des historischen Vereins des Kantons Schwyz*, 93 (2001): 67-144

Horodisch, Abraham. *Die offizin von Abraham Gemperlin dem ersten Drucker von Freiburg (Schweiz)*. Freiburg: Verlag der Paulusdruckerei, 1945.

Houben, Hubert, *Kaiser Friedrich II.: 1194-1250: Herrscher, Mensch und Mythos*. Stuttgart: W. Kohlhammer, 2008.

Huber, Martin, Vogt, Arthur. „Die Ära des J. J. Scaliger und das Alter der Welt. Ein Stück Kalendermathematik“, *Elemente*, 59 (2004): 117-124

Hutter-Wolandt, Ulrich. „Das Zeitalter nach der Reformation“, y *Quellenbuch zur Geschichte der Evangelischen kirche, Band I*, приредили B. Wolandt, U. Wolandt, 101-135. München: Oldenbourg, 1992

Huchon, Mireille, *Louise Labé: une créature de papier*. Geneve: Droz, 2006.

Cappelli, Adriano, *Lexicon abbreviaturarum Dizionario di abbreviature latine ed italiane: usate nelle carte e codici specialmente del medio-evo riprodotte con oltre 14000 incisi*. Milano: Ulrico Hoepli, 2011.

Carlen, Louis. „Der Schweizer Adel und die Kreuzzüge“, *Nachrichten des Schweizerischen Burgenvereins*, 38 (1965): 138-139

Caspary, Gundula, *Späthumanismus und Reichspatriotismus: Melchior Goldast und seine Editionen zur Reichsverfassungsgeschichte*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 2006.

Castella, Gaston, *Histoire du Canton de Fribourg*. Fribourg: Fragnierie Freres, 1922.

Cezar, Gaj Julije, *Galski rat, Građanski rat*. Beograd: Vertisline, 2008.

Congourdeau Marie-Helene, Richard Jean. „Die Beziehungen zwischen den Kirchen des Ostens und des Westens: Die Probleme der Vereinigung“, у *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit der Zerreißproben (1274-1449)*, приредио М. Mollat, 812-839. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1991

Crivelli, Aldo. „Tessiner Handwerker und Künstler im Ausland“, *Schweizerische Bauzeitung*, 96 (1978): 867-875

Ћedvik, Oven, *Istorija reformacije*. Novi Sad: Dobra vest, 1986.

Чедвик, Хенри. „Рана хришћанска заједница“, у *Оксфордска историја Хришћанства*, приредио Џ. Макманерс, 31-86. Београд: Clio, 2004

Џонс, Цереми. „Хришћанство и ислам“, у *Оксфордска историја Хришћанства*, ур. Џ. Макманерс 215-259. Београд: Clio, 2004

Швикер, Јохан, *Политичка историја Срба у Угарској*. Нови Сад: Матица Српска, 1998.

Šišić, Ferdo. „Dalmacija i ugarsko-hrvatski kralj Koloman“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 10, бр. 1 (1909): 50-106

Šronek Michal. „Painters in Prague between the Guild and the Court ca. 1595-1650“, у *Rudolf II, Prague and the World. Papers from the International Conference Prague, 2-4 September, 1997*, приредио L. Koneöny, 216-219. Prague: Artefactum, 1998

Конфесионална структура Светог римског царства у другој половини 16. века

(Карта израђена према: Bernard Vogler. „Die deutschen, schweizerischen und skandinavischen Gebiete“, у Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die zeit der Konfessionen (1530-1620/30) приредио M. Venard (Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1992), 422)

Конфесионална структура Швајцарске у 17. веку

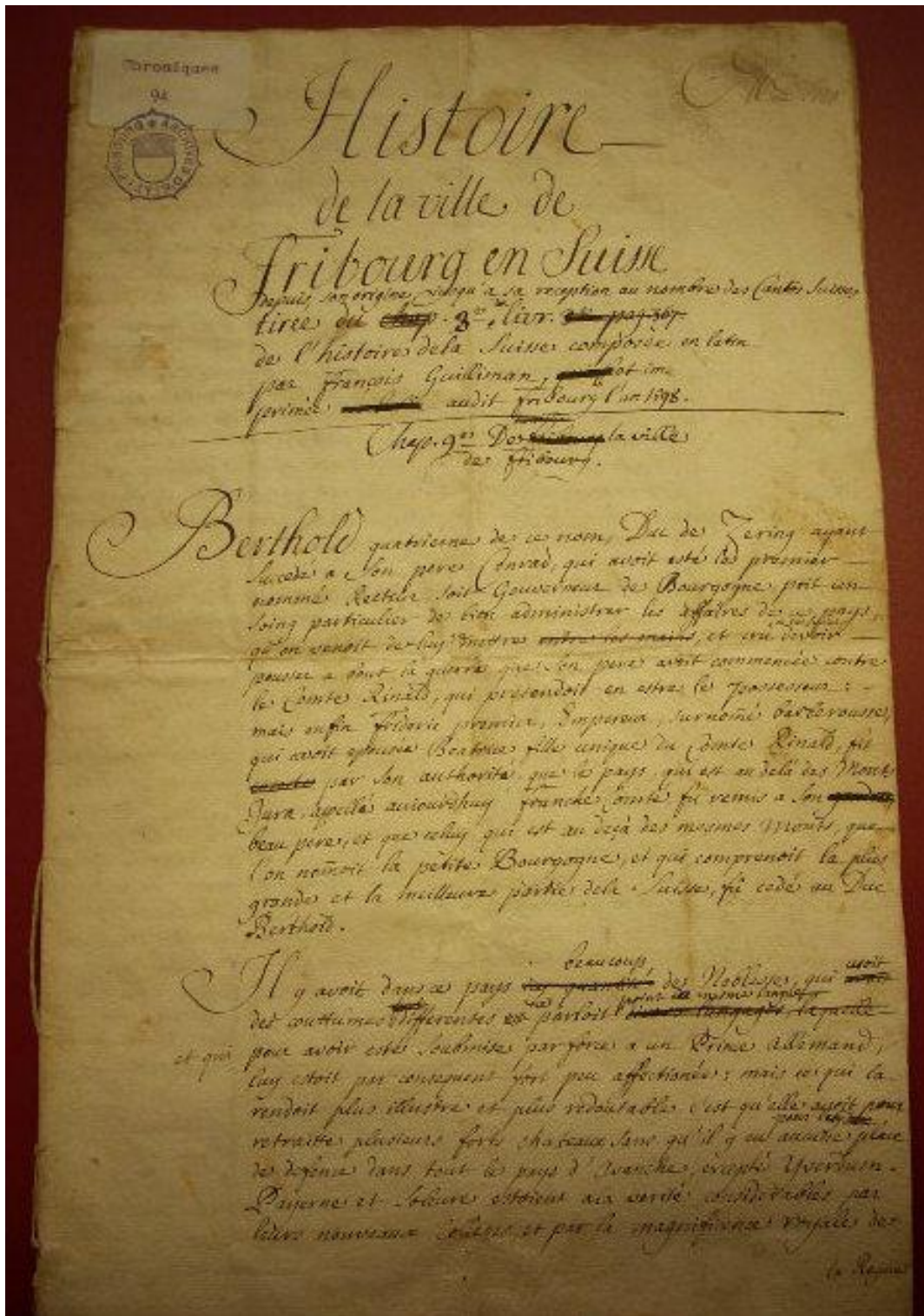
(Карта је израђена према:
Volker Reinhardt, Geschichte der Schweiz:
Von den Anfängen bis heute
(München: C. H. Beck, 2011.), 248.

- Протестанти
- Католици
- Рекатолизоване области после 1564

- + Седиште епископије
- + Бивше седиште епископије
- + Језуити
- + Капуцини
- Даншање границе Швајцарске

0 10 20 30 40 50 км

Прилог, 1. Насловна страна Гулиманове Хронике Фрибурга
CH AEF Chroniques 94. (Archives de l'Etat de Fribourg)

AD
SERENISSIMUM
CAROLUM
EMMANUELEM
SABAVDIAE DV-
ccm.

LAVDES Allobroga quis po-
rior concelebrat DOMVS,
Quis gesta sumet dicere fortia
Et nomen aequatum remotis
Fimbis omnipotentis orbis?
Surgens Ciniſiis montibus ut
Memnonium iubar

Celi BERALDVS, lumine protinus
Diffusus eſt terras per omnes,
Sideribusq; animavit undas.
Non illum imperij turbida deterruerunt, neq;
Arduinus almis Inſubria urbibus
Grauis; Sed illa: mox & iſtum
Aſpicijs domuit ſecundis.
Non fortes aquilas fulmineū concipiunt genus,
(2) Molles

Прилог 3. Посвета Карлу Емануелу Савојском

Gvillimanni, Francisci, *Apostolica. Sive Apostolorum gesta, et Lavides stilo et numeris Pindaricis Ad Serenissimum Sabavdiae Dvcem.* Friburgi Heluetiorvm: Apvd M. Wilhelmum Maess, 1600. (Bibliothèque Municipiale de Lyon)

СКРАЋЕНИЦЕ

ADB	Allgemeine Deutsche Biographie
AEF	Државни архив Фрибург
КАЕ	Манастирски архив Ајнзиделн
LDM	Lexikon des Mittelalters
NDB	Neue Deutsche Biographie
HBLS	Historisch-Biographisches Lexikon der Schweiz
HLS	Historische Lexikon der Schweiz
SAS	Државни архив Солотурн
CH	Швајцарска

БИОГРАФИЈА

Далибор Елезовић је рођен 1975. године у Никшићу, где је завршио основну и средњу школу. Студије историје уписао је на Филозофском факултету у Приштини 1997. године. Дипломирао је на истом факултету 2001. године темом *Политика Млетачке републике на Јужном Јадрану (14-16. век)*. На истом факултету је уписао последипломске студије 2003, где је магистрирао 2007. године на теми *Новопазарски кадилук почетком 17. века*. У Одељењу за историју Института за српску културу-Приштина радио је од 1. јула 2003. до 30. новембра 2006. године, као истраживач-приправник. Био је ангажован (2003-2005) на научном пројекту I-1106 *Историјске и националне основе духовне и материјалне културе српског народа на Косову и Метохији* који је финансирало Министарство за науку и заштиту животне средине Републике Србије, а у периоду (2006-2010), на пројекту 148020 *Духовне појаве и стваралаштво српског народа на Косову и Метохији од 15 до 20. века*, који је финансирало Министарство науке Републике Србије. Од 1. децембра 2006. је запослен на Катедри за историју Филозофског факултета у Косовској Митровици, најпре као асистент приправник а од 1. октобра 2008. године као асистент. Ангажован је на научном пројекту ИИИ 47023 *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Објавио је двадесетак научних радова у међународним и домаћим научним часописима, међународним тематским зборницима и зборницима саопштења са научних конференција. Члан је International Society for Cultural History (ISCH).